

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA MILLIY TADQIQOTLAR:

DAVRIY ANJUMAN

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

ALBERT EYNSHTEYN
(1879-1955)

2022
YANVAR
№36

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
10-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-10**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-10**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 36-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 январь 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 416 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истикболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

1. Otaboyev Akmaljon Boboqulovich ADABIYOT DARSLARIDA KO'RGAZMALI QUROLLARDAN FOYDALANISH METODIKASI.....	18
2. Adamboyeva Umida, Matnazarova Gulsara BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISH.....	20
3. Boboniyazova Nazokat BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ADABIY TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANISH	22
4. Jumaboyeva Nodira, Raximova Barno BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISH METODIKASI	24
5. Quryazova Rohat, Egamova Kumush BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ADABIY TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANISH	26
6. Raxmatova Faridaxon Shuxratbekovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISH.....	28
7. Saidova Nilufar, Saidova Salomat BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI	30
8. Tursunova Gulchexra Djurakulovna, Tosheva Moxira Farmonovna O'QUVCHILARNING KREATIVLIK QOBILIYATLARINI OSHIRISH.	32
9. Xusainova Sharofat, Ataboyeva Muhayyo BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ADABIY TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANISH	33
10. To'rayeva Mahbuba Mahmudovna ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA GRAF ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI	35
11. Abdullayeva Guliniso Jamoliddinovna ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA ZAMONAVIY METODLARDAN FOYDALANISH	37
12. Ачилов Комил Ганжаевич, Сапаев Максуд Абдуллаевич МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	39
13. Achilova Dilafrō'z Xudayberganovna, Samandarova Muqaddas Farxodovna HOZIRGI KUNDA TA'LIM SOHASIDA MASOFAVIY TA'LIMNI AHAMIYATI.....	41
14. Ashirqulov Abdumalik Anorboyevich O'QUVCHILARDA AXBOROT RESURSLARIDAN FOYDALANISH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH	43
15. Azimova Dilbar Shuhratovna ONA TILI DARSLARIDA OG'ZAKI VA YOZMA NUTQNI O'STIRISH USULLARI	44
16. Bazorova Nodira Qosimovna ABDULLA QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANINI O'RGANISHGA DOIR METODIK TAVSIYALAR.....	46
17. Berdimurodova Gulrux INNOVATSION YONDASHUVLARNING RUS TILINI O'RGATISHDAGI AHAMIYATI	48
18. Berdiyeva Dilso'z Normuminovna TA'LIMNING ZAMONAVIY YONDASHUVI PBL ASOSIDA BIRIKTIRUV BOG'LOVCHILI BOG'LANGAN QO'SHMA GAPLARNI O'RGANISH	50
19. Hasanova Dilrabo Sattorovna, Tajiyeva Shahnoza Nariman qizi BIOLOGIK TA'LIMNING ROLI	53
20. Mamatisayeva Sevara Shamshiboyevna, Muattar Madrahimova Sayfulla qizi YOSHLARDA MUSTAQIL FAKRLASHNI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	54
21. Namozova D.B. PHONETIC COMPETENCE DEVELOPMENT	56

22. Niyozmetov Hamdam INGLIZ TILINI O'RGATISHNING BOSQICHLARI.....	58
23. Олимова Азиза Музаффар кизи ГУРУХЛАРГА БЎЛИБ ЎҚИТИШ.....	60
24. Оллашукурова Дилнура ЭРТАШ ГАПЛАР КЛАССИФИКАЦИЯСИ.....	61
25. Qulto'rayev Baxtiyor Xolliyevich, Amirqulov Azamjon Joniqul o'g'li BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNING SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI.....	62
26. Рашидова Мунаввар Хайдаровна О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	64
27. Rasulova Aziza Akilxonovna UMUMTALIM MAKTABLARIDA TARIX FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METOD HAMDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	66
28. Raupova Mehrinigor Haydarovna KVAZIPROFESSIONAL FAOLIYAT SHAKLLARI VA ULARNING AHAMIYATI.....	69
29. Razzaqova Muxayyo Vaxabjanovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISH.....	71
30. Ro'ziboeva Sayyora Ibadullayevna, Otajonova Muborak Ganjaevna ZAMONAVIY DARSLARNI TASHKIL ETISH USULLARI.....	73
31. Ro'zmetova Maqsuda, Ollashukurova Myhayyo TASVIRIY SAN'ATDA PORTRET JANRIDA ISHLANGAN ASARLARNI BADIY IDROK ETISH	75
32. Rustamova Zarnigor Baxtiyor qizi, Nuriddinova Mohinur Fazliddin qizi JAMIYATIMIZDA GENDER MADANIYATI KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI	76
33. Shukurova Shaxzodaxon Xolbek qizi ABDULLA AVLONIY- MILLIY UYG'ONISH DAVRI O'ZBEK PEDAGOGIKASINING ASOSCHISI.....	78
34. To'rayeva Oysora Norqo'chqorovna, Bobomuratova Zamira Raxmonqulovna MAKTABLARDA GEOGRAFIYA GEOGRAFIYA FANLARINI O'QITISHDA YANGI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	80
35. Turg'unova Qimmatoy Isaqovna BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH VA UNING SAMARALI JIHATLARI	82
36. Xayrullayeva Nodira Dilshodovna BIOLOGIYANI O'QITISHDA KOMPETENSIYALI YONDASHUVNI AMALGA OSHIRISH MUAMMOLARI.....	84
37. Xodiyeva Zuhra Djumayevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALLARNI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING MANTIQIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI.....	86
38. Xo'jamberdiyeva Nodira Mamatmuratovna CHET TILINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING UMUMIY SAMARADORLIGI.....	88
39. Xudashukurova Rayhon BIO XILMA XILLIK.....	90
40. Xujamberdiyeva Nigora Mamatmuratovna, Baxramova Feruza Bazarovna BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY TA'LIM TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASH.....	91
41. Yakubekova Sevara Asadullayevna KIYINISH ODOBI.....	93
42. Yoqubova Shahlo Soatovna MUSIQA DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI	96

43. Жўраева Дилдора Юнусовна БИОЛОГИЯ ТАЪЛИМИНИНГ ТАРИХИЙЛИК ВА МИЛЛИЙЛИК ҚОНУНИЯТИ	98
44. Сафоева Шаҳноза Алиевна ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ	100
45. Abdulkarimova Nazokat Boltaboyevna CLASSROOM MANAGEMENT IN TEACHING ENGLISH AT SCHOOL	102
46. Abdulkarimova Xafiza Boltabayevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI FANLARGA QIZIQISHINI OSHIRISH UCHUN ZAMONAVIY AXBOROT TEXNANOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	103
47. Yo'ldoshova Mavluda Anvar qizi, Abdullayev Ruslon Sadullayevich TA'LIMDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH	104
48. Abdullayeva Manzura Bozorovna, Ismoilova Hosiljon Xo'jaboy qizi METALLARNING INSONIYAT HAYOTIDA TUTGAN O'RNI.....	106
49. Abdullayeva Faroxat Sobirovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	108
50. Abduraximova Gulchehra Nurmuxamedovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA FANLARNI O'QITISHDA NOAN'ANAVIY YONDASHUV	110
51. Abduraxmonova Sadoqat Esayevna, Bekchanova Barno Egamberganovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SAVOD O'RGATISH JARAYONIDA KO'RGAZMALILIKNING AHAMIYATI	112
52. Abdusattarova Xosiyat Raximovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH FANINI O'QITISHDA FSMU YANGI TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	114
53. Durdona Adamboyeva NAQSHBANDIYA TARIQATIDA SHAXS TARAQQIYOTI MASALALARI.....	115
54. Ahmedova Farangiz TA'LIM-TARBIYADA KASBGA YO'NALTIRISHNING AHAMIYATI	117
55. Ahmedova Go'zal Tojibayevna INFORMATIKA DARSLARIDA O'QUVCHIGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM MODELINI JORIY ETISH.....	119
56. Akramova Sevara Umarovna MATEMATIKA O'QITISH METODIKASINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.....	121
57. Allaberganova Nilufar Farhodovna, Tillayeva Zuhra Baxtiyarovna KIMYO FANI VA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH	122
58. Aminjonova Lolaxon Foziljonovna, Jo'raeva Manzura Azamjonovna YOSHLARNI JISMONIY TARBIYALASH JARAYONIDA HARAKATLI O'YINLARNING AHAMIYATI	123
59. Atayeva Gulara Xudayberganovna, Baltayeva Barchinoy Davranbekovna O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI VA KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	125
60. Axmadaliyeva Dilfuzaxon Komilovna BOSHLANG'ICH SINF TABIATSUNOSLIK DARSLARIDA OG'ZAKI O'QITISH METODLARI	127
61. Axmedov O'tkirbek Ro'ziboyevich, Ro'zmetov Anvar Erkinovich NEMIS TILI VA MUSIQA FANLARINING INTEGRATSIYALASHUVIDA TIL O'RGANISHNING AXAMIYATI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	129
62. Babaniyozova Dilnoza Marksova COMMON PROBLEMS FACED BY FOREIGN LANGUAGE LEARNERS.....	130
63. Shaxnoza Yakubova, Quvonchoy Bekchanova TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSIYALAR VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	132

64. Bekturdieva Kutljon Rakhimberdi kizi, Matkarimova Sunajon Ruzimboevna THE IMPORTANCE OF ROLE-PLAYING IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES	134
65. Bobanazarova Xilola Komilovna, Eshchanova Tabassum Sharipbayevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL USULLARNI AHAMIYATI VA ULARDAN FOYDALANISH	135
66. Bobojanova Gulshoda Raximberganovna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA “XULOSA-DARAXT HOSILIDA” USULIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH	137
67. Bobojanova Dilrabo Oybek qizi O'QISH, TASVIRIY SAN'AT VA MEHNAT INTEGRATSIYASI	138
68. Bobojanova Dilrabo Oybek qizi BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA ISH OLIB BORISH	140
69. Boltayeva Umida Abdullayevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY RUHDA TARBIYALASH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	142
70. Boltayeva Shoir Ramatovna BOTANIKA DARSLARINI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH	144
71. Burxonova Shahnoza SHahobovna RUS TILI DARSLARIDA LUG'AT BILAN ISHLASH	146
72. Davidova Nazokat XALQ OG'ZAKI IJODINI O'RGANISHDA NOANANAVIY USULLARDAN FOYDALANISHNI AHAMIYATI	147
73. Davronova Navbahor Shamsiddinovna BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA SO'Z TARKIBI VA YASALISHINI O'RGANISH METODIKASI	151
74. Do'schanova Umida Madyorovna, Karimova Malika Abdullayevna TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA AKTNING AHAMIYATI	152
75. Qadirova Qizlarxon Komuljonovna, Egamberdiyev Rasul BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA INGLIZ TILINI O'QITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	154
76. I. Erkaboyev, Q.Bekchanova PSIXODIAGNOSTIK TEKSHIRISH ISHLARINI OLIB BORISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR	156
77. Eshchanova Gulchexra Sheribboyevna, Jumaniyazova Manzura Ibraxim qizi «BILAMAN, QILA OLAMAN, BAJARAMAN» DIDAKTIK O'YINI	159
78. G'ofurjonova Go'zal Erkinovna, Davronova Gulrux Djumanovna TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING DOLZARBLIGI	161
79. Ganjayeve Fotima TARIX DARSLARIDA AMALIY ISHLARDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH AMALIYOTI	163
80. Халимова Гулнора Дилмуродовна ЎРТА МАХСУС, ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ХАМДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШНИНГ МУХИМ ЖИХАТЛАРИ	165
81. Hasanova Yulduz Shanazarovna, Jumaniyazova Gulasal Axmadovna ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH	167
82. Holbayeva Dilorom Joraboyevna BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH	168

83. Ibragimova Sarvinoz Kudratovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA HIKOYA O'QISH VA UNING TAHLILIY METODLARI.....	170
84. Ishmuratova Yulduz Ulug'bekovna THE ROLE OF LISTENING SKILL IN TEACHING IN FOREIGN CLASSES.....	172
85. Iskandarova Shaxodat Axmetovna, Madrimova Zamira Matchonovna TARIX FANIDAN “VATANIMIZ XALQLARINING CHINGIZXON ISTILOS VA ZULMIGA QARSHI OZODLIK KURASHI” MAVZUSINI O'QITISHDA “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	173
86. Iskandarova Xosiyat Soburyazovna O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISHNING MASHG'ULOTNING BOSHQA TURLARI BILAN BOG'LIQLIGI.....	175
87. Iskandarova Dilafro'z ILMGA FIDO BO'LGAN UMR.....	176
88. Islamova Raxbarxon Ravshanovna 12-15 YOSHDAGI OSMIR BOLALAR PSIXO-FIZIOLOGIK XUSUSIYATLARINI O'RGANISH.....	178
89. Isoyeva Lola Safarovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA JISMONIY MASHQLAR.....	181
90. Javakova Intizor Kurambayevna BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINI SINFDAN TASHQARI MASHG'ULOTLAR JARAYONIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	182
91. Jiyanboeva Mexribon Gofurovna, Jiyanboev Norbek Gofurovich FIZIKA FANIDAN “MODDA TUZILISHI HAQIDA DASTLABKI MA'LUMOTLAR” MAVZUSINI O'QITISHDA “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	184
92. Jo'rayeva Orzigul Sadirovna BOSHLANG'ICH SINFLAR MATEMATIKA DARSLARIDA O'QITISH VOSITALLARI.....	186
93. Jumaboyeva Mavluda O'ktam qizi O'ZBEKISTON-FRANSIYA O'RTASIDAGI MADANIY-ILMIY ALOQALAR.....	187
94. Jumaboyeva Shohida Solijonovna BOLA SHAXSIGA PSIXOLOGIK TA'SIR KO'RSATISH USULLARI VA IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH MEZONLARI.....	189
95. Jumaniyazova Yulduz Azadovna, Matkarimova Mavluda Jumanazarovna SMART EDUCATION VA UNING IMKONIYATLARI.....	191
96. Jumaniyozova Maloxat Ashirboyevna, Qutlimuratova Guli Rozzoqberdiyevna TA'LIM JARAYONIDA WEB – DIZAYN VA MASHUP TEXNOLOGIYASI QO'LLASH.....	193
97. Jumaniyozova Quvonch Qadamovna, Shomurodova Muborak Xayitboyevna ADABIYOT FANIDAN CHINGIZ AYTMATOVNING “OQ KEMA” ASARI MAVZUSIDAN BILIMLARNI SHAKLLANTIRISHDA “ASSESMENT” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	195
98. Kabulova Guzal Xushnudovna INGLIZ TILI DARSIDAN O'QUVCHILARIGA YANGI MAVZUSINI TUSHUNTIRISHDA “YOZMA BAHSLAR” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	197
99. Kadirova Marina Raximovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI JIHATLARI.....	198
100. Карабекова Насиба Ибодуллаевна ЁШ АВЛОДГА ТАЪЛИМ –ТАРБИЯ БЕРИШДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ПЕДАГОГИК ВА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ.....	199
101. Karimova Nargiza Baxtiyorovna, Taxirova Sabohat Rustamovna PSIXOLOGIYANING FANLAR TIZIMIDA TUTGAN O'RNI.....	200

102. Kazakova Dilduza Masharibovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SO'Z TURKUMLARINI O'QITISH VA UNING AHAMIYATI	202
103. Kenjayeva Ro'za Babadjanovna DIDAKTIK O'YIN -O'QUVCHINING O'QUV FAOLIYATINI OSHIRUVCHI VOSITA	203
104. Kobulova Marxabo, Xudayberdiyev Usmon YUQORI SINF O'QUVCHILARIGA MATEMATIKA DARSLARIDA KOMPYUTER IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH	205
105. Kosimov Sultonmurod Gofforovich, Allanazarov Samandar Kuchkorovich MATEMATIKA DARSIDAN O'QUVCHILARIGA YANGI MAVZUSINI TUSHUNTIRISHDA “3/3, 4/4” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	206
106. Kurbanova Shahnoza Gafurjanovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARS JARAYONLARIDA XALQ OG'ZAKI IJODIDAN FOYDALANISH	208
107. Madaminova Iroda Sadullayevna 4-SINF O'QUVCHILARIGA AZIZ ABDURAZZOQNING “CHUMCHUQ BILAN CHUMOLI” ERTAKI HAQIDAGI MAVZUSINI TAXLIL QILISHDA “YALPI FIKRIY HUJUM” METODIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH	210
108. Madaminova Maqsuda Jumabayevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH FANINI O'QITISHDA «SWOT-TAHLIL» INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	212
109. Madaminova Ullibibi Yaxshimuratovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SIFAT SO'Z TURKUMINI O'QITISH	213
110. Madraximova Nigora Sadullayevna PEDAGOGIKADA SHAXS TARBIYASI, RIVOJLANISHI VA IJTIMOIYLASHUVI.....	215
111. Madrimov Botir Reyimberganovich, Yusupova O'g'iljon Matyoqubovna FIZIKA VA INFORMATIKA FANINI INTEGRATSIYALASHUVIDA O'QITISHNING “REZYUME” INTERFAOL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	217
112. Mangliyeva Umida Raimberganovna, Matyoqubova Nilufar Otaboyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARSLARNI INTEGRATSIYALASHDAGI AFZALLIKLARI.....	219
113. Masharipova Bibijon Maqsudbekovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SO'Z YASALISHI USTIDA ISHLASHNING AHAMIYATI VA VAZIFALARI	220
114. Masharipova Matluba Batirovna 4-SINF O'QISH DARSIDAN O'QUVCHILARIGA “YOLG'ONCHINING IZZA BO'LISHI” MAVZUSINI TUSHUNTIRISHDA ““NIMA UCHUN” SXEMASI” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	221
115. Masharipova Marxoba Qadambayevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNING IJODKORLIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	223
116. Matmuratova Gulnara, Eshniyazova Shukurjon, Masharipova Umida BOSHLANG'ICH TA'LIMDA FANLARARO ALOQADORLIK.....	225
117. Matnazarova Xayitjon Kutlimuratovna TARBIYAVIY JARAYON – PEDAGOGIK TA'SIRNING ASOSIY VOSITASI SIFATIDA	227
118. Matniyazova Zebo Otabekovna O'QISH DARSLARINI ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL QILISH	229

119. Matniyazova Zevar Karimovna TEKNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA, O'YINLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	230
120. Matrasulova Sayyora Boturovna EFFECTS OF LESSON ORGANIZATION IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES IN SECONDARY SCHOOLS USING INTERACTIVE METHODS.....	232
121. Matrasulova Nargiza XALQ AMALIY SAN'ATI ESTETIK TARBIYANI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA.....	233
122. Matyakubova Malahat Yo'ldoshovna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARINI O'QITISHDA INSERT INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR.....	235
123. Matyakubova Kamarjon Atanazarovna BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING EKOLOGIK TARBIYASI PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA.....	236
124. Matyaqubov Yaqubboy Atabayevich, Qosimov Babaxan G'apparovich MAKTABDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA "KEYS-STADY" INTERFAOL O'QITISH METODIKASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	238
125. Matyakubova Ma'rifat Otaboyevna, Raximboyeva Malika Rustamovna BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARDA ZAMONAVIY METODLARINI QO'LLASHNING AHAMIYATI.....	240
126. Maxmadiyarova Maysara Mardonovna ONA TILI VA ADABIYOT FANIDAN O'QUVCHILAR BILIMINI NAZORAT QILISHDA TESTLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI.....	241
127. Maxsutov Islam Tazabayeich, Dauletbaeva Jadiraxan Ali qizi OZ BETINSHE TALIMDI BASQARIW MASELELERI.....	243
128. Miraxmedova Nargiza Saidmaxmudovna BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARNING AHAMIYATI.....	245
129. Mirzayeva Inoyat Parmonqulovna TARIX DARSLARIDA ZAMONAVIY TA'LIM TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	247
130. Nurmetova Nazokat Nurjonovna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI O'QITISH JARAYONIDA "KICHIK GURUHLAR ISHI" INTERFAOL USULLARI METODIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK KO'RSATMALAR BERISH.....	249
131. Nurutdinova Dilnoza G'ayratjonovna BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISH VA BADIY ASARLARGA QIZIQISHLARINI OSHIRISH BORASIDA FIKR-MULOHAZALAR.....	250
132. Oybek O'sarqulov Mirodilovich JANUBIY KOREYADA TA'LIM VA O'ZBEKISTON BILAN HAMKORLIK.....	252
133. Odamova Zumrad Matyoqubovna, Bekchonova Umida G'ayibnazarovna BIOLOGIYA FANIDAN EVOLUTSIYANI ISBOTLASHDA BIOGEOGRAFIYA FANI DALILLARINI O'QITISHDA "BAHS-MUNOZARA" METODIDAN FOYDALANISHDA GEOGRAFIYA FANI BILAN BOG'LIQLIKLARI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	255
134. Otaboyev Alisher Farxodovich MAKTABDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA "QARAMA-QARSHI MUNOSABAT" INTERFAOL O'QITISH METODIKASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	257
135. Otajonova Gulnora Yoldoshovna MATEMATIKA VA INFORMATIKA DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR QO'LLASH.....	258

136. Otajonova Nasiba Rahmatullayevna BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING NUTQIY SAVODXONLIGINI O'STIRISHNING AHAMIYATI.....	260
137. Pakirdinova Umidaxon Ibragimovna MAKTABLARDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI OSHIRISH	261
138. Qahhorova Aziza G'afforovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINING TURLARI VA ULARGA QO'YILADIGAN TALABLAR.....	263
139. Qalandarova Gulyor Davlatnazarovna, Qurbonboyeva Donoxon Abdullayevna MAKTABDA ADABIYOT FANIDAN G'AFUR G'ULOMNING “SHUM BOLA” MAVZUSINI O'QITISHDA “DAVRA SUHBATI” METODI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	264
140. Qalandarova Zumrad Sobirovna, Qo'chqorova Kamolat Samandarovna MAKTABDA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHDA “FSMU” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	266
141. Qambarova Saida Sodiqovna YOSH AVLOD TARBIYASIDA MAQOLLARNING O'RNI	268
142. Каршиева Феруза Фахриддиновна ҲАМШИРАЛИК ИШИНИНГ ДОЛЗАРБ МАВЗУЛАРИНИ ЎРГАНИШДА МОДУЛЛИ ЎҚИТИШ САМАРАСИ.....	270
143. Qobulova Zulfinajabovna, Qasimova Kamolat Qasimboyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH FANINI O'QITISHDA “SINKVEYN” MYETODINING AHAMIYATI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	272
144. Қодинова Дилфуза Ўраловна ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТИНИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	274
145. Qozoqova Barno Rustamovna, Ibragimova Rayxon Otaboyevna BOSHLANG'ICH SINFLARNING O'QISH DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	276
146. Qurbonova Iqbol Xasanboyevna, Ruzmetova Feruza Bekmuxamatovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA “ULUSH” VA “KASR” MAVZUSINI O'QITISH USULLARI.....	277
147. Курбонова Шахло Жахоновна МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ МУХИМ ВОСИТАСИДИР	278
148. Qutliyeva Laylo Sobirjanovna XALQARO BAXOLASH DASTURIDA TABIIY FANLARNING O'RNI	279
149. Quziyev Umidbek Bardiyeich, Masharipova Qlara Raximovna TA'LIM JARAYONIDA ILG'OR PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR VA INNOVATSION YANGILIKLARNI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI	281
150. Raximova Oydin Axmad qizi, Xudayberganova Xursandjon Bekmetovna, Xolboyeva Oltin Odilbek qizi SAVODGA O'RGATISH DAVRIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH YO'LLARI.....	283
151. Raxmonova Donogul Shokirboyevna, Roxmonova Kumush Shokirboyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNI BILIMINI OSHIRISHDA “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.....	285
152. Ro'zmetova Dilnoza Shavkatovna, Rajapova Mexribon Yuldashevna MAKTAB O'QUVCHILARI O'QUV FAOLIYATI VA XULQ-ATVORI UCHUN MOTIVATSIYA	286
153. Ro'ziboyev Kamron, Ro'ziboyev Alisher ONA TILI FANIDAN “SIFAT SO'Z TURKUMI ” MAVZUSINI O'QITISHDA “QIZIL VA YASHIL RANGLI KARTOCHKALAR BILAN ISHLASH” METODIDAN FOYDALANISH- DA METODIK TAVSIYALAR BERISH	288

154. Ro'ziboyeva Nasiba Baxtiyorovna, Ro'zmetova Muborak Karimovna O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA YANGI DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH	289
155. Rustamova Mehriniso Quvandiq qizi TEKNOLOGIK TA'LIMDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	290
156. Ruzimova Mahliyo Baxtiyorovna MUSIQA FANIDAN “BAYRAM VA MAROSIM QO'SHIQLARI” MAVZUSINI O'QITISHDA “6x6x6” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	292
157. Sabirova Saodat Maxmudovna, Jumaniyozova Yulduzxon Otaxonovna, Kenjayeva Difuza Javlonbek qizi FANLARNI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYA VA INTERFAOL USULLARNING AHAMIYATI	293
158. Sadullayeva Layloxon Otaxonovna ONA TILI FANIDAN “SO'Z TURKUMLARI” MAVZUSINI O'QITISHDA “QARORLAR SHAJARASI” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	295
159. Сафарова Зиёда Рўзиевна КИТОБХОНЛИК ИНСОННИ МАЪНАВИЙ БОЙИТИБ, УНИ МАЪРИФИЙ КАМОЛОТ САРИ ЕТАКЛАЙДИ	296
160. Salayeva Zulfiya Raximberganovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHRISHDA “BESHINCHISI (OLTINCHISI, YETTINCHISI) ORTIQCHA” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH	298
161. Seytmuratova Barna Kenjayevna, Egamova Gulzoda Abdurasulova MAKTABDA BOTANIKA FANIDAN “O'SIMLIK LARNING XAYOTIY SHAKLLARI” MAVZUSINI O'QITISHDA “QARAMA-QARSHI MUNOSABAT” INTERFAOL O'QITISH METODIKASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	299
162. Sharipov Bekpo'lat Allamberdiyevich, Qurbonov Baxtiyor Qobulovich MATEMATIKA DARSLARIDA “KEYS STADY” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHGA DOIR METODIK TAVSIYALAR BERISH	231
163. Sharipova Nargiza Boqiyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALNI O'RGATISH METODIKASI	302
164. Shodiyeva Dilrabo Shukurovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISH METODLARI	303
165. Shoymurotov Umidjon Qahramon o'g'li TALABALARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB MUAMMO SIFATIDA	304
166. Sobirov Jamoladdin Shavkatovich O'QUVCHILARGA MUSIQIY MEROSNI O'RGATISHDA “DUMALOVCHI QOR UYUMI” INTERFAOL USULIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH	307
167. Sobirova Zumrad Masharipovna TARIX FANIDAN “O'RTA OSIYONING ARAB XALIFALIGI TOMONIDAN FATH ETILISHI. XALQ QO'ZG'OLONLARI (VII–VIII ASRLAR)” MAVZUSIDAN BILIMLARNI SHAKLLANTIRISHDA “ASSESSMENT” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	309
168. Sotimboyeva Roxila To'xtaboyevna, Matkarimova Adiba Baxtiyorovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARIGA O'QUVCHILARNI BILIMINI OSHIRISHDA “DEL'FI” METODI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	311
169. Sultonazarov Yusuf, Hudayarov Usmonbek OMMAVIY SPORT ELEMENTLARI	313

170. Sultonova Gavhar Madaminovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA “VIDEOTOPIISHMOQ” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH	315
171. Sultonova Difuza Yusupovna IMOM BUXORIY HADISLARIDA UMUMINSONIY QADRIYATLAR.....	317
172. Taganova Rayhon, Xasanova Nasiba, Raxmanova Dilnoza INGLIZ TILIDAGI SO'Z BIRIKMALARINING MILLIY VA MADANIY XUSUSIYATLARI	319
173. Tashtanova Nargizaxon Avazovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA SINFDAN TASHQARI O'QISH DARSLARINI TASHKIL ETISH	321
174. Тўрақулов Боймурод Фармонович МАХСУС ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШ ЖАРАЁНИДА РИВОЖЛАНТИРУВЧИ СТРАТЕГИЯ- ЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА УЛАРНИНГ ИМКОНИЯТЛАРИ	323
175. Tojaddinova Marg'uba Polvannazarovna, Otajonova Raviyajan Ollanazarovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNI MATEMATIKA FANINI O'RGANISHGA TAYYORLASH	325
176. Turayeva Gulnora Raxmat qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA HAMDA MANTIQUIY FIKRLASHNI O'RGATISH	326
177. Urunbayeva Surayyo Kadirovna O'QITUVCHI FAOLIYATIDA PEDAGOGIK MAHORATINI SHAKLLANTIRISH.....	328
178. Xasanova Gulbaxor Xudayberdiyevna, Jumabayeva Oysha Safarbayevna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA RUS TILI FANLARIDA INTEGRATSIYANING ROLI VA UNING AHAMIYATI	330
179. Xayitova Gulruxsor Sirojovna O'QUVCHILARNI RUS TILI DARSLARIGA QIZIQTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING O'RNI	331
180. Xudayberganova Sanobar Egamberganovna BOSHLANG'ICH SINLARNI O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLAR VA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.....	332
181. Xudayberganova Quvanch Aminboyevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI DARS MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA ZAMONAVIY O'QITISH TEKNOLOGIYALARI.....	334
182. Xudoyberganova Manzura, Eshmetova Shohida BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QISH DARSLARINING MOHIYATI.....	336
183. Xudayberdiyeva Dildora Sirojovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI QIZIQISHINI OSHIRUVCHI USULLAR	338
184. Yakubova Shaxnoza, Erkaboyev Inomjon PSIXODIAGNOSTIK METODLARNI TO'G'RI TANLASH VA O'TKAZISH TEKNIKASI	341
185. Yakubova Shaxnoza, Karimova Nilufar TALABALARDA O'QISH FAOLIYATINI JADALLASHTIRISHDA GRAFIK ORGANEYZERLARNING AHAMIYATI	343
186. Yuldasheva Shaxodat Kuziyevna BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH	345
187. Yuvbasarova Dilraba Qo'zibayevna, Adamova Jamila Eshchanovna HAMKORLIKDA O'QITISH TEKNOLOGIYASI.....	346
188. Абдувахабова Дилором Абдувахабовна ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ УЧАЩИХСЯ В СРЕДНЕЕ СПЕЦИ- АЛЬНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЯХ.....	348
189. Аймбетова Асем Муратовна, Елеусинова Нурсипат Калдарбековна НАСТАВНИЧЕСТВО КАК ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ МОЛОДОГО СПЕЦИАЛИСТА	349

190. Атакулова Манзура Нематовна БИОЛОГИЯ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ТАЛАБАЛАР ТАДҚИҚОТЧИЛИК ФАОЛИЯТИ- НИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ	352
191. Бобожонова Гўлнора Абдулла қизи, Сапаева Тозагул Комиловна ТАБИЙ ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА PISA ТЕСТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ	354
192. Дусчанова Гулноза Тангрибергановна ОЦЕНОЧНАЯ ЛЕКСИКА И СРЕДСТВА ЕЕ ПРОЯВЛЕНИЯ	356
193. Мадаминов Хикмат Рахимович, Собирова Шарофат Рузметовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ПЕРЕХОДЕ РУССКИХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ УЧАЩИХСЯ В ШКОЛЕ	359
194. Мадаминова Саида Раджабовна ДАТЬ МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ «АССОЦИАТИВНЫЕ КАРТЫ» В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В ШКОЛЕ	361
195. Ismailova Shamsiya Kurultaevna, Ismoilova Xayriniso DAVLAT XIZMATCHILARIDA BOSHQARUVGA OID KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK PEDAGOGIKASI IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH	363
196. Мамедова Ольга Борисовна РОЛЬ МОТИВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ	365
197. Муллина Светлана Эриковна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО - КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ	367
198. Норкўзиева Зебо Камаловна ЧЕТ ТИЛИНИ ЎҚИТИШ ЖАРАЁНИНИДАГИ ПЕДАГОГИК ХУСУСИЯТЛАР	369
199. Норкўзиева Зебо Камаловна БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ЧЕТ ТИЛИ МУЛОҚОТ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИ- ВОЖЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРИ	371
200. Yusupova Feruzaxon Murtazaxanovna, Xamrakulova Dilbar Abduxalilovna PEDAGOGIKA KOLLEJLARIDA MUSIQA DARSLARINING AHAMIYATI	374
201. Eminova Gulnora Rahimova BARKAMOL AVLOD TA'LIM-TARBIYASIDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANASIDAN FOYDALANISH	376
202. Якубова Луиза Жуманиязовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО - КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ	378
203. Ismailova Iroda Rahimbayevna, Navro'zova Nigora Karimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANIDAN DARSDAN TASHQARI MASHG'ULOTLAMI TASHKIL ETISH	380
204. Rahimova Oyjongul Abdullayevna TA'LIM SIFATINI OSHIRISH: MUAMMO, YESHIM VA ISTIQBOL	383
205. Абдикаримов Сабуржон Нурматович, Худжаниезов Уктам Сафарбаевич ДАТЬ МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ «ВОРОНКА ИДЕЙ» В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В ШКОЛЕ	385
206. Джуроева Гавхар Нормуратовна ТАЛАБАЛАРНИНГ ИЖТИМОЙИ-МАДАНИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНИЯТЛАРИ	386
207. Тохирова Шахноза Шукуровна, Хамиджонов Муроджон Обиджон ўғли АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ БАРКАМОЛ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДАГИ РОЛИ	388
208. Худжаниезов Исломбой Саорбоевич, Рахимова Сумбул Раматъоновна ДАТЬ МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛО- ГИИ «МОЗГОВОЙ ШТУРМ» В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В ШКОЛЕ	390

209. Матёқубов Шоназар Собирович ХАЗОРАСП ҲАҚИДАГИ АФСОНА	391
210. Achilova Nazifa Rahmonkulovna KREATIV YONDASHUV VA UNING BIOLOGIYA O‘QITUVCHILARINI KASBIY KOMPITENTLIGINI OSHIRISHDAGI O‘RNI	393
211. Yoqubova Surayyo Xushnudbekovna NEMIS TILI DARSLARIDA ARTEKL MAVZUSIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	395
212. Abdiyazov Hamidbek TA'LIM TIZIMIDA DASTURLASH VA ONE MILLIONE UZBEK CODERS NI AMALGA OSHIRISH	397
213. Eshnazarov Yusupboy Begnazarovich ADABIYOT FANINING DARSLIK VA DASTURLARI MUTANOSIBLIGI	399
214. Raxmanova Risola MATEMATIKA FANINI O‘QITISHDA O‘QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH	401
215. Исмоилова Манзура Муратдин кизи ТАЪЛИМ ОЛУВЧИДА МУСТАКИЛ ФИКРЛАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ АСОСЛАРИ	403
216. Камолова Нилуфар Рузикуловна ЁШЛАР МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИДА ОИЛАВИЙ ТАРБИЯНИНГ РОЛИ	405
217. Рахмонова Наргиза Саттаровна МУАММОЛИ ЎҚИТИШ УСУЛИДАН ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ФОЙДАЛАНИШ	406
218. Турдиева Хайринисо Алиевна БАРКАМОЛ АВЛОД ТАРБИЯСИ – ИЖТИМОЙ ТАРАҚҚИЁТ ГАРОВИ	407
219. Ярашова Гулхаё Пирмаматовна ЁШ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДА КЕКСАЛАРНИ УРНИ	409
220. Файзиева Хурият Бахтиёровна ШАХС БАРКАМОЛЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА СОГЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИНГ УРНИ	410
221. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna FEATURES OF DEMONOLOGICAL VOCABULARY IN SLAVIC FOLKLORE	412
222. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna THE ORIGIN OF THE DEMONOLOGY IN ANCIENT GREECE	414

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

ADABIYOT DARSLARIDA KO'RGAZMALI QUROLLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Otaboyev Akmaljon Boboqulovich

Jarqo'rg'on tumani xalq ta'lim
bo'limiga qarashli 44-sonli umumta'lim
maktabining ona-tili va adabiyot fani o'qituvchisi.
normurodov.oibek@mail.ru

Annotatsiya. Adabiyot darslaridagi ko'rgazmalilikning bosh vazifasi, o'quvchilarga adabiy asarni idrok etishda ko'maklashish, yozuvchi ijodini to'laroq tasavvur etishga yordam berishdan iboratdir.

Kalit so'zlar: eshitish, adabiyot, ko'rgazmalilik, o'quvchi, o'zlashtirish, idrok etmoq, obrazlar orqali aks ettiradi.

Tabiatiga ko'ra adabiyotning o'zi borliqning ko'rgazmali tasviridan iborat. Ammo adabiyot darslarida san'atning boshqa turlari: Texnika vositalaridan kompyuter, ideoproektor, kino, televideniya, musiqa, tasviriy san'at ham yordamga kelishi mumkin. Bular adabiyot darslariga qo'shimcha axborot manbasi bo'lib xizmat qiladi, o'quvchilarda estetik tuyg'ularning shakllanishi va rivojiga imkon beradi. Shuningdek, adib yaratgan obrazlarning o'quvchi ongida yanada puxtaroq muhrlanishiga yordam beradi. Hozirgi paytda turli kinoapparatlar, televizor, epidiaskop, kompyuter va b. har bir maktabda ham, har bir xonadonda ham deyarli mavjud. Bularning hisobiga ko'rgazmali qurollar doirasi yanada kengayadi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, ko'rgazmalilikdan darsda va sinfdan tashqari ishlarda foydalanish, bir-biridan o'z xarakteriga ko'ra jiddiy farq qiladi hamda boshqaboshqa maqsadlarni ko'zda tutadi. To'g'arak ishlarda, fakultativ mashg'ulotlarda olib borish mumkin.

Darsda esa ko'rgazmalilik, o'quvchilarning aksari o'zlashtirishiga yordam bera oladigan darajadagina qo'llanishi mumkin. Aks holda u birinchi rejaga chiqib, asosiy mavzu orqa rejada qolishi mumkin.

Adabiyot darslaridagi ko'rgazmalilikning bosh vazifasi, o'quvchilarga adabiy asarni idrok etishda ko'maklashish, yozuvchi ijodini to'laroq tasavvur etishga yordamlashish adabiy-nazariy tushunchalarni egallashga qo'shimcha imkon yaratish, o'quvchilar nutqini o'stirishni ta'minlashdan, bir so'z bilan aytganda adabiyot o'qituvchisi oldida turgan barcha vazifalarni hal qilishga yordam berishdan iborat. Bu xususiyat har bir aniq holatda turli xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin. Ko'rgazmalilikdan foydalangandagina darslarda shartli ravishda o'quvchining passiv yoki faol ishtiroki haqida gapirish mumkin.

Agar ko'rgazmali qurol o'quvchi faolligini ijobiy ta'sir ko'rsatmasa, undan foydalanmagan ma'qul. Demak, ko'rgazmalilikning vazifalari nihoyatda xilma-xil bo'lishi mumkin. Hozirgi paytda ko'rgazmalilikning turlari nihoyatda xilma-xildir: illyustrativ-badiiy hamda grafik (chizma) materiallar, gramofon yozuvi va radioeshittirishlar, kinofilm va o'quv filmlar, televizion darslar, slaydlar v.h. Ularning har biri ko'rish, eshitish, sintetik shakldosh ko'rgazmalilikka tegishli bo'lishi mumkin. Ayniqsa ko'rish bilan bog'liq bo'lgan ko'rgazmalilikning ahamiyati kattadir. Bunga yozuvchi va shoirlarning portretlari, asarlarga illyustratsiyalar, yozuvchi (adib) hayoti va ijodiga aloqador bo'lgan joylar fotografiyasi, yoki yozuvchiining hayoti bilan bog'liq fotosuratlar, v.b. kirishi mumkin.

Har holda eng kamida darslik va darslik majmualardagii rasm namunalari shu vazifani bajarishi mumkin.

Otkritka ko'rinishidagi rasmlardan tarqatma material sifatida foydalanish mumkin. Uning qulayligi shundaki, bu holda har bir o'quvchining qobiliyati va imkoniyatini ham nazarda tutish

mumkin bo'lad. Yozuvchi hayoti va ijodini o'rganishga doir albomlarda tasviriy san'at asarlaridan namunalargina emas, yozuvchining o'zi va zamondoshlari aytgan fikrlar, xatlardan namunalar bo'lishi mumkin. Tinglash bilan aloqador ko'rgazmalilik ham alohida mavqega ega.

Asarni, xususan she'riy asarlarni to'liq tushunish va hazm qilish uchun adib yaratgan tovushni obrazlarni eshitish, his qilish va baholash ham nihoyatda beqiyos ahamiyatga molik. Oybek, H.Olimjon, E.Vohidov, A.Ori povlarning tovushlari yozilgan disklar, A.Navoiy, Bobur, Ogahiy, Muqimiy, Furqat she'rlari bilan aytiladigan qo'shiqlar plastinka va disklar butun o'rgatuvchilarimiz ko'p qiyinchiliksiz topishi mumkin bo'lgan va amaliyotga ko'p qo'llaydigan manbalardir. Musiqa va badiiy-ifodali o'qish, adabiyot o'qitish jarayonida o'quvchilar faolligini oshirishda katta ijobiy rol o'ynaydi. Disklarning adabiyot darslaridagi zaruriyati ba'zan nihoyatda ochiq seziladi.

O'quvchilarni kitob o'qishga qiziqtirishda ko'rgazmali qurollar muhim didaktik vosita sanaladi. Agar ko'rgazmalilikning didaktik funksiyasi oldindan puxta o'ylab ko'rilmasa, dars samaradorligi bir qadar susayishi, ayrim holatlarda esa unga mutlaqo salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Adabiyot darslaridagi ko'rgazmalilik oxirgi maqsad emas, balki vositadir. Shunga ko'ra o'quvchi filmni yoki rasmni ko'rib, kuy yoki qo'shiqni tinglab bo'lganidan keyin unga shunday savollar berilishi lozimki, bu topshiriq va savollar o'quvchini badiiy asar ichiga olib kirishga, badiiy obraz yoki tasvir mohiyatini chuqurroq anglashga, so'zning ta'sir kuchini yaqqolroq his etishga yordam bersin. Yana bir muhim holat shundaki, ko'rgazmali qurollarni yaratishga o'quvchilarning o'zlarini jalb etish ham muhimdir. Bunda faqat nusxa ko'chirish emas, balki jiddiy ijodiy mehnatni talab qiladigan ko'rgazmalar yasash, o'quvchining umumiy badiiy estetik tayyorgarligiga ham jiddiy ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Zunnunov A. va boshq. Adabiyot o'qitish metodikasi. -T.: O'qituvchi. 1992.
- 2.G'ulomova N. O'quvchilarning badiiy adabiyotga bo'lgan qiziqishlarini orttirish. Til va adabiyoti ta'limi. 1992.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISH

Adamboyeva Umida,

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

47-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Matnazarova Gulsara,

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

6-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Telefon:+998 99 382 54 73

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'lumotlarini oshirish, darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishda sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil qilish va sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilar dunyoqarashini to'g'ri shakllantirishi hamda ahloqiy kamol topishiga ko'maklashishi hamda sinf tashqari mashg'ulotlarning afzalliklarida xususida so'z boradi.

Kalit so'zlari: sinfdan tashqari mashg'ulotlar, o'quvchilar jamoalari, o'z-o'zini boshqarish, g'amxo'r munosabat, jamoa.

Yosh avlodni hozirgi zamon fani asoslari bilan qurollatirish orqali ularning aqliy jihatdan maksimal darajada rivojlanishlariga erishish umumta'lim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ma'lumotini oshirish va darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishi uchun, boshlang'ich maktabda sinf mashg'ulotlari bilan bir qatorda sinfdan tashqari ishlarni ham o'tkazish zarur. Sinfdan tashqari va maktabdan tashqari ishlar bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining ajralmas qismi bo'lishi bilan birga, o'quvchilarni bilimga va mehnatga bo'lgan havaslarini ortiradi, shuningdek, o'zlashtirish sifatini oshirishga va xulqini yaxshilashga ta'sir etadi. Sinfdan tashqari ishning asosiy maqsadi o'quvchilardagi fanga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish, ularni darsda olgan bilimlarini to'ldiruvchi va chuqurlashtiruvchi bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirishdan iborat. Umuman boshlang'ich maktabda sinfdan tashqari ishlar sinf ishlari bilan mustahkam bog'langan bo'lib, sinf ishlarining davomi bo'ladi, ayrim vaqtlarda esa uni chuqurlashtiradi. Sinfdan tashqari ishlarning ikki turini bir-biridan farqlash lozim. Uning birinchisi dastur materialini o'zlashtirishda orqada qoladigan o'quvchilar bilan ishlash, bunga qo'shimcha dars va konsultatsiyalar kiradi. Ikkinchisi, matematikani o'rganishga qiziquvchi o'quvchilar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlar. Ma'lumki birinchi tur mashg'ulotlar hozirgi vaqtda barcha maktablarda mavjud.

Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish va o'tkazish asosida quyidagi qoidalar yotadi:

1. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarning darsda oladigan bilimlarini, malaka va ko'nikmalarni hisobga olgan holda o'tkaziladi;

2. Sinfdan tashqari ish ixtiyoriylik, tashabbuskorlik prinsiplari va o'quvchilarning harakatlari asosida tuziladi, hamda o'quvchilarning individual talablarini qanoatlashtirish maqsadida o'tkaziladi.

Mashg'ulotlar murakkablashib ketsa, uni o'tkazish uchun taxminan bir soat vaqt ajratish mumkin. Materiallar hamma vaqt o'quvchilarning hisoblash malakalarini egallashiga muvofiq qilib tanlanadi, masalalarga kelganda esa, ular shu sinf uchun programmada ko'rsatilgan masalalarning ko'rinishi va tipiga qaraganda boshqacharoq bo'lishi ham mumkin. Ziyraklik masalalari esa bu chegaradan chetga chiqishi va shuning bilan birga masala yechishni o'rganishga muvaffaqiyatli yordam berishi mumkin.

Sinfdan tashqari ishlar orqali quyidagilar amalga oshiriladi:

- bilimlarni va amaliy ko'nikmalarni chuqurlashtirish hamda kengaytirish;

- o'quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish;

Sinfdan tashqari ishlarning shakllari:

- Sinfdan tashqari ishlar ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun katta ahamiyat kasb etadi. Ularga nutqini o'stirish, olingan bilim va malakalarni mustahkamlash uchun yordam beradi. Yangi qo'shimcha ma'lumotlar manbai hisoblanadi.

- Sinfdan tashqari ishlarning ta'limiy ahamiyati – o'quvchilarga qo'shimcha bilim, malaka va ko'nikmalar berish.

- Tarbiyaviy ahamiyati – o'quvchilarning ijodiy faoliyat ko'rsatishiga, nutq odobiga, mustaqil

fikrlashiga zamin hozirlash.

Xulosa qilib aytganda sinfdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quvchilarni erkin fikrlashga, ularni bo‘sh vaqtini mazmunli tashkillashga, dars jarayonidagi muammoli va qiyin toshiriqlarni bajarishga ko‘mak beradi. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlar boshlang‘ich sinf ona tili va matematika darslarida va o‘qish darslarida, sinfdan tashqari o‘qish tartibida tashkillanadi. Bu jarayon o‘qituvchii ixtiyorida bo‘lib mavzu tanlash erkin hisoblanadi. Bundan ko‘zlangan maqsad o‘quvchilarni turli konkurs tadbir va to‘garaklarga jalb etish tabiat qo‘yniga sayohatlarni tashkillash kabilardan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova va boshqalar . Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: 2009.
2. Nurmatova M. Ifodali o‘qish to‘garagi. Til va adabiyot talimi. 1992 yil. 1son.
3. Jalilova M. Nematova G. Takrorlash mashg‘ulotlarini . Topqirlar bellashuvi tarzida otkazish. Til va adabiyot talimi 1994 yil 2-3 sonlari.

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA ADABIY TA’LIM METODLARIDAN FOYDALANISH

Boboniyazova Nazokat

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani

49-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +998996206756

Annotatsiya: Maqolada adabiy ta’lim metodlarining izohi hamda ushbu metodlardan boshlang‘ich ta’limda foydalanishning samaralari va istiqbollari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: pedagogik texnologiyalar, boshlang‘ich ta’lim, o‘qitish metodlari.

Zamonaviy ta’limni tashkil etishga qo‘yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma’lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga nisbatan texnologik yondashuvni talab etadi.

Shuning uchun ta’lim tizimini samarali tashkil etishda zamonaviy o‘qitish metodlari-interfaol metodlar, innovation texnologiyalarning o‘rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o‘quvchilarni bilimli bo‘lishlarini ta’minlaydi. Buning uchun darslarimizni ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda yangi uslub bilan tashkil etishimiz zarur. Yangilangan ta’limda o‘quvchini har tomonlama rivojlantirib, bilimdanbilimga yetaklab olib chiqish uchun zamonaviy darslar zarurdir. Pedagogik texnologiya – shunday bilimlar sohasi, ular vositasida o‘qituvchi faoliyati yangilanadi, o‘quvchilarda hurfiylik, bilimga chanqoqlik, Vatanga mehr-muhabbat, insonparvarlik tuyg‘ulari tizimi shakllantiriladi. Har kuni yurtimizga yangilik, yangi texnologiyalar kirib kelmoqda. Hozirgi kunda boshlang‘ich sinf darsliklari uchun video ilovalar, ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan dars ishlanmalar yaratilgan.

Masalan, 1-sinf “O‘qish” darsligining multimediali ilovasiga 42ta animatsiya, 16ta videolavha, ta qo‘shiq, 20 ta lug‘at ishi, 43ta o‘yin, 15ta test topshiriqlari kiritilgan. Multimediali ilovasining 1-sahifasida o‘quvchilar qo‘lidagi guldastada 21ta darsning soni (taqvim, mavzu, reja asosida) ko‘rsatilgan. O‘qituvchi dars raqami ustidagi tugmachani bosganda, ekranda, “O‘qing va kuzating”, “Lug‘at”, “Test”, “O‘yin”, “Mashq”, “Video”, “Dam olish daqiqasi” kabi belgilar aks etadi. Mana shunday multimediali ilovalardan foydalanib darsni olib borish bilan bir xil qolipda dars o‘tishning o‘ziga xos farqlari, afzalliklari va qulayliklari mavjud. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining ta’sirchanligini oshiradi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi, o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqish va ishtiyoqlarini ijobiy tomonga o‘zgartiradi, olayotgan bilimlarini mustahkam egllashga va ularni amalda o‘zlari erkin va mustaqil foydalana olish ko‘nikma va malakalarini shakllantiradi, jamoa bo‘lib ishlashga o‘rgatadi.

Darsliklarda berilgan videolavhalar o‘quvchiga tushunarli, sodda va ravon qilib ishlangan. Bu esa mavzuni tez va oson tushunib olishlariga qiyinchilik tug‘dirmaydi. Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda “Dam olish daqiqalari” ham musiqali, turli xil harakatli raqslar asosida berilgan bo‘ladi. Masalan, “Nafas olish mashqi”, “Tropik yomg‘ir” o‘yini, “Qarsak” o‘yini kabilarni keltirish mumkin. Bulardan tashqari o‘qish darslarini bevosita ingliz tili bilan bog‘lab “Dam olish daqiqasi” ni tashkil etish mumkin. Bundan tashqari, “O‘qish” darsarida foydalaniladigan ilg‘or pedagogik texnologiyalarga quyidagilarni keltirish mumkin: “Suhbat”, “Evristik”, “Aqliy hujum”, “Baliq skleti”, “Nilufar gul” va boshqalar. Masalan, Mirkarim Osimning 4-sinf “O‘qish” darsligida kiritilgan “Kitobga ixlos” hikoyasini evristik metoddan foydalangan holda o‘rganishni quyidagicha tashkil etish mumkin. Muallif hikoyada hayotdagi qiyinchilik, urush davri inson ma’naviyatini sinovdan o‘tkazuvchi bir vosita ekanini, shunday qiyin paytlarda ham ilm kishilari kitobdek xazina uchun jonlarini ham qurbon qilishga tayyor ekanliklarini buyuk qomusiy olim bobomiz Ibn Sino misolida namoyish eta bilgan. Hikoya matnini to‘liq o‘qib chiqish uchun darsning 23-25 daqiqasi sarflanadi. So‘ngra asar qahramonlari o‘quvchilar bilan to‘liq tahlil qilinadi. O‘quvchilar badiiy asar qahramonlarini tashqaridan kuzatishga emas, ichkaridan tuyishga odatlantirilsalar maqsadga muvofiq bo‘ladi.

O‘quvchilar xususiy faktlarni o‘zlashtiradilar, so‘ngra o‘quv xarakteridagi umumlashma

xulosalarni chiqaradilar. Ikkinchi variantda o‘qituvchi o‘quvchilarning oldiga xususiy jihatlardan umumiy holatlarga yetaklovchi, umumiy xulosalarga olib keluvchi muommoli masala qo‘yadi. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo‘lsak adabiy ta’lim metodlaridan boshlang‘ich ta’limda foydalanish, o‘quvchilar dunyo qarashini kengaytirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish, o‘quvchi nutqini rivojlantirish, o‘z fikrini erkin ayta olish, umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqara olish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolibova J. Pedagogik texnologiyalar. – T.: 2005
2. Husanboyeva Q, Niyozmetova R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 2018
3. Yo‘ldoshev Q, Madayev O, Abdurazzoqov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 1994

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISH METODIKASI

Jumaboyeva Nodira,

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
49-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998885132122

Raximova Barno,

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
6-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998937581888

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarning jismoniy va psixologik rivojlanishida boshlang'ich ta'limning o'rnini, darslarni tashkil etishda turli metodik vositalar, axborot kommunikatsiyalaridan, ularning yoshi va qiziqishlariga mos didaktik o'yinlar va pedagogik texnologiyalardan foydalanish haqida so'z yuritiladi

Kalit so'zlar: metod, pedagogik texnologiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, didaktik o'yinlar, interfaol usullar.

Farzandlarimizning yuksak intellektual salohiyatli, har tomonlama yetuk va barkamol shaxs bo'lib ulg'ayishi ko'p jihatdan umumta'lim muassasalarida beriladigan ta'lim-tarbiyaga bog'liq. O'quvchilarning jismoniy va psixologik rivojlanishida boshlang'ich ta'lim davri muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham, mamlakatimiz ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish, ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, darslik va o'quv qo'llanmalarini takomillashirish, ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsion texnologiyalarni keng joriy etish kabi masalalarga alohida e'tibor berilmoqda.

Boshlang'ich ta'limning asosiy maqsadi bolaning o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatini, yozma va og'zaki muloqot madaniyatini shakllantirish, mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini yuzaga chiqarish, turli ma'lumotlar bilan ishlash savodxonligini oshirish, olgan bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishi uchun samarali ta'limiy faoliyatni tashkil etishdan iborat. Bunda, avvalo, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining bilimi, salohiyati va kasbiy mahorati yuksak bo'lishi, shuningdek, ta'lim jarayonida turli pedagogik texnologiyalarni o'z o'rnida va oqilona qo'llay olishi muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich ta'lim-tarbiyaning keyingi bosqichlariga asos – poydevor vazifasini o'tashi, ayniqsa, bu davrdagi bolalarning yoshi, qiziqishlari va psixologiyasi o'ziga xosligidan kelib chiqadigan bo'lsak, mazkur bosqichda tashkil etiladigan darslar bolalar ruhiyatiga mos, qiziqarli hamda turli o'yinlarga asoslangan tarzda tashkil etilishi shart. Buning uchun o'qituvchi darsni to'g'ri tashkil etishi, o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, olingan axborotlarni faollikda hal etishga, tashabbuskorlikka, masalalar yechimini hamkorlikda topishga, fikrni yozma va og'zaki ravishda erkin bayon etishga o'rgatib borishi, shuningdek, dars jarayonida interfaol metod hamda zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalardan o'z o'rnida va samarali foydalana olishi muhim omillardan sanaladi. Aytib o'tilgan omillarning uyg'unligi, ya'ni o'qituvchining qobiliyati, mahorati va zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalardan ta'lim sifati hamda samaradorligini kafolatlaydi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llashga bo'lgan talab va e'tibor alohida o'rin tutadi. Chunki an'anaviy ta'limda o'quvchilarga faqat tayyor holda bilimlar berilgan bo'lsa, zamonaviy ta'limda o'quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadi. Bilimlarini mustaqil qidirib topish, tahlil qilish va asosda xulosa chiqarishga, fikrlarini erkin bayon etishga o'rgatiladi. O'qituvchi bu jarayonda ularni yo'naltirib, bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qulay ta'lim-tarbiyaviy sharoit yaratadi. Darslarni zamon talablariga mos, samarali tashkil etish darslik hamda ular asosida yaratilgan turli metodik qo'llanmalar, ko'rgazmali qurollar hamda dars ishlanmalarining sifatiga ham bog'liq. Bugungi kunda maktab darsliklariga qo'yilgan talab juda yuqori. Shuning uchun ular mamlakatimizda turli darslik va o'quv adabiyotlari yaratishning ko'p yillik tajribasi hamda dunyo mamlakatlari ta'lim tizimida erishilgan yutuqlarni qiyosan o'rganish, ularning eng maqbullaridan foydalanish asosida yaratilmoqda. Natijada darslik va o'quv qo'llanmalar bolalarning to'laqonli va sifatli ta'lim olishlarida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Interfaol ta'lim, o'z xususiyatlariga ko'ra, didaktik o'yinlar orqali. Kreativ ijodkorlik

asosida, axborot-kommunikatsion texnologiyalar asosida amalga oshirishni ko'zda tutadi. Interfaollik, avvalo, o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik – o'quvchi-o'quvchi, ya'ni subyekt-subyekt munosabatlarida sodir bo'ladi. Interfaol ta'limda darslar shunday kechadiki, bunda ham o'quvchi chetda qolmay, eshitgan, o'qigan, ko'rgan bilganlari bo'yicha o'zaro fikr almashtirish va umumlashtirishasosida mustaqil ravishda xulosa 56 Ноябрь 2021 10-қисм Тошкент chiqarish, shu orqali olingan bilim, ko'nikma, malakalarni mustahkamlash jarayoni sodir bo'ladi. Qolaversa, bunday tarzda tashkil etilgan datslarda o'quvchilarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o'zaro do'stona munosabatlar shakllanadi. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalariga mos didaktik o'yinlar, evristik suhbatlar, qiziqarli multimedialardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Matematika darslarida o'quvchilarning faolligini oshirish va fikrlash orqali o'zlashtirishlarini ta'minlash maqsadida multimedia ilovali dars ishlanmalari tayyorlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A. G'ulomov, M. Qodirov “Ona tili O'qitish metodikasi”. Toshkent. 2001-y.
2. B. Abdullayev, M. Toshpulatova. Matematika. Metodik qo'llanma. 2016-y.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA ADABIY TA‘LIM METODLARIDAN FOYDALANISH

Quryazova Rohat,

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
49-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon: +998993367288

Egamova Kumush,

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
5-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon: +998999409443

Annotatsiya: Maqolada adabiy ta‘lim metodlarining izohi hamda ushbu metodlardan boshlang‘ich ta‘limda foydalanishning samaralari va istiqbollari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: pedagogik texnologiyalar, boshlang‘ich ta‘lim, o‘qitish metodlari.

Zamonaviy ta‘limni tashkil etishga qo‘yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma‘lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta‘lim jarayoniga nisbatan texnologik yondashuvni talab etadi.

Shuning uchun ta‘lim tizimini samarali tashkil etishda zamonaviy o‘qitish metodlari-interfaol metodlar, innovasion texnologiyalarning o‘rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o‘quvchilarni bilimli bo‘lishlarini ta‘minlaydi. Buning uchun darslarimizni ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda yangi uslub bilan tashkil etishimiz zarur. Yangilangan ta‘limda o‘quvchini har tomonlama rivojlantirib, bilimdanbilimga yetaklab olib chiqish uchun zamonaviy darslar zarurdir. Pedagogik texnologiya – shunday bilimlar sohasi, ular vositasida o‘qituvchi faoliyati yangilanadi, o‘quvchilarda hurfiylik, bilimga chanqoqlik, Vatanga mehr-muhabbat, insonparvarlik tuyg‘ulari tizimi shakllantiriladi. Har kuni yurtimizga yangilik, yangi texnologiyalar kirib kelmoqda. Hozirgi kunda boshlang‘ich sinf darsliklari uchun video ilovalar, ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan dars ishlanmalar yaratilgan.

Masalan, 1-sinf “O‘qish” darsligining multimediali ilovasiga 42ta animatsiya, 16ta videolavha, ta qo‘shiq, 20 ta lug‘at ishi, 43ta o‘yin, 15ta test topshiriqlari kiritilgan. Multimediali ilovasining 1-sahifasida o‘quvchilar qo‘lidagi guldastada 21ta darsning soni (taqvim, mavzu, reja asosida) ko‘rsatilgan. O‘qituvchi dars raqami ustidagi tugmachani bosganda, ekranda, “O‘qing va kuzating”, “Lug‘at”, “Test”, “O‘yin”, “Mashq”, “Video”, “Dam olish daqiqasi” kabi belgilar aks etadi. Mana shunday multimediali ilovalardan foydalanib darsni olib borish bilan bir xil qolipda dars o‘tishning o‘ziga xos farqlari, afzalliklari va qulayliklari mavjud. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta‘lim jarayonining ta‘sirchanligini oshiradi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi, o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqish va ishtiyoqlarini ijobiy tomonga o‘zgartiradi, olayotgan bilimlarini mustahkam egllashga va ularni amalda o‘zlari erkin va mustaqil foydalana olish ko‘nikma va malakalarini shakllantiradi, jamoa bo‘lib ishlashga o‘rgatadi.

Darsliklarda berilgan videolavhalar o‘quvchiga tushunarli, sodda va ravon qilib ishlangan. Bu esa mavzuni tez va oson tushunib olishlariga qiyinchilik tug‘dirmaydi. Masalan, “Nafas olish mashqi”, “Tropik yomg‘ir” o‘yini, “Qarsak” o‘yini kabilarni keltirish mumkin. Bulardan tashqari o‘qish darslarini bevosita ingliz tili bilan bog‘lab “Dam olish daqiqasi” ni tashkil etish mumkin. Bundan tashqari, “O‘qish” darsarida foydalaniladigan ilg‘or pedagogik texnologiyalarga quyidagilarni keltirish mumkin: “Suhbat”, “Evristik”, “Aqliy hujum”, “Baliq skleti”, “Nilufar gul” va boshqalar. Masalan, Mirkarim Osimning 4-sinf “O‘qish” darsligida kiritilgan “Kitobga ixlos” hikoyasini evristik metoddan foydalangan holda o‘rganishni quyidagicha tashkil etish mumkin. Muallif hikoyada hayotdagi qiyinchilik, urush davri inson ma‘naviyatini sinovdan o‘tkazuvchi bir vosita ekanini, shunday qiyin paytlarda ham ilm kishilari kitobdek xazina uchun jonlarini ham qurbon qilishga tayyor ekanliklarini buyuk qomusiy olim bobomiz Ibn Sino misolida namoyish eta bilgan. Hikoya matnini to‘liq o‘qib chiqish uchun darsning 23-25 daqiqasi sarflanadi. So‘ngra asar qahramonlari o‘quvchilar bilan to‘liq tahlil qilinadi. O‘quvchilar badiiy asar qahramonlarini

tashqaridan kuzatishga emas, ichkaridan tuyishga odatlantirilsalar maqsadga muvofiq bo‘ladi.

O‘quvchilar xususiy faktlarni o‘zlashtiradilar, so‘ngra o‘quv xarakteridagi umumlashma xulosalarni chiqaradilar. Ikkinchi variantda o‘qituvchi o‘quvchilarning oldiga xususiy jihatlardan umumiy holatlarga yetaklovchi, umumiy xulosalarga olib keluvchi muommoli masala qo‘yadi. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo‘lsak adabiy ta’lim metodlaridan boshlang‘ich ta’limda foydalanish, o‘quvchilar dunyo qarashini kengaytirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish, o‘quvchi nutqini rivojlantirish, o‘z fikrini erkin ayta olish, umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqara olish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolibova J. Pedagogik texnologiyalar. – T.: 2005
2. Husanboyeva Q, Niyozmetova R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 2018
3. Yo‘ldoshev Q, Madayev O, Abdurazzoqov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 1994

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISH

Raxmatova Faridaxon Shuxratbekovna,
Andijon viloyati Shaxrixon tumani
38-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi.
Telefon: +998998441086

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'lumotlarini oshirish, darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishda sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil qilish va sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilar dunyoqarashini to'g'ri shakllantirishi hamda ahloqiy kamol topishiga ko'maklashishi hamda sinf tashqari mashg'ulotlarning afzalliklarida xususida so'z boradi.

Kalit so'zlari: sinfdan tashqari mashg'ulotlar, o'quvchilar jamoalari, o'z-o'zini boshqarish, g'amxo'r munosabat, jamoa.

Yosh avlodni hozirgi zamon fani asoslari bilan qurollatirish orqali ularning aqliy jihatdan maksimal darajada rivojlanishlariga erishish umumta'lim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ma'lumotini oshirish va darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishi uchun, boshlang'ich maktabda sinf mashg'ulotlari bilan bir qatorda sinfdan tashqari ishlarni ham o'tkazish zarur. Sinfdan tashqari va maktabdan tashqari ishlar bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining ajralmas qismi bo'lishi bilan birga, o'quvchilarni bilimga va mehnatga bo'lgan havaslarini ortiradi, shuningdek, o'zlashtirish sifatini oshirishga va xulqini yaxshilashga ta'sir etadi. Sinfdan tashqari ishning asosiy maqsadi o'quvchilardagi fanga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish, ularni darsda olgan bilimlarini to'ldiruvchi va chuqurlashtiruvchi bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirishdan iborat. Umuman boshlang'ich maktabda sinfdan tashqari ishlar sinf ishlari bilan mustahkam bog'langan bo'lib, sinf ishlarining davomi bo'ladi, ayrim vaqtlarda esa uni chuqurlashtiradi. Sinfdan tashqari ishlarning ikki turini bir-biridan farqlash lozim. Uning birinchisi dastur materialini o'zlashtirishda orqada qoladigan o'quvchilar bilan ishlash, bunga qo'shimcha dars va konsultatsiyalar kiradi. Ikkinchisi, matematikani o'rganishga qiziquvchi o'quvchilar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlar. Ma'lumki birinchi tur mashg'ulotlar hozirgi vaqtda barcha maktablarda mavjud.

Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish va o'tkazish asosida quyidagi qoidalar yotadi:

1. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarning darsda oladigan bilimlarini, malaka va ko'nikmalarni hisobga olgan holda o'tkaziladi;

2. Sinfdan tashqari ish ixtiyoriylik, tashabbuskorlik prinsiplari va o'quvchilarning harakatlari asosida tuziladi, hamda o'quvchilarning individual talablarini qanoatlashtirish maqsadida o'tkaziladi.

Mashg'ulotlar murakkablashib ketsa, uni o'tkazish uchun taxminan bir soat vaqt ajratish mumkin. Materiallar hamma vaqt o'quvchilarning hisoblash malakalarini egallashiga muvofiq qilib tanlanadi, masalalarga kelganda esa, ular shu sinf uchun programmada ko'rsatilgan masalalarning ko'rinishi va tipiga qaraganda boshqacharoq bo'lishi ham mumkin. Ziyraklik masalalari esa bu chegaradan chetga chiqishi va shuning bilan birga masala yechishni o'rganishga muvaffaqiyatli yordam berishi mumkin.

Sinfdan tashqari ishlar orqali quyidagilar amalga oshiriladi:

- bilimlarni va amaliy ko'nikmalarni chuqurlashtirish hamda kengaytirish;
- o'quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish;

Sinfdan tashqari ishlarning shakllari:

-Sinfdan tashqari ishlar ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun katta ahamiyat kasb etadi. Ularga nutqini o'stirish, olingan bilim va malakalarni mustahkamlash uchun yordam beradi. Yangi qo'shimcha ma'lumotlar manbai hisoblanadi.

-Sinfdan tashqari ishlarning ta'limiy ahamiyati – o'quvchilarga qo'shimcha bilim, malaka va ko'nikmalar berish.

-Tarbiyaviy ahamiyati – o'quvchilarning ijodiy faoliyat ko'rsatishiga, nutq odobiga, mustaqil fikrlashga zamin hozirlash.

Xulosa qilib aytganda sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarni erkin fikrlashga, ularni bo'sh vaqtini mazmunli tashkillashga, dars jarayonidagi muammoli va qiyin toshiriqlarni bajarishga

ko‘mak beradi. Sinf dan tashqari mashg‘ulotlar boshlang‘ich sinf ona tili va matematika darslarida va o‘qish darslarida, sinf dan tashqari o‘qish tartibida tashkillanadi. Bu jarayon o‘qituvchii ixtiyorida bo‘lib mavzu tanlash erkin hisoblanadi. Bundan ko‘zlangan maqsad o‘quvchilarni turli konkurs tadbir va to‘garaklarga jalb etish tabiat qo‘yniga sayohatlarni tashkillash kabilardan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova va boshqalar . Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: 2009.
2. Nurmatova M. Ifodali o‘qish to‘garagi. Til va adabiyot talimi. 1992 yil. 1 son.
3. Jalilova M. Nematova G. Takrorlash mashg‘ulotlarini . Topqirlar bellashuvi tarzida otkazish. Til va adabiyot talimi 1994 yil 2-3 sonlari.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Saidova Nilufar

Xorazm viloyati Xonqa tumani
9-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998339816651

Saidova Salomat

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
49-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998994549646

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'lumotlarini oshirish, darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishda sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil qilish va sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilar dunyoqarashini to'g'ri shakllantirishi hamda ahloqiy kamoltopishiga ko'maklashishi hamda sinf tashqari mashg'ulotlarning afzalliklarida xususida so'z boradi.

Kalit so'zlari: sinfdan tashqarimashg'ulotlar, o'quvchilar jamoalari, o'z-o'zini boshqarish, g'amxo'r munosabat, individual jamoa.

Yosh avlodni hozirgi zamon fani asoslari bilan qurollatirish orqali ularning aqliy jihatdan maksimal darajada rivojlanishlariga erishish umumta'lim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ma'lumotini oshirish va darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishi uchun, boshlang'ich maktabda sinf mashg'ulotlari bilan bir qatorda sinfdan tashqari ishlarni ham o'tkazish zarur. Sinfdan tashqari va maktabdan tashqari ishlar bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining ajralmas qismi bo'lishi bilan birga, o'quvchilarni bilimga va mehnatga bo'lgan havaslarini ortiradi, shuningdek, o'zlashtirish sifatini oshirishga va xulqini yaxshilashga ta'sir etadi. Sinfdan tashqari ishning asosiy maqsadi o'quvchilardagi fanga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish, ularni darsda olgan bilimlarini to'ldiruvchi va chuqurlashtiruvchi bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirishdan iborat. Umuman boshlang'ich maktabda sinfdan tashqari ishlar sinf ishlari bilan mustahkam bog'langan bo'lib, sinf ishlarining davomi bo'ladi, ayrim vaqtlarda esa uni chuqurlashtiradi. Sinfdan tashqari ishlarning ikki turini bir-biridan farqlash lozim. Uning birinchisi dastur materialini o'zlashtirishda orqada qoladigan o'quvchilar bilan ishlash, bunga qo'shimcha dars va konsultatsiyalar kiradi. Ikkinchisi, matematikani o'rganishga qiziquvchi o'quvchilar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlar. Ma'lumki birinchi tur mashg'ulotlar hozirgi vaqtda barcha maktablarda mavjud. Bunda mashg'ulotlarni 3-4 o'quvchidan iborat kichkina guruhlar bilan haftada bir marta o'tkazish maqsadga muvofiqdir.

Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish va o'tkazish asosida quyidagi qoidalar yotadi:

1. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarning darsda oladigan bilimlarini, malaka va ko'nikmalarni hisobga olgan holda o'tkaziladi;

2. Sinfdan tashqari ish ixtiyoriylik, tashabbuskorlik prinsiplari va o'quvchilarning harakatlari asosida tuziladi, hamda o'quvchilarning individual talablarini qanoatlashtirish maqsadida o'tkaziladi.

Mashg'ulotlar murakkablashib ketsa, uni o'tkazish uchun taxminan bir soat vaqt ajratish mumkin. Materiallar hamma vaqt o'quvchilarning hisoblash malakalarini egallashiga muvofiq qilib tanlanadi, masalalarga kelganda esa, ular shu sinf uchun programmada ko'rsatilgan masalalarning ko'rinishi va tipiga qaraganda boshqacharoq bo'lishi ham mumkin. Ziyraklik masalalari esa bu chegaradan chetga chiqishi va shuning bilan birga masala yechishni o'rganishga muvaffaqiyatli yordam berishi mumkin.

Sinfdan tashqari ishlar orqali quyidagilar amalga oshiriladi:

- bilimlarni va amaliy ko'nikmalarni chuqurlashtirish hamda kengaytirish;

- o'quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish;

Sinfdan tashqari ishlarning shakllari:

- Sinfdan tashqari ishlar ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Ularga nutqini o'stirish, olingan bilim va malakalarni mustahkamlash uchun yordam beradi. Yangi

qo‘shimcha ma’lumotlar manbai hisoblanadi.

-Sinfdan tashqari ishlarning ta’limiy ahamiyati – o‘quvchilarga qo‘shimcha bilim, malaka va ko‘nikmalar berish.

-Tarbiyaviy ahamiyati – o‘quvchilarning ijodiy faoliyat ko‘rsatishiga, nutq odobiga, mustaqil fikrlashiga zamin hozirlash.

Xulosa qilib aytganda sinfdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quvchilarni erkin fikrlashga, ularni bo‘sh vaqtini mazmunli tashkillashga, dars jarayonidagi muammoli va qiyin toshiriqlarni bajarishga ko‘mak beradi. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlar boshlang‘ich sinf ona tili va matematika darslarida va o‘qish darslarida, sinfdan tashqari o‘qish tartibida tashkillanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova va boshqalar . Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: 2009.
2. Nurmatova M. Ifodali o‘qish to‘garagi. Til va adabiyot talimi. 1992 yil. 1 son.
3. Jalilova M. Nematova G. Takrorlash mashg‘ulotlarini . Topqirlar bellashuvi tarzida otkazish. Til va adabiyot talimi 1994 yil 2-3 sonlari.

О‘QUVCHILARNING KREATIVLIK QOBILIYATLARINI OSHIRISH.

Tursunova Gulchexra Djurakulovna

(+93.660.87.53.)

Tosheva Moxira Farmonovna

(+99 072.01.76)

O‘qituvchi, Navoiy viloyati Zarafshon
shahar 12- umumiy o‘rta ta’lim maktabi

Anotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini oshirish uchun dars o‘tishda qo‘llaniladigan usul- uslublar ko‘rsatib o‘tilgan. Darsni to‘g‘ri tashkil qilish, usul-uslublarni to‘g‘ri tanlab, dars samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Kreativlik, usul-uslub, ta’lim, o‘quvchi, qobiliyat, diqqat, muammoli savol, fikr.

Zamonaviy ta’limda o‘quvchilarga nafaqat bilim berish balki, ularning kreativlik qobiliyatlarini ham oshirish kerak bo‘ladi. Chunki hozirgi zamonda zamon bilan hamnafas yurish juda muhim sananadi. Ta’lim jarayonida interfaol uslublar, innovatsion texnologiyalardan foydalanib, ta’limning samaradorligini ko‘tarishga bo‘lgan qiziqish, e’tibor dolzarb vazifalardan biri. Yangi va ilg‘or pedagogik texnologiyalar qo‘llanilgan darslar o‘quvchilar egallayotgan bilimlarni mustaqil o‘rganib, tahlil qilishlariga, xulosalarni ham o‘zlari keltirib chiqarishlariga qaratilgan bo‘lishi kerak. O‘qituvchi bu jarayonda o‘quvchi shaxsining rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi, tarbiyalanishiga va o‘quvchilarning kreativlik, yaratuvchanlik qobiliyatlari oshishiga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo‘naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Darsni to‘g‘ri tashkil qilish o‘quvchilarning taqdim etilgan bilimlarni yaxshi egallashlariga, o‘zlari mustaqil fikrlab xulosa qilishlariga, do‘stlaridan o‘rganishlariga, yangi fikrlar yaratishlariga turtki bo‘ladi.

Darsning qanday o‘tishi darsning kirish qismida o‘quvchilarni darsga jalb qilishimizga bog‘liq. Chunki o‘quvchi darsga to‘liq tayyor bo‘lishi uchun diqqatini jamlashi muhim. O‘quvchi diqqatini jalb qilish uchun darsning kirish qismida o‘quvchilarga mavzuga mos jumboqli, muammoli savol berish kerak bo‘ladi. Savolimiz shunday bo‘lishi kerakki, o‘quvchi bu savol javobini topishi uchun darsning oxirigacha mavzuni o‘rganishga majbur bo‘lsin. Dastlab o‘quvchilar bu savol yuzasidan ozroq muhokama qilishlariga sharoit yaratib bering. So‘ngra muhokamani yakunlab, yangi mavzuni o‘tish kerak. Shunda dars oxirigacha o‘quvchi diqqatini tuta olamiz. Biz dars davomida o‘quvchilarni 100 foiz aktiv holda ushlab turishimiz kerak. Buning uchun esa dars davomida vaqti- vaqti bilan muammoli savol berib turish kifoya qiladi. Darsda o‘quvchilar qiziqishlarini oshirishda o‘qituvchining kreativligi juda muhim. Zerikarli dars muhitining saballaridan biri –o‘quvchilar diqqatining pastligi, darsga befarqligi va dangasaligi. Har doim bir xillikdan qochish kerak: O‘tilgan mavzuni so‘rash, yangi mavzuni odatdagidek tashkil qilish usulida o‘tilgan dars samarasi bo‘lmaydi. Sayohat metodi orqali darsni tashkil qilish. Dars boshida o‘quvchilarga “Bugun biz sizlar bilan darsimizda sayohat qilamiz» deymiz. So‘ng o‘tiladigan mavzuni bir nechta qismlarga bo‘lib olamiz. Bunda o‘tilayotgan mavzunining asosiy qoida, fikrlarini alohida qog‘oz kartochkalarga yozib oling. O‘quvchilar ana shu berilgan fikrlarni maktab atrofida joylashgan korxona, savdo va boshqa ob‘yektlarga briktirib olishlari kerak bo‘ladi. Shunda o‘quvchilardan do‘stining 1- ma’lumotni qaysi ob‘yektga joylashtirganini so‘rash kifoya. O‘quvchidan “ Ushbu ob‘yektga qaysi ma’lumotlar briktirildi?” deb so‘rash mumkin. Bu usulda o‘quvchilar darsda berilgan barcha ma’lumotlarni eslab qolishlariga, hamda, o‘tilgan mavzudagi ma’lumotlarni darsning o‘zidayoq eslab qolishga erishiladi. Yangi mavzuni eslab qolishda butun sinf, yoki kichik guruhni qamrab olib, berilgan mavzu yuzasidan o‘z fikrlarini bayon qilishlari so‘raladi. O‘quvchilarga ko‘proq o‘zlari mantiqiy o‘ylashga va mustaqil ravishda fikrlashga undaydigan o‘ylantiruvchi savollar berish kerak. Bunday so‘rovlar o‘quvchilarda yangi kreativ fikrlar tug‘ilishiga ko‘makchi bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umumiy psixologiya .P.Ivanov, M.Zufarova. (Toshkent 2008)
2. “Innovatsion texnologiyalar : nazariya va amaliyot” (Toshkent 2011)
3. WWW. “Ziyonet”.uz tarmog‘idagi ma’lumotlar.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA ADABIY TA‘LIM METODLARIDAN FOYDALANISH

Xusainova Sharofat

Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Ataboyeva Muhayyo

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
3-IDUM boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon: +998994489555

Annotatsiya: Maqolada adabiy ta‘lim metodlarining izohi hamda ushbu metodlardan boshlang‘ich ta‘limda foydalanishning samaralari va istiqbollari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: pedagogik texnologiyalar, boshlang‘ich ta‘lim, o‘qitish metodlari.

Zamonaviy ta‘limni tashkil etishga qo‘yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ular ma‘lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta‘lim jarayoniga nisbatan texnologik yondashuvni talab etadi.

Shuning uchun ta‘lim tizimini samarali tashkil etishda zamonaviy o‘qitish metodlari-interfaol metodlar, innovasion texnologiyalarning o‘rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o‘quvchilarni bilimli bo‘lishlarini ta‘minlaydi. Buning uchun darslarimizni ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda yangi uslub bilan tashkil etishimiz zarur. Yangilangan ta‘limda o‘quvchini har tomonlama rivojlantirib, bilimdanbilimga yetaklab olib chiqish uchun zamonaviy darslar zarurdir. Pedagogik texnologiya – shunday bilimlar sohasiki, ular vositasida o‘qituvchi faoliyati yangilanadi, o‘quvchilarda hurfiylik, bilimga chanqoqlik, Vatanga mehr-muhabbat, insonparvarlik tuyg‘ulari tizimi shakllantiriladi. Har kuni yurtimizga yangilik, yangi texnologiyalar kirib kelmoqda. Hozirgi kunda boshlang‘ich sinf darsliklari uchun video ilovalar, ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan dars ishlanmalar yaratilgan.

Masalan, 1-sinf “O‘qish” darsligining multimediali ilovasiga 42ta animatsiya, 16ta videolavha, ta qo‘shiq, 20 ta lug‘at ishi, 43ta o‘yin, 15ta test topshiriqlari kiritilgan. Multimediali ilovasining 1-sahifasida o‘quvchilar qo‘lidagi guldastada 21ta darsning soni (taqvim, mavzu, reja asosida) ko‘rsatilgan. O‘qituvchi dars raqami ustidagi tugmachani bosganda, ekranda, “O‘qing va kuzating”, “Lug‘at”, “Test”, “O‘yin”, “Mashq”, “Video”, “Dam olish daqiqasi” kabi belgilar aks etadi. Mana shunday multimediali ilovalardan foydalanib darsni olib borish bilan bir xil qolipda dars o‘tishning o‘ziga xos farqlari, afzalliklari va qulayliklari mavjud. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta‘lim jarayonining ta‘sirchanligini oshiradi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi, o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqish va ishtiyoqlarini ijobiy tomonga o‘zgartiradi, olayotgan bilimlarini mustahkam egllashga va ularni amalda o‘zlari erkin va mustaqil foydalana olish ko‘nikma va malakalarini shakllantiradi, jamoa bo‘lib ishlashga o‘rgatadi.

Darsliklarda berilgan videolavhalar o‘quvchiga tushunarli, sodda va ravon qilib ishlangan. Bu esa mavzuni tez va oson tushunib olishlariga qiyinchilik tug‘dirmaydi. Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda “Dam olish daqiqalari” ham musiqali, turli xil harakatli raqslar asosida berilgan bo‘ladi. Masalan, “Nafas olish mashqi”, “Tropik yomg‘ir” o‘yini, “Qarsak” o‘yini kabilarni keltirish mumkin. Bulardan tashqari o‘qish darslarini bevosita ingliz tili bilan bog‘lab “Dam olish daqiqasi” ni tashkil etish mumkin. Bundan tashqari, “O‘qish” darslarida foydalaniladigan ilg‘or pedagogik texnologiyalarga quyidagilarni keltirish mumkin: “Suhbat”, “Evristik”, “Aqliy hujum”, “Baliq skeleti”, “Nilufar gul” va boshqalar. Masalan, Mirkarim Osimning 4-sinf “O‘qish” darsligida kiritilgan “Kitobga ixlos” hikoyasini evristik metoddan foydalangan holda o‘rganishni quyidagicha tashkil etish mumkin. Muallif hikoyada hayotdagi qiyinchilik, urush davri inson ma‘naviyatini sinovdan o‘tkazuvchi bir vosita ekanini, shunday qiyin paytlarda ham ilm kishilari kitobdek xazina uchun jonlarini ham qurbon qilishga tayyor ekanliklarini buyuk qomusiy olim bobomiz Ibn Sino misolida namoyish eta bilgan. Hikoya matnini to‘liq o‘qib chiqish uchun darsning 23-25 daqiqasi sarflanadi. So‘ngra

asar qahramonlari o‘quvchilar bilan to‘liq tahlil qilinadi. O‘quvchilar badiiy asar qahramonlarini tashqaridan kuzatishga emas, ichkaridan tuyishga odatlantirilsalar maqsadga muvofiq bo‘ladi.

O‘quvchilar xususiy faktlarni o‘zlashtiradilar, so‘ngra o‘quv xarakteridagi umumlashma xulosalarni chiqaradilar. Ikkinchi variantda o‘qituvchi o‘quvchilarning oldiga xususiy jihatlardan umumiy holatlarga yetaklovchi, umumiy xulosalarga olib keluvchi muommoli masala qo‘yadi. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo‘lsak adabiy ta’lim metodlaridan boshlang‘ich ta’limda foydalanish, o‘quvchilar dunyo qarashini kengaytirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish, o‘quvchi nutqini rivojlantirish, o‘z fikrini erkin ayta olish, umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqara olish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolibova J. Pedagogik texnologiyalar. – T.: 2005
2. Husanboyeva Q, Niyozmetova R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 2018
3. Yo‘ldoshev Q, Madayev O, Abdurazzoqov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 1994

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA GRAF ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

To‘rayeva Mahbuba Mahmudovna
Qashqadaryo viloyati, Yakkabog‘ tumani
9-maktab ona tili va adabiyot o‘qituvchisi
+998903142681

Annotatsiya: Maqolada adabiyot darslarida ishlatish mumkin bo‘lgan hamda dars samaradorligini oshirishda xizmat qiladigan grafik organayzerlar haqida ma’lumotlar berilgan. Ushbu chizma usullari yordamidan foydalanish uchun tavsiyalar tushuntirilgan. Adabiyot darsida foydalanilgan usullardan namunalar keltirilgan

Kalit so‘zlar: grafik organayzerlar, chizmalar, jadvallar, “Toifalash jadvali”, “Venn diagrammasi”.

Dars o‘tish jarayonida innovatsion yo‘l-yo‘riqlar bizga doimo kerak bo‘ladi. Innovatsion yo‘l-yo‘riqlarga metodlar, usullar va grafik organayzerlardan foydalanish kiradi. Bugungi maqolada men adabiyot darslarida eng ko‘p qo‘llaydigan va samara beradigan chizma va jadvallar ya’ni grafik organayzerlar haqida tajribam tavsiyalarini ulashmoqchiman.

Grafik organayzerlar – o‘quv jarayonida qo‘yilgan maqsadga erishishda yordam beruvchi chizma, jadval, grafiklar hisoblanadi. Ulardan darsda foydalanish yuqori natijalarni kafolatlaydi. Agar grafik organayzerlarni o‘qituvchi tayyor (to‘ldirilgan) holda qo‘llasa, vosita vazifasini, o‘quvchilarning mashg‘ulot mavzusiga doir bilimlarni mustahkamlash va fikrlashini rivojlantirish maqsadida ishlatilsa, metod vazifasini bajaradi. Masalan, shunday grafik organayzerlardan “Qanday”, “Nima uchun”, “BBB” kabi organayzerlarini misol keltirish mumkin. Quyida adabiy ta’lim jarayonida qo‘llanilayotgan grafik organayzerlardan ayrimlarini keltirib o‘tamiz.

“Toifalash jadvali” asosida “Dahshat” hikoyasini o‘rganish

Obrazlar	Ijobiy obrazlar	Salbiy obrazlar	Turmush tarzi darajasi
Dodxoh		Ko‘p xotini bor boy odam	O‘zi uchun yuqori, lekin mahnaviy qashshoq
Nodirmohbegim	Dodxohning eng katta xotini	Erini yana boshqa xotinga uylanishiga qarshilik bildirmaydi	Boy xonadonda kundoshlariga chidab yashaydi. Unsinni o‘z qiziday ko‘radi.
Boshqa xotinlari	Ularni ijobiy ham salbiy ham deb bo‘lmaydi	Yozuvchi Dodxohning xotinlari haqida alohida fikr bildirmaydi	Dodxoh xonadonida qashshoqlik ko‘rmay, erklaridan mosuvo bo‘lgan ayollar
Unsin	Judayam yosh, yosh bo‘lishiga qaramay Dodxohning sakkizinchi xotini, u o‘z erki uchun hech narsadan qaytmaydi.	Yosh bo‘la turib Dodxohga xotin bo‘lishiga jim turgan	Qashshoqlikdan mahrum bo‘lib, boy xonadonda erksiz yashayotgan, yoshligini cholg‘a qurbon qilgan.

B/B/B Jadvali- Bilaman/ Bilishni xohlayman/ Bilib oldim.

Mavzu, matn, bo‘lim bo‘yicha izlanuvchilikni olib borish imkonini beradi. Kichik guruhlarda ishlatiladi. Tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, Z.M.Bobur gazallari, ruboiylari mavzusi o‘tilishidan oldin BBB jadvali o‘quvchilar tomonidan to‘ldiriladi. “Mavzu bo‘yicha nimalarni bilasiz” va “Nimani bilishni xohlaysiz” degan savollarga javob beradilar (oldindagi ish uchun yo‘naltiruvchi asos yaratiladi). Jadvalning 1 va 2 bo‘limlarini to‘ldiradilar. Ma’ruzani tinglaydilar, mustaqil o‘qiydilar va 3-bo‘limni to‘ldiradilar.

BILAMAN	BILISHNI XOHLAYMAN	BILIB OLDIM

SWOT tahlildan foydalangan holda Farhod va Xusrav obrazlariga tavsif bering.

	Farhod obraziga tavsif
S (Kuchli tomoni)	
W (Zaif tomoni)	
O (Imkoniyat)	
T (Xavf-xatar)	
	Xusrav obraziga tavsif
S (Kuchli tomoni)	
W (Zaif tomoni)	
O (Imkoniyat)	
T (Xavf-xatar)	

Grafik organayzerning turi, ahamiyati va xususiyatlari: bilimlarni faollashtirishni tezlashtiradi, fikrlash jarayoniga mavzu bo'yicha yangi o'zaro bog'lanishli tasavvurlarni erkin va ochiq jalb qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Zunnunov. Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent, "O'qituvchi", 1992.
2. K.Yo'ldoshev, O.Madaev, A. Abdurrazoqov. Adabiyot o'qitish metodikasi, dasturiy qo'llanma. Toshkent, 1994.

ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЙОТ ДАРSLARIDA ZAMONAVIY METODLARDAN FOYDALANISH

Abdullayeva Guliniso Jamoliddinovna

Surxondaryo viloyati Denov tumani
9-maktab ona tili va adabiyoti o'qituvchisi
+998-99 377 97 86

Annotatsiya: Zamonning jadal rivojlanayotgan bir davrda yashayapmizki, o'quvchilar fikrini jamlash va bilim berish uchun ta'lim berishning yangi usullaridan foydalanishni taqozo etadi. Kreativ o'qituvchi bo'lish zamon talabidir. Ushbu maqolada bir nechta metod va texnologiyalar haqida batafsil to'xtalaman.

Kalit so'zlar: *Zapusk texnologiyasi, Avtofokus metodi, uslub, kreativlik, bilim, ko'nikma.*

Dars jarayonida o'quvchilarning bilim olishi, albatta, o'qituvchining bilimi, ijodkorligi, izlanuvchanligi, tayyorgarligiga bog'liq. Bilimli bo'lish bilan birga ijodkor bo'lish zamon talabi, chunki texnika rivojlangan davrda yashamoqdamizki, o'quvchilar juda ilgarilab ketmoqda. Shu o'rinda o'qituvchi har bir darsini yangiliklar bilan turli xil metodlardan foydalangan holda olib borishi darsning samaradorligiga kafil bo'ladi. Izlanishlarimiz natijasida bir nechta metod va usullarni sizga ham tavsiya etmoqchimiz.

Zapusk texnologiyasi Buyuk Britaniyaning o'qitish texnikalari orasida eng samaralisi va mashhuri hisoblanadi. Ushbu metod orqali siz dars muhitini o'zingiz istagan atmosferada olib bora olasiz. Bu metodning yana bir muhim jihati shundaki, o'quvchilarni boshqarish ham siz uchun yanada osonlashadi. Birinchi bilib olishingiz kerak bo'lgan jihat: darslar 80 daqiqa davom etadi. Ushbu vaqt davomida siz o'quvchilarni 100% aktiv holatda ushlab turishingiz juda qiyin. Ammo siz dars boshlanishi va tugash qismida Zapusk texnologiyasidan foydalansangiz, ya'ni qarmoq tarzida darsga aloqador qiziqarli jumboqni aytish bilan darsingizni boshlasangiz, albatta, bu barcha uchun juda ham qiziqarli bo'ladi.

Dars davomida o'quvchilarni doimiy tarzda diqqatini ushlab turish mumkin. Faqatgina sizdan biroz kreativlik talab etiladi xolos. Zapusk texnologiyasi ham ushbu muammolarga oqilona yechim bera oladi.

Zapusk texnologiyasining asosiy mazmuni. Darsga kirdingiz va o'quvchilarga bugungi mavzuga aloqador jumboqli savol bering. Bu savolingiz shunchalik qiziq bo'lsinki, o'quvchilar ushbu jumboqni javobini bilishga oshiqsin.

Savol berishda bir narsaga e'tiborli bo'ling. Jumbog'ingiz, albatta, o'quvchilarga tanish va qiziq bo'lsin. Masalan, Adabiyot fanidan o'quvchilarga tanish va qiziq bo'lgan shaxs haqida jumboqli savolni o'rta tashlang.

Dars boshlanishida beradigan ushbu jumbog'ingizni bir muddat o'quvchilar muhokama qilishsin. Javobni bilishga qiziqish darajasiga yetishgan paytda siz yangi mavzuni o'tishga kirishing va javobini dars davomida aytishingizni bildiring. O'quvchilar butun dars davomida qiziqarsiz mavzuni ham katta ishtiyoqda tinglashadi va dars oxirigacha barcha o'quvchining diqqatini ushlab tura olasiz. Shuni unutmangki, bu kabi qizg'in darslar o'quvchining yodida yaxshi qoladi. Siz o'tgan qiziqarli darslarni o'quvchilar boshqa ustozlarning darslari bilan taqqoslashadi.

Sinfdagi zerikarli dars muhitining birinchi sabablaridan biri bu - o'quvchilarning diqqati pastligi, darsga befarqligi va dangasaligidir. Bunday vaziyatda asosiy mas'uliyat o'qituvchining bo'ynida bo'ladi. Qanday qilib bo'lsa ham o'quvchilarni darsga e'tiborini qarata olish kerak.

Bugungi Avtofokus metodi orqali o'quvchilarda ushbu muammolarni osonlikcha hal qila olasiz. Ushbu metod o'quvchilarning ixtiyoriy darsga e'tibor qaratishlarini ta'minlaydi.

Avfokus metodining asosiy mazmuni

Ushbu metodni qo'llashda sizga **qizil va oq kartochkalar** kerak bo'ladi. Sinfdagi o'quvchilarning har biriga ushbu kartochkalarni tarqatib chiqasiz. Albatta, buni dars boshida amalga oshirasiz.

So'ngra dars mobaynida to'satdan savol berib qolasiz, demak savollar quyidagicha:

«Qizil kartochkasi borlar o'rnidan tursin» Va mavzu yuzasidan biror savolni turgan o'quvchilardan istalgan biriga berasiz. Javob topa olishsa, qizil kartochka guruhiga bir ball

qo'shib qo'yasiz.

Keyin yana dars davomida to'satdan **oq kartochkasi borlar o'rnidan tursin** deysiz va yuqoridagi kabi, oq kartochkasi bor o'quvchilardan istalganiga mavzu yuzasidan savol berasiz. Shu tartibda darsning so'ngigacha bir necha marotaba ushbu usulni qo'llaysiz.

Natijada dars mobaynida barcha o'quvchilar hushyorlikda bo'lishadi. Bu usul o'quvchilarni harakatga keltirish ya'ni o'rinlaridan turish jarayonida darsga bo'lgan qiziqish signallarini orttiradi.

Qolaversa, istalgan o'quvchiga beriluvchi savollar barchani mavzuni diqqat bilan eshitishga majbur qiladi. Bu jarayonda bellashuv ham ketmoqda! O'quvchilar o'zaro bellashish orqali ixtiyoriy darsga diqqatlarini qaratishadi. Ya'ni siz o'quvchilarda Avtofokus muhitini yaratgan bo'lasiz.

Eski metodlardan voz kechgan holda siz uchun kutilmagan uslub haqida ma'lumot beramiz. Ushbu metodni o'quvchilaringizga o'rgatish orqali kreativ pedagog ekanligingizni yana bir bor isbotlagan bo'lasiz!

Yuqoridagi usullarni, albatta, qo'llab ko'ring! Samarali o'qituvchi bo'lish juda qiyin, chunki har bir o'quvchi o'ziga xosdir, ammo o'qitish strategiyasidan foydalangan holda o'z sinfingizni o'quvchilar uchun dinamik va motivatsion muhitga aylantirishingiz mumkin!

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishmuhammedov M, Yo'ldashev Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. T-1998
2. ziyonet.uz
3. eduportal.uz

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Ачилов Комил Ганжаевич

Хорезмская область, Багатский район
Учитель по русскому языку школы №38

Сапаев Максуд Абдуллаевич

Учитель по русскому языку школы №28
90-557-87-53

Аннотация: В этой статье рассказывается о методике преподавания русского языка в национальных школах и много другой важной информации..

Ключевые слова: русский язык, учитель, обучение, школа, метод, ученик, общение, подход.

В условиях республики речь идет о позитивном двуязычии и полилингвизме, оказывающем благотворное влияние на развитие личности школьника при обязательном сохранении его языковой и культурной самобытности. Системой языкового образования проектируются разные уровни лингвистической и коммуникативной компетенций языковой личности школьника на двух государственных языках. Изучение русского языка предполагает овладение учащимися разными типами компетенций — коммуникативной (речевой), лингвистической, языковой, этнокультуроведческой. Язык как основной инструмент культуры способствует развитию языковой личности школьников в диалоге двух культур и постижению системы национально-словесных образов, этикетных формул и социальных форм общения, принятых в русском языковом сообществе.

Целью обучения русскому языку в национальной школе является развитие личности школьника через систему знаний о языке, умений и навыков в различных видах речевой деятельности.

Содержание обучения русскому языку в якутской школе включает следующие компоненты:

- языковые знания по разделам курса русского языка;
- умения и навыки по видам речевой деятельности и общения в типовых ситуациях;
- знания по лингвистике текста;
- способы учебных действий учащихся по усвоению знаний, умений и навыков по русскому языку;
- этнокультуроведческий материал.

Переход к образовательным услугам опережающего характера предполагает внедрение «открытых» форм обучения, в том числе информатизацию и компьютеризацию.

Структура школьного курса русского языка в якутской школе определяется:

- целями, задачами и содержанием курса русского языка как государственного;
- возрастными особенностями учащихся младшего, среднего и старшего уровня обучения;

- преемственностью между уровнями;

В 5—11 классах основной школы происходит:

- формирование лингвистической компетенции: систематический курс морфологии на синтаксической основе, синтаксиса простого и сложного предложений, синтаксиса текста, стилистики;

- углубление представления о национально-культурной ценности, самобытности русского языка, о формах его существования и функциях;

- совершенствование языковой компетенции и речевой деятельности на основе речевых знаний о системных отношениях языковых явлений различных уровней и их семантико-функциональных особенностях;

- формирование и совершенствование коммуникативной компетенции учащихся;
- совершенствование устной и письменной речи учащихся, включая правописание и культуру речи;

Изучение русского языка отвечает прагматическим целям и ориентируется на повышение уровня функциональной грамотности.

Содержание обучения русскому языку в 5—11 классах включает систематическое

обучение стилистике русского языка. Формируются и развиваются способности анализировать и оценивать с прагматической и эстетической точек зрения языковые явления в текстах разных функциональных стилей речи русского языка. Для профильных классов предусматриваются специальные курсы по развитию культуры русской речи и риторике, усиление профориентированной работы по специальностям филологического цикла.

В национальной школе средствами языка и литературы формируется би- и поликультурная личность, что возможно при духовно-нравственном воспитании учащихся, развитии их эстетических чувств.

Способность учителя использовать в работе научно-теоретическую и методическую литературу, новые технологии, его стиль и навыки преподавания, умение компоновки и отбора учебного материала, индивидуализация обучения содействуют практическому овладению учащимися языком, ел пинию языковой личности школьника.

Список литературы :

1. Антонова, Е. С. Русский язык и культура речи : учебник / Е. С. Антонова, Т. М. Воителева. – М.: Академия, 2007. – 319, [1] с.
2. Ахапкина, Я. Э. Проблемы функциональной грамматики. категоризация семантики / Я.Э. Ахапкина и др. – СПб : Наука, 2008. – 469, [1] с.
3. Базжина, Т. В. Русская пунктуация : пособие-справочник / Т. В. Базжина, Т. Ю. Крючкова. – М.: Форум, 2010. – 303 с.

HOZIRGI KUNDA TA'LIM SOHASIDA MASOFAVIY TA'LIMNI AHAMIYATI

Achilova Dilafrō'z Xudayberganovna
Samandarova Muqaddas Farxodovna
Xorazm viloyati Yangiariq tumani
33 – maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada o'quvchilarga ta'lim berishda masofaviy o'qitishning ahamiyati haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, ta'lim turlari, dasturlari.

Insoniyat yigirmanchi asr nihoyasida bir turkum muammolarga duch keldikim, ular bevosita axborot telekommunikatsiya sohasidagi jiddiy o'zgarishlar, xususan axborot texnologiyalarining jadal sur'atlar bilan rivojlanishiga bog'liq.

Ta'lim, ishlab chiqarish va kishilik jamiyatining turli jabhalariga yangi axborot kommunikatsiya vositalari kirib kela boshladi. Internet global kompyuter tarmog'ini rivojlanishi butun dunyo ta'lim tizimini takomillashtirishning yangi yo'nalishlarini ochilishiga sabab bo'ldi. Birinchidan, o'quv muassasalarining texnik ta'minotini keskin o'zgarishi, dunyoviy axborot resurslarga keng yo'l ochilishi o'qitishning yangi shakl va usullaridan foydalanish zaruratini keltirib chiqardi.

Zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini ta'lim jarayoniga kirib kelishi an'anaviy o'qitish usullariga qo'shimcha ravishda yangi o'qitish shakli-masofaviy o'qitish yaratilishiga omil bo'ldi. Masofaviy ta'limda talaba va o'qituvchi fazoviy bir-biridan ajralgan holda o'zaro maxsus yaratilgan o'quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internetning boshqa texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo'ladi. Internet texnologiyasini qo'llashga asoslangan masofaviy o'qitish jahon axborot ta'lim tarmog'iga kirish imkonini beradi, integratsiya va o'zaro aloqa tamoyiliga ega bo'lgan muhim bir turkum yangi funktsiyalarni bajaradi.

Masofaviy o'qitish barcha ta'lim olish istagi bo'lganlarga o'z malakasini uzluksiz oshirish imkonini yaratadi. Bunda yo'qitish jarayonida talaba interaktiv rejimda mustaqil o'quv-uslubiy materiallarni o'zlashtiradi, nazoratdan o'tadi, o'qituvchining bevosita rahbarligidan nazorat ishlarini bajaradi va guruhdagi boshqa «vertikal o'quv guruhi» talabalari bilan muloqotda bo'ladi.

Ma'lum sabablarga ko'ra, ta'lim muassasalarining kunduzgi bo'limlarida tahsil olish imkoniyati bo'lmagan, masalan, sog'ligi taqoza etmaydigan, mutaxassiligini o'zgartirish niyati bo'lgan yoki yoshi katta, malakasini oshirish niyati bo'lgan kishilar uchun masofaviy o'qitish qulay o'qitish shakli hisoblanadi.

Hozirgi zamon ta'lim tizimida masofaviy o'qitish ta'limning qulay turi sifatida kirib keladi. Masofaviy ta'lim ma'lumot olishning shunday shaklidirki unda kunduzgi va sirtqi ta'lim bilan bir qatorda ma'lumot jarayonida ta'limning kompyuter va telekommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan afzal an'anaviy va innovatsion metod, vosita va shakllaridan keng foydalaniladi. Masofaviy ta'limning tarkibiy qismlari quyidagilar:

O'qituvchi, o'quvchi va kommunikatsiya.

Masofaviy ta'lim vositasida o'quvchi uchun qulay bo'lgan joyda individual jadval asosida mahsus imkoniyatlar, telefon, elektron aloqa va boshqa ta'lim vositalari yordamida bir maqsadga qaratilgan nazorat qilish mumkin bo'lgan ta'lim jarayoni tashkil etiladi.

Masofaviy ta'limda ma'lum maqsad asosida ta'lim sub'ekti va ob'ektining ta'lim vositalari yordamidagi o'zaro ta'siri amalga oshadi. Ma'lumot jarayoni o'ziga hos pedagogik tizim elementlarini o'z ichiga oladi, bular: ta'lim maqsadi, ta'lim mazmuni, ta'lim metodlari va vositalari ta'limning tashkiliy shakllari, nazorat qilish, o'quv - moddiy, finans - iqtisodiy, normativ-huquqiy asoslar, marketing kabilar.

Masofaviy ta'lim tizimi insonparvarlik printsipligiga asoslanadi. Ya'ni hech kim kambag'allik, geografik muammolar ijtimoiy himoyalanganlik va boshqa sabablar tufayli bilim olish huquqidan mahrum bo'lmashligi lozim.

Masofaviy o'qitishda o'qituvchi talabaga o'quv materialini — Internet tizimi orqali yuboriladi. Ushbu kurs bo'yicha ta'lim olishni istagan o'quvchilar veb saytga murojaat qilib, nazariy bilimlarni oladilar, amaliy topshiriqlarni bajaradilar va o'qituvchiga javobni elektron pochta (e-mail) orqali jo'natadilar. O'qituvchi o'quvchi tomonidan bajarilgan topshiriqni tekshirib, javoni yana elektron pochta orqali o'quvchiga yuboradi. Zarur bo'lsa kerakli ko'rsatmalar beradi..

O'quv jarayonida o'quvchi darslikdagi, elektron kutubhona va elektron darsliklardan, video konferentsiyalardan foydalanadi.

Masofada o'qitish bu mustaqil o'qishdir. Mustaqil o'qish davrida o'quvchida mustaqil fikrlash, o'z-o'zini nazorat qilish va boshqarish qobiliyatlari rivojlanadi.

Masofadan o'qitishda o'quvchi berilgan dasturni qanchalik tez o'zlashtirsa, shunchalik tez o'qishini tugatadi va o'qitishni tugatganligi to'g'risida sertifikat oldi.

Masofadan o'qitishning uslubiy vositalari quyidagilar:

A) darslik, B) audio va videodarsliklar, V) veb-saytlar,

G) elektron kutubhonalar, D) matnlar, Y) elektron darsliklar.

Albatta foydalanuvchi ihtiyorida masofadan ta'lim olishda multimediyali kompyuter, modem va telefon orqali mavjud bo'lishi kerak. XXI asrda masofaviy ta'lim eng istiqbolli insonparvar ta'lim va ta'limning integral shakli sifatida ta'lim tizimiga kirib kelmoqda. XXI asr ta'lim jarayoniga global texnologiyaning kirib kelishi bilan ham harakterlanadi. Chunki bozor iqtisodiyoti talablari o'z-o'zidan ta'lim jarayonini dunyo standartlari darajasida takomillashtirishni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1998. B. 4-19.
2. Azizxo'jaeva.N.N.Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:2003.-174

O'QUVCHILARDA AXBOROT RESURSLARIDAN FOYDALANISH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Ashirqulov Abdumalik Anorboyevich

Surxondaryo viloyati Oltinsoy tumani

24-son umumiy o'rta ta'lim maktab

Informatika va AT o'qituvchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashtirish jarayonlari, innovatsiyalar davrida internetdan foydalanish madaniyatini o'quvchi- yoshlarda to'g'ri shakllantirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Kuy va qo'shiqlarning , ohangdor va intanatsion , qo'shiq, she'r , musiqiy did

Bugungi globallashtirish jarayonlari, innovatsiyalar davrida internetdan foydalanish madaniyatini o'quvchi- yoshlarda to'g'ri shakllantirish ta'lim jarayonida ular mustaqil, shaxsiy va tanqidiy tafakkurni rivojlantirish vazifasini qo'ymoqda. Chunki, uzluksiz ta'lim tizimida axborot kommunikativ texnologiyalaridan foydalanish tizimini takomillashtirish orqali o'quvchi yoshlarda ommaviy axborot vositalaridan, internetdan foydalanish madaniyatini joriy etish bilan birga pedagogik, psixologik, ma'naviy hamda jismoniy zarar yetkazmaslikka xizmat qiluvchi ratsional ong, tafakkur va dunyoqarashni shakllantirish zaruriyati mavjudligini inkor etib bo'lmaydi. Hozirgi kunda internet saytlariga har qanday ma'lumotlarni joylash mumkin va u ma'lumotlarning xajmi judayam ortib ketdiki uni o'lchay oladigan o'lchov birligining o'zi mavjud emas. Tarmoqlardagi ma'lumotlarning qay darajada foydali yoki zararli ekanligiga ajrata olish uchun esa voqelikka ochiq ko'z bilan qarash, jahonda va yon atrofimizda yuz berayotgan o'zgarishlarga, tobora kuchayib borayotgan ma'naviy tahdid hamda xatarlarni, tarqatilayotgan turli ma'lumotlar, axborotlarni to'g'ri baholab, ulardan tegishli xulosa va saboq chiqarish doimo xushyor bo'lishni talab qiladi. Mamlakatimizda axborotlashtirish va internet resurslaridan foydalanish yuzasidan ko'plab Qonunlar va qarorlar qabul qilinib, amalda ijrosi ta'minlanmoqda. Xukumatimiz tomonidan qabul qilinayotgan Qonun va qarorlarning asosiy maqsadi, mamlakatimizda axborot kommunikatsiya texnologiyalari, internet va multimedia resurslaridan oqilona foydalanish samaradorligini oshirish bilan bir qatorda o'quvchi-yoshlarda internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirishdan iboratdir. Lekin internet tarmog'idan foydalanishda masalaning ikkinchi tomoni mavjudki, u ham bo'lsa, internet sahifalariga narkotiklar, behayo filmlar, axloqsiz o'yinlar, diniy, irqiy diskriminatsiyani targ'ib qiluvchi materiallar va boshqa salbiy, yot g'oyalardan iborat virtual olamga kirib qolishi tufayli o'zining yoki o'zgalarning joniga qasd qilish oddiy holga aylanayotgani sir emas. Kompyuter xizmatlaridan foydalanish uchun vaqtini ham, pulini ham xattoki sog'lig'ini ham ayamaydiganlar safi tobora kengayib bormoqda. Yoki ba'zi mamlakatlarda real hayotni virtual hayotga almashtirgan, ruhiy nosog'lom bemorlarni davolashga ixtisoslashgan shifoxonalar tashkil etilayotgani ham global tarmoqdan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb masala ekanligini ko'rsatmoqda. Shuning uchun ham kattalarning vazifasi – Internet tarmog'ida mavjud ma'lumotlarni, axborotlarni tushunib, kekraklisini tanlab olish sharoitlarini yaratish va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirishdan iboratdir. Agar o'qituvchi o'z fani bo'yicha Internet saytlar ro'yxatini tuzib, resurslar bilan o'quvchilarni tanishtirsa, ularning faoliyatini maqsadga yo'naltirsa, ular begona saytlarga huda behuda kirmaydilar. Internet keng imkoniyatlar yaratib beruvchi tarmoq bo'lib, fan o'qituvchilari va o'quvchilarda bu tarmoqda ishlash ko'nikma va malakalarni rivojlantirish takomillashtirib borish ta'lim tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishga xizmat qilishi zarur. Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy olamdagi ommaviy axborot va internet bilan muloqot madaniyatini shakllantirish maqsadida ijodiy, kommunikativ salohiyatlar, tanqidiy tafakkur, axborotlarni to'laqonli idrok etish, talqin qilish, tahlil qilish va baholashning turli shakllarini o'qitish maqsadida ommaviy kommunikatsiya vositalari va materiallari yordamida shaxsni rivojlantirish muxim vazifa bo'lib qolmoqda. Hozirgi kunda qaysi bir sohani olmaylik uning rivojlanishi zahirida axborot kommunikatsiya texnologiyalari va axborotlar almashinuvi uchun internet tarmog'i muxim bo'lib qoldi. Hozirda nafaqat shahar joylarda balki chekka chekka qishloqlarga ham axborot kommunikatsiya texnologiyalari kirib borganligini ko'rishimiz mumkin. Bunga misol qilib. “paynet” xizmati, bir hududdan ikkinchi hududga kompyuter texnikasi yoki telefon tarmog'i yordamida yuborilayotgan pochta xizmati va boshqalarni aytishimiz mumkin. Hozirgi kun talabi ham ushbu texnologiyani mukammal bilish, amalda qo'llay olish, yoshlarning kompyuter savodxonligini oshirish. Internet tarmog'idan unumli foydalanish bilim va ko'nikmalari shakllangan malakali kadrlar tayyorlashdan iborat. O'quvchi yoshlarda internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirish uchun savodlilik-bilimlilik-salohiyatlilik-madaniyat-mentalitet tizimini rivojlantirish zarur.

ОНА ТИЛИ ДАРSLARIDA OG‘ZAKI VA YOZMA NUTQNI O‘STIRISH USULLARI

Azimova Dilbar Shuhratovna

Surxondaryo viloyati Denov tumani

9-maktab Ona tili va adabiyoti o‘qituvchisi

+998-97- 840- 17 -37

Annotatsiya: Ona tili darslariga qo‘yiladigan asosiy talab o‘quvchilarning og‘zaki va yozma savodxonligini oshirish, to‘g‘ri, ravon, ta‘sirli va mazmundor so‘zlash va yozishga o‘rgatishdan iborat. Maqolada shu mazmundagi, ya‘ni o‘quvchilarning nutqiga qo‘yiladigan talablar va maktabda o‘qituvchi tomonidan bajarilishi lozim bo‘lgan ishlar yuzasidan takliflarva tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: *nutq, savodxonlik, nutq sharoiti, adabiy talaffuz, mazmun.*

Inson nutq yordamida o‘zining fikrlari, his-tuyg‘ulari, istaklarini bayon etadi va boshqalarning fikrlari, his-tuyg‘ulari, istaklarini anglab yetadi. Nutq og‘zaki va yozma bo‘ladi. Og‘zaki nutq odatdagi so‘zlashuv nutqi bo‘lib, bu nutq ko‘proq ohang va turli imlo-ishoralarga aloqadordir. Unda murakkab grammatik qurilmalar qo‘shma gaplar deyarli qo‘llanmaydi.

Yozma nutq tuzish esa murakkabroq jarajon bo‘lib, u o‘quvchidan grammatik va mazmun jihatidan to‘g‘ri jumla qurishni, har bir so‘zni o‘z o‘rinida to‘g‘ri qo‘llashni, imlo va tinish belgilariga rioya qilishni talab etadi. Avvalo, shuni qayd qilish lozimki, maktabda o‘qitiladigan barcha o‘quv fanlari o‘quvchi nutqi ustida ishlashga qaratilgan bo‘ladi. Ona tili fani esa bular orasida eng asosiy va muhim sanaladi. O‘quvchining bilimi, dunyoqarashi rivojlana borgan sari, uning nutqi va tafakkuri ham muttasil o‘sib boradi. Ravon, ixcham, ta‘sirli nutq tinglovchiga huzur bag‘ishlaydi. Maktabning asosiy vazifalaridan biri o‘z o‘quvchilarini ana shunday so‘zlashga o‘rgatishdir. Maktab o‘qituvchilarining birinchi navbatda, ona tili o‘qituvchisining vazifasi o‘quvchilar nutqidagi nuqsonlarning oldini olib, nutqini sheva ta‘siridan, har xil vulgar so‘zlar ta‘siridan tozalash va adabiy til meyorlariga amal qilgan holda so‘zlashga o‘rgatishdir.

O‘quvchilar nutqiga qo‘yiladigan asosiy talablar quyidagilardan iborat:

1. Nutqning nutq sharoitiga mosligi. Nutq sharoiti deganda nutq yaratilayotgan paytda so‘zlovchi va tinglovchining sharoiti tushuniladi. Masalan, so‘zlovchi bitta, tinglovchi ko‘p bo‘lsa, so‘zlovchining baland ovozda to‘xtam (pauza)larga rioya qilib, fikrni izchil va bir-biriga bog‘liq ravishda bayon qilishi talab etiladi. Bunday nutqning o‘ziga xos ko‘rinishi o‘quvchining nazariy masalalarni yoritish yoki uy topshiriqlarini bajarish jarayonidagi javoblarida, ma‘lum bir mavzuni sinfda, biror yig‘inda ochib berishdagi nutqida o‘z aksini topadi.

Nutq sharoitining muhim tarkibiy qismlaridan biri so‘zlovchining tinglovchilar saviyasini hisobga olishi hamdir.

2. Nutqning mazmundorligi. O‘quvchi nutqi nutq sharoitiga mos tushsa hamda uning o‘zi bilgan va xabardor bo‘lgan voqea-hodisalarni og‘zaki va yozma shakllarda bayon qilsagina mazmunli bo‘ladi.

Aniq dalillar, o‘quvchining shaxsiy kuzatish yoki taassurotlari, his-tuyg‘ulari asosida yuritgan fikrlari o‘zgalar diqqatini o‘ziga tortadi.

3. Nutqning mantiqan to‘g‘ri, aniq va izchil bo‘lishi. Nutqda har bir fikr mantiqan asoslangan bo‘lsagina, uning ta‘sirchanligi ortadi. Bu har bir o‘quvchidan narsa, voqea-hodisaga sinchkovlik bilan qarash, ularning har biriga to‘g‘ri baho bera olish, shu yo‘l bilan nutqni muntazam va izchil qurish, uni isbotlay bilishni talab etadi. O‘quvchi fikrni bayon etayotganda bir fikrni ikkinchisi bilan mantiqan to‘g‘ri bog‘lay olishi, mavzuga aloqador bo‘lgan asosiy fikrlarni ikkinchi darajali fikrlardan farqlay bilishi, qaytarilgan takror fikrlarga yo‘l qo‘ymasligi kerak.

4. Nutqning boy va rang-barang bo‘lishi. Nutqning boy va rang-barangligi, avvalo, fikrni bayon qilishda o‘zbek tilining leksik imkoniyatlari: ma‘nodosh, uyadosh va qarama-qarshi ma‘noli so‘zlardan, tasviriy ifoda va iboralardan, maqol va matallardan, ko‘chma ma‘noli so‘zlardan, o‘xshatish, sifatlash kabi badiiy til vositalaridan keng va o‘rinli foydalanishda namoyon bo‘ladi.

5. Nutqning grammatik jihatdan to‘g‘ri qurilgan bo‘lishi. O‘quvchi so‘z, so‘z birikmasi va gaplarni bir-biriga bog‘lash, kelishik va egalik qo‘shimchalarini o‘rinli qo‘llash, gapning ega va kesimini moslashtira bilish kabi malaka va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi shart.

6. Nutqning ohangdor, ta‘sirli bo‘lishi. Ohang o‘quvchi nutqining ta‘sirchanligini oshirish vositasi sanaladi. O‘quvchi har bir she‘riy yoki nasriy asarni ohangdorlikka amal qilgan holda,

sintagmalarga rioya qilib, mantiqiy urgʻuni toʻgʻri qoʻllab oʻqishi zarur.

Oʻquvchilar nutqini oʻstirishda quyidagi amaliy tadbirlar qoʻllanadi:

1. Adabiy talaffuzni har bir darsda oʻrganiladigan qoidalarga bogʻlab oʻrgatish.
2. Boshqa fanlarni oʻqitishda ham nutq oʻstirishga eʼtibor berish.
3. Oʻquvchi nutqidagi adabiy tilga xos boʻlmagan dalillarni tushuntira bilish.
4. Fonetika oʻqitishda aytilishi bilan yozilishi farq qiladigan tovushlar talaffuziga eʼtibor berish.
5. Orfografik malakalarni mustahkamlashga oid darslar.
6. Oʻquvchilarni turli tadbirlarda va yigʻinlarda chiqib soʻzlashga odatlantirish.
7. Sheʼriy va nasriy asarlardan parchalar yod oldirib borish.

Maktabda yagona orfografiya va nutq rejimi maktab maʼmuriyati va oʻqituvchilar jamoasi oldiga oʻquvchilarning savodxonligini oshirish, ularning ogʻzaki va yozma nutqini oʻstirish ishida faol ishtirok etish vazifasini qoʻyadi. Bunda savodxonlik va nutq madaniyatini oʻstirishda yagona talab amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.Xayrullayev. Oʻzbek pedagogik antologiyasi. T.: «Oʻqituvchi» 1995 y
2. N.Ochilov. Muallim qalb mehmoni. T.: «Oʻqituvchi» 2001 y .

ABDULLA QODIRIYNING “O‘TKAN KUNLAR” ROMANINI O‘RGANISHGA DOIR METODIK TAVSIYALAR

Bazorova Nodira Qosimovna

Surxondaryo viloyati Denov tumani
9-maktab Ona tili va adabiyoti o‘qituvchisi
+998-99 411 90 20

Annotatsiya: Maktabda Abdulla Qodiriyning hikoya va romanlari o‘rganiladi. Adibning “O‘tgan kunlar” romani 10-sinfda o‘rganiladi. Maqolada yosh xususiyatidan kelib chiqqan holda badiiy tahlil qoidalari asosida asarni o‘qitish va o‘quvchilar ongiga singdirish uchun metodik tavsiyalarimizni o‘rtoqlashmoqchimiz.

Kalit so‘zlar: *obraz, adabiy tahlil, badiiy to‘qima, prototip, metod, tushunchalar tahlili, zigzag, blits so‘rov*.

“O‘tgan kunlar” romanini o‘rganishdan avval kirish mashg‘uloti tashkil etish maqsadga muvofiq. Bunday kirish mashg‘ulotida o‘quv dasturida belgilangan vazifalar qisman hal etiladi: – Abdulla Qodiriy o‘zbek romanchiligining asoschisi ekanligi; –o‘zbek nasrida realistik metodning qaror topishida Abdulla Qodiriyning xizmatlari; –XX asr millat ma’naviy hayotida “O‘tgan kunlar” romanining o‘rni; Demak, romanning ijodiy tarixi va taqdiri kabi masalalar yoritilayotganda, o‘qituvchi adabiyotshunos olimlardan O.Sharafiddinov, U.Normatov, N. Karimovning “O‘tgan kunlar” haqidagi risola va maqolalaridan ayrim ko‘chirmalarni o‘qib bersa, dars yanada mazmunli o‘tadi. Shuningdek, Abdulla Qodiriyning o‘g‘li Habibullo Qodiriyning “Otam haqida”, shoir Shukrullonning “Kafansiz ko‘milganlar” tarixiy hujjatli asarlaridan ham qiziqarli ma’lumotlarni keltirib o‘tish foydalidir.

Romanda turli ijtimoiy guruh vakillarining obrazlari mavjud. Hech kimga sir emaski, obraz yaratish murakkab jarayondir. Har bir obraz tarixiy, hayotiy voqea va badiiy to‘qima faktlarning tajassumidir. Otabek, Yusufbek hoji, Mirzakarim qutidor, Ziy o shohichi, Homidlar–davlamand va savdogarlar muhiti vakillari; Azizbek, Musulmonqul, Xudoyorxon, O‘tabboy qushbegilar– hukmdor sinf vakillari bo‘lib, adib bu obrazlarni yaratar ekan, real protiplarga va tarixiy xronikal materialga tayangan; Usta Olim, Hasanali –fuqarolar sinfidan bo‘lishsa, xilma–xil xarakterdagi xotin–qizlar obrazi: Kumush, Oftob oyim, Xushro‘y, O‘zbek oyim timsolini yoritish yozuvchidan ancha mahorat talab qilgan va shuni e’tirof etmoq joizki, buni adib uddasidan chiqqan. Bu haqda: “Men,– deydi Izzat Sulton– Qodiriydan: “O‘tgan kunlar romaningiz voqeiy asarmi?” deb so‘radim. “Yo‘q,–dedilar u kishi,–romandagi besh–o‘n foiz, ayrim tarixiy voqealar, shaxslargina voqeiy. Qolganlari yozuvchining mahorati. Endi, bevosita “O‘tgan kunlar” mavzusini o‘qitishda metodik tavsiyalar berimoqchiman:

“Birgalikda o‘qiymiz” texnikasidan foydalanib, yozuvchining “O‘tgan kunlar” romani tahliliga kirashamiz.

- “O‘tgan kunlar” romanida ro‘y bergan chigal hodisalar tarixi qanday?
- Yozuvchining obraz yaratish mahoratini Kumush va Jannat xola obrazlari misolida qiyoslang.
- Kumush portreti aks etgan lavhani o‘qing va badiiy tasvir vositalarini toping.
- Portret tasvirini yaratishda Qodiriy qahramon yuzini, kiyimlarini qanday ranglardan foydalanib tasvirlagan?
- Otabek ota-ona rizoligi uchun bosh egib to‘g‘ri qildimi? Uning o‘rnida siz nima qilgan bo‘lardingiz?

BLITST O‘YINI O‘quvchi uchun mo‘ljallangan blit o‘yini har biri alohida–alohida o‘quvchilarga tarqatiladi.

1–raqam ostidagi kataklarda berilgan savollar joylashgan.

2–raqam ostidagi kataklarda talaba javoblari beriladi. Bunda talaba har bir to‘g‘ri deb bilgan javobiga “+”, noto‘g‘ri deb bilgan javobiga “–” alomatlarini qo‘yib boradi.

3–raqam ostidagi kataklarda o‘qituvchi tomonidan aytilgan to‘g‘ri javoblar belgilanadi. Bunda ham “+”, “–” alomatlaridan foydalaniladi.

4–raqam ostidagi kataklarda esa har bir to‘g‘ri va noto‘g‘ri topilgan javob uchun baho belgilanadi, va bu baholar javob uchun ajratilgan baholar ustuniga qo‘yib boradi.

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanini bilamanmi?”

1	2	3	4
Savollar	O‘quvchining javobi	To‘g‘ri javob	Javob uchun ajratilgan baho
Asar janri			
Uslubi			
Asar qurilishi			
Asar komponentlari			
Obrazlari			
Asar tili			
Tabiat tasviri			
Milliy mentalitet			
Xarakter			
Mahorat masalasi			

Zig-zag metodidan foydalanish. Bunda avvaldan tayyorlangan kartochkalar o‘quvchilarga tarqatiladi. Masalan “Tanqidchi”, “Tadqiqotchi”, “Yozuvchilar”, “Muxlislar”, “Kitobxonlar” kabi 5ta guruhga bo‘linib olishadi va har biri uchun berilgan vazifalar ustida ishlashadi. Masalan: 1) **Asardagi milliy xarakterlar; 2) Romanda tarixiylik va badiiy to‘qima; 3) Asardagi ijobiy obrazlar; 4) Salbiy obrazlar; 5) Asardagi obrazlar tasviri .**

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, darsning qiziqarli va jonli o‘tishida turli zamonaviy metodlardan foydalanish o‘rinlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B. To‘xliyev, B. Karimov, K. Usmonova. Adabiyot. Umumta’lim maktablarining 10–sinfi uchun darslik. –T.: -2017.

2. Yo‘ldoshev Q. Adabiyot o‘qitishning ilmiy–nazariy asoslari. –T.: O‘qituvchi, 1996. – 151 b

INNOVATSION YONDASHUVLARNING RUS TILINI O'RGATISHDAGI AHAMIYATI

Berdimurodova Gulrux

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani
51-umumta'lim maktabi Rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: rustilini o'qitishning mazmun-mohiyati, shuningdek innovatsion yondashuvlarning rus tilini o'rgatishdagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlari: rus tili, kompetensiya, texnologiya, innovatsia, media ta'lim.

Bugun yurtimiz mustaqil davlat sifatida jahon ham jamiyatida integrallashib borar ekan, yoshlarimizning o'z ona tilini qadrlagan holda chet tillarini bilishi muhim ahamiyatga ega. Respublikamiz Prezidenti rahnamoligida navqiron avlodni sog'lom va barkamol insonlar etib tarbiyalash, yoshlarimizni zamonaviy bilim salohiyati, intellektini oshirish, yuksaltirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini faol o'zlashtirishi, zamonaviy kasb-hunarlarini hamda xorijiy tillarni chuqur o'rganishi ularning yetarlicha bilim olishlari uchun har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida yurtimizning barcha sohalarida bir qancha imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Bugungi kunda birgina chet tili bilan bog'liq sohalarida yoshlarimiz ana shunday ulkan imkoniyatlardan samarali foydalanmoqdalar.

Til o'rganishning bosqichlari turlicha bo'lib biz buni rus tili misolida ko'rib chiqishimiz mumkin. Rus tilida gapirish uch qismdan iborat nutqiy faoliyatdir. Dastavval gapirishga moyillik bo'ladi. So'ngra til vositasida fikrni bayon etish ehtiyoji tug'iladi. Nutqiy harakatni bajarishga mayl paydo bo'lsa, biror axborot yetkazish, savolga javob qaytarish yoki nutqqa bog'liq bo'lmagan harakat (masalan, iltimos, buyruq va hokazo)ni bajarishga kirishiladi. Gapirishning ushbu qismida aytish niyati hosil bo'ladi. Gapirishni o'rganishda sintagmatik aloqalarning ahamiyati katta bo'lib, bunda so'zning turli birikmalarda qo'llanilishi ko'zda tutiladi. Gapiruvchi xotirada tayyor turgan so'zni yoki grammatik birlikni tanlaydi, odatda ona tili hodisalari xotirada tayyor turadi. Gapirishning uchinchi qismi ijro etish, fikrni bayon etish, talaffuz etish: ya'ni, tashqi nutqda uni ifodalashdan iborat. Uchala qismga amal qilish nutq faoliyati turlarida gapirishni yuzaga keltiradi.

Fikrni og'zaki bayon etishga o'rgatish, muayyan fikrni yozma bayoni o'zgalar nutqini idrok etib fahmlash (tinglab va o'qib tushunish) kabi nutq faoliyati turlari bilan uzviy bog'langan holda tashkil etiladi. Fikrni og'zaki ikki shaklda, ya'ni bog'lanma (monolog) nutq va suhbat tarzidagi (dialog) nutqda ifodalash mumkin. Rus tilida monolog va dialogni o'rganish o'quv dasturining asosiy talablaridandir. Monolog uchun to'liq jumlar va ularning nisbatan uzluksiz tizimlarini qo'llash ahamiyatli bo'lsa, dialogda tayyor jumlar ellips (qisqargan) gaplar ko'proq ishlatiladi. Rus tilida nutq faoliyati turlarining sifat va miqdor ko'rsatkichlari metodika asosida aniqlab beriladi. Gapirishda sifat ko'rsatkichlari o'quvchi nutqining mavzuga muvofiqligi va uni bayon etish mukammalligi, gapirganda – ijodiy yondashish; til materialini to'g'ri qo'llay bilishi asosiy omil hisoblanadi.

Hozirgi shiddatli zamonda rus tilini o'rgatish o'qituvchidan nafaqat darsning mazmuniga, balki ta'lim texnologiyalariga, o'qitishning samarali usullarini tanlashga, rusiyzabon bo'lmagan o'quvchilarning rus tilini o'zlashtirish darajasini diagnostika qilishga bo'lgan innovatsion yondoshuvlarni talab qiladi. Innovatsion yondoshuv har bir o'qituvchidan rus tilini chet tili sifatida o'rgatish metodikasini egallashni, rus tili qonunlarini o'quvchilar o'z ona tili qonunlari prizmasi orqali qabul qilishlari va bu ko'plab orfografik va hatto punktuatsion xatolarni keltirib chiqarishi mumkinligini anglab yetishni talab qiladi. Bunday xatolar interferension xatolar turkumiga kiradi.

Rus tili darslarida so'zlar bilan ishlashni tashkil qilish katta ahamiyatga ega. So'zlarni rus tilidan ona tiliga o'girish, va aksincha, ona tilidan rus tiliga o'girish, tasavvurlar qatorini tuzish, so'zning ma'nosini chizib ko'rsatib berish, takrorlab aytish shunday samarali usullar qatoriga kiradi.

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda mustaqil o'rganish va o'zini o'zi rivojlantirishning yangi usul va shakllarini amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi maxsus kompyuter dasturlarini ishlab chiqish, shuningdek, bilimlarni nazorat qilishni kompyuterlashtirish o'qitishni individuallashtirish prinsipini amalga oshirish imkonini beradi. Quyidagi yo'nalishlarda axborot texnologiyalarini qo'llash maqsadga muvofiq:

1. Media-darslarni tashkil etish. Darsning uslubiy, texnologik jihatdan qanchalik to‘g‘ri va savodli tashkil etilganligi o‘quvchilarning akademik, intellektual, ijodiy va shaxs sifatidagi qobiliyatlarini rivojlantirishni ta‘minlashiga bog‘liq. Zamonaviy darslarda axborot texnologiyalarning qo‘llanilishi o‘quvchilar e‘tiborini jalb etadi, tasavvurli-obrazli tafakkurini o‘stiradi, fanga qiziqishini shakllantiradi.

2. Masofaviy ta‘limni tashkil etish. Biron-bir ilmiy sohaga intellektual qiziqishi bor, ammo tajribali ustози bo‘lmagan o‘quvchilar; ota-onalari tez-tez yashash manzillarini o‘zgartirib turadigan o‘quvchilar; kadrlar yetishmovchiligi mavjud bo‘lgan maktablar; imkoniyati cheklangan bolalar bu tizimning doimiy foydalanuvchilari bo‘lishadi. Va nihoyat, masofaviy ta‘lim elektiv va profil ta‘limni tashkil etish masalalarini hal qilishda yordam beradi.

3. Internet-test o‘tkazish. Bu bilimlarni baholash, shuningdek, o‘z qobiliyatlarini o‘zi tekshirib ko‘rishning juda qulay usuli.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, axborot texnologiyalarining qo‘llanilishi nafaqat samarali o‘qitishni amalga oshiradi, balki o‘quv jarayoni doirasida ta‘lim muassasalari o‘qituvchilarining faoliyatini xam qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi. Bu juda katta ahamiyat kasb etadi, chunki, bir tomondan, o‘qitishning maqbulligi va samaradorligini oshiradi, boshqa tomondan, tabiiy holatda fanlarni o‘qitish madaniyatiga innovatsion komponentlarni kiritadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ishmuhamedov R., Mirsoliyeva M. O‘quv jarayonida innovatsion ta‘lim texnologiyalari. – T.: 2014
2. Беспалько В. Слагаемые педагогической технологии. — М.: 1989.
3. Karimov N M. Rus tili fanidan nutqiy faoliyatini o‘stirishda og‘zaki mashqlarning ahamiyati // <http://fikir.uz>.

TA'LIMNING ZAMONAVIY YONDASHUVI PBL ASOSIDA BIRIKTIRUV BOG'LOVCHILI BOG'LANGAN QO'SHMA GAPLARNI O'RGANISH

Berdiyeva Dilso'z Normuminovna

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani
XTB ga qarashli 9 - umumiy o'rta ta'lim
maktabining Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
+998912202446

ANNOTATSIYA: Har qanday davlatning moddiy-ma'naviy taraqqiyotida ta'lim sohasi alohida, salmoqli o'rin tutadi. Ushbu maqolada o'qitishning zamonaviy yondoshuvlaridan biri PBL asosida mavzuni tushuntirish va darsda ko'zlangan maqsadga erishish usullari bayon etiladi.

KALIT SO'ZLAR: *biriktiruv bog'lovchilar, va, hamda, PBL, muommoli ta'lim usuli, loyiha bo'yicha o'rganish*

O'zining mukammal va mustahkam ta'lim tizimiga ega bo'lgan davlat rivojlanishning yuqori cho'qqilarini zabt eta olishi, barqaror kelajakka ega bo'lishi bugungi kunda barchaga birdek ayon. Binobarin, bu borada davlatimizda ta'lim tizimini tubdan isloh etishga asosiy e'tibor qaratayotganligini e'tirof etmoq joiz. zamonaviy yondoshuvlaridan biri PBL asosida mavzuni PBL –nima? Qanday ta'lim usuli? Bu yondoshuv ikki xil ma'noda tushuniladi. Ya'ni PBL – Problem Based Learning- Muammoga asoslanib o'rganish, ya'ni muommoli vaziyatlarni muhokama tarzida o'rganish; PBL -Project Based Learning- loyiha bo'yicha o'rganish, ya'ni mavzuni loyiha asosida o'rganish.

“Biriktiruv bog'lovchilari yordamida bog'langan qo'shma gaplar” mavzusini PBL- Project Based Learning- loyiha bo'yicha o'rganishga e'tiboringizni qaratmoqchiman. Dars o'tish uchun o'qituvchi tomonidan loyiha ishab chiqiladi.

Darsdan ko'zlangan ta'limiy maqsad - O'quvchi nutqiy ko'nikmalarini hosil qilish, o'zbek tilining boy imkoniyatlaridan o'z mutaxassisliklari borasidagi dunyoqarashini kengaytirish va o'zbek tili taraqqiyoti masalalariga e'tibor qaratish, oldindan egallangan bilimlarni mustahkamlash; tarbiyaviy maqsad - nazariy bilimlarni mustahkamlovchi mashqlardagi matnlar orqali o'quvchilarda «Biriktiruv bog'lovchili bog'langan qo'shma gap» haqida ma'lumot berish, mavjud bilimlarni mustahkamlash; rivojlantiruvchi maqsad- o'quvchilarda mavjud bo'lgan bilimlarni rivojlantirish, «Biriktiruv bog'lovchili bog'langan qo'shma gap» mavzusi yuzasidan bilimlarini mustahkamlash.

Pedagogik vazifalar esa quyidagicha belgilanishi mumkin:

- ishbiarmon odamlar, kishilar o'rtasidagi zamonaviy munosabatlar, kitob oqish to'g'risida fikr bildirishda qo'shma gaplardan foydalanish;

- Qo'shma gap turlaridan biriga gap tuzadi va tahlilni amalga oshiradi.

“Bog'langan qo'shma gaplar” haqidagi bilimlarni mustahkamlash.

O'quv faoliyati natijalari:

- o'quvchilar biznes va tadbirkorlik borasida fikr bildiradi;
- Matnni og'zaki bayon qiladi, lug'atda berilgan so'zlar ishtirokidagi gaplarni ko'chirib yozadi va tahlil qiladilar;

- “Ergashgan qo'shma gap” mavzusiga oid bilimlarini mustahkamlaydilar.

Ta'lim berish usullari: MYBT — 4” — moduli, keys, aqliy hujum, suhbat, tezkor so'rov, klaster

Ta'lim berish shakllari : Guruhlarda ishlash

Ta'lim berish sharoiti: Guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan, AKT bilan jihozlangan auditoriya

Monitoring va baholash Og'zaki nazorat: savol-javob, test, yozma mashqlar

Mavzu yuzasidan slayd va vizual materiallar:

Biriktiruv bog'lovchilari

Mavzuga oid misollar va topshiriqlar slayd orqali namoyish etib boriladi

Kirish mashg'uloti:

1-ilova

Nutqning aniq, ravon va mazmunli bo'lishida gap turlarining o'ziga xos o'rni va ahamiyati bor. O'quvchilarning nutqi ravon bo'lishiga xizmat qiladigan omillardan biri badiiy adabiyotni ovoz

chiqarib o‘qish, mazmunini qayta hikoya qilish ekanligini o‘quvchilar ongiga singdirish.

Sharq bozoridagi meva va sabzavotlar nomini ensiklopediya asosida to‘liq o‘rganish, ularni nutqda to‘g‘ri qo‘llash va izohli lug‘atdagi ma’nolarini o‘zlashtirish.

Bozordagi mahsulotlar nomini aytish yuzasidan og‘zaki suhbat tashkil qilish.

Bozordagi savdo xizmati yuzasidan dialogik suhbatlar tuzish, unda milliy muomala madaniyatiga e’tibor berish.

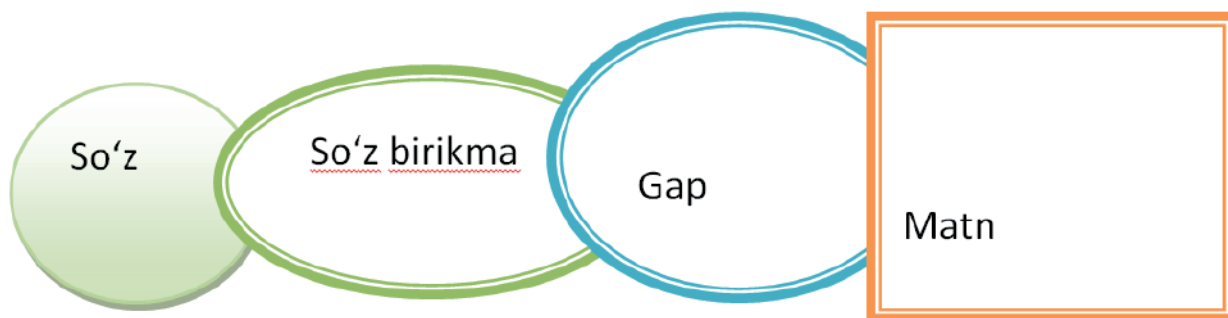
Bozor mavzusida bahs-munozara va rolli o‘yin darslarini tashkil qilish. O‘quvchilar og‘zaki va yozma nutqida ishlatiladigan tinish belgilarga, nutq madaniyatiga hamda savodxonlikka rioya qilish.

Fermer xo‘jaligini boshqarishda ishlatiladigan atamalardan 20 tasini to‘plash va izohini tushuntirish.

2-ilova

1. “MYBT — 4” — modulning mohiyatini ko‘rsating.

(“MYBT — 4” moduli — matn yaratishning bosqichli tizimi bo‘lib, u 4 bosqichda amalga oshiriladi: so‘z tanlash, so‘z birikmalari hosil qilish, gap tuzish, matn yaratish).

2. “So‘z, so‘z birikma, gap va matn” usulidan foydalanib “Bugungi kitobxon” mavzusida esse yozish.

3-ilova

Bunda o‘quvchilardan bog‘lovchilar va ularning turlari haqida “Fikriy hujum” asosida umumiy savol va topshiriq berish, yordamchi so‘z turkumlarining bu turi xususidagi bilimlarini mustahkamlash:

- bog‘lovchilar vazifasiga ko‘ra necha turga bo‘linadi?
- teng bog‘lovchilar deb nimaga aytiladi?
- teng bog‘lovchilarning nechta turi mavjud?
- sof bog‘lovchilarni sanang.
- vazifadosh bog‘lovchilarni sanang.

4-ilova

Savol va topshiriqlar:

- Biriktiruv bog‘lovchilari bog‘lovchilarning qaysi turiga kirar ekan?
- Biriktiruv bog‘lovchilari deb qanday bog‘lovchilarga aytiladi?
- Sof biriktiruv bog‘lovchilarini sanang.
- Vazifadosh biriktiruv bog‘lovchilarini sanang.
- Biriktiruv bog‘lovchilari uyushiq bo‘laklarni bog‘lagan bitta gap tuzing.
- Biriktiruv bog‘lovchilari uyushiq gaplarni bog‘lagan bitta gap tuzing.

Uyga vazifa berish.

Uy ishi sifatida darslikda berilgan mashqlardan foydalanish mumkin. Unga ko‘ra o‘quvchilar biriktiruv bog‘lovchilarini qatnashtirib “Mening do‘stim” mavzusida biriktiruv bog‘lovchilari ishtirok etgan bog‘liqli matn tuzadilar, bog‘lovchilarning tagiga chizadilar hamda ularning sof yoki vazifadoshligini aytadilar.

Rag‘batlantirish. Darsda faol ishtirok etgan va etmagan o‘quvchilarni rangli kartochkalar bilan baholash.

Xulosa shuki, darsni loyiha asosida olib borish o‘qituvchi uchun qulaylikka ega va o‘quvchilar uchun bilimlarni ketma-ketlikda osondan murakkabga qarab o‘rganadi, ularni intizomli va mustaqil ishlashga undaydi. O‘qituvchi mahorati bilan ijodiy fikrlashi va test ustida ishlay olishi birgalikda o‘rgatib boriladi. Kreativlik asosida darsni turli loyihalar asosida olib borish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayeva R. Hozirgi o‘zbek adabiy tilida qo‘shma gaplarning shakl-vazifaviy (formal-funksional) talqini. DDA. –T.,1993.
2. G‘ulomlov A.G‘.,Asqarova M. Hozirgi o‘zbek adabiy tili.— T.: 1998.
3. A.Nurmonov, N.Mahmudov, A.Sobirov, Sh.Yusupova. Hozirgi o‘zbek adabiy tili: Akademik litseylarning 3-bosqich talabalari uchun darslik / – T.: Xalq merosi, 2003.

Elektron ta’lim resurslari

1. www.pedagog.uz
2. www.ziynet.uz
3. www.uzedu.uz

BIOLOGIK TA'LIMNING ROLI

Hasanova Dilrabo Sattorovna

Xorazm viloyati, Bog'ot tumani

38-son maktab biologiya fani o'qituvchisi

Tajiyeva Shahnoza Nariman qizi

Xorazm viloyati, Bog'ot tumani

20-son maktab biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada biologik ta'limning o'ziga xos xususiyatlari bayon qilingan, boshqa fanlar bilan bog'liqligi yoritib berilgan.

Kalit so'z: biologiya, o'qituvchi, ta'lim, maktab, metodika, usul, o'quvchi, muloqot, aqli, yondashuv.

Biologiya o'qitish metodikasi barcha o'quv fanlarga taaluqli bo'lgan pedagogik qoidalarni, biologik o'quv materialini tadbiq yetishga yo'nalgan. Shu bilan bir qatorda biologiya o'qitish metodikasi tabiiy, ilmiy, biologik, psixologik, pedagogik bilimlarni o'zida mujassamlashtiradi. Biologiya o'qitish metodikasi biologiya o'quv fanining o'qitish maqsadini, mazmunini, biologik bilimlarning tanlash prinsipini belgilab beradi.

Biologiya o'qitishning hozirgi davrda samarali bo'lishi o'quvchilarga o'quv, mehnat va jamoat faoliyatlarida qatnashishi uchun zarur bo'lgan biologik bilimlar, ko'nikmalar, malakalarni egallaganliklari bilan belgilanadi. Ular yesa o'z navbatida o'quvchilarning tarbiyalanganlik natijasida, dunyoqarashi, e'tiqodi, tabiat, jamiyat va shaxsga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi.

O'quvchilarning rivojlanish darajasi, qobiliyati, jismoniy va aqliy jihatdan takomillashtirishga bo'lgan extiyoji bilan ifodalanadi. Hozirgi davrga kelib, biologiya o'qitish metodikasida o'tkazilgan pedagogik tajribalar natijasida «Biologik tushunchalarni rivojlantirishi», «Biologiyada o'qitish shakllarining sistemasi», «Biologiyada o'qitish metodlari», «Biologiyada yekologik tushunchalarni rivojlantirish», «Biologiya o'qitishning moddiy bazaviy sistemasi», «Pedagogika Oliy o'quv yurtlari talaba biologlarning maktabdagi ishga metodik tayyorlash sistemasi» kabi nazariyalar ishlab chiqilgan va amaliyotga tadbiq yetilgan.

Maktablarda o'qitiladigan biologiya o'quv fanlarga qarab «Biologiya o'qitish metodikasi» fani «Biologiya o'qitishning umumiy metodikasi», «Botanika o'qitish metodikasi», «Zoologiya o'qitish metodikasi», «Odam va uning salomatligini o'qitish metodikasi» va nihoyat «Umumiy biologiyaning o'qitish metodikasi» kabi xususiy o'qitish metodika fanlariga ajratiladi.

Biologiya o'qitishning umumiy metodikasi barcha biologik o'quv fanlariga oid o'qitishning maqsadi, vazifasi, mazmuni, prinsiplari, usullari, vositalari, shakllari, biologiyani o'qitish tarixi, bosqichlari kabi masalalarni qamrab oladi. Xususiy metodikalar yesa u yoki bu o'quv fanining mazmuni o'quvchilarning yoshi bilan bog'liq dars, darsdan tashqari ishlar, sinfdan tashqari mashg'ulotlar, yekskursiyalar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil yetish, jihozlash kabilarni diqqat markazida tutadi.

Biologiya o'qitish metodikasi psixologiya bilan uzviy aloqadadir, Chunki, biologiyani o'qitish o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo'lgan taqdirdagina samara beradi. Masalan o'smirlarda ya'ni 5-6 sinf o'quvchilarida diqqati beqaror bo'lgani sababli biologiya o'qituvchisi dars jarayonida bir necha metodlardan foydalanib, o'quvchilar faoliyatini almashtirib turadi, hamda ularning tafakkurini konkret yekanligini e'tiborga olib, ko'rgazmali vositalardan ko'proq foydalaniladi. Yuqori sinflarda yesa o'quvchilar diqqati barqarorlashgani va ularda abstrakt tafakkur rivojlangani uchun darslar ko'proq ma'ruza shaklida o'tkazilishi va bir, ikki metoddan foydalanish kifoya qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipova, J, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. Toshkent. Bilim.2004.
2. J.G'. Yo'ldoshev, S.A. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. Tosh. O'qit. 2004.

YOSHLARDA MUSTAQIL FAKRLASHNI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI

Mamatisayeva Sevara Shamshiboyevna

sevaramamatisayeva@gmail.com,

Muattar Madrahimova Sayfulla qizi

madrahimovamuattar90@gmail.com

Andijon viloyati, Andijon shahar

17-maktabning ingliz tili fani o'qituvchilari

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchi-yoshlarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantiruvchi ilmiy metodik g'oyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar. Simulyatsiya, “Klaster”, referat, rolli- syujetli o'yin, djikso (Mozaika).

Hozirgi keskin raqobat sharoitida innivatsion texnologiyalar va ilm fanni yanada rivojlantirish iqtidorli yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, o'z ijodi va intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun ularga zarur shart- sharoitlar yaratish muhim ahamiyatga ega.

Ushbu masalani bajarishda o'quvchi yoshlarni erkin, mustaqil fikrlashga o'rgatish ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Bola erkin fikrlashni o'rganmasa, berilgan ta'lim samaradi past bo'lishi muqarrar. O'quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish uchun esa har bir pedagog asosiy e'tiborini quyidagilarga qaratishi lozim.

1. O'qitish jarayonida o'quvchilar bilan hamkorlik qila olish.
2. Darsda va darsdan tashqari vaqtlarda o'quvchilar faolligini oshirish.
3. O'quvchilarning og'zaki nutqini o'stirish.
4. Darslarga o'quvchilar qiziqishini o'stirish.

Demak, o'qituvchi o'quv jarayonini tashkil etishda mustaqil fikrlash ko'nikmalarni hosil qilishni bosh vazifa deb belgilashi lozim.

O'quvchilarga yangi ma'lumot berishda yangi mavzu bayoni oldindan belgilab qo'yilgan savollar bilan qo'shib olib borilsa, o'quvchilarning aqliy faoliyatini rivojlantirish va mustaqil fikrlashga o'rgatish uchun katta imkoniyat tug'iladi. Buda o'qituvchi butun dars davomida faollikni saqlashi va o'quvchilarning mustaqil fikrlashini kuzatib borishi lozim. Shu tarzda dars boshidan oxirigacha o'quvchilarning faol ishtiroki va o'qituvchining savollariga mustaqil javob berishlari asosida o'tadi.

O'quvchilarga ingliz tili fanidan eng muhim manba darslikdir. Bundan tashqari hujjatlar bilan ishlash, badiiy, tarixiy adabiyotlardan foydalanish, mavzuga oid referatlar yozish, , ma'lum bir mavzuda munozaralar o'tkazish ham o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish vositasi hisoblanadi.

O'qituvchi o'quvchilarni darslikdagi savol va topshiriqlarni muntazam bajarishga odatlantirish orqali tarixiy hodisalarni taqqoslab ko'rishni, tushunchalarni umumlashtirishni, ijtimoiy hodisalar sabablarini aniqlashni, asosiy sababni asosiy bo'lmagan sababdan ajratishni, to'g'ri xulosa chiqarishni, xulosalarni asoslab berishni o'rgatib borishi kerak. Shunda o'quvchilar o'qituvchi bergan topshiriqni bajarish jarayonida mustaqil izlanadi, fikr yuritadi. Eng muhimi, mustaqil fikrlashga o'rganadi.

O'qituvchi o'quvchi fikrini tinglashi, so'ngra, uning kamchiliklarini muhokama qilish jarayonida, boshqa o'quvchilarni bahsga chorlashi yaxshi natija beradi. Fikr bahs-mulohaza jarayonida tug'iladi. Sinfdagi barcha o'quvchilarni bahsga chorlash, ularning fikrni cho'chimay ochiq aytishi, erkin fikrlashi, fikrini asoslab berishi rag'batlantirib turilsa, ijodiy fikrlashga olib keladi.

O'qituvchi qo'llaydigan metodlar o'quvchi fikrlash qobiliyatining o'sishida muhim ahamiyatga ega. Bitta mavzuni turli xil metod, vositalar bilan ochib berish mumkin.

Masalan: O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lish. Bunda ularda jamoa bo'lib fikrlash va ish bajarish, o'z jamoasining g'olib bo'lishiga intilish xislatlari rivojlanadi.

-Rolli- syujetli o'yinlardan foydalanish. Bunda o'quvchilarning mustaqil, ijodiy va amaliy ish bajarish qobiliyatlari namoyon bo'ladi hamda rivojlanadi. Oldin egallagan bilim va ko'nikmalarini boyitish, yangi vaziyatlarda qo'llash imkoniyatlari yaratiladi.

-Muammoli savol va vaziyatlarni tahlil qilish. Bu usul o'quvchilarning ijodiy, mantiqiy fikrlashlari, ilmiy, erkin bahs-munozaraga kirishishlari, muomala madaniyatini o'rganishlari,

topshiriq hislatlarini egallashlariga qaratilgan.

-“Klaster” (tarmoqlar) usuli – o’quvchilarni mantiqiy fikrlashga, umumiy fikr doirasini kengaytirishga, atamalar, tushunchalar va voqealarning bir-biri bilan bog’liqligini anglab olishga o’rgatuvchi usul hisoblanadi. Bu usuldan, asosan, darsning yakuniy qismida yoki bob yuzasidan takrorlash o’tkazilganda, umuman, avval egallagan bilimlarini takrorlash va mustahkamlash maqsadida foydalanish mumkin.

-Taklif va taqriz- bu usulda o’quvchilar yakka holda va yoki guruh bo’lib bajaradigan ish haqida hisobot beradilar. Qolgan o’quvchilar bu mavzu haqida o’z fikrlarini aytadilar va uni qanday qilib yaxshiroq tushunishiga maslahat beradilar.

-Djikso (Mozaika) – bu usulda turli guruhlarda bir matnning turli qismlari beriladi. Ular tegishli ma’lumot qismlari ustida bir-birlari bilan o’rtoqlashib matnning umumiy mazmunini birgalikda anglaydilar.

-Simulyatsiya- bu usulda hayotiy holatlarni sinfda aks ettirishga harakat qilinadi.

-Loyiha – bu usulda ma’lum bir mavzu va vazifaga ega bo’lgan topshiriqni o’quvchilar guruh bo’lib ma’lum bir muddat davomida bajaradilar.

Xullas, dunyoqarashning vujudga kelishi bilan bog’liq bo’lgan ana shu malakalarni takomillashtirib borish o’z-o’zidan o’quvchida erkin fikrlash qobiliyatining shakllanishiga olib keladi.

Ta’limning yangi modeli jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin shaxsning shakllanishiga va qadr-qimmatini anglaydigan irodasi baquvvat, iymoni butun, hayotda aniq maqsadga ega bo’lgan insonni tarbiyalash imkoniga ega bo’lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.To’garak mashg’ulotlari uchun metodik tavsiyalar. Jumayeva.M.T.2017.
- 2.Ishmuhamedov.R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo’llari. T.2004.

PHONETIC COMPETENCE DEVELOPMENT

Namozova D.B.

Associate Professor of the
Department of Language Studies
University of Public Safety of the
Republic of Uzbekistan

Annotation. The article explores the features of teaching the pronunciation part of speech in the conditions of contact of three or more languages. These conditions are referred to as artificial multilingualism. The goal of teaching phonetics in artificial multilingualism, as well as in teaching the first foreign language, is to form phonetic competence, which includes specific skills (auditory and pronunciation), knowledge and skills.

Key words: phonological signs, articulatory base, foreign language accent, phonetic skill, phonetic competence, artificial multilingualism, pronunciation.

In the conditions of linguistic lyceums, linguistic universities and faculties, in the study of foreign languages, a situation of artificial multilingualism develops, by which we mean proficiency in two or more foreign languages as a result of purposeful learning. This type of multilingualism is characterized by “asymmetric communicative competence in relation to languages in contact and the controlled nature of its formation” [1].

Within the framework of the competence-based approach, the goal of teaching a foreign language (first, second, etc.) is communicative competence, which is the basis for the development of multilingual competence. Multilingual competence should be understood as a network of complex relationships of knowledge and linguistic experience that a person acquires gradually and in stages [2]. An integral component responsible for the competent design of an utterance is linguistic competence, consisting of phonetic, lexical, and grammatical.

Phonetic competence includes phonetic skills, knowledge and ability to perceive and reproduce the following elements:

- phonemes and their implementation in a specific context (allophones);
- phonetic signs that distinguish some phonemes from others (sonority, nasality, labialization, etc.);
- prosody; the phenomena of assimilation at the moment of articulation, reduction of unstressed vowels, phrasal stress and rhythm; intonation, etc.

The importance of the pronunciation side of speech is due to its entry into all types of speech activity. For example, as a component of speaking, pronunciation can make words easier or more difficult for the listener to recognize. The communicative significance of the pronunciation side of speaking is to give clarity to the oral text. In listening, the pronunciation side of speech is directly involved in the process of perception. If the student perceives the spoken text incorrectly, he has difficulties in identifying, understanding and interpreting the text, i.e. insufficient level of phonetic competence makes it difficult to understand speech by ear.

In the field of phonetics, the influence of the native language on the studied foreign language is more pronounced than at other levels of the language. Difficulties in mastering the sounds of a foreign language are explained by the interference of the native language.

O. A. Yamshchikova understands phonetic interference as “violation (distortion) of the secondary and subsequent language system and its norms as a result of interaction in the speaker’s mind of phonetic systems and pronunciation systems of two or more languages” [3]. There is an interference of auditory and pronunciation skills formed on the basis of interacting systems. Pronunciation is the most automated area of the language. In mastering pronunciation, skill plays a decisive role. Phonetic skills provide the ability to correctly perceive the audible sounds of foreign language speech and reproduce them adequately to the existing norm [4].

The depth and amount of interference can vary. The result of phonetic interference is a foreign language accent, which is characterized as “substitution of unknown sounds and unusual combinations of sounds with their own familiar ones and rethinking of words with their morphological composition and their meanings according to the skills of their language” [5].

For clarity, you can use articulation schemes. Thus, there is an acquaintance with almost all the

features of the articulatory base in practice.

Having disassembled the alphabet, students receive memorization as homework. In the next lesson, the alphabet is checked and corrected. Further, the theoretical material on the features of the articulatory base is analyzed. Since in practice, students have already become familiar with the new articulatory base, the theoretical material is perceived by them in a natural way.

REFERENCES:

1. Chernichkina E.K. Artificial bilingualism: linguistic status and characteristics: author. Volgograd, 2007. p.36.
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment / Department of Modern Languages of the Directorate of Education, Culture and Sport of the Council of Europe - M.: Publishing house of Moscow State Linguistic University, 2003. p.256.
3. Yamshchikova O.A. Psychological features and types of phonetic interference in teaching a second foreign language. Irkutsk, 2000.p.160.
4. Shukin A.N. Methodology for teaching speech communication in a foreign language. - M.: Ikar, 2011. p.454.
5. Reformaty A.A. Introduction to linguistics. - M.: Aspect-Press, 1999. p.536.

INGLIZ TILINI O'RGATISHNING BOSQICHLARI

Niyozmetov Hamdam

Xorazm viloyati Tuproqqal'a tumani
19- maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi
Telefon:998994485574

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida til o'rgatishning 3 darajasi (erkin, boshlang'ich va mustaqil muloqot) yuzasidan chet tillarni o'qitishning asosiy maqsad va vazifalari yoritilib, barcha ta'lim bosqichlari uchun kompetensiyani shakllantirishning metod va usullari xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: chet tili ta'lim tizimi, chet tilini bilish darajalari, ta'lim bosqichlari, kompetensiya, ta'lim sohasi.

Bugungi kunda ta'lim tizimini rivojlantirish, iqtidorli o'quvchilar safini kengaytirish, yetuk kadrlar tayyorlash jahonning barcha mamlakatlari uchun asosiy vazifa sanaladi. Zero, nafaqat muayyan bir mamlakat, balki butun jahon iqtisodiyotining rivoji ta'limning sifati bilan uzviy bog'liq hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida ta'lim-tarbiyaga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda mamlakatimizda ta'lim sohasini bosqichma-bosqich, aniq maqsadga yo'naltirilgan holda isloh qilish bo'yicha uzoqni ko'zlagan dasturlar va qarorlar izchil amalga oshirilmoqda. “Ta'lim to'g'risida”gi Qonun va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi ta'lim-tarbiya sohasida rivojlanishni ta'minlayotgan asosiy omillardan biri sifatida yaqqol namoyon bo'lmoqda. 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi qarorning imzolanishi kelajakda bilimli va intellektual rivojlangan yosh avlodni kamol toptirishda muhim omil bo'lishi shubhasiz. Mazkur qarorga muvofiq, 2013-2014-o'quv yilidan barcha maktablarda birinchi sinfdan chet tillar, jumladan, ingliz tili o'qitila boshlangan.

Yevropa Kengashining “Chet tilini bilishning umumyevropa kompetensiyalar: o'rganish, o'qitish va baholash” (CEFR-Common European Framework of reference) haqidagi hujjatining davlatimiz ta'lim tizimiga joriy etilishi chet tili ta'limida uzviylikni ta'minlaydi. Mazkur hujjat xorijiy tillarni bilish darajalarini aniqlab beruvchi xalqaro standart talablarini o'zida aks ettiradi va bunda O'zbekiston ta'lim tizimiga mos jihatlar nazarda tutiladi. Bu uzluksiz chet tili ta'lim tizimidan davlat ta'lim standartlarini yangidan tuzishda muhim omil bo'ladi. Mazkur hujjatda chet tillarni bilishning 3 xil darajasi ko'rsatilgan:

1. Erkin muloqot (C1 va C2 darajalar)
2. Mustaqil muloqot (B1 va B2 darajalar)
3. Boshlang'ich muloqot (A1 va A2 darajalar)

Bu Davlat ta'lim standarti Umumyevropa kengashi tomonidan e'tirof etilib, chet tilini o'rganish, o'qitish va xorijiy ta'limda bilimlarni baholash kompetensiyalariga asosan tuzilgan. Unda o'quv fanlarini o'rganishdan maqsad va uning asosiy vazifalari, o'qitish mazmuni, ta'limning barcha bosqichlarida ta'lim muassasalari bitiruvchilari tayyorgarligiga qo'yiladigan majburiy talablar aks etgan. Xususan, umumiy o'rta ta'lim maktablari bitiruvchilariga nisbatan qabul qilingan chet tilini bilish darajalari quyidagilarni qamrab oladi:

- Boshlang'ich sinf (1-4-sinf) bitiruvchilari uchun A1-chet tilini egallashning boshlang'ich darajasida o'quvchi aniq topshiriqlarni bajarish uchun tanish ibora va birikmalarni nutqda ishlata oladi, tushunadi, o'zi va boshqalarni tanishtira oladi, yashash joyi, tanishlari haqidagi savollarga javob bera oladi. Suhbatdoshiga bimalol savol bera oladi. Agar suhbatdoshi aniq, sekin va ravon gapirsa, murakkab bo'lmagan suhbatlarda ishtirok eta oladi.

- 5-9-sinf bitiruvchilari uchun A2-chet tilini egallashning tayanch darajasi. Bu darajada o'rganuvchilar kundalik hayotda ko'p ishlatiladigan gaplarni tushuna oladilar. Masalan, xaridga oid, o'zga tanish mavzularda muloqot qila oladilar. Oddiy iboralarni ishlatib, oilasi, yaqinlari va kundalik hayoti haqida suhbatlasha oladilar.

- Chet tiliga ixtisoslashmagan akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari bitiruvchilari uchun B1 daraja, ya'ni chet tilini egallashning mustaqil boshlang'ich darajasi belgilangan. Bu bosqichda o'quvchi ingliz tilini o'rganish jarayonida, kundalik faoliyatida uchraydigan so'zlarni, adabiy tildagi mavzularni va xabarlarining asosiy ma'nosini tushuna oladi. Turli xil vaziyatlarda

o‘zini qiziqtirgan mavzularda muloqotga kirisha oladi. Kelajakdagi rejalari, taassurotlari, orzulari va intilishlari haqida gapirib bera oladi.

Oliy ta’limga mos kompetensiya darajalari belgilangan:

- Ixtisosligi chet tili bo‘lmagan fakultetlar bakalavr bosqichi bitiruvchilari va ixtisosligi chet tili bo‘lgan fakultetlar bakalavr bosqichi bitiruvchilari 2-chet tili uchun B2 –chet tillarini egallashning mustaqil muloqot darajasi qabul qilindi. Ushbu bosqichda o‘quvchi aniq va mavhum mavzular, murakkab matnlar va kasbga oid bo‘lgan matnlarning umumiy ma’nosini tushuna oladi. Xorij vakillari bilan yetarli darajada tez va ravon muloqotga kirisha oladi. Turli xil mavzularda aniq va batafsil o‘z fikrini erkin bayon eta oladi. Shuningdek, noto‘g‘ri va noo‘rin jumalarga nisbatan o‘z fikrining to‘g‘ri ekanligini isbotlab bera oladi.

- Ixtisosligi chet tili bo‘lgan fakultetlar magistratura bosqichi bitiruvchilariga C1 chet tilini egallashning erkin muloqot darajasi qabul qilingan. Bu bosqichda o‘quvchi turli xil murakkab mavzulardagi yashirin ma’nolarni tushuna oladi. So‘z va ibora tanlashga qiynalmay, tez va ravon gapira oladi. Ilmiy faoliyatida va o‘z mutaxassisligida erkin muloqot qila oladi. Shuningdek, qiyin mavzularda ham o‘z fikrini mustaqil bayon qila oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-1875-sonli qarori - “Xalq so‘zi”,2012.
2. Google.com

ГУРУХЛАРГА БЎЛИБ ЎҚИТИШ

Олимова Азиза Музаффар кизи

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат

саломатлиги техникуми ўқитувчиси

Телефон +998913619318

Ўқувчилар тафаккурининг фаоллашуви, мустақиллик даражасининг ортиши интерфаол дарслар жараёнида қарор топади. Файласуф Конфуций фикрини мисол қилиб келтириш мумкин: “Айтсанг–эшитаман, унутаман, кўрсатсанг – эслаб қоламан, ўзим бажариб – англаб етаман”. Шундай экан, ҳозирги таълим жараёни қуйидаги кўрсаткичлар асосида ташкил этилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди: тушунтириш - 10%, кўрсатиш – 20% ва бажариш – 70%. Кичик гуруҳларда ишлаш-ўқитувчи томонидан берилган маълум бир топшириқни ҳамкорликда бажариш учун ўқувчиларни кичик гуруҳларга ажратиб берилган топшириқнинг ечиш йўллари ишлаб чиқишни тақозо этувчи метод. Ушбу метод қўлланганда ўқувчи кичик гуруҳларда ишлаб, дарсда фаол иштирок этиш ҳуқуқига бошловчи ролида бўлишга, бир-биридан ўрганишга ва турли нуқтаи-назарларни кадрлаш имконига эга бўлади. Кичик гуруҳларда ишлаш методи қўлланилганда ўқитувчи бошқа ноанъанавий методларга қараганда вақтни тежаш имкониятига эга бўлади. Чунки ўқитувчи бир вақтнинг ўзида барча ўқувчиларни мавзуга жалб эта олади ва баҳолай олади. Гуруҳдаги ўқувчилар ўз қизиқишлари, қобилиятлари ва имкониятлари жиҳатидан фарқ қилади. Кичик гуруҳларни ташкил қилишда билим даражаси бир-бирига жуда яқин бўлган болаларни битта жамоа қилиш ва уларнинг ўзининг билим даражасига мос савол ва топшириқларни бериш гуруҳдаги барча болаларни дарс жараёнида фаол бўлишини, эътиборли бўлишини таъминлаш билан бирга уларни четда қолиб кетмасликка, лоқайд бўлмасликка ундайди. Гуруҳлар ташкил қилинганда ҳар бир ўқувчи гуруҳ шаънини ҳимоя қилиш учун ўзича ҳаракат қилади, тенгдошларидан қолмаслик учун ўқийди ва изланади. Гуруҳ билан ҳамкорликда ишлаш жараёнида болада маълум бир жамоада ўзини тута олиш, ўз фикрини баён қила олиш хусусиятлари, ҳамжиҳат бўлиб фаолият олиб бориш, ўзгалар фикрини ҳурмат қилиш, ўзаро ҳамкорлик, ишонч, маъсулятни хис қилиш билан бирга фанга, ўтилаётган мавзуга нисбатан қизиқиш аста-секинлик билан шаклланади. Дастлаб айрим ўқувчиларнинг билими тендошлариникидан паст бўлса, гуруҳли ишлашнинг ташкил қилиниши натижасида у гуруҳдошларининг ёрдамида ўзининг билимини ошириши, ўзига нисбатан ишончнинг пайдо бўлишига олиб келади. Ҳар бир кичик гуруҳ (Авиценна, Гиппократ)га алоҳида топшириқлар берилади ва улар тайёргарлик кўришлари учун китоб, журналлар берилади. Гуруҳлар ўзларига берилган топшириқларни мустақил ўқиб ўрганадилар. Ўқувчилар ўзлари учун керак бўладиган зарур маълумотларни керакли адабиётлар ва интернет тармоғидан олишлари тушунтирилади. Ўқувчилар мустақил ишлар, макетлар, ҳаракатдаги муляжлардан фойдаланадилар ва уларни намоиш этадилар. Шунинг учун ўқувчиларнинг ўзлари бошқа китоблардан фойдаланган ҳолда кўпроқ тайёргарлик кўра бошлайдилар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Иқтисодиёт ва таълим, 2010, 2-сон. Раҳматуллаев М.А
2. Янги педагогик технологиялар – Т., 2009. Р.Ҳасанов, У.Бегматов

ЭРГАШ ГАПЛАР КЛАССИФИКАЦИЯСИ

Оллашукурова Дилнура
Хоразм вилояти, Боғот тумани
21 мактаб немис тили ўқитувчиси

Аннотация: Бу мақолада немис тилида эргаш гапларни классификацияси ва бошқа кўпгина муҳим маълумотлар ёритиб берилган.

Калит сўз: немис тили, ўқитувчи, таълим, мактаб, усул, ўқувчи, мулоқот, ақлли, ёндашув.

Немис тилидаги эргаш гапларни ҳар хил нуқтаи назардан турли хил классификация қилиш мумкин. Энди улар ҳақида қисқача тўхталамиз.

1. Эргашган қўшма гап яхлит олинадиган бўлса, бир томондан, эргаш гап бош гапга нисбатан биринчи, иккинчи ва шу каби даражали гапларга ва иккинчи томондан, препозиция, интерпозиция ва постпозиция деб номланадиган турларга бўлинади.

2. Эргаш гапнинг бош гапга боғланишига кўра эргаш гаплар боғловчили (эргаштирувчи боғловчилар ва нисбий олмошлар) ва боғловчисиз боғланган турларга бўлинади.

3. Тузилиш жиҳатдан эргаш гаплар уч гуруҳга ажратилади: а) рамкали эргаш гаплар; б) қисман ёки тўлиғича рамкаси бузилган эргаш гаплар; в) нейтраль рамкали эргаш гаплар. Биринчи гуруҳ эргаш гапларда кесимнинг ўзгарувчи қисми ўша гапнинг энг охирида туради. Иккинчи гуруҳ эргаш гапларда рамка конструкцияси қисман ёки тўлиғича бузилган бўлади. Учунчи гуруҳдаги эргаш гаплар ўзига хос қурилишга эга бўлганлиги сабабли бу ерда рамка ҳосил қилиб бўлмайди.

4. Эргаш гапларни грамматик-мазмун нуқтаи назардан классификация қилиш анча оғир кечади. Бу ерда бир нечта критерия мавжуд. Улардан бири эргаш гапнинг ҳоким гапга нисбатан мазмунан тутган ўрнига боғлиқ. Аслида ҳар қандай эргаш гап бош гапни мазмунан туширади, кенгайтиради, аниқлайди ва умуман олганда бойитади. Бироқ бу нарса бир хилда кечмайди. Баъзи гапларда эргаш гап бош гап мазмунини умумий планда бойитиш учун хизмат қилиб, сўзловчининг гап мазмунига бўлган муносабатини ифодалаб келади. Немис тилида бу кўринишдаги гаплар *Inhaltsätze* деб аталади. Бошқа эргаш гаплар эса қўшимча маълумот берувчи (добавочное сообщение) эргаш гаплар деб аталади.

Эргаш гапнинг бу икки тури ўртасидан аниқ бир чегара ўтказиш қийин. Бироқ шу нарса аниқки, нутқ, ўйлаш жараёнини ифода этувчи феълларга боғлиқ. Бўлган эргаш гаплар бош гапни бойитиш учун хизмат қилади. Бундай гаплар жумласига *Er sagte, daß ...; Er meinte, daß ...; Er behauptet, daß ...* ва бошқалар киради. Немис тилида *Inhaltsätze* фақат феъллар томонидан бошқарилиб қолмасдан, улар феъллардан ясалган отлар томонидан ҳам бошқарилиши мумкин. Қиёсланг:

1. *Ich fühle, daß er mich um meinen Beruf beneidet ↔ das Gefühl, daß er mich um meinen Beruf beneidet.*

2. *Ich stelle mir vor, daß ich alle Gespräche anhören kann ↔ die Vorstellung, daß ich alle Gespräche anhören kann.*

Inhaltsatz шунингдек фразеологик бирикмалар томонидан ҳам бошқарилиши мумкин:

Ich habe den Eindruck, daß er sehr sein Leben lang darunter gebitten hat ... (H. Böll).

Эргаш гапларнинг формал белгилари қуйидагича кўринишларда кўринади. Эргаш гаплар боғловчили ёки боғловчисиз кўринишда намоён бўлади. Улар бир-биридан сўзларнинг жойлашиш тартибига кўра фарқланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. A.Iskos, A.Lenkova. Deutsche Lexikologie. L., 1970

2. Th.Schippa. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Lpz., 1994

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNING SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI

Qulto'rayev Baxtiyor Xolliyevich

Surxondaryo viloyati Bandixon tumani

29 - umumiy o'rta ta'lim

maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Amirqulov Azamjon Joniql o'g'li

Surxondaryo viloyati Bandixon tumani

29 - umumiy o'rta ta'lim

maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada. Pedagogik texnologiya asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish imkoniyati tug'iladi. Shu bilan bir qatorda mavzularni yoritilishi, o'quvchilarning o'tilayotgan mavzuni o'zlashtirilishi va pedagogik salohiyatini oshirishdagi ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik, texnologiya, ilmiy, ta'lim, o'qitish texnologiyasi, dars, ko'nikma, ta'lim-tarbiya bosqichlarini,

O'zbekistonda bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiy tuzilmalar yaratilayotgan hozirgi kunda keng, chuqur bilimli va bilimlarni amalda qo'llay oladigan shaxslarga talab kuchayib bormoqda. Bilimdon va tadbirkor, ijtimoiy faol shaxs jamiyat hayotida, mehnatda o'zining o'rnini topadi. Bunday faollik vujudga kelishi uchun bilimdon va harakatchan, milliy istiqlol g'oyasiga sodiq bo'lgan shaxsni shakllantirish kerak va avvalo har tomonlama rivojlangan, sog'lom fikr yuritadigan, jahon yoshlari bilan har sohada raqobatbardosh, ma'naviy barkamol yoshlarni tarbiyalamoq zarur.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim-tarbiya jarayonini ilg'or vositalari, metodlar, texnik vositalar, usullariga tayanib takomillashtirish tizimi hisoblanadi. Bu tizim o'qituvchi tomonidan yaratiladi, ta'lim-tarbiya bosqichlarini o'zaro bog'lashga xizmat qiladi. Uning mazmuni va vazifalarini, maqsadini oldindan belgilash, ta'limtarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o'quvchida shakllantirish ko'zda tutilgan ma'naviy sifatlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan darslarni rejalashtirish kabilarni o'z ichiga oladi. Biz darslarda o'quvchilar bilan birgalikda, juftlikda, guruhlarda ishlashda juda ko'plab interaktiv metod va mashqlardan "Guruhlarda ishlash", "Taqqimot" yangi mavzuni bayon qilishda "Kichik maruza", "Rolli o'yin", "Aqliy hujum", "Charxpalak" metodlaridan va "Hamma, hammaga o'rgatadi", "Mevalar salati", "Impuls" "Hayot yo'li", "Vaziyatlar" "Aqlcharxi" mashqlaridan foydalanishimiz mumkin. Bunda o'quvchilar ta'lim olish jarayonida guruhlarda, ham jihatlikda ishlaydilar, mustaqil bajaradilar va eslab qoladilar. Bunda birinchi navbatda o'quvchilarda – "do'stona

kelishuv" va hayotiy ko'nikmalar shakllantiriladi. "Do'stona kelishuv" - intizom, faollik, o'zaro hurmat, o'ng qo'l qoidasi, ijodkorlik, ijodiy jarima, reglament (aniq, qisqa, lo'nda fikrni bayon qilish) "Hayotiy ko'nikmalar" - muloqat qila olish, ijodiy fikrlash, his tuyg'ularni jilovlay olish, muammolarni hal qila olish, o'z-ozini tahlil qila olish, qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash. O'quvchilarni guruhlariga bo'lishda ham "kichik guruhlar ishi" metodidan foydalanish mumkin. O'quvchilarni guruhga bo'lish jarayonida "enerjalyzer" mashqlaridan foydalanish mumkin. Bunda stol ustiga 3-4 xil mevalarning rasmlari teskari holda qo'yiladi. O'quvchilar bu rasmlarni navbatma-navbat oladilar. Uzum rasmini olgan o'quvchilar bir guruh, pomidor rasmini olgan bolalar ikkinchi guruhni, olma rasmini olgan bolalar esa uchinchi guruhni tashkil etadi.

Ta'limning barcha bo'g'inlarini shunday tashkil etish kerakki, u yoshlarga chuqur va asosli bilim berish bilan birga keng qamrovli fikrlashga o'rgatsin. Pedagogik texnologiyaning asosiy mohiyati o'quvchilarni qiziqitirib o'qitish va bilimlarni to'liq o'zlashtirishga erishishdir. Ta'limda berilayotgan bilimlarni o'quvchilarning ko'pchilik qismi puxta o'zlashtirishi pedagogik texnologiya joriy etilishining asosiy maqsadi hisoblanadi. Pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya jarayonining mavjud qonuniyatlariga, mamlakatimiz rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlariga, tarixiy taraqqiyot tajribalariga asoslanadi. Pedagogik texnologiyani yaratish milliylik va muminsoniylik tamoyillariga, insonparvarlik va demokratiya prinsiplariga, ijodkorlik va tashabbuskorlikka tayanadi Bugungi kunda fan-texnikaning rivojlanishi bilan inson faoliyati nihoyatda kengayib,

yangi texnologiyalar kirib kelmoqda.

Sifat o'zgarishlari shundan dalolat beradiki, endilikda yangi metodikalarni talab etadigan va ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib borayotgan, unga o'zining ma'lum xususiyatlarini joriy etadigan yangi texnikaviy, axborotli, audiovizualli, vositalar ham mavjud bo'lib, ular zamonaviy pedagogik texnologiyalarni aniq voqelikka aylantirdi. Pedagogik texnologiya mohiyat-e'tibori jihatidan boshqa texnologiyalar bilan bir safda turadi, chunki ular ham boshqalari qatori o'z xususiy sohasiga, metodlari va vositalariga egadir.

Biroq pedagogik texnologiya inson ongi bilan bog'liq bilimlar sohasi sifatida murakkab va hammaga ham tushunarli bo'lmagan pedagogik jarayonni ifoda etishi bilan ishlab chiqarish va axborotli texnologiyalardan ajralib turadi. Uning o'ziga xos xususiyati – tarbiya komponentlarini mujassamlashtirganidir. Pedagogik texnologiya boshqa sohalaridagi texnologik jarayonlar bilan uzluksiz boyib boradi va an'anaviy o'quv jarayoniga, uning samarasini oshirishga ta'sir ko'rsatishning yangi imkoniyatlarini egallab oladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo'llash avvalo, pedagogik munosabatlarni rivojlantirish va demokratlashtirishni talab etadi, chunki ularni amalga oshirmay turib qo'llangan har qanday pedagogik texnologiya kutilgan samarani bermaydi. Pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining unumdorligini oshiradi, o'quvchilarni mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi. An'anaviy o'qitish tizimi, aytish mumkinki, yozma va o'g'zaki so'zlarga tayanib ish ko'rishi tufayli "axborotli o'qitish" sifatida tafsiflanadi, chunki o'qituvchi faoliyati birgina o'quv jarayonining tashkilotchisi sifatida emas, balki nufuzli bilimlar manbaiga aylanib borayotganligini ta'kidlagan holda baxolanmoqda.

Pedagogik texnologiya - bu o'qituvchining o'quvchilarga o'qitish vositalari yordamida muayyan sharoitlarda ta'sir ko'rsatishi va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini intensiv shakllantirish jarayonidir. Pedagogik texnologiya - o'quv jarayonini texnologiyalashtirishni butunligicha aniqlovchi tizimli kategoriya. Pedagogik nashrlarda «o'qitish texnologiyasi», «ta'lim texnologiyasi» tushunchalari ham ishlatiladi Pedagogik texnologiya inson ongi, tafakkuri bilan bog'liq bilimlar sohasi sifatida murakkab va hammaga ham tushuntirish mumkin bo'lmagan pedagogik jarayonni ifoda etadi. Uning o'ziga xos jihati – tarbiya muammosini ham qamrab olishidir.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki. Pedagogik texnologiya asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish imkoniyati tug'iladi va u o'qituvchining yaqin ko'makdoshiga aylanadi yoki uning funksiyalarini to'liq bajarishi mumkin. Natijada, mantiqiy bog'langan qisqa yo'llardan shunday olib boriladiki, oqibatda o'quvchilar deyarli xato qilmaydilar va o'quvchi ularning natijasini ma'lum qilish bilan mustahkamlash imkoniyatini yaratadi hamda ta'lim maqsadini to'la amalga oshirish sari yana yangi qadamlar qo'yiladi.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Р.А. Мавлонов, М. Арабова, Ғ. Салохитдинова “Педагогик технология” Т. Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси. “Фан” нашриёти. 2008.
2. Ж. Йўлдошев, Ф. Йўлдошева, Ғ. Йўлдошев “Интерфаол таълим сифат кафолати” Т. 2008.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Рашидова Мунаввар Хайдаровна

доцент кафедры Изучения языков
Университета Общественной Безопасности
Республики Узбекистан
munarashidova@mail.ru

Над всеми языковыми навыками широко доминирует умение говорить. Реализация коммуникативного подхода к обучению языку – это требование времени, поэтому мы должны делать акцент на обучении разговорной речи наших курсантов с учетом их уровня и потребностей.

Овладение коммуникативной компетенции офицерами требует высокого профессионализма, как преподавателя, так и обучаемого. Преподаватель должен быть открытым к новым способам обучения, ставить перед собой четкие и достижимые цели, считать себя соучеником и частью класса и, наконец, разработать специальную коммуникативную программу в соответствии с потребностями курсантов учитывая ограниченность времени.

Обучить коммуникативной компетентности взрослых учащихся, особенно курсантов, непросто. Прежде всего, преподаватель, должен иметь четкое представление о том, что такое коммуникативная компетентность. Согласно Ричардсу, коммуникативная компетентность включает в себя следующие аспекты знания языка:

- Знание того, как использовать язык для различных целей и функций;
- Знание того, как варьировать использование языка в зависимости от обстановки и участников (например, знание того, когда использовать формальную и неформальную речь или когда использовать язык надлежащим образом для письменной, а не устной коммуникации);
- Знание того, как создавать и понимать различные типы текстов (например, рассказы, отчеты, интервью, беседы);
- Знание того, как поддерживать коммуникацию, несмотря на ограничения в знании языка (например, используя различные виды коммуникационных стратегий).

Вышеперечисленные аспекты коммуникативной компетентности применяются и в военном общении.

Первый аспект требует, чтобы наши курсанты были осведомлены об использовании военного английского языка в соответствии с конкретными целями и функциями. Например, их просят участвовать в реальных ситуациях, в которых они запрашивают материально-техническую поддержку в случае гражданской чрезвычайной ситуации. В этом случае они практикуют правильную терминологию, чтобы выполнить свою цель.

Второй аспект связан с использованием военного языка в соответствии с коммуникативной ситуацией и участниками, т. е. они будут дружелюбно разговаривать с коллегой, когда встретятся в столовой, и формально с тем же человеком, когда встретятся в офисе. В третьем случае речь идет о понимании различных типов текстов, а военный язык предлагает довольно широкий спектр текстов, начиная с записок, различных видов докладов, приказов, директив, презентаций, брифингов и т. д.

Последний аспект состоит в обмене и поддержании общения, несмотря на недостатки, которые они имеют в знании английского языка. В такой ситуации передача сообщения – это самый важный вопрос, а значит, возможность передать и получить сообщение от отправителя, несмотря на все грамматические и структурные ошибки. Таким образом, коммуникация является значимой, взаимодействующей и привлекательной. В этом виде общения курсанты используют жесты и невербальный язык для обозначения неизвестных слов. Таким образом, все эти компоненты составляют то, что известно как коммуникативная компетентность в общем английском языке, и те же компоненты являются частью коммуникативной компетентности в военном английском языке.

Кроме того, после выявления компонентов коммуникативной компетенции преподаватель должен разработать коммуникативную программу и эффективный учебный план. Разработка коммуникативного учебного плана военного английского языка является довольно сложной

задачей из - за объема предметного содержания и связанных с работой целей, которые должны быть достигнуты в ходе курса. В Военном институте разработана учебная программа по английскому языку, но не специально коммуникативная. Это считается серьезной проблемой, с которой сталкиваются преподаватели. Таким образом, ответственность лежит на преподавателе найти правильные материалы и правильно спланировать их использование. Создаваемая учебная программа должна быть адаптирована к потребностям курсантов, которые планируют работать в международных организациях в нашей стране. Поэтому мы должны разработать коммуникативную учебную программу отвечающую потребностям учащихся.

Использованная литература

1. Richards Jack C. Communicative Language Teaching Today, Cambridge University Press, 2006. pp. 43-45.
2. Rashidova Munavvar Xaydarovna. 2020. Problems of teaching communicative English language at the Military Institute of the National Guard of the Republic of Uzbekistan and the ways of eliminating them. EPRA International Journal of Research and Development. Volume 5. Issue 3. pp.502-504
3. Rashidova Munavvar Xaydarovna. 2020. Problems of competence approach in teaching a foreign language in a non-linguistic tertiary institution. EPRA International Journal of multidisciplinary Research. Volume 6. Issue 3. pp.165-167

UMUMTALIM MAKTABLARIDA TARIX FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METOD HAMDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Rasulova Aziza Akilxonovna

Toshkent shahar Olmazor tumanidagi
298-maktabning tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim tizimi samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan ilg'or tajribalar, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: maktab, o'quvchi, tarix, qiziqarli o'yinli, mavzuga zamin, xulosa-daraxt hosilida.

Bugungi kunda zamonaviy ta'limni tashkil etishda rol o'yinlar va interfaol usullardan samarali foydalanishga alohida e'tibor berilmoqda. O'quvchilarda muayyan faoliyat yuzasidan egallagan nazariy bilimlarni amaliy ko'nikma va malakalarga aylantirish, ularda ta'limiy faollikni yuzaga keltirish, ularni ijtimoiy munosabatlar jarayoniga keng jalb etishda rol o'yinlar, interfaol usullar o'ziga xos o'rin tutadi. Bugungi kunda ta'lim jarayonida qo'llash nihoyatda qulay bo'lgan bir qator o'yinli texnologiyalar yaratilgan. O'yinli texnologiyalar ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlash, o'quvchilarda muayyan faollikni yuzaga keltirish, shuningdek, bilim, ko'nikma va malakalarni hosil qilishga xizmat qiluvchi vaqt oralig'ini qisqartirish, ta'limni jadallashtirishga yordam beradi.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda tarix darslarida qo'llaniladigan o'yinlar hamda interfaol usullardan bir nechtasini ko'rib chiqamiz.

“Mavzuga zamin” usuli. Mazkur usuldan ko'zlangan maqsad o'quvchilarni o'tilgan mavzuni mustahkamlashdan oldin, shu mavzu bo'yicha o'quvchilarni darsga tayyorlash hisoblanadi.

Bizga ma'lumki o'quvchilar mavzuni o'qituvchi tushuntirib berishi chog'ida va o'zi darslikdan o'qib o'zlashtirishi mumkin. Lekin bu degani sinfda hamma o'quvchilar o'zlashtira oladi degani emas. Chunki hamma o'quvchilarning xotirasi, fikrlash doirasi birdayin bo'lmaydi. Shuning uchun ularga turli xil o'yinlar, sahnali ko'rinishlar, baxs-munozaralar orqali darslar tashkil qilinsa, sinfdagi uncha yaxshi o'zlashtira olmaydigan o'quvchilar ham mavzu haqida tushuncha hosil qilibgina qolmasdan, mustahkamlab oladi. Dars jarayonida o'tilgan mavzuni mustahkamlash chog'ida, avvalombor, o'quvchilarni darsga tayyorlab olishi kerak. Yaxshi dars o'tilishi, o'quvchilarning yaxshi o'zlashtira olishi, eng birinchi navbatda, o'qituvchi o'quvchilarni o'ziga jalb qilishi, o'tilgan mavzuni dab-durustdan boshlab, ularga o'tilgan mavzu yuzasidan topshiriqlar berishdan emas, aksincha o'quvchilarni o'tilgan mavzu haqida qisqacha tasavvur hosil qilib olishiga bog'liq.

Bu usul ko'proq o'quvchilarni darsga tayyorlab olishi, o'tilgan mavzuni takrorlab, mustahkamlashga zamin hozirlash uchun ishlatiladi. Bu usul 5-11 sinflarda amalga oshirilsa maqsadga muvofiq. Guruhlar belgilanadi. O'quvchilar guruhlariga 5-7 kishidan bo'linishlari kerak. Guruhlarga bo'lish chog'ida guruhlarining kuchlari teng bo'lishiga ahamiyat berish lozim. Har bir guruhga 2-3 ta yaxshi o'zlashtira oladigan o'quvchilarni va unga yaxshi o'zlashtira olmaydigan o'quvchilarni joylashtirib bo'lish kerak.

Har bir guruh o'ziga nom qo'yish kerak. Buning uchun o'qituvchi guruhlariga quyidagicha murojaat qiladi: „Siz guruhga nom qo'yayotganda quyidagilarga e'tibor bering?“. Siz guruhingizga o'tilgan mavzuning ichidan biror-bir voqeani keltirib chiqaruvchi so'zlar yoki o'tilgan mavzuning asosiy mazmunlaridan birini tashkil etuvchi so'zlar orqali nom qoying; Guruhingiz bilan bu nomni nima uchun qo'yganligingizni aytib berish uchun tayyorlaning (1-minut vaqt beriladi).

Har bir guruh nom qo'yib bo'lgandan so'ng, u guruhlardan bu nomni nima uchun qo'yganligi so'ralishi kerak. Bu ham o'quvchilarning tarixiy atamalarni qay darajada egallaganliklarini namoyon qiladi.

Yuqoridagilarni o'tkazib bo'lgandan so'ng, o'quvchilar o'tilgan mavzu haqida qisqacha tushuncha hosil qilib, o'quvchilar mavzuni mustahkamlash uchun zamin hozirlanadi. Keyin o'tilgan mavzuni mustahkamlash uchun shu guruhlariga savollar, topshiriqlar berish mumkin.

“Xulosa-daraxt hosilida” usuli

Maqsad: “Xulosa-daraxt hosilida”—Mavzuning asosiy mazmunini keltirib chiqaruvchi savollarga javob berish natijasida tahlil qilinib, yakuniy xulosani keltirib chiqaruvchi o'yinli usuldir. Bu o'yinli usul orqali o'quvchi mavzuning asosiy xulosasini chiqarishni va bir-biri bilan fikr almashinib, voqealar bayonini yoritib borishni ta'minlaydi.

Qo'llash bosqichlari bo'yicha tavsiyalar:

1. Ko'proq o'tilgan mavzuni mustahkamlash chog'ida ishlatilishi kerak.
2. Bu usul 5-9-sinflarda amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.
3. „Xulosa-daraxt hosilida“ usulini o'tkazish uchun birinchi navbatda plakatga yoki sinf taxtasiga daraxt chiziladi va daraxt novdalariga mavzuning asosiy mazmunini tashkil etuvchi sodda savollar hamda o'quvchilarni fikrlashga chorlaydigan muammoli savollar yozib qo'yiladi. Sodda savollar yozilganligining asosiy sababi sizga ma'lumki, faqat agar muammoli savollar yozilsa a'lo baholarga o'qiydigan o'quvchilar javob berishi mumkin, lekin past o'zlashtiruvchi o'quvchilar javob bera olmasligi mumkin. Shuning uchun ham sodda savollar sinfdagi barcha o'quvchilar ishtirokini ta'minlaydi. Bu esa o'quvchilar o'rtasida raqobat kelitirib chiqaradi.

4. Daraxt novdalariga yuqoridagi tartibda savollar yozib qo'yilgandan so'ng, o'quvchilarning javoblari qisqartirilib, daraxtning „Javoblar“ qismiga yozib boriladi. Javoblar to'g'ri yoki savoldan ozroq chetlashgan, noto'g'ri bo'lsa ham daraxtning „Javoblar“ qismiga yozib boriladi. Savol tug'ilishi mumkin nima uchun noto'g'ri yoki mavzudan ozroq chetlashgan javoblar ham yozib boriladi. Buning asosiy sababi tahlil jarayonida o'quvchining xatosini o'quvchilar to'g'irlashadi va bu jarayon esa baxs-munozarani keltirib chiqaradi.

5. Daraxtning „Javoblar“ qismidagi javoblar o'quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinib eng to'g'ri va eng maqbul xulosa javobi daraxtning „Javoblar“ qismidan chiqqan „Javoblar xulosasi“ qismiga yoziladi. Shu tartibda hamma savollarga javob berib bo'lgunga qadar davom etadi.

6. „Javoblar xulosasi“ qismidagi javoblarning xulosasi o'quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinib, eng so'nggi mavzuning asosiy xulosasi daraxtning „Yakuniy mavzuning asosiy xulosasi“ qismiga yoziladi. Ko'rinib turibdiki mavzuning asosiy xulosasi javoblarning bosqichma-bosqich tahlili jarayonida kelib chiqayapti.

Zakovat o'yini – bu o'yinni o'tkazishda dastlab sinfxonani o'yinga moslashtirish lozim. O'yin ishtirokchilari test yordamida saralab olinadi. Yuqori ball olgan o'quvchilar o'yinda ishtirok etish huquqiga ega bo'ladilar. O'yin ishtirokchilari 6-8 kishidan iborat bo'ladi. Qolgan o'quvchilar esa o'yinni tomoshabin sifatida kuzatib turishadi. O'yin uchun mo'ljallangan savollar konvertga joylashtirib o'qib eshittiriladi. Guruh sardori savolni o'qib o'qituvchiga beradi. Javobni aniqlash uchun bir daqiqa vaqt ajratiladi. Bu vaqt orasida o'yin ishtirokchilari javobni maslahatlashib topishga harakat qilishadi. Bu o'yinni asosan yuqori sinfda o'tkazish tavsiya etiladi.

Zakovat o'yinlarida asosan, o'rtaga muammoli savollar tashlanib, shu muammoni hal etishga diqqat qaratiladi.

To'g'ri top o'yini – uchun ikkita plakat kerak bo'ladi. O'qituvchi birinchi navbatda biror mavzu bo'yicha kalit so'zlarni boshlanishini yozib qo'yadi, o'quvchi esa tartibni o'zgartirgan holda kalit so'zlarning davomini yozib qo'yadi. O'yinni 6-sinflarda qadimgi dunyo tarixini davrlashtirish mavzusini o'rganishda qo'llash mumkin.

1. Paleolit bu -

2. Mezolit bu -

3. Neolit bu -

4. Eneolit bu -

5. Bronza bu -

6. Temir davri bu -

1. Insoniyat tarixida ilk tosh davri bo'lib, er.avv. 1 mln -12 ming yilliklarni o'z ichiga oladi.

2. O'rta tosh davri bo'lib, er.avv 12-7-ming yilliklarni o'z ichiga oladi.

3. Yangi tosh davri bo'lib, er.avv 6-4-ming yilliklarni o'z ichiga oladi.

4. Mis tosh davri bo'lib, er.avv 4-3-ming yilliklarni o'z ichiga oladi.

5. Er.avv. 3-2-ming yilliklarni o'z ichiga oladi.

6. Er.avv. 1-ming yillikdan boshlanib, bu davrda insoniyat tarixida 2-mehnat taqsimoti ro'y berdi.

Kim biladi o'yinida – o'quvchilar ikki guruhga ajratiladi. Birinchi guruh a'zolari 8-sinf “O'zbekiston tarixi” darsligidan biror hukmdor yoki tarixiy shaxs haqida ma'lumot o'qishadi. Ikkinchi guruh a'zolari esa hukmdor yoki tarixiy shaxsni kim ekanligini aniqlaydilar. Keying navbatda ikkinchi guruh a'zolari biror hukmdor yoki tarixiy shaxs haqida ma'lumot o'qishadi. Birinchi guruhdagilar esa hukmdor yoki tarixiy shaxsni kim ekanligini aniqlashadi. Har bir to'g'ri javob uchun yutuqli kartochkalar beriladi. Bu o'yinni xohlagan mavzu yoki fanni o'rganishda dars jarayonida o'quvchilarni zeriktirishga yo'l qo'ymaslik, qiziqtirish maqsadida ham o'tkazish

mumkin.

Masalan, 8-sinf “O‘zbekiston tarixi” darsida foydalanish mumkin.

1-guruh:

U hukmdor Abulxayrxonning farzandi Shoxbuqsultonning o‘g‘li. Uning ismining ma‘nosi “Kuch qudrat” demakdir. U XV asrning 80-yillarida o‘z davlatini tuzgan.

2-guruh: Shayboniyxon.

Rol ijro etish o‘yinlari – unda konkret shaxsning xulqi, xatti-harakati, o‘z vazifalari va majburiyatlarini bajarilish taktikasi mashq qilinadi. Bu o‘yin orqali tarix darslarida tarixiy shaxslarni shaxsiyatini mukammal bilishda foydalaniladi. Masalan, To‘maris, Shiroq, Sitamen, Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik, Najmiddijn Kubro, Amir Temur, Xusayn Bayqoro, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek, Shayboniyxon, Amir Olimxon, Nodira, Xudoyorxon, Muhammad Rahimxon II va Dukchi Eshon kabi shaxslarbo‘lishi mumkin.

Yuqoridagi didaktik o‘yinlar va interfaol usullar orqali o‘quvchilarning dars jarayoniga qiziqishi ortadi hamda o‘quvchilarning mantiqiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati.

1.Og‘ayev S. Yangi pedagogik texnologiyalar – hayotiy ehtiyoj. Xalq ta’limi jurnali, 2001, 3-soni.

2. Pedagogika. Pedagogicheskie teorii sistemi, texnologii. Pod.red. S.A.Smironova. – M.: Akademiya, 2004.

3. Aqchayev F.Sh. Tarix fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalar. Jizzax, 2014.

4. Abdujabbarova M.A. Tarix darslarida qiziqarli o‘yinli usullardan foydalanish. “Science and education” scientific journal. September 2020/Volume 1 Issue 6

5. Ruziyeva N.X. Tarix darslarida o‘quvchilarning bilish va o‘yin faoliyatini uyg‘unlashtirish. O‘zbekiston olimlari va yoshlarining innovatsion ilmiy-amaliy tadqiqotlari mavzusidagi konferensiya materiallari. 2021 31-yanvar. 24-son, 10-qism.

KVAZIPROFESSIONAL FAOLIYAT SHAKLLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Raupova Mehrinigor Haydarovna
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi
Телефон: +998(97) 308 35 88
m.h.raupova94@mail.ru

Anatatsiya. Maqolada kvaziprofessional faoliyatning shakllari, ularning mazmuni haqida so'z boradi. Har bir shaklning ta'rifi, ularning turlari, maqsadlari va ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar. Kvaziprofessional faoliyat, loyihalash metodi, vaziyat yaratish va hal qilish, tashkiliy, talabalarning tadqiqot ishlari.

Kvaziprofessional faoliyat kontekstli ta'lim shakllaridan biri bo'lib, kasbiy faoliyatning ma'lum bir segmentini modellashtirishni, haqiqiy pedagogik vaziyatlarni yaratishni nazarda tutadi. A.A. Verbitskiyning fikriga ko'ra, bu faoliyat akademik o'quv faoliyatidan ta'lim va kasbiy faoliyatga o'tishdir. Talabalar kasbiy faoliyatni amalga oshirmaydi, balki taqlid qiladi. Talabalar kasbiy faoliyatni amalga oshirmaydi, balki taqlid qiladi. Talaba o'quv ma'lumotlarini faoliyat vositasi sifatida ishlatish tajribasini to'playdi, mutaxassisning xususiyatlarini tobora ko'proq egallaydi, bu esa ushbu ma'lumotdagi obyektiv ma'nolarni shaxsiy ma'nolarga, ya'ni kelajakdagi mutaxassisning shaxsiy mulki sifatida bilimning o'ziga, uning kasbiy kompetensiyasiga aylanishini ta'minlaydi. Kvaziprofessional faoliyat talabalarga kasbiy bilimlarni, kompetensiyalarni o'zlashtirish va yangilashga imkon beradi, ma'no shakllantiruvchi kasbiy motivlarni shakllantirishga, kasbiy muhim fazilatlarni va fikrlashni rivojlantirishga, bilimlarni amalga oshirishda tajriba orttirishga, shuningdek hissiy-irodaviy tartibga solishga hissa qo'shadi. [5]

O.B. Dautovning fikriga ko'ra kvaziprofessional faoliyat shakllari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- 1) loyihalash metodi;
- 2) vaziyat yaratish va hal qilish;
- 3) tashkiliy-faol o'yinlar;
- 4) talabalarning tadqiqot ishlari.

Loyihalash metodi - bu "pedagogik maqsadlarga erishish uchun foydalaniladigan barcha shaxsiy, instrumental va uslubiy texnologiyalarni ishlashining tizimli to'plami va tartibini anglatuvchi pedagogik texnologiya misollaridan biridir".

Amaliy loyihalar: bu loyiha ishtirokchilarining yoki tashqi buyurtmachining ijtimoiy manfaatlariga qaratilgan bo'ladi. Bunda mahsulot oldindan belgilangan bo'lib, muayyan faoliyatda qo'llaniladi.

Tadqiqotchilik loyihalari: bu loyiha chinakam ilmiy izlanishlar kabi tuzilgan bo'lib, tanlangan mavzuning dolzarbligiga asoslanadi, tadqiqot maqsadlarini belgilaydi, tasdiqlash bilan farazni majburiy ravishda ilgari suradi va olingan natijalarni muhokama qiladi. Axborotli loyiha: bunda talaba obyektini, hodisanitahlil qiladi, umumlashtiradi va keng auditoriyaga taqdim etish uchun ma'lumot to'playdi.

Ijodiy loyihalar: bunda talaba loyiha natijalarni taqdim etishga erkin va noan'anaviy yondashuvni e'tiborga oladi. Bular almanaxlar, teatrlashtirilgan tomoshalar, sport o'yinlari, tasviriy yoki dekorativ san'at asarlari, videofilmlar bo'lishi mumkin.

Rolli loyihalar: Ushbuloyihalarda struktura aniqlanmaydiva ish tugagunga qadar ochiq bo'ladi. Loyiha qatnashchilari muayyan rollarni bajaradilar. Rollarga muvofiq holda ularning vazifalari aniqlanadi.

Vaziyat yaratish va hal qilish yoki muammoli ta'lim texnologiyalari o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Muammoli ta'lim texnologiyasining asosi - insonning fikrlashi muammoli vaziyatni hal etishdan boshlanishi hamda uning muammolarni aniqlash, tadqiq etish va yechish qobiliyatiga ega ekanligidan kelib chiqadi. Muammoli ta'lim o'quvchilarning ijodiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini o'stirishda jiddiy ahamiyatga ega.

Talabalarining ilmiy-tadqiqot faoliyati - o'qituvchi rahbarligida talabalarning tadqiqot, ijodiy vazifalarni hal qilishini o'z ichiga olgan ta'lim texnologiyasi bo'lib, uning davomida quyidagi bosqichlar amalga oshiriladi:

Tadqiqot faoliyati bosqichlari:

- nazariy materialni o'rganish - muammoni yoritib berish, tadqiqot maqsadi va vazifalarini

belgilash

- ishchi gipotezani shakllantirish
- tadqiqot usullarini o'zlashtirish
- o'z eksperimental materialini to'plash
- materialni qayta ishlash
- umumlashtirish, tahlil qilish, xulosalar
- taqdimot

Tadqiqot maqsadi tadqiqotchi o'z ishini yakunlashda erishmoqchi bo'lgan yakuniy natijadir.

Foydalanilgan adabiyotlari

1. Даутова, О.Б. Профессиональная компетентность педагога-воспитателя. - Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005- С. 8-20.
2. Вербицкий, А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. - Материалы к четвертому заседанию «РОССИЯ в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы» методологического семинара – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. С. 5.
3. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А.Колесникова, М.П.Горчакова-Сибирская; Под ред. И.А. Колесниковой.- М: Издательский центр «Академия». - М., 2005. Б. 21.
4. Толипова Ж.О. Биологияни ўқитишда педагогик технологиялар. Педагогика олий ўқув юртлири 5140400 Биология ва инсон ҳаётий фаолияти муҳофазаси мутахассислиги талабалари учун дарслик. Тошкент-2007. Б. 164.
5. Raupova, M. (2021). Bo'lajak biologiya o'qituvchisi kvazi-professional faoliyatini loyihalash usullari. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 1(1). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/27.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISH

Razzaqova Muxayyo Vaxabjanovna

Andijon viloyati Andjon shahar 25-umumta'lim

maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: + 998 91 498 25 23

Anotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarning ona tili darslarini yangicha pedtexnologiyalar asosida tashkil etishning samarali usullari va bu orqali o'quvchilarning faolligini oshirishga qaratilgan bir qator ta'lim metodlari, didaktik o'yinlar va innovatsiyalarning mazmun-mohiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: shaxsiy va mantiqiy fikrlash, “FSMU”, “Ortiqchasini top”, “To'liqsiz maktub”, “Tushunchalar tahlili” metodlari.

Bugungi kunda yoshlarning ta'lim-tarbiya masalasi har doimgidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan kelib chiqib, globallashuv sharoitida raqobat tobora kuchayib borayotgan bir sharoitda fan sohalarini rivojlantirib, ta'lim-tarbiyani yanada yuksak pog'onalarga ko'tarish uchun yangicha yondashuv hamda tamoyillarni ishlab chiqish maqsadida yurtimizda ko'pgina amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Istiqlool natijasi o'laroq, davlat ta'lim hujjatlarda ona tili ta'limi maqsadi muayyanlashtirildi. Ona tili mashg'ulotlari bolalarda ijodiylik, mustaqil fikrlash, ijodiy fikr mahsulini nutq sharoitiga mos ravishda og'zaki, yozma shakllarda to'g'ri, ravon ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish va rag'batlantirishga qaratiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq yaxshi rivojlanmagan bo'ladi. Shuningdek, ularning so'z boyligi ham ancha kichikdir. Buning uchun ona tili darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilariga ko'p qoidalarni ko'r-ko'rona yodlatmasdan, asosiy e'tiborni darslikda berilgan matn asosidagi mashqlarning topshiriqlarini bajartirishga qaratish lozim. O'quvchi kichik yoshdan tafakkur qilib, mantiqiy fikrlashni o'rganib borsa, unda shaxsiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi va yon-atrofda bo'layotgan o'zgarishlarga befarq qaramasdan, o'z nuqtayi nazarini bildiradi. Shunga ko'ra men ona tili darslarini o'tish jarayonida turli metodlardan foydalanishni afzal deb bilaman. Masalan, “FSMU”, “Ortiqchasini top”, “To'liqsiz maktub”, “Tushunchalar tahlili”... Bu metodlar asosida tashkil qilingan darslarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ nutq rivojlanadi, mustaqil ishlash ko'nikmalari shakllanadi, dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Masalan, “FSMU” texnologiyasidan 3-sinflarda sifat so'z turkumini o'tib bo'lgandan so'ng mustahkamlash darslarida foydalansa maqsadga muvofiq bo'ladi.

F – fikringizni bayon eting: sifat so'z turkumi belgini ifodalaydi.

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating: chunki darslikda shunday fikr bor: shaxs-narsaning belgisini bildirgan so'zlar sifat deyiladi. Qanday? va Qanaqa? so'roqlariga javob bo'ladi.

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlab, misol keltiring. Masalan, qizil, chiroyli, baland.

U – fikringizni umumlashtiring. Demak, sifat so'z turkumi narsaning belgisini bildirib, gapda ot so'z turkumiga bog'lanib keladi: qizil kitob, baland bino.

“Ortiqchasini top” o'yin usulidan boshlang'ich sinflarning ona tili darslarining xohlagan takrorlash, mustahkamlash darslarida foydalansa bo'ladi. Bunda o'quvchiga berilayotgan so'zlar faqat bir hodisa, mavzu asosida yoki boshqa biror jihatlar bilan umumiy xususiyatga ega bo'lib, ular ichida faqat bittasi “ortiqla” bo'ladi. O'quvchi ana shu so'zni aniqlay olishi va javobni izohlay olishi kerak. Quyidagi misollarga e'tibor beraylik:

Mustaqil so'z turkumlaridan: anor, opa, burgut, piyola, baland, Vatan, kitob.

Javob: baland. Chunki baland so'zi qanday so'rog'iga javob bo'lib, sifat so'z turkumi sanaladi, qolgan so'zlar esa ot so'z turkumi.

Imlo bo'yicha: ilm, darax, mutolaa, hamisha, xatti-harakat.

Javob: darax so'zi imlo qoidasiga ko'ra noto'g'ri yozilgan, aslida daraxt yozilishi kerak.

“Tushunchalar tahlili metodi”. Fan bo'yicha o'tilganlarni o'quvchilar tomonidan yodga olish, biror-bir mavzu bo'yicha o'qituvchi tomonidan berilgan tushunchalarga mustaqil ravishda izohlar berish, shu orqali o'z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish va o'qituvchi tomonidan qisqa vaqt ichida barcha o'quvchilarni baholay olishga yo'naltirish maqsadida bu metoddan foydalaniladi.

T/r	Tushunchalar	Mazmuni
1.	Ot so'z turkumi	Shaxs-narsaning nomini bildirib, kim?, nima? so'roqlariga javob bo'ladi.
2.	Sifat so'z turkumi	Shaxs-narsaning belgisini bildirib, qanday?, qanaqa? so'roqlariga javob bo'ladi.
3.	Son so'z turkumi	Shaxs-narsaning sanog'ini bildirib, necha?, nechta?, qancha? so'roqlariga javob bo'ladi.
4.	Fe'l so'z turkumi	Shaxs-narsaning harakatini bildirib, nima qildi?, nima bo'lyapti? so'roqlariga javob bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarning ona tili darslarini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish, o'quvchi ijodkorligini, o'qituvchi va o'quvchi hamkorligini ta'minlaydi. Dars jarayonining yanada mazmunli, samarali o'tishini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. D.Yo'ldosheva., R.Ashurbayeva. Ona tili ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent. 2018.
2. A.Rustamova. Ona tili va adabiyot darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchi kompetentligini shakllantirish usullari. – Buxoro. 2018.
3. J.Yo'ldoshev., S.Usmonov. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. – Toshkent. 2004.

ZAMONAVIY DARSLARNI TASHKIL ETISH USULLARI

Ro'ziboeva Sayyora Ibadullayevna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani XTB ga qarashli
33-son maktabning boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Otajonova Muborak Ganjaevna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani XTB ga qarashli
33-son maktabning boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda zamonaviy darslar tashkil etish haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy dars, ta'lim texnologiyalari, zamonaviy o'qituvchi.

Zamonaviy dars shunday darski, unda o'quvchilarning mavjud imkoniyatlaridan ustalik bilan foydalanib, uning aqliy potensialini ishga solib, rivojlantirishni ta'minlaydi. O'quvchi-yoshlar esa o'z navbatida bilimlarini chuqur o'zlashtiradilar va ma'naviy barkamol shaxs bo'lib yetishadilar.

Zamonaviy dars deganda qanday darsni tushunamiz, uning belgilari, mezonlari qanday, u qanday shakillarga ega, u qanday usulda o'tiladi, darsda qanday usullardan foydalaniladi, unda qanday didaktik talablar qo'yiladi? Kabi savollar tug'ulishi tabiiy. Maktab tajribalaridan, mavjud didaktik nazariyalar va nuqtai nazarlaridan kelib chiqib, o'qituvchi - pedagoglar o'quvchilar fikrini oydinlashtirishga, yuqoridagi savollar yechimini topishga harakat qilamiz.

Zamonaviy darsga qo'yiladigan didaktik talablar quyidagilardan iborat: -o'quv maqsadlarini aniq va ravon belgilash, dars bosqichlarining ketma-ketligi, jarayonning rivojlantiruvchi ta'lim va tarbiyaviy maqsadlarini ta'min etish; -ta'lim mazmunini optimal aniqlash, uni o'quv dasturlari, ta'lim standart meyorlariga mosligi, o'quvchi-talabalar tayyorgarligining dars jarayoniga mosligi;

- o'zlashtirib olishlarini kafolatlash orqali o'quvchi-talabalarni ko'nikma, malakalarni egallab olishga tayyolash;

- dars mazmuniga mos ravishda ratsional metod, uslub, vositalarni tanlay olish, shu orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish, yakka va jamoa tartibida ishlashga muhit yaratish.

- dars jarayonida turli didaktik prinsiplardan foydalanish;

- o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'qishi uchun sog'lom muhit yaratish.

Demak, darsda o'qitishning asosi bo'lgan didaktika o'qitish muammosi va nazariyasi hisoblanadi.

Bir soatlik darsga mo'ljallangan o'quv dasturi materiallarining mazmunini bayon qilish uchun didaktik maqsad va talablarga muvofiq ravishda tashkil qilingan mashg'ulot turi dars(tiplari) turlari deb yuritiladi.

Darsning mantiqiy tuzilishi va bilish jarayonining xarakteriga qarab ta'lim tizimida qo'llanilayotgan dars turlari quyidagilardir: kirish darsi; egallanadigan bilimlar bilan birlamchi tanishish darsi; yangi bilimlarni egallash darsi; egallangan bilimlarni amaliyotga qo'llash darsi; malaka va ko'nikmalar hosil qilish darsi; o'rganilgan narsani tizimlashtirish va umumlashtirish; takrorlash va olingan bilimni mustahkamlash darsi; bilimlarni tekshirish darslari; aralash darslar va h.k.

Yana darslar ularni o'tish asosiga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Dars-ma'ruza; dars-suhbat; kino darsi; nazariy yoki mustaqil ishlar darsi, aralash dars.

2. Dars-laboratoriya; amaliy ishlar darsi; dars-ekskursiya.

3. Og'zaki so'rash; yozma sinov; sinov amaliy nazorat; nazorat ishi, aralash dars.

Darslar ichki tuzilishiga qarab to'rtta tip(tur)ga bo'linadi: a) yangi bilimlarni egallash uchun tayyorlanish;

b) yangi bilimlarni egallash;

c) yangi bilimlarni mustahkamlash va tizimga keltirish;

egallangan bilimlarni amaliyotga qo'llash. Bu tip(tur)dagi dars aralash darslar deyiladi.

Aralash darslarning shu kungacha saqlanib kelishining sabablaridan biri, aralash darsdagi to'rt unsur(element) istagan ketma-ketlikda qo'llanilishi mumkin. Shu bilan birga bu turdagi dars jarayonida didaktikaning deyarli barcha talablariga erishish oson. Shuning uchun ham didaktik nazariyotchilarning ta'kidlashicha. 80% darslar shu turda olib borilar ekan.

Bu turdagi darslarning yana afzalligi shundaki, u dars jarayonida hukm suruvchi didaktik qonuniyatlarga mos keladi. Bu darslarda o'qituvchi va pedagoglar, o'z sharoitlaridan kelib chiqib,

ta'lim oluvchilarning qabul qilish imkoni, tayyorgarlik darajasi va boshqa bir qator omillarni hisobga olgan holda darsga ajratilgan dars ichidagi to'rt unsurga ixtiyoriy ravishda taqsimlay oladilar.

Aralash darslarning yuqorida aytilgan yutuqlari bilan bir qatorda, kamchiliklari ham mavjud. Chunonchi, aralash darslarda, undagi to'rt unsurining hammasiga vaqt yetishmaydi. Dars olib boruvchilarning ixtiyoridan tashqari, avvalgi darsni yaxshi takrorlab chiqaman degan o'qituvchiga, albatta yangi bilim berish uchun kam vaqt qoladi. Yangi berilgan bilimni va uyga vazifa yoki mustaqil topshiriq berishni qoidali qilib amalga oshirishni aytmay qo'ya qolaylik. Shuning uchun keyingi vaqtda, pedagogi amaliyotda bir turdagi faoliyat bilan shug'ullanuvchi darslar paydo bo'la boshladi. Bularga yangi bilimlarni egallash darslari; yangi ko'nikmalarni hosil qilish darslari; bilim va ko'nikmalarni tekshirish hamda xatolarni tuzatish darslar; bilim va ko'nikmalarni amaliyotda sinab ko'rish darslari. Bu dars turlari shunday nomlangani bilan, dars ichidagi aralash darslarning to'rt unsurining biri uzaytirilib, qolganlari qisqartirilgan bo'ladi. Masalan, darslarga ajratilgan 45 daqiqani, yangi bilimlarni egallash dars turida, darsni tashkil qilish va o'tgan darsdagi mavzuni takrorlash qismiga 2-3 daqiqa beriladi. Bu vaqtda o'qituvchi o'tgan darsni takrorlamay, qisqacha eslatib o'tadi xolos.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1998. B. 4-19.
2. Azizxo'jaeva.N.N.Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:2003.-174

TASVIRIY SAN'ATDA PORTRET JANRIDA ISHLANGAN ASARLARNI BADIY IDROK ETISH

Ro'zmetova Maqsuda
Ollashukurova Myhayyo
 Xorazm viloyati, Bog'ot tumani
 38-son maktabning tasviriy san'at fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada tasviriy san'atning hayotdagi o'rni, undagi portret janri haqida ma'lumotlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, o'qituvchi, ta'lim, portret janri, maktab, usul, o'quvchi, muloqot, aqli, yondashuv.

Tasviriy san'atning tur va janrlari xilma - xil bo'lib, bu borada portret janri alohida o'ringa egadir. Rassom inson qiyofasi orqali o'zi tasvirlayotgan shaxsning ichki kechinmalarini, xis – tuyg'ularini, uning kimligini, qanday kasb egasi ekanligini chizqilar va ranglar oqali ochib beradi. Portretlar ma'lum syujet asosida maishiy, tarixiy, afsonaviy –mifalogik yoki adabiy asar qahramoni obrazida bo'lishi mumkin. Portretlar shoxona, psixologik, o'ta keskin xarakterli, avtoportret kabi turlarga bo'linadi.

Tasviriy san'atda «Portret» janri azaldan rassomlarning asosiy mavzusi bo'lib kelgan. Uyg'onish davrining mashhur rassomlari Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo, Rafael, Santilar o'z asarlarida inson ruhiyatini, uning ichki dunyosini, psixologik xarakterlarini ochib berishga harakat qilganlar.

Keyinchalik Rembrand, A.Dyurer kabi rassomlar o'z «Avtoportret»larida bu mavzuni yanada boyitdilar. XVII-XIX asrlarda yashab o'tgan rus rassomlari O.A Kiprenskiy, A.Venetsianov, A.Kramskoy, I.Repin va boshqalar o'z ijodlarida borliqni realistik ruqda ko'rsatishga, qayotnii butunlay voqeligi bo'yicha - shodligi, qamginligi, quvnoqligi kabi insonlar ichki kechinmalarini zamonaviy talqinda ko'rsatishga harakat qildilar.

Minatyurachi rassomlar tarixiy – badiiy asarlarning personajlari va sharoitlarini o'z zamonasining obrazlari orqali tasvirlar edilar. Shuning uchun xam miniatyuralar kitobning aloxida illyustratsiyasi emas balki aloqida san'at asari sifatida qam qabul qilish mumkin.

O'rta sharqning mashhur miniatyurachi rassomlaridan biri Kamoliddin Beqzoddir (1455-1535y). Alisher Navoiyning qomiyligida voyaga etgan Kamoliddin Beqzod ijodida o'rta sharq xalqlarining orzu – umidlari o'z aksini topgan. Uning «Shayboniyxon», «Sulton Xusayn Mirzo», «Shaqzoda qarib Mirzo» asarlarida kishilarning psixologik xarkteri moqirona ochib berilgan. Umuman olganda portret janrida rasm ishlash bugungi kunga kelib o'z ravnaqiga erishdi. Zamonamizning mashhur portretchi rassomlari A.Abdullaev, R.Aqmedov, M.Nabiev, R.Choriev, Ch.Aqmarovlar, keyingi avlod vakillari J.Umarbekov, B.Jalolov, A.Ikromjonov, O.qozokov, A.Aliqulovlar o'zlarining yaratgan va yaratayotgan asarlarida zamon ruqi, o'zbek kishilarning o'zbekona baqrikengligi, odamoxunligi, samimiyligi real aks ettirilgan. Biz bu rassomlarning yaratgan asrlarini qiyosan taqlil qilib chiqsak juda ko'p yangiliklarni kashf etamiz. Avvalo yuqorida zikr etilgan rassomlarning qar biri o'z ishlash yo'nalishiga, o'z metodik asar yaratish uslubiga ega bo'lib o'zaro bir-birlaridan farq qiladilar.

Tasviriy san'atning rangtasvir, grafika, qaykaltaroshlik kabi turlarida portret janrida asar yaratish bosib o'tilayotgan tarix uchun - turli zamon va davr kishilari, ularning yashash tarzi, qayotiy voqeliklardan ma'lumot beruvchi yodgorlik bo'lib qoladi. O'qituvchi portret janrida o'quvchilarga ma'lumot berar ekan, inson qiyofasini tasvirlashda o'ziga xos tasvirlash qoidalariga e'tiborini qaratadi. Proportsiya, simmetriya, gavda –tana, qo'l, bosh, oyoq nisbatlariga diqqatni jalb qiladi. Dskada bosh, gavdaga oid xomaki, qoralama rasmlar chizib ko'rsatilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Abdirasilov S.F. Tasviriy san'at metodikasi. -T., «I'm-Ziyo», 2006.
2. Abdirasilov S.F., Tolipov N.X. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. -T ., «Aloqachi», 2007.

JAMIYATIMIZDA GENDER MADANIYATI KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI

Rustamova Zarnigor Baxtiyor qizi

AndMI texnikumi talabasi

Nuriddinova Mohinur Fazliddin qizi

AndMI talabasi

Annotatsiya: maqolada jamiyatimizda gender madaniyati ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlari: gender tenglik siyosati, xotin-qizlar faolligi, demokratiya.

Bosh qomusimiz hisoblanmish O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har ikkala jins egalarining tengligi kafolatlangan. Yurtimizda yil sayin yuqori lavozimlarda ishlovchi ayollar soni ortib bormoqda, 2019-yilning 2-sentabr kuni Davlatimiz rahbari tomonidan Harakatlar strategiyasi doirasida bu borada muhim qadam bo'ldi. Ya'ni O'zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida”gi Qonunni imzolaniib, gender tenglikni ta'minlash masalasiga davlat siyosati darajasida qaralmoqda. Mazkur qonuniga asosan ushbu sohadagi davlat boshqaruvi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, O'zbekiston Respublikasining Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiyasi, shuningdek davlat organlari tomonidan o'z vakolatlari doirasida amalga oshirilishi belgilandi. Shuningdek, xotin-qizlar va erkaklar o'rtasida haqiqiy tenglikka erishish, jamiyat hayotining barcha sohalarida ularning ishtirokini kengaytirish, jins bo'yicha bevosita va bilvosita kamsitishni bartaraf etish hamda ularning oldini olish maqsadida davlat tomonidan gender siyosati amalga oshirilishini ta'minlashga doir vaqtinchalik maxsus choralar ko'rilishi nazarda tutildi.

Inson huquqlarining poymol etilishiga qarshi yana bir muhim qadam sifatida Davlat rahbarining 2019-yil 7-martdagi “Xotin-qizlarning mehnat huquqlari kafolatlarini yana-da kuchaytirish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga oid chora-tadbirlar to'g'risida”gi qaroriga muvofiq O'zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiqlar va zo'rvonlikdan himoya qilish to'g'risida”gi qonuni qabul qilindi. Mazkur hujjat bilan jamiyatda ayollarni xo'rlash va qadrsizlanishlariga qarshi murosasizlik muhitini yaratish vazifasi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi.

Jamiyatni demokratlashtirish davrida xotin-qizlarga bo'lgan munosabat hamda ularning hayotiy tajribasi, intellektual salohiyati va imkoniyatlaridan bunyod etilayotgan jamiyat rivoji uchun foydalanish ana shu qurilayotgan davlatchilik asoslarining liberalligi va ilg'orligidan dalolat beradi. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonidagi bizning davlatchiligimiz uchun muhim bo'lgan masalalardan biri xotin-qizlarni bunyodkorlik jarayonlariga ne chog'li jalb etilishi, ularning bugungi kun jamiyatida qanchalik o'zini kerakli idrok etishi masalasidir.

Bugun respublikamizda ayolga, oilaga hurmat davlat siyosati darajaga ko'tarilib, qonunchilik normalarining asosiy qoidalari sifatida e'tirof etilyapti. Ushbu normalarda ayolning jamiyatda va oilada tutgan o'rni, huquq va majburiyatlari sharqona turmush tarzi, oila hayotining ma'naviy, axloqiy, iqtisodiy va huquqiy normalarini inobatga olgan holda belgilab berilgan. O'zbekistonda sog'lom avlodni tarbiyalash, oilani mustahkamlash, ayollarni e'zozlash, onalik va bolalikni muhofaza etishdek insoniy burchlarni ado etish borasida bir qator amaliy dasturlar ishlab chiqilmoqda va hayotga tatbiq etilmoqda.

Oilada gender madaniyatning taraqqiy topishida oilaning ham o'z o'ri bor. Oila a'zolarining yoshi kattalari bolaga boshidan o'tkazgan hayotiy misollari, ota-onasi va bobo-buvilaridan eshitgan hayotiy haqiqatlarini so'zlab berish evaziga erishish mumkin. Masalan, hayotiy misollarga urush yillarini olaylik. Urush yillarida ota-onalarimiz hayot qanaqa qiyinchilik bilan o'tganini bobo-buvilaridan eshitganlar. O'sha vaqtlarda erkaklar urushga ketganligi sababli ayollar erkaklarni ishlarini qilishga majbur bo'lishgan. Yer chopishmi, bug'doy o'rishmi, traktor haydashmi barcha-barchasini ayollar qilishgan.

Gender madaniyatning yuqori cho'qqiga ko'tarilishida jamoaning ham o'z o'ri benihoya katta. Masalan, kasb tanlashda bu holat yaqqol ko'zga tashlanadi. O'g'il bolalar tikuvchilik yoki oshpazlik kasbini tanlashmoqchi bo'lsa o'rtoqlari uni masxara qilishi bolani qiziqishini so'ndiradi. Shuning uchun jamoa bunday vaziyatlarda masxara qilish emas balki qo'llab quvvatlamog'i lozim.

Hozirgi kunda mamlakatimizda ayollar sogʻliqni saqlash, taʼlim tizimida, davlat boshqaruvining turli yoʻnalishlarida, tadbirkorlik faoliyatida faollik koʻrsatmoqda. Ayni damda yurtimizdagi tadbirkorlarning 35 foizi, fermerlarning 10foizi, Oliy Majlis Senati aʼzolarining 17foizi, qonunchilik palatasi deputatlarining 16foizi, shuningdek, mahalliy Kengashlar deputatlarining 23foizidan ziyodini aynan ayollar hissasiga toʻgʻri kelishi fikrimiz isbotidir. Soʻnggi yillarda ayollarning taʼlimi, mutaxassislik va ilmiy salohiyatini oʻstirish uchun barcha lozim choralar davlat tomonidan kafolatlanganligi Oʻzbekistonda ayollar faolligini oshirishda keng islohotlar olib borilayotganligidan darak beradi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Oʻzbekiston sharoitida ayollar tafakkurida tolerant tafakkurni shakllantirish, mafkuraviy uygʻoqlik va sezgirlikni ular ongiga singdirish fuqarolik jamiyatining asoslarini kuchaytirish omillaridan biridir. Nima uchun ayol bagʻrikeng, tafakkuri uygʻoq mushohadali, siyosiy jihatdan ongli boʻlishi lozim? Chunki ayol farzand tarbiyasiga masʼul shaxs boʻlib, onaning tarbiyasi farzandning tafakkuri shakllanishiga xizmat qiladi. Ana shu tafakkurning toʻgʻri tanlanishi davlat taraqqiyotiga taʼsir qiladi. Shu bois, bugungi kunda ayolning tafakkuri va dunyoqarashi keng, chuqur bilimli boʻlmogʻi davr talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. Жеребкина И. А. Введение в гендерные исследования. – СанктПетербург.: 2001.
3. Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований // Пол, тендер, культура. – Москва.: 1999

ABDULLA AVLONIY- MILLIY UYG‘ONISH DAVRI O‘ZBEK PEDAGOGIKASINING ASOSCHISI.

Shukurova Shaxzodaxon Xolbek qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat
pedagogika universitetining talabasi

Annotatsiya: O‘zbek adabiyotining yirik namoyondalaridan biri, Abdulla Avloniy ijodini o‘rganish tom ma’noda har bir yosh avlodning vazifasidir. Darhaqiqat, uning asarlaridagi yetakchi pedagogik qarashlari va g‘oyalarni o‘rganish va tadqiq etish nafaqat dars jarayonining qizg‘in o‘tishini va balki ta’lim sifatini oshishiga ham imkon yaratadi. Shuningdek, uning hayot yo‘lini o‘rganish davomida Avloniy qanchalar o‘z xalqini sevishi, Vatanini ozod qilish uchun o‘z oldiga yuksak maqsad qo‘yganligi va unga erishganligini ko‘ramiz. Ushbu maqola davomida biz Abdulla Avloniy o‘zbek pedagogikasiga qo‘shgan hissasi bilan yaqindan tanishib chiqishga harakat qilamiz.

Kalit so‘zlar: “Ikkinchi Muallim”, jadidchilik harakati, tabiya, ta’lim, yangi uslub maktabi, “Jamiyati xayriya”, “Turkiy Guliston yoxud axloq”, “Guliston”.

Butun hayoti va ijodiy faoliyati davomida xalq dardi bilan yashadi, u o‘z xalqi g‘amiga hamdardgina bo‘lib qolmay uning istiqboli uchun qayg‘urdi, unga ozodlik va baxt qidirdi, uni muqaddas goyalar uchun kurashga da’vat qildi. Maktablar ochib, keng xalqni ma’rifatli qilishga, yoshlarni davrning ilg‘or ruhida tarbiyalashga urindi. Ta’limiy-axloqiy asarlar, darsliklar yozib, o‘zbek pedagogik fikri taraqqiyotida sezilarli iz qoldirdi. Jadidchilik harakatining, o‘zbek jadid adabiyotining, ya’ni milliy ong, milliy adabiyotning maydonga kelishi va taraqqiyotiga katta xizmat qildi. ¹Bu ta’rif ma’rifatparvar adib, dramaturg, pedagog, noshir va jamoat arbobi, yangi davr o‘zbek madaniyati adabiyotining asoschilaridan biri, bolalar adabiyoti, o‘zbek milliy teatri, dramaturgiyasi, matbuoti, o‘zbek milliy pedagogikasining tamal toshini qo‘ygan, xalqimizning asl farzandi - Abdulla Avloniygadir.

Abdulla Avloniy 1878 yilning 12 iyulida Toshkentning Mergancha mahallasida, to‘quvchi Miravlon aka oilasida dunyoga keldi. Uning bolaligi Mirobod mahallasining egri-bugri ko‘chalarida, ko‘p qismini o‘sha davrda ruslar tashkil qilgan temir yo‘l ishchilari bolalari orasida kechdi. Avloniy dastavval o‘qchidagi eski maktabda, so‘ng 1885-1886- yillarda madrasada o‘qidi. U o‘z tarjimai holida yozishicha: «12 yoshimdan O‘qchi mahallasidagi madrasada dars o‘qiy boshladim, 13 yoshimdan boshlab yoz kunlari mardikor ishlab, oilamga yordam qilib, qish kunlari o‘qir edim. 14 yoshimdan boshlab, o‘sha zamonga muvofiq har xil she’rlar yoza boshladim. Bu zamonlarda «Tarjimon» gazetasini o‘qib, zamondan xabardor bo‘ldim».²U bolaligidan kitob o‘qishga qiziqishi juda baland bo‘ldi. Mustaqil mutolaa bilan shug‘ullandi. Arab, fors, rus tillarini o‘rgandi. Orenburg, Qozon, Tiflida bosib chiqarilgan gazeta-jurnallarni muntazam kuzatib bordi. Qisqa muddat ichida u o‘z davrining savodxon, ma’rifatparvar kishisi bo‘lib tanildi. O‘z yurtida ijtimoiy-madaniy harakatchilikning faol namoyandalaridan biriga aylandi.

Avloniy 30 yildan ortiqroq ijod qildi. O‘tmishga nazar solsak Avloniyning, o‘zi ta’kidlaganidek, “o‘nlab she’r va maktab kitoblari, to‘rt teatr kitobi” qoldirdi. Uning madaniyatimiz tarixidagi o‘rni haqida gap ketganda, ikki jihatini alohida ta’kidlash zarur: pedagogik faoliyati va adabiy badiiy ijodi. Uning pedagogik faoliyati, ta’lim-tarbiya haqidagi fikrlari XX asrning boshlarida yangi bosqichga ko‘tarilgan ma’rifatchilikning xususiyatlarini belgilashda muhim manba hisoblanadi. Chunki pedagogik faoliyat uning hayotida muhim sahifani tashkil qildi. U faoliyatining ilk bosqichidan to umrining so‘nggi onlarigacha o‘qituvchilik qildi, pedagogika fanining ham nazariy, ham amaliy masalalari bilan muntazam shug‘ullandi, darsliklar yaratdi. Shuni ta’kidlash zarurki, u musulmon sharqi mumtoz pedagogikasining katta bilimdoni, shu bilan birga, XX asr zamonaviy o‘zbek pedagogikasining asoschisi, o‘zbek tili va adabiyoti o‘qitish metodikasi fanining tamal toshini qo‘ygan mutafakkirdir. U faoliyati davomida ko‘plab zamonaviy pedagoglarni, metodist olimlarni tarbiyalab yetishtirdi.

Shubhasiz har birimiz bilamizki XX asr boshlarida Turkiston madaniy hayotida yuz bergan eng muhim tub burilishlardan biri maktab o‘quv ishlarida o‘zgarish bo‘ldi. Taqdir taqozosi bilan Avloniy bu davrda jadidchilik harakatiga qo‘shildi. Toshkentdagi jadidlarning faol ishtirokchilaridan biri bo‘lib tanildi. Avloniy shu qadar xalqini, yurt farzandlarini sevardiki 1909-yilda maktab maorif

1 Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev nutqidan

2 Abdulla Avloniy tarjimai holidan

ishlariga yordam beruvchi “Jamiyati xayriya” ochib, imkoniyati yo‘q yetim bolalarni o‘qitdi. Abdulla Avloniy ham jadid ham pedagog sifatida xalqni ma‘rifatga undashning ozi kifoya emasligini yaxshi bilgan, shuning uchun ham 1904 yilda Mirobodda, so‘ngra 1903-1914-yillarda Degrezliqda xuddi shunday yangi usulda, yangicha maktab ochib, bu maktabda o‘zi bolalarni o‘qitdi shu maktablar uchun darsliklar yaratdi. U o‘z oldiga millat yoshlaridan yetuk olimlar, sa‘noat va qishloq xo‘jaligi sohalarining zamonaviy, bilimdon mutaxassislari, madaniyat arboblari yetishib chiqib, yurti obod, Vatanni ozod, farovon etishlarini orzu qildi va shu yo‘lda fidoyilik ko‘rsatdi. Avloniy maktabi gumanistik va erkin tarbiya asosiga qurilgan, dunyoviy va ilg‘or ilm-fanni bolalarga o‘rgatishni o‘z oldiga asosiy vazifa qilib qo‘ygan, yoshlarni mamlakatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga aralasha olish qobiliyatiga ega bo‘lishini ta‘minlaydigan haqiqiy xalq maktabi bo‘ldi. Adib bu maktablar uchun darsliklar tuzdi.

Uning qalamiga mansub “Turkiy Guliston yoxud axloq”, “Birinchi muallim”, “Ikkinchi Muallim”, “Maktab Gulistoni” asarlari bir necha bor nashr etildi. Bular ichida “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari o‘zbek klassik pedagogikasining ajoyib namunasi hisoblanadi. Abdulla Avloniy mazkur asarni fors klassik shoiri shayx Muslihiddin Sa‘diyning “Guliston” asaridan ta’sirlanib, unga taqlid qilib yozganligi haqida shunday deydi ¹: “Ban bu asari nochizonami bir necha muallim birodarlarimning iltijolari ila yozmoq va nashr qilmoqg‘a g‘ayrat va jasorat qilmish edim. Alhamdu lilloh val minna ikkinchi tab‘ihada muvaffaq o‘ldum, chunki Turkiston maktablarida o‘z shevamizda (o‘zbek tilida demoqchi) yozilmish mukammal Axloq kitobining shunday asarga tashna va muhtoj ekanlig‘i o‘zum muallimlar jumlasidan o‘ldig‘imdan manga ham ochiq ma‘lum o‘ldi. Shuning uchun ko‘p vaqtlar tajriba so‘ngidan adibi muhtaram shayx Sa‘diy usulida yozmoqni, garchi og‘ir ish bol‘sa ham, o‘zimga muqaddas bir vazifa ado qilaroq bu kamchilikni oradan ko‘tarmakni munosib ko‘rdim”. Demak, aytish mumkinki, “Turkiy Guliston yoxud axloq” Sa‘diyning “Guliston” asari usulida o‘zbek tilida yozilgan axloq kitobidir.

Abdulla Avloniyning “Muxtasar tarixi anbiyo va tarixi Islom” asari ham mavjud. Ushbu asar boshlang‘ich maktablarning o‘quvchilariga mo‘ljallangan. Abdulla Avloniy bu asari payg‘ambarimiz Muhammad alayhissalomning hayotlari va Islom dini tarixi, shuningdek, ilk xalifalik davri tarixi davrini mujassamlashtirdi. Adibning asosiy ko‘zlagan maqsadi millat kelajagi bo‘lgan bolalarni boshlang‘ich sinfdanoq qisqacha bo‘lsada Islom tarixi bilan tanishtirish, diniy ma‘rifatlarni oshirish, ularning qalblariga iymon nurini singdirish bo‘lgan.

Bundan tashqari Avloniy 1933-yilda o‘zbek maktablarining 7-sinfi uchun “Adabiyot xristomatiyasi” tuzib, nashr ettirdi. U “Hijron”, “Nabil”, “Indamas”, “Shuhrat”, “Tang-riquli”, “Surayyo”, “Shapaloq”, “Chol”, “Ab”, “Chig‘aboy”, “Abdulhaq” taxalluslari bilan tanqidiy va ilmiy maqola, 4000 misradan ortiq she‘r yozdi.

Abdulla Avloniy ijodiy faoliyat bilan bir qatorda maktablar ochish, xalqni savodxon qilishi, o‘zbek xotin-qizlarini o‘qitish, o‘qituvchilar va ziyoli kadrlar tayyorlash bilan shug‘ullandi. U 1923-24 yillarda eski shahardagi xotin-qizlar va erlar maorif bilim yurtlari mudiri, 1924-29 yillarda Toshkent harbiy maktabida o‘qituvchi, 1925-34 yillarda O‘rta Osiyo Kommunistik universiteti, O‘rta Osiyo Qishloq xo‘jaligi maktabida, O‘rta Osiyo Davlat universitetida dars berdi. Pedagogika fakultetining til va adabiyot kafedrasi professori va mudiri bo‘lib ishladi.

Avloniy 1927 yilda “Mehnat qahramoni” unvoni bilan taqdirlandi. 1930 yilda unga “O‘zbekiston xalq maorifi zarbdori” faxriy unvoni berildi.

Ma‘rifatparvar adib, dramaturg, pedagog, noshir va jamoat arbobi Abdulla Avloniy 1934-yil 25-avgustda Toshkentda vafot etdi. Toshkentdagi Botkin qabristoniga dafn etilgan.

Prezident Shavkat Mirziyoyev iqtidorga kelganidan so‘ng ma‘rifatparvar ijodkorlarimiz yana bir bor yuksak darjada e‘tirof etildi. Xususan prezident farmoniga muvofiq o‘qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan Milliy uyg‘onish harakatining tom ma‘nodagi rahnamolari Mahmudxo‘ja Behbudiy, Cho‘lpon, Abdulla Avloniyga “Buyuk xizmatlari uchun” ordeni bilan taqdirlanishi xalqimizning Istiqlol qahramonlariga nisbatan ulug‘ ehtiromining yorqin ifodasi bo‘ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Prezident Shavkat Mirziyoyev asarlari
2. Abdulla Avloniy tarjimai holi
3. “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari

1 “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari

МАКТАБЛАРДА GEOGRAFIYA GEOGRAFIYA FANLARINI O'QITISHDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

To'rayeva Oysora Norqo'chqorovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahar
13-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Geografiya fani o'qituvchisi

Bobomuratova Zamira Raxmonqulovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahar
13-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Geografiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada geografiya ta'limida innovatsion pedagogik texnologiya asosida o'quv tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o'qitish uslublari, ya'ni interfaol uslublari, innovatsion texnologiyalarning o'rni va ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, innovatsion texnologiyalar, axborot texnologiyalar, interfaol ta'lim.

Respublikamizning mustaqillikka erishish geografiya ta'limida ham keskin o'zgarishlar yasadi. Maktabda geografiya fanini o'qitish mazmuni tubdan o'zgardi va boyidi. Uni chuqur o'rganish uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Tajriba va kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, qachonki o'quvchi o'zi yashab turgan o'lka geografiyasini mukammal bilsagina, boshqa o'lkalar geografiyasini bilishga qiziqishi ortadi. O'qituvchilarning ko'p yillik tajriba va kuzatishlaridan yana shu narsa ma'lum bo'ladiki shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatib kelinganligi ma'lum. Bunday usul o'quvchilarga mustaqil fikrlash, ishlash, ijodiy izlanish, tashabbus ko'rsatish qobiliyatlarini rivojlantirishga katta imkon bermasligi mumkin. Endilikda fan texnika va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish natijasida o'quv- tarbiya jarayonida interfaol uslublari Innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalari dan foydalanib, ta'limning samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, etibor kundan kunga kuchayib bormoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishga alohida e'tibor berilayotganing asosiy sababi quyidagilar. 1 Pedagogik texnologiyalardan foydalanish shaxsni rivojlantiruvchi ta'limni amalga oshirish imkoniyatining kengligida. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da rivojlantiruvchi ta'limni amalga oshirish masalasiga alohida e'tibor qaratilganligida. 2 Pedagogik texnologiyalar o'quv tarbiya jarayoniga tizimli faoliyat yondashuvini keng joriy etish imkoniyatini yaratadi. 3 Pedagogik texnologiya o'qituvchini ta'lim tarbiya jarayonining maqsadlaridan boshlab, tashxis tizimini tuzish va bu jarayon kechishini nazorat qilishgacha bo'lgan texnologik zanjirni oldindan loyihalashtirib olishga undashadi. Innovatsiya (inglizcha innovation) - yangilik kiritish, yangilanish nimanidir o'zgartirish demakdir. Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta'lim tizimi, pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritishni anglatib, bu jarayonni amalga oshirishda asosan interfaol usullardan foydalaniladi. Interfaol ("Inter" –bu o'zaro "act"- xarakat qilmoq) –o'zaro harakat qilish (yoki kim bilandir suhbatda, muloqatda bo'lish)ni anglatadi. Interfaol ta'limning mohiyati o'quvchilarni bir-biridan o'rganishga yo'naltirilgan ta'lim ekanligida. Interfaol ta'lim, interfaol uslublari muntazam muloqatga asoslangan uslublari tizimi bo'lib, o'quvchilarning hamkorlikdagi va faol ishtirokidagi ta'lim va uslublari tizimi hisoblanadi. Boshqacha so'z bilan aytganda, o'qitishning uslublari-bilish va kommunikativ faoliyatini tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushinish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ta'lim metodlari va ularning turlari. O'qitishdan ko'zlanadigan maqsad va davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim va ko'nikmalarni o'quvchiga yetkazishdan iborat. Qachonki o'quvchi tamonidan bilim qabul qilinsa va tushinib yetilsa yoki o'quvchi malaka oshirish uchun mo'ljallangan topshiriqlarni amalda namoyish etib bera olsagina oqitish muvaffaqiyatli kechadi deb hisoblasa bo'ladi. Bugungi kunda an'anaviy ta'limni zamonaviylashtirish yo'lida birgina Odatda o'qitishda bir necha texnologiyalarning elementlari birdaniga qo'llaniladi, chunki pedagogik texnologiya –bu o'quv jarayoni to'liqligicha egallovchi loyiha yahlitlik, natija ya'ni o'quv jarayoni inson va texnik imkoniyatlarni hisobga olgan holda aniq maqsad, natijaga yo'naltirilgan jarayondir. .

Darsning mazmuni va foydalaniladigan ko'rgazmali vositalar muayyan o'qitish metodlarini talab etadi. O'qituvchi o'qitish metodlarining turlarini, ularga mansub uslublarni, foydalanish yo'llarini yaxshi bilishi lozim. Shuni hisobga olgan holda quyida o'qitish metodlarining guruhlari haqida fikr yuritiladi. Og'zaki bayon metodlari guruhi o'z ichiga suhbat, hikoya, ma'ruza metodlarini oladi. Quyida shu metodlarning tarkibiga kiruvchi metodik uslublar keltiriladi: Suhbat metodi suhbat savollarini ketma-ketlikda qo'yish, yordamchi va qo'shimcha savollarni o'z vaqtida berish, o'quvchilarni faollashtirish, o'quvchilar javobidagi xatolarni to'g'rilash, xulosa va umumlashtirishni tarkib toptirish uslubi. Hikoya metodi o'quv materialini jonli, obyektlarga xos xususiyatlarni bayon qilish, axborotning ilmiyligi, izchilligi, tushunarliqligi, nutqning ravonligi va ifodaliligi uslubi. Ma'ruza metodi o'quv materialini mantiqiy ketma-ketlikda bayon qilish, muammolarni qo'yish, obyektlarni aniqlash, taqqoslash, xulosa chiqarish, umumlashtirish, o'quvchilarning diqqatini jalb qilish tushiniladi. **Xulosa qilib aytganda**, ta'lim tizimida o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya bu aniq ketma-ketlikdagi yahlit pedagogik jarayoni bo'lib, o'quvchining ehtiyojidan va texnik imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan puxta loyihalashtirilgan va kafolatlangan natijani berishga qaratilgan pedagogik jarayondir.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. R.Ishmuhammedov, M.Yuidashev Ta'lim va tarbiyada innovasion pedagogic tehnologiyalar. Toshkent 2017y.
2. K Yuldoshev . O'qituvchi kitobo. Metodik qo'llanma. Toshkent 2000y

BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH VA UNING SAMARALI JIHATLARI

Turg'unova Qimmatoy Isaqovna

Namangan shahar Mahmud Salohiddinov nomli

4-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon nomeri : +998936756542

Annotatsiya :Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida yangi innovatsion texnologiyalardan foydalanish usullari va uning samarali jihatlari to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar : texnologiya, matematika, intellektual salohiyat, zamonaviy ta'lim, usul, vosita, axborot vositalari, multimediya, proyektor

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi. U har tomonlama yetuk mutaxassis bo'lmog'i darkor. U ham adabiyotchi, ham tilshunos, ham matematik, ham tabiatshunos, ham rassom, ham sportchi. Xullas, haqiqiy ustoz. Chunki u bolaga harf tanitadi, ona, Vatan so'zlarini yozishni sevishni o'rgatadigan asl murabbiy.

Bugungi kunda O'zbekistonda talimga bo'lgan e'tibor barcha pedagoglarni xursand qildi va ruhlantirdi. Ta'limning samarali bo'lishi uchun chet el ta'lim tajriba usullaridan ham foydalanilmoqda va bu o'z samarasini bermoqda, albatta. Boshlang'ich sinf o'quvchisidan tortib, yuqori sinf o'quvchisigacha kelajakda o'qimishli, ziyoli inson bo'lish uchun harakat qilayotgani ta'limdagi tub siljishlardan biridir. Ayniqsa, yurtimizda ta'lim sifatini oshirishda yuqori sinf o'quvchilari ta'limning alohida o'rni bor.

O'qituvchilar darsda ilg'or pedagogik texnologiyalar va o'qitishning interfaol usullaridan keng foydalanmoqda. Shulardan biri matematika darsida didaktik o'yinlar ta'limning samarali bo'lishiga, o'quvchilarning uquv-bilish faoliyatini muvaffaqiyatli boshqarishga, matematikadan nazariy bilimlarni oson egallashlariga, ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini orttiradi.

Albatta, bu maqola orqali bugungi zamonaviy innovatsion usullardan foydalanish borasida barcha ma'lumotlar to'liq o'z aksini topmas, ammo unda berilgan metodik tavsiya va topshiriqlar, namunalar o'qituvchining matematika darslarini turli xil usullardan foydalanilgan holda tashkil etishiga yordam beradi.

Bu didaktik materiallar va o'yinlardan har bir matematika fani o'qituvchisi ijodiy foydalanishi mumkin. Ishda foydalaniladigan asosiy pedagogik tushunchalar: Ta'lim jarayonida didaktik o'yinlar mazmuni va ahamiyatini chuqur va aniqroq tasavvur qilish maqsadida bu manbada ta'lim, o'yin, didaktik topshiriq, o'yin topshiriqlari singari tushunchalarning ta'rifiga va ularning ma'nosini ochib berishga to'xtalib o'tilgan.

Ta'lim- o'quvchilarga ko'nikma va maslahat kokalar berishning, bu bilim, ko'nikma va malakalarni o'quvchilar uqib olishi, egallab olishi va ularni mustahkamlab olishining rejali jarayonidir.

Ta'lim jarayoni-bolalar xotirasining boyishi, ular nutqi va tafakkurining o'sish, turli xil metod va usullar yordamida sodir bo'ladigan vaziyatdir. Darsda qanaqa didaktik materiallar foydalaniladi: suratlar, jadvallar, stol ustida ko'rsatiladigan teatr-sahna, abak (sanoq asbobi), o'yinchoqlar, cho'tlar, xaltachaga solingan yong'oqlar, cho'plar, qo'lda yasalgan qog'oz qayiqcha va qolpoqcha, geometrik shakllar chizilgan jadvallar, sxemalar, sanoq materiallari va geometrik shakllar solingan qutichalar.

Qo'llaniladigan o'yinlar nomi: «Sanayver», «Ko'rganni eslab qol», «Biz kamayib qoldik», «Kim ketdi (takrorlash)»,

«Nima o'zgardi?», «Teatr», «Nechta ekanligini top», «Jadvalni qidirib top», «Qo'sh- nilaringni top», «Hisoblashni kim bilsa davom ettiraversin», «Tuk- tuk», «Uychaga kim tez kiradi», «Kim chaqqon?».

Didaktik o'yinlar — bolalarning ongi, qalbiga singib ketgan faoliyatdir, ularning bu faoliyati, o'yin turlariga qarab, ob'yektiv voqelikni, hayotni muayyan darajada o'zida aks ettiradi. O'yin sinfda o'tilgan o'quv faoliyatining ma'lum darajada davomi va mustahkamlanishidi. Tajribada shu narsa isbotlanganki, o'yin kichik maktab yoshidagi o'quvchi bolalarning zarur hayotiy ehtiyojidir.

Didaktik o'yin — ta'lim beruvchi usul bo'lib, bu usul muayyan ta'limiy maqsadlarga erishuvga, ya'ni o'tilgan o'quv materialini aniqlashga, mustahkamlashga va uni chuqurlashtirishga qaratilgan

bo'ladi. Har bir didaktik o'yinni o'tkazishda muayyan bir vazifa maqsad qilib olinadi. Masalan, «Teatr» o'yiniga qo'yiladigan didaktik topshiriq bolalarning oldingi darslarda tanishgan 5 soni haqidagi tushunchalarini mustahkamlashdan iborat. «Doiraviymisollar» o'yinida esa ikkinchi o'nlik ichida hisoblash malakalarini mustahkamlashdan iborat bo'lgan didaktik topshiriq qo'yiladi. Didaktik topshiriq darsga qo'yiladigan umumiy maqsadning bir qismini tashkil qiladi. Har bir didaktik o'yinning ham har qanday o'yindagi singari qoidalari bo'ladi. O'sha qoidalarga amal qilinmasa, o'yinning o'yin sifatidagi ahamiyati, binobarin, o'yinning ta'lim-tarbiyaviy va psixologik ahamiyati yo'qoladi. O'yin qoidalari o'yin topshirig'iga kiritiladi. O'yin topshirig'i — o'qituvchining bolalarga o'yinning qanday o'ynalishini, kimg'olibligini aniqlashdan iborat. Didaktik topshiriq: 20 gacha bo'lgan son qatori haqidagi miqdoriy tushunchani mustahkamlash. O'yin topshirig'i: son qatorini tahlil qilib, o'zi yo'q son bilan qo'shni sonlarni ajratib tashlab, o'sha sonni aytish. O'yinning borish: o'qituvchi boshlovchi vazifasini bajaradi.

— Men sonlarni qatorasiga yozib boraveraman, sizlar diqqat bilan qarab o'tiringlar, biron joyi noto'g'ri bo'lsa, aytasizlar, — deydi. O'qituvchi doskaga quyidagicha qilib sonlarni yoza boshlaydi: 10, 11, 12, 13, 14, 16 va hokazo. Bolalar tushirib qoldirilgan sonni darhol payqaydilar va o'qituvchi «yodidan chiqardi», deb o'ylaydilar. Chaqirilgan o'quvchi xatoni «tuzatadi» — doskada qaysi raqam «tushirib qoldirilgan» bo'lsa, o'sha yerdan boshlab yozilgan narsalarni o'chirib, o'sha yerdan boshlab yozib ketadi (yoki nima yozilishi kerakligini aytadi). Misol istalgancha o'zgartirilishi mumkin, masalan, 10 dan boshlab, 11, 12, 9, 13 va hokazo deb yozish mumkin. Bolalar raqamlar to'g'ri yozilmaganinisezadilar, o'qituvchi ulardan qaysi son qaysi son ketidan yozilishi kerakligini so'rab oladi. Sinfdagi o'quvchilarga baravariga hisoblatish mumkin, bunda o'qituvchi raqamlarni ko'rsatib turadi.

Matematika darslarida yangi innovatsion texnologiyalardan foydalanish dars sifatini oshirishda juda qo'l keladi. Matematika faniga qiziquvchilarning oshib borayotgani biz matematik ustozlarni juda mamnun etadi. O'quvchilarni matematika faniga qiziktirishda uzundan uzun ma'ruzalar, har xil masala-yu misollar, o'qituvchi zo'rga tushunadigan qoida-yu ta'riflarga ularni ko'mib tashlasak, albatta, bola charchaydi va darsdan beza boshlaydi va, hatto, maktabga borgisi ham kelmay qoladi. Ular uchun esa o'yin darzida olib borilgan darslar juda qiziqarli. Matematika fani o'qituvchisi haqiqiy ijodkor bo'lib, dars jarayonlarida zamonaviy usullardan foydalansa, o'z ko'zlagan maqsadiga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.N.U.Bikbayeva.Toshkent."O'qituvchi" nashriyot-matbaa uyi. 2020.
- 2.Ta'limda innovatsion texnologiyalar va ulardan foydalanish. baxtiyor. uz. 2019.

BIOLOGIYANI O'QITISHDA KOMPETENSIYALI YONDASHUVNI AMALGA OSHIRISH MUAMMOLARI

Xayrullayeva Nodira Dilshodovna.
O'ZDJSU “Anatomiya va fiziologiya”
kafedrası o'qituvchisi
E-mail: nodira0728@gmail.com

Annotatsiya. Bugungi kunda biologiya fanini o'qitishda tayanch va xususiy kompetensiyalarni tarkib topdirish va ularni hayotda qo'llash masalalari dolzarb hisoblanadi. Ushbu maqolada kompetensiyalarni tarkib topdirish va usullari, metodlari yoritilgan. Talabalarning intellektual ijodiy qobiliyatlari, axborot manba'alarini mustaqil o'zlashtirish kompetensiyalarni shakllantirish haqida so'z borgan.

Kalit so'zlar. Kasbiy kompetensiya, texnologiya elementlari, shakllantirish, talabalar, moddiy-texnik baza, o'qitish metodikasi, integrativ ta'lim.

Kompetensiyali yondashuvga asoslangan ta'lim- talabalarda egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, kelgusida kasbiy va ijtimoiy faoliyatda amaliy qo'llay olish kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'limdir.

Talabalar kelgusi hayoti davomida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, mazkur jarayonda yuzaga keladigan muammolarni yechimini hal etishi, eng muhimi, o'z sohasi, kasbi bo'yicha raqobatdosh bo'lishi uchun zarur bo'lgan tayanch kompetensiyalarga ega bo'lishi lozim.

Ta'lim tarbiya jarayonida kompetensiyaviy yondashuv o'qitish maqsadlariga erishish uchun ta'lim mazmunini boyitish, o'quv jarayonini innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish va natijalarini tahlil etishga imkon beradigan umumiy prinsiplar yig'indisi sanaladi.

Ular jumlasiga quyidagilarni kiritish mumkin:

- O'quvchilarning mustaqil hayotda to'g'ri faoliyat va yo'nalishdagi muammolarni o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlarining hayotiy tajribalari, kuzatishlari, shaxsiy xulosalariga tayanib hal etish, zarur hollarda talab etiladigan faoliyatni bekor ko'st bajarish qobiliyatlarini rivojlantirish;

- Biologik ta'lim mazmunini tanlash va metodik ta'minotini yaratishda o'quvchilarning qiziqishlarini orttirish, ilmiy dunyoqarashlarini kengaytirish, ahloqiy, g'oyaviy- siyosiy, ekologik muammolarni hal etish, didaktik jihatdan qayta ishlangan, o'zida o'quvchilarning avval o'zlashtirgan bilim, ko'nikma malakalarni yangi kutilmagan vaziyatlarda qo'llash, o'zlarining hayotiy tajribalari, kuzatishlari yuzasidan ilmiy hulosalar chiqarishga imkon beradigan bo'lishiga e'tibor qaratish;

- Biologik ta'lim – tarbiya jarayonini tashkil etishda asosiy maqsad talabalarda DTS bilan me'yorlangan bilim, ko'nikma, malakalarni shakllantirish, shuningdek, axborot bilan ishlash, kommunikativ ko'nikmalarni egallash, matematik savodxonlik, ijtimoiy faollikka ega bo'lish, o'quv muammolarini mustaqil hal etishga doir tajribalarni egallashlariga sharoit yaratish;

- Ta'lim tarbiya jarayonining natijalari mazkur jarayonning muayyan bosqichida erishilgan natijalari mazkur jarayonning muayyan bosqichida erishilgan natijalar, ya'ni o'quvchilar tomonidan kompetensiyaga sos bo'ladigan egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirganlik darajasiga qarab baho beriladi;

- Kompetensiyali yondashuvga o'qitish maqsadlari talabalar tomonidan o'z-o'zini anglash, ta'lim tarbiya jarayonida o'quv maqsadlariga erishish yo'llarini tushunish, talabalarning o'quv bilish faoliyatini faollashtirish, o'quvchilarning shaxs sifatida o'z-o'zini rivojlantirish orqali jamiyat va mustaqil hayotga moslashuvi, ijtimoiylashuvi kabi ustuvor yo'nalishlarini mo'ljallash nazarda tutiladi.

Kompetensiyali o'qitish jarayonida quyidagi funksiyalarni amalga oshirish imkoniyati mavjud:

Davlatimizni kelgusida jamiyat, fan ishlab chiqarish va mustaqil hayotdagi muammolarni hal etishga qodir yoshlarga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish;

- Talabalarni fan asoslarini o'rganishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, qiziqishlarini rivojlantirish, shaxsiy sifatlarini tarkib topdirish;

- Talabalarning bilim ko'nikma, malakalari, ijodiy faoliyat tajribalarini rivojlantirish natijasida fan yo'nalishiga yo'llash

- Biologiyadan o'zlashtirilgan ilmiy- nazariy bilimlarni aniq va jarayonli muammoli

vaziyatlarda amaliyotda qo'llash orqali talabalarni mustaqil hayotga tayyorlash kabi funksiyalarni kiritish mumkin.

Talaba shaxsini umumiy rivojlanishiga zamin tayyorlaydigan kompetensiyalar tayanch kompetensiyalar, faqat biologiya o'quv fani bilan tarkib toptiriladigan kompetensiyalar xususiy kompetensiyalar deyiladi.

Quyida biologiyani o'qitishda talabalarda tayanch kompetensiyalarni tarkib toptirish imkoniyati haqida fikr yuritiladi.

Biologiya o'qituvchisi kommunikativ kompetensiyani tarkib topdirishni nazarda tutgan holda biologiya darslarida talabalarni kelgusida jamiyatda muloqotga kirishishi uchun zarur bo'ladigan o'g'zaki va yozma nutqni mukammal o'zlashtirishi, o'z fikrini aniq tushunarli bayon etishi, darslik va qo'shimcha adabiyotdagi matn asosida mantiqiy ketma- ketlikda savollar tuzilishi, kichik guruhlarda ishlash jarayonida guruh a'zolarining fikrini hurmat qilgan holda o'z fikrini bayon eta olishi, jamoaviy hamkorlikda ishlay olishi, o'zlashtirgan bilim , ko'nikma va malakalariga asoslangan holda o'z fikrini himoya qilish va ishontira olishi, darslarda tashkil etiladigan o'quv bahslar va turli ziddiyatli vaziyatlarda o'zini boshqarish, muammolarni hal etishda zarur qarorlarni hal eta olishiga zamin yaratishi lozim.

Biologiya darslarida turli texnologiyalardan foydalanib dars o'tilishi (aqliy hujum, keys-stadi va hk) kommunikativ kompetensiyalarni tarkib toptirish imkoniyatini yaratadi.

Biologiya darslarida talabalarining **axborot bilan ishlash kompetensiyasini** tarkib topdirish maqsadida mavzuga oid videofilmlardan foydalanish, internet saytlaridan ma'lumotlarni saralash, shu asosida taqdimotlar tayyorlashi maqsadga muvofiq. Ekskursiyalar , darsdan tashqari ishlardan o'z o'rnida foydalanishi zarur.

Biologiya o'qituvchisidan talabalarining **shaxs sifatida o'z- o'zini rivojlantirish kompetensiyasini** tarkib toptirish maqsadida talabalarining mustaqil ishlari va ta'limiga e'tibor qaratish, talabalarni o'z-o'zini baholash uchun mavzular bo'yicha standart va nostandart test topshiriqlari bazasini yaratish, ularni adaptiv test topshirig'iga aylantirish , shuningdek jismoniy, ma'naviy va intellektual kamolotga erishishga yo'naltirish talab etiladi.

Talabalarda **umummadaniy kompetensiyalarni** tarkib toptirish uchun o'qituvchi biologiyani o'qitishda yoshlar ongi va qalbiga milliy umuminsoy qadriyatlarni singdirish orqali o'zgalarning dunyoqarishi, diniy e'tiqodi, milliy va etnik xususiyatlari, ananalari, xalqning ma'naviy madaniy merosini avaylab asrash, jamiyatda o'rnatilgan odob- ahloq qoidalariga rioya qilish, orasta kiyinish , madaniy me'yorlarga va sog'lom turmush tarziga amal qilish aqliy, ma'naviy – ahloqiy , iqtisodiy, huquqiy jismoniy, mehnat tarbiyasi va estetik tarbiyaga e'tibor qaratish lozim.

Talabalarda matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasini tarkib topdirishda biologiya o'qituvchisi talabalarni mustaqil va ijodiy fikr yuritish maqsadida hisoblashga doir biologik masalalar , nostandart testlar bilan ishlash malakalarini yo'lga qo'yishimiz lozim. Biologiya darslarida gul formulasi asosida gulning tuzilishini izohlash, gul diagrammasini chizish, biologik masalalardan foydalanish tavsifiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 29 apreldagi “O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida” GI PF-5712- sonli farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy. 06/19/5712/3034-son, 29.04.2019 y.

2. Vazirlar Mahkamasining 6 aprel 2017 yildagi 187-son “ Umumiy o'rta va o'rta maxsus , kasb- hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risidagi” qarori //http://lex.uz/doss/ 3153714

3. Радионова Н.Ф., Тряпицына А.П. Компетентностный подход в педагогическом образовании / Электронный научный журнал Вестник Омского государственного педагогического университета. Выпуск 2006. www.omsk.edu.

4. Галеева Н.Л. Система компетенций как инструмент управления качеством образования // Интернет-журнал “Эйдос” – 2007. – 30 сентября. http://www.эйдос.ру/жоурнал/2007/0930.

5. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. эйдос.ру/жоурнал/2012/0829-05.html 9. Шатохин Э. «Использование элементов технологии 3 D-моделирования на уроках информатики и при организации внеурочной деятельности как средство повышения уровня развития пространственного мышления учащихся» //https://new.белиро.ру > wp-content > upload > 2016/10 > apo_шатохин.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALLARNI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING MANTIQUIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI

Xodiyeva Zuhra Djumayevna

Surxondaryo viloyati Jarqo'rg'on tumani 62-sonli umumiy o'rta
ta'lim maktabining Boshlang'ich sinf fani o'qituvchisi.
normurodov.oibek@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada o'quvchilarda geometrik tasavvurlarni tarkib toptirish, ularni chizish va o'lchash malakalari bilan qurollantirish, ular tafakkurini rivojlantirish masalalariga geometriya elementlarini o'rgatishda qo'llanadigan o'qitish metodlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich,, geometrik tasavvurlarni tarkib toptirish, fazoviy tasavvurlar, boshlang'ich ta'lim jarayonida, matematik nutqni o'stirish.

Boshlang'ich ta'lim jarayoni bolalarning mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, aqliy rivojlanishi, duyoqarashi, kommunikativ savodxonligi va o'z o'zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismonan sog'lom bo'lishga, moddiy borliq go'zalliklarini his eta olishga, go'zallik va nafosatdan zavqlana olish, milliy urf-odatlarini o'ziga singdirish va ardoqlash, ularga rioya qilishga o'rgatadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi oldiga qo'yilgan vazifalarning bajarilishini nazorat qilish orqali amalga oshiriladi. Boshlang'ich ta'lim bosqichiga davlat va jamiyat tomonidan qo'yilgan talabda ta'lim sohalari bo'yicha o'zaro muvofiqlik, mutanosiblik, uyg'unlik to'la ta'minlangan bo'lmog'i kerak. Shu jihatdan boshlang'ich talim standartini belgilash ta'lim jarayoning tarkibini xuddi shu tarkib komponentlarining mazmunini modernizatsiyalash, boshlang'ich ta'lim jarayonida yangi, zamonaviy pedagogik texnologiyani qo'llash imkonini beradi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda o'rta maktabda matematika o'qitish butun sistemasida o'z ko'lamini va ahamiyati jihatidan nihoyatda katta bo'lgan o'zgarishlar amalga oshirildi. Maktab oldiga prinsipial yangi maqsadlarning qo'yilishi matematika o'qitish mazmunining tubdan o'zgarishiga olib keldi. Matematika boshlang'ich kursida ham kattagina o'zgarishlar qilindi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikadan samarali ta'lim berilishi uchun bo'lajak o'qituvchi boshlang'ich sinflar uchun ishlab chiqilgan matematika o'qitish metodikasini egallab, chuqur o'zlashtirib olmog'i zarur. Bolalar mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish masalasi bilan ularda to'g'ri, aniq, qisqa matematik nutqni o'stirish masalasi uzviy ravishda bog'langandir. Bu boshlang'ich ta'limning muhim vazifalaridan biridir. Matematika bilan shug'ullanish faqat xotira va tafakkurni shakllantiribgina qolmay, balki bolalarning mehnat tarbiyasi maktabi ham bo'ladi. U mehnat qilishga odat qilishni va mehnatga ehtiyojni tarbiyalash bo'yicha doimiy sistemali ishlash uchun material beriladi, tafakkur intizomini va mehnatni aniq tashkil etishni, fikrning bir joyga to'planishini, aniqlikni talab qiladi. Maktabning boshlang'ich sinflarida bolalar matematika sohasida dasturda nazarda tutilgan bilimlar va ko'nikmalarning ma'lum hajmini ongli ravishda va mustahkam egallab olishlari haqida gap borganda yuqorida aytib o'tilgan mulohazalarni hisobga olish kerak. Boshlang'ich ta'limning muhim masalalaridan biri o'quvchilarda ongli va mustahkam hisoblash malakalarini shakllantirish edi va shunday bo'lib qoladi.

Boshlang'ich matematika programmasida geometrik material katta o'rin oladi. Ko'pchilik hollarda bu material arifmetik material bilan uzviy bog'lanadi. SHu bilan birga geometriya elementlarini o'rganishga ilgari qaratilgan qaraganda ko'proq mustaqillik beriladi va maqsadga yo'naltiriladi. Geometrik materialni o'rganishning asosiy maqsadi geometrik figuralar (nuqta, to'g'ri va egri chiziq, to'g'ri chiziq kesmasi, sinik chiziq, ko'pburchak, aylana va doira) haqida, ularning elementlari haqida, figuralar va ularning elementlari orasidagi munosabatlari haqida, ularning ba'zi xossalari haqidagi tasavvurlarning to'la snetemaenni tarkib toptirishdan iborat. Geometrik figuralar haqidagi fazoviy tasavvurlar, geometrik figuralarni chizmachilik va o'lchash asboblari yordamida va bu asboblarning yordamisiz o'lchash va yasashlarning amaliy malakalarini (kuzda chamalash, qo'lda chizish va hokazo) tarkib toptiriladi. O'quvchilarning nutq va fikrlashlari shu asosda rivojlantiriladi. O'quvchilarda geometrik tasavvurlarni tarkib toptirish, ularni chizish va o'lchash malakalari bilan qurollantirish, ular tafakkurini rivojlantirish masalalariga geometriya elementlarini o'rgatishda qo'llanadigan o'qitish metodlari javob beradi. Geometriya propedevtik kursini o'qitishning muayyan metodlari kuzatishlar metodlari, takkorlash metodidan iboratdir;

induktiv xulosa chiqarish bilan bir qatorda deduksiya elementlaridan ham foydalaniladi. Laboratoriya va amaliy ishlar metodi geometrik materiallarni oʻrganishning samarali metodlaridan biridir.

Boshlangich matematika dasturida geometrik material katta oʻrinni oladi. Geometrik materialni oʻrganishning asosiy maqsadi geometrik figuralar (nuqta, toʻgʻri va egri chiziq, toʻgʻri chiziq kesmasi, siniq chiziq, koʻpburchak, aylana va doira) haqida ularning elementlari haqida, figuralar va ularning elementdari orasidagi munosabatlari haqida, ularning baʼzi xossalari haqidagi tasavvurlarning toʻla tizimini tarkib toptirishdan iborat. Umuman aytganda boshlangich sinflarda geometrik bilim berishda oʻquvchilarning tasavvuri kengayadi, matematika oʻzlashtirishga boʻlgan ehtiyoji qondiriladi va pedagogik-psixologik hususiyatlari geometrik tushunchalarni oʻzlashtirish jarayonida mustahkamlanadi.

Foydanilgan adabiyotlar roʻyxati.

1. Bikboyeva N.U. va boshqalar. Matematika 4-sinf uchun darslik Toshkent:Oʻqituvchi -2003 yil 14.
2. Ahmedov M. va boshqalar ||Matematika|| Oʻqituvchi kitobi. Toshkent : Uzinkomtsetr -2003 yil 80 15.
3. Jumayev M va boshqalar. ||Matematika oʻqitish metodikasidan praktikum Toshkent : Oʻqituvchi- 2004 yil.

CHET TILINI O‘QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING UMUMIY SAMARADORLIGI

Xo‘jamberdiyeva Nodira Mamatmuratovna

Surxondaryo viloyati Jarqurgon tumani
46 – umumiy o‘rta ta’lim maktabining,
ingliz- tili fani o‘qituvchisi
normurodov.oibek@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada chet tili darslarining o‘tilishi jarayonida ilg‘or pedagogik texnologiyalarni, interfaol, innovatsion usullardan, kommunikativ-axborot vositalaridan foydalanish to‘g‘risida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: chet tili, ilm-fan, kommunikativ-axborot, pedagogik texnologiyalardan.

Bizga ma’lumki, hozirgi kunda ilm-fan, texnika shiddat bilan o‘tib bormoqda. Har bir sohada taraqqiyot ilgari qadam tashlamoqda. Ayniqsa, ilm-fanda katta o‘zgarishlar, sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Har bir fanni yangi innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanib o‘quvchilarga yetkazib berish bugungi kundagi ta’limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga chet tilini o‘qitishni, o‘rgatishni yangi-yangi metodlarini izlab topish va uni amalda sinab ko‘rish to‘g‘risida ko‘p ishlar amalga oshirilyapti.

Xususan, O‘zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti Islom Abdug‘aniyevich Karimovning 2012 yil 13 dekabrda PQ 1875-sonli qarori qabul qilingandan so‘ng mamlakatimizda chet tillarni o‘qitishga, o‘rganishga bo‘lgan e’tibor yanada kuchaydi. Yurtimizda chet tillarni o‘qitilishida yangicha bosqich, yangicha davr boshlandi. Chet tili darslarining o‘tilishi jarayonida ilg‘or pedagogik texnologiyalarni, interfaol, innovatsion usullardan, kommunikativ-axborot vositalaridan foydalanish talab qilinmoqda. Respublikamizda chet tilining o‘qitilishi, chet tili o‘qituvchilarining bilim va ko‘nikmalarini baholashning umumiyevropa ramkalari tavsiyanomalari (CEFR) ga mos ravishda yangi usul va talablari ishlab chiqildi. U nga ko‘ra umumta’lim maktablari va kasb-hunar kollejlari o‘quvchilari uchun darsliklar yaratildi.

Ushbu talablarga mos ravishda o‘quv xonalari stendlar va yangi axborot kommunikativ texnikalar bilan jihozlandi. Ta’lim texnologiyalari, bu ta’lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishdir. Shuningdek, ta’lim jarayoniga zamonaviy innovatsion texnologiyalarini olib kirish orqali ta’lim sifati va samaradorligini yanada oshirishni nazarda tutadi. Xususan, chet tilini o‘rganishda bunday axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning bir qancha afzalliklari mavjuddir. Til o‘rganish va o‘qitishda zamonaviy texnologiyaning roli beqiyosdir. Texnologik vositalardan foydalanish chet tili o‘rganishning har bir aspect (o‘qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish)ida qo‘l keladi. Masalan, tinglab tushunish uchun, albatta kompyuter, player, CD diskarsiz bu jarayonni amalga oshirish mumkin emas. Tinglab tushunish til o‘rganishning eng muhim qismlaridan biridir. Bunda o‘quvchi bir paytning o‘zida so‘zlovchining talaffuzi, Grammatik qoidalarga rioya qilganligi, so‘z boyligi va uning ma’nolariga e’tibor berishi talab qilinadi.

Ta’lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda o‘quvchilar ham axborot — kommunikatsion texnologiyalarni yaxshi bilish va ulardan foydalana olishi muhim omil hisoblanadi. Chet tilini zamonaviy texnologiyalardan foydalanib o‘rgatish va o‘rganish eng samador usullardan biridir. Bu jarayonda, jumladan - kompyuter, planshetlardan foydalanganda o‘quvchi chet tilidagi video roliklarni, namoyishlarni, dialoglarni kino yoki multfilmlarni ham ko‘rish ham eshitishi mumkin — chet tilidagi radio eshittirishlar va televideniya dasturlarni eshitish va tomosha qilish mumkin. Bu texnik vositalardan foydalanish o‘quvchilarning chet tilini o‘rganishlari jarayonini qiziqarliroq va samaraliroq bo‘lishini ta’minlaydi. Globallashuv jarayonida hayotimizni internetsiz tasavvur qilish qiyin. Chet tilini o‘rganish va o‘qitish jarayonida undan unumli foydalanishning eng samarali usullardan hisoblanadi. Internet orqali chet tilida so‘zlashuvchilar bilan muloqot qilish imkoniyati paydo bo‘ladi. Ta’lim jarayoniga zamonaviy-kommunikatsion texnologiyalarni olib kirish ulardan maqsadli va to‘g‘ri, unumli foydalanish, ular orqali o‘quvchida chet tiliga bo‘lgan qiziqishni o‘rttirish, o‘qitish samaradorligini oshirish eng muhim masala hisoblanadi. Bu orqali ta’limning innovatsion texnologiyalaridan foydalanishga imkoniyat tug‘iladi va talab ortadi.

Bugungi kunda innavatsion ta’lim texnologiyalarining bir necha xil usullari mavjud. U lardan darslarda mavzuni yoritishda keng va turli usullaridan foydalanilsa, darsning samaradorligi yuqori bo’ladi va o’quvchilarning darsga bo’lgan qiziqishlarining ortishi ham ta’minlanadi. Chet tili darslarining o’qitilishida turli rolli, harakatli o’yinlardan foydalanish ham darsga ham til o’rganishga bo’lgan qiziqishni ortishiga sabab bo’ladi. O’quvchilarning juft yoki kichik guruhlarda ishlashlari orqali esa o’quvchilarning boshqalar bilan kommunikativ aloqa qilishlari uchun yordam beradi. Chet tilini o’qitishda grafik organayzerlardan foydalanib, mavzuga oid yangi so’zlarni, grammatik qoidalarni tushuntirish maqsadga muvofiqdir. Grafik organayzerlar orqali bular berilsa, yodda saqlanib qolishi ham oson bo’ladi. Chet tilini o’qitish jarayonida turli xil jadvallardan foydalanishning ham samarasi yuqoridir. Ta’lim jarayonida jadvallardan foydalanib, o’quvchilar ma’lum bir grammatik qoidani, masalan, modal fe’llardan foydalanib gaplar tuzish, yangi so’zlarni joylashtirib chiqishi mumkin. Chet tilini o’rganishga ehtiyoj yuqori bo’lgan bir davrda, ta’lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan, innavatsion ta’lim texnologiyalaridan unumli foydalanish bu jarayonni samarali bo’lishiga olib keladi. Innavatsion ta’lim texnologiyalarning samaradorligi ularning ta’lim jarayonida to’g’ri va unumli foydalanilganidadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. M. Xodjayeva, M. Qahhorova “Chet tilini o’qitish metodikasi.” Fan va texnologiya nashriyoti” Toshkent. 2013
2. “Chet tilini o’qitish metodikasi” Sh. Alimov, A. Ismoilov 131.

BIO XILMA XILLIK

Xudashukurova Rayhon

Xorazm viloyati, Urganch shahri

26-son maktabning biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada bio xilma xillik tushunchasiga keng ta'rif berilgan va uni o'ziga xos xususiyatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: biologiya, o'qituvchi, ta'lim, bio xilma xillik, maktab, usul, o'quvchi, muloqot, aqlli, yondashuv.

Organik olam evolutsiyasi to'g'risida mulohaza yuritganda nima sababdan barcha tirik mavjudotlar oddiydan murakkablanish tomon bir xil rivojlanmagan, ular orasida soda va murakkab tuzilishga ega bo'lgan mavjudotlar mavjud, degan savol tug'ilishi mumkin. Fan oldidagi bu muammoni rus olimlaridan A. N. Seversovva I. I. Shmalgauzen ijobiy hal qiladilar. Ma'lumki, Darvin o'z davrida evalusion jarayon organizmlarning tinmay muhit sharoitiga mumkin qadar ko'proq moslanishidan iborat ekanligini aytib o'tgan edi. Atrof-muhitning tarixiy davrlar mobaynida keng yoki tor doirada o'zgarishi odatda organizmlar umumiy yoki xususiy moslanishlarni keltirib chiqaradi.

Genetik ketma-ketliklar tahlili Sekvenirlash natijasida qo'lga kiritilgan ulkan ma'lumotlarni qayta ishlash bioinformatikaning asosiy vazifalaridan biri sanaladi. 1977 yilda Phi-X174 fag sekvenirlangandan buyon, juda ko'plab organizmlar DNK ketma –ketligi o'rganilib, ma'lumotlar bazasiga kiritildi. Genlarni bir yoki xar hil tur doirasida solishtirilishi oqsillar vazifasi yoki turlar o'rtasidagi munosabatni namoyish etishi mumkin (aynan shu ko'rinishda Filogenetik daraxtlar tuzilishi mumkin). Hozirgi kunda milliardlab juft nukleotidlardan iborat minglab organizmlar genomi bo'yicha qidiruvni amalga oshirish uchun kompyuter dasturlari qo'llaniladi. Dasturlar xar hil turlar genomidagi o'xshash DNK ketma –ketligini o'zoro taqqoslab berishi mumkin; ko'p xollarda bunday ketma –ketliklar o'xshash vazifalarni amalga oshiradi, farqlar esa aloxida nukleotidlarning almashinishi, qo'shilishi yoki “tushib qolishi” (deletsiya) kabi kichik mutatsiyala natijasida yuzaga keladi. Bunday solishtirish variantlaridan biri sekvenirlash jarayonining o'zida ham foydalaniladi. “Drobli sekvenirlash” deb ataluvchi texnika (Gentik Tadqiqotlar Instituti tomonidan birinchi marotaba Haemophilus influenza bakteriya genomini sekvenirlashda qo'llanilgan) to'liq nukleotid ketma –ketligi o'rniga DNK fragmentlari ketma-ketligini beradi (xar biri o'rtacha 600-800 nukleotiddan iborat). Fragmentlarning uchlari bir-biriga ulanib, kerakli darajada qoplanganda butun genomni beradi. Bunday usul yordamida tezlik bilan sekvenirlash natijalarini qo'lga kiritish bo'ladi, lekin genomni bir butun xolda to'plash masalasi ko'pchilik xolatlarida murakkab jarayon sanaladi. Inson genomi loyixasida ham DNK fragmentlaridan genomni yig'ish jarayoni kompyuterda bir necha oy vaqtni olgan. Hozirgi kunda bu usul deyarli barcha genomlar uchun qo'llanilib kelinadi va genomni yig'ish algoritmlari bugungi kun bioinformatikasining dolzarb muammolaridan sanalmoqda.

Biologik xilma hillikni baholash Ekotizimning biologik xilma hilligi –aniq bir muhitni tashkil etuvchi, istiqomat qiluvchi barcha turlarning to'liq genetic yig'indisi kabi aniqlanishi mumkin. Ekotizim shaxtaga tashlab qo'yilgan bioplyonka, dengiz suv tomchisi, yer qatlami yoki butun Yer sayyorasi bo'lishi mumkin. Turga doir nomlar, tavsiflar, tarqalish areali, genetic ma'lumotlar uchun MBdan foydalaniladi. Maxsus dasturiy ta'minot axborotlarni izlash, vizuallashtirish va tahlil uchun qo'llaniladi va eng muximi ushbu ma'lumotlar boshqalar uchun ham tuxfa etiladi. Kompyuter simulyatorlari populyatsiya dinamikasi kabi narsalarni modellashtiradi yoxud agronomiyadagi umumiy genetic sog'lom namunalarni aniqlab beradi. Ushbu soxaning eng muhim potentsiallaridan biri- bu nobud bo'lib borayotgan turlarning DNK ketma –ketligi yoxud butun genomining tahlil etilishi sanaladi. Bunda o'sha turning genetic ma'lumotlari kompyuterda saqlanib qoladi va kelajakda ushbu tur butunlay yo'qolib ketgan taqdirda ham uning ma'lumotlaridan foydalanish imkoni bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Rahimov M.M. biotexnologiya asoslari (qo'lyozma). Toshkent 2008
2. Aberqulov M. Genetika va biotexnologiya (ma'ruza matnlari) T. 2000

BIOLOGIYA FANINI O‘QITISHDA ZAMONAVIY TA’LIM TEXNOLOGIYALARINI QO‘LLASH

Xujamberdiyeva Nigora Mamatmuratovna

Surxondaryo viloyati Jarqo‘rg‘on tumani 14- umumiy o‘rta ta’lim maktabining biologiya fani o‘qituvchisi

Baxramova Feruza Bazarovna

Surxondaryo viloyati Jarqo‘rg‘on tumani 14- umumiy o‘rta ta’lim maktabining biologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Respublikamizdagi ijtimoiy-iqtisodiy, ma’naviy-ma’rifiy o‘zgarishlar biologik ta’lim jarayonida ilmiylik, ta’lim va tarbiyaning uzviyligi sistemalilik, fundamentallik, izchillik, ko‘rgazmalilik, onglilik, mustaqillik, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning metodologik prinsipi, nazariyani amaliyot bilan bog‘lash, samaradorlik, tushunarlilik, individual va guruhli yondashishni uyg‘unlashtirish, zarurligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: suhbat metodi, hikoya metodi, ma’ruza metodi, ko‘rgazmali metodlar.

Ta’lim mazmunining tarkibiy qismlari va ularni o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirilishi o‘qitish vositalarini to‘g‘ri tanlash va o‘z o‘rnida samarali foydalanishni talab etadi. Biologiya darslarida o‘rganilayotgan mavzuning mazmunidan kelib chiqqan holda ularni yoritish imkonini beradigan tabiiy, tasviriy ko‘rgazmalar, ekran vositalari, o‘quv jihozlari, multimedialar, elektron versiyalar va qo‘llanmalardan foydalanish tavsiya etiladi. Darsning mazmuni va foydalaniladigan ko‘rgazmali vositalar muayyan o‘qitish metodlarini talab etadi. O‘qituvchi o‘qitish metodlarining turlarini, ularga mansub uslublarni, foydalanish yo‘llarini yaxshi bilishi lozim. Shuni hisobga olgan holda quyida o‘qitish metodlarining guruhlari haqida fikr yuritiladi. Og‘zaki bayon metodlari guruhi o‘z ichiga suhbat, hikoya, ma’ruza metodlarini oladi. Quyida shu metodlarning tarkibiga kiruvchi metodik uslublar keltiriladi:

Suhbat metodi - suhbat savollarini ketma-ketlikda qo‘yish, yordamchi va qo‘shimcha savollarni o‘z vaqtida berish, o‘quvchilarni faollashtirish, o‘quvchilar javobidagi xatolarni to‘g‘rilash, xulosa va umumlashtirishni tarkib toptirish uslubi. **Hikoya metodi** - o‘quv materialini jonli, obyektlarga xos xususiyatlarni bayon qilish, axborotning ilmiyligi, izchilligi, tushunarliliigi, nutqning ravonligi va ifodaliligi uslubi.

Ma’ruza metodi - o‘quv materialini mantiqiy ketma-ketlikda bayon qilish, muammolarni qo‘yish, obyektlarni aniqlash, taqqoslash, xulosa chiqarish, umumlashtirish, o‘quvchilarning diqqatini jalb qilish uslubi.

Ko‘rgazmali metodlar - guruhiga tabiiy va tirik obyektlar, tasviriy ko‘rgazma, ekran vositalari, AKTning ko‘rgazmali dasturlari, multimedialarni namoyish qilish metodlari kirib, muayyan holda quyidagi ko‘rgazmali vositalarni namoyish qilish, illyustratsiya, demonstratsiya, o‘quv kinofilmlari, videofilmlar, AKTning ta’limiy, modellashtirilgan dasturlari, elektron darsliklar, multimedialarni namoyish qilish, ko‘rgazmaning did va estetik talablarga javob berishi, dars mazmunini yoritishi, ketma-ketlikda o‘quvchilar faoliyatini tashkil etish uslublaridan tashkil topadi.

Amaliy metodlar - guruhiga kuzatish, tajribani tashkil etish va o‘tkazish, amaliy ishni bajarish metodlari kirib, ular mos holda, obyektlarni tanib olish va aniqlash, kuzatish va tajribalar o‘tkazish, o‘quvchilarga amaliy ishning borishini bayon qilish, amaliy ishlarni bajarish rejasini tuzish, amaliy ish topshiriqlarini bajarilishini nazorat qilish, topshiriqlarni bajarish natijalarini tahlil qilish, o‘z-o‘zini nazorat qilish, amaliy ish, kuzatish va tajribalarni yakunlash va rasmiylashtirish uslublaridan iborat bo‘ladi.

Muammoli izlanish metodlari - muammoli vaziyatlarni yaratish, muammoli savollar zanjirini tuzish, muammoli topshiriqlar tuzish va tajribalar o‘tkazish, muammoli vaziyatlarni hal etish yuzasidan o‘quv farazlarini hosil qilish, o‘quv farazlarini isbotlash, obyektlarni taqqoslash, mantiqiy mulohaza yuritish, o‘quv-tadqiqot tajribalarini o‘tkazish, o‘quv xulosalari va umumlashmalarini ta’riflash uslublarini o‘z ichiga oladi.

O‘qitishning mantiqiy metodlari guruhi induktiv, deduktiv, tahlil, bosh g‘oyani ajratish, qiyoslash, umumlashtirish metodlaridan iborat bo‘lib, ularga quydagilarni kiritish mumkin.

a) induktiv metod - xususiy faktlarni muammoli bayon qilish, o‘quvchilar faoliyatini xususiydan umumiy xulosalar chiqarishga yo‘naltirish, muammoli topshiriqlarni berish uslubi;

b) deduktiv metod - umumiy qonunlarni bayon qilish, o'quvchilarning faoliyatini umumiydan xususiy xulosa chiqarishga yo'naltirish uslubi;

d) tahlil metodi - axborotni anglab idrok etish, o'rganilgan obyektlarning o'xshashlik va farqli tomonlarni aniqlash, o'rganilgan obyektlarni tarkibiy qismlarga ajratish, ular o'rtasidagi boshlanishlarni aniqlash uslubi;

e) bosh g'oyani ajratish metodi - o'quv materialidagi asosiy g'oyani ajratish va saralash, axborotni mantiqiy tugallangan fikrli qismlarga ajratish, asosiy g'oya va ikkinchi darajali fikrlarni ajratish, tayanch so'zlar va tushunchalarni ajratish, asosiy fikr haqida xulosa chiqarish uslubi tushiniladi.

f) qiyoslash metodi - qiyosiy obyektlarni aniqlash, obyektlarning asosiy belgilarini aniqlash, taqqoslash, o'xshashlik va farqlarni aniqlash, qiyoslash natijalarini shartli belgilar bilan rasmiylashtirish uslubi hisoblanadi.

g) umumlashtirish metodi - o'quv materialidagi tipik faktlarni aniqlash, qiyoslash, dastlabki xulosalar, hodisaning rivojlanish dinamikasini tasavvur qilish, umumlashtirish natijalarini shartli belgilar yordamida rasmiylashtirish, umumiy xulosa chiqarish uslublarini o'zida mujassamlashtiradi.

Mustaqil ish metodlari - guruhiga ko'rgazma vositalari va darslik ustida mustaqil ishlash metodlari kiradi. Ular tarkibiga mustaqil ish topshiriqlarini berish, o'quv faoliyatida mustaqillikni rivojlantirish, o'quv mehnati malakalarini tarkib toptirish, namunaga muvofiq mustaqil ishlarni tashkil etish, ijodiy topshiriqlar berish uslublari kiradi.

Modulli ta'lim texnologiyasi: Modulli ta'lim texnologiyasi modullarga asoslanadi. Modul lotincha so'zdan olingan bo'lib, qism (blok) degan ma'noni bildiradi. Biologiya fanini o'qitishda modulli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishda darsda foydalaniladigan mavzu mantiqiy tugallangan fikrli qismlar, ya'ni modullarga ajratiladi va har bir qismni o'quvchilar mustaqil o'zlashtirishlari uchun o'quv topshiriqlari tuziladi. Modul dasturlari mavzuning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadidan kelib chiqadigan modul dasturining didaktik maqsadi, o'quvchilarning dars davomida bajaradigan o'quv topshiriqlari, topshiriqlarni bajarish bo'yicha berilgan ko'rsatmalar, modul dasturini yakunlash qismini o'zida mujassamlashtiradi.

Muammoli ta'lim texnologiyasi: Ta'lim jarayonida salmoqli o'rin egallagan muammoli "aqliy hujum" darsi, munozarali (ilmiy munozarali va erkin fikrlash) darslar muammoli ta'lim texnologiyasiga asoslanadi. Mazkur darslarning o'ziga xos jihati dars davomida vujudga keltirilgan muammoli vaziyatlarga asoslanadi. Muammoli ta'lim jarayonida o'qituvchi rahbarligida muammoli vaziyat vujudga keltirilib, mazkur muammo o'quvchilarning faol mustaqil faoliyati natijasida bilim, ko'nikma va malakalarni ijodiy o'zlashtirish va aqliy faoliyatini rivojlantirishga imkon beradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki - Ta'lim vositalari o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish hamda fanga oid kompetentsiyalarni egallanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunonchi, biologik ta'lim jarayonida zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida o'quvchilarda kompetentligini rivojlantirish jarayonida samarali natijaga erishiladi.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. I.R.Asqarov, N.X.To'xtaboyev Biologiya darslik "Sharq" nashriyot – matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent 2017

2. T. G'ofurov va boshqalar „Biologiyani o'qitishning umumiy metodikasi“ O'quv metodik qo'llanma Toshkent 2005 yil

KIYINISH ODOBI

Yakubekova Sevara Asadullayevna

Toshkent shahar, Olmazor tumani,

298-maktabning o'zbek tili fani o'qituvchisi

tel: (+99891) 136-67-75 sevarayoqubbekova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada muallifning kiyinish odobi, milliy an'analar va urf-odatlarimizga doir fikr-mulohazalari va amaliy tavsiyalari misollar vositasida taqdim etilgan. Adabiyotlar ro'yhatida ko'rsatilgan asarlarga qilingan havolalar qo'shimcha ma'lumotlar manbai bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kiyinish odobi, oila, tarbiya, urf-odatlar, milliylik, odob-axloq, ma'naviyat, did, farosat, ajdodlar merosi, beshik, musiqa, kuy, kiyim-kechak.

Odam zotining hayoti oila bag'rida boshlanib, butun umri oila davrasida kechadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, istiqboli sari bosgan ilk qadami va yana ko'p voqea-hodisalar birinchi bor oilada kechadi. Buyuk Sharq mutafakkirlaridan Kaykovus o'zining “Qobusnoma” asarida, Alisher Navoiy “Mahbub ul-qulub” asarida, Abdulla Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Go'dakni ilk bora kiyintirish bilan kiyinish odobiga oshno qilish ham oilada boshlanadi.

Darhaqiqat, «Bo'ladigan bola, boshidan ma'lum», [5, 110] -deganlariday, jismoniy, aqliy, axloqiy tarbiyaning boshi ham oiladan, oiladagi tarbiyadan boshlanadi.

Go'dak dunyoga kelar ekan, unga nisbatan ilk bora qo'llaniladigan parvarishlovchi harakatlar orastalikka aloqador, lekin ularning negizida did va zavqni tarbiyalovchi unsurlar ham bor. Bular:

- yangi tug'ilgan murg'ak go'dakka qulay, pokiza o'rindiqlik hozirlash;
- toza, ohorli yoki yuvib dazmollangan choyshabchalar, yo'rgakchalar va to'shakchalar tayyorlash;
- chaqaloq yashash va rivojlanishi, o'sib-unishi uchun munosib muhit yaratishdir.

Xullas, go'dak hayotini farovon qilish, sog'ligini saqlash, ma'naviy va ruhiy rivoji uchun zarur bo'lgan barcha choralar ko'riladi.

Oiladan tomonidan go'dakka beriladigan ilk saboqlardan biri, dastlabki dars orastalik va kiyinishga aloqadordir. Oilada tashkil etiladigan ana shu safarbarlik ota-onaning gigiyenik-maishiy, e'tik-estetik madaniyati qanchalik yuqori bo'lsa, bolaning sog'lom o'sishi uchun yaratilgan imkoniyat shuncha yuqori bo'ladi. Bu degani – oilada uy-joy gigiyenasi, oziq-ovqat gigiyenasi, oila a'zolarining shaxsiy gigiyenasini talab darajasida tashkil etgan, bolaning yoshiga muvofiq gigiyenik-maishiy madaniyatini kun-bakun shakllantirib borishga shunchalik jiddiy e'tibor qaratiladi.

Kiyinish madaniyati va odobiga doir ilk saboq deganimizda, bola tanasiga tegib uning sezgilariga, tana haroratiga ta'sir ko'rsatadigan chaqaloq “libos”lari – yaktakcha, ishtoncha, pampers va hokazolar tushuniladi.

Mutaxassislarning ko'rsatishicha, bolaning terisiga yumshoq, silliq kiyim kiydirilganda, u quvnoq va ishtahasi yaxshi bo'larkan. Dag'al, havo o'tkazmaydigan kiyim kiyganda injiq, yig'loqli bo'lib, ishtahasi bo'g'ilar ekan. Shuning uchun go'dakning ilk yaktakchasini choklarini tashqariga qilib tikilar ekan.

Ajdodlarimiz go'dakni ko'proq beshikda katta qilishgan. Serfarzand bobolarimiz, bolajon momolarimiz bola uchun qulay va farog'atli shart-sharoit yaratishgan.

Afsona va rivoyatlarda ta'rif etilib «bola», «oila», «millat» ramziga aylanib ketgan, qadimiy madaniy-maishiy qadriyat maqomini olgan bu anjom necha-necha avlodlar sinovidan o'tib, sayqal topgan.

Beshikning tuzilishi ham go'dak uchun eng maqbul muhit yaratishga qaratilgan. Bunda qadimgi inshootlardagi gumbaz hosil qiladigan xosiyatli muhit ko'zda tutilgan. Beshikka ham qulay, ham chiroyli bo'lishi uchun shakl va bezaklar berilgan.

Beshik dastasi tebratish, emizish, himoyalash, ovutish uchun xizmat qilgan. Go'dakning erkin yotishi uchun imkon beradigan kenglik, nafas olishi uchun yetarli muhit yaratilgan. Beshikning

muhim uskunalardan tuvak bilan sumakning alohida ahamiyatli bo‘lib, go‘dak tagini ho‘l qilmay, uzoq vaqt orom olishi uchun o‘ylab topilgan. Beshik go‘dak sog‘ligi va halovati uchun xizmat qiladigan «beshik afzallari» («beshik belik» ham deyiladi) bilan butlangan. Beshik afzallari: qo‘g‘iz, qo‘lbog‘lar, yo‘rgaklar, tag choyshab, yostiqlik, qo‘l va oyoq choyshablari, tag to‘shak, ust to‘shak beshik yopqi kabilardan iborat. Ular beshik egasi bo‘lgan chaqaloqni tashqi ta’sirlardan, sovuqdan, issiqdan, yelvizak va zarbalardan saqlagan.

Aslida kiyim-kechakning vazifasi ham shunday. Dastlab kiyim insonni ob-havo o‘zgarishlaridan, zarbalardan asrovchi vosita sifatida o‘ylab topilgan. Asrlar o‘tishi, kishilik jamiyatida bo‘lib o‘tgan turli o‘zgarishlar natijasida kishilarda ong rivojlana borgan sari insonlarni o‘zlari foydalanyotgan narsalarga nisbatan e’tibor bilan qarashga o‘rgana borganlar. Natijada, ularga xizmat qilayotgan narsalarning turlarini, ularni o‘zlariga qulayroq va chiroyliroq turlarini ixtiro qilishga odatlana borganlar. Shu jumladan kiyimga ham.

Keyinchalik kiyim ham insonlarga estetik vazifani bajaruvchi, ularni jinsi, yoshi va keyinchalik millatini aks ettiruvchi vositaga aylandi. Kishilik jamiyatida estetik did sifatida foydalanishda xizmat qilishini to‘la tushunganlaridan keyin odamlarda ularni, ya’ni kiyimlarni turlarga ajratib kiyish, turlarini hamda turli-tuman xillarini o‘ylab topish muammolari paydo bo‘la boshladi. «Badanni va tana a’zolarini berkitish, yopish va shu bilan inson tanasini tashqi muhit ta’siridan saqlash uchun kiyiladigan, asosan, mato va teridan tikib tayyorlanadigan narsalarning umumiy nomi – kiyim» [4, 364] bo‘lgan.

Oilada tayyorlanib, bolalarga kiydirilgan liboslar shu oilaning imkoniyatlari, saviyasi, urf-odatlarini, ishonch-e’tiqodlariga mos bo‘lgan. Kiyimlarning rangi, bichimi, matosi oila an’analari doirasida tanlangan.

Kiyim kiyganda inson o‘zini issiqdan, sovuqdan, tashqi ta’sirotlardan saqlash bilan bir qatorda, ochiq-sochiq yurishdan qochish, istihola qilishni ham ko‘zda tutadi. Shuning uchun havo juda issiq bo‘lsa-da, kishilar butkul yechinib yurmaydilar.

Iqlimga qarab kiyinish, davradagilarga hurmat yuzasidan kiyinish odobini saqlash farzandlarga oilada yoshlikdan uqdirilmog‘i zarur.

O‘zini va kiyimini ko‘z-ko‘z qilish, hammani o‘ziga qaratish niyatida kiyinish manmanlik va kibr, maqtanchoqlik sanalishini bolaga tushuntirmoq lozim. Farzandimiz uchun kiyinishda kamtarinlik, orastalik, bejirimlik, qulaylik asosiy mezonga aylanishi kerak.

“Insonda hamma narsa go‘zal bo‘lishi kerak” deyilganda uning kiyimi ham nazarda tutiladi, albatta. Biroq go‘zallik kiyimning qimmatligi, serhashamligini emas, uning bejirim va yarashimlilikini nazarda tutadi. Farzandlarimizning iqlimga qarab, sharqona odob doirasida mumtoz uslubda zamonaviy rusumda kiyinishi ularning komil tarbiyalanganligini aks ettiradigan mezondir.

Oilalarimizning donishmand kattalari bo‘lmish bobo-buvilarimiz, ota-onalarimiz bolalariga kiyinish borasidagi ajdodlardan meros qadriyatlarini qayta-qayta takrorlash bilan milliy an’analarga xos va mos kiyinishni doimo singdirib boradilar.

Yuqorida ta’kidlangan qadriyatlardan biri – nomoddiy madaniy meros namunasi bo‘lmish o‘zbek xalq maqollaridir. Ulardan bir necha namunani e’tiboringizga havola etmoqchimiz. Ular quyidagilar:

«Kiyimingga zeb berguncha, Ishlaringga ep ber», «Kiyimni yangiligidan saqla, obro‘ni yoshlikdan», «Uyga jihoz, odamga libos yarashar», «Yangini eski saqlar», «Yasanchiq mardona bo‘lmas, kapalak parvona bo‘lmas».

Ajdodlarimiz kiyinish odobiga amal qilishni komillik belgisi sanaganlar. Kiyinishdagi kamtarinlikni esa xush axloq dalolati hisoblaganlar. Ular kiyinish madaniyatini o‘z zurriyodlariga singdirishni eng muhim burchlari deb bilganlar.

Ko‘chaga chiqib ketayotgan bolalarning kiyim-boshiga razm solib: “Bu ko‘ylaging ma’qul emas. Seni bu kiyimda ko‘rganlar yengiltak, betartib, didi past inson ekan, deb o‘ylaydilar. Darrov risoladagi kiyimlaringni kiyib chiq” qabilida fikr bildirgan oila rahnamolari har bir xonadonda bor. Zero, kiyinish odobi oiladan boshlanadi.

Menimcha, har birimiz oilada, mahallada, maktab va muassasalarda, jamoat joylarida

farzandlarimiz qanday kiyinayotganiga alohida e’tibor bilan qarashimiz kerak. Barchamiz bir yoqadan bosh chiqarib harakat qilsak, farzandlarimiz o‘zimizga xos va o‘zimizga mos ko‘rkam va bejirim kiyinish odobini egallaydilar.

Ko‘p yillar muallimlik qilgan, bir necha farzandlarni tarbiya qilgan inson sifatida, oilada kiyinish odobiga o‘rgatish borasidagi tavsiyalarimni bayon etmoqchiman.

1. Kiyinish gigiyenasi, xulqi va odobiga doir yo‘l-yo‘riqlarni bolaga go‘dakligidan boshlab berib borish kerak.

2. Kiyim bolaning sog‘ligi, faolligi, didi va zavqiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi – bosh me’zon ekanligi anglatilishi zarur.

3. Nasihat va yo‘l-yo‘riqlarimiz maqol, ertak, ibratli hikoya kabi qiziqarli badiiy so‘z yoki hayotiy misollar yordamida ta’sirchan va yodda qolarli bo‘lishiga erishgan ma’qul.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent-1992
2. Kaykovus. Qobusnoma. Toshkent-2015
3. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. Toshkent-2011
4. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. II jild, -M.: «Rus tili», 1981, 364-bet
5. O‘zbek xalq maqollari. I jild, -Toshkent-1987, 110 -bet
4. <http://ziyonet.uz>
5. <http://www.uzedu.uz>

MUSIQA DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

Yoqubova Shahlo Soatovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahar 13-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining musiqa madaniyati fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Innovatsion faoliyatni ilmiy asosda tashkil etish bilan bog'liq holda ilg'or pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etishda o'quvchilarning ushbu faoliyatga tayyorgarligi va qiziqishini hisobga olish hamda tegishli texnologiyani tanlash eng muhim hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Texnologiya, musiqa, ta'lim, faoliyat, yangilik, interfaol, badiiy, estetik.

Hozirgi davrda har bir o'qituvchi egallashi lozim bo'lgan eng muhim ko'nikmalardan biri darslarni pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish va o'tkaza olish ko'nikmasidir. O'z tarkibiga ko'ra bu ko'nikma ancha murakkabdir.

Darsni yaxshi natijaga olib kela oladigan darajada loyihalashtirish uchun o'qituvchi tomonidan bo'lajak darsni texnologik xaritasini tuzib olishi katta ahamiyatga egadir, chunki darsning texnologik xaritasi har bir mavzu, har bir mashg'ulot xususiyatidan o'quvchilarning imkoniyat va ehtiyojidan kelib chiqqan holda tuziladi. Bunday texnologik xaritaning tuzishning o'ziga xos murakkablik tomonlari mavjud. Buning uchun o'qituvchi pedagogika, psixologiya xususiy metodika, informatika va axborot texnologiyalaridan habardor bo'lishi, shuningdek, juda ko'p metodlar, usullarni bilishi kerak bo'ladi.

Buning uchun: o'quvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash va unga oid ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun awalo o'quv - biluv faoliyatidan unumli foydalana bilish, o'quvchilarni har bir fan o'qitilishida pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish mahoratlarini egallab borishlariga erishish zarur. Masalan, dirijyorlik mashg'ulotlari jarayonida "Talaba treningi", "Men dirijyor", "Klaster", Musiqa nazariyasi fanini o'tishda "Aqliy hujum", "Skarabey", "Bahs - munozara", "Muloqot", "Guruh bo'lib ishlash", Xor va xorshunoslik asoslari mashg'ulotlarida "Kichik guruhlar ishlash", "Individual ishlash", "Differensial guruhlariga bo'lish", "Multimedia texnologiyasi", "Konsert darsi", Musiqa tarixi fanini o'tishda "Muammoli vaziyat", "Viktorina darsi", "Savol - javob", Cholg'u ijrochiligi darsini o'qitishda "Kuyni davom ettir", "Dars sayohat", "Konkurs darslar" texnologiyalarini qo'llash va o'quvchilarni bunday faoliyatga tayyorlab borish mumkin. Pedagogik faoliyatga texnologik jihatdan talabalarni tayyorlash o'quvchi o'quv mashg'ulotlari davomida egallagan va amaliy mashg'ulotlar, pedagogik amaliyotlar davomida mustahkamlab borish lozim bo'lgan nazariy psixologik, pedagogik va metodik bilimlarni amalda ongli, ishonchli va muvaffaqiyatli qo'llay olishiga ko'p jihatdan bog'liqdir.

Har bir darsni rang barang qiziqarli va mazmunli bo'lishi avaldan puxta o'ylab tuzilgan darsning loyihalashtirilgan texnologik xaritasiga ko'p jihatdan bog'liq. Dars jarayonida qo'llanilayotgan ilg'or pedagogik texnologiyalar o'quvchilarni erkin fikrlashga, izlanishga har bir masalaga ijodiy yondashishi, mas'uliyatni sezish, o'z ustida mustaqil ishlash, tahlil qilish, ilmiy - uslubiy adabiyotlardan, darsliklardan unumli foydalanishga, eng asosiysi fanga, O'quvchilarni musiqiy, badiiy, estetik tarbiyalovchi shaxsning dunyoqarashi, fikrlash tushunchasi, o'z kasbiga sadoqati va o'z mahoratini uzluksiz oshirib, takomillashtirib borishi birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lishi kerak. Ta'kidlab o'tganimizdek, musiqa o'qituvchisi oliy ta'lim davrida cholg'uchilik, musiqa cholg'ularida ijro etish, vokal - kuylash, nazariy bilimlarni yaxshi egallashi kerak. Chunki, jonli ijro etilgan kuy va qo'shiq hammadan ko'proq, tez va emotsional ta'sir kuchiga egadir. Jonli ijro etilgan kuy va qo'shiq o'quvchilar e'tiborini tez jalb etadi, yaxshi kayfiyat baxsh etadi. Jamoa bo'lib kuylash vaqtida hohlagan taktini (jumlaning) qayt arish imkonini beradi, va nihoyat musiqa asbobida mahorat bilan ijro etgan, qo'shiqni chiroyli ovozda kuylagan o'qituvchi o'z tarbiyalanuvchilariga musiqani har kim o'zi ijro etishi naqadar qiziqarli ekanligini, jozibadorligini amaliyotda ko'rsatib beradi. Musiqa o'qituvchisi faqatgina musiqa cholg'ularini mohirona ijro etish bilan cheklanib qolmay, balki, yaxshi tovush, dirijyorlik mahorati, jamoa bilan ishlash malakalarini yaxshi egallagan bo'lishi uning faoliyati samaradorligini kafolatlaydi. O'qituvchi bulardan tashqari darslarni kuzatib borishi uning yutuq va kamchiliklarini maxsus daftarga qayd qilib, shunga yarasha keyingi darslarga tayyorgarlik ko'rishi yaxshi samara beradi. Doimiy kuzatishlar sababli o'qituvchining

pedagogik mahorati ham o'sib, rivojlanib boradi. O'qituvchining o'rganilayotgan asar haqidagi kirish so'zi va dars mavzusini tushuntirib berishi, o'quvchilarni ajoyib va sehrli musiqa olamiga olib kiradi. Bunday xislatlar, ko'nikmalar, malakalarning asosiy negizi oliy ta'lim davridagi ta'lim jarayonida yaratilmog'i va o'qituvchilik faoliyatida uzluksiz ravishda takomillashtirilib, boyitilib, rivojlantirilib borilishi pedagog - murabbiylar oldiga, kasbiy faoliyatiga qo'yilayotgan ijtimoiy buyurtmaning asosiy mazmunini belgilaydi. Bu o'rinda musiqiy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning ijodiy faolligini ta'minlash alohida ahamiyatga molik. Musiqani tushunish, uning hissiy - emotsional ta'siridan bahramand bo'lish bilim, malaka va ko'nikmalar qatori emotsional his - tuyg'ularning ishtirokiga ham bog'liq. Asarni ijro va idrok etishda his - tuyg'ular qanchalik faol va chuqur bo'lsa, ularni tushunish va o'zlashtirish, ta'sirlanish shuncha ongli va samarali bo'ladi. Bu holatlar esa o'z o'rnida ijodiy faollik natijasida sodir bo'ladigan jarayondir. Zero, zerikarli va bir xillik sinfda jonli hissiyot holatini vujudga keltira olmaydi. O'quvchilarni darsga qiziqtirish birinchi navbatda tinglash va ijro etish uchun tanlanadigan repertuar va uslublarga (an'anaviy yoki interfaol metodlar) bog'liq.

Shunga muvofiq qo'llaniladigan metodlar ham ko'proq o'yin xarakterda bo'lishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Sho'x, o'yinbop, raqs ishtirokida turli musobaqa tarzida uyushtiriladigan va tematikasi bolalar dunyosiga mos ertak qahramonlari, hayvonlar, parrandalar, o'simliklar, tabiat manzaralari, qushlar obrazlari bilan bog'liq asarlar o'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish va havas uyg'ota oladi, estetik hissiyotlarini, musiqiy qobiliyatlarini o'stirib boradi. Bu o'rinda zamonaviy qo'shiqlar qatori xalq qo'shiqlaridan, qardosh xalqlar va kompozitorlari asarlaridan foydalanish darslarni yanada sermazmun va faol bo'lishini ta'minlaydi, yoshlarda xalq musiqa merosiga bo'lgan mehr va muhabbat tuyg'ularini shakllanishiga kuchli ta'sir etadi. Har bir darsda ijodiy faollik yuzaga keladi.

Zamonaviy musiqa madaniyati darslarini badiiy - pedagogik asar deb hisoblash mumkin. Chunki uni o'qituvchi o'z individual ijodidan va tajribasidan kelib chiqqan holda yaratadi. Darsning kompozitsiyasi va dramaturgiyasi, uning badiiy - pedagogik g'oyasi, maqsad va vazifalari, shakllari, metodik usullari va texnologiyalari ham o'quvchilarda musiqaga, o'quv materiallariga qiziqishni o'stirish, ularga musiqa san'ati va madaniyatining ma'naviy mazmunini singdirish, zamonaviy musiqali ijodiy faoliyatni anglashi - bularning hammasi o'qituvchining ijodiy yondashuvchanligining mahsuli hisoblanadi.

O'qituvchi musiqa darsini (bir soatlik) rejasini tuzganda maqsad, vazifasini, mavzusini, turini va o'qitish shakllarini, musiqiy faoliyatlarni va ular mazmunida o'quvchilarga beriladigan bilimlar, qo'llaniladigan uslublarni, texnologiyalarni aniqlab, so'ng darsning senariysini yaratadi. Darsning har bir faoliyati: musiqa tinglash, jamoa bo'lib kuylash, musiqa savodi, ritmik harakatlar, musiqa cholg'u asboblari jo'r bo'lish, o'yinlar - bir - biri bilan bog'lanib, uzviylashtirilgan bo'lishi kerak. Bunda o'quvchilarni darsga faol qatnashtirish uchun turli xil texnologiyalar, vositalar, metod va usullar qo'llaniladi. Ma'lumki, har qanday pedagogik texnologiya ta'limning yangi loyihasini rivojlantiruvchi ta'lim tamoillariga asoslangan bo'lib, o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Xulasa qilib shuni aytish mumkinki. Hozirga kunda yangi pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tadbiq etishga bo'lgan qiziqish kundan - kunga kuchayib bormoqda. Chunki, pedagogik texnologiya va interfaol metodlar o'quvchi yoshlarni puxta bilim va malakalarni egallashlarini yengillashtiradi, qulaylik tug'diradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Yo'ldoshev Sh, Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. - Toshkent, Fan, 2001 - yil.
2. Ishmuhammedov.R, Abduqodirov.A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent, - Fan, 2008 - yil.

БИОЛОГИЯ ТАЪЛИМИНИНГ ТАРИХИЙЛИК ВА МИЛЛИЙЛИК ҚОНУНИЯТИ

Жўраева Дилдора Юнусовна

Навоий давлат педагогика институтини, докторант
(99) 1535006 djorayeva78@mail.com

Аннотация: Биология таълимининг тарихи, мутаффакир олимларнинг биологик билимлар ва миллий таълим-тарбиядаги қарашлари келтирилган.

Калит сўзлари: биологик таълим, миллий таълим, тарихийлик, қадимги таълим, ренессанс...

Жаҳоннинг илғор мамлакатлари тараққиётида инсон омили, капиталининг интеллектуал салоҳияти, рақобатбардошлигини оширишда таълим сифатини яхшилашнинг муҳим аҳамият касб этиши тажрибалари мамлакатимизда узлуксиз таълимни модернизациялашни тақазо этади. Ёш авлодни ҳар томонлама, давр талабига мос яшашга, меҳнат қилишга компетенцияли тайёрлаш ҳар бир фанни ўқитиш самарадорлигини қанчалик оширишга боғлиқ. Ўзбекистонни янада ривожлантириш Ҳаракатлар стратегиясида «узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, олий таълим муассасалари фаолиятининг сифати ҳамда фикрлайдиган, ватанга содиқ, қатъий ҳаётини нуктаи назарга эга ёшларни тарбиялаш» нинг истиқболли вазифалари белгилаб берилган.

Қадимги Турон замини - башарият тамаддунининг пайдо бўлиши ва ривожланишига энг кўп ҳисса қўшган юртлар жойлашган минтақа ҳисобланади. «Авесто», «Бундаҳишин», «Дингард» сингари ёзма ёдгорликларидаги аниқ далилларга кўра кўҳна Мовароуннаҳрда эразмиздан олдинги VI асрлардаёқ таълимнинг яққа, мустақил, бошланғич, ўрта ва мадрасаларда ўқитиш тизими кенг жорий қилинган, ривожланган.

Тарбияланувчилар бошланғич таълимда кўпроқ ахлоқ – одобга, турли ҳунарларга, деҳқончилик, чорвачилик, тикувчиликка ўргатилган бўлса, яққа, хусусий таълимда ҳарбий ҳунарга, ўрта ва мадраса таълимида эса математика, химия, биология, тарих, фирқ фанлари ўргатилган. Қадимги аجدодларимиз таълимнинг узвийлиги, унинг амалиёт билан бевосита боғланишига алоҳида эътибор беришган. Ўрта асрдаёқ менингит касаллигини жарроҳлик йўли билан даволашнинг ривожланганлиги, Марв шаҳрида мураккаб ҳарбий қуроллар ишлаб чиқарадиган корхонанинг бўлганлиги, минглаб кишилар яшайдиган шаҳарлар қурилганлиги - ўлкамизда узоқ йиллар мобайда тиббиёт, математика, химия фанларининг анча ривожланганлигини кўрсатади.¹

VIII-XII асрлар илк Шарқ ренессанси сифатида инсоният тарихида муҳим ўрин тутди. Хоразмда маъмунийлар ҳукмронлиги даврида, айниқса X аср охири XI аср бошларида илм-фан тараққий этди.

Шарқ «Уйғониш даври» да илм-фаннинг ривожланишини, шунингдек, табиатни тадқиқ қилиш, табиат таълимини уч йўналишда таҳлил этиш мумкин:

Биринчи йўналиш математика – тиббиёт йўналиши бўлиб, буларга математика, астрономия, кимё, география, минералогия, тиббиёт, доришунослик каби фанлар киритилиб, ушбу йўналишларда ал-Хоразмий, Аҳмад Фарғонийлар математика, астрономия ва географияга, Закарий ар - Розий кимё ва физикага, Ибн Сино тиббиёт ва фалсафага, Беруний ва Журжонийлар минералогия, география ва тиббиётга оид йирик асарлар яратдилар.

Иккинчи йўналиш ижтимоий – фалсафий йўналиш бўлиб, бунга фалсафа, тарих, мантиқ, рухшунослик, воҳхлик ва бошқа фанлар киритилади. Бу йўналишда Фаробий, ал-Кихдий, Ибн Сино, Муҳаммад Наршахий кабилар фаолият кўрсатган. Булар қомусий олимлардир.

Учинчи йўналиш таълимий – ахлоқий йўналиш бўлиб, бу соҳада қомусий олимлар ўз қарашларини ижтимоий – фалсафий ва илмий асарлари таркибида ёки ахлоқий асарларида баён этганлар. Шарқ уйғониш даврида инсон муаммоси маънавий соҳадаги асосий масала бўлган. Шунинг учун ҳам таълим-тарбияга катта эътибор берилган. Яратилган асарларда Шарққа хос бўлган инсоннинг ахлоқий-руҳий камолотини улуғлаш етакчи ўрин тутган. Бунда илмий билимга асосланувчи метод шаклланди, натижада ақлий тарбия олимлар эътиборида бўлди: Хоразмий, Фаробий бу методни асослаб беришган буюк мутафаккирлар

¹ Ҳамиджон Ҳомидий, Авестодан Шохномага, Т., «Шарқ», 207, 68 – 67 – бетлар.

эди. Табиат ва унга боғлиқ таълим-тарбияни ривожлантириш бўйича Хоразмий, Фаробий, Беруний, Ибн Синоларнинг қарашлари алоҳида аҳамиятга эга.

Фаробий «Бахт – саодатга эришув тўғрисида» асарида билимларни ўрганиш тартиби ҳақида фикр юритган. Унинг таъкидланишича, аввал билиш зарур бўлган илм ўрганилади, бу олам асослари ҳақидаги илмдир. Уни ўргангач, табиий билимларни, табиий жисмларни тузилиши, шаклини, осмон ҳақидаги билимларни ўрганиш лозим. Ундан сўнг, умуман, табиат ўсимлик ва ҳайвонлар ҳақидаги илм ўрганилади, - дейди.

Биологиянинг ривожланишида хусусан, жаҳон фанининг тараққиётига ғоят улкан ҳисса қўшган буюк истеъдод эгаси, энциклопедик олим Абу Райхон Беруний (973-1048) дунё фани тарихида катта ўрин тутди. У табиий ҳодисаларни стихияли материализм нуқтаи назаридан тушунтириб, дин ва идеализмга қаттиқ зарба берди. Бир томондан, феодализм тузумининг емирилиб бориши билан католицизм позициясининг кучсизланиши, иккинчи томондан, шаҳар буржуазиясининг ўсиши, капиталистик ишлаб чиқариш формаси билан савдонинг ривожланиб бориши фан ва санъатнинг юксалиши учун кенг имкониятлар яратган давр – Уйғониш даврини бошлаб берди. Уйғониш даврида янги бозорлар ва хом ашё манбаи ахтариб, денгиз ҳамда қуруқлик бўйлаб қилинган сафарлар натижасида янги-янги қитъа ва мамлакатлар кашф этилди, ҳайвон ва ўсимликлар ҳақидаги билимлар бойиб борди.

Маҳмуд Замахшарийнинг «Ал-жибол вал-амкина вал-миёҳ» («Тоғ, манзил ва сувлар»), «Китобу асмо ил-адавия вал-жибол» («Дори – дармон ва тоғлар исмлари китоби») каби асарлари - табиатшунослик луғатидир. Китобда атамалар алифбо тартибида, қайси ер, тоғ ва сувнинг номи, қуйилиш сабаби ва улар билан боғлиқ ривоятлар келтирилган.

Хуллас, биологик таълим самарадорлиги ва миллий таълим – тарбияни такомиллаштириш-биологик билимлар тарихи ҳамда педагогик меросимизни илмий ўрганишга боғлиқ.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Чориев А, Чориев Н. Педагогика тарихи методологияси. «Фан», Т., 2010.
2. Чориев А, Чориев И. “Педагогиканинг фанлараро боғлиқлик методологияси” Тошкент Фан 2011.
3. Ҳамидий Х. “Кўҳна шарқ дарғалари”. Тошкент: “Шарқ” 1999.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ

Сафоева Шаҳноза Алиевна

Навоий вилояти Зарафшон шаҳар

3-сонли КБФЧЎИДУМ Ўзбек

тили фани ўқитувчиси

Аннотация: мақолада янги Ўзбекистондаги таълим тизими ҳамда таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар ёритилган.

Калит сўзлари: таълим тизими, илм-фан, маданият, техника.

Биз таълим ва тарбия барча бўғинлари фаолиятини бугунги замон талаблари асосида такомиллаштиришни ўзимизнинг биринчи даражали вазифамиз деб билимиз.

Ш.М. Мирзиёев

Илм-фан, маданият, маърифат ҳар қандай мамлакат ва халқни юксакликка кўтаради. Унинг тараққиётини таъминлайди, келажагини кўрсатиб беради. Жаҳон тарихий тажрибасининг гувоҳлик беришича бирорта халқ ва миллат таълим-тарбияга эътибор қаратмай туриб, тараққиётга эриша олмаган. Барчамизга кундай равшанки, бугунги кунда маънавиятга, таълим-тарбияга, замонавий кадрлар тайёрлашга етарлича эътибор қаратмайдиган жамият, давлат, халқ ёки миллат иқтисодий, ижтимоий, сиёсий муаммоларини бартараф эта олмайдди.

Мустақиллигимизнинг пойдеворини мустаҳкамлашда, мамлакат тараққиётида, Ўзбекистоннинг буюк давлатга айланишида таълим-тарбия ишларини йўлга қўйиш, фуқароларни замонавий илм-фан, маданият, техника ва технология ютуқлари билан таништириб бориш жуда катта аҳамият касб этади. Чунки мамлакат тараққиёти ва тақдирини маънавий жиҳатдан етук, иродаси бақувват, иймони бутун, юксак салоҳиятли инсонлар ҳал этади. Мамлакатимизда истиқдолнинг дастлабки йилларидан бошлаб таълим-тарбия тизимини ривожлантириш ва такомиллаштириш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Фарзандларимизнинг жаҳон андозаларига мос шароитларда замонавий билим, касб-ҳунарларни эгаллашлари, жисмоний ва маънавий жиҳатдан етук инсонлар бўлиб вояга етишларини таъминлаш, уларнинг қобилият, истеъдоди, интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш борасида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Мустақиллик йиллари, айниқса, сўнги 4–5 йил мобайнида таълим соҳасига назар ташлайдиган бўлсак, жуда кўп ўзгаришлар амалга оширилганининг гувоҳи бўламиз. Жумладан, бу йиллар мобайнида таълим муассасаларининг моддий техник базасини мустаҳкамлаш, замонавий таълим муассасаларини қуриш, капитал таъмирлаш ва уларни ўқув ҳамда лаборатория жиҳозлари, компьютер технологиялари билан таъминлаш жадал суръатларда амалга оширилди. Қолаверса, улуг аждодларимиз меросини ўрганиш ва уларга мос етук кадрлар етиштириш мақсадиди Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги ва математика, физика, астрономия, информатика фанларини чуқур ўргатишга мўлжалланган Мирзо Улуғбек номидаги ихтисослаштирилган мактаблар, деярли барча вилоятларда фаолият юритаётган Президент мактаблари ҳамда спорт ва санъат мактабларининг ташкил этилиши илмга чанқоқ ўқувчи ёшлар учун яратилган улкан имкониятлар бўлибгина қолмай, соҳада етук, замон талабларига жавоб берадиган кадрлар тайёрлашга замин яратади.

Республикаимизда таълим тизимининг ривожланиши шиддат билан ўсиб бораётган бир пайтда узлуксиз таълимнинг жорий этилиши, ананавий дарслар ўрнини замонавий педагогик технологиялари асосидаги ноанъанавий дарслар эгаллагани, дарс жараёнида ўқувчини фаоллаштириш мақсадида интерфаол методлардан самарали фойдаланилаётганлиги бугунги кун таълим соҳасининг яна бир улкан ютуқларидан биридир. Президентимиз томонидан белгилаб берилган, ёшлар маънавиятини юксалтириш ҳамда уларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш, ёшлар истеъдоди ва иқтидорини қўллаб-қувватлашга қаратилган “Беш муҳим ташаббус” дастури ҳам ёшларимиз учун яна бир улкан имкониятлар эшикларини очди десак муболаға бўлмайди.

Таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотларнинг салмоқли қисмини, албатта, олий таълим тизимидаги ислохотлар ташкил этади. Мустақил фикрлайдиган, юқори салоҳиятли кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатдан янги босқичга кўтириш, олий таълимни модернизация қилиш мақсадида мамлакатимизда бир қанча ишлар амалга

оширилиб келинмоқда. Шу ўринда абитуриентлар учун яратилаётган кўплаб янгиликлар ва қулайликлар ҳақида ҳам айтиб ўтиш жоиз. Сўнги йилларда республикада қатор хорижий ва маҳаллий олий таълим муассасаларининг ташкил этилганлиги, президентимиз ташаббусига кўра олий таълим муассасаларига қабул квоталарининг сезиларли даражада оширилганлиги битирувчи ёшларнинг олий таълимга бўлган қизиқиш ва интилишларини янада ривожлантирди. Қолаверса, барча абитуриентлар ўз қизиқишларига кўра олий таълим муассасаларига ўқишга киришда бештагача бакалавриат таълим йўналишида танловда иштирок этишлари мумкин бўлди, яни бу дегани абитуриентлар ўз куч ва билимларини бир вақтнинг ўзида бешта турли олий таълим муассасаларида синаб кўриш имкониятига эга бўлишди.

Таълим соҳасидаги ислохотлар, амалга оширилаётган ишлар ҳақида соатлаб гапириш мумкин. Бу яратилган имкониятлар қисқа вақт ичида самарали натижалар бераётганлиги ҳам барчамизга аён. Мамлакатимиз ёшларининг нуфузли халқаро танлов ва мусобақаларда иштирок этиб, совринли ўринларни қўлга киритиб келишаётганлиги фикримизга далил бўла олади. Президент мактабларининг битирувчилари, қолаверса, умумтаълим мактаб битирувчиларининг нуфузли хорижий илм даргоҳларига қабул қилинаётганлиги бугунги кун таълимининг яна бир улкан ютуқларидан биридир. Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, юртимизда сўнги йилларда тадбиркорлик билан шуғулланиб, мамлакатимиз равнақига ўз ҳиссасини қўшиб келаётган ёшлар сезиларли даражада ортиб бормоқда.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, мамлакат тақдири ёшлар қўлида ва бугунги кун ёшларидан биргина талаб, яратилаётган имкониятлардан унумли фойдаланган ҳолда ўз порлоқ келажакларини яратиб, ватан равнақига муносиб ҳисса қўшишдир.

CLASSROOM MANAGEMENT IN TEACHING ENGLISH AT SCHOOL

Abdukarimova Nazokat Boltaboyevna

Teacher School №31 in
Hazarasp District of Khorezm region

Annotation: The following article is concerning the role of classroom management while teaching and its importance in developing both teachers' proficiency and learners' knowledge during the lesson. This piece of writing also provides some useful and effective strategies to manage the classroom proactively.

Key words: classroom management, model ideal behaviour, offer praise.

Currently the government is mostly focusing its whole attention on the education at schools, colleges, lyceums and other institutions. In teaching process crucial thing that is considered to be vital is classroom management.

Classroom management is crucial in classrooms because it supports the proper execution of curriculum development, developing best teaching practices, and putting them into action. Classroom management can be explained as the actions and directions that teachers use to create a successful learning environment; indeed, having a positive impact on students achieving given learning requirements and goals. In an effort to ensure all students receive the best education it would seem beneficial for educator programs to spend more time and effort in ensuring educators and instructors are well versed in classroom management. Also, research from Berliner and Brophy & Good shows that the time a teacher must take to correct misbehavior caused by poor classroom management skills results in a lower rate of academic engagement in the classroom. From the student's perspective, effective classroom management involves clear communication of behavioral and academic expectations as well as a cooperative learning environment

1. **Model ideal behavior** - make a habit of demonstrating behavior you want to see, as many studies show that modeling effectively teaches students how to act in different situations. A straightforward way to model certain behaviors is holding a mock conversation with an admin, other teacher or student helper in front of the class.

2. **Let students help establish guidelines** - encourage all students to help you build classroom rules, as you'll generate more buy-in than just telling them what they're not allowed to do. Near the start of the year or semester, start a discussion by asking students what they believe should and shouldn't fly. At what points are phones okay and not okay? What are acceptable noise levels during lessons? This may seem like you're setting yourself up for failure, but — depending on the makeup of you class — you may be shocked at the strictness of some proposed rules. Regardless, having a discussion should lead to mutually-understood and -respected expectations.

3. **Document rules** - don't let your mutually-respected guidelines go forgotten. Similar to handing out a syllabus, print and distribute the list of rules that the class discussion generated. Then, go through the list with your students. Doing this emphasizes the fact that you respect their ideas and intend to adhere to them. And when a student breaks a rule, it'll be easy for you to point to this document..

4. **Avoid punishing the class** - address isolated behavior issues instead of punishing an entire class, as the latter can hurt your relationships with students who are on-task and thereby jeopardize other classroom management efforts. Instead, call out specific students in a friendly manner.

5. **Encourage initiative** - promote growth mindset, and inject variety into your lessons, by allowing students to work ahead and deliver short presentations to share take-away points. Almost inevitably, you'll have some eager learners in your classroom. You can simply ask them if they'd like to get ahead from time-to-time. For example, if you're reading a specific chapter in a textbook, propose that they read the following one too. When they deliver their subsequent presentations to preview the next chapter on your behalf, you may find that other students want a bit more work as well.

References:

1. Soheili, Alizadeh, Murphy, Bajestani, Ferguson. Teachers as Leaders: Classroom Management Techniques, 2015
2. Berliner, Brophy & Good. Classroom management, 1986-1988
3. H. Korpershoek, Harms, Boer, Mechteld. Effective classroom management strategies and classroom management programs for educational practice, 2014
4. Dr Barry S. Parsonson, Evidence-based Classroom Behavior Management Strategies, 2021.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI FANLARGA QIZIQISHINI OSHIRISH UCHUN ZAMONAVIY AXBOROT TEXNLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Abdukarimova Xafiza Boltabayevna

Hazorasp tumanidagi 31- maktabning
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o‘quvchilarning matematika faniga bo‘lgan qiziqishini oshirishda “Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: kompyuter, planshet, ijodkor, pedagogik, matematika, ta’lim.

Boshlang‘ich sinf darslarida axborot texnologiyalaridan foydalanish bugungi kunda barcha o‘qituvchilar oldiga ma’lum vazifalar qo‘ymoqda. Shu jumladan, 3- sinf matematika darslarini o‘qitishda ham axborot texnologiyalaridan foydalanish mumkin. Boshlang‘ich sinflarda o‘quv fanlarini o‘qitish jarayonida kompyuterdan ko‘rgazmali vosita, o‘quvchilar mustaqil o‘zlashtirishiga mo‘ljallangan didaktik o‘quv material, o‘z-o‘zini nazorat qilish va ixtirochilik qobiliyatlarini takomillashtirishga yo‘naltirilgan ijodiy texnologik obyekt sifatida foydalanishga asosiy e’tibor qaratilishi zarur. So‘nggi yillarda kompyuterlar va axborot texnologiyalari hayotimizga dadil kirib kelmoqda. Kompyuter — bugungi kunda axborotlarni olish va qayta ishlashning muhim vositasi bo‘lib, uning tezkorligi tasavvumi lo‘l qoldiradi. Shuning uchun ham bu vositalarning o‘quv jarayoniga joriy etilishini hozirgi davrda tabiiy hol deb qarash joiz bo‘ladi. Didaktik darslik bo‘yicha qo‘llanayotgan kompyuter jarayonlarini ma’lum tizimga solishga urinib ko‘raylik.

1. Multimediyalar texnologiyalar tufayli o‘quvchilarda qiziqish va manfaatdorlik tug‘diradi.
2. Fikrlash faoliyatini faollashtirib, o‘tilgan materialni samarali o‘zlashtirish imkonini beradi.
3. Amalda namoyish etilishi qiyin bo‘lgan jarayonlarni modellashtirish va ko‘rsatma olish imkonini beradi.
4. Materialni o‘rganish sur‘ati bilan bir qatorda uni tushunish, anglash o‘qitishni yakka-yakka (individual) shaklda o‘tkazish imkonini beradi.
5. Na faqat sirtqi tizimda, balki, betobligi yoki boshqa obyektiv sabablar darslarda ishtirok eta olmagan o‘quvchilar bilan uzoq masofadan turib mashg‘ulot o‘tkazish imkonini beradi. O‘quvchilarga ma’ruza va referatlar tayyorlash jarayonida INTERNET orqali materiallarni mustaqil ravishda izlab topish va foydalanishga imkon yaratadi.
6. Mashg‘ulotlarning samaradorligi haqida mashg‘ulotni to‘plash hamda qayta ishlash tezligini keskin oshiradi.

Matematika darslarida o‘quvchilarni fikrlash qobiliyatini shakllantirish maqsadida kompyuterdan foydalanish masalasiga to‘xtalib o‘tamiz. O‘qituvchi o‘z mashg‘uloti davomida o‘quvchilarga ma’lum hajmdagi mashg‘ulotlarni beribgina qolmay, ularda turli vositalardan, jumladan, kompyuterdan foydalanib, mustaqil ravishda boshqa ma’lumotlarni izlab topishga ishtiyoq tug‘dirishni shakllantirishga erishishi lozim. O‘quvchilarning mustaqil ravishda bilishga harakati yaxshi tashkil etilgan bo‘lsa, mashg‘ulot shuncha samarali va sifatli o‘tadi.

1. Birinchi sinfda qo‘shish amalining o‘rin almashtirish xossasini o‘rgatishda:

$$\begin{array}{l} 4+5 = \\ 5+4 = \end{array} \quad 9 \quad \text{va} \quad 9 \quad \begin{array}{l} -4 = 5 \\ -5 = 4 \end{array}$$

2. Analogik ravishda ko‘paytirish jadvali o‘rganiladi:

$$6+6+6+6=24, \quad 4-6=24, \quad 4-6=24, \quad 24:6=4, \quad 24:4=6,$$

$$\begin{array}{l} 6 \cdot 4 = \\ 4 \cdot 6 = \end{array} \quad 24 \quad = \quad 24 \quad \begin{array}{l} :6 = 4 \\ :4 = 6 \end{array}$$

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Xidirova D. Bilimdonlar bellashuvi (3- sinf uchun). — Boshlang‘ich ta’lim, 2009, №1, 18-19.
2. «Boshlang‘ich ta’lim» ilmiy-jadvaliy jurnali. 2007-2012 yillar chiqqan sonlari.

**ТА’ЛИМДА АХБОРОТ КОММУНИКАТСИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ
ИМКОНИАТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ**

Yo’ldoshova Mavluda Anvar qizi

Xorazm viloyati Shovot tumanidagi

28-maktabning ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi

Tel:97-988-81-88//yo’ldoshovamavluda/@mail.com

Abdullayev Ruslon Sadullayevich

Xorazm viloyati Shovot tumanidagi

28-maktabning geografiya fani o’qituvchisi

abdullayevruslan/@gmail.com/91-998-48-14

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’limda AKT ni qo’llashning didaktik asoslari va o’quv jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari,elektron darsliklar hamda multimedialiy vositalaridan foydalanish haqida so’z boradi

Kalit so’zlar: didaktika,virtual laboratoriya,multimedialiy resurs,elektron darslik

XXI –ASR AXBOROT TEXNOLOGIYALARI ASRI bo’lganligini e’tiborga olgan holda o’quvchilarning zamonaviy ta’lim olishida AKT vositalarining o’rni beqiyosdir.O’quv jarayonida zamonaviy AKT ni qo’llashning didaktik asoslari:

Didaktika – ta’lim jarayonini takomillashtirish yo’llari, o’qitish nazariyasini o’rganuvchi pedagogikaning tarkibiy bo’limi.

Didaktikaning vazifalari sirasiga o’qitish jarayonini, uning pedagogik shartlarini tavsiflash va tushuntirish, o’qitishning yangi vositalari,texnologiyalari asosida takomillashtirish kiradi.

O’quvchilar malakasini oshirishda o’quv jarayonini loyihalashtirish, o’quv modullari tarkibiga kiruvchi mavzularni o’qitish metodikasini ishlab chiqishda o’quv maqsadlari va mazmunini o’qitish jarayoni qonuniyatlari bilan bog’lovchi **didaktik tamoyillarga** asoslangan holda tashkil etilishi ko’zlangan natijalarga erishishni ta’minlaydi.

O’quvchilarning malakasini zamonaviy AKT larni qo’llagan holda samarali oshirishning quyidagi didaktik tamoyillarini ajratib olish mumkin: ilmiylik; -tizimlilik; -ko’rgazmalilik; -nazariyaning amaliyot bilan bog’liqligi; -kasbiy yo’naltirilganlik; -onglilik va faollik; -ta’limni axborotlashtirish.

Bunda didaktik tamoyillarning kompleks ravishda o’zaro bog’liqligi, oshib borayotgan tizimli ahamiyatini alohida belgilash maqsadga muvofiq.

Dars jarayonining samaradorligini oshirish uchun yordam beruvchi vositalar:

-interfaol elektron didaktik vositalar,

-multimedialiy ilovalar,

-audio vizual elektron darsliklar,

-immitatsion o’quv vositalar

-online muloqotlar

Elektron axborot ta’lim resurslari deganda ta’limga berishga asoslangan elektron

shakldagi axborot, ma’lumotlar banki yoki ma’lumotlar bazalarini tushunishimiz

mumkin.Hozirgi vaqtda yaratilayotgan elektron axborot ta’lim resurslari quyidagilarni o’z ichiga oladi:

✓ Elektron darslik; ✓ O’quv filmi;

✓ Virtual laboratoriya; ✓ Multimedialiy resurs;

✓ O’quvchilar bilimini diagnostika qilish vositalari.

Elektron darslik amaldagi DTS, o’quv reja va dasturlar hamda tasdiqlangan (ma’qullangan) darslikka asoslangan holda dasturchi, dizayner, uslubchi va darslik muallifidan iborat ijodiy guruh tomonidan yaratiladi.

O’quv filmi – bu ishlab chiqarish jarayoni, tabiiy hodisa, tarixiy voqelik, adabiyotga oid sahnalar kabilarni namoyish etadigan qisqa muddatli videofilm.

Virtual laboratoriya – aniq va tabiiy fanlar bo’yicha tabiatda mavjud, lekin amaliyotda ko’rsatish imkoni bo’lmagan yoki xavf-xatar tug’diradigan namoyish va laboratoriya ishlarini o’tkazish uchun mo’ljallangan.

Multimedia (ingl. multi – “ko‘p, keng”, media “muhit”) resurslar ovoz, grafika, animatsiyalarni o‘ziga olgan harakatlanish mavjud bo‘lgan muayyan mavzuga doir resursdir. Bunday resurs tarkibiga elektron taqdimot, videoma‘ruza, videoroliklar kirishi mumkin.

AKT bilan ishlash jarayonida ma‘naviyatimizga yot, “ommaviy madaniyat” ga xos bo‘lgan axborotlarga qarshi kurashish uchun o‘quvchilarda ma‘naviy immunitetni shakllantirishga alohida e‘tibor qaratish lozim. Umuman olganda, ta‘lim jarayonida elektron axborot ta‘lim resurslaridan unumli foydalanish natijasida o‘quvchi va tinglovchilar o‘quv materialini **tez va qulay usulda**, ya‘ni ko‘rish, eshitish orqali chuqurroq va mukammalroq o‘zlashtiradilar.

Zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida dars o‘tish ham yangilik, ham yengillik yaratadi: zarur ko‘rgazmali qurollar, tarqatmalrning hammasi kompyuter orqali tayyorlanadi. Bu o‘qituvchining darsga tayyorgarlik vaqtini va ko‘rgazmali qurollarga sarflaydigan mablag‘ini tejaydi. Shuningdek, o‘quvchilar yangi bilimlarni olish uchun faol ishtirok etadilar va fanga qiziqishlari ortadi. Zero, kompyuter ilmini bilish, uning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish bugungi kun talabidir.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o‘quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish foydalanuvchilarning tafakkur ko‘nikmalarini va murakkab vazifalarni hal qilish malakalarini rivojlantirishning yangi yo‘llarini ochib beradi, ta‘limni faollashtirish uchun prinsipial yangi imkoniyatlarni taqdim qiladi. AKTdan foydalanib dars o‘tish o‘quv samaradorligining keskin oshishiga ko‘maklashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Xoliqov. Pedagogik Mahorat T-2011
2. Ishmuhammedov M, Yo‘ldashev Ta‘lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. T-1998
3. ziyonet.uz
4. eduportal.uz

METALLARNING INSONIYAT HAYOTIDA TUTGAN O'RNI

Abdullayeva Manzura Bozorovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
39-son maktab Kimyo fani o'qituvchisi
Telefon:+998(97)3606293

Ismoilova Hosiljon Xo'jaboy qizi

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
48-son maktab Kimyo fani o'qituvchisi
Telefon:+998(99) 542 74 93

Annotatsiya: metallar bir qaraganda oddiy ko'rinsada, ularning foydali jihatlari juda ko'p. Shunday ekan ularni kundalik hayotimizdagi ahamiyatini to'liq anglab yetishimiz va yetkazishimiz nihoyatda muhimdir.

Kalit so'zlar: metallar, xususiyatlar, metal turlari, xetlar, Kichik Osiyo, harorat, yuqumli kasalliklar, kimyoviy elementlar, xossalr va kimyoviy bog'lanish.

Bilamizki, metallar D.I.Mendeleev kimyoviy elementlar davriy sistemasida mavjud elementning ko'pchiligini tashkil etadi. Ularning yettitasi qadimdan ma'lum bo'lib, ulardan qadimda ham, xozirda ham insonlar foydalanib kelishgan. Ulardan kumush va misning hayotimizdagi ahamiyati haqida ma'lumot beraman. Viruslar, bakteriyalar va boshqa mikroorganizmlar inson hayotiga ko'p xollarda havf soladi. Bunday mikroorganizmlardan insonlarni ximoya qilish uchun kumushdan foydalanish mumkin. Doimiy ichimlik suvi saqlanadigan idish ichiga turli keraksiz kumush buyumlarni solib qo'ysak, suvda mavjud turli mikroorganizmlar nobud bo'lishi mumkin. Zararli mikroorganizmlardan saqlanishning yana bir yo'li tish koronkalarini kumushdan yasatishdir. Yuqumli kasalliklarni davolash jarayonida viruslar, mikroblar doimiy ishlatiladigan antibiotiklarga moslashib, yashovchanligi yanada ortar ekan. Immuniteti o'ta past bo'lgan bemorlar bunday hollarda uzoq vaqt mikroblardan qutulolmay qiyinalishadi.

Bunday hollarda kasalxona eshiklari oddiy tuqichlari o'rniga mis yoki latundan yasalgan tutqichlarga almashtirish samarali natija beradi. Bu usulni "alternative himoya" usuli deb ataladi.

Bu borada Fransiyaning Tura va Bezanson universiteti olimlari ko'plab tajribalar o'tkazishgan. Metallar xalq xo'jaligining barcha sohalarida ishlatiladi. Inson hayotiy faoliyati uchun foydalanish darajasi bo'yicha metallar oldingi o'rinlarda turadi. 8-rasmda oddiy yoritish lampochkasida ishlatiladigan metallar ko'rsatilgan. Ishlatilish sohasiga qarab, metallar shartli ravishda qora va rangli metallarga bo'lingan. Qora metallar - temir va uni qayta ishlashning asosiy mahsulotlari cho'yan va po'latlardir. Rangli metallar - temirdan boshqa metallar va ularni qayta ishlangan mahsulotlaridir. Rangli metallar temir zichligiga (7874 kg/m^3) nisbatan zichligining katta va kichikligiga Yengil metallar (litiy, natriy, kaliy, kalsiy, aluminiy, magniy, titan, rux, surma va b.). Og'ir metallar (texnitsiy, kadmiiy, nikel, simob, qalay, qo'rg'oshin, mis, kobalt va b.).

Momolarimiz chaqaloqni birinchi marta yuvintirishganda, chaqaloq terisi hayoti mobaynida turli kasalliklarga chidamli bo'lishi uchun, suvga mis va kumush tangalarni, oltin taqinchoqlarni solib qo'yishgan. Yana bir voqeani misol qilib keltirmoqchiman. Tarix kitoblarida yozilishicha, inglizlar Hindistonni bosib olishgan paytda o'lat kasalligi tarqalgan. Oddiy askarlarning deyarli barchasi ushbu yuqumli kasallikka chalinishgan. Biroq bu havfli kasallik qo'shin sarkardalariga yuqmagan. Buning sababi oddiy edi. Ya'ni, sarkardalar kumush idishda tanavvul qilishgan va suv ichishgan, askarlar esa oddiy temir idishlarda taomlanishgan edilar. Bunday misollarni hayotimiz mobaynida juda ko'p bora uchratishimiz mumkin. Sog'lig'imizni saqlash o'z qo'limizda, ko'proq mis, kumush va oltin buyumlardan foydalanish sog'lig'ingiz uchun naqadar muhim ekanini unutmang! Noyob metallar (aktinoidlar, lantanoidlar, molibden, volfram, vanadiy, niobiy, tantal, radiy, toriy va b.)-kabi tiplarga bo'linadi. Indiy va kumush nurni yaxshi aks ettirganligi uchun proyektor va reflektorlar tayyorlashda ishlatiladi. Qadimgi vaqtlarda asl metallar: oltin va kumush hamda misdan to'lov vositalari bo'lgan pul birlklari tayyorlanib, turmushda ishlatilgan. O'zbekistonda hozirgi kunda 40 ta qimmatbaho metall konlari qidirib topilgan. Metallar bolg'alanuvchanlik va plastiklik xossasiga ega.

Bolg'alanuvchanlik - jismlarning tashqi ta'sirlar natijasida osongina shaklini o'zgartirish qobiliyati. Eng bolg'alanuvchan metall oltin bo'lib, undan yupqa folga va nozik ip tayyorlash

mumkin. Metall bog'. Metallarning kristall panjarasi tugunlarida neytral atomlar, musbat zaryadlangan ionlar joylashadi va ular orasida erkin elektronlar harakatlanadi. Metallarda doimiy ravishda atomlardan elektronlarning ajralishi va ionlarga birikishi sodir bo'lib turadi.

Shu erkin elektronlar bo'lishi ularning elektr toki va issiqlikni yaxshi o'tkazishini ta'minlaydi. Elektronlar butun kristall bo'yicha umumiy hisoblanadi. Metallarda musbat ionlar va umumiy elektronlar orasida vujudga kelgan j kimyoviy bog' metall bog' deb yuritiladi. Umumiy zichlik bo'yicha metallar yengil, ya'ni zichligi 5000 kg/m^3 dan kichik (litiy, natriy, magniy, aluminium va b.) hamda zichligi bundan katta og'ir metallarga (rux, temir, mis, simob, oltin, platina, osmiy va b.) bo'linadi. Eng quyi suyuqlanish harorati simobga tegishli ($-38,87^\circ\text{C}$) bo'lsa, eng yuqorisi volframga tegishli (3410°C). Eng qattiq metallar xrom va volfram bo'lsa, eng yumshoqlari natriy, kaliy va indiydir. Kimyoviy xossalari. Metallarning kimyoviy xossalari ular atomlarining valent elektronlarini oson berib tegishli ionlarga aylanish qobiliyatlari bilan aniqlanadi.

Dastlabki metall temirni Kichik Osiyoda yashagan xetlar bundan bir necha ming yilliklar avval kashf etib ishlata boshlaganlar. Shundan boshlab insoniyat iqtisodiy tamadduni gurkirab rivojlana bordi va bugun ham metallarning ahamiyati hayotimizning har bir sohasida muhim ahamiyat kasb etadi desak mubolag'a bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. N.A. Parpiev, X.R. Raximov, A.G. Muftaxov "Anorganik kimyo" nazariy asoslari. Toshkent, O'zbekiston 2000. 36b .
2. A.S. Rafiqov, I.I. Ismoilov, M.A. Asqarov Kimyo. Nazariy asoslar. Misol va masalalar testlar. O'quv qo'llanmasi. Toshkent "O'qituvchi" 2000 . 64b.
3. www.uzedu.uz
4. www.ziynet.uz

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Abdullayeva Faroxat Sobirovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
22-son umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limda dars jarayonlarini tashkil etish, o‘quvchilar bilan ishlashning zamonaviy yondashuvlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: ta’lim-tarbiya, dars, zamonaviy, metodlar, yondashuv, pedagogik jarayon.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida o‘tkazilayotgan tub islohotlarning mazmuni bugungi kunda ta’lim jarayonini loyihalashga yangicha yondashuv bilan boyib bormoqda. Ta’limga zamonaviy yondashuv ta’lim jarayonini aniq vositalar yordamida samarali boshqarish va qo‘yilgan o‘quv maqsadlariga muvaffaqiyatli erishish natijalarini kafolatlaydi. Boshlang‘ich sinflarda ta’lim sifat samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuv –vaqt taqsimotiga muvofiq dasturlanib, ilmiy jihatdan asoslangan hamda kutilgan natijaga erishishni ta’minlovchi pedagogik jarayonning barcha bosqich va qismlarining vazifalari aniq belgilangan tizimdir.

Ta’lim texnologiyalari pedagogik faoliyatning ma’lum sohasini qamrab oladi. Didaktik jarayon bosqichlarini muayyan ketma-ketlikda qurish o‘quvchilarning bilim faoliyatini mavzu bo‘yicha belgilangan maqsadlarga mos holda tanlangan o‘qitish metodlari yordamida tashkil etish demakdir. Boshlang‘ich sinflarda ta’lim sifat samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuv - o‘z mohiyati va mazmuniga ko‘ra, ma’lum pedagogik nazariyaga asoslangan, u yoki bu tasnifga tegishli bo‘ladi. Ularning samaradorligi to‘g‘risida fikr yuritilganda o‘qitish jarayonini izga soladigan va uni maqsadli yo‘naltira oladigan, o‘qituvchi va o‘quvchining hamkorlikdagi faoliyatini ta’minlash barcha ta’lim muassasalarining oldiga qo‘yilayotgan maqsadga nechog‘lik erishilayotganini ko‘zda tutish kerak.

O‘quvchilarga bilim berishda samarali qo‘llansa bo‘ladigan interfaol uslublar, didaktik o‘yinlar, o‘quvchilarga mos metodlar, ta’limiy mashqlardan kiritilgan. Bu o‘yin mashqlaridan darslarda ta’limiy musobaqa tarzida ham foydalansa bo‘ladi va ular 25-35 o‘quvchiga mo‘ljallangan. Bevosita, o‘zim ish faoliyatimda yaratgan innovatsion g‘oyalarimdan ham namunalar keltirganman. O‘quvchilarga darslarda singdirilgan kompetensiyaviy yondashuvlar, ular hayotida, albatta, asqotadi degan umiddaman. Xullas, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, bilim sifatini oshirishda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim sifat samaradorligini oshirishda bu maqola yaxshi xizmat qila oladi, deb o‘ylayman. Zero, bugungi kunda o‘qituvchining qilayotgan mehnati, albatta, ertaga o‘z samarasini beradi.

Bugungi kunda axborot texnologiyalari jamiyatimiz rivojlanishiga ta’sir etuvchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Axborot texnologiyalari insoniyat taraqqiyotining turli bosqichlarida ham mavjud bo‘lib, hozirgi zamon axborotlashgan jamiyatning o‘ziga xos xususiyati shundaki, axborot texnologiyalari barcha mavjud texnologiyalar, xususan yangi texnologiyalar orasida yetakchi o‘rin egallamoqda. Axborot texnologiyasi va texnik vositalar samarasini belgilaydigan didaktik materiallardan keng foydalanish zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy belgilaridan biridir.

Axborotli ta’lim jarayoni oldindan pedagogik loyihalangandagina ko‘zlangan maqsadga erishish mumkin. Pedagogik jarayonni kompyuterlashtirish asosiy yo‘nalishlaridan biri va zamonaviy pedagogic texnologiyalarning shug‘ullanishi lozim bo‘lgan sohasidir.

O‘qitishning zamonaviy axborot texnologiyalari o‘quvchining emas, u, eng avvalo o‘qituvchining texnologiyasidir. O‘quvchi-talaba zamonaviy axborot texnologiyasini o‘rganmaydi, balki uning mahsulotidan o‘qitishning texnik vositasi sifatida foydalanadi. O‘qituvchi zamonaviy texnologiyalarni qo‘llab darsga tayyorlanadi, darsni tashkil qiladi, o‘quvchilar bilimini nazorat qiladi va uning vazifasi ta’lim mazmunini takomillashtirish uchun kompyuterlashtirishning eng yuqori darajasidagi axborot texnologiyalarini ta’lim jarayoniga olib kirishdan iborat bo‘ladi.

Axborot texnologiyalaridan faqat o‘quv jarayonida emas, balki uzluksiz ta’lim tizimida faoliyat yuritayotgan o‘qituvchilarni ilmiy texnik va maxsus axborot bilan ta’minlaydigan axborot ishida, ta’lim tizimini boshqarishda va kadrlarning malakasini oshirish hamda ularni qayta tayyorlash tizimida ham foydalanish mumkin. Rivojlangan mamlakatlarda axborot texnologiyalarini ta’limga

joriy etishda ularning texnik vositalarini integratsiyalash asosiy yoʻnalish boʻlmoqda. Shu munosabat bilan, hatto «multimedia» tushunchasi paydo boʻldiki, u oʻqitishda koʻpchilik texnik vositalardan kompleks foydalanishni bildiradi. Multimediani qoʻllagan holda eng muhim narsa oʻquvchilarni kerakli axborotni tanlab olishga oʻrgatishdan iborat boʻladi. Oʻqituvchining vazifasi axborotni berishdan iborat emas, balki uni topishda yordam berishdan iborat boʻladi, oʻqituvchi bilimlar sohasida yoʻl koʻrsatuvchi hamdir.

Xulosa qilib aytganda, taʼlimda axborot texnologiyalari oʻquvchini yangi mavzuni puxta oʻzlashtirishga va taʼlim sifatini oshishiga xizmat qiladi. Oʻquvchilar qanchalik kreativ fikrlab, mustaqil bajara olsalar biz maqsadga erishgan boʻlamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Moliya. 2003.
2. Xoʻjayev.N.X., Xodiyev.B.Y., Baubekova.G.D., Tilabova.N.T. Yangi pedagogik texnologiyalar. Oʻquv qoʻllanma. Toshkent: Fan. 2002.

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA FANLARNI O'QITISHDA
NOAN'ANAVIY YONDASHUV**

Abduraximova Gulchehra Nurmuxamedovna

Andijon viloyati Andijon shahar

25-umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998 90 253 08 21

Anotatsiya: ushbu maqolaning mazmun-mohiyati shundan iboratki, ta'lim sifatini oshirishda pedagog tomonidan yangicha g'oya, metodlarning dars jarayonida qo'llanilishi, o'quvchilarni darsga qiziqtirishda samarali usullar va mashg'ulotlarni qo'llashda zarur tavsiyalar, boshlang'ich sinflarda ona tili, o'qish, matematika fanlarini o'qitishda o'zgacha yondashuvlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: “Videotopishmoq” metodi, ona tili, o'qish, matematika, qiziqarli metodlar.

Bugungi kun texnika va texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq. Kundalik turmush hayotimizning har qaysi holatida ro'y berayotgan hodisalar bir tomoni, albatta, zamonaviy uskunalar bilan bog'langan bo'lib qolmoqda. Dunyoning qaysidir nuqtasida bo'layotgan voqealar, yangilik va o'zgarishlardan boxabar bo'lish uchun soniyalar yetarli xolos. Internet, kompyuter, mobil telefon kabi zamonning eng so'nggi kashfiyotlari insoniyatni hayratga solmasdan qo'ymaydi. Ko'rishni istagan insoningizni 1 daqiqada shundoqqina 1 tugmani bosish orqali amalga oshirish mumkin. Buning barchasi yuqori salohiyat, aql-u zakovat mahsuli.

O'qish, izlanish, ijodkorlik, tinimsiz harakatda bo'lish buyuk inson bo'lib yetishish uchun zamin hozirlaydi. Mana shu bois, keyingi yillarda boshqa sohalar singari ta'limni rivojlantirish uchun bir qancha ishlar olib borilmoqda. Bilim berish sifatini yaxshilash, pedagog xodimlar malakasini oshirish uchun jahon ta'lim tizimini namuna sifatida o'rganish, hamkorlikda ish olib borish uchun turli xil xalqaro konferensiyalar bo'lib o'tmoqda. Kelajak istiqboli uchun qilinayotgan ishlar zahirida yosh avlodning bilimni yuqori darajaga olib chiqish uchun harakat yotadi. Maktablarda ta'lim sifatini yuqorilash uchun barcha shart-sharoitlar yaratilgan. Respublikamizning chekka hududlari ham kompyuter texnologiyalari, internet bilan jihozlangan.

Zamon bilan hamnafaslikda ildam qadam tashlash uchun eng so'nggi yangiliklardan doimo xabardor bo'lishi lozim. Barcha sohalar singari ta'lim sohasida ham keyingi yillarda juda katta o'zgarishlar kuzatilmoqda. Chet davlatlari bilan hamkorlikda olib borilayotgan ishlar samarasi o'laroq, sezilarli darajada yuksalishga erishilmoqda desak, adashmagan bo'lamiz. Prezidentimiz tomonidan qabul qilingan bir qancha qarorlar, ta'lim sifatini oshirishga, yanada takomillashtirishga xizmat qilib kelmoqda. Bolaning maktab dunyosiga kirib kelgan kundan qo'llaridan tutib, qoqilmasdan keyingi bosqichga o'tib olishida boshlang'ich sinf o'qituvchilari asosiy rol o'ynaydi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili, o'qish va matematika darslarini tashkil qilishda juda ko'p qiziqarli metodlar mavjud. Bularan mohirona foydalanish esa o'qituvchiga bog'liq. Matematikada qo'shish, ayirish, ko'paytirish va bo'lish amallarini o'rgatishda “*Top-top*” usulidan, taqqoslash, solishtirish darslarida “*Venn diagrammasi*”, tartib va sanoq sonlarni o'qitishda “*Topqirlar o'yini*” usulidan, turli xil masalalarni ishlashda “*Sirli sandiqcha*” usulidan foydalanish mumkin. Ona tili darslarini o'qitishda asosiy e'tibor og'zaki va yozma nutqni o'stirishga qaratiladi. Shu bois, ko'proq kitob mutolaa qilish, matn ustida ishlash, gap tuzish, diktant, og'zaki suhbat mashg'ulotlari yaxshi samara beradi. Bundan tashqari “*Sinkveyn*”, “*Aqliy hujum*”, “*Zinama zina*”, “*So'z o'yini*” mashg'ulotlari ham nutq o'stirishda juda foydali hisoblanadi. O'qish fanini o'qitishda esa ertak va she'rlar, rivoyatlar asosida suhbat, rasmlar asosida gapirtirish, har bir mavzudan keyin asosiy g'oya orqali xulosa chiqarishga o'rgatish muhim hisoblanadi. Umuman olganda, har qanday darsda ko'zlangan maqsadga erishish uchun o'qituvchi astoydil izlanmog'i, yangilik yaratishi va ijodkor bo'lishi lozim. Talabchanlik o'quvchilarni chaqqonlikka, zukkolikka va tezkor bo'lishga undaydi.

“*Videotopishmoq*” metodi. Hozirgi kunda pedagogik faoliyatda turli axborot vositalari yordamida ta'lim jarayoni tashkil etilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'qituvchilar oldida ta'lim jarayonida turli axborot vositalaridan o'rinli va maqsadga muvofiq foydalanish vazifasi turibdi. “*Videotopishmoq*” metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

-o'quvchilar e'tiboriga o'rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriyl yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi;

- o'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi;
- jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi;
- o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi.

Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o'z fikr-mulohazalarini bildirishadi. Bu metod o'quvchilarning dunyoqarashini oshirishga, fikrlashini kengaytirishga, zukkolikka, tezkorlikka o'rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, har bitta ta'lim jarayoni o'zining zamonaviy texnologiyalarga boyligi va yangicha yondashuvlari bilan o'z sifat darajasini ko'taradi. Bugungi kun farzandi texnologiyalar asrida yashamoqda. Mana shu sababli ham ularni oson hayratlantirish va qiziqtirish mushkul ishdir. Shu bois yosh avlodni kelajak uchun munosib tarbiyalashda astoydil harakat qilmog'imiz lozim. O'qish, izlanish, ijodkorlik, tinimsiz harakatda bo'lish buyuk inson bo'lib yetishish uchun zamin hozirlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. T.Ashrapova., M.Odilova. Boshlang'ich sinfda ona tili. – Toshkent. 1984.
2. Sh.Kurbanov. Ta'lim sifatini boshqarish. – Toshkent. 2000.
3. T.G'afforova., Sh.Nurullayeva., O.Haydarova. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qishdan didaktik materiallar. – Toshkent. 2004.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA SAVOD O‘RGATISH JARAYONIDA KO‘RGAZMALILIKNING AHAMIYATI

Abduraxmonova Sadoqat Esayevna

Yangiariq tumani 25-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (97) 856 03 76

sadoqatesayevna_25@inbox.uz

Bekchanova Barno Egamberganovna

Shovot tumani 38-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: + 998 (90) 557 05 47

qariyevasojida_25@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda savod o‘rgatish jarayonida ko‘rgazmalilikning ahamiyati haqida.

Kalit so‘zlar: Eshitish, ko‘rgazmalilik, o‘quvchi, o‘zlashtirish, idrok etmoq.

Muhtaram Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ustoz va murabbiylarga: “Biz xalqimizning eng katta boyligini - millionlab farzandlarimiz, jondan aziz o‘g‘il-qizlarimizning taqdirini, O‘zbekiston istiqbolini sizlarga ishonib topshirganmiz va bu vazifani mas’uliyat bilan ado etib kelayotgan sizlar kabi fidoyi insonlar, kelajak bunyodkorlariga har qancha tahsin va tasannolar aytsak, arziydi.” degan edilar.

Yurtboshimizning ushbu fikrlarida jamiyatimizda o‘qituvchilik kasbiga alohida e’tibor qaratilayotganining yorqin isbotidir. Shuni alohida aytish mumkinki, ta’limning o‘zi borliqning ko‘rgazmali tasviridan iborat. Ammo boshlang‘ich sinf darslarida san’atning boshqa turlari: Texnika vositalaridan kompyuter, ideoproektor, kino, televideniya, musiqa, tasviriy san’at ham yordamga kelishi mumkin. Bular boshlang‘ich ta’lim jarayoniga qo‘shimcha axborot manbasi bo‘lib xizmat qiladi, o‘quvchilarda estetik tuyg‘ularning shakllanishi va rivojiga imkon beradi.

Hozirgi paytda turli kinoapparatlar, televizor, epidiaskop, kompyutep va.b. har bir maktabda ham, har bir xonadonda ham deyarli mavjud. Bularning hisobiga ko‘rgazmali qurollar doirasi yanada kengayadi. Shuni alohida ta’kidlash joizki, ko‘rgazmalilikdan darsda va sinfdan tashqari ishlarda foydalanish, bir-biridan o‘z xarakteriga ko‘ra jiddiy farq qiladi hamda boshqa-boshqa maqsadlarni ko‘zda tutadi. To‘g‘arak ishlarda, fakultativ mashg‘ulotlarda olib borish mumkin. Darsda esa ko‘rgazmalilik, o‘quvchilarning aksari o‘zlashtirishiga yordam bera oladigan darajadagina qo‘llanishi mumkin. Aks holda u birinchi rejaga chiqib, asosiy mavzu orqa rejada qolishi mumkin.

Ko‘rgazmalilikdan foydalangandagina darslarda shartli ravishda o‘quvchining passiv yoki faol ishtiroki haqida gapirish mumkin. Agar ko‘rgazmali qurol o‘quvchi faolligini ijobiy ta’sir ko‘rsatmasa, undan foydalanmagan ma’qul. Demak, ko‘rgazmalilikning vazifalari nihoyatda xilma-xil bo‘lishi mumkin. Hozirgi paytda ko‘rgazmalilikning turlari nihoyatda xilma-xildir: illyustrativ-badiiy hamda grafik (chizma) materiallar, gramofon yozuvi va radioeshittirishlar, kinofilm va o‘quv filmlar, televizion darslar, slaydlar v.h.

Ularning har biri ko‘rish, eshitish, sintetik shakldosh ko‘rgazmalilikka tegishli bo‘lishi mumkin. Ayniqsa ko‘rish bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘rgazmalilikning ahamiyati kattadir. Bunga turli portretlari, illyustratsiyalar, yozuvchi (adib) hayoti va ijodiga aloqador bo‘lgan joylar fotografiyasi, yoki fotosuratlar, v.b. kirishi mumkin. Har holda eng kamida darslik va darslik majmualardagi rasm namunalari shu vazifani bajarishi mumkin. Otkritka ko‘rinishidagi rasmlardan tarqatma material sifatida foydalanish mumkin. Uning qulayligi shundaki, bu holda har bir o‘quvchining qobiliyati va imkoniyatini ham nazarda tutish mumkin bo‘ladi.

Tinglash bilan aloqador ko‘rgazmalilik ham alohida mavqega ega. Kitoblardagi she’rlarni, xususan she’riy asarlarni to‘liq tushunish va hazm qilish uchun adib yaratgan tovushni obrazlarni eshitish, his qilish va baholash ham nihoyatda beqiyos ahamiyatga molik. Adiblar aytgan she’riy disklarning darslardagi zaruriyati ba’zan nihoyatda ochiq seziladi. O‘quvchilarni kitob o‘qishga qiziqtirishda ko‘rgazmali qurollar muhim didaktik vosita sanaladi.

Agar ko‘rgazmalilikning didaktik funksiyasi oldindan puxta o‘ylab ko‘rilmasa, dars samaradorligi bir qadar susayishi, ayrim holatlarda esa unga mutlaqo salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Boshlang‘ich sinf darslaridagi ko‘rgazmalilik oxirgi maqsad emas, balki vositadir. Yana

bir muhim holat shundaki, ko‘rgazmali qurollarni yaratishga o‘quvchilarning o‘zlarini jalb etish ham muhimdir. Bunda faqat nusxa ko‘chirish emas, balki jiddiy ijodiy mehnatni talab qiladigan ko‘rgazmalar yasash, o‘quvchining umumiy badiiy estetik tayyorgarligiga ham jiddiy ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Abduqudusov O. “O‘quv muassasalarida ta’lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish muammolari “-T.” O‘qituvchi” 2017
2. R.Safarova, M.G‘Ulomov, M.Inoyatova Savod o‘rgatish darslari. «Tafakkur» nashriyoti Toshkent-2012

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH FANINI O'QITISHDA FSMU YANGI TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Abdusattarova Xosiyat Raximovna

Xiva tumani 6- maktabning
boshlang'ich sinf ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarga ta'lim–tarbiya berishda kasbiy mahoratini, iste'dodi, tajribasi va madaniyati FSMU pedagogik texnologiyalarini qo'llashi, o'quvchilarni o'zaro faollikka olib kelishiga bog'liqligi haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'z: interfaol, ta'lim, kasbiy, FSMU texnologiyasi, o'quvchi, til.

Ta'lim sifatini oshirishda berilayotgan materialning eng so'nggi ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslanganligi, har jihatdan tajribadan o'tkazilib amalga tadbiiq etilganligi muhim, albatta. Lekin ta'lim sifati ushbu o'quv materialining qanchalik o'zlashtirilishi bilan belgilanishi ham tabiiy. O'quv materialini samarali o'zlashtirilishiga esa bir qator omillar ta'sir qiladi. Mazkur omillar qatorida ta'lim beruvchining pedagogik qobiliyati, zamonaviy axborot vositalari ham pedagogik texnologiyalardan qay darajada foydalana olishi kabilarni ham sanab o'tish mumkin. Shuning uchun ham ta'lim jarayonidagi ishtirok etuvchi ta'lim beruvchilarni pedagogik qobiliyatini doimiy ravishda sayqallab borish, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalarini ta'lim jarayoniga yanada keng joriy etib borish tobora muhim ahamiyatga ega bo'lib bormoqda.

FSMU texnologiyasi – 4 bosqichli yozilgan qog'oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda tarqatiladi.

Bunda:

F – fikringizni bayon eting.

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating.

M – ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring.

U – fikringizni umumlashtiring.

O'qituvchi tinglovchilar bilan bahs mavzusini belgilab oladi.

Yakka tartibdagi ish tugagach, tinglovchilar kichik guruhlariga ajratiladi va o'qituvchi kichik guruhlariga FSMU texnologiyasining 4 bosqichi yozilgan katta formatdagi qog'ozlarni tarqatadi.

Kichik guruhlariga har birlari yozgan qog'ozlardagi fikr va dalillarni katta formatda umumlashtirgan holda 4 bosqich bo'yicha yozishlari taklif etadi.

O'qituvchi kichik guruhlarining yozgan fikrlarini jamoa o'rtasida himoya qilishlarini so'raydi. “Sintaksis, ohang va tinish belgilari” mavzusi bo'yicha fikrlaringizni bayon qiling.

F – Sintaksis, ohang va tinish belgilari o'ziga xos grammatik xususiyatga ega.

S – Sintaksis, ohang va tinish belgilari mustaqil so'z turkumlariga mansub bo'ladi. Masalan, kitob o'qimoq, maktabga bormoq. Lekin ukam uchun, telefon orqali birikuvlari ikkinchi so'zlari mustaqil so'z bo'lmaganligi uchun so'zlarning bog'lanishiga misol bo'la olmaydi;

M – Sintaksis, ohang va tinish belgilari bor so'zlarning ma'nolari o'zaro mos bo'lishi lozim. Masalan, oyna so'zining ma'nosi sinmoq so'zining ma'nosiga mos. Ammo randalamoq, uzilmoq so'zlariga mos emas. Shuning uchun nutqda ma'nosi mos bo'lmagan so'zlarni bog'lash xato bo'ladi;

U – Sintaksis, ohang va tinish belgilari bor so'zlarni bog'lovchi qo'shimchalar ham o'z o'rnida bo'lishi kerak. Masalan, Toshkentda yashayman, ukamning daftari birikmasida qo'shimchalar to'g'ri qo'llangan. Lekin Toshkentga yashayman, ukamni daftari birikmasida qo'shimcha noto'g'ri qo'llangan.

So'zlarning gapdagi bog'lanishi sintaktik aloqa, sintaktik aloqani o'rganuvchi bo'lim sintaksis deyiladi.

Tovushlardan so'z va qo'shimchalar, so'z va qo'shim-chalardan gap hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A. G'ulomov, M. Qodirov “Ona tili o'qitish metodikasi”, Toshkent., 2001 yil.
2. O'zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” // Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: Sharq, 1998. –b. 57.
3. Qodirov M., Ne'matov H., Abduraimova M. Sayfullayeva R., Mengliyev B. Ona tili 8-sinfi darslik/ T.: Cho'lpon nomidagi NMIU, 2019. – 144 b.

NAQSHBANDIYA TARIQATIDA SHAXS TARAQQIYOTI MASALALARI

Durdona Adamboyeva

Urganch Davlat Universiteti Pedagogika
nazariyasi va tarixi yo'nalishi
2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu izlanishimizda naqshbandiya tariqatida shaxs taraqqiyoti masalasiga qay darajada va qanday yondashilganligi va inson shaxs sifatida taraqqiy etishi uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar yoritib berilgan.

Kalit so'zlari: shaxs, taraqqiyot, komillik, odob-axloq, tariqat, poklik, mehnat, amal, insonparvarlik.

Shaxs taraqqiyoti masalalari qadim zamonlardan to hozirgi kungacha buyuk mutafakkirlarimiz-u olimlarimizni qiziqtirib kelgan. Inson dunyoga kelib komil shaxs sifatida shakllanishi uchun unga nimalar zarur va qanday bilimlarni egallashi kerakligi haqida mutafakkirlarimiz o'z qarashlarini bayon qilishgan. Shu jumladan tasavvufshunos mutafakkirlarimizdan biri bo'lmish Bahouddin Naqshband ham o'z talimotida bu masala yuzasidan to'xtalib inson komillikka erishish uchun zarur sifat va amallarni bayon qilib o'tgan.

Demak, Bahouddin Naqshband inson barkamol bo'lishi uchun, avvalo, iymonli bo'lishi zarur deb biladi. Ma'lumki, tariqat yo'li odobdan iborat, har bir maqomning o'z odobi bo'lganidek naqshbandiya tariqatining ham o'z xulq-odob talablari bor. “Kimki anashu odobni ushlasa, uni balog'at ahlining balog'atiga yetkazadi. Adab bu- xulqni chiroyli qilish, so'zni va fe'lni soz qilishdir. Xizmat odobi ulug' baxtdan yaxshiroq, uning belgisi- amalning qabuli, tug'yon esa amalning buzuqligidir. Adabni saqlash- muhabbat samarasi, yaba muhabbat daraxti, yana muhabbat urug'i hamdir”. Bu hikmatlar shuni ko'rsatadiki naqshbandiya tariqati odob-axloq tariqatidir. Naqshbandiya tariqati odob-axloq qoidalariga amal qilish va tariqatning asl mohiyatini anglab yetish orqali inson yuksalishi va komillik erishishi mumkin. Buni biz Hazrat Bahouddin Naqshbandning ma'naviy-axloqiy qiyofasidan ham bilsak bo'ladi. “Maqomati Hoja Naqshband” asarida shunday deyiladi: “Ularning axloqlaridan bir shingili shuki, agar ular biror do'st yoki darveshning uyiga borib qolsalar, ularning barcha farzandlari va yaqinlarining hamda xizmatkorlarining ahvolini so'rar va har birining ko'nglini bir yo'l bilan topar edilar. Do'st hamsoyalar va darvesh oshinolardan hamisha rozi va xushnud bo'lardilar. Ularni bu lutfi har bir kishiga to'g'ri yo'l uchun dalolat qiluvchi edi”. Naqshbandiya tariqati asosida inson o'z qalbini doimo pok holda tutishi lozimligi, sabr-qanoatli bo'lishi, kamtar va insonlar bilan munosabatlarda samimiy bo'lishi, halol mehnat qilib hayot kechirishi, o'z iymon va e'tiqodini mutahkam tutishini va qalbida Allohni jo qilib amalda xalq bilan bo'lishi va shu orqali insonda olijanob xislatlar shakllanishini, komil shaxs sifatida tarkib topishi mumkinligi kabi qarashlar yotadi. Bahouddin Naqshband o'z hikmatlarida insonni tarbiyalash usullari haqida ham so'z yuritadi. “Murshid tolibning o'tgan, ozirgi va kelajak kabi uch hoida boxabar bo'lish kerak, shundagina uni tarbiya qila oladi”, “Tolib amal qilishi zarur bo'lgan shartlardan biri shuki, u Haq taolo do'stlaridan biri bo'lgan do'st bilan hamsuhbat bo'lib, o'z holidan voqif bo'lishi zarur. Suhbat zamonini o'zining o'tmish zamonini bilan solishtirib ko'rsin, nuqsandan kamol sari ketayotganini o'zida mushohada qilsa, bu azizning suhbatida mulozamatda bo'lishni o'zi uchun farzi ayn hisoblasin”.

Naqshband butun umri davomida halol mehnat qilib hayot kechirishga alohida ahamiyat qaratgan. Bahouddin Naqshband talabicha, musulmonchilikda imondan so'ng halollik birinchi o'rinda turadi. “Rashahot” ning muallifi naqshbandiyaning bu talabini Bahouddinning buyuk shogirdi Shayx Muhammad Porso so'zlari bilan ifoda etadi: “Buzurgvordin naql etar edilarkim, ibodat un juzi turur, to'qqizi ondin talabi halol etmak turur va aytur edilarkim, vujudi makosibdin (hamma kasblardan-I.S) dehqonchilik va bog'bonlik halolga yaqinroq turur” [1].

Tasavvuf va axloqning yuqori boshqichi bo'lgan naqshbandiya tariqati tarkidunyochilikni rad etadi, hayotni bunyod va obod etish borasida faol ishtirok etishga chorlaydi. Shaxs hayotining jamiyat hayoti manfaatlariga tobi bo'lishi- naqshbandiya tariqatining eng muhim talablaridan biridir. Bu yo'ldan borolmagan odam esa, eng kamida, o'z tirikchiligini o'z mehnati bilan o'tkazib, o'z og'irligini jamiyat zimmasiga yuklamasligi, birovning haqqini yemasligi kerak.

Naqshbandiya tariqatida insonlar gadolikda, qashshoqlikda yashasin, degan fikr yo'q. Axir

tasavvufda “faqir” tushunchasi ma’naviyatga aloqador, ya’ni u insonlarning (badavlat bo’lsa ham) kamtarlikda, odob-tavozeda, hudoi-taolga qulluq qilib yashashni anglatadi.

E.Y.Bertels Naqshband ta’limotidagi yuksak insonparvarlikni haqqoniy ko’rsatib, avliyoning quydagi fikrini keltiradi: “Alomati pokii sirri banda az g’ayri haq subhanahu on astki, zilloti mo’minonro taval ba savobu tavonad kard” ya’ni: “Subhona (sharafga saovor) Haq hayolida boshqa hayollarni ko’nglidan chiqarib tashlab, ruhni poklovchi bandaning alomati shuki, (bunday banda) mo’minlarning gunohlarini ham savob ishdan ko’ra oladi”. Yana: “Bu olamda yaxshilar bilan do’stlashishni hamma ham xush ko’radi, agar zo’r bo’lsang, yomonlarni ham do’st tuta olgin”. [3]

Xulosa o’rnida shuni aytishimiz mumkinki naqshbandiya tariqatida olamni bilish, insonni bilish, axloqiy mukammallikka erishish, inson halol mehnat qilib hayot kechirishi, qalbini pok saqlashi orqali shaxs sifatida taraqqiy etadi va o’z navbatida naqshbandiya tariqati “Dil ba yoru, dast bakor” deb insonni iymonga va bunyodkorlikka chorlaydi. Naqshbandiya tariqati qalb Alloh nuri bilan yoritilgan va qo’llari bunyodkorlik bilan band bo’lgan insonlar mafkurasidir. Bu mafkurani mujassamlashtirgan Bahouddin Naqshband ta’limoti jamiyatimiz axloqining ajralmas bir qismi bo’lib qoladi. Naqshbandiya tariqati g’oyalari noyob ruhiy va jismoniy imkoniyatlaridan foydalanish orqali inson o’z-o’zini tarbiyalashni kuzatish, taxlil qilish va boshqarishga erishishning o’ziga xos bir usulidir.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. Izzat Sulton “Bahouddin Naqshband abadiyati” O’zbekiston Respublikasi FA “Fan” nashriyoti, 1994
2. K.Hashimov, S.Nishonova “Pedagogika tarixi”. Toshkent 2005
3. Nafasiy, “Hazrat Bahouddin Naqshband” O’zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi “Fan” Toshkent-1993

ТА’ЛИМ-TARBIYADA KASBGA YO‘NALTIRISHNING AHAMIYATI

Ahmedova Farangiz

Navoiy viloyati, Zarafshon shahar
4-umumiy o‘rta ta’lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim-tarbiyada kasbga yo‘naltirishning ahamiyati haqida yoritilgan.

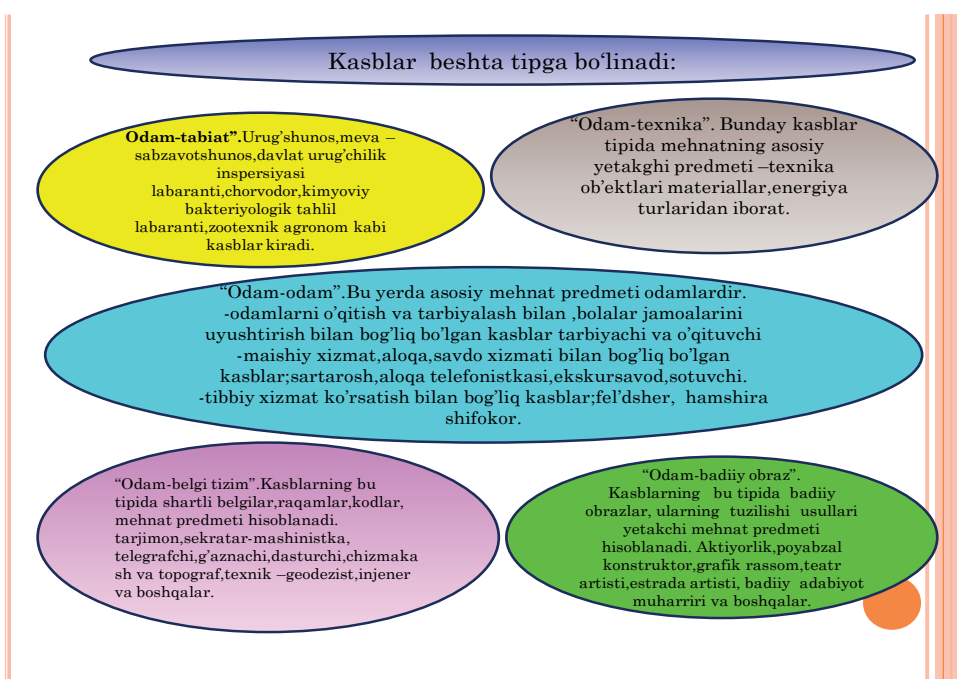
Kalit so‘zlar: psixologik faoliyati, taraqqiyot, kasb tiplari, yo‘nalish, qiziqish....

O‘sib kelayotgan yosh avlodni kasbga yo‘naltirish hamisha davlatimiz, siyosatimiz oldida turgan ustivor masalalardan sanalib kelingan. Mazkur jarayonni amalga oshirish uchun farzandlarimizning ota-onalari hamda ta’lim muassasalarining o‘rni va u yerda faoliyat olib borayotgan o‘qituvchilar hamda amaliyotchi psixologlarining faoliyati katta ahamiyatga ega. Shu maqsadda bugun yurtimizda ko‘plab qaror, farmonlar qabul qilinmoqda. Jumladan, 2020-yil 6-noyabr sanasida O‘zbekiston Respublikasi

Prezidentining “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-sonli farmonining qabul qilinishi fikrimizning isbotidir. Kasb-hunarga yo‘naltirishdan maqsad o‘sib kelayotgan yosh avlodni ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlashdir. Ularni kasb hunarga yo‘naltirish orqali, bo‘ljak kasbiy qarorlarni shakillantirish, kasbni erkin va mustaqil tanlashlari uchun kasb-hunarga yo‘naltirish ishlariga mustahkam zamin yaratuvchi ilmiy-amaliy tizim sifatida qarash lozim. Bu tizim orqali har bir o‘quvchi shaxsini kasbga yo‘naltirishda individual xususiyatlarni ham xalq xo‘jaligi manfaatlarini nuqtai nazardan mehnat reurslarini to‘laqonli ta‘minlash zaruratini hisobga olish kerak. Yoshlarimizni zamonaviy bilimlarni puxta o‘zlashtirish, kasb-hunarga yo‘naltirish, ma‘naviy dunyoqarashlarini kengaytirish, ilm-fan, san‘at va sport kabi yo‘nalishlarda havas qilsa arzigulik yutuqlarni qo‘lga kiritishlari uchun qulay sharoitlar yaratilmoqda. Kelajak sari intilayotgan navqiron avlodga g‘amxo‘rlik ko‘rsatish yurtimizda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi.

Inson qaysi kasb yoki hunar bilan shug‘ullanmasin, doimo munosabat bo‘ladi, bu munosabat darajasi, tartibi, saviyasi, uning madaniyatini qay darajada o‘zlashtirib olganiga bog‘liq. Kasbga o‘rganish ham madaniyat va bu jarayonlardagi o‘zaro munosabatlar ham madaniyatdir.

Odam texnika

Texnik sistemalar bilan munosabatda bo'lish

Asbobsozlik;

Chilangarlik;

Radiotexnik;

Avtomobillarni sinash

Bugungi kunda ko'pchilikni qiziqtirgan kasb bu odam texnika tipidagi kasblardir. O'quvchilar bilan so'rovnomalar o'tkazilganda ko'pchilik shu tipdagi kasblarga qiziqish bildirdi. Chunki, bugungi axborot asri shu kasb egasi bo'lishga, ayniqsa, shahrimiz imkoniyati talab etadi.

Shuningdek, o'quvchilar bilan psixologik so'rovnomalar o'tkazilganda ularda biroz dangasalik alomat-lari ham kuzatildi. Ular biroz qiyinchilik keltiradigan kasblardan o'zlarini olib qochish holatlarib ko'rinib turardi. Bu ko'proq oilaviy tarbiyaning natijasi deb o'ylayman. Shu o'rinda ota-onalarga murojaat etishni

joiz topdim. Farzandingizni kasb tanlashiga yordam bering! Uning qiziqishini rag'batlantiring, fikrlarini hurmat qiling! Kelajakda qaysi kasb egasi bo'lsa ham moddiy tomondan yondashmang! Chunki, inson o'z kasbini sevsa, uning fidoiysi bo'ladi, shu kasbi tomon intiladi va yuksak mar-ralarga erishadi. Bundan tashqari, o'quvchilarning kasb tanlashi, ularni kasbga yo'naltirishda o'qituvchilarning ham o'rni beqiyos. Agar o'qituvchi o'z o'quvchisini kasb hunari yoki dars be-radigan fani orqali tarbiyalamoqchi bo'lsa, unga kasb madaniyatini o'rgatmoq uchun eng avva-lo o'z fanini yaxshi ko'rishi va yaxshi bilishi uning o'zi madaniyatli bo'lishi kasb madaniyatini yaxshi o'zlashtirib olgan bo'lishi lozim. Kasb-hunar yoki fanni sevadi hamda ustoziga o'xshab madaniyatli bo'lishga harakat qiladi. Agar fanni yoki kasb hunarni o'qituvchining o'zi yaxshi ko'rmasa, uning o'zi madaniyatli bo'lmasa, kasb madaniyatidan bexabar bo'lsa, u holda qanchalik o'quvchilarni majbur qilmasin baribir bu fan ularga hech qanday tarbiyaviy ta'sir ko'rsatmaydi, ularni madaniyatli ham qila olmaydi. Yuqoridagi kasblarni tanlashda insondan tashabbuskorlikni tabiatga nisbatan g'amxo'rlikni va uzoqni ko'ra oladigan hislatlarni talab etadi.

Mazkur tipdagi kasblarning birortasida muaffaqatliyatli ishlash uchun manashu belgilar olamiga, sirdan qaraganda bu belgidan iborat ma'lumotlarga qarata oladigan darajadagi alohida qobiliyat zarur. Har bir bolaning qobiliyati va iste'dodini o'z vaqtida payqash, tarbiyalash, ro'yobga chiqarish nafaqat ota-onaning, balki butun jamiyatning burchi sanalar ekan bunda har bir bir pedagog mas'ul shaxs sifatida alohida o'rinda turadi. Buning uchun esa pedagog o'zi ustida faol, izlanuvchan, talabchan, ijodkor, muhimi bilimdon mutaxassis bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E., Mamedov K. Kasb psixologiyasi. - T.: O'zMU, 2003. 156-b
2. Yusupova F. I. O'quvchilar individual tayyorgarligini amalga oshirishning pedagogik-psixologik jihatlari. "Xalq ta'limi" jurnali. 2005. №5. 90-93-b..

INFORMATIKA DARSLARIDA O'QUVCHIGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM MODELINI JORIY ETISH

Ahmedova Go'zal Tojibayevna
Urganch tumani 38-son maktabning
informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada informatika darslarida qo'llaniladigan ta'lim metodlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: informatika, tarbiya, uyg'unlik, metodlar, o'quvchilar, dars jarayoni.

Informatika maktabida o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim modelini amalga oshirish uchun nima kerak? Bu, birinchidan, informatika o'quv jarayoni tushunchasini ta'lim va tarbiyaning uyg'unligi sifatida emas, balki individuallikni rivojlantirish, qobiliyatlarni shakllantirish sifatida qabul qilish kerak, bu erda o'qitish va tarbiya uzviy uyg'unlashadi. Ikkinchidan, ta'lim jarayonining asosiy ishtirokchilari: menejerlar, o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar o'rtasidagi munosabatlarning mohiyatini aniqlash. Uchinchidan, ta'lim jarayonining samaradorligi mezonlarini aniqlash. Ta'lim va tarbiya jarayoni atamaları ma'no jihatidan bir xil emas. O'quvchilarga yo'naltirilgan informatika o'qitish tizimi nima? Ushbu tizimni loyihalashda innovatsion yondashuv qanday? Keling, buni tushunishga harakat qilaylik. Ta'lim jarayoni yaxlit didaktik tizim sifatida bilimlarni tashkil etish va uzatishga, ularni o'zlashtirish uchun maqbul sharoitlarni yaratishga qaratilgan. O'qitishning mazmuni, shakllari, vositalari, usullari o'zaro chambarchas bog'liq va asosiy ta'lim maqsadiga - o'quvchining atrofdagi voqelikni bilishiga bo'ysunadi. Ushbu maqsadga muvofiq, ta'lim jarayoni kognitiv jarayon sifatida ishlab chiqilgan bo'lib, o'z mazmunida dunyoning ilmiy manzarasini aks ettiradi, ilmiy bilimlar tizimida qayd etilgan ijtimoiy va tarixiy tajribaning paydo bo'lishi va rivojlanishi mantiqida ochiladi.

Har qanday trening o'z mohiyatiga ko'ra shaxsni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratishdir va shuning uchun u rivojlanishga, shaxsga yo'naltirilgan. Muammo boshqacha: shaxsni qanday tushunish kerak, uning rivojlanish manbalarini qaerdan izlash kerak.

Aytish mumkinki, maktab va o'qituvchilar, ayniqsa, shaxsiy rivojlanishni o'z oldilariga maqsad qilib qo'ymaganlar. Aksincha, bu maqsad har tomonlama, barkamol rivojlanish vazifasi sifatida doimiy e'lon qilingan. Bu rivojlanishning modellari bor edi, ular o'zlashtirilishi kerak bo'lgan ijtimoiy-madaniy namunalar shaklida tasvirlangan. Shaxsiyat bu namunalarning tashuvchisi, mazmunining ko'rsatkichi sifatida tushunilgan. Ikkinchisi jamiyatda hukm surayotgan mafkura tomonidan belgilandi.

Xuddi shunday, mos keladigan didaktik modellar ishlab chiqilgan bo'lib, ular orqali o'qitishga individual yondashuv amalga oshirildi. Bu asosan o'quvchilarning kuchli, o'rtacha va zaiflarga bo'linishiga qadar qaynadi; o'quv materialini uning ob'ektiv murakkabligi darajasiga, ushbu materialni o'zlashtirishga qo'yiladigan talablar darajasiga (dasturlashtirilgan, muammoli o'rganish) ko'ra maxsus tashkil etish orqali pedagogik tuzatishga. Bunday individual yondashuv doirasida fanlarni farqlash amalga oshirildi, aytmoqchi, bu faqat bitta ijtimoiy institut - universitetlar tomonidan talab qilingan. Inson hayotining boshqa barcha sohalarida bunday farqlash muhim emas edi. Umumta'lim maktabi, asosan, universitetga tayyorlandi va bu u sub'ektni farqlash orqali ijtimoiy buyurtmani amalga oshirdi, shu bilan birga ma'naviy farqlash (oilaviy an'analar, turmush tarzi, dinga munosabat va boshqalar bilan bog'liq individual farqlar) tekislandi.

O'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim modellari kognitiv (intellektual) qobiliyatlarni rivojlantirish vazifasiga bo'ysundirildi. Bu qobiliyatlarni rivojlantirish vositasi o'z mazmuni va tuzilishiga ko'ra “etalon” sifatida qurilgan o'quv faoliyati hisoblanadi.

Individual qobiliyatlar o'rganish orqali “ko'rib chiqildi”, bilimlarni o'zlashtirish qobiliyati sifatida belgilandi. Tizimda bilimlar qanchalik yaxshi tashkil etilgan bo'lsa (nazariy turga ko'ra), o'rganish qobiliyati shunchalik yuqori bo'lgan. O'quv materialining mazmuniga, maxsus dizayniga qarab, o'rganish individual emas, balki shaxsiy xususiyat sifatida ko'rib chiqildi. Ushbu modellar quyidagilar bilan birlashtirilgan:

- ta'limni shaxs rivojlanishining hal qiluvchi asosiy manbai sifatida tan olish;
- oldindan belgilangan (rejalashtirilgan) fazilatlar, xususiyatlar, qobiliyatlarga ega bo'lgan shaxsni shakllantirish (“men xohlagan narsaga aylanish”);

- rivojlanishni (yoshga bog'liq, individual) bilim, ko'nikma, ko'nikmalarning ortishi (ularning hajmining oshishi, mazmunning murakkablashishi) va tushunchalar, ideallar, xatti-harakatlar namunalari shaklida ijtimoiy ahamiyatga ega standartlarni o'zlashtirish sifatida tushunish;

- “kollektiv sub’ekt” mahsuli sifatida shaxsiy xususiyatlarni ajratib olish va rivojlantirish;

- shaxs kamolotining asosiy manbai sifatida o'qitish ta'sirini o'zlashtirish mexanizmini aniqlash.

Hozirgi vaqtda o'quvchiga yo'naltirilgan ta'limni tushunish va tashkil etishda boshqacha yondashuv mavjud. Bu har bir shaxsning o'ziga xosligini, o'ziga xosligini, o'zini o'zi qadrlashini tan olish, uning «kollektiv sub’ekt» sifatida emas, balki, birinchi navbatda, o'ziga xos sub’ektiv tajribasiga ega bo'lgan shaxs sifatida rivojlanishiga asoslanadi.

Bu atama bolaning maktabgacha bo'lgan davrda o'ziga xos oila, atrof-muhit sharoitida, jarayonda olgan hayot tajribasini anglatadi.

odamlar va narsalar dunyosini idrok etish va tushunish. Subyektiv tajriba shaxsiy, shaxsiy, individual, o'tmishdagi, kundalik, o'z-o'zidan va boshqalar deb ataladi. Bu nomlar ushbu tajribaning turli tomonlarini, manbalarini qayd etadi. “Sub’yektiv tajriba” atamasidan foydalanib, uning o'z biografiyasining tashuvchisi sifatida ma'lum bir shaxsga tegishli ekanligini ta'kidlash kerak.

Ushbu yondashuv doirasida talaba ijtimoiy emas, balki individual tajribani takrorlash uchun qimmatlidir. Biz quyidagi qoidalaridan kelib chiqamiz.

- Ta'lim nafaqat o'qitish (tarbiyalash), balki o'quvchining alohida individual faoliyati sifatida ham o'qitishdir.

- O'rganish o'rganishning bevosita proektsiyasi emas.

- Talaba ta'lim sub’ektiga aylanmaydi, balki boshidanoq sub’ektiv tajriba tashuvchisi bo'ladi (o'rganishda berilganning allaqachon mavjud sub’ektiv tajriba bilan “uchrashuvi”, ikkinchisini boyitish, “o'stirish” mavjud bo'ladi. va umuman uning yaratilishi emas).

Subyektivlik (individuallik) dunyoni idrok etish uchun tanlab olishda (mazmun, uni taqdim etishning turi va shakli), bu tanlanishning barqarorligi, o'quv materialini ishlab chiqish usullari, bilish ob'ektlariga hissiy va shaxsiy munosabatda namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Семенов А.Л.. Школьная информатика от истоков к будущему.//Информатика и образование.-1998.-№3.-с79-85

2. Якиманская И.С. Личностно – ориентированное обучение в современной школе. – Москва, 1996.- 95 с

МАТЕМАТИКА О'QITISH METODIKASINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI

Akramova Sevara Umarovna

Buxoro viloyati G'ijduvon tumani
29-maktab matematika fani o'qituvchisi
(+998914431679)

Annotatsiya: Ma'lumki, matematika o'qitish metodikasi fani pedagogikaning ma'lum bir bo'limi bo'lib, u matematika fanini o'qitish qoidalarini o'rganish bilan shug'ullanadi. Matematika o'qitish metodikasi matematika fanini o'qitish qonuniyatlarini o'rganish jarayonida pedagogika, mantiq, psixologiya, matematika, lingvistika va falsafa fanlari bilan uzviy aloqada bo'ladi.

Kalit so'zlar: Pedagogika, psixologiya, izchillik, butunlik, manfiylik

Matematika metodikasi fani matematik ta'limning maqsadi, mazmuni, formasi, uslubi va uning vositalarini dars jarayoniga tatbiqiy qonuniyatlarini o'rganib keladi. Matematika fani fizika, chizmachilik, kimyo va astronomiya fanlari bilan ham uzviy aloqada bo'ladi. Matematika fanining boshqa fanlar bilan uzviy aloqasi quyidagi ikki yo'l bilan amalga oshiriladi:

1) matematika tizimining butunligini buzmaganda holda qo'shni fanlarning dasturlarini moslashtirish;

2) boshqa fanlarda matematika qonunlarini, formulalarini teoremlarni o'rganish bilan bog'liq bo'lgan materiallardan matematika kursida foydalanish. Hozirgi vaqtda matematika dasturini boshqa fanlar bilan moslashtirish masalasi ancha muvaffaqiyatli hal qilingan. Masalan, funksiyalar va ularni grafik tasvirlash haqida fizikada foydalaniladigan ba'zi ma'lumotlarni o'quvchilar 7 sinfdan boshlab o'rgana boshlaydilar. 8 sinfdan beriladigan geometrik yasashlarga doir ko'p bilimlar chizmachilik fani uchun boy material bo'ladi, chizmachilikning vazifasi bu bilimlarni turli chizmachilik ishlarini bajaritish yo'li bilan puxtalashdan iboratdir.

Matematika darslarida boshqa fanlardan foydalanish masalasini dasturda aniq ko'rsatish qiyin, buni o'qituvchining o'zi amalga oshiradi, ya'ni o'quv materialini rejalashtirishda va darsga tayyorlanish vaqtida e'tiborga olishi kerak. Masalan, tenglamalarni o'rganish davrida fizikmiqdorlar orasidagi bog'lanishlarni aks ettiradigan tenglamalarni, ya'ni issiqlik balansini tenglamasi, issiqlikdan chiziqli kengayish tenglamasi va shunga o'xshash tenglamalarni ham yechtirishi mumkin. Dasturning foiz proporsiya va boshqa boblarini o'rganishda kimyo va fizika masalalaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Matematikani o'rganish o'quvchilarning o'z ona tillarida xatosiz so'zlash, o'z fikrini aniq, ravshan va lo'nda qilib bayon eta bilish malakalarini o'zlashtirishlariga yordam berishi kerak. Bu degan so'z o'quvchilarning har bir matematik qoidani o'z ona tillarida to'g'ri gapira olishlariga erishish hamda ularni ana shu qoidaning matematik ifodasini formulalar yordamida to'g'ri yoza olish qobiliyatlarini atroflicha shakllantirish demakdir;

O'quvchilarni matematik qonuniyatlar asosida real haqiqatlarni bilishga o'rgatish. Bu yerda o'quvchilarga real olamda yuz beradigan eng sodda hodisalardan tortib to' murakkab hodisalargacha hammasining fazoviy formalari va ular orasidagi miqdoriy munosabatlarni tushunishga imkon beradigan hajmda bilimlar berish ko'zda tutiladi. Bunday bilimlar berish orqali esa o'quvchilarning fazoviy tasavur qilishlari shakllanadi hamda mantiqiy tafakkur qilishlari yanada rivojlanadi.

Matematika o'qituvchisining vazifasi o'quvchilarda mustaqil mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish bilan birga ularni matematikaning qonuniyatlarini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini tarbiyalashdan iboratdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak matematika fani barcha fanlar bilan uzviy bog'liq hisoblanadi. Nafaqat , matematika fani balki barcha fanlar bir-biri bilan aloqada tashkil etiladi. Ular bir-birini to'ldirib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.S.Alixonov."Matematika o'qitish metodikasi "
- 2.Internet ma'lumotlari

KIMYO FANI VA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH

Allaberganova Nilufar Farhodovna
Tillayeva Zuhra Baxtiyarovna

Xiva tuman 14-son maktabning
kimyo va boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o'quvchilarning kimyo va ona tili faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda “Axborot texnologiyalaridan foydalanish” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: Pedagogik, axborot, ta'lim, fikr, jamoa, siyosati, flomaster, rangli qalam.

Axborot texnologiyalarining maqsadi inson tahlil qilishi uchun axborotni ishlab chiqarish va uning asosida biror bir hatti-harakatni bajarish bo'yicha qaror qabul qilishdir. Axborot texnologiyasi ob'ekt, jarayon yoki hodisa (axborot mahsuloti)ning holati haqidagi yangi sifat axborotini olish uchun ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va uzatishning vosita va uslublari jamlanmasidan foydalanuvchi jarayondir.

O'quvjarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish foydalanuvchilarning tafakkur ko'nikmalarini va murakkab vazifalarni hal qilish malakalarini rivojlantirishning yangi yo'llarini ochib beradi, ta'limni faollashtirish uchun prinsipial yangi imkoniyatlarni taqdim qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari auditoriya va mustaqil mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va ishonchli, o'rganiladigan axborotning katta oqimini oson o'zlashtiriladigan qilish imkonini beradi.

Elektron resurslarining afzalliklari qatoriga axborotlarning jamlanganligi, ko'rgazmaliligi, ya'ni turli xil taqdim etish imkoniyatlariining mavjudligi, animatsiyalardan foydalanganligi, ta'lim-tarbiya oluvchilarning yoshi va fiziologik xususiyatlariga mos axborotlarni taqdim etib borish jihatlari kiritish mumkin. Bu o'quvchilarda ijodiy fikrlashni, tarbiyaviy ko'nikma va malakalarni rivojlantirish orqali resurslarni har tomonlama chuqur o'zlashtirilishiga imkoniyatning mavjudligi bilan alohida ahamiyatga ega. Kimyo va Ona tili fan sifatida yuqori darajadagi abstrakt mazmunga ega. Kimyoda biz kimyoviy voqealarni “makro-darajada” kuzatamiz “mikro-darajada” talqin qilamiz va tushuntiramiz va keyin “ramziy darajada” (formula, tenglama, grafik tuzulishi, masalalar yechish va boshqalar asosida) taqdim etamiz.

Virtual laboratoriya bo'yicha dasturiy ta'minot - bu o'quvchilar eksperimentlar o'tkazishi mumkin bo'lgan, kimyoviy moddalar va ularning miqdori, idish, jihozlar va boshqa narsalarni tanloviga nisbatan qaror qabul qilish imkonini beradigan dasturdir. Bunday dasturlari yuqori darajadagi moslashuvchanlik va nazorat darajasi tavsiflaydi. Virtual laboratoriya yana bir qancha afzalliklarga ega, ular yordamida o'qituvchi va o'quvchilar qo'yilgan maqsadlar, jihozlar, kimyoviy moddalar va reaksiyalar hamda sharoitlar mavjudligini hisobga olgan holda eng samarali eksperimentlarni tanlashlari mumkin.

Animasiya va simulyatsiya - Kompyuter animasiyasi va modellashtirish kimyoviy tuzilmalar va jarayonlarni tushunish uchun universal asbob bo'ladi. Animasiyalarda ketma ket diagrammalar, ramziy tasvirlar, strukturalar hamda kimyoviy reaksiyalar paytida sodir bo'ladigan turli jarayonlar namoyish etiladi.

Simulyatsiya kompleks vaziyatlarni qabul qilish uchun ajoyib vaziyat yaratadi hamda dasturiy ta'minot yordamida tasvirni va reaksiyaning ma'lum parametrlarini o'zgartirish imkonini beradi.

Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Muslimov N.A., N.Karimova. Kasb ta'limi o'qituvchilarining amaliy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – T.: —Iqtisodiyotl nashriyoti, 2012

2. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish /Monografiya. – T.: Fan, 2004. dars bilan boqlashning nazariy-metodologik asoslari.Diss...kand.ped.nauk.T.2004.-152 .

YOSHLARNI JISMONIY TARBIYALASH JARAYONIDA HARAKATLI O‘YINLARNING AHAMIYATI

Aminjonova Lolaxon Foziljonovna

Farg‘ona pedagogika kolleji

Jismoniy tarbiya fani o‘qituvchisi

Jo‘raeva Manzura Azamjonovna

Farg‘ona pedagogika kolleji

Jismoniy tarbiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: maqolada jismoniy madaniyat, jismoniya tarbiyaning inson ma‘naviyati rivojlanishi uchun ta‘siri va uning hayotimizdagi o‘rni, harakatli o‘yinlarni tashkil etish haqidagi qarashlar aks etgan

Kalit so‘zlar: salomatlik, barkamol inson, sog‘lom avlod, harakatli o‘yinlar

Mamlakatimiz o‘z erkiga ega bo‘lgandan so‘ng, ijtimoiy hayotimizning turli jabhalarida, xususan, sport sohasida ham keskin o‘zgarishlar sodir bo‘la boshladi. Ayniksa, yurtboshimiz sport sohasini rivojlantirishga alohida ahamiyat qaratdi. Bu bejiz emas, albatta. Sport – sog‘lom muhitni yaratishda, yosh avlodni har tomonlama jismonan va ma‘nan kamol toptirishda hal qiluvchi kuchga ega. Sababi, biz hamon taraqqiyot sari ketayotgan ekanmiz, hali yo‘limizda echilishi kerak bo‘lgan ta‘limiy muammolar talaygina. Masalan, shu kunlarda hayot talabi va tarbiya uslublari o‘rtasida qandaydir zaiflik, bo‘shliq mavjud. Binobarin, mana shu bo‘shliqni to‘ldirish uchun xalqimizning bebaho an‘analari, noyob qadriyatlaridan hisoblanmish xalq harakatli o‘yinlari, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari muhim o‘rin tutadi.

Tarixga murojaat qiladigan bo‘lsak, ibtidoiy jamoa davridayoq halqharakatli o‘yinlarining dastlabki namunalari paydo bo‘la boshlagan. Fidoiy halqimiz necha yuz yillar davomida har bir o‘yinni qalb-qo‘ri bilan yaratdi, sayqalladi va mukammallashtirdi. Saralangan o‘yin turlarini kelgusi avlodlar uchun ko‘z qorachig‘iday asrab-avaylab keldi. Taraqqiyotning har qanday bosqichlarida ham katta avlod vakillari kenja avlod vakillari uchun yordam qo‘llarini cho‘zib, imkon qadar, o‘zto‘plagan bilim va tajribalarini sevimli mashg‘ulotlariga bo‘lgan munosabatlarini yoshlarga ham tinmay o‘rgatib, tadrijiy bog‘lanishni vujudga keltirdi. Demak, yoshlarni jismoniy tarbiyalash jarayonida halq harakatli o‘yinlaridan o‘z o‘rnida ko‘prok foydalanilsa, o‘yinlarning ta‘sirchanligi ham oshadi. Buning mamlakatimiz va millatimizning dunyo miqyosidagi nufuzi yuksalishi uchun ahamiyati katta. Shunday qilib, halq yaratgan harakatli o‘yinlar mexnat, turmush tarzi, atrof-muxit tabiati, halqning madaniy merosi, an‘analari, urf-odatlar, umuminsoniy kadriyatlari bilan birikib, ajoyib ajoyib mutanosiblikni hosil qiladi. O‘zbek halq o‘yinlarini o‘rganish, tadqiq qilish va uni yoshlarni tarbiyalash amaliyotiga joriy qilish, o‘z qadriyatlarimiz, madaniyatimiz va ma‘naviy boyliklarimizning yuksaklikka ko‘tarilishida asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Halq yaratgan buyuk xazinani ehtiyot qilib saqlashimiz, milliylik bo‘yog‘ini asrashimiz hamda uni kelajak avlod uchun bekam-u ko‘st etkazishimiz zimmamizdagi asosiy vazifadir. Harakatli o‘yinlar davomida bolalarni muayyan rollarga, obrazlarga (ovchi, mergan, topqir, ayiq-polvon, tulkivoy va boshqa taqlidlar) kirib ketishi ularda izlash, ijodkorlik, topqirlik, zukkolik va boshqa shu kabi xislatlarga erishishga undovchi motivatsiyani yuzaga keltirib, nafaqat ushbu taqlid, balki harakatga bo‘lgan extiyojni qondirish yo‘llarini topishga chorlar ekan. Darhaqiqat, halq harakatli o‘yinlarning turlari va mazmuniy shakllari hilma-hil bo‘lib, ular xotira, diqqat, idrok, ong, tafakkur, iroda kabi qobiliyatlar, talaffuz, nutq, intonatsiya kabi xislar, hamjixatlik, haqgo‘ylik, vatanparvarlik, o‘zaro yordam berish, odob-ahlok, mardlik, botirlik, jasurlik kabi fazilatlarini shakllantiradi, tarbiyalaydi. Shuning uchun ham umumbashariy va milliy halq harakatli o‘yinlari inson salomatligi, uning dunyoqarashi, yosh avlodni jismonan va ma‘nan barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda ustivor vosita ekanligi isbot talab qilmaydi. O‘yinlar avvalo to‘g‘ri tanlanishi, shug‘ullanuvchi bolalariyoshi, jinsi va jismoniy imkoniyatlariga mos bo‘lishi darkor. O‘yinnito‘g‘ri tanlash va maqsadga muvofiq ravishda o‘tkazish juda muhim ahamiyatga ega. Ammo o‘yin hamma vaqt ham tarbiyaviy vazifalarni hal qilavermaydi. Bolalar o‘yin davomida o‘z fe‘l-atvori va shaxsiy xususiyatlarini namoyish qiladilar. Bundan esa o‘qituvchi ularning turli odatlarini, salbiy va ijobiy qiziqishlarini bilib olishi, tegishli tadbirlarni belgilashi, o‘yinni muayyan yo‘nalishga solib, ularda sofdillik mardlik, rostgo‘ylik, hamjihatlik, o‘zaro hamqorlik, hurmat-izzat kabi hislatlarni shakllantirishi

lozim. Shu bilan birga u bolalarga o'yin qoidalarini buzmagani holda ijodiy tashabbus ko'rsatishda har jihatdan yordam berishi kerak. O'qituvchi o'yinlarni o'tkazish jarayonida pedagogikaning didaktik printsiplaridan foydalanishi va doimo ularni amalga oshirishga erishishi lozim. O'qituvchi o'quvchilarga har bir o'yinning mazmuni, vazifasi va qoidalarini tushuntirib beradi. Bu esa ularga o'yinga ongli munosabatda bo'lish, uni to'g'ri o'rganib olish, o'z hatolari va yutuqlarini to'g'ri tushunish va o'z harakatlarini o'rtoqlarining harakatlariga qiyoslab tahlil qilish imkonii beradi. O'quvchining o'yin mashqlarini o'rganishda o'qituvchiga ko'r-ko'rona taqlid qilaverishi ham maqsadga muvofiq emas. O'qituvchi o'rgatadigan va o'quvchilar ongli ravishda bajaradigan harakatlar bolalarda tashkilotchilik ko'nikmalarini tarbiyalashda yordam berishi kerak. Bunga o'yinni o'tkazish uchun o'quvchilardan hakamlar va ularning yordamchilarini tayyorlash yo'li bilan erishiladi. O'qituvchi bolalar bilan o'tkaziladigan o'yinlar biroz muayyan qiyinchiliklarni engish bilan bog'liq bo'lishiga, o'yin jarayonida bajariladigai har bir vazifa amalga oshishiga erishishi va to'siqlar qanday zabt etilishiga ko'ra murakkablashtirib borilishi zarur. Bu ish bolalarni mehnatsevarlikka o'rgatadi, ulardagi iroda kuchini orttirib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. (2017-yil, 22-dekabrdagi nutqi) // “Xalq so'zi” gazetasi, 2017-yil 23- dekabr. № 258
2. Karimov I. Barkamol avlod orzusi. –T.: Sharq, 1999,183-b.
3. ziyonet.uz
4. www.uz

O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI VA KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Atayeva Gulara Xudayberganovna

Xiva tuman 30-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (88) 858-11-34

gulara30@umail.uz

Baltayeva Barchinoy Davranbekovna

UrDU magistri, Telefon: +998 (97)458-44-10

baltayevab@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada bilim, ko'nikma va malakalarida bo'shliqlari bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasi bo'yicha uslubiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, malaka, pedagogik mahorati, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetensiya, boshqaruv, oshkora axborot almashish.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi zamonaviy pedagog javob berishi kerak bo'lgan talablar kompleksini belgilaydi. Quyidagilar mutaxassisning pedagogik ishga tayyorlanganligining zarur va yetarli darajasini ta'minlaydigan asosiy talablar hisoblanadi.

Bugungi kunda davlatimiz tomonidan ta'limga qaratilayotgan e'tibor barcha o'qituvchilarning o'z ustida ishlashi, tinmay izlanish olib borishi hamda o'quv jarayonini zamon talablari darajasida, ilmiy asosda tashkil etishlari uchun zaruriy sharoitlarni yaratib berish bilan bir qatorda, ta'lim sohasiga yosh mutaxassislarning kelib qo'shilishiga imkoniyat yaratmoqda, bu esa o'z navbatida ta'lim muassasasi rahbarlari oldiga yanada yangi vazifalar qo'yadi. Ma'lumki, inson har doim o'sish va rivojlanishdadir. Shunday ekan, inson kamolotiga ta'sir etuvchi omillarnig ilmiy-nazariy mohiyatini barcha pedagogik jamoa rahbarlari to'g'ri tushunishlari lozim. Har bir o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatini turli xil sharoitlarda va jamoalarda insonlar ta'sirida amalga oshiradi.

O'qituvchining faoliyatiga ta'lim muassasidagi bugungi sharoit hamda jamiyat uchun foydali va zarur maqsadlarli amalga oshirishda shaxs rivojiga va shakllanishiga kuchli tasir qiladigan odamlar guruhi bo'lgan pedagogik jamodagi shakllangan ta'limiy muhit o'z hukmini o'tkazadi. Jamoa jamiyatning bir bo'lagi sifatida uning barcha xususiyatlarini qamrab oladi. Foyaviy, siyosiy, iqtisodiy, axloqiy-ma'naviy va boshka jabhalar shular jumlasidandir.

Bugungi kunda ixtiyoriy pedagogik jamoani tayinlangan rahbar boshqaradi. Rahbarlik - odamlarga maqsadli ta'sir o'tkazishga qaratilgan, ularning xulqini tartibga solish bilan bog'lik bo'lgan boshqaruvning tarkibiy qismidir. Shunday qilib, «boshqaruv» tushunchasi, «rahbarlik» tushunchasiga qaraganda ancha keng tushunchadir. Rahbar boshqaruv faoliyatidaqator funksiyalarni bajaradi: pedagogik jamoaning ilmiy- pedagogik faoliyati maqsadlarini aniqlaydi va shakllantiradi, shu faoliyatni rejalashtiradi, rag'batlantirish vositalari va usullarini belgilaydi, uninazorat qilishni amalga oshiradi va xokazo.

Shuning uchun ham rahbar yosh o'qituvchining o'zi tanlagan kasbga mehr qo'yishi, o'qituvchilik kasbining sirlarini mukammal o'rganishi va unda o'z kelajagiga nisbatan ishonch tuyg'ulari rivojlanishiga ko'p qirrali ta'sir qiladi. O'z navbatida rahbar jamoada o'z o'rniga ega bo'lib, u bilimi, muomalasi, ilmiy dunyoqarashi, o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatda, maqsadga intilishda, ijtimoiy xulq va boshqalarda namuna bo'lishi zarur, bundan jamoaning xar bir a'zosi o'ziga xos ta'sirlanadi. Rahbar boshqaruv faoliyatida o'zaro ta'sirning ikki yo'nalishini, o'qituvchining jamoaga va jamoaning o'qituvchiga ta'sirini va bu o'zaro ta'sir ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkinligini hisobga olishi zarur.

O'qituvchining jamoaga ta'siri uning obro'si, bilimi, dunyoqarashi, o'zi tanlagan kasbga qiziqishi va qobiliyati, o'z fanini puxta bilishi, o'quvchilar bilan munosabati, o'z ustida ishlashi, tashkilotchilik qobiliyati, peshqadamlik qilishi, faolligi va tashabbuskorligi singari ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Uning obro'si deganda o'qituvchining mutaxassis sifatida jamoa tomonidan tan olinishi, sub'ektiv sifatlarining jamoa faoliyatining ob'ektiv talablariga mos kelishi tushuniladi. Bunda o'qituvchining bilimi, ko'nikma va malakasi, tajribasi, kasb mahorati, uddaburonligi, tadbirkorligi va ijodkorligi uning boshqalardan ko'ra ko'proq ko'zga tashlanishiga va obro' orttirishiga sabab bo'ladi. Obro'ga ega bo'lgan o'qituvchi shaxslararo munosabatlarda yuqori

mavqega ega bo'ladi, jamoada uning fikr-muloxazalariga quloq soladilar, undan maslahat so'raydilar, uning nuqtai nazarini bilan hisoblashadilar. Ammo obro' orttirishda shaxsiy sifatning o'zigina yetarli bo'lmay, u yoki bu o'qituvchi haqidagi jamoatchilik fikri ham sabab bo'ladi. Shuning uchun ham o'qituvchining jamoatchilik fikri bilan hisoblashmay iloji yo'k, bu esa jamoaning o'qituvchiga bo'lgan ta'siridir. Ya'ni, jamoa o'qituvchining ayrim sa'y-harakatlarini rad etishi, qabul qilmasligi, aksincha bundan saqlanishga intilishi mumkin.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, jamoa bilan o'qituvchining o'zaro ta'siri ikki xil, ya'ni ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin, bunda rahbarning roli yaqqol namoyon bo'ladi. Ijobiy ta'sirni vujudga keltirishda rahbar pedagogik jamoa va ta'lim muassasasining manfaatlari bir-biriga mos kelishini istagan holda, o'qituvchilarning muvaffaqiyati hamda kayfiyatlari bilan qiziqishi, tabassum bilan muomala qilishi, o'qituvchining ismini hurmat bilan aytib murojaat qilishi (har kimga o'z ismini boshliqdan eshitish yoqimli bo'lishini esda tutishi) zarur. O'qituvchiga nisbatan diqqat-e'tiborli bo'lish, suhbatdoshini o'zi haqida gapirishga ruhlantirish, oshkora axborot almashishdan cho'chimaslik, o'qituvchiga uning jamoa uchun kerakli ekanligini sezdirish, har bir o'qituvchining kamchiliklarini qayd qilganda, albatta, uning muvaffaqiyatlarini ham e'tirof etish kabi rahbarlikning eng maqbul uslublarini o'z faoliyatiga tatbiq etishi zarur.

Talim muassasasida turli dunyoqarash va madaniyatga ega, fe'l-atvori, aqlu zakovati turlicha bo'lgan, ishga layoqati alohida namoyon bo'ladigan o'qituvchilar mehnat qiladi. Bu hol ularning mehnati va funksional vazifasiga bo'lgan munosabatida ham ifodalanadi. Ta'lim muassasasiga yangi kelgan yosh o'qituvchilar jamoadagi tajribali o'qituvchilarning faoliyatini, ularning o'z funksional vazifasiga bo'lgan munosabatini va u yerdagi shart-sharoitlarni to'la o'rgangunga qadar turlicha tasavvurga ega bo'ladilar. «Qush uyasida ko'rganini qiladi» deganlaridek, yosh o'qituvchining ta'lim muassasasidagi shart-sharoitlarni, mazkur ta'lim muassasasida o'qituvchiga qo'yilayotgan talablarni hamda yuklatilayotgan vazifalarni bajarish uchun qay darajada bilim, ko'nikma va malakalar zarurligini, kadrlar salohiyatini va ularning o'z ishlariga bo'lgan munosabatlarini, rahbarlarning mavqei hamda qo'l ostidagilar bilan munosabatlarini o'rganib, tahlil qilib, ijobiy xulosa chiqargan holda o'z ustida ishlashi, izlanishi, tajriba opttirib borishi uchun mazkur ta'lim muassasasida qulay ta'limiy muhit hukmdor bo'lishi zarur, aksincha yosh o'qituvchilar loqayd bo'lib qolishi mumkin. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, ko'pgina yosh o'qituvchilar ancha vaqtgacha ta'lim muassasasidagi mavjud shart-sharoitlarga psixologik jihatdan moslashishga qiynalmoqdalar, ayrim moslasha olmaganlari qobiliyatli bo'lishlariga qaramay pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishdan voz kechib, boshqa turli sohalarida faoliyat ko'rsatishmoqda. Buning sabablari turlicha bo'lishi mumkin. Ayrim ta'lim muassasalarida jamoaning yosh o'qituvchilar bilan o'zaro ta'siri (salbiy hususiyatlarga ega bo'lib, rahbar va uning qo'l ostidagi xodimlar yosh o'qituvchiga nisbatan to'g'ri munosabatda bo'lmashligida namoyon bo'ladi. Yosh o'qituvchining izlanishi, bilimi, o'z faniga bo'lgan qiziqishi tufayli pedagogik jamoa va o'qituvchilar o'rtasida tez obro'topayotganidan xursand bo'lish hamda uni rag'batlantirish o'rniga uning yoshligini ro'kach qilib, turli xil arzimmas sabablarni bahona qilib yig'ilishlarda uyaltirish, obro'sini tushirish uchun qilingan xatti-harakatlar ta'lim muassasasidan bezib ketib qolishlarga sabab bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. J. Shustereder (2014): Yevropa Ittifoqida va Markaziy Osiyoda O'qituvchilar Siyosati.
2. Iqtisodiy Xamkorlik va Rivojlantirish Tashkiloti (OECD) (2016): PISA 2015 natijalari: Muvaffaqiyatga erishish uchun maktablar uchun strategiya va amaliyotlar (II Bob).
3. Ulrich, D., Zenger, J. and Smallwood, N. (1999): Results-Based Leadership.

BOSHLANG'ICH SINIF TABIATSHUNOSLIK DARSLARIDA OG'ZAKI O'QITISH METODLARI

Axmadaliyeva Dilfuzaxon Komilovna

Andijon viloyati Andijon shahar

25-umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998 91 173 35 74

Anotatsiya: tabiatshunoslik maktab o'quvchilariga butun borliq to'g'risida umumiy tushunchalarni beruvchi fan bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilariga ushbu fanni o'qitishda turli qiziqarli o'yinlar asosida va samarali o'qitish metodlaridan foydalanib dars berish muhim sanaladi. Ushbu maqolada tabiatshunoslik fanini o'qitishda ko'mak beruvchi og'zaki o'qitish metodlari haqida batafsil ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: suhbat metodi, metodik uslublar, hikoya metodi, didaktik uslublar, tabiat hodisalari.

Tabiatshunoslik, tabiiyot – tabiat haqidagi fanlar tizimi, tabiiy fanlar majmuyi. Tabiatning inson ongidagi aksi bo'lgan tabiatshunoslik jamiyatning rivojlanishi bilan mukammallashadi. Tabiatshunoslikning maqsadi – tabiat hodisalarining mohiyatini aniqlash, tabiat qonunlarini bilish hamda ulardan amalda foydalanish imkoniyatlarini ochib berish. Tabiatshunoslik darslarida o'quvchilarning yoshiga muvofiq tarzda tanlangan metodlar bilim sifatining yuqori bo'lishini ta'minlaydi.

Pedagogika o'qitish deganda, o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyatlari, ish usullarini tushunish qabul qilingan. Bu faoliyat yordamida o'qituvchi bilim beradi, o'quvchilar bo'lsa bilim doiralarini kengaytiradilar, ularning bilish qobiliyatlarini rivojlantiruvchi, dunyoqarashini shakllantiruvchi malakalar vujudga keladi.

Tabiatshunoslikni o'qitish metodlari uchta asosiy guruhga bo'linadi:

1.Og'zaki metodlar – o'qituvchining materialni og'zaki bayon qilishi, suhbat, kitob bilan ishlash.

2.Ko'rgazmali metodlar – namoyish qilish, mustaqil kuzatishlar, ekskursiyalar.

3.Amalij metodlar – og'zaki va yozma mashqlar, grafik (chizma) va laboratoriya ishlari.

O'qitish metodlarini metodik uslublar bilan adashtirmaslik kerak. Metodik uslub – bu metodning unsurlaridan biri, uning tarkibiy qismidir (ko'rgazma vositalarni, kinofilm fragmentlarini, diafilm, diapozitiv ko'rsatish, doskada sxema rasmlardan foydalanish, tajribalarni namoyish qilish, maktab o'quv-tajriba uchastkasidagi amaliy ishlar vaqtida turli xil faoliyat ko'rsatish va hokazo). Metod va metodik uslublar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, bir-biriga o'tishi mumkin. Masalan, o'quvchilarning turli xil tajribalari metod hisoblanadi, lekin o'qituvchi hikoya qilayotgan paytda tajribani namoyish qilinishi metodik uslubdir. Metod va uslublar kompleks holda qo'llaniladi, ular bir-birini to'ldiradi, tabiatshunoslik tushunchalarini to'g'ri shakllantirishga xizmat qiladi. Metodlarni qo'llashda o'qituvchi o'quvchilarga, asosan, so'zlar vositasida, zarurat bo'lsa mavzu mazmuniga mos ko'rgazmali qurollarni ko'rsatish bilan bilim beradi. Bu paytda o'quvchilarning yangi bilim olishlari uchun asosiy manba so'zlar (og'zaki nutq) hisoblanadi.

Og'zaki metodning asosiy turlaridan biri – hikoyadir. Hikoya o'qituvchining jonli so'zidir. U kitob o'qish, jism va hodisalarni namoyish qilish, texnika vositalardan foydalanish, badiiy adabiyotlar o'qish va boshqalar bilan uyg'unlashadi. Hikoyada izchillikka qat'iy rioya qilinadi. Hikoya sujetli, illistratsiyali, informatsion kabi xillarga ega. Yangi material bayoniga o'quvchilarning tirik tabiat burchagi, maktab yer maydoni, ekskursiya yoki yozda, tabiat qo'ynida o'qituvchining topshirig'i bilan olib borgan kuzatish va tajribalari to'g'risidagi hikoyani kiritish g'oyat qimmatlidir. O'quvchilar o'qigan kitoblaridagi qahramonlarni hikoya qilib beradilar. Masalan, tabiat haqida “Qushlar bizning do'stimiz” mavzusida va hokazo. O'qitish amaliyotida hikoyaning aytib berish, ta'riflash, xarakterlash, tushuntirish, muhokama qilish kabi xillari qo'llaniladi.

Aytib berish – unda konkret fakt, voqea, jarayon harakatlar haqida gapirib beriladi. Hikoya shohid (sayyoh, yosh tabiatshunos, sayohatchi, kashfiyotlar ishtirokchisi) nomidan olib boriladi.

Ta'riflash – borliq jismlar va hodisalarning (foydali qazilmalar, o'simliklar, hayvonot dunyosi, biror tabiiy zona iqlimi) xususiyatlarini izchil bayon qilishda qo'llaniladi.

Xarakterlash – ta'riflashning bir turidir, u jism yoki hodisaning belgi va xususiyatlarini sanab

o'tishdan iborat (tog', daryo, tabiiy zonalar xarakteristikasi).

Tushuntirish – unda yangi tushunchalar, atamalar ma'nosi ochib beriladi, sabab, oqibat bog'lanishi, u yoki bu narsaning mantiqiy tabiati (nima uchun tunda uzun tun va qisqa kun bo'ladi, nima uchun kun va tun, yil fasllari almashib turadi) ochib beriladi. Bundan barcha darslarda foydalaniladi, u muhokama qilish bilan uyg'unlashadi.

Muhokama qilish – bayon qilish asosida bo'lib, unda o'quvchilarni xulosaga olib keluvchi qoida va isbotlarning izchil rivojlanishi bilan bog'liq. Hikoyaning bu turida o'rganilayotgan hodisani (masalan, tirik mavjudotning o'zgarishiga iqlimning ta'siri, suv, metallning xususiyatlari) tahlil qilish zarurati tug'ilganda foydalaniladi.

Hikoyaning har qanday xili quyidagi didaktik talablarga javob berishi kerak:

- a) tanlangan materialning ilmiyligi va yuqori g'oyaviyligiga;
- b) mantiqiy izchillik va isbotlanuvchanligiga;
- c) o'quvchilar uchun aniq, ravon va tushunarli bo'lishligiga;
- d) o'qituvchi nutqining tasviriy va hisobiy bo'lishligi.

Suhbat metodi. Suhbat savolning hal qilinishida o'quvchilar va o'qituvchining ishtirokida xarakterlanadi. Suhbatning maqsadga qaratilganligi o'quvchilar bilimni safarbar qilib, hal qilinishi kerak bo'lgan savollar bilan aniqlanadi. Suhbat metodi tabiatshunoslik darslarida hikoyaga qaraganda ko'proq qo'llaniladi. Bu metodning mohiyati shundaki, u o'qituvchiga o'quvchilarni yaxshiroq bilib olishga imkoniyat yaratadi, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi, jamoa ishiga (jonli va jonsiz tabiat jismlarini kuzatishga, darslik bilan ishlashga, o'quv telefilmlarini, kinofilmlarni ko'rishga va hokazolarga) jalb etadi. Suhbatda savollar muhim ahamiyat kasb etadi. Ular qisqa, aniq bo'lishi, javobni aytib turadigan xarakterda ikkilantiruvchi ma'noga ega bo'lmasligi, bir so'z (“Ha” yoki “Yo'q”) bilan javob berishni talab qilmasligi kerak.

Tasviriy ko'rgazmali qurollarni ko'rsatish asosidagi suhbat. Tabiatshunoslik darslarida ko'pincha suratlardan foydalaniladi. Masalan, “Dashtlar tabiati” mavzusini o'rganishda o'qituvchi doskaga “Bahorda dasht” nomli suratni iladi va mavzu bo'yicha suhbat o'tkazadi: o'quvchilar suratda nima tasvirlangan? Suratda qanday o'simliklarni ko'ryapsiz? Nima uchun dashtda o'simliklar kam? Nima uchun dashtda baland daraxtlar yo'q? Suratda tasvirlangan hayvonlarni sanab bering? kabi savollarga javob berishlari kerak. Yordamchi savollar bo'yicha suratni tahlil qilib, o'quvchilar yangi ma'lumot oladilar, chunki o'qituvchi o'quvchilarning javoblarini tahlil qiladi, tushuntiradi va to'ldiradi.

Xulosa qilib aytganda, tabiatshunoslikni o'qitishning og'zaki metodlari ta'lim jarayonida o'qituvchi oldida turgan umumta'lim va tarbiyaviy vazifalarni amalga oshiradi. Yuqorida keltirib o'tilgan metodlar tabiatshunoslik tasavvurlari hamda tushunchalarini to'g'ri shakllantirish, sifatli ta'lim va tarbiya natijalariga erishish uchun qanday o'qitish kerak degan savolga javob berish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. M.Nuriddinova. Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi. – Toshkent. 2005.
2. R.Ibrogimov. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida bilish faoliyatini shakllantirishning didaktik asoslari. – Toshkent. 2001.
3. T.G'afforova va boshqalar. Ta'limning ilg'or texnologiyalari. – Qarshi. 2003.
4. N.Saidahmedov. Pedagogik amaliyotda yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash texnologiyalari. – Toshkent. 2000.

NEMIS TILI VA MUSIQA FANLARINING INTEGRATIVLASHUVIDA TIL O'RGANISHNING AXAMIYATI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Axmedov O'tkirkbek Ro'ziboyevich,
Ro'zmetov Anvar Erkinovich
 Bog'ot tumani 10- son maktabning
 musiqa va Nemis tili fani o'qituvchilari

Annatotsiya: Bu maqolada maktabda o'quvchilarning musiqa va Nemis tili fani ga bo'lgan qiziqishini oshirishda “Til o'rganishda musiqaning ahamiyati” mavzusini “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: kichik, kognitiv, ijodkor, pedagogik, musiqa, rol, tinglash, ta'lim.

Inson ruhiy faoliyatining boshqa turlari singari musiqa ham insonga o'zini anglashni, olam go'zalligini ko'rishni va hayot mazmunini anglashni o'rganishi uchun berilgan dunyoni anglash vositasidir. “Musiqa - bu his-tuyg'ular tili”, dedi Robert Shumann. Ammo his-tuyg'ularning ifodasi musiqa faqat Uyg'onish davrining oxirida, XVI-XVII asrlar oxirida o'rganila boshlandi. Inson o'zini fikrlashga, his qilishga, ijod qilishga qodir shaxs sifatida anglagan, dunyoviy san'at gullab-yashnagan, opera dunyoga kelgan davr edi. Inson ehtirosalarini ifodalash - 18-asrda musiqa san'atining asosiy vazifasiga aylandi va romantizm davrida hissiyotlar va hislar dunyosi bastakorlar mavzular, tasvirlar va hatto vositalarni izlashda murojaat qiladigan asosiy sohaga aylandi. ifodalash.

Nemis tili darsi shunchaki o'yin emas. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi ishonch va muloqot qulayligi o'yin muhitidan kelib chiqadi. O'yin yordamida o'qituvchi o'quvchilarni jiddiy suhbatlarga chorlaydi, har qanday real vaziyatlarni muhokama qiladi. O'yin nemis tilini o'rganishda o'quvchilarning kognitiv faolligini rivojlantirishga yordam beradi. U axloqiy tamoyilga ega, ishni quvonchli va ijodiy qiladi.

So'z darajasini o'rganishda va tinglab tushunib olishda har bir keyingi so'z oldingi so'zning oxirgi bo'g'inidan boshlanadigan so'z zanjiri hosil bo'ladi. Masalan:

1. Menschen- schenken- kennenlernen- ...
 2. O'quvchilar bir qatorda o'tirishadi (yoki ikkita jamoa tashkil qiladi). Birinchisi nemis tilida keyingi so'zga shivirlaydi. Oxirgi o'yinchi birinchi o'yinchining so'zini takrorlashi kerak. So'zni noto'g'ri eshitgan har bir kishi oxirgi o'rindiqqa o'tkaziladi.
 3. O'quvchilar so'z aytayotganda bir-biriga to'p tashlashadi. Ammo keyingi so'z oldingi so'zning oxirgi harfi bilan boshlanishi kerak, masalan:
 4. Stuhl, Lampe, Elefant, Tannenbaum
 - Nutqni o'rgatish uchun o'yinlar.
 1. Sinf 2 ta jamoaga bo'lingan. O'qituvchi ularni tasvirlash uchun bitta rasmni tanlashni so'raydi. 5 daqiqa ichida. har bir jamoa a'zosi bitta jumla tuzadi, shundan so'ng jamoalar o'zlarining hikoyalarini o'qiydilar. Yakunida ish tahlil qilinadi va baholanadi. Keyin avdioda so'zlar ham aytiladi va uni tinglab so'zlar to'g'ri yozilishi kerak bo'ladi.
 2. Har bir o'quvchi qog'ozning yuqori qismiga ma'lum bir mavzu bo'yicha gap yozadi, qog'ozni ko'rinmaydigan qilib buklaydi va keyingi o'yinchiga uzatadi. Sinfda gaplar zanjir bo'yicha: savol-javob tamoyili bo'yicha yoziladi. Mashg'ulotchi yoki o'qituvchi natijada olingan dialogni to'liq o'qib chiqadi.
 3. O'quvchilarga bir nechta oldindan belgilangan mavzular bo'yicha xabar yozish tavsiya etiladi (tanlash uchun). Masalan: “Meine Lieblingsstadt”, “Die beste Freundin”.
- Xulosa qilib shuni aytish kerakki har qanday tilni o'rganishda musiqa tinglashni ahamiyati juda katta xisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anikeeva N.P. O'yin orqali ta'lim. - M.: Ta'lim, 1987. -- 213 b.
2. Ariyan M.A. O'rta maktab uchun vaziyat rollarining variantlari // IYASH. - 1985. - No 1. - B. 18 - 24.
3. Denisova L.G. Maktabda sinfdan tashqari ishlarda intensiv metodologiya // YaSh instituti. - 1989. - No 2. - B. 69 - 76; No 3. - B. 58 - 63.
4. Denisova L.G. O'rta maktabda chet tilini o'qitish tizimida intensiv metodikaning o'rni // YaSh instituti. - 1995. - No 4. - B. 6 - 12.

COMMON PROBLEMS FACED BY FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

Babaniyozova Dilnoza Marksova

Urganch shahar 18-son maktabining

Ingliz tili o'qituvchisi

Annotation. Learning foreign language as a second language is not really easy. If you are learning language outside of the country which learning language is spoken, certainly you encounter certain kind of problems. These problems can make some obstacles to grasp new language although the learner are willing to learn new language. The problems can be considered as challenges because of the strong interest.

Key words: Problem, solve, issue, learning process, obstacle, learner, key, instructor, learning environment, study, native language, dependence, dominate, solution, second language, learning materials.

Obstacles can be encountered by learners in every day life without any hesitating we can say. These are extremely different but the main ones can be said that we may count with our fingers. Language disorders that are often referred to as speech disorders interfere with an individual's ability to speak. There are numerous disorders and each has its own distinct symptoms. According to Whitaker language problems among students can be grouped into several categories that are related communication. For instance, there are problems associated with hearing, speech, language development and fluency. Whilst, the most common disorder is the speech impairment that involves articulation and voice. In this case, articulation involves numerous aspects of speech such as sounds, phonology and syllables. In most cases, students who develop such disorder in their childhood stage may experience the condition persisting to adulthood. Different students can have different difficulties and problems in learning a foreign language as a second language. Such as while learning English language most learners often face the following challenges:

Limited learning environments. It is not about the weather, the availability of furniture in the classrooms, the location of the building where new language is learning. Despite of the fact that all of the factors can effect learning while learning English, what happens outside of class matters most. In most situations, learners only make an effort to speak proper English in the classroom when they are under supervision. In addition to this, students do not always hear people around them speaking proper English. Unqualified teachers. This is the most vital and the most overlooked problem among others. What makes this problem so hard to solve is that , because many communities are English language learners, they can not clarify who is a good teacher and who is not. Whatever the teacher says, whether correct or incorrect, will be taken as correct by the learner. It can be led to great deal of confusion among learners since different teachers say them different things. Surplus usage of native language in the classroom. Each student can learn another language best when they are forced to apply it. Instructors must be vigilant about requiring students to communicate in English and only in English even if they are talking to each other. They must conduct the lesson with the help of direct method and the lesson will be effectively as well as reasonable. If the teachers know the student's language, it is better to pretend in the classroom that they do not, as that will force them to make requests and respond to questions in English. This issue may come from the cultural demands of the family and society.

Strong students dominate during the lesson. No matter how the learners are divided into groups, there will still be differences in how much students know and quickly they can learn. The most important problem of this situation is setting the pace of the class to keep up with the strongest learners. It may leave the weaker ones behind. Weaker ones should not be forgotten in classroom discussions and activities. But also they should be the main scenes of the lesson. They insist much more attention than others.

Learners do not take their study seriously. In some cases learners may take their own studies seriously even though they really want to learn the language. This might be because they may be very busy with other things or they have personal problems. In this situation, students often think that the same English they can speak at home or on the street is the same they will write in their exams. Whilst, because communication does not have to be grammatically correct in order to be intelligible, students do not always abide by the rules they learned at school and therefore do not

get fully educated or pass the exam and tests. It is also the case that learners do not study English as much as they study other subjects. In most cases, students may study English language only in the classroom during the lesson when the instructor is teaching. Having finished the class, they drop their books and wait for the next class. They do not study pronunciation, they do not study essay writing or make an effort to grasp new words and to build a new vocabulary. They may bring every little problem to the teacher during the classes, even things they could just look it up in the dictionary or their own vocabulary. When learners make mistakes and are corrected, they often say “It is not my language at all”. This may greatly affect their ability to learn English.

Students become too dependent on the teacher. Part of learning anything means figuring out how to solve problems on your own. If a student goes to the instructor with every little issue she or he runs into, then the students will never be able to learn the language on their own. If students insist that they do not understand or know how to say and do something on their own, they require to be reassured that they actually can with positive feedback and encouragement by others.

All things considered, each learner has his or her own issues but the most common that are mentioned above even though different instructors can give different information about their student’s problems during learning language. These problems may be like these ones:

- lack of vocabulary;
- correct pronunciation;
- hesitation in speaking;
- understanding the grammar the structure of the new language;
- lack of interest;
- most of the students use the translation method to understand the second language.

The most common cause of the problems faced by a learner of the English language as a second language is existence of the inherent structure of their first language or mother tongue that they are exposed to since the first day. The above mentioned problems are just a few of other problems but these are the major ones faced by students. The hardest for a teacher in this case is to actually create a new structure of the English grammar while trying not to dismantle the existing language structure of their mother tongue. The student should be able to use the languages with ease. Even with qualified teachers, adequate materials, and exposure to native English speakers, there are still a number of problems that any ESL student will face. For the learners who are willing to grasp the foreign knowledge, there are number of steps they can take to improve their English language skills. To illustrate, they must be extra careful to be sure to use correct materials recommended by a reliable teacher of English and they should get audio materials so he or she can hear the clear and correct pronunciation of the strange words.

References:

1. Jacobs A. A “Challenges encountered by learners of English language” (2019)
2. Geri McClymont “Simple strategies to help English language learners succeed in the classroom” (2020)
3. Jeff Davis “Teaching ESL: Common problems in the classroom” (2016)
4. Jake Brannen “Why learn a foreign language? The importance of multilingualism and international awareness” (2014)
5. Aya Katz “How to learn a foreign language : Issues in second language acquisition” (2016)

ТА’ЛИМ ЖАРАЙОНИДА INNOVATSIYALAR VA ILG’OR XORIJIY TAJRIBALAR

Shaxnoza Yakubova

Urganch davlat universiteti

Quvonchoy Bekchanova

Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim jarayonida qo’llanadigan innovatsion texnologiyalarning bugungi kundagi ahamiyati mazmun mohiyati yoritilgan. Shuningdek innovatsion texnologiyalarni qo’llashda xorijiy tajribalarning qo’llash usullari ko’rsatilgan.

Kalit so’zlar: Pedagogika, texnologiya, innovatsiya, ta’lim, kreativlik, jarayon, faoliyat, rivojlanish, ijtimoiylashuv.

Hozirgi zamon sharoitida o’qitish jarayonini, ya’ni yagona shaklga solish, o’qitishda yuqori unumga erishish pedagogik texnologiyani ishlab chiqish va qo’llash hisobidan amalga oshiriladi. Ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish shartlaridan biri pedagogning kreativlik sifatlariga ega bo’lishi bilan bog’liq. Pedagogning kreativlik sifatlariga ega bo’lmasligi tufayli talabalar ham qiziqarli va ajoyib g’oyalarga ega bo’lsalarda, biroq, ularni ifodalashda sustkashlikka yo’l qo’yadi. Buning sababli ta’lim jarayonida qo’llanilayotgan metodlar talabalarda erkin, mustaqil fikrlash ko’nikmalarini shakllantirishga xizmat qilmasligi bilan belgilanadi. Shaxsda kreativlik sifatlarini rivojlantirish jarayonining umumiy mohiyatini to’laqonli anglash uchun dastlab “kreativlik” tushunchasining ma’nosini tushunib olish talab etiladi. Ken Robinsonning fikriga ko’ra, “kreativlik – o’z qiymatiga ega original g’oyalar majmui” sanaladi. Gardner esa o’z tadqiqotlarida tushunchani shunday izohlaydi: “kreativlik – shaxs tomonidan amalga oshiriladigan amaliy harakat bo’lib, u o’zida muayyan yangilikni aks ettirishi va ma’lum amaliy qiymatga ega bo’lishi lozim”.

Emebaylning yondashuvi nuqtai nazaridan ifodalansa, “kreativlik” “muayyan soha bo’yicha o’zlashtirilgan puxta bilimlar bilan birga yuqori darajada noodatiy ko’nikmalarga ham ega bo’lish” demakdir.¹ Shunday ekan bugungi pedagoglik kasbini tanlagan har bir kadrlarimizda ham kreativlik sifatlari bo’lishi zarurdir. Xozirgi kunda zamonaviy interfaol texnologiyalardan samarali foydalanish pedagoglarimizning oldiga qoyilayotgan dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Pedagogik texnologiya o’zi nima?

Pedagogik texnologiya - texnologik (*ishlab chiqarishdagi*) yondashuvlarga aynan o’xshash bo’lgan ta’limda qo’yilgan maqsadlarga erishish kafolatlangan (*yakuniy natijani olish*) ta’lim jarayoni tushuniladi. Bunday ta’lim jarayoni texnologiyalashtirilgan deyiladi. Texnologiyalashtirilgan ta’lim jarayonida o’qituvchi shaxsiga bog’liq bo’lmagan faqat o’quvchi (*talaba*) ning shaxsi ehtiyojlari, talablari va xislatlariga asoslangan ta’lim jarayonidir. O’quvchi (*talaba*) ta’lim jarayoni markazida turadi. Bunda darsni kim olib borayapti (*tajribali o’qituvchimi yoki yosh o’qituvchimi*) qat’iy nazar ko’zlangan yakuniy natija (*maqsadga ko’ra*) ga erishish kafolatlanishi lozim. Ta’limda o’qituvchi faqat ijrochi vazifasini bajaradi. Pedagogik texnologiyalardagi g’oya maktab faoliyati yoki har qanday ta’lim muassasi va ta’limning asosiy zvenosi bo’lgan ta’lim jarayonini boshqariluvchanligidir. Ba’zida pedagogik ish tajribasida pedagogik texnologiyalarni allaqachon o’zlashtirilgan (ma’lum bo’lgan) hatto foydali bo’lgan, ammo ta’lim metodikasi texnologik yaratilmagan (tuzilmagan) deb tushunishadi. Lekin, pedagogik texnologiya o’ziga xos innovatsion yondashuvdir.

Pedagogik texnologiya, ularni ta’lim jarayonida qo’llanilishi, yo’l va usullari rus pedagoglari A.A.Andreev, V.P.Bespalko, M.T.Gromkova, M.V.Klarin, Mila Novik, amerikalik pedagoglardan B.Blum, D.Kratval, M.Trondund, D.Kerroll, Dj.Blok, L.Endersson, R.Gengs, L.Brigts, Bob Kizlik, Buyuk Britaniyalik olim A.Romishevskiy, o’zbekistonlik olimlar J.Yo’ldoshev, B.L.Farberman, N.Sayidaxmedov, M.Ochilov, B.R.Adizov, M.X.Mahmudov, A. Ziyamuhammedova, B. Ziyamuhammedov, U.Tolipovlarning ishlarida bayon qilingan. O’tgan asrning 70-80 yillarda AQShda yuzaga kelgan pedagogik texnologiya oqimi deyarli barcha rivojlangan mamlakatlarga tarqaladi, YuNESKO kabi nufuzli tashkilot tomonidan tan olindi va qo’llab – quvvatlandi va ho-

¹ Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – p. 4.

zirgi kunda ko'p mamlakatlarda muvaffaqiyatli o'zlashtirilmoqda.

Ko'pgina mamlakatlar o'qitishda texnologik yondashuvdan foydalanib, o'quvchilar o'zlashtirishini oshirishda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishdilar. Masalan, Janubiy Koreyada pedagogik texnologiya bo'yicha sinov-tajriba tarzida o'qiyotgan 50 ming boladan 75% da an'anaviy o'qitishda faqat eng yaxshi o'quvchilar erishadigan natijalar qo'lga kiritilgan. Bir qator boshqa mamlakatlarda o'tkazilgan tajribalar o'qitishning bu tizimini qo'llash o'rtacha o'quvchiga odatiy o'qitishda 80-85 % o'quvchilar erishadigan natijadan yuqoriroq natijaga erishish imkonini berishini ko'rsatdi. Pedagogik texnologiyani o'zlashtirish Singapur, Koreya va Yaponiyaga 9,13 yoshlik va oxirgi o'qitish yilidagi bolalar o'rtasida matematika bo'yicha dastlabki uchta o'rinni egallash imkonini berdi. Bu dalillar ta'lim va kadrlar tayyorlash sifatini oshirish uchun maktab o'qituvchilari va o'rta maxsus, kasb-hunar hamda oliy ta'lim o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilari pedagogik texnologiya metodlarini o'zlashtirib olishlari va amaliyotga joriy qilishlari lozimligidan dalolat beradi. Bu kadrlar tayyorlash milliy dasturining “yangi pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib talabalarni o'qitishni jadallashtirish...” talabiga munosib javob bo'ladi. Hozirgi kunda oliy va o'rta maxsus maktab muammolari institutida oliy o'quv yurtlari o'qituvchilariga pedagogik texnologiyani o'zlashtirishlarida yordam berishga qaratilgan o'quv sifati va pedagogik texnologiyalar bo'limi ishlab turibdi. Yoshlarga ta'lim – tarbiya berish ishlari xorijiy davlatlarda ham jadal suratlarda olib borilmoqda. Shulardan bir nechitasi haqida qisqacha to'xtalib o'tamiz. Janubiy Koreya ta'lim tizimi YuNISEF ekspertlari xulosasiga ko'ra sanoati rivojlangan davlatlar ichida “eng samaralisi” deb tan olingan. Ko'pchilikning yagona fikricha, Janubiy Koreyaning iqtisodiyoti va texnikadagi yutuqlari “inson resursiga investitsiyani to'g'ri tikkanligida” deb ta'kidlashadi. Konfutsiy davridan saqlanib qolgan ziyoli odamga jamoat xizmati hozirgi kungacha bor. Janubiy Koreyada 1980 yillardan beri ilmiy kasblar eng nufuzli hisoblanadi. Janubiy Koreya ta'lim tizimi yana bitta butunjahon tamoyilini amalga oshiradi: bu ta'lim va fan integratsiyasidir. Janubiy Koreyada O'rta maktabning ko'plab o'quvchilari darsdan keyin qo'shimcha kurslar “xagvonlar”ga boradilar, yoki xususiy repetitorlarga qatnaydilar. Alohida e'tibor ingliz tili va matematikaga qaratilgan. Ba'zi xavgonlar bitta fanga asoslanadi, ba'zilari barcha asosiy fanlarni qamrab oladi. Bu o'z navbatida maktab mashg'ulotlarining yanada qiyin bo'lgan ikkinchi qismiga aylanadi. Undan tashqari juda irodali o'quvchilar kurash turlari va musiqa maktablariga qatnashadilar. O'quvchilar Shu tariqa darsdan keyin uylariga juda kech qaytadilar. Bo'sh vaqtdan unumli foydalanishadi.

Fransiya ta'limida bolalarning go'daklik chog'idanoq maktabda o'qitish uchun tayyor holda olib kelish g'oyat muhim masala hisoblanadi. Bu bosqichda tarbiyalanuvchilar quyidagicha tabaqalashtirilgan: kichik guruh (2-4 Yosh), o'rta guruh (4-5 Yosh), katta guruh (5-6 Yosh). Maktabga tayyorlov guruhi (5-6 Yosh) bo'lib, ularga Fransiya 100% Shu Yoshdagi bolalar qamrab olingan. Bolalarni maktabga tayyorlash uchun alohida dastur va darsliklar mavjud. Yaponiyada davlat universitetlariga to'liq o'rta maktabni bitirib kirish mumkin. Qabul 2 bosqichda o'tkaziladi. Birinchi bosqichda abituriyentlar markazlashgan holda universitetlarga qabul bo'yicha Milliy markazlarda o'tkaziladigan “Yutuqlar birinchi bosqichining umumiy testi”ni topshiradilar. Testni muvaffaqiyatli topshirganlar universitetda o'tkaziladigan kirish imtihonlariga kiritiladilar. Testdan yuqori ball olganlar davlatning eng nufuzli universitetlariga kirish uchun imtihon topshiradilar. Tadqiqotchi talabalar (Kenkyu-sei) mazkur universitet professori rahbarligi ostida ma'lum ilmiy mavzuni o'rganish uchun bir yillik magistraturaga kiradi, lekin akademik daraja berilmaydi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Innovatsion ta'lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – 81-b.
2. Munavvarov A. K. «Pedagogika». – Toshkent: «O'qituvchi», 1994 yil. – 394 b.
3. Mavlonova R., N.Voxidova. N.Raxmonqulova. «Pedagogika nazariyasi va tarixi». – Toshkent: «Fan», 2010 yil. – 452 b.

THE IMPORTANCE OF ROLE-PLAYING IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Bekturdieva Kutlijon Rakhimberdi kizi

Matkarimova Sunajon Ruzimboevna

Bogot district 31st school

English teachers.

Abstract: This article describes the main point of the school lessons which is considered one of the current issues in the education system, particularly in the English language lessons using interactive methods and its importance.

Keywords: interactive methods, innovation, English, education process, communication.

Role-play is an effective technique to animate the teaching and learning atmosphere, arouse the interests of learners and make the language acquisition impressive. So this research will mainly focus on how to apply it successfully and take the most advantage of it in English class.

Teaching process is mainly based on two activities. They are imparting knowledge and acquiring knowledge. In the first case teacher sends information and the learners receive it. The innovative methods also deal with this process and their aim is to evaluate the activities of a teacher and learners using new ways and methods of teaching including new technical means of teaching. As we know that methodological approach in teaching foreign languages may be divided into three groups. They are Passive methods, Active methods and also Interactive methods.

The interactive learning is important for personal and professional development. Interaction helps involve students in performing activities with technical terms, and such activities can enhance vocabulary acquisition and promote the development of lexical skills. Students are able to take control of their learning process and also figure out their preferred resources with the help of interactive technology. In this way, they can choose the method to present projects and also develop important research skills for the upcoming days. Furthermore, students are able to develop their communication as well as collaborative expertise by working on shared projects or documents and this will help them significantly afterward when they mature into working individuals. Interactive activities include the organization and development of dialogical speech, aimed at interaction, mutual understanding, solving problems, which are important for each participant in the educational process. Interactive learning technologies can be used to conduct classes inside or outside the classroom in the form of extracurricular activities. The method of conducting a lesson is active, that is, no student is left without attention and, in a favorable atmosphere, even passive students tend to be active participants. Interactive teaching methods include: presentation, heuristic conversations, role plays, discussions, “brainstorming”, competitions with practical tasks and their further discussion, design of technical plans, projects, carrying out of creative activities, the use of multimedia computer programs and the involvement of English-speaking professionals. **In conclusion**, it should be noted that all interactive methods and techniques develop communicative skills, help establish emotional contacts between students, teach them to work in a team, listen to their comrades’ opinion, and establish more close contact between students and the teacher. Practice shows that the use of interactive methods and techniques in a foreign language lesson relieves nervous tension among students, makes it possible to change the forms of activity, to switch attention to the core issues of the topic of employment. Ultimately, the quality of the material supply and the effectiveness of its assimilation significantly increases, and consequently, the motivation to learn a foreign language from schoolchildren.

References

1. Pometun, O. & Py`rozhenko, L. (2004). Modern lesson. Interactive learning technologies. K. (in Ukrainian).
2. Gin, A. (2000). No bloody attack: Brainstorming training technology: [Interesting and simple form of training]. Zavuch (Pershe veresnya), 8, 7-11. (in Ukrainian).
3. <https://moluch.ru/conf/phil/archive/177/9583/>

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL USULLARNI AHAMIYATI VA ULARDAN FOYDALANISH

Bobanazarova Xilola Komilovna
Eshchanova Tabassum Sharipbayevna
Xorazm viloyati Bog'ot tumani
6 – maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarni o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish usullari haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, dars, talablar, metodlar.

Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan ona tili, matematika, o'qish, odobnoma, tabiatshunoslik darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Negaki ularning zaminida savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshlang'ich ta'lim darslariga o'quvchilar qiziqishini oshirishga alohida e'tibor berish lozim. Chunki bolalar boshlang'ich sinflardan o'q « dars » degan muqaddas so'zdan bezib qolmasliklari lozim. Bugungi kunda o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun tajribali o'qituvchilar turli didaktik o'yinlardan foydalanishmoqda.

Interfaol metod – ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi faollikni oshirish orqali ularning o'zaro harakati ta'sir ostida bilimlarni o'zlashtirishni kafolatlash, shaxsiy sifatlarni rivojlanishiga xizmat qiladi. Ushbu usullarni qo'llash dars sifati va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Uning asosiy mezonlari – norasmiy bahs – munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish, mustaqil o'qish, o'rganish, seminarlar o'tkazish, o'quvchilarni tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriq, vazifalar berish, yozma ishlar bajarish va boshqalarda iborat.

Interfaollik, bu – o'zaro ikki kishi faolligi, ya'ni, bundan o'quv- biluv jarayoni o'zaro suhbat tariqasida dialog shaklida (kompyuter aloqasi) yoki o'qituvchi – o'quvchilarning o'zaro muloqotlari asosida kechadi. Interfaollik – o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik, o'quvchi – o'qituvchi, o'quvchi – o'quvchi suhbatlarida sodir bo'ladi. Interfaol metodlarning bosh maqsadi - o'quv jarayoni uchun eng qulay muhit va vaziyat yaratish orqali o'quvchining faol, erkin, ijodiy fikr yuritish, uni ehtiyoj, qiziqishlari, ichki imkoniyatlarini ishga solishga muhit yaratish. Bunday darslar shunday kechadiki, bu jarayonda bironta ham o'quvchi chetda qolmay, eshitgan, o'qigan, ko'rgan bilgan fikr mulohazalarini ochiq oydin bildirish imkoniyatlariga ega bo'ladilar. O'zaro fikr almashish jarayoni hosil bo'ladi. Bolalarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o'zaro do'stona munosabatlar shakllanadi.

Interfaol ta'lim o'z xususiyatiga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik (fikrlash, izlash, topish) suhbat – dars jarayonini loyihalash orqali muammoli vaziyatni hosil qilish va yechish orqali kreativ – ijodkorlik asosida axborot kommunikatsion texnologiyalar yordamida amalga oshirish metodlarini o'z ichiga oladi.

Axborot kommunikatsion texnologiyalar asosida ta'lim o'z navbatida kompyuter dasturlari yordamida o'qitish, masofadan o'qitish, internet tarmoqlari asosida o'qitish, media – ta'lim metodlaridan iborat.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalari, shaxsiy tabiatlariga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik suhbatlar loyihalashtirish asosidagi metodlar keng qo'llanilmoqda. Agar o'qitish jarayonida har bir o'quvchi o'zining o'zlashtirish imkoniyati darajasida topshiriqlar olib ishlaganida u yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlagan bo'lar edi. Bunday holatni faqat tabaqalashtirgan ta'lim orqaligina amalga oshirish mumkin. Endi ta'lim jarayonlarini didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish haqida fikr yuritamiz:

Interfaol o'yinli metodlar o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Interfaol o'yinlarning asosiy turlari: intellektual (aqli) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bular o'quvchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy, ma'rifiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, bunyodkorlik, mehnat, kasbiy ko'nikmalarni rivojlanishiga yordam beradi.

Interfaol o'yin turlarini tanlashda quyidagi mezonlarga rioya qilish yaxshi natijalar beradi.

-ishtirokchilarni tarkibi bo'yicha, ya'ni o'g'il bolalar, qiz bolalar yoki arlash guruhlar uchun o'yinlar :

-ishtirokchilarning soni bo'yicha –yakka, juftlikda, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi, sinflararo va ommaviy tarzda o'yinlar :

- o'yin jarayoni bo'yicha fikrlash, o'ylash, topag'onlik, harakatlarga asoslangan, musobaqa va boshqalarga yo'naltirilgan;

-vaqt me'yori bo'yicha –dars, mashg'ulot vaqtining reja bo'yicha ajratilgan qismi, o'yin maqsadiga erishguncha, g'oliblar aniqlanguncha davom etadigan o'yinlar.

Bularning bari o'quvchilarga fanlararo bog'liqlikni o'rgatish orqali ularda olam tuzilishini ilmiy asoslarini to'liq idrok etish va ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirish, ijodiy tafakkurlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduraxmonov G., Sulaymonov A., Xoliyorov X., Omonoturdiev J., Hozirgi o'zbek adabiy tili. Sintaksis Toshkent: O'qituvchi, 1979, 3-5-betlar.

2. Ivanov S.N. Ocherki po sintaksisu o'zbekskogo yazo'ka. Tashkent, 1959.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA “XULOSA-DARAXT HOSILIDA” USULIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH

Bobojanova Gulshoda Raximberganovna

Xiva tumanidagi 6-son maktabning
Boshlangich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Bizga ma'lumki ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish o'quvchilar bilimini oshirishdan biri hisoblanadi. Bu fanlarni kelajakni ko'rsatuvchi “Ko'zgu” desak bo'ladi va bu ko'zguga qarab har qanday inson, jamiyat, xalq o'z kelajagini belgilab olishi mumkin.

Kalit so'zi: ko'zgu, ona tili, adabiyot, didaktik, o'quv, fan, dars, daraxt.

Agarda, dars jarayonida didaktik shartlarga amal qilinsa, o'qitishga mujassam yondashishda samaradorlikka erishiladi: o'rganilayotgan o'quv fanlari bo'yicha mavzularni mazmunan uyg'unlashtirish orqali o'quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish; o'quv fanlararo aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim sifatini ta'minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish; darslarda mazmunan bir-biriga yaqin yoki aralash o'quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko'nikma va malakalarini shakllantirish.

Har bir metod o'quvchilarning yoshi, qiziqishlari, o'gil bolalar va qiz bolalar sonining proporsiyasi, o'zlashtirish jarayoning tez yoki nisbatan sekin ekanligi, qobiliyatlari va ustunlik jihatlarini hisobga olgan holda oson va qiyin turlarga bo'lingan holda tanlanishi va tayyorlanishi muallimdan talab etiladi

“Xulosa-daraxt hosilida” - Mavzuning asosiy mazmunini keltirib chiqaruvchi savollarga javob berish natijasida tahlil qilinib, yakuniy xulosani keltirib chiqaruvchi o'yinli usuldir. Bu o'yinli usul orqali o'quvchi mavzuning asosiy xulosasini chiqarishni va bir-biri bilan fikr almashinib, voqealar bayonini yoritib borishni ta'minlaydi.

Qo'llash bosqichlari bo'yicha tavsiyalar:

1. Ko'proq o'tilgan mavzuni mustahkamlash chog'ida ishlatilishi kerak.
2. Bu usul 1-4-sinflarda amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.
3. “Xulosa-daraxt xosilida” usulini o'tkazish uchun birinchi navbatda plakatga yoki sinf taxtasiga daraxt chiziladi va daraxt novdalariga mavzuning asosiy mazmunini tashkil etuvchi sodda savollar hamda o'quvchilarni fikrlashga chorlaydigan muammoli savollar yozib qo'yiladi. Sodda savollar yozilganligining asosiy sababi sizga ma'lumki faqat agar muammoli savollar yozilsa a'lo baholarga o'qiydigan o'quvchilar javob berishi mumkin, lekin past o'zlashtiruvchi o'quvchilar javob bera olmasligi mumkin. Shuning uchun ham sodda savollar sinfdagi barcha o'quvchilar ishtirokini ta'minlaydi. Bu esa o'quvchilar o'rtasida raqobat keltirib chiqaradi.

4. Daraxt novdalariga yuqoridagi tartibda savollar yozib qo'yilgandan so'ng, o'quvchilarning javoblari qisqartirilib, daraxtning “Javoblar” qismiga yozib boriladi. Javoblar to'g'ri yoki savoldan ozroq chetlashgan, noto'g'ri bo'lsa ham daraxtning “Javoblar” qismiga yozib boriladi. Savol tug'ilishi mumkin nima uchun noto'g'ri yoki mavzudan ozroq chetlashgan javoblar ham yozib boriladi. Buning asosiy sababi tahlil jarayonida o'quvchining hatosini o'quvchilar to'g'irlashadi va bu jarayon esa baxs-munozarani keltirib chiqaradi.

5. Daraxtning “Javoblar” qismidagi javoblar o'quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinib eng to'g'ri va eng maqbul xulosa javobi daraxtning “Javoblar” qismidan chiqqan “Javoblar xulosasi” qismiga yoziladi. Shu tartibda hamma savollarga javob berib bo'lgunga qadar davom etadi.

6. “Javoblar xulosasi” qismidagi javoblarning xulosasi o'quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinib, eng so'nggi mavzuning asosiy xulosasi daraxtning “Yakuniy mavzuning asosiy xulosasi” qismiga yoziladi. Ko'rinib turibdiki mavzuning asosiy xulosasi javoblarning bosqichma-bosqich tahlili jarayonida kelib chiqayapti.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. «Ta'lim taraqqiyoti», 3-maxsus son.-T.: «Sharq», 1999 y.
2. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: Moliya, 2003.-192b.

O'QISH, TASVIRIY SAN'AT VA MEHNAT INTEGRATSIYASI

Bobojonova Dilrabo Oybek qizi

Urganch davlat universiteti
texnologik talim yo'nalishi talabasi

Annontatsiya: O'quvchilar plastilindan shakl yasashlari, rangli qog'ozlardan har xil shakllarni qo'yib olishlari, yirtish usuli bilan qog'ozlan yassi shakldagi buyumlarni yasashda foydalanishadi. Ona tili, tasviriy san'at, mehnat darslari uyg'unlashgan mashg'ulotlar qiziqarli, jonli, shovqinsiz bo'ladi. bolalar har bir darsga qiziqish bilan qaraydilar. qog'ozlarni qirqanlarida qo'l mushaklari ishlaydi, rasm chizganida hayol qilish, fantaziyasi rivojlanadi, solishtirish ishlarida og'zaki taqqoslash ko'nikmasi shakllanadi. Eng muhimi bu darsda faqatgina yozma ravishda bilmasdan, balki o'zlari o'sha buyumlarni yasab, o'z ko'zlari bilan ko'radilar.

Kalit so'z: tasviriy san'at, shovqinsiz, idrok etish, Bayroq O'qish, tasviriy san'at va mehnat integratsiyasi.

O'qish darsi fanlararo aloqalarni amalga oshirishning eng qulay darajasidir. Chunki har bir fan topshirig'ini bajarishda dastlab o'qib chiqiladi, o'sha mavzu yuzasidan og'zaki hikoya qilinadi. Demak, tasviriy san'at va mehnat fanlarini o'qish fani bilan integratsiyalansa, uchta fan yuzasidan umumiy maqsadga erishilgan bo'ladi. ya'ni o'qish ko'nikmasiga tushunish, bilish, tahlil, sintez, baholash kabi maqsadlar, tasavvur qilish, badiiy idrok etish kabi ko'plab masalalar amalga oshiriladi. O'qish darsligidagi har bir mavzuni to'la o'zlashtirilishiga erishilgan bo'ladi. O'qish darsliklarida berilgan turli she'r, hikoya, ertak, masalalarni oddiygina o'qib chiqqandan ko'ra, ularga oid rasmlarni ko'rishlari yoki o'sha asarlarga oid o'z tasavvurlarida biror rasmni tasvirlashlari, bolalarni to'la o'zlashtirishlariga imkon berilgan bo'ladi. Chunki: «Yuz bora eshitgandan, bir bora ko'rgan avfzal», - degan maql bejiz aytilmagan. Yoki o'quvchilar o'sha asarlar to'g'risida biror buyumni yasashlari (qog'oz, karton, plastilin...) ham maqsadga muvofiq bo'ladi.

Masalan, 3-sinf o'qish darsligidagi «Bayroq nima?» matnini o'quvchilar o'rganganlarida, ushbu matnni o'qiydilar, bayroq rasmini tomosha qilishlari mumkin. Lekin, nima uchun bayroq rasmini chizishlari yoki rangli qog'ozlar, matolardan o'sha darsning o'zida foydalanib bo'lmaydi? Nima uchun buni faqat tasviriy san'at yoki mehnat darsida amalga oshirilishi kerak?

O'quvchilar, bayroq to'g'risida ma'lumotga ega bo'lishlari kerak ekan, uni uchta darsda emas, balki bir darsni o'zida ham amalga oshirish mumkin. Huddi shu tariqa o'quvchilarni vaqtini tejash, ortiqcha zo'riqishlardan xalos etish mumkin bo'ladi. Shuni aytish joizki integratsiyalashgan darslarda ko'proq san'atdan foydalansak, bolaga bilimni yetkazishimiz qulay bo'ladi.

K.D.Ushinskiy shunday degan edi: «Bolalar asami tushunishlari uchun uni sezishlari kerak. She'riy asarlarda juda ko'p narsa faqat his-tuyg'u orqali tushuntiriladi, uni faqat aqliy bilim bilan tushuntirish mumkin emas». Albatta, maktabgacha tarbiya yoshda bo'lgan bolalarning kitobga ilk borqiziqish ko'pincha rasm orqali vujudga keladi. Bu «sirli kalitcha» kichkina kitobxonlar oldida jonli va ko'p qirrali badiiy adabiyot dunyosiga eshik ochib beradi. O'sha davrda rasm bolaning hayolini uyg'otadi. Uning hayot va ertak olami to'g'risidagi tasavvurini shakllantiradi, chiziq va rang san'atiga qiziqishini uyg'otadi. Shuning uchun ham tasviriy san'at fanini barcha fanlarga uyg'unlashtirish yaxshi samara beradi. Sir emaski hozirgi paytda tasviriy san'at faniga maktablarda e'tibor kam, lekin aynan shu fan orqali o'quvchilarda estetik did, axloqiy qoidalar madaniyat va boshqa nozik hislatlarni shakllantirish mumkin. Boshlang'ich maktabda tasviriy san'at darsining integratsiyalashuvi san'atdagi ajoyib narsalarga axloqiy-estetik g'amxo'rlikni shakllantiradi. Bu esa, bolaning ongida uning shaxsiy dunyosi, fikrlar va xis-tuyg'ular olamining san'at bilan aloqasini mustahkamlashga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarida tasviriy san'atni uyg'unlashishi bolalarning adabiy asarlarni badiiy qabul qilishlariga yordam beradi. Chunki san'atning ko'p qirrali ta'siri 'at asarlarining. qabul qilinishi jarayonida o'tadi. Lekin bu ta'sirning samarasi to'g'ri badiiy qabul qilish madaniyatiga bevosita bog'liq. Ba'zida inson, agarda u g'aroyib tabiiy hodisaga duch kelib, ya'ni dunyo birdaniga, bir zumga ajoyib jamolini ko'rsatganidan beixtiyor: «Mana buni rassom ko'rganda bormi! Hech ishongisi kelmaydi» deb yuboradi. Aslida, biz dunyoga hayrat bilan qarashga vaqt topolmaymiz. Aynan san'at orqali biz hayot go'zalligini anglashimiz, uni beg'araz chehrasini ko'rish baxtiga muyassar bo'lamiz. Shu ma'noda bolaga tabiat doim bir xil emasligini, u boy, rango-rang va uni badiiy qabul qilishda ana

u ranglaridan foydalanishimiz kerakligi uqtiriladi.

Badiiy qabul qilish asosan ruhiy jarayon bo`lib, bu jarayon bevosita san`at asari ta`sirida yuzaga keladi. Boshlang`ich sinfda o`qish darslarida turli asarlarga oid rasmlar chizdirish mumkin. Bu bilan o`quvchi asosan badiiy qabul qiladi. Badiiy qabul qilish faollikni talab qiladi va u bir necha bosqichda amalga oshadi:

1. Asarni o`qishdan oldin o`quvchi badiiy qabul qilishga tayyorlanadi;
2. Asarni o`qish va u bilan aloqaga kirishish;
3. Asarni tasavvurida chiqishga o`rganish;
4. O`qigan, chizgan asarlarini keyin ham xotirada saqlanishiga erishish.

Bu bosqichlar asarni ruhiy qabul qilishga tayyorlaydi. O`quvchi oddiy o`qigandan ko`ra, chizgan asari haqida ko`proq tasavvurga ega bo`ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. «Badiiy qabul qilishga tayyorlanish» 2001.
2. «Umumiy metodika» 1998.
3. «tushunish uchun sezish kerak» 2021.

BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA ISH OLIB BORISH

Bobojonova Dilrabo Oybek qizi

Urganch davlat universiteti
texnologik talim yo'nalishi talabasi

Annontatsiya: Ushbu tezisda yangi tamoyillar asosida rivojlanayotgan ta'lim tizimi yosh avlodni barkamol, ma'naviy yetuk inson sifatida shakllantirish hamda bu jarayonda kadrlar tayyorlash milliy dasturining o'rini uning maqsadi vazifalari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Texnologiya-tuzilma, didaktik maqsad, malaka, ta'lim-tarbiya, integratsiyalash, kadr, kompetensiya.

Umumiy ta'lim, jumladan, boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilari o'rta ta'lim bosqichiga tayyorlash bilan birga ularda o'qish, mehnat qilish, tashabbus ko'rsatish, mustaqil faoliyatni egallash kabi sifatarni taraqqiy ettirish kabilar ham bir vaqtda shu jarayon negizida amalga oshirildi. Hozirgi yuksak texnika va texnologiya asrida boshlang'ich ta'lim jarayonida ham yangi pedagogic texnologiyalar asosida ish olib borilmoqda. Texnologiya-tuzilma, didaktik maqsad, ya'ni vazifalarni belgilab olishdan boshlanib, ta'lim jarayonini bir butun yaxlitlikka yo'nalishni nazarda tutadi. Bu jarayon 1-4 sinflar orasidagi uzviylikni ta'minlash bilan bog'liq. U shunday kechadiki, I o'qituvchi to'rt yil mobaynida o'quvchilarni ta'lim tizimining o'rta bo'g'inida olib chiqadi.

1-4 sinflarda joriy etilgan yangi texnologiya, avvalo fanlar orasidagi bog'liqlikni ta'minlash, ortiqcha qiyinchiliklarni bartaraf etish, fanlarni integratsiyalash, o'quvchi faoliyatini to'g'ri izga solish, vaqtdan unumli foydalanish, tashabbuskorlik muhitini yuzaga keltirish, ijodiy ishlash tizimini yaratish kabi qator maqsadlarni amalga oshirish kabi zarur ishlarni bajaradi. Boshlang'ich ta'lim oldiga qo'yiladigan vazifalarning to'laqonli bajarilishini nazorat qilish, ta'lim bo'yicha DTS talablari asosida amalga oshiriladi, ya'ni integratsiya asosidagi takomillashtirilgan boshlang'ich ta'limga o'tiladi.

Ta'lim tizimi shaxsni shakllantirish uchun, Davlat Standarti Talablari asosida hamda jahon ta'lim darajasida kadrlar yetishtirish uchun avvalo o'qituvchilar, murabbiylar shaxsini har tamonlama mukammal bo'lishini talab qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchisining mas'uliyati katta, u umumiy ta'lim tizimining asosini, poydevorini yaratuvchi shaxsdir. Barcha yaxshi ishlar bolani ezgulikka yetaklash, o'qituvchining pedagogic mahoratiga ko'p jihatdan bog'liq. Buyuk alloma, inson ruhhiyatining muhandisi Ibn Sino o'zining «Tib qonunlari» asarida shunday fikr bayon qiladi: «O'qituvchining barcha hatti harakatlari ezgulikdan iborat bo'lmog'I kerak». Bugungi kunda ta'lim tizimini to'g'ri yo'naltirish dolzarb muammodir. Bu jarayon bola ruhiyati bilan uzviy bog'liqdir. Bu borada ruhshunos olimlarning fikri qanday? Ular bolani ortiqcha yukdan ozod qilish, saboqlarni me'yorlash, nazariy bilimlarni hammasini amaliy mashg'ulotlar zamiriga singdirishga e'tibor berish, o'yin-mashg'ulot turlarini ko'paytirish orqali samaradorlikka erishish mumkinligini takidlaydilar.

Darhaqiqat, o'yin bolaga orom, qoniqish baxsh etadi. Masalan, kompyuter hozirgi kunda ta'lim tizimida keng o'rin egallaganini bilamiz. Bu bola faoliyatida o'z aksini topmoqda. Qolaversa bolalar sayr-sayohatlar tashkil etish orqali allomalarimiz, xalq qahramonlari hayoti faoliyati bilan yaqindan tanishib, o'zbek xalqining jahon xalqlari qatoridagi o'rni va nufuzini anglamoqdalar. Bola tafakkurini har tamonlama rivojlantirish, dunyo qarashini kengaytirishda sayr sayohat darslari keng ko'lamda olib boorish kerak. Chunki bolaning bilish, yangiliklarni qabul qilish doirasi keng, undan to'g'ri samarali foydalanish esa o'qituvchining vazifasidir. Bolaning hissiy bilish, ma'lumot va ko'nikmalarni qabul qilishga keng imkoniyat yaratish uchun erkinlik berish, uni ijodiy ishlar qilishga, bajargan ishi samarasini ko'rib quvonishiga, yangi-yangi yutuqlarga yo'llash zarur. Yangi pedagogic texnologiya bola faoliyatini to'g'ri yo'naltirishga qaratilgan bo'lib, avvalo uning sog'ligini muhofaza qilishni, unda turfa fazilatlarini shakllantirish uchun amaliy yondashuv rejalarini tuzishni, bu rejalarda bolani quvnoqlikka, topqirlikka undovchi vositalar jamlanishini, hozir javoblikka, sermulohazalikka, to'g'ri raqobat qila olishga yoki faraz qila olishi qobiliyatini rivojlantirishga, ijodiy tafakkur, qilish, tadbirkor bo'lishga undovchi qator nazariy va amaliy ishlar majmuasini barqaror etishni nazarda tutadi.

Yangicha ta’lim jarayonida o’quv dasturlaridan keyin, o’rin olayotgan iqtisodiy ta’lim nazariy va amaliy ishlar majmuasini barqaror etishni nazarda tutadi.

Yangicha ta’lim jarayonida o’quv dasturlaridan keyin, o’rin olayotgan iqtisodiy ta’lim berish, insonning moddiy va ma’naviy ehtiyojlari hamda jamiyat talablarini qondirishga doir bilimlari ko’proq amaliy ishlar bilan bog’lash, oila bilan maktab hamkorligini mustahkamlash bolada burch hissini paydo qilish, halollik, irodali bo’lish, iltifot ko’rsata bilish, o’z mulkini saqlash, odod-ahloq qoidalariga to’la rioya qilish, milliy g’urur hissini tarbiyalash kabilar uchun bolalarda intilish, ishtiyoq uyg’otish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boshlang’ich ta’lim metodikasi
2. Pedagogik ta’lim
3. Bola o’qitish metodikasi
4. Sharipov. Muslimov

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI MA'NAVY-AXLOQIY RUHDA TARBIYALASH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Boltayeva Umida Abdullayevna

Xorazm viloyati Urganch shahar
22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalashning pedagogik ahamiyatlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, islohotlar, axloq, o'quvchi, dars, tarbiya.

Mamlakatimizda mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va ma'naviy sohada islohotlarning amalga oshirilishi kelajagi buyuk davlatimizning yoshlarini har tomonlama yetuk, jismonan baquvvat, raqobatbardosh, intellektual salohiyatli bo'lgan barkamol avlod tarbiyasi oldiga muhim vazifalarni qo'yimoqda. Bu, avvalo, kelajak avlodni ma'naviy – axloqiy jihatdan har tomonlama tarbiyalashni, ularda bilim, keng dunyoqarash va e'tiqodga ega bo'lishni talab etadi. Chunki mamlakatimiz kelajagi va istiqboli ana shu avlod tarbiyasiga har tomonlama bog'liq.

Shaxs dunyoqarashining shakllanishida ma'naviy-axloqiy tarbiya ham muhim o'ringa ega bo'lib, uni samarali tashkil etish o'quvchida ma'naviy-axloqiy ongni shakllantirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya muayyan jamiyat tomonidan tan olingan va rioya qilinishi zarur bo'lgan xulq-atvor qoidalari, mezonlarini o'quvchilar ongiga singdirish ularda axloqiy ong, axloqiy faoliyat ko'nikmalari hamda axloqiy madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon bo'lib, ijtimoiy tarbiyaning muhim tarkibiy qismlaridan biri sanaladi.

Ma'lumki, sobiq sovet tarbiya nazariyasida tarbiya jarayonini o'zini tashkil

etish, o'tkazish muhim hisoblanib, uning natijasi e'tibordan chetda qolardi, ya'ni butun tarbiyaviy ishning natijasi deyarli nazorat qilinmasdi, o'lganmasdi. Chunki mazkur tarbiya nazariyasida «Tarbiya maqsadi» masalasiga kam e'tibor berilib, u odatda noaniq ifodalanardi hamda unga erishish darajasi sub'ektiv hisoblanardi. O'quvchilar ma'naviyatini shakllantirish o'z navbatida, pedagoglarning o'zlarini ham ma'nun yetuk bo'lishlarini, ma'naviy-axloqiy tarbiya nazariyasini hamda maktab ta'lim-tarbiya jarayonida ma'naviy-axloqiy tarbiyani amalga oshirish metodikasini chuqur o'zlashtirib olishlarini taqozo etadi.

O'quvchi shaxsi ma'naviyatini shakllantiruvchi omillarni tahlil qilib, R.Safarova ona tili omiliga alohida o'rin bergan. Muallifning ta'kidlashicha, o'z ona tilini yaxshi bilmaydigan yoshlar xalqimizning kiyinish madaniyati, urf-odatlar, qadriyatlar, tarixi, turmush-tarziga bepisandlik bilan mensimasdan qarar ekanlar. Ularda o'zga, ya'ni o'zgalar tilini yaxshi bilgan millat ruhiyatiga yaqinlik, shu millatning madaniyatiga urf-odatlariga intilish, o'zi mansub bo'lgan millat ruhiyatidan esa uzoqlashish vujudga kelar ekan.

Shu munosabat bilan ta'limning ilk bosqichidan boshlab o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy tarbiya berishning izchil tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. I-IV sinflarda o'quvchilar ma'naviyatini yaxlit tizim asosida shakllantirish uchun o'quv materiallari mazmunini boyitish, ularga ko'proq bolalarning ma'naviy olamini boyitadigan badiiy, tarixiy asarlar, o'zbek va jahon xalqlari ertaklari, qissa va hikoyalar o'qishni tavsiya etish, tarixiy yodgorliklarga ekskursiyalar uyushtirish, yozuvchi, shoirlar, olimlar bilan uchrashuvlar o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Qadriyatlarimiz, urf-odatlarimizni o'quvchilar ongiga singdirib borishda har xil muammoli o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ular o'quvchilarni o'ylashga, boshqotirishga, mustaqil fikrlashga o'rgatadi».

O'quvchi ma'naviy qiyofasini shakllantirishning samarasi o'qituvchidan quyidagi ma'naviy fazilatlariga ega bo'lishni taqozo etadi.

- ochiq ko'ngillik, xushmuomalilik, mehribonlik, bola qanday bo'lsa shundayligicha seva olish;
- bolaning his-tuyg'ularini qadrlash, ruhiy holatini tushuna bilish;
- bolalarni ruhlantirish, qiziqtirish, o'zini tuta bilish, kechirimli bo'lish, shirinsuxanlik;
- ezgu sifatleri bilan namuna bo'la olish, olijanoblighi, odamiylighi bilan o'quvchilar idealiga aylanish;
- so'z va ish birlighi bilan bolalar talabiga javob bera olish;

- muomala – munosabatda bola xohish-istagi, qiziqishi, yosh xususiyati, ruhiyati bilan hisoblashish, bolalarning har birini alohida va hammasini birgalikda tushunish;

- o‘quvchilar yutug‘idan quvonish, hayratlanish, dardiga sherik bo‘lish va hokazo.

O‘quvchilarga rivoyatlar orqali ma’naviy-axloqiy tarbiya berishda faqatgina ularda insonlar o‘rtasidagi ijobiy munosabatlar bayon qilinganlarini emas, balki salbiy tomonlari hikoya qilib berilganlariga to‘xtash lozimdir. Chunki yuqorida bayon qilingan rivoyatlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘ziga xos saboq maktabi bo‘lishi darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hasanboyev.J., To‘raqulov.X.A., Ravshanov.O.A., Kushvaktov.N.H. Milliy pedagogikamiz tarixiy ildizlari va barkamol avlod tarbiyasi. – Jizzax: 2007.

2. Ismoilova Z. Tarbiyaviy ish metodikasi. – T.: Istiqlol, 2003.

BOTANIKA DARSLARINI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH

Boltayeva Shoirra Ramatovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

39-son maktabi Biologiya fani o'qituvchisi.

Tel:+998(97)526-01-91

Annotatsiya: ushbu maqolada botanika darslarini texnologiyalar asosida tashkil etish usullari haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: biologiya, botanika, ta'lim, bilim, pedagog, muammoli ta'lim.

Fan-texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan hozirgi globallashuv davrida umumiy o'rta ta'lim maktablari biologiya fani o'qituvchilarining zimmasiga ham nihoyatda mas'uliyatli vazifalarni yuklab qo'ymoqda. Biologiya dars jarayonlarida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning mohiyati shundaki, o'quv jarayonida barcha o'quvchilar bilim olish jarayoniga jalb qilinadi. Qisqa vaqt ichida ular ro'y berayotgan hamma narsani tushunib olishlari, tegishli qaror qabul qilishlari, murakkab muammolarni yechish, muqobil fikrlarni solishtirish, o'ylagan qarorlarini qabul qilish hamda ularning muloqot madaniyatlari shakllanadi.

Botanika darslarida foydalaniladigan texnologiyalar guruhiga:

- Didaktik o'yin texnologiyalari;
- Muammoli ta'lim texnologiyalari;
- Modulli ta'lim texnologiyalari;
- Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari;
- Loyihalash texnologiyasi;
- An'anaviy ta'lim texnologiyalari kiradi

Botanikani o'qitishda hamkorlikda o'qitish texnologiyasining komandada o'qitish, kichik guruhlarda o'qitish, "arra" yoki "zigzag", "Birgalikda o'qiymiz" metodlaridan foydalanish imkoniyati mavjud. Modulli ta'lim texnologiyalaridan biologiyani o'qitishda foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Modulli ta'lim texnologiyasining o'ziga xos xususiyati darsda o'rganiladigan mavzu mantiqiy tugallangan fikrli modullarga ajratiladi va modul dasturi tuziladi.

Botanika darslarida didaktik o'yin texnologiyalaridan foydalanish dars samaradorligini oshirishga imkon beradi. Ma'lumki, o'quvchilarning bilish faoliyati o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgan darslar didaktik o'yinli darslar deyiladi. Muammoli botanika darslarida muammoli ta'lim texnologiyasidan foydalanish muhim o'rin tutadi.

Qidiruv uslublari ko'proq ijodiy bilim faoliyati ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida qo'llanadi. Ular o'quvchi-talabalarning bilimni chuqur anglashiga, mustaqil egallashiga yordam beradi. Bu uslublarda ta'lim jarayonida tushuncha, qonun va nazariya kabilarni shakllantirish ko'zda tutilganda, faktik axborotni ma'lum qilish, mehnat faoliyatining laboratoriya tajriba o'quv ko'nikmalarini hosil qilishda, o'quv materialining mazmuni prinsipial jihatdan yangi bo'lmasdan, ilgari o'rganilganining mantiqiy davomi bo'lsa, uning asosida o'quvchi-talabalar yangi bilimni qidirish uchun mustaqil qadam tashlasa, mazmun hodisadagi sabab-oqibat va boshqalarga olib kelsa, samarali qo'llanadi.

Muammoli-qidiruv uslublari ko'proq o'qituvchi (pedagog)lar o'quvchi -talabalarni muammoli vaziyatni yechish faoliyatiga tayyorlagan hollarda qo'llanadi. Shuning uchun bu uslub o'zini ilmiy-tadqiqot ishlariga bag'ishlagan talaba yoshlarga asqotadi. Shuningdek, biologik fanlarni o'qitish jarayonida turli xil innovatsiya texnologiyalaridan foydalaniladi. Quyida o'qitish jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan treninglar (texnologiyalar) berilib, ba'zilarining o'tkazish tartibi to'g'risida metodik tavsifnoma bermoqchiman:

"TARMOQLAR" metodi - o'quvchi-talabani mantiqiy fikrlash, umumiy fikr doirasini kengaytirish, mustaqil ravishda adabiyotlardan foydalanishni o'rgatishga qaratilgan.

"INTERVYU" texnikasi – o'quvchi-talaba savol berish, eshita olish, to'g'ri javob berish, savolni to'g'ri tuzishni o'rgatishga qaratilgan.

"BUMERANG" texnikasi – o'quvchi-talabalarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlab qolish, so'zlab bera olish, fikrini erkin holda bayon eta olish hamda bir dars davomida barcha o'quvchi-talabalarni baholay

olishga qaratilgan.

“O‘QITUVCHI SHAXSI” treningi – o‘qituvchining innovatsiya faoliyatini ochib beruvchi “O‘qituvchi shaxsiga qo‘yiladigan talablar” mavzusidagi mustaqil fikrlashga, ijodiy insho yozish orqali fikrlarni bayon qilishga qaratilgan. **“MULOQOT”** texnikasi – o‘qituvchilarni auditoriya diqqatini o‘ziga jalb etish, dars jarayonida hamkorlikda faoliyat ko‘rsatishga, uni tashkil etishni o‘rgatishga qaratilgan.

“BOSHQARUV” texnikasi – o‘qituvchilarni auditoriyani boshqarishdagi usullari hamda o‘quvchi-talabalarni ish jarayonida boshqarish usullari bilan tanishtirish va o‘rgatishga qaratilgan.

Muxtasar aytganda, muammoli ta’lim o‘quvchi-talabalarning bilim tizimlari va aqliy hamda amaliy faoliyatlarida samarali o‘zlashtirishga yordam beradi, o‘zlashtirgan yangi bilimlaridan kelajakdagi vaziyatlarda unumli foydalana olish, ta’lim muammolarini yecha olish, mustaqil izlanishga o‘rgatish, ijodiy tajribaga ega bo‘lish va uni rivojlantirish, ta’lim jarayonining vazifalarini tahlil qilish, muammoli ta’limni aniqlash imkoniyatlarini ochib beradi. Botanika fanini o‘qitishda ko‘rgazmali metodlardan foydalanish maqsadi o‘quvchilarning atrof-muhitga ta’siri tobora kuchayib, ekologik tanglik xavf solayotgan davrda ekologik ta’lim va tarbiyaning ahamiyatini kuchaytirish, ularning ekologik ongini oshirish va ekologik madaniyatni shakllantirishdan iborat.

Botanika fanini o‘qitish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslarda barcha mavzular bo‘yicha o‘quvchilarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari ancha yuqori bo‘ladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta’lim standarti va oquv dasturi; Biologiya,- Toshkent-2010
2. J.O‘.Tolipova, M T Umaraliyeva “Botanika darslari” “O‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanma” Toshkent 2011 yil
3. www.o‘qituvchi.uz

RUS TILI DARSLARIDA LUG'AT BILAN ISHLASH

Burxonova Shahnoza SHahobovna

Buxoro viloyati G'ijduvon tumani

4-maktab rus tili fani o'qituvchisi

(+998907155765)

Annotatsiya: Kishining faol so'z boyligi qanchalik boy bo'lsa, uning og'zaki va yozma nutqi shuchalik mazmunli, tushunarli, savodli va chiroyli bo'lishi barchamizga ma'lum. Ayniqsa, chet tillarini o'rganib chet tillarida ham erkin so'zlashish insonni yuksak cho'qqilar sari yetaklaydi.

Kalit so'zlar: Urg'u, lug'at, fonetik mashqlar, imlo mashqlari, morfologik mashqlar, sintaktik mashqlar.

Boshlang'ich maktabda rus tili dasturi imlosi qoidalar bilan tekshirilmagan so'zlarni majburiy o'rganishni nazarda tutadi. Bizning oldimizda turgan asosiy vazifalardan biri bolani bu so'zlarni xatosiz yozishga o'rgatishdir. Murakkab so'zlarni o'zlashtirish jarayonini samaraliroq qilish o'qituvchidan katta ijodiy mehnatni talab qiladi. Ayniqsa, rus tili darslarida lug'at bilan ishlash orqaligina o'qituvchi o'quvchilarning so'z boyligini oshira oladi. Buning uchun har bir o'qituvchi lug'at so'zlarining imlosini ishlab chiqadi. Bu haqida V.P.Kanakinaning “Boshlang'ich maktabda qiyin so'zlar ustida ishlash” kitobida va G.A.Bakulinaning “Rus tili darslarida boshlang'ich maktab o'quvchilarining intellektual rivojlanishi” kitoblari ham bir qator fikrlar keltirilgan.

Turli mashqlar yordamida bolalarning bilimlari mustahkamlanibgina qolmay, balki aniqlashtiradi, mustaqil ishlash ko'nikmalari shakllanadi, aqliy faoliyat ko'nikmalari mustahkamlanadi. Bolalar doimo tahlil qilish, taqqoslash, iboralar va jumlar tuzish, mavhum va umumlashtirish bilan shug'ullanishlari kerak. Mashqlar orqali bilimlar tizimlashtiriladi va avtomatlashtiriladi.

Tilda barcha jihatlar o'zaro bog'liq, shuning uchun maktab o'quvchilarini o'qitish jarayonini shunday tashkil etish maqsadga muvofiqdiki, ma'lum bir munosabatda fonetika, imlo, so'z yasashi, morfologiya, lug'at va sintaksis bo'yicha ishlar olib borilsin. So'zning tomonlari birlikda ko'rib chiqiladi. Shunday qilib, o'quvchilarga so'zga har tomonlama yondashishni rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratiladi.

Natijada, an'anaviy tarzda til tizimini tashkil etuvchi yo'nalishlarga ko'ra, tasdiqlanmagan unli so'zlar ustida mashq turlarini tasniflash mumkin.

1. Fonetik mashqlar	4. Morfologik mashqlar
2. Imlo mashqlari	5. Sintaktik mashqlar
3. So'z yashash uchun mashqlar	6. Leksik mashqlar

Fonetik mashqlarga misollar:

Медв.д, соб.ка, кн.га, мальч.к, дев.чка

Leksik mashqlarga misollar. Topishmoqlarning javobini rus tilida toping.

1. O'rmonda yashaydi, tovuq o'g'irlaydi. (лиса)

2. U egasi ilan do'st, uyni qo'riqlaydi, ayvon ostida yashaydi, dumi esa halqadir. (Собака)

Xulosa: O'quvchilarni lug'atini boyitishda turli mashqlar va interfaol metodlardan foydalanish dars samaradorligini oshiradi. Ularni fanga bo'lgan qiziqishini orttiradi. Natijada kelajakda turli marralarni zabt etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Skorokhod.L.K “Rus tili darslarida lug'at ishi”
2. Burmako.V.M “Rasmlarda rus tili”
3. Internet ma'lumotlari.

XALQ OG`ZAKI IJODINI O`RGANISHDA NOANANAVIY USULLARDAN FOYDALANISHNI AHAMYATI

Davidova NAZOKAT

o`qituvchi, Andijon viloyati Xo`jaobod tumani 13-maktabi
DavidovaNazokat@gmail.com +998911602583

Annotatsiya: maqolada hozirgi texnologiya, jadal suratlarida o`sib borayotgan jarayonda bolalarni milliy urf -odatlarimizga asoslanib tarbiyalash, bu jarayonda xalq og`zaki ijodini, bolalar tarbiyasidagi o`rni va ahamiyat. Xalq og`zaki ijodini o`rgatishda noan`naviy usullardan foydalanish haqida fikr yuritiladi.

**Kalit so`zlar:** xalq og`zaki ijodi, allomar fikri, ertak, maqol, topishmoq, aytishuv, alla, tezyurar, o`ylab top.

1. Kirish

O`zbekiston Respublikasi mustaqillika erishgandan keyin iqtisodiy hamda ishtimoiy rivojlanish jadal tarzda rivojlanmoqda. Bu o`zgarishlar ta`lim sohasiga ham o`z ta`sirini ko`rsatdi. O`zbekiston Respublikasi “Ta`lim to`g`risida”gi qonun hamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” talablari asosida ta`limning maqsadi, vazifalari, mazmuni, shakli vositalari hamda prinsiplarini tanlash birinchi darajali ehtiyojga aylandi.

“Ta`lim to`g`risida”gi qonunning “Davlat ta`lim standarti” to`g`risidagi 7- moddasida belgilab berilganidek, “Davlat ta`lim standartlari umumiy o`rta ta`lim oliy ta`lim mazmuniga va sifatiga qo`yilgan talablarni belgilaydi. Davlat ta`lim standartlarini bajarish O`zbekiston Respublikasining barcha ta`lim muassasalari uchun majburiydir”.

Har bir avlod oldida insoniyat yaratgan jamiki bo`liklarni, bilimlarni o`rganish, o`zlashtirish va rivojlantirish vazifasi turadi. Hayot taraqqiyoti va jamiyat rivojini shusiz tasavvur qilib bo`lmaydi. Bu vazifani amalga oshirishni birdan bir yo`li ta`lim tizimini tinmay takomillashtirib borish orqali yosh avlodni ilm fan asoslari bilan chuqur qurollantirishdir. Zero ilm olish yo`lidagi izlanish insonning e`tiqodi va dunyoqarashini shakllantiradi, ma`naviy - ahloqiy kamolat sari yetaklaydi.

“Ta`lim to`g`risida”gi qonunda ta`limning ravnaqi, uning insonparvarligi, ta`lim - tarbiya tizimining uzluksizligi ilmiyligi va dunyoviyligi ta`limda umuminsoniy va ilmiy qadryatlarning ustivorligi davlat ta`lim standartlari doirasida hammaning bilim olishi uchun imkoniyat yaratilishi bilan belgilanishi bejiz emas.

Boshlang`ich ta`lim davlat qonunini hayotga tatbiq etishda muhim bosqich hisoblanadi va unda ona tili va o`qish darslari asosiy o`rin egallaydi.

Yuqorida aytganimizdek, insoniyat yaratgan jamiki boyliklarni bilishlari va o`zlashtirish, rivojlantirish bizni bosh vazifamiz ekan, eng avvalo o`quvchilarning ma`naviy - ma`rifiy ahloqiy qoidalarga e`tiborni kuchaytirish, aniq voqelikni yanada chuqurroq va to`laroq badiiy idrok etishga voqea – hodisalarning asl mohiyatini ilg`ab olishga imkon yaratib bermoq darkor.

Barkamol komil insonni tarbiyalashda ajdodlarimizdan bizga yodgorlik bo`lib qolgan urf –odatlar, turli marosimlar, modiy ma`naviy boyliklarni o`rni beqiyosdir. Davr ta`lab qilayotgan komil insonni tarbiyalashda xalq og`zaki ijodi muhim o`rin tutadi. Xalq og`zaki ijodi dunyoga tengdosh san`at, har bir xalqning og`zaki ijodi, o`sha xalqning bo`y – basti, fe`li, an`analari va geografik o`rni tabiyatini ro`y- rost aks ettirib turuvchi boqiy ko`zgudir. O`zbek xalqi o`zining milliy - ma`naviy yodgorliklarini xalq og`zaki ijodini asrab avaylab kelayotganligini nazarda tutgan holda I.A.Karimov quyidagi fikrlarni ta`kidlaydi: Xalqimizning kelajagi eng avvalo, uning o`ziga, ma`naviy qudratiga va milliy ongining ijodiy kuchiga bo`liqdir.

Tarix millatning haqiqiy tarbiyachisidir. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Al Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino, Amur Temur, Mirzo Ulug`bek, Alisher Navoiy, Zahriddin Muhammad Bobur va boshqa ko`plab buyuk ajdodlarimiz milliy madaniyatimizni rivojlanishiga hissa qo`shganlar va xalqimizni milliy iftixori bo`lib qoladi. Og`zaki adabiyot yozma adabiyot paydo bo`lmasdan ilgari uzoq o`tmishdayoq mavjud edi. Bu adabiyot xalqning badiiy kamolati va ma`naviy boyligining bitmas-tugamas xazinasidir.

Hozirgi ta`lim – tarbiya tizimida xalq og`zaki ijodini bilmay turib, zamonaviy qadryatlarni o`zida aks ettirgan yangi jamiyatga muvofiq keluvchi shaxsni tarbiyalab bo`lmaydi. Lo`nda qilib aytganda bugungi kunda oldimizga qo`ygan buyuk maqsadlarimizga ezgu niyatlarimizga erishish,

zamon talabiga javob beradigan yuqori malakali shaxslarni tarbiyalashdir.

Bolani yoshligidanoq foydali ishlarga o'rgatish o'yin, qo'shiq, turli mashg'ulotlar orqali tarbiyalash darkor. Bu o'rinda xalq og'zaki ijodi bolaning qalbida insoniy tuyg'ullarini, insoniy fazilatlarni vatanparvarlik, mehnatga muhabbat, kishilarga ishonch do'stga sadoqat ruhida tarbiyalaydi.

Mavzuning dolzarbligi.

Barchamizga ma'lumki, kelajak avlod haqida qayg'urish sog'lom barkamol insonni tarbiyalashga intilish bizning milliy hususiyatimizdir. Shunisi diqqatga sazovorki istiqlol yillarida ta'lim - tarbiya tarbiyaga katta e'tibor qaratildi. Boisi Prezidentimiz aytganlaridek “Farzandlarimiz bizdan ko'ra bilimli, kuchli dono va albatta baxtli bo'lishlari shart”. Chunki yoshlar bizni kelajagimiz, vazifamiz tarixda o'chmas iz qoldirgan buyuk ajdodlarimizni ishlarini davom ettiruvchi munosib vorislarni tarbiyalash. Binobarin hozirgi kunda eng muhim eng dolzarb vazifalardan biri jamiyatimiz a'zolarini avvalombor voyaga yetib kelayotgan yosh avlodni kamol toptirish ularni ularning qalbida milliy g'oya, milliy mafkura, o'z Vataniga mehr- sadoqat tuyg'ularini uyg'unlashtirish, o'zligini anglash, milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida tarbiyalashdan iboratdir.

Hozirgi kunda ta'lim - tarbiya tizimidagi muhim o'zgarishlar sodir bo'lishida har bir o'quvchi xalq milliy ruhi bilan sug'orilgan xalq og'zaki ijodi haqida to'liq tasavvurga ega bo'lishi zarur. Yozma adabiyot va san'atining qator turlari yuzaga kelishi uchun uning asosiy o'rin tutganligi xalq og'zaki ijodini bilmasdan turib zamonaviy qadriyatlarni anglash va tushunish oson bo'lmaydi. Milliy - ma'naviy merosimiz bo'lmish xalq og'zaki ijodini o'rganmay turib hozirgi jamiyatga muvofiq keluvchi shaxsni tarbiyalab bo'lmaydi.

O'zbek xalqining og'zaki ijodi haqida Alisher Navoiyning asarlarida ham muhim ma'lumotlar bor. Mana shunday ma'lumotlarni yana Navoiy tomonidan tarbiyalagan G'iyossiddin Xondamir, Darvesh ali va boshqalarning asarlarida ham uchratish mumkin.

O'zbek xalq og'zaki ijodi haqida P.Laforngning... xalq og'zaki ijodi juda baland tarixiy ahamiyatga egadir. Agar boshqa manbalar bo'lmasa xalq og'zaki ijodiga qarab butun xalqni gavdalanitirish mumkin.

Ishning amaliy ahamiyati.

Ushbu ilmiy maqolaning amaliy ahamiyati shundan iboratki, maktablatda xalq og'zaki ijodini o'rgatishga qaratilgan har bir dars alohida ahamiyat kasb etadi. Bolani yoshligidanoq foydali ishlarga o'rgatish o'yin, qo'shiq, turli mashg'ulotlar orqali tarbiyalash darkor. Bu o'rinda xalq og'zaki ijodi bolaning qalbida insoniy tuyg'ullarini, insoniy fazilatlarni vatanparvarlik, mehnatga muhabbat, kishilarga ishonch do'stga sadoqat ruhida tarbiyalaydi. Xalq og'zaki ijodini istalgan janrida tarbiya elementlari mavjuddir.

Ertak va dostonlar qahramonlari insonlar tasavvurida barkamol shaxs bo'lib gavdalanadi. Bolalar uchun yaratilgan xalq og'zaki ijodi ilk tarbiya darsligi, ma'naviy boyligining bitmas tugammas xazinasidir. Bolalarga atab yaratilgan og'zaki ijod xalqning ming yillar davomida yosh avlodni tarbiyalashda xizmat qilib kelgan buyuk pedagogik merosdir.

Xalq og'zaki ijodini bolalar juda sevib tinglaydilar va o'qiydilar. Bu ijod bilan bolalar maktab yoshiga yetmasdanoq tanisha boshlaydilar. Xalq og'zaki ijodidagi obrazlar yorqinligi va so'z ma'nolarining aniqligi, matnning ohangdorligi, musiqiyligi kabi xususiyatlari bola ruhiga orom, huzur bag'ishlaydi, uni o'ziga mahliyo etadi. Xalq og'zaki ijodi bolalarning qalbiga to'g'ri yetib bora oladi. Bunday ijodning bolalar uchun eng xarakterli hususiyatlaridan yana biri shuki ularning suyujeti sirli voqealar, sirli hodisalar, ajoyib – g'aroyib obrazlarga nihoyatda boyligi, har birini bolalar uchun yangi olam hisoblanishdadir. Bu o'rinda xalq og'zaki ijodini o'rgatishda dars jarayonida sinfdan tashqari mashg'ulotlarda turli vositalardan foydalanish darkor.

Xalq og'zaki ijodi namunalarini, ularning bolalarga ta'siri va ahamiyati nuqtayi nazaridan ko'rib chiqaylik: tez aytishlar bolalarning to'g'ri va tez talaffuz qilishlari uchun yordam bersa topishmoqlar ularning narsa va hodisalarning o'ziga xos xususiyatlari, bir –biridan farqi shuningdek narsalarni shakli va maza-t'ami haqida tasavvurlarini boyitadi, mustaqil ravishda o'ylashga, mulohaza yuritishga va taqqoslashga orgatadi. Maqollar esa tajribalarning ming yillik maxsuli sifatida bolalarga to'g'ri yo'l ko'rsatadi yaxshi bilan yomonni farqlashga, to'g'rini noto'g'ri bilan ajrata bilishga o'rgatadi. Insoniy fazilatlarni shakllantirib, rivojlantiradi. Xalq qo'shiqlaridagi soddalik va nafislik bolalarga yoqadi. Qo'shiqlarni yod olish, ularda baddiyatga qiziqishni oshiradi.

Bolalar nazarida ikki xil ijrochilik bor. Kattalar ertak aytib berishi va o'zlarining ijrosi. Kattalar ertak aytib berayotgan jarayonda bolalar passiv tinglovchi bo'ladi. O'sha ertakni o'zidan kichiklarga

aytib berayotganda esa folklor tashuvchiga aylanadi. Lekin uning ertagi kattalarnikiday emas balki soddalashladi. Shunday bo'lsa ham bu ertak bola xotirasida uzoq saqlanib qoladi. Keyinchalik ulg'ayib bolalariga bu ertakni aytganda esa, hayron qolarli darajada mukammal obrazlar tuzilishi vujudga keladi. Bu ertak yetuk asar bo'lib qaytadan yaratiladi. Bolalardagi ana shu ijodkorlikni yoshlikdanoq tarkib toptirish xalq og'zaki ijodini bolalarni ongida bir umr muhrlanib qolishiga biz sababchi hissoylanamiz.

Ko'rinib turibdiki, xalq og'zaki ijodini boshlang'ich sinflarda o'rganish ishi biz ko'zlagan maqsad va vazifalarimizni tezroq va qulayroq amalga oshirishimiz uchun imkon yaratib beradi. Boshlang'ich sinflarda xalq og'zaki ijodini o'rgatishda bolalarni yosh xususiyatlari hissobga olinadi. Mana shulardan kelib chiqib, davlat ta'lim standartlarida xalq og'zaki ijodi uchun 3- sinfda 4- sinfda dars belgilangan.

Bugungi kunda bizning oldimizda turgan muhim masalalardan biri, maktablarda ona tili va o'qish darslarining noan'anaviy usullarini yanada kengaytirish, ommallashtirish sanaladi. Mukammal dastur asosida yaratilgan takomillashgan darslik o'qitishning samarador usullari bilan o'quvchilar ongiga singdirilgandagina kuzatilgan natija berishi mumkin.

Zamonaviy dars qanday bo'lishi kerak degan savolga juda ko'p fikrlar bor Masalan: Xalq ta'limi jurnalida “Zamonaviy dars muammolari” nomli maqolada darsga quyidagi talablar qo'yiladi.

“Ta'lim jarayonida ta'lim va tarbiyani hamo hang tarzda olib borishimiz kerak”

Yuqoridagi talablardan kelib chiqib xalq og'zaki ijodini bolalarga o'rgatishda turli usullardan foydalanish kerak. Maqollarni o'rgatishda “Ornini top, bu usulda maqoldagi so'zlarning o'zni almashtirilib beriladi. O'quvchilar so'zlarni o'ziga qo'yib maqolni hosil qiladi.

Davom ettir usulida esa maqollarni yarmi berilib o'quvchilar maqollarni davomini topishlari kerak bo'ladi.

Sharxlash usuli bu usulda maqollarni mazmuni tahlil qilinadi.

Tez yurar usulida esa, o'quvchilar ma'lum bir mavzuga oid maqollarni belgilangan muddatda ayta olishlari kerak.

Shuningdek topishmoqlarni o'rgatishda:

Xotirani sinabko'r usuli bunda topishmoqni to'liq matni berilmay ayrim so'zlarga beriladi. O'quvchilar so'zlardan foydalanib topishmoqni hosil qiladi va javobini topadi.

Burchaklar usulida tortburchak shaklda topishmoqni so'zlari beriladi. O'quvchilar so'zlarni o'ziga qo'yib topishmoqni javobini topadi.

Bunday usullarni bir necha martagacha davom ettirish mumkin.

Noan'anaviy usullardan xalq og'zaki ijodiga ta'luqli bo'lgan ertaklarni o'rgatishda, xalq qo'shiqlarini o'rgatishda ham foydalanish yaxshi samara beradi.

O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'risida”gi qonun hamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” talablari asosida ta'limning maqsadi, vazifalari, mazmuni, shakli vositalari hamda prinsiplarini tanlash birinchi darajali ehtiyojga aylandi. Yangi tafakkur kishisini, ma'naviy barkamol insonni tarbiyalash milliy qadriyatlarimizni mamalakatimiz fuqorolarining har birining qalbiga singdirish va qolaversa ona tilimizning yozma va og'zaki imkoniyatlaridan maksimal, o'rinli, ta'sirli foydalanish uchun yangi usul va yangi yo'llarni izlash amaliyotda qo'llash har bir o'qituvchida ijodkorlik, yangilanish yaratish hissiyotini shakllantirish tabiiy hol bo'lishi kerak.

Xalq og'zaki ijodini mukammal darajada o'rgatish uchun manbalar juda kam, metodik qo'llanmalar esa sanoqli. Masalan Karima Qosimovaning “Ona tili o'qitish metodikasi” kitobida qisman I.Mirziyayevning “Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi” kitobi bor. Boshlang'ich ta'lim jurnalida ayrim ma'lumotlar beriladi. Lekin ular xalq og'zaki ijodini o'rgatish uchun kamlik qiladi deb o'ylayman. O'qituvchilar uchun maxsus metodik qo'llanmalar yaratib berish kerak.

Xulosa.

Xalq og'zaki ijodi bolalar tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etar ekan, bu ishni o'rganishga va o'rgatishga biz pedagoglar mas'uliyat bilan yondoshmog'imiz darkor. Tarbiyaning boshlanish qismi oilada bog'chada, keyin boshlang'ich sinflarda boshlanadi. Ana shu o'rinda xalq og'zaki boshlang'ich sinflarda xalq og'zaki ijodidan foydalanish o'zimizga xos xususiyatimizdir. Shuning uchun xalq og'zaki ijodini o'rgatishni o'ziga xos muammolarini birinchi o'rinda hal qilishimiz kerak.

1. Xalq og'zaki ijodi hamma janrlarini o'ziga xos hususiyatlarini hissobga olib dars jarayonida samarali usullardan foydalanishi kerak.

O'qituvchilar izlanishi ijod qilishi bu ishni amalga oshirishda kata yordam beradi.

2. Xalq qo'shiqlariga e'tiborni kuchaytirish, ularning kelib chiqish tarixi bilan tanishtirish bilan birga ajdodlarimizning o'tmishi haqida ma'lumot beradi. Qo'shiqlarning o'ziga xos xususiyatlarini bolalar ongiga to'g'ri yetib borishini ta'minlash kerak. Darsliklarda ko'proq xalq qo'shiqlari berilib, ish rejalaridagi dars soatlarini ko'paytirish maqsadga muvofiq deb bilamiz.

3. Ma'lumki ertaklar komil inson tarbiyasida alohida ahamiyat kasb etadi. Bu janrlar boshlang'ich sinflarda darsliklarni asosiy qismini tashkil qilishi kerak. Jumladan xalq ertaklarini bu boradagi ishimizda o'rni beqiyosdir. Biz 4- sinf o'qish kitobini tahlil qilish jarayonida bir qancha muammolarga duch keldik. Xalq og'zaki ijodiga ta'luqli ertaklarga shoir va yozuvchilarni ertaklari aralashtirib yuborilgan. bunga jiddiy e'tabor qaratmoq kerak. Chunki bu hol bolalarning chalg'ishiga olib kelishi mumkin.

Yuqoridagi muammolarni hissobga men quyidagilarni taklif etmoqchiman.

1 1-4 sinf o'qish kitoblariga Xalq og'zaki ijodiga tegishli mehnatga qiziqish, turli hunarlar-ga havas uyg'otadigan ertaklar ko'proq kiritilishi lozim.

2 Nashryotlar yoshlarga milliy qadryatlarimizni o'rgatish maqsadida “ Xalq og'zaki ijod-iga “tegishli asarlarni shu mavzuga xos nom bilan maxsus to'plamlar holida nashr etsalar yaxshi bo'ladi.

3 Boshlang'ich ta'lim jurnallarida “Xalq og'zaki ijodini o'rganish mavzusi asosida doimiy ravishda maqolalar berib borilsa biz pedagoglarni ishimiz samarali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. I.A. Karimovning Barkamol avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori Toshkent. Sharq nashryoti 1998- yil 64 bet.

2. Zamonaviy dars muammolari xalq ta'limi jurnali.

3. Boshlang'ich ta'lim jurnali.

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA SO'Z TARKIBI VA YASALISHINI O'RGANISH METODIKASI

Davronova Navbahor Shamsiddinovna

Buxoro viloyati g'ijduvon tumani
4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998905019384)

Annotatsiya: O'qituvchi o'quvchilarning biror morfemani qay darajada o'zlashtirganini ularning morfemik tarkibi bolalar saviyasiga mos so'zlardagi morfemalarni ajratish ko'nikmasiga, o'zak va shakl yasovchi qo'shimchadan yo o'zak va so'z yasovchidan, yoki o'zak, so'z yasovchi va shakl yasovchidan tuzilgan so'zlarni mustaqil tanlay bilishiga, so'zdagi morfemalarning rolini so'z bilan tushuntirish ko'nikmasiga, gapda so'z yasovchi qo'shimchali so'zlarni to'g'ri ishlatish ko'nikmasiga qarab aniqlaydi.

Kalit so'zlar: So'z tarkibi, o'zak, morfema, so'z yasovchi morfema, leksik ma'no, grammatik ma'no

Til materialini o'rganish tizimi deganda aniq, ilmiy asoslangan izchillikdagi va o'zaro bog'lanishdagi bilimlar yig'indisini o'zlashtirishni ta'minlaydigan maqsadga qaratilgan jarayon, shuningdek, shu asosda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish tushuniladi. So'zning morfemik tarkibiga tatbiq qilganda, tizim so'z yasalishiga oid va grammatik bilimlarni o'zlashtirish:

- 1) dastur materialini o'rganish tizimida so'zning morfemik tarkibini o'rganishning o'ri bilan;
- 2) o'zak, o'zakkosh so'z, so'z yasovchi qo'shimcha, shakl yasovchi qo'shimcha tushunchalari ustida ishlashdagi izchillik bilan;
- 3) so'zning morfemik tarkibi va so'z yasalishining o'zaro bir-biriga ta'sir qilishi bilan;
- 4) morfemalarni to'g'ri yozish malakasini shakllantirish ustida ishlash bilan bog'liqligini belgilab beradi.

So'z tarkibi to'rt bosqichda o'rganiladi:

Birinchi bosqich - so'z yasalishini o'rganishga tayyorgarlik bosqichi. Bu bosqichning vazifasi o'quvchilarni bir xil o'zakli so'zlarning ma'no va tuzilishiga ko'ra bog'lanishini tushunishga tayyorlash.

Ikkinchi bosqich bir xil o'zakli so'zlarning xususiyatlari va barcha morfemalarning mohiyati bilan tanishtirish. Bu bosqichning asosiy o'quv vazifasi - so'zlarning ma'noli qismlari sifatida o'zak, so'z yasovchi va shakl yasovchi qo'shimchalar bilan tanishtirish, o'zakkosh so'zlar tushunchasini shakllantirish, bir xil o'zakli so'zlarda o'zakning bir xil yozilishini kuzatish hisoblanadi.

Uchinchi bosqich o'zak, so'z yasovchi va shakl yasovchi qo'shimchalarning xususiyatlari hamda tildagi ahamiyatini o'rganish metodikasi. So'z yasovchi qo'shimchalar ustida ishlash ba'zi so'z yasovchi qo'shimchaning ma'nosini va yasama so'zning grammatik belgilarini aniqlash bilan birga olib boriladi. So'z yasovchi qo'shimchaning ma'nosini tushuntirish uning so'z yasashdagi ahamiyatini o'quvchilar anglashiga imkon beradi, ularning diqqat-e'tibori so'z yasovchi qo'shimcha yordamida yangi leksik ma'noli so'z yasalishiga qaratiladi.

To'rtinchi bosqich so'z turkumlarini o'rganish bilan bog'liq holda so'zning tarkibi ustida ishlash.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda so'zning morfemik tarkibi va so'z yasalishini o'rgatish o'quvchilarning har bir so'zga ongli munosabatda bo'lishlarini ta'minlaydi, so'z tarkibi va uning yasalishi haqidagi dastlabki tushunchalarni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, Sharofat Yo'ldosheva, Sharofjon Sariyev «Ona tili o'qitish metodikasi»
2. Internet ma'lumotlari.

ТА’ЛИМ SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA AKTNING AHAMIYATI

Do’schanova Umida Madyorovna,

Karimova Malika Abdullayevna,

Xorazm viloyati Shovot tumanidagi
28-maktab boshlang’ich ta’lim o’qituvchilari
karimovamalika@gmail.com /91-997-88-99

Annotatsiya: Ushbu maqolada o’quv jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish haqida so’z boradi.

Kalit so’zlar: “Chaqqon qo’llar”, “Imloviy daqiqa” metodlari, karaoke dasturi.

AKTdan foydalanib dars o’tish o’quv samaradorligining keskin oshishiga ko’maklashadi. Bugungi kunda dars o’tishning turli xil yo’l-yo’riq va vositalari ishlab chiqilmoqda. Masalan, mashg’ulot darsi, kinoli dars, teatrlil dars, chizma darsi, BBB usuli (Bilaman, bilishni xohlayman, bildim) o’zlashtirilgan ma’ruza va hokazo. Bu usullar ta’lim samaradorligini o’quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirishda muhim o’rin egallaydi. Internet resurslarini darsda ishlatish o’quvchini mustaqil ishlashga undaydi. Chunki har xil ma’lumot bilan ishlash, uni tahlil qilish, baholash juda dolzarb muammolardan biri bo’lib, oquvchilar mavzularini anglab va tushunib yetishi uchun barcha imkoniyatlar yaratish katta samara beradi. O’quvchilarni mustaqil fikrlaydigan, bugungi kun talabini his qiladigan, mantiqiy tafakkurga ega insonlar qilib tarbiyalashimiz uchun ularning dunyoqarishini shakllantirishimiz lozimdir. Bunday natijalarga erishishda esa fanlarni o’qitishda AKTdan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xususan, umumiy o’rta ta’lim maktablarida ona tili va adabiyot fanini o’qitishda ham AKTdan foydalanish ijobiy natija beradi. Tajribalardan ma’lumki, inson eshitish orqali-15 %, ko’rish orqali- 25 %, eshitish bilan bir vaqtda ko’rganida esa-65 % axborotni qabul qiladi. Bugungi ta’lim samaradorligini oshirishda esa AKTdan foydalanish maqsadga muvofiq. AKT vositalaridan biri bo’lgan kompyuterdan foydalanishni pedagogik jarayonlarga tatbiq etilsa, shubhasiz, o’quvchining darsga bo’lgan qiziqishi ortadi va shu bilan ta’lim samaradorligi ham o’sadi. Bunday vaziyatda o’quvchi ham ko’radi, ham eshitadi, ham kompyuter bilan muloqotda bo’ladi. Hozirgi kunda o’quvchilarning yozma savodxonligini oshirish dolzarb muammolardan biridir. O’quvchilarning imlo me’yorlari asosida to’g’ri va tez yozish malakalarini shakllantirish maqsadida diktantlarni kompyuterda rejalashtirsa ham bo’ladi. Bunda **“Chaqqon qo’llar”** interfaol metodi bizga juda qo’l keladi, ya’ni oldindan kompyuterga kiritilgan diktant matnidan foydalangan holda o’qituvchi tomonidan aytib yozdirishda o’quvchining yozdirilayotgan matnni to’g’ri yoza olishi va belgilangan muddatda tugata olishi nazarda tutiladi. Shunga qarab o’quvchi ishi tekshiriladi va xatolari aniqlanib baholanadi. Demak, bu jarayonda o’quvchining topshiriqlar asosida bergan javoblari natijasi shu onda ma’lum qilinadi. Zora, ko’cha-ko’ya imlo me’yorlari buzib ko’rsatilgan e’lon va ko’rgazmalardagi xatoliklarga chek qo’yilsa.

Biz har bir ona tili darsimizni **“Imloviy daqiqa”** metodidan samarali foydalangan holda to’g’ri tashkil qila bilishimiz lozim. Xo’sh, “Imloviy daqiqa” – bu qanday metod? Undan qay tarzda foydalanish mumkin? “Imloviy daqiqa” metodida lug’at va yod diktant matnlaridan foydalanib slaydlar yaratish va har dars avvalida o’quvchilarning yozma savodxonligini oshirib borish yuqori natijalar beradi.

AKT bilan ishlash jarayonida ma’naviyatimizga yot, “ommaviy madaniyat” ga xos bo’lgan axborotlarga qarshi kurashish uchun o’quvchilarda ma’naviy immunitetni shakllantirishga alohida e’tibor qaratish lozim. Bugunga kunga kelib, rasmlar yoki qog’oz plakatlardan ko’rgazmali qurol sifatida foydalanish usuli eskirdi. Shu bois adabiyot darslarida mavzuni jonli, qiziqarli va zamonaviy o’tish uchun respublikadagi tajribali ijodkor o’qituvchilar tomonidan o’tilgan darslarning video shaklini yaratish kerak. Bu jarayonni amalga oshirishimizda mtrk.uz sayti bizga yordamga keladi. Mazkur dasturlar tajriba orttirmoqchi bo’lgan o’qituvchi uchun ham ahamiyatlidir. Video tasvirlarni va elektron dasrlklarni internetda “O’rgan-o’rgat” o’qitish metodikalariga bag’ishlangan maxsus sayt yaratib, on-line kutubxonasiga joylash lozim. O’zi uchun murakkab yoki qiziqarli bo’lgan darslarni yozib olishni xohlamaydigan o’quvchi bo’lmasa kerak. Agar u mavzu bilan video tasvir orqali oldindan tanishgan bo’lsa, dars davomida konspektlashtirishga ketgan vaqti tejaladi, mavzuni tushunib olishga emas, o’z tushunchalarining nechog’lik to’g’ri-

noto'g'riligini tekshirishga harakat qiladi, mavzuga oid savollarni oldindan tayyorlab qo'ya oladi va mavzu yuzasidan bahs-munozaraga qatnasha oladi. Shuningdek, agar o'quvchida bir mavzu bo'yicha o'tkazilgan darsning bir nechta varianti bo'lsa, u o'zaro qiyoslash, tahlil qilish va shaxsiy xulosalar chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Sifatli elektron darslik – davr talabi. O'quv qo'llanmalardagi dasturlar an'anaviy dars tizimiga moslashtirilgan, shu sababli elektron darslik tuzishda noan'anaviy dars usuliga moslab animasiyali dasturlar, test va krossvordlar va “Ortiqchasini top”, “Men kimman?” singari o'yin uslublaridan foydalanishga katta ahamiyat berishimiz darkor. Elektron darsliklar talab darajasida yaratilishini har bir fan o'qituvchilari o'z zimmasiga olishi shart, deb o'ylayman.

O'qish darslarida karaoke dasturidan foydalanishni yo'lga qo'yish. Bu usulni interaktiv doska yordamida amalga oshirish samarali natijaga erishish imkonini beradi. Masalan, o'quvchi oldin ifodali o'qilgan she'r, masallarni eshitib ko'radi, so'ng o'zi o'qiydi va kompyuter tomonidan baholanadi. Natijada o'quvchining ifodali o'qish malakasi shakllanib boradi. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida dars o'tish ham yangilik, ham yengillik yaratadi: zarur ko'rgazmali qurollar, tarqatmalrning hammasi kompyuter orqali tayyorlanadi. Bu o'qituvchining darsga tayyorgarlik vaqtini va ko'rgazmali qurollarga sarflaydigan mablag'ini tejaydi. Shuningdek, o'quvchilar yangi bilimlarni olish uchun faol ishtirok etadilar va fanga qiziqishlari ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida” gi Qonuni. // Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. - Toshkent; “Sharq”, 1997.

2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanish muammolari va istiqbollari // “Info. Kom Uz” jur. №3, 2006.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIGA INGLIZ TILINI O‘QITISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Qadirova Qizlarxon Komuljonovna

Tuproqqal’a tuman 3-maktab ingliz tili fani fani
o‘qituvchisi, tel: 99899 965 42 28

Egamberdiyev Rasul

Tuproqqal’a tuman 19-maktab ingliz tili fani
o‘qituvchisi, tel: 99893 929 1107
qizlarxon1989@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablari boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ingliz tilida muloqot qilish ko‘nikmalarini o‘zlashtirishga oid metodik-psixologik tavsiyalar xususida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Ingliz tili, ibora, idrok, diqqat, taqlid, og‘zaki muloqot, layoqat, ko‘nikma, malaka.

Har qanday o‘quv predmetini, jumladan ingliz tilini o‘qitishning samaradorligini ta’minlash uchun o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini inobatga olish lozim bo‘ladi. Metodikaga oid adabiyotlarda kichik maktab yoshidagi bolalarga ingliz tilini o‘zlashtirishda qat’iyatsiz, lekin tasodifiy muvaffaqiyatlari bilan kattalardan ko‘ra ilg‘orroq, deb ta’rif beriladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining idroki o‘tkir va sof bo‘ladi. Buni oliy nerv faoliyatining yosh xususiyatlarining ustunligi bilan tushunish mumkin. Ba’zan o‘quvchilar kattalar e’tiboridan chetda qolgan belgilarni ham payqab, tasodifiy detallarni ajratadilar. O‘qituvchining imo-ishoralari, yuz ifodasi va tana harakatlari (body language) ni bolalar yaxshi ilg‘aydilar.

1-2-sinf o‘quvchilarining idroki uchun yaqqol ifodalangan emotsionallik xarakterlidir. Bolalarda bevosita emotsional reaksiyani vujudga keltiradigan Bundan o‘quvchilar idrokining yana bir xususiyati kelib chiqadi – ular yaqqol, yorqin, jonli narsalarni, masalan, ramziy va chizma tasvirlarni nisbatan yaxshiroq, aniqroq va emotsional tarzda idrok qiladilar. Inliz tili mashg‘ulotlarida bolalarning barcha sezgi organlari stimullashtirilishi kerak. Aksariyat hollarda ko‘pchilik o‘qituvchilar ko‘rgazmalilik bilan cheklanishadi. Lekin shuni alohida ta’kidlash lozimki, bolalardagi kinesentik xususiyat, ya’ni predmetlar bilan bevosita manipulyatsiya qilish til materialini yaxshi o‘zlashtirishida asosiy omil bo‘lishi mumkin. Fikrimizcha, ingliz tili mashg‘ulotlarida quyidagilarga e’tibor qaratilishi maqsadga muvofiq:

- Turli gullar (flowers) va ularni hidlash, mevalar (fruits) va boshqa turdagi oziq-ovqat mahsulotlarini (vegetables) tatib ko‘rish (bunda maktab oshxonasidan foydalanish mumkin), o‘yin-choqlar (toys) bilan jismoniy mashqlar (exercises) qilish va audiovizual vositalardan keng foydalanish o‘quvchilarning sezgi organlarini faollashtirib, nutqini o‘stirishga ko‘maklashadi.

- Rol ijro etish (role play), o‘yin o‘ynash (play a game) va, ayniqsa, Total Physical Respond (jismoniy harakatlar bilan javob qaytarish) mashqlarini ko‘proq o‘tkazish kerak. Bunda “close the door- eshikni yop”, “open the window-derazani och”, “clean the board-doskani tozalash”, “open the book-kitobni och”, “go to the board- doskaga chiq”, “touch your nose- burningga teg”, “touch your ears- quloqlaringni ushla”, “hands up- qo‘llar tepaga” kabi buyruqlarga javoban bolalar mos harakatlarni bajarishadi. Jismoniy harakatlar juda tez sodir bo‘lishi mumkinligini inobatga olib o‘qituvchi beradigan buyruqlar ro‘yxatini avvaldan tayyorlab olishi kerak. Aks holda, orada to‘xtalish bo‘lib, o‘quvchilar navbatdagi buyruqni kutib qolishadi.

- Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari kattalarning nutqini imo-ishoralari, yuz ifodalari, qo‘l va tana harakatlari qarang tushunishadi. Shu sababli, o‘qituvchi tana harakatlardan foydalanishi lozim. Buning uchun o‘qituvchi chapak chalmoq fe’lini tushuntirish uchun chapak chalishi, kulmoq fe’lida kulishi, yugurmoq uchun yugurishi kerak.

- Bolalarga biror yangi narsa tanishtirilsa, tezda amalda qo‘llab ko‘rishga kirishib ketishadi, ya’ni ularga xos shoshqaloqlik va sabrsizlik xususiyatlari, yangilikka tez qiziqib qolishlari bilan xarakterlanadi. Shuning uchun ham mashg‘ulotlarda bolalar uchun yangilik bo‘ladigan va ularning qiziqishlarini tez oshiradigan tadbirlarni qo‘llash kerak.

- Bolalar tabiatan qiziquvchan bo‘lishadi. O‘qituvchi eng oddiy narsaga ham kulishaveradi. O‘qituvchi bolalarni til materialini bilishga qiziqitirib qo‘yishi kerak. Shundagina bolalar to‘lim olmaganlariga qadar o‘qituvchini tinch qo‘yishmaydi, diqqatni to‘liq til materialiga qaratishadi.

Quyida o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi og‘zaki muloqotda takrorlanish chastotasi yuqori bo‘lgan faol standart nutq bo‘laklaridan misollar:

Please! Thank you. How are you? Excuse me. I am sorry. I am late. You are welcome. May I come in(go out)? Nice to meet you. Have a nice day. See you soon.

Shuni aytish mumkinki, o‘smirlar va kattalardan farqli o‘laroq, bolalar o‘rganilayotgan til shakliga anchagina tor qamrovli e’tibor qaratishadi. Bundan tashqari ular o‘rganilayotgan tilda muloqot qilish malaka ko‘nikmalariga ega bo‘lmasalarda yangi yod olgan so‘zlaridan turli vaziyatlarda foydalanib tavakkal qiladilar va bundan mamnun bo‘lishadi. O‘quvchilar kundalik standart vaziyatlarda tez-tez uchrab turadigan nutq namunalarining boy zaxirasiga ega bo‘lishsa, ularning muloqot layoqati rivojlanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. G‘oziyev E. Psixologiya Toshkent. “O‘qituvchi” nashriyoti, 1994
2. Google.

PSIXODIAGNOSTIK TEKSHIRISH ISHLARINI OLIB BORISHGA QO‘YILADIGAN TALABLAR

I. Erkaboyev

Urganch Yuridik texnikum psixologi

Q. Bekchanova

Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixodiagnostikada tekshirish ishlarini olib borishning nazariy masalalari, psixodiagnostik metodikalarga qo‘yiladigan talablar haqida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: psixodiagnostika, psixolog, individ, ijtimoiylashuv, talab, metodika, rivojlanish, test, validlik.

Psixodiagnostika – bu psixologning maxsus bilimlar soxasi bo‘lib, individ guruxning psixologik taraqqiyot ko‘rsatkichlarini, xolat va xususiyatlarini baxolash uchun metodikalar majmuini ishlab chiqish bilan bog‘liqdir. Psixologiya fani o‘rganayotgan xar qanday jarayon psixodiagnostikaning baxolash oboekti bo‘lishi mumkin. Masalan: o‘zaro hamkorlik qilayotgan shaxslarning xatti-xarakatlari va muloqotida yuzaga keladigan, aloxida bir odam sezgisidan boshlab, murakkab ijtimoiy- psixologik jarayongacha.

Psixolog faoliyatida psixodiagnostik jarayonning nazariy vazifalari quyidagilardan iborat:

- O‘quvchilarda psixik ko‘rinishlar tabiati va ularni ilmiy jixatdan prinsipial baxolashning imkon darajasini aniqlashtirish;
- Hozirgi paytda psixologik ko‘rinishlarning miqdorini baxolash va uning ilmiy asoslanganlik xolatini o‘rganish;
- psixodiagnostik usul va uslublarning asosiy metodologik talablari nimalardan iborat;
- psixodiagnostik tadqiqotning shart-sharoitlari, natijalarni qayta ishlash hamda ularni interpretatsiya qilish usullarining ishonchligi nimalarga asoslangan;
- test va psixodiagnostik metodlarning tuzilishi hamda ilmiyligini tekshirishning asosiy muolajalari nimalardan iborat.

Psixodiagnostikaning amaliy vazifalari psixolog faoliyatining maxsus soxasiga taalluqli bo‘lib, amaliy psixologik tashxis qo‘yish bilan bog‘liqdir. Bunda masala nafaqat nazariy, balki psixodiagnostik tadqiqotni tashkil qilish va o‘tkazishning amaliy jabxalarini qamrab oladi hamda quyidagi vazifalardan iboratdir:

- psixodiagnostga mutaxassis sifatida qo‘yiladigan kasbiy talablarni aniqlashtirish;
- psixolog xaqiqatdan ham u yoki bu psixodiagnostik metodlarni mutaxassis sifatida muvaffaqiyatli o‘zlashtirib olgani xaqida minimal amaliy shartlar, ya‘ni kafolat sifatida;
- psixodiagnostika sohasida o‘z ishini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun psixolog o‘zida mujassamlashtirishi shart bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalar;
- psixologning psixodiagnostika soxasida malakali mutaxassis ekanligini hamda amaliy jixatdan tayyorgarligini baxolash mezonlarini hamda dasturlarini ishlab chiqish.

Amaliyotda individ, guruxning psixik taraqqiyot darajasi o‘rganiladi hamda quyidagi vazifalardan biri amalga oshiriladi:

- biror-bir xususiyatga xos taraqqiyot xolatini aniqlash;
- taraqqiyot dinamikasini va qandaydir vaqt davri mobaynida qayta tarbiyalash imkonini aniqlash;
- ta‘lim-tarbiya natijasida, o‘tkazilgan pedagogik eksperiment natijasida individ gurux xulqi va ruxiyatidagi real o‘zgarishlarni kuzatib borish;
- shaxs sifatlarining oldingi taraqqiyot dinamikasi va qonuniyatlari taxlili asosida kelajakdagi taraqqiyotini aniqlab olish;
- sinaluvchi kishilar guruxlarini taraqqiyot darajasi natijasiga asoslanib kelajakdagi ishlar uchun toifalarga ajratish;
- u yoki bu topshiriqlarni bajara olishiga qarab individ guruxlarning yaroqliligini aniqlash, masalan o‘z xizmat vazifasini bajara olishda kasbiy tayyorgarligini tekshirish;
- psixokorreksion ishlar olib borish maqsadida individ guruxning ijtimoiy meoyorga mos yoki mos emasligini aniqlash;
- individ yoki guruxning kelajak xayot yo‘liga yordam berish maqsadida tavsiyalar ishlab

chiqish. yuqorida sanab o'tilgan vazifalar psixologning psixodiagnostik faoliyati uchun umumiy xisoblanadi. Bu vazifalardan aksariyati maktabgacha tarbiya muassasalarida va maktab ta'limida xar xil yoshdagi bolalarga mos ravishda olib boriladigan ish jarayonlarida u bu darajada xal qilinadi. Psixodiagnostika fani psixologiya tarmoqlaridan biri bo'lib, shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini, aqliy taraqqiyotini aniqlab o'lchash, ya'ni xisoblab chiqaruvchi metodlarini o'rgatuvchi fandir. Psixodiagnostika – shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini (aniqlab o'lchashda) xar xil metodlar bilan aniqlab o'lchashda, keyinchalik proektiv metodlar, so'rovnomalar paydo bo'lishi jarayoniga asos bo'lib xizmat qildi. Shu bilan birga psixodiagnostikaning rivojlanishida nazariy jixatdan metodikalarning kamligi ko'rinib qoldi. Psixodiagnostikaga matematik-statistik metodlar va korrelyasiya hamda taxlil qilish, faktorli analiz paydo bo'lishi va takomillashuvi, psixometrik tadqiq qilish amaliy jixatdan juda katta samara berdi.

O'quvchilarni diagnostik jarayonida zarur ma'lumotlarni to'plash.

Bunda bola psixik xolati va shaxsi xususiyatlarining ba'zi belgilarining ko'rinishini o'rganish maqsadida tadqiqot olib boriladi.

Psixodiagnostik tadqiqot o'tkazish bosqichlari. Psixodiagnostika psixolog faoliyati yo'nalishlaridan biri bo'lib, quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. *Mijozning psixologga murojaatini o'rganish.* Diagnostga murojaat oddiy, xayotiy so'zlashuv tilida bo'lganligi sababli, uni ilmiy psixologik ko'rinishga aylantirish, ya'ni qilingan amaliy talab asosida psixologik muammoni belgilab olish (mijoz talabini psixologik muammoga aylantirish). Tashqaridan kuzatuvchi sifatida muammoni chuqur anglash.

2. *Muammoni hal qilish uchun tushgan talab bo'yicha birlamchi axborotni to'plash:* oila aozolari, faoliyatni (o'quv yoki mexnat) muvaffaqiyatli bajarish haqida; yaqin atrofdagilar bilan munosabatlari haqida; tibbiy xulosa; anamnez yozish.

3. *To'plangan ma'lumot asosida farazni ilgari surish va uni tekshirish uchun diagnostik metodlarni tanlash.*

4. *Diagnostik tekshiruv o'tkazish, natijalarini qayta ishlash va taxlil qilish.*

5. *Qo'lga kiritilgan diagnostik ma'lumotlardan kelib chiqib, asosiy xulosalar chiqarish.*

6. *Psixologik yordam, ta'sirot turlarini aniqlash, ya'ni amaliy tavsiyalar ishlab chiqish, maslaxat ishlari uchun asosiy yo'nalishlarni belgilash.*

Masalan, ta'lim muassasasi ishlab chiqarish ustasidan psixologga 1-kurs talabasi ustidan o'zini yomon tutishi, darsda ko'pincha intizomni buzishi, o'rtoqlari bilan urishishi haqida murojaat tushdi (1- bosqich).

Suxbat asosida buning sabablarini aniqlash bo'yicha birlamchi axborot to'planadi (2-bosqich). Ma'lumotlarasosida negativ holatlari yangi jamoaga moslashuv hamda o'quvchining o'zini tasdiqlash extiyoji va uni noadekvat usullar vositasida egallash mumkinligi to'g'risida faraz ilgari suriladi, metodlar (sotsiometriya, referentometriya, suxbat) tanlanadi (3-bosqich). Farazni tekshirish uchun diagnostik tadqiqot o'tkaziladi (4- bosqich). Qo'lga kiritilgan ma'lumotlar asosida farazning to'g'ri ekanligi va intizom buzilishining sababi o'quvchining shaxslararo munosabatlarda past mavqeni egallaganligi haqida xulosa chiqariladi (5- bosqich). Suhbat jarayonida o'quvchining harbiy sohaga bo'lgan qiziqishlari aniqlanganligi sababli sport seksiyasiga va harbiy vatanparvarlik klubiga a'zo bo'lish tavsiya qilinadi (6-bosqich). Shuningdek, o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish uchun guruhiiy treninglar shaklida psixokorreksion ishlar olib borilishi zarurligi tavsiya qilinadi.

2. *Test o'tkazish sharoitini tayyorlash.* Fan va texnikada diagnostikaning juda ko'p turlari bor. Masalan: tibbiyot diagnostikasi kasalning kelib chiqishini o'rganadi va aniqlaydi; texnik diagnostika – har xil texnika sistemalari, elektron hisoblash mashinalari, kompyuterlarning salbiy xususiyatlarini aniqlab, ularni bartaraf qilishni o'rgatadi; sport diagnostikasi – jismoniy jarayonlarning o'zgarish holatlarini o'rganadi va aniqlaydi; psixologik diagnostika – shaxs guruhlarning psixik xususiyatlari, holatlari va taraqqiyot ko'rsatkichlarini aniqlab, sifatli va miqdoriy jihatdan o'lchab beradi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi, umumta'lim maktablaridagi o'quv-tarbiya jarayoni bolalarning qobiliyati va layoqatlarini har tomonlama rivojlantirishga, ular shaxsini shakllantirishga qaratilgan. Pedagogik jarayonning maxsuldorligi pedagogning o'z o'quvchilarini yaxshi bilishiga, ta'lim va tarbiyaning xilma-xil metodlarini qo'llashiga bog'liq. Albatta, pedagogika fan sifatida tarbiyachiga pedagogik psixologiya sohasidagi tayyor «retseptlar»ni bera olmaydi. Bunday ko'nikmalar bolalar bilan bevosita muloqot jarayonida, ular xulq-atvorining motivlarini, hissiy-shaxsiy xususiyatlarini taxlil qilish mobaynida egallanadi. Bu haqida mashhur rus pedagogi K.D.Ushinskiy

quyidagicha yozgan edi: «Biz unday yoki bunday qiling deb tushuncha bermaymiz. Biz ularga: Sizboshqarmoqchi bo'lgan psixik hodisalarning qonuniyatlarini o'rganing va ularga mos ravishda harakat qiling, deymiz». Lekin tarbiyachilar bolalar psixologiyasi bo'yicha bilimlarni juda kam qo'llaydilar, asosan o'quvchilar o'zlashtirmaganlarida, taraqqiyotdan chetlashish yoxud buzilishlar sodir bo'lgandagina foydalanishga harakat qiladilar. Bolalarning bunday holatlari chegara holatlari sifatida, psixik taraqqiyot kamchiligi o'laroq shaxs aksentuatsiyasining turli ko'rinishi sifatida tasniflanishi mumkin. Ularni aniqlash uchun bolalar psixologiyasi, klinik patopsixologiya va psixiatriya kabi sohalaridagi bilimlar talab qilinadi. Bundan tashqari tarbiyachi bolalar psixologiyasining akseleratsiya (tez yetilish), pedagogik qarovsizlik kabi muammolarini hal qilishiga to'g'ri keladi. O'qituvchi ta'lim va tarbiyadagi qiyinchiliklar nega va qanday paydo bo'lishini tushunishi uchun, avvalo bola psixik taraqqiyotining asosiy qonuniyatlarini bilishi va turli psixik holatlarning psixologik diagnostika metodlarini egallashi zarur. O'qituvchi bolalar bilan ishlashda psixodiagnostik tadqiqot doimiy kuzatish jarayonida olingan natijalardan qanchalik to'g'ri foydalana olishi ham muxim hisoblanadi. Tajribaga asoslangan psixologik diagnostika fan sifatida XIX asr oxirida vujudga keldi. Xuddi shu davrda psixologiyada o'lchash oyasi keng tarqaldi. Psixodiagnostikaning mustaqil fan sohasiga aylanishi olimlarning insonlar psixikasidagi individual farqlarga qiziqishining ortishi bilan bog'liq.

Psixodiagnostika psixologik diagnoz qo'yish haqidagi fandir. Bunda diagnoz ko'rsatkich va tavsifnomalarni birgalikda tahlil qilish asosida sinaluvchining holati va xususiyatlari haqidagi xulosalardan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Z.Nishanova, Z.Qurbanova. “Psixodiagnostika va ekspremental psixologiya”.Darslik. T-2011. 304b
2. S.X.Jalilova “Umumiy psixodiagnostika”. O'quv qo'llanma. T-2018. 178b

«BILAMAN, QILA OLAMAN, BAJARAMAN» DIDAKTIK O'YINI

**Eshchanova Gulchexra Sheribboyevna,
Jumaniyazova Manzura Ibraxim qizi**

Urdu huzuridagi fizika, matematika,
informatika fanlariga ixtisoslashgan maktabning
matematika fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada keltirib o'tilgan didaktik o'yin matematik o'zgarishlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga intiladigan va matematikani kasblar bo'yicha qo'shimcha bilim olish vositasi sifatida ko'radigan o'quvchilar uchun mo'ljallanganligi keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: hisob-kitob, matematik tarkib, kasb, mantiqiy tafakkur, individual, tabiiy fanlar, obyektiv.

Bu didaktik o'yinning dolzarbligi matematikani o'rganish uchun ko'proq ongli motivlarni yaratishga hissa qo'shishi bilan bog'liq. O'quvchilarning nafaqat tayyor matematik modellarni tahlil qilish, balki mustaqil ravishda yaratish imkoniyatiga ega bo'lishlari uchun amaliy masalalarni yechishga alohida e'tibor qaratilgan. Shu bilan birga, ularni hal qilishda hisob-kitoblar va o'zgartirishlar bilan bir qatorda o'lovlar ham talab etiladi.

Bu vazifalar qiziqarli mazmuni, shuningdek, ularda tasvirlangan hayotiy vaziyatning asosiligi bilan ajralib turadi. Ular sanoat mazmunini matematik tarkib bilan birlashtiradi.

Bu didaktik o'yinning yangiligi shundaki, bu dastur juda universal bo'lib, katta amaliy ahamiyatga ega. U o'quvchilar uchun mavjud. Bu didaktik o'yinni barcha mavzu bilan o'rganish mumkin; ularning har biri rivojlanish yo'nalishiga ega. Taklif etilayotgan o'yin nafaqat matematik o'zgarishlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga intiladigan, balki matematikani kasblar bo'yicha qo'shimcha bilim olish vositasi sifatida ko'radigan o'quvchilar uchun mo'ljallangan.

O'yinning pedagogik maqsadga muvofiqligi ta'lim va tarbiyaviy jihatlarni o'zida mujassam etganligi, bilan izohlanadi. Ushbu dasturga texnologiya, ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi, maishiy foydalanish masalalariga oid misol va topshiriqlarning kiritilishi o'quvchilarda matematikaning inson faoliyatining turli sohalar uchun ahamiyatiga ishonitirish, matematikaning foydaliligi va amaliy ahamiyatiga, uning roliga ishonch hosil qilishi mumkin. zamonaviy madaniyatda. Bunday topshiriqlar o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi. Ushbu didaktik o'yinning o'ziga xos xususiyati shundaki, dasturda belgilangan vazifalarni hal qilish matematikani o'rganishda ijobiy motivatsiyani shakllantirish, dunyoning birligini tushunish va matematikaning universalligi haqidagi pozitsiyani tushunishda qo'shimcha omil bo'ladi. Ushbu didaktik o'yin amaliy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi, bir qator fanlararo aloqalarni belgilaydi va ishlatadi.

O'quvchilarning bilish faolligini oshirish, o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish ko'nikmasini shakllantirish maqsadida o'quvchilar matematikani qo'llash muammosi bo'yicha ilmiy-ommabop adabiyotlar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Dastur uchta bo'limdan iborat: matematika - fanlar malikasi, matematika va kasb-hunar, uy matematikasi.

Darslar jarayonida darslarning turli shakllari qo'llaniladi:

- an'anaviy, aralash va amaliy mashg'ulotlar;
- individual seanslar; musobaqalar va olimpiadalarda qatnashish.

O'qitish usullari: ta'limning yangi mazmuni matematika o'qitishda yangi metodlarni yuzaga keltiradi. Darsda o'qitish usullarini qo'llashda, ularning moslashuvchanligi va dinamikligida kompleks yondashuv zarur. Darsda matematikani o'qitishning zamonaviy usullari qo'llaniladi: muammoli (istiqbolli), laboratoriya, dasturlashtirilgan o'qitish, evristik, matematik modellarni qurish, aksiomatik va boshqalar va maqsad matematikaning inson hayotining barcha sohalarida qo'llanilishi uchun zarur bo'lgan nazariy asos sifatida g'oyasini shakllantirish. Vazifalar:

- matematikaning tabiiy fanlar, gumanitar faoliyat, san'at, ishlab chiqarish, kundalik hayotda qo'llanilishi sohalar haqida tushunchalarni kengaytirish;
- umuminsoniy madaniyatning bir qismi sifatida matematika haqidagi tasavvurni shakllantirish;
- matematikaning ijtimoiy taraqqiyot uchun ahamiyatini tushunishga ko'maklashish;
- amaliyotda qo'llash uchun aniq matematik bilim va matematik o'zgartirishlarni amalga oshirish usullariga ega bo'lish zarurligiga ishonch hosil qilish;

- matematik bilimlarni qo‘llash ko‘lamini kengaytirish (tekislik va fazodagi raqamlar, taqribiy hisoblar, o‘lchash ko‘nikmalarini takomillashtirish, funksiyalar, vektorlar va boshqalarni qo‘llash);
- amaliy masalalarni matematika tiliga tarjima qilish malakalarini shakllantirish;
- fikrlashni rivojlantirish;
- voqelikni aks ettirish shakllari sifatida inson faoliyatining barcha jabhalarida namoyon bo‘ladigan matematik munosabatlarning obyektivligi haqidagi tasavvurlarni shakllantirish;
- matematika bilan bog‘liq bo‘lgan kasblarga e‘tibor berish.

Matematikaning maktabda o‘rganiladigan boshqa fanlar bilan aloqasi ko‘rib chiqiladi. Faqat mazmuni bilan bog‘liq fanlar bilan bog‘lanishlar emas, balki sikllararo aloqalar ham ko‘rsatilgan. Funksiya, vektor, kuch, simmetriya, tezlik, siljish, foiz, masshtab, proyeksiya, tekislik va fazodagi figuralar va boshqalar kabi bir xil tushunchalarni ko‘rib chiquvchi matematika bilan fanlar o‘rtasidagi bog‘lanishlarga e‘tibor qaratiladi. Bunda fizikaviy, kimyoviy, iqtisodiy boshqa mazmundagi masalalar ko‘rib chiqiladi. Ular kiritilgan matematik formulalar va tushunchalarning amaliy ahamiyatini ko‘rsatish uchun ham mavzu, ham qo‘llaniladigan mashqlar shaklida beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Мартин Гарднер «Математические головоломки и развлечения», М.: Мир, 1999.
2. Иоханнес Леман «Увлекательная математика», М.: Знание, 1985

ТА’ЛИМ-TARBIYA JARAYONIDA SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA’LIM TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING DOLZARBLIGI

**G‘ofurjonova Go‘zal Erkinovna,
Davronova Gulrux Djumanovna**

O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi
Jizzax akademik litseyi o‘qituvchilari

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada ta’lim-tarbiya jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning dolzarbligi yoritilgan. Shuningdek davlatimizdagi ezgu maqsad-Yangi O‘zbekistonda Uchinchi renesansni barpo etishda ta’lim-tarbiyaning tutgan o‘rni ochib berilgan va bu jarayondagi pedagoglarning asosiy vazifalari haqida fikr yuritilgan.

KALIT SO‘ZLAR: ta’lim-tarbiya, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalari, barkamol avlod, Yangi O‘zbekiston, Uchinchi renesans, avlod, munosib voris, ajdodlar, ta’lim oluvchi, pedagog, islohot, maktab, tabiiy fanlar, raqamli iqtisodiyot, ishlab chiqarish, motivatsiya.

*Yangi O‘zbekiston – maktab ostonasidan,
ta’lim-tarbiya tizimidan boshlanadi. [1]
Shavkat Mirziyoyev*

Bugungi kunda nafaqat ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, balki jamiyatimizda qilinayotgan har bir yangilanishlar faqat kelajak avlod va uning farovon hayoti uchundir. Bugungi yosh avlod mamlakatimizning istiqboldagi davomchilaridir. Ular mana shu e’tirof va e’tiborga mos ravishda kamol topishlari va jahonda o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘lishlari darkor. Bu borada mamlakatimiz birinchi prezidenti I.Karimov shunday degan edi; “Vatanimiz kelajagi xalqimizning ertangi kuni, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro‘-e’tibori avvalambor farzandlarimizning unib-o‘tib, ulg‘ayib, qanday inson bo‘lib hayotga kirib borishiga bog‘liqdir. Biz bunday o‘tkir haqiqatni hech qachon unutmasligimiz kerak” [2, 4-bet].

Jamiyatning har tomonlama ravnaq topishi, taraqqiy etishi ta’limning rivojlanishiga va mazmunan takomillashib borishiga bog‘liq. Bu jarayon bugungi kunda ta’lim sifat samaradorligini oshirish eng dolzarb masalalardan biri ekanligini etirof etmoqda. Chunki bugungi globallashuv jarayonlarida yoshlar qalbi va ongini yot g‘oyalar qamrab olayotgani bizga sir emas. Shuning uchun ham yosh avlodni milliy mafkura va ma’naviy qadriyatlar asosida tarbiyalash – “shu vatanning asl fuqarosiman”- degan, har bir shaxsdan yuksak mas’uliyatni talab etadi. Bu borada prezidentimiz Sh.Mirziyoyev “... har qanday jamiyat taraqqiyotida uning kelajagini ta’minlaydigan yosh avlodning sog‘lom va barkamol bo‘lib voyaga yetishi hal qiluvchi o‘rin tutadi.

Shu sababli biz islohotlarimiz ko‘lami va samarasini yanada oshirishda har tomonlama yetuk, zamonaviy bilim va hunarlarni puxta egallagan, azmu shijoatli, tashabbuskor yoshlarimizga tayanamiz.

Biz o‘z oldimizga mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug‘ maqsadni qo‘ygan ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Mirzo Ulug‘beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak”- degan edi.[1]

Darhaqiqat, bugungi kunning talabi belgilangan ulug‘vor maqsadlardan kelib chiqib, ajdodlarga munosib vorislarni tarbiyalashdir. Ana shu jarayonda ta’lim-tarbiya maskanlari va pedagog xodimlar eng asosiy vazifani bajaruvchi sifatida namoyon bo‘ladi. Bu borada prezidentimiz Sh.Mirziyoyev “Bog‘cha tarbiyachisi, maktab muallimi, professor-o‘qituvchilar va ilmiy-ijodiy ziyolilarimizni yangi Uyg‘onish davrining to‘rt tayanch ustuni, deb hisoblaymiz” [1]-deb, ta’lim tizimida faoliyat olib boradigan ustoz va murabbiylarga katta ishonch bildirgan edi.

Ana shunday ishonch har bir pedagogga yanada katta motivatsiya berdi. Bu motivatsiya ta’limni modernizatsiyalashda xizmat qiladi. Pedagog dars jarayonida zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanib, Uchinchi Renesans yaratuvchilarini har tomonlama kamol topishiga ko‘maklashishi kerak. SHaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyasi esa ayni maqsadga erishishda pedagoglarga dasturul amal bo‘lib xizmat qiladi. Bu texnologiya o‘quvchi shaxsidagi mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlikni his etish, tanqidiy fikrlash kabi sifatlarini tarbiyalaydi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning o‘ziga xos jihati ta’lim oluvchi shaxsini tan olish, uni har

tomonlarni rivojlantirish uchun qulay, zarur muhitni yaratishdan iborat.

Bunda ta'lim oluvchini ta'lim tizimiga moslashtirmay, balki ta'lim oluvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda rivojlanishi uchun imkon beriladi, uning o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil o'qish, o'zligini namoyon etish, faollashtirish xususiyatlari asosida anglash, mushohada qilish, o'z amaliy faoliyatida sinab ko'rish, yangi g'oya va fikrlarni bildirish, mavjud muammolar yechimining samarali yo'llarini qidirish uchun erkinlik berish, o'quvchining ijodiy, tanqidiy tafakkurini rivojlantirish uchun sharoit yaratiladi. Har qanday ta'lim oluvchi esa o'z navbatida o'ziga xos takrorlanmas tabiati, xarakter xususiyatini faollashtirishga, namoyish qilishga intiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi insoniylik falsafasi, psixologiyasi va pedagogikasining uyg'unligini namoyish etadi. Pedagogning diqqat markazida o'zining maksimal imkoniyatlarini ishga solib, bilim olishga intilayotgan, yangi tajriba-sinovlarni qabul qila oladigan va hayotning har xil holatlarida mustaqil, ongli va mas'uliyat bilan qaror qabul qilishga qodir bo'lgan butun bir noyob bolaning shaxsi turmug'i lozim. Bu borada Sharq mutafakkiri Rizouddin ibn Faxriddin ustozlarga shunday nasihat qilgan edi: "Shogirdlaringizni har bir harakatlariga qarab turingiz. Foydali ishlar, kerakli adablar jumlasidan xabardor aylangiz, natijada bola mumkin qadar reja ila ish qilmoq va ko'p foydasiga tirishmak kabi xislatlaringizni egallab oladi". [3, 715-bet]

Ta'lim oluvchiga ijtimoiy normalar asosida bilim beruvchi anaviy pedagogik texnologiyalardan farqli o'laroq shaxsni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasida yuqorida qayd qilingan yo'nalish (sifat) larni shaxs tomonidan zabt etilishi tarbiyaning asosiy maqsadi qilib qo'yiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda esa bugungi kunda ayniqsa tabiiy fanlarni o'qitishga juda katta e'tibor berilmoqda. Bu e'tiborning sababi kelajak avlodning ishlab chiqarish sohasida katta ixtirolar qilishga va yutuqlarga erishga yo'naltirishdir. Bugungi avlod ertangi kunning istiqbolini ta'minlovchi zamin hisoblanadi. Mana shu avlodga bilim berishning zamonaviy pedagogik innovatsion uslublarini joriy etish O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti keyingi 10 yil ichida dunyoning taraqqiy etgan mamlakatlar qatoriga kirishi, ya'ni 2030 yilga kelib iqtisodiyotning fan va texnika yo'nalishi bo'yicha jahonda yetakchi davlatlardan biriga aylanishiga zamin yaratishdagi muhim shartlardan hisoblanadi.

Shuning uchun ham yosh avlod ta'lim-tarbiyasiga bo'lgan e'tibor hech qachon dolzarbligini yo'qotmaydi. Bu borada qadimgi chin hikmatida shunday deyilgan edi: "Agar bir yilni ko'zlasangiz sholi eking. Agar ellik yilni ko'zlasangiz daraxt eking. Agar yuz yilni ko'zlasangiz farzand tarbiyalang". [4, 745-bet]

Demak, barkamol avlod tarbiyasiga e'tibor hech qachon zamon va makon tanlamas ekan. Qaysiki davlatda bu masalaga e'tibor berilmasa, aynan shu davlatdning rivojlanishida jiddiy to'siqlar yuzaga kelaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 2020 yil 29 dekabr. <https://president.uz>.

2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. T.: "Ma'naviyat", 2008, 4-bet.

3. Fazilova D., Urdusheva M. Tarix fanini o'qitishda tadqiqotchilik texnologiyalaridan foydalanish // Ta'lim tizimida fan, innovatsiya va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari. Xalqaro ilmiy-amaliy, onlayn konferensiya materiallari. Jizzax. 2021, 715-bet.

4. Qilichova M.X. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning xorij davlatlardagi ilg'or tajribalari. Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723. Scientific Library of Uzbekistan. 2021. P.745.

TARIX DARSLARIDA AMALIY ISHLARDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNI QO'LLASH AMALIYOTI

Ganjayeva Fotima

Urganch tumani 9-maktabning
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada har qanday ta'lim tizimida u yoki bu darajada tabaqalashtirilgan yondashuv mavjudligiga to'g'ri kelib, shu sababli, tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasining o'zi, turli uslubiy vositalardan foydalanish sifatida, o'z ichiga olgan tarix ta'limi tilga olingan.

Kalit so'zlar: tabaqalashtirilgan ta'lim, differentsiallashtirish, ichki faollik, pedagogik texnologiya, individuallashtirish.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasidan foydalanish davom etmoqda, bundan tashqari, rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasining elementlari qo'llaniladi. Ta'limni differentsiallashtirish - bu maktab o'quvchilarining o'quv faoliyatini tashkil etish shakli bo'lib, unda ularning moyilligi, qiziqishlari va namoyon bo'ladigan qobiliyatlari hisobga olinadi. Ta'lim darajasini tabaqalash deganda bitta dastur bo'yicha o'qiyotgan maktab o'quvchilari uni turli rejalashtirilgan darajalarda o'rganish huquqi va imkoniyatiga ega bo'lgan, ammo majburiy talablar darajasidan past bo'lmagan ta'limni shunday tashkil etishni nazarda tutadi. Tarix darslarida tabaqalashtirilgan ta'limning turli shakllari qo'llaniladi: darslik bilan tabaqalashtirilgan ishlash, tabaqalashtirilgan topshiriqlar, tabaqalashtirilgan mustaqil ish, guruh ish shakllari, o'qituvchining dozali yordami, individual so'rov, namunalar yordamida o'z-o'zini nazorat qilish, uy vazifalarini individuallashtirish. Har qanday ta'lim tizimida u yoki bu darajada tabaqalashtirilgan yondashuv mavjud bo'lib, u yoki bu darajada tarmoqlangan differentsiatsiya amalga oshiriladi. Shu sababli, tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasining o'zi, turli uslubiy vositalardan foydalanish sifatida, o'z ichiga olgan, kirib boruvchi texnologiyadir. Qishloq maktablarida ko'p bosqichli parallel sinflarni shakllantirish imkoniyati yo'q. Shuning uchun sinf ichidagi tabaqalashtirilgan o'qitishning turli shakllarining ahamiyati oshadi: sinfni o'rganish darajasi nisbatan teng bo'lgan guruhlariga bo'linish.

Sinf ichidagi differentsiatsiyaning shakli o'qituvchining o'quvchilarga yordamini dozalash bo'lib, u yangi materialni mustahkamlash bo'yicha vazifalarni vaqtinchalik yengillashtirishni o'z ichiga oladi: yozma ko'rsatmalar bilan topshiriqlar, og'zaki maslahat, jadval yoki diagrammaning bir qismini to'ldirish va hokazo. O'qituvchi yordamida topshiriqni bajarish, o'qituvchining yordami miqdorini talabaning o'zi belgilaydi. Ta'lim jarayoniga tabaqalashtirilgan vazifalarni kiritish usullaridan biri o'quvchilarning mustaqil ravishda topshiriqlarni tanlashidir. O'quvchilar topshiriqlarni mustaqil tanlashga tayyor bo'lishlari kerak.

Test ishini bajarishda, differentsiyalangan topshiriqlardan tashqari, talabalarga quyidagi variantni taklif qilish mumkin. Test ishi bir xil murakkablikdagi 10 ta savolni o'z ichiga oladi. O'qituvchi «5», «4», «3» bo'yicha nechta vazifani bajarish kerakligini aytadi. Vazifalarni har qanday tartibda bajarishga ruxsat beriladi. Yangi materialni tushuntirishda farqlashning turli xil variantlari mumkin. Masalan, dastlab o'qituvchi materialni butun sinfga tushuntiradi, so'ngra kuchli va o'rtacha o'quvchilar topshiriq oladilar (savollarga javob beradilar, jadvalni to'ldiradilar, diagramma tuzadilar), zaif o'quvchilarga ikkinchi marta material tushuntiriladi. Yoki materialni qisqacha tushuntirib bo'lgach, zaif o'quvchilar qandaydir topshiriqni bajaradilar, o'rta va kuchli o'quvchilar esa o'qituvchi bilan suhbat shaklida bilimlarini chuqurlashtiradilar.

Differentsial ta'lim eng qiyin ish turidir. Bu o'qituvchidan puxta o'ylangan, mashaqqatli mehnat, darsga ijodiy tayyorgarlik, shogirdlaridan yaxshi bilim talab qiladi. Bu usul izchillik va tizimlashtirishni talab qiladi. Bu ijobiy natijalarga erishishning yagona yo'li. Ichki faollik namoyon bo'lishining asosiy sharti har bir shaxsga o'z qobiliyatini namoyon etishda erkinlikni ta'minlash bo'lsa, shaxsni kamol toptirish, uning ijodiy imkoniyatlarini ochib berish vositasi esa o'quvchilarning mustaqil bilish va aqliy faoliyatidir. Bu g'oyalar rivojlantiruvchi ta'limning pedagogik texnologiyasiga to'la mos keladi.

Rivojlantirib ta'lim texnologiyasidan foydalangan holda ish shunday tashkil etiladiki, darsning birinchi bosqichi kichik kirish suhbat bo'lib, o'quv materiali takrorlanadi, darsda yechilishi kerak bo'lgan muammoga olib keladi. Ikkinchi bosqich materialni tahlil qilish, mavjud ma'lumot

manbai va takliflar tizimi (ish rejas) asosida o'quvchilar tomonidan topshiriqni bajarishdan iborat. Tajribasi va tayyorgarligiga qarab, o'quvchilarning o'zlari ma'lum bir o'quv vazifasini alohida savollarga bo'lish uchun mo'ljallangan o'quv vazifasini hal qilish bo'yicha harakat rejasini tuzishga harakat qilishlari mumkin. Darsliklar, o'quv qo'llanmalari, hujjatlar o'quv muammosini hal etish vositasiga aylanadi, bu esa uslubiy jihatdan turli darajadagi bilim olish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. O'quvchilarning individual tipologik xususiyatlarini, ularning motivatsiyasini bilgan holda, o'qituvchi «zaif» va «ilg'or» uchun ham vazifalarni taklif qilishi mumkin. Bundan tashqari, ish kollektiv xarakterga ega: talabalardan biri bitta sababni topdi, kimdir - boshqasi, har kim o'z fikrini faktlarga asoslanib, oqilona himoya qilishi mumkin va kerak.

Asta-sekin o'quvchilar o'zlarining passiv tinglovchilari va o'qituvchi irodasini bajaruvchisi emas, balki mustaqil ravishda tarixiy ma'lumotlarni oladigan, savollarga javoblar ustida fikr yuritadigan, tarixiy shaxs va hodisalarga o'z bahosini beradigan tadqiqotchi ekanligiga ko'nikadi. Sinfda bilvosita, ixtiyoriy yodlash sodir bo'ladi, chunki o'quv muammosini hal qilishda talabalar faktlar, hodisalar, nomlar, tushunchalarga murojaat qilishga majbur bo'ladilar. Urush haqidagi materialni o'rganayotganda, men o'quvchilarga bunday materialni o'rganish tuzilishini tasavvur qilish imkonini beradigan algoritmi taklif qilaman. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasidan foydalanishda o'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatish ekanligini hisobga olib, bolalar tomonidan o'zlashtirilgan bunday turdagi algoritmlar bunday mavzularni mustaqil o'rganishga yordam beradi, o'quvchilar o'rtasidagi sabab-natija munosabatlarini kuzatishga yordam beradi, deb hisoblayman. voqealar, va tarixiy jarayonni bir butun sifatida taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Степанищев А.Г. Методика преподавания и изучения исто-рии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб заведений: в 2 ч. – М.: ВЛАДОС, 2002. – С.290-292.

ЎРТА МАХСУС,ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ХАМДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШНИНГ МУХИМ ЖИХАТЛАРИ

Халимова Гулнора Дилмуродовна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат

саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси

Телефон +998913338383

Ўзбекистон Республикасининг —Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурида таълим тизими олдида қатор муҳим вазифалар қўйилган эди. Жумладан, мустақил билим олишни индивидуаллаштириш, масофавий таълим тизими технологияси, унинг воситаларини ишлаб чиқиш ва ўзлаштириш, замонавий педагогик ҳамда ахборот технологиялари, тайёргарликнинг модуль тизимидан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитишни жадаллаштириш ана шундай долзарб вазифалар сирасига киради. Фан, техника ва технологиялар таракқиётининг бугунги даражаси билан ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлигини такомиллаштириш жараёни орасидаги мавжуд номувофиқликни бартараф этиш зарурати таълим тизимида замонавий педагогик ва ахборот технологияларини жорий этишда юқори долзарблик касб этмоқда. Ахборот технологияларини таълим жараёнида қўллашнинг педагогик - психологик омиллари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 6 июнда қабул қилган “Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисидаги” қарори ахборотлаштиришнинг миллий тизимини шакллантириш, барча соҳаларда замонавий ахборот технологияларини жорий этиш ва ундан фойдаланиш, жаҳон ахборот ресурсларидан баҳраманд бўлишни кенгайтиришга замин яратади. Ҳозирги замон ахборот ва компьютер технологияларининг ниҳоятда кенг имкониятлари, глобал интернет тармоғининг пайдо бўлиши ва инсониятнинг кўп қиррали фаолиятига кириб бориши муносабати билан янада кескин ортиб кетди. Ҳозирги замон ўқитувчиси, ўз мутахассислигидан ташқари фанни ўқитаётганда ахборот ва коммуникация технологияларининг барча афзалликларидан юқори савияда кенг фойдалана оладиган, ўқувчиларда бу технологияларни амалда ишонч билан фан ва техниканинг мавжуд янгиликлари уларни ўқув дастурлари ва дарсликлари мазмунига жадал кирита оладиган бўлишини талаб этади, бу орқали ўқувчиларнинг билимини шакллантиришга замин яратади. Ўқувчиларни фаоллаштириш ва дарсни самарадорлигини ошириш мақсадида, таълим технологияларига оид масалаларга кўплаб тадқиқотлар бағишланган. Масофавий таълим, унинг мазмун ва моҳияти, билим олишнинг замонавий технологияси сифатида таълим даражаси самарадорлигини оширишга таъсир қилади. Таълимда ахборот технологияси — олдинга қўйилган таълимий мақсадларга эришишга имкон берадиган, назарий асосланган таълим жараёнини амалга оширишнинг шакллари, услублари, усуллари ва воситаларининг йиғиндисидир. Бунда у тегишли илмий моделлаштириш(лойихалаштириш)га таянади, бу жараёнда ушбу мақсадлар бир хил маънода берилади ҳамда ўқувчининг шахсий хусусиятлари ва сифатларини уни ривожлантиришнинг муайян босқичида объектив равишда босқичма-босқич ўлчаш ва баҳолаш имконияти сақланади. Бунда турли кўринишдаги ахборотлар масалан, матнли, графикли, жадвалли, овозли (аудио), расмли, видео ва бошқа ахборотлар билан ишлашга тўғри келади. Ҳар бир турдаги ахборот билан ишлаш (йиғиш, сақлаш ва х.к.) учун ҳар хил техник тавсифга эга бўлган ахборот қурилмалари керак бўлади. Таълимни ахборотлаштириш, биринчи навбатда қуйидагиларни назарда тутати:

- компьютер техникаси, ахборот ва коммуникация технологияларнинг замонавий воситаларини тизимли ўрганиш, ташкил этиш ва фойдаланишни;
- талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этиш, ўқув ва методик таъминлашни;
- ахборот технологияларини самарали қўлланилишидан вужудга келаётган янги имкониятларни ҳисобга олган ҳолда ўқув жараёнини такомиллаштиришни тақозо этади.

Хулоса сифатида таъкидлаш жоизки, замонавий педагогик ва ахборот технологияларини бир-биридан ажратиш мумкин эмас, аксинча улардан уйғунликда касбий маҳорат орқали юқори самарага эришишни кўзда тутиш лозим

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Иқтисодиёт ва таълим, 2010, 2-сон. Раҳматуллаев М.А
2. . Масофавий таълимнинг етти жиҳати. – Т., 2009.
3. Таълимда ахборот технологиялари. Олий таълим муассасалари учун /Р.Ҳамдамов, У.Бегимкулов, Н.Тайлоқов

ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЙОТ ДАРSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Hasanova Yulduz Shanazarovna

Xorazm viloyati, Bog'ot tumani

38-maktabning ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi,

Jumaniyazova Gulasal Axmadovna

Xorazm viloyati, Bog'ot tumani

21-maktabning ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi,

97-791-01-80

Annotatsiya: Ta'lim uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, uning sifati darsda qo'llanilgan metodlarga bog'liq. Darsning mazmunli o'tishi, unda qanday metodlardan foydalanilgani va natijaga erishilgani o'qituvchining mahorati, bilim darajasini belgilaydi. Mazkur maqolada ona tili va adabiyot darslarida foydalanishga tavsiya etiladigan interfaol metodlardan namunalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: interfaol, innovatsion texnologiya, charxpalak, taqdimot usuli, tanlash, ixtiyoriy, bajarish, majburiy, imkoniyat, metod, texnologiya.

Bugungi kunda jamiyatimizda yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi, ta'limning jahon ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi zamonaviy pedagogik texnologiyalarda yangicha yondashuv zarurligini taqozo etmoqda. Bu yondashuvlar o'z navbatida o'quv jarayonining tashkiliy va metodik jihatlariga muayyan ijobiy o'zgarishlar olib kirmoqdaki, ularning ko'pchiligi pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat bilan uzviy bog'liq.

Har bir darsni o'ziga xos usul asosida o'tish, o'quvchining fanga bo'lgan qiziqishini oshirish, uning qalbida ilmga muhabbat uyg'otish o'qituvchining mahoratiga bog'liq. Muallimning mahoratini oshirishga xizmat qiluvchi vositalardan biri zamonaviy pedagogik texnologiyalardir. Zamonaviy pedagogik texnologiya – hozirgi zamon didaktikasi va pedagogikasi taraqqiyotining mahsuli. Har bir zamonaviy pedagog mavjud pedagogik texnologiyalarni o'z darslarida qo'llasa, albatta ijobiy natijaga erishadi.

Innovatsion texnologiya – ta'lim samaradorligini oshiruvchi omillardan foydalanish, turli pedagogik jarayonlarni loyihalash va amalda qo'llash orqali bilim egallashni takomillashtirish usullari. Interfaol usullar ta'lim jarayonida qatnashayotgan har bir bilim oluvchining faolligiga, erkin va mustaqil fikr yuritishga asoslanadi. Bu usullardan foydalanganda bilim olish qiziqarli mashg'ulotga aylanadi.

Ko'p yillar davomida an'anaviy dars o'tish ta'limning asosiy shakllaridan biri bo'lib keldi. An'anaviy darsda o'qituvchi faol, o'quvchi esa passiv ishtirokchiga aylanadi. Bu esa o'quvchining mustaqil fikrlashi, izlanuvchanlik qobiliyati rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda bunday darslar yaxshi samara bermaydi. Bugungi davr talabi dars jarayonini noan'anaviy tarzda mazmunli tashkil etish, o'quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning o'quv jarayonidagi faolligini ta'minlashni taqozo etadi.

Ta'lim uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, uning sifati darsda qo'llanilgan metodlarga bog'liq. Darsning mazmunli o'tishi, unda qanday metodlardan foydalanilgani va natijaga erishilgani o'qituvchining mahorati, bilim darajasini belgilaydi. Buning uchun o'qituvchi doimo o'z ustida ishlashi, bilim va kasbiy malakasini oshirib borishi, ilm-fan yangiliklaridan xabardor bo'lishi va o'z faoliyatida ulardan samarali foydalanishi lozim. O'qituvchi bir vaqtning o'zida ijodkor, aktyor va fan bilimdoni bo'lsa, kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda darsning mazmuni, o'quvchilarga yetkazish usul va shakllari, vositalarini oldindan belgilab, mavzuga mos metodni tanlasagina dars samaradorligi yuqori bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Mavlonova R.A. va boshqalar. Pedagogika (darslik). T: “O'qituvchi” nashriyoti. 2002 yil.
2. Hamrayeva Y. O'zbek tilining o'quv ideografik lug'atini yaratish tamoyillari: Filol. fan. nomz....diss. avtoref. – T., 2010. 6-b.

BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

Holbayeva Dilorom Jöraboyevna,
Namangan viloyati, Chortoq tumani
49- umumiy orta maktabi boshlang'ich
ta'lim o'qituvchisi Tel:+998 93 4073726

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematik darslarda didaktik o'yinlardan foydalanish va ularning ahamiyati haqida fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: matematik, didaktik, o'yinlar, qiziqish, o'quvchi, boshlang'ich

Ta'lim va ilm-fanning rivojlanish darajasi bugungi kundagi jamiyat taraqqiyotining asosiy ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda matematika 2020 yildagi ilm-fanni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Davlatimiz tamonidan ta'lim sohasiga, o'quvchilarning intellektual salohiyati, mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatlari, tafakkurini rivojlantirish, egallagan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishlari, amaliy ko'nikma va malakalarini hosil etishga katta e'tibor berilmoqda. Bugungi kunda o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun tajribali o'qituvchilar turli didaktik o'yinlardan foydalanishmoqda. Bolaning ongi va tafakkuri endi shakllanib kelayotgan boshlang'ich sinflarda o'qituvchining mahorati, uning pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga mohirona tadbiq eta olishi, ta'limning yangi - yangi yo'l va usullarini izlashi, ilg'or pedagogik tajribalardan ijodiy foydalana olishi juda muhimdir. Didaktik o'yinlarning asosiy belgilaridan biri aniq maqsadning va unga mos pedagogik samaraning mavjudligidir. Har bir darsda turli xildagi didaktik maqsadlar amalga oshirilishi mumkin. “Baliq uchun akvarium quramiz”, “Poyezd tuzamiz”, “Qo'shnilarni top”, “Sonni top”, “Besh barmoq” “Zanjir”, “Sholg'om”, “Jim”, “Matematik estafeta”, “Eng yaxshi hisobchi”, “Matematik topishmoq”, “Doiraviy misollar”, “Uychani to'ldir” kabi o'yinlarni tashkil qilish oson hamda uni o'tkazishga kamroq vaqt ketadi. Quyida bir qancha o'yinlar keltiramiz: “Baliq uchun akvarium quramiz”. Didaktik maqsad. Bolalarda son va masofaviy tasavvurlarni shakllantirish. Ta'lim vositalari. Oldin turli hajmdagi 10 ta baliqchani tayyorlash (6 tasi sariq va 4 tasi qizil) va 4 ta kesma qog'oz. Bu rasmlar keyinchalaik sonlarni nomerlashda, qo'shishda va ayirishda, “Matematik baliq ovi” o'yinlarini o'tkazishda foydalaniladi. O'yin mazmuni. Darsgacha bolalar katta va kichik hajmdagi balaliqchalarni qog'ozdan qirqib tayyorlaydilar. Matematika darsida o'qituvchi bolalardan magnit doskada boshqalariga partalarida akvarium yasashni (uni kesma karton qog'ozdan tuzib chiqishni) talab qiladi, oldin akvariumga katta baliqchalarni, keyin kichiklarini qo'yish va hisoblash, qanchasi katta, qanchasi kichik, qanchasi qizil, qanchasi sariq, akvariumni yuqori qismida qanchasi suzmoqda va pastki qismida qancha ekanligini sanash talab qilinadi. Baliqlardan biri chapdan o'ngga, o'ngdan chapga, pastdan yuqoriga, yuqoridan pastga suzadi

“Poyezd tuzamiz” o'yini. Maqsad: Sonlarning o'zidan oldingi songa birni qo'shib, yoki o'zidan keyingi sondan 1 ni ayirib hosil qilinishini tushuntirish, sonlar ketma – ketligini mustahkamlash. Mazmuni: O'quvchilar doskaga ketma – ket chaqiriladi. 1 – o'quvchi: “Men 1 - vagonman”, 2 – o'quvchi uning yelkasiga qo'lini qo'yadi va “Men 2 - vagonman, $1+1=2$ bo'ladi” – deydi. 3 – o'quvchi uning orqasidan yelkasiga qo'lini qo'yib; “Men 3 – vagonman, $2+1=3$ bo'ladi” deydi va hokazo. 10- vagongacha. Misollarni qolgan o'quvchilar jo'r bo'lib aytadilar. Keyin vagonlar 1 tadan ajratiladi va $10-1=9$; $9-1=8$... $2-1=1$ misollar aytilib, o'quvchilar 1 tadan joyiga o'tiradi. Bu o'yinni har bir o'quvchi vagon rolini o'ynab ko'rguncha davom ettirish kerak.

“Qo'shnilarni top” o'yini. Maqsad: Sonlar ketma – ketligini mustahkamlash. Mazmuni: O'qituvchi qo'shnilariga ko'ra sonni topishni taklif qiladi. Masalan: 3 va 5 orasidagi sonni ayting. 5 dan 1 ta ortiq, 7 dan 1 ta kam, qo'shnilari 8 va 10 b.

“Besh barmoq” o'yini. Didaktik topshiriq: Raqamlarning turgan o'rnini, nomlanishini mustahkamlash. O'yin topshirig'i: Raqamlarni barmoqlar yordamida sanash malakasini shakllantirish. O'yin bayoni: Bu o'yin quyidagicha deb, qo'l harakati bilan tushuntiriladi. Unga qo'limda besh barmoq 1, 2, 3, 4, 5; chap qo'limda besh barmoq 6, 7, 8, 9, 10 deb ikki qo'lni bir - biriga urib qarsak chalinadi, so'ngra ikkalasi 10 barmoq deb aytiladi. Har bir barmoqning o'z nomi bor, ularning o'ziga xos xizmati bor. O'quvchilar kerakli son yozilgan kartochkalarni ko'rsatadilar.

“Sonni top” o‘yini. Maqsad: 2 – o‘nlik sonlarining hosil qilinishini mustahkamlash. Jihoz: 10 ta doira va 10 ta uchburchak. Mazmuni: Bir o‘quvchi ikkiga bo‘lingan ko‘rgazma taxtaning bir tomoniga 10 ta doirani, 2 – tomoniga bir nechta uchburchakni qo‘yadi, 2 – o‘quvchi sonning nomini aytadi, 3 – o‘quvchi qirqma raqamlardan sonni tuzadi, 4 - o‘quvchi sonda nechta o‘nlik va nechta birlik borligini aytadi, bu o‘yinni bog‘langan 10 talik cho‘plar va alohida 10 ta cho‘p yordamida 100 ichida sonlarni hosil qilishni mustahkamlashda ham o‘tkazish mumkin.

“Sholg‘om” o‘yin ertagi. Bu o‘yin bolalarni fikrlashga, voqealarni ketma-ketlikda aytishga undaydi, Kuch birlikda degan g‘oyani anglab yetishlarini ta‘minlaydi. Ertaklardagi voqealar bir-biriga bog‘liq ravishda sodir bo‘lar ekan, bolalar ana shu aloqadorlikni, odamlar o‘rtasidagi munosabatlarni ham anglay boshlaydilar.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, didaktik o‘yindan foydalanilganda bolalarning darsga qiziqishi ortadi, diqqatni jamlash rivojlanadi, dars materiallarini o‘zlashtirish yengillashadi hamda matematik kompetentsiyalar shakllanadi, bolalarning faolligini, tashabbuskorligini oshiradi, ularni mustaqillikka, o‘z kuchiga ishonishga o‘rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev “ Matematika sohasidagi ta’lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi Qarori Toshkent sh., 2020 yil 7 may, PQ-4708-son.

2. Jumayev M.E., Tadjiyeva Z. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi“ Toshkent.: Fan va texnologiya, 2005

BOSHLANG'ICH SINFLARDA HIKOYA O'QISH VA UNING TAHLILIY METODLARI

Ibragimova Sarvinoz Kudratovna

Toshkent shahar Yangiayot tumani
331- umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflar hikoya o'qish metodikasi, hikoya tahlili va buni o'quvchi dunyoqarashini oshirishdagi ahamiyati haqida fikr bildiriladi.

Kalit so'zlar: Hikoyani tahlil qilish, hikoyani izohli o'qish, “Dadam qurgan dengiz”, “Olma”, tushunarliklik

Hikoya kichik hajmli badiiy asar bo'lib, unda kishi hayotidagi ma'lum bir voqea, hayotning muhim tomonlari umumlashtirib tasvirlanadi. Hikoya ko'pincha kishi hayotida bo'lgan bir epizodni tasvir etadi. Uning mazmuni ertakdagidan ortiqroq hayotiydir. Hikoya mazmunan boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mos janr hisoblanadi. Kichik yoshdagi o'quvchilarni qahramonlarning xatti-harakati, tashqi ko'rinishi, portret tasviri, voqea-hodisalar haqidagi hikoyalar ko'proq qiziqtiradi. Shuning uchun, bolalarni hikoya bilan tanishtirish uning syujetini tushuntirishga bog'lab olib boriladi. Boshlang'ich sinflarda hikoyani o'qishga bag'ishlangan izohli o'qish darslarida o'qilgan hikoya mazmunini ochish, lug'at ustida ishlash, o'qilgan matnni qayta hikoyalash kabilar asosiy ish turlaridan foydalaniladi. Ushbu jaryonda asosiy ish turi hikoyani tahlil qilishdir. Hikoya mazmuni odatda savollar asosida tahlil qilinadi.

Hikoyani tahlil qilish. Ushbu dars jarayonida hikoya o'qituvchi tomonidan tushuntirib o'qib beriladi. So'ngra darsning asosiy qismi hisoblangan hikoyani tahlil qilish bosqichiga o'tiladi. Bu eng muhim bosqich bo'lib, asosan o'quvchining fikrlashi hamda nutqini o'stirishga xizmat qiladi. O'qituvchi tomonidan o'qib tushuntirib bergan hikoya asosida tahliliy suhbat o'tkaziladi. Ya'ni, hikoya qahramonlari, undagi voqealar rivoji, qaysi epizod yoqqanligi va h.k. Bu orqali o'quvchida fikrlash hamda keng dunyoqarashni shakllantirish imkoni paydo bo'ladi. Dars jarayoni taxminan shunday tashkil etilsa maqsadga muvofiq:

1. Matn mazmuni yuzasidan o'qituvchi savollariga javob berish.
2. Hikoya matni asosidagi savol-topshiriqlarni bajarish.
3. Hikoya mazmuni yuzasidan o'quvchilarning savollar tuzishi.
4. Hikoya mazmuniga mos rasmlar chizish.
5. Hikoya matnini qismlarga bo'lish.
6. Har bir qismga sarlavha topish.
7. Hikoyaga reja tuzish.
8. Reja asosida qayta hikoyalash (to'liq, qisqartirib va ijodiy qayta hikoyalash).
9. Reja asosida bayon yozish.

Lekin hikoyani tahlil qilishda syujetni to'liq tushuntirishga berilib ketib, qahramonlarga tavsif berish, asar qurilishi va tilini tahlil qilish kabi ish turlari e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Ertak janriga xos matnlar jozibadorligi bilan bolani o'ziga tortadi. Lekin hikoya janri ham hayotiyliigi bilan o'ziga xos. Hikoyada voqealar tez rivojlanib boradi. Unda inson hayoti, u bilan bog'liq hayotiy lavhalar bayon etiladi. O'quvchilar qahramonlarning xarakteri, ulardagi xususiyatlar bilan qiziqadilar. Masalan, 3-sinf „O'qish kitobi“dagi „Dadam qurgan dengiz“ (Hakim Nazir), «Olma» (Malik Murodov) va boshqa qiziqarli hikoyalar berilgan. Ular mavzu jihatdan xilma-xil bo'lib, qahramonlarining xarakter-xususiyatlari bilan ham farq qiladi.

Boshlang'ich sinflarda hikoya syujeti, kompozitsiyasi, qahramonlarini o'rganish bo'yicha turli tahlillar matn ustida ishlash asosida olib boriladi. Bunda o'quvchining ijodiy faolligi ortadi, ijodiy fikrlash doirasi kengayadi. Shuningdek, tahlilda o'qilayotgan hikoya matnining tushunarlikligi ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tushunarliklik deganda, biz hikoyani qanchalik bolaning dunyoqarashi, tafakkuriga mos tanlanishini anglashimiz mumkin. Hikoyani tahlil qilishda savollarni, odatda, o'qituvchi beradi, ammo asar mazmuni, qatnashuvchi shaxslarning xulq-atvorini ochish yuzasidan o'quvchilarga ham savol tuzdirish juda foydali. Bu usul bolalarga juda yoqadi va ishni jonlantiradi, asar mazmunini yaxshi tushunish, o'z fikrini izchil bayon qilish malakasini egallash, mazmun va voqealar orasidagi bog'lanishni to'liq esda saqlab qolishda o'quvchilarga yordam be-

radi.

Hikoyani izohli o‘qish darsini quyidagicha reja asosida olib borish mumkin:

1. Hikoyani o‘qishga tayyorlash (hikoyadagi kabi odamlar hayoti va davrga xarakteristika berish va boshqa.).
2. Hikoyani o‘qish (bunda to‘liq va ma’no jihatdan tugal qismni o‘qituvchi yoki oldindan tayyorlangan o‘quvchi ifodali o‘qishi mumkin)
3. Lug‘at ustida ishlash.
4. Idrok etishni tekshirish (qatnashuvchilarning xatti-harakatlari, shaxslar va voqealar o‘rtasidagi munosabatlar, badiiy vositalar yuzasidan qisqacha suhbat).
5. Hikoyani qayta o‘qish (qismlarga bo‘lib, rollarga bo‘lib o‘quvchilarga o‘qitish).
6. Hikoyaning har bir bo‘limi (qismi) yuzasidan suhbat uyushtirish, hikoya rejasini tuzish.
7. Hikoyani ifodali o‘qishga yoki sahnalashtirishga tayyorlanish (sinfda yoki uyda).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova|, Safo Matchonov, Xolida G ‘ulomova, Sharofat Yo‘ldosheva, Sharoljon Sariyev “Ona tili o‘qitish metodikasi” Toshkent «NOSIR» nashriyoti 2009
2. Sulton Adabiyot nazariyasi. - Toshkent: „o‘qituvchi“, 1980. 245-bet. www.ziyouz.com kutubxonasi

THE ROLE OF LISTENING SKILL IN TEACHING IN FOREIGN CLASSES

Ishmuratova Yulduz Ulug'bekovna,

Xorazm viloyati Xiva shahar

12-son maktabning ingliz tili fani o'qituvchisi.

Abstract: Listening is an important skill for the person who is learning English because in verbal communication we cannot communicate with each other without listening to the speaker's utterances and understanding them. In addition, everyone wants to listen to what English speakers are saying at a natural speed and understand it. This paper aims to clarify the importance of receptive skills as well as focus highly on some productive methods for teaching them in ESL and EFL classrooms.

Keywords: Receptive, listening, teacher, classroom, learner, methods and strategies.

When we say a person knows the language we first of all mean he understands the language spoken and can speak it himself. Language came into life as a means of communication. It exists and is alive only through speech. When we speak about teaching a foreign language, we first of all have in mind teaching it as a means of communication. Speech is a bilateral process. It includes hearing, on the one hand, and speaking on the other. When we say “hearing” we mean listening or listening comprehension. What is listening? Listening is the ability to identify and understand what others are saying. This involves understanding a speaker's accent or pronunciation, his grammar and his vocabulary, and grasping his meaning. An able listener is capable of doing these four things simultaneously.

Schooling aims to bring up multilateral perfect generation for the future life. And language classes involve teachers and pupils. Both types of people purpose to learn foreign language and actually for evolving listening comprehension. According to research, at least 45% of that time is spent listening. In schools, students spend 60-70% of their classroom time listening. In business, listening has often been cited as the most critical managerial skill. Effective language instructors present students how they can adjust their listening behavior to deal with a variety of situations and listening purposes. They assist students to develop a set of listening strategies and match appropriate strategies to each listening situation. In the following main types of listening activities ought to be clarified: 1.Pre-listening activities. They are called also introductory activities that is an introduction to the topic of the text and activities focusing on the language of the context. They aim to deal with all of these issues which are generating interest, building self-confidence and facilitating comprehension. They serve to motivate learners to begin the activity easily and teachers actually give some minutes to find out key words, unknown words, useful structures that in order to understand and predict what kind of tasks will be asked. 2.While –listening activities. In these activities learner receives a series of comprehension activities for developing listening skills and teachers purpose to practice listening sub skills. In that time a learner has a chance to confirm his or her prediction about the text. Teachers should observe how pupils feel and what they are doing in while listening activity attentively. If there are some learners that are not able to do the task and feel pressure it is possible to turn on the audio again. Generally, this part is the most difficult stage for the teachers to control, make them do the task independently and process the information actively. 3.Post-listening activities. Last stage is post-listening one which requests learners to talk about how a topic in the text relates to their own lives or give their opinions on parts of the text. These activities have a goal to utilize the knowledge gained from listening and summarize the ideas. It also includes, working with mistakes which part is more difficult than other parts or just why learners made them.

By the way of conclusion, it is apparent from this paper that, since listening is really essential to be a good listener and perfect communicator, lessons should be encompassed pre-, while and post listening activities which are important steps for both teachers and pupils.

Literature

1. Teacher development: making the right moves. Edited by Thomas Kraal. Selected articles from the English teaching forum. 1989-1993. - p56.

2. Teaching Listening Comprehension, Penny Ur, General editor: Michael Swan. Cambridge University Press, 1984. - p154.

TARIX FANIDAN “VATANIMIZ XALQLARINING CHINGIZXON ISTILOSINI VA ZULMIGA QARSHI OZODLIK KURASHI” MAVZUSINI O‘QITISHDA “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Iskandarova Shaxodat Axmetovna
Madrimova Zamira Matchonovna

Xiva tumanidagi 4-son umumiy o‘rta ta’lim
maktabining tarix fani o‘qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o‘quvchilarning tarix faniga bo‘lgan qiziqishini oshirishda “Vatanimiz xalqlarining chingizxon istilosi va zulmiga qarshi ozodlik kurashi” mavzusini “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: kichik, tarbiya, ijodkor, pedagogik, shaxs manfaati, ta’lim.

“KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODI - ta’lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlariga ajratgan holda o‘quv materialini o‘rganish yoki berilgan topshiriqni bajarishga qaratilgan darsdagi ijodiy ish. Ushbu metod qo‘llanilganda ta’lim oluvchi kichik guruhlarida ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolida bo‘lishga, bir-biridan o‘rganishga va turli nuqtai- nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo‘ladi. “Kichik guruhlarida ishlash” metodi qo‘llanilganda ta’lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Chunki ta’lim beruvchi bir vaqtning o‘zida barcha ta’lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi.

“Kichik guruhlarida ishlash” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Faoliyat yo‘nalishi aniqlanadi. Mavzu bo‘yicha bir-biriga bog‘liq bo‘lgan masalalar belgilanadi.

2. Kichik guruhlar belgilanadi. Ta’lim oluvchilar guruhlariga 3-6 kishidan bo‘linishlari mumkin. 3. Kichik guruhlar topshiriqni bajarishga kirishadilar. 4. Ta’lim beruvchi tomonidan aniq ko‘rsatmalar beriladi va yo‘naltirib turiladi. 5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar. 6. Bajarilgan topshiriqlar muhokama va tahlil qilinadi. 7. Kichik guruhlar baholanadi.

Quyida “Kichik guruhlarida ishlash” metodining tuzilmasi keltirilgan.

“Kichik guruhlarida ishlash” metodining tuzilmasi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi o’qitish mazmunining yaxshi o’zlashtirishga, muloqotga kirishish ko’nikmasining takomillashishiga olib keladi, vaqtni tejash imkoniyati mavjud, barcha ta’lim oluvchilar jalb etiladi, o’z-o’zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo’ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Golish L.V., Xashimova D.P. “Ta’lim jarayonida interfaol ta’lim uslublari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish” treningining o’quv-metodik materiallari. – Toshkent: TDIU, 2014. – 80 b.
2. Sharipov Sh. Kasb-hunar ta’limi tizimida o’quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.

O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISHNING MASHG'ULOTNING BOSHQA TURLARI BILAN BOG'LIQLIGI

Iskandarova Xosiyat Soburyazovna
Urganch shahar 11-sonli maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'quvchilar nutqini o'stirishning mashg'ulotning boshqa turlari bilan bog'liqligi tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinflar, nutq, mashg'ulot, faoliyat, til, so'z.

Nutq-kishi faoliyatining turi, titl vositalari (so'z, so'z birikmasi, gap) asosida tafakkurni ishga solishdir. Nutq o'zaro aloqa va xabar funktsiyasini, o'zaro fikrni his-hayajon bilan ifodalash va boshqalarga ta'sir etish vazifasini bajaradi. Yaxshi rivojlangan nutq jamiyatda kishining aktiv faoliyatining muhim vositalaridan biri sifatida xizmat qiladi. O'quvchi uchun esa nutq maktabda muvaffaqiyatli ta'limolish qurolidir.

Nutq –ustirish nima? Agar o'quvchi va uning tildan bajargan ishlari ko'zda tutilsa, nutq o'stirish deganda tilni har tomonlama (talaffuzi, lug'ati, sintaktik qurilishi, bog'lanishli nutqni) aktiv amaliy o'zlashtirish tushuniladi. Agar o'qituvchi ko'zda tutilsa, nutq o'stirish deganda, o'quvchilar tilning talaffuzi, lug'ati, sintaktik qurilishi va bog'lanishli nutqni aktiv egallashlariga yordam beradigan metod va priyomlarni qo'llash tushuniladi. Nutq faoliyati uchun, shuningdek, o'quvchilar nutqini o'stirish uchun bir necha shartga rioya qilish zarur:

-Kishi nutqining yuzaga chiqishi uchun talab bo'lishi kerak. O'quvchilar nutqini o'stirishning metodik talabi o'quvchi o'z fikrini, nimanidir og'zaki va yozma bayon xohishi va zaruriyatni yuzaga keltiradigan vaziyat yaratish hisoblanadi.

- Har qanday nutqning mazmuni, materiali bo'lishi lozim. Bu material qanchalik to'liq, boy, qimmatli bo'lsa, uning bayoni shunchalik mazmunli bo'ladi.

- Fikr tinglovchi tushunadigan so'z, so'z birikmasi, gap, nutq oborotlari yordamida ifodallasagina tushunarli bo'ladi. Shuning uchun nutqni muvaffaqiyatli o'stirishning uchinchi sharti –nutqni til vositalari bilan qurollantirish hisoblanadi. Nutqni egallashning qator aspektlari mavjud. Bular:

- Adabiy til normalarini o'zlashtirish.

- Jamiyatimizning har bir a'zosi uchun zarur bo'lgan muhim nutq malakalarini, ya'ni o'qish va yozish malakalarini o'zlashtirish.

- O'quvchilar nutq madaniyatini takomillashtirish.

- Nutq o'stirishda uch yo'nalish aniq ajraladi: 1) so'z ustida ishlash; 2)so'z birikmasi va gap ustida ishlash; 3) bog'lanishli nutq ustida ishlash. So'z, so'z birikmasi va gap ustida ishlash uchun lingvistik baza bo'lib leksikalogiya (frazelogiya va stilistika bilan birgalikda), morfologiya, sintaksis xizmat qiladi; bog'lanishli nutq esa mantiqqa, adabiyotshunoslik va murakkab sintaktik butunlik lingvistikaga asoslanadi. Nutq o'stirishda izchyaillik to'rt shartni, ya'ni mashqlarning izchilligi, istiqboli, xilma-xilligi, xilma-xil mashq turlarini umumiy maqsadga bo'ysundirish ko'nikmasini amalga oshirish bilan ta'minlanadi. Nutq turlari. Kishilar tildan fikr bayon qilish quroli sifatida foydalanadilar. Ular o'z fikrlarini ovoz bilan eshittirib bayon qilishdan oldin u haqda o'ylab oladilar. Bu ichki nutq hisoblanadi. Ichki nutq eshittirilmagan va yozilmagan “o'ylangan” (fikrlangan) nutqdir. Tashqi nutq tovushlar yordamida eshittirilib yoki grafik belgilar bilan yozilib, boshqalarga qaratilgan nutqdir.

Ichki nutq materialni tushunish va yodda saqlashga yordam beradi. Fikrni ifodalash usuliga ko'ra nutq og'zaki va yozma bo'ladi. Og'zaki nutq ko'pincha dialog tarzida, yozma nutq esa monolog tarzida bo'ladi. O'quvchilar nutqiga qo'yilgan talablar. O'quvchilar nutqini o'stirishda aniq belgilangan bir qator talablarga rioya qilinadi. Nutq o'quvchilar tafakkurini o'stirishda muhim vositadir. Nutq fikrini bayon etish vositasigina bo'libgina qolmay, uni shakllantirish quroli hamdir. O'qituvchi barcha darslarda, sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlarda faqat orfoepik talaffuz va adabiy til normalariga rioya qilgan holda ifodali, ta'sirli so'zlashi, shuningdek, ham doim o'quvchi daftariga barcha hujjatlarga husnixat va imlo qoidalariga rioya qilgan holda yozishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qosimova K. Va boshqalar. Ona tili. “O'qituvchi”.2003 yil.
2. Fuzailov S. Va boshqalar. Ona tili III-sinf. Toshkent.2003 yil. 94-98 bet

ILMGA FIDO BO'LGAN UMR

Iskandarova Dilafroʻz

Urganch shahar 18-son maktab
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqola Erkin Vohidov hayot yo'li hamda ijodiga bag'ishlanadi. Uning ilmga fido bo'lgan umriga bag'ishlanadi.

Kalit soʻzi: Fargʻona viloyati Oltiariq tumani, “Tong lavxasi”, “Kamtarlik haqida”, “Buloq”, “Sevgi”, “Ona tuproq”, “Orzu chashmasi”, “Palatkada yozilgan doston”, “Oqqush maskani”, “Ruxlar isyoni”

Erkin Vohidov 1936-yilning 28-dekabrida Fargʻona viloyati Oltiariq tumanida ziyolilar oilasida tugʻilgan. Onasi Roziyaxon qishloq maktabida o'qituvchi, otasi Choʻyanboy Vohidov tarix o'qituvchisi bo'lgan.

Otasi Choʻyanboy Vohidov Ikkinchi jahon urushining dastlabki yillarida frontga ketib, ogʻir yarador holda qaytadi, 1945-yili oʻttiz uch yoshida vafot etadi. Bir yildan soʻng onasi ham dunyodan oʻtadi.

Shoir tarbiyalangan xonadon sohiblari Sohiboevlar Toshkentning taniqli davlat va jamoat arboblari edi. Bu xonadon aʼzolari adabiyotga, sanʼatga, umuman, maʼrifatga tashna odamlar edi, xonadonda tez-tez shoir va xonandalarning maroqli davralari boʻlib turardi. Erkin Vohidovdagi nafasatga, sheʼriyatga mehr va mayl shu xonadonda, ana shu davralarda shakllandi.¹

Boʻlajak shoir oʻrta maktabni oltin medal bilan tugallagan. Hozirgi Oʻzbekiston Milliy Universitetini Oʻzbek filologiyasi fakultetini imtiyozli diplom bilan bitirgan. Yosh shoirga Milliy universitetda Gʻ. Karimov, M. Qoʻshjonov, O. Sharafiddinov kabi ulkan adabiyotshunolar yaratgan joʻshqin adabiy muhitda tarbiya olish nasib etdi.

Erkin Vohidov adabiyotga XX asrning 60 yillarida kirib keladi. Dastlabki sheʼrlaridayoq badiiy mahoratga, asar sifatiga alohida eʼtibor berdi va juda yaxshi natijalarga erishdi. Bunga shoirning “Tong nafasi”, “Aql va yurak”, “Mening yulduzim” kabi dastlabki toʻplamlari misolida koʻrish mumkin.²

Erkin Vohidovning “Tong lavxasi”, “Kamtarlik haqida”, “Buloq”, “Sevgi”, “Ona tuproq” kabi qator sheʼrlaridagi chuqur maʼno goʻzal ifodalar, ajoyib tasvirlar bilan uygʻunlashib ketgan.

Erkin Vohidov adabiyotning turli janrlarida ijod qilib, asardan asarga oʻsa bordi. SHoirning ijodiy oʻsishida uning xalq hayoti va ustozlar maxoratini oʻrganishi muhim ahamiyatga ega boʻldi. U Xamid Olimjon haqida “Men uni ustoz deymen. Meni ilk bor sheʼriyatning sehrli gulbogʻiga gʻoyibona etaklagan, xanda urib oqqan misralari yosh qalbimga shaloladay quyilgan, menga baxt va shodlikni kuylash sanʼatini oʻrgatgan shoir shu ustozdir”³, deb yozgan edi.

“Nido” dostonidan soʻng birin-ketin “Orzu chashmasi”, “Palatkada yozilgan doston”, “Oqqush maskani”, “Ruxlar isyoni” kabi ajoyib dostonlar yozdi;

Erkin Vohidov koʻplab mashhur jaxon shoirlarining asarlarini oʻzbek tiliga maxorat bilan oʻgʻirgan. Xususan, Erkin Vohidov tarjimasidagi rus shoiri S. Esenin sheʼrlari, nemis shoiri Gyotening “Faust” asari oʻzbek abadiyotida katta xodisa boʻldi;

Erkin Vohidov oʻz sheʼriyatida inson, mehnat, vatan, yoshlik, doʻstlik, halollik, muhabbat, sadoqat, goʻzallik singari abadiy dolzarb mavzularni oʻziga xos uslubda kuylaydi.

Masalan, “Goʻzallik” sheʼrida mehnat olamnigina emas, balki odamning oʻzini ham oʻzgartiradi; goʻzal va koʻrkam qiladi degan gʻoya ustalik bilan ifodalangan.

Mulki borliq ichra bir mahal,
Koʻrksizgina olam yaralgan.
Bermoq uchun dunyoga sayqal,
Olam aro odam yaralgan.
SHundan beri inson tinmayin.

1 “Тил ва адабиёт таълими” Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлигининг илмий методик журнали. 2016 й. 8-сон. 32-бет.

2 “XX аср ўзбек адабиёти” “Янги аср авлоди” нашриёти. 2005 й. 366-бет.

3 “XX аср ўзбек адабиёти” “Янги аср авлоди” нашриёти. 2005 й. 365-бет.

SHu er uzra ter to‘kar hamon,
Erni go‘zal qilgani sayin,
Go‘zal bo‘lar o‘zi ham inson.

Erkin Vohidov ona xalqi o‘zbekimga qasida bag‘ishlaydi. Bu ijodiy jasorat ya’ni shunisi bilan muximki u yozilgan paytlar sobiq sho‘ro mamlakatidagi barcha millatlar “Sovet xalqi” degan umumiy, sun’iy nom bilan atalar, odamlarning muayyan millat vakili ekani bilan faxrlanishga mutloq yo‘l qo‘yilmasdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “XX asr ўzbek adabiёти” “Янги аср авлоди” нашриёти. 2005 й. 366-бет.
2. “XX asr ўzbek adabiёти” “Янги аср авлоди” нашриёти. 2005 й. 365-бет.

12-15 YOSHDAGI OSMIR BOLALAR PSIXO-FIZIOLOGIK XUSUSIYATLARINI O'RGANISH

Islamova Raxbarxon Ravshanovna.

Guliston davlat universiteti o'qituvchisi.

raxbarxon.islamova2@gmail.com +998915099006.

Annotatsiya: *Sog'lom odam qanchalik qayg'uga botgan yoki sevinchidan olamga sig'may turgan bo'lsa ham, dunyoni to'g'ri idrok eta biladi, yonginasida ochilib turgan gulni ko'ra oladi, uning tanasiga o'raglan zarpechakni yulib tashlashga fahmi yetadi.*

Kalit so'zi: *kiyim, yelka kiyim, bel kiyim, bosh kiyim, oyoq kiyim, aksesuarlar, konstruksiya, bichim.*

Xalqimiz qadim-qadimdan tarbiyaga, ilmu hunarga alohida e'tibor berib keladi. Ota-onalik va farzandlik rutbalari hamisha aziz deb belgilangan. Ota-ona farzand uchun bir umrlik ibrat va bir umrlik muallimdir. Shuning uchun ham xalqimiz yosh avlod tarbiyasi va taqdiriga mas'ul zotlar – tarbiyachilar, muallimlar, tibbiyot xodimlarini g'oyat qadrlaydi. Ular farzandlarimiz ruhiga ona xalqimizga xos asl fazilatlarini, sog'lom turmush va sog'lom fikrlash tarzini singdiradilar. Bunday ko'p qirrali tarbiya millatimiz irsiyatiga xos yuksak xususiyatlarning yuzaga chiqishi uchun asosiy omildir.

Komil inson – sog'lom odam me'zonidir, fazilatidir. Fazilat esa, Aristotel iborasi bilan aytsak, ayni paytda ham kamchilikning, ham haddan tashqarilikning ziddidir. Ya'ni kamolot mujassamidir. Sog'lom odam tushunchasi ham tarixiy bo'lib, o'z davrining sifat belgilarini aks ettiradi.

Sog'lom odam qanchalik qayg'uga botgan yoki sevinchidan olamga sig'may turgan bo'lsa ham, dunyoni to'g'ri idrok eta biladi, yonginasida ochilib turgan gulni ko'ra oladi, uning tanasiga o'raglan zarpechakni yulib tashlashga fahmi yetadi. Demak, haq gapni aytishga, haq ishni qilishga qodir hisoblanadi. Binobarin, tug'ma axloqiy asoslar bilan mustahkamlangan aqlu zakovatning – intellektning, odamiy va demokratik mafkuraning, teran insoniy va haqqoniy dunyoqarashning maqomi bilinib turadi.

Bolalar kiyimini loyixalash jarayoni konstruktordan ularning psixologiyasi, jismoniy rivojlanishi, fiziologiyasi to'g'risida maxsus ma'lumotlarga ega bo'lishni talab qiladi. Bolalar kiyimi: modelning shakli va hajmiga, chiziqlari va detallarga mos tanlangan va bezaklari, ularning rangi va tuzilishi ko'zni quvontirib, baxri-dilni ochmog'i kerak. Birinchi navbatda bolalar kiyimi yengil, qulay, pishiq bo'lishi kerak. Kiyimning tarbiyaviy ahamiyati ham ma'lum kuchga ega. Chiroyli kiyim bolani ozodalik, batartiblik, saranjon-sarishtalikka o'rgatadi va uning badiiy didini rivojlantiradi. Bolalar kiyimini loyixalash jarayonida, buyum uzunligini to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga kasb etadi. Buyum uzunligi bolalarning har yosh guruhiga mansub bo'lgan tananing proporsiyasiga va oyoqlari uzunligiga bog'liq xolda tanlanadi, chunki, katta buyum faraziy holda oyoqlarni uzunroq, qomatni xushbichimroq ko'rsatadi. Bolalar kiyimining uzunligini asosan moda yo'nalishi xal etadi. Bir yoshga to'lmagan bolalarning bo'yni kalta, yuzi kichkina, kallasi kattagina, oyoqlari kalta, bosh, ko'krak va bo'ksa aylanalari deyarli baravar bo'ladi. Bu yoshdagi bolalarga onson kiyilib yechiladigan kenggina kiyimlar tavsiya etiladi. Bolalar kiyimining xillarini ko'paytirish masalasi ya'ni yangi chiqqan materiallar, applikatsiya, kashta, mag'iz va boshqa bezaklar hisobiga o'z yechimini topadi. Bolalar 1,5 yoshdan serxarakatroq bo'ladi. Lekin 2,5 yoshgacha qorni chiqqan, bir oz o'sgan bo'yni xali kalta, boshi katta bo'ladi. Ularning kiyimi keng va qulay bo'lishi shart. Konstruksiyasida gorizontall bo'linish chiziqlari loyixalansa qornidan teparoq joylashtiriladi. Bolaning qomatini xushbichimroq ko'rsatish maqsadida buyum uzunligini tizzadan teparoq joylashadi.

Yasli yoshdagi va maktabgacha yoshdagi 3 yoshdan 6 yoshgacha o'g'il va qiz bolalar qomatlarining farqi oz. Bu yoshdagi bolalarga xarakatchanlik va sport o'yinlariga qiziqish xosdir. Kiyimga asosan qulaylik va tarbiyaviy talablar qo'yiladi. Bolalarni ozodalikka, ehtiyotkorlikka va mustaqil kiyinishga o'rgatiladi. Qizlar kiyimiga sal yopishib turadigan trapetsiyasimon va to'g'ri siluetlar tavsiya etiladi. Yenglar o'tqazma va yaxlit bichilgan bo'lishi mumkin. Bolalarning tez o'sadigan davri 7 yoshdan 14 yoshgacha kuzatiladi.

Oʻrta yoshdagi “oʻquvchilik davri” va “oʻsmirlik davri”, shuningdek, “oʻtish” davri tushunchalari bola hayotining muayyan bir davrini, yaʼni 10-12 yoshdan 14-15 yoshgacha boʻlgan davrni ifodalaydi.

Bola kamolotining bu davrini koʻpincha “qiyin”, “murakkab” davr deyiladi. Ota-onalar hamda hali tarbiyaviy ish sohasida yetarli tajribaga, shuningdek oʻsmirlik yoshidagi bolalarning yosh va individual xususiyatlari haqida zarur bilimlarga ega boʻlmagan yosh pedagoglar, odatda, oʻsmirlarni tarbiyalash juda qiyin, deb noliydilar.

Albatta, mustaqillik yillarida barkamol avlodni tarbiyalab voyaga etkazish yoʻlida tengsiz ezgu ishlar amalga oshirildi.

Bugun biz oʻzimizni buyuk Sohibqiron avlodlari deb gʻururlanar ekanmiz, bobomiz meʼros qoldirgan saboqlarga amal qilib uzoq yillik asoratdan keyin mustaqillik yoʻliga chiqqan davlatimizni saqlash va uning ravnaqi uchun mashaqqat chekish har birimizning farzandlik burchimizdir. Bobomiz vasiyat qilganlaridek, millatning dardlariga darmon boʻlmoq vazifamizdir.

Bolalar kiyimining asosiy konstruksiyasi kattalar kiyimining asosiy konstruksiyasi kattalar kiyimlarining hisoblari asosida tuziladi, lekin har bir muayyan guruhga xos tipaviy qomatlarining tuzilishi va proporsiyalarida hisoblash formulalarining erkin xad va koeffitsientlarida xamda konstruktiv uchastkalarining qoʻshimchalarida oʻz aksini topgan. Bolalar kiyimining konstruksiyasini tuzishda qoʻchimchalar qiymati model xususiyatiga, siluetga, tanlangan materiallarga bogʻliq holda kattaroq olinadi.

Konstruksiyalarning xususiyatlari xam bolaning fiziologik va xattoki, psixologik tomondan xam oʻylanib tuzilishi maqsadga muvofiqdir.

Biz oʻsmirlik davri psixologiyasi haqida toʻxtalib oʻtamiz. Oʻsmirlik davri insonni bolalikdan — yoshlikka oʻtuvchi va oʻz navbatida boshqa davrlardan oʻzining nisbatan keskinroq, murakkabroq kechishi bilan farqlanib turuvchi davrdir. Bu davr taxminan bolalarning 5—8-sinflarda oʻqish paytlariga toʻgʻri keladi va 11—12 yoshdan 14—15 yoshgacha boʻlgan davr oraligʻida kechadi. Ayrim bolalarda bu davr 1—2 yil ertaroq yoki kechroq kuzatilishi ham mumkin. Oʻsmirlik davri ayrim maxsus psixologik adabiyotlarda “oʻtish davri”, “ogʻir davr”, “inqiroz davri” kabi nomlar bilan ham ataladi. Bu davrning “ogʻirligi”, “keskinligi”, “murakkabligi” nimalar bilan asoslanadi? Oʻsmirlik davrining ogʻir, murakkab davr ekanligi koʻplab psixologik, fiziologik, ijtimoiy omillar bilan bogʻliq. Bu davrda rivojlanishning barcha jihatlari: jismoniy, aqliy, axloqiy, ijtimoiy va shu kabilarning mazmun mohiyati ham oʻzgaradi. Bu davrda oʻsmir hayotida, uning ruhiyati, organizmining fiziologik holatlarida, uning ijtimoiy holatida jiddiy oʻzgarishlar sodir boʻladi. Aksariyat holatlarda ularda bir-biriga qarama-qarshi boʻlgan turli xil anʼanalar kuzatiladi. Bu davrga kelib bola endi “bola” emas va shu bilan birga hali “katta” ham emas. Uning oʻz-oʻziga va atrofdagilarga nisbatan boʻlgan munosabatlari butunlay boshqacha xarakter kashf etib boradi.

Uning qiziqishlari tizimi, ijtimoiy yoʻnalganligi qaytadan shakllanadi, oʻz-oʻzini anglashi, baholashi, qadriyatlarini oʻzgaradi. Uning uchun oʻz “men”i va shu “men”ning ahamiyati ortadi.

Oʻspirinlarda avvalo oʻzini anglashdagi siljish yaqqol koʻzga tashlanadi. Bu xol shunchaki oʻsishni bildirmaydi. Oʻspirinda oʻzining ruhiy dunyosini, shaxsiy fazilatlarini, aql-zakovatini, qobiliyati hamda imkoniyatini aniqlashga intilish kuchayadi. Bu yoshdagi oʻquvchilarning oʻzini anglashga aloqador xususiyatlari mavjud. Ular avval, oʻzlarining kuchli va zaif jihatlari, yutuq va kamchiliklarini, munosib va nomunosib qiliqlarini aniqroq baholash imkoniyatiga ega boʻladilar. Oʻspirin oʻsmirga qaraganda oʻz maʼnaviyati va ruhiyatining xususiyatlarini toʻlaroq tasavvur eta olsa ham, ularni oqilona baholashda kamchiliklarga yoʻl qoʻyadi. Natijada u oʻz xususiyatlariga ortiqcha baho berib, manmanlik, takabburlik, kibrlanish illatiga duchor boʻladi, sinf va pedagoglar jamoalarining aʼzolariga gʻayritabiiy munosabatda boʻla boshlaydi. Shuningdek, ayrim oʻspirinlar oʻz hatti-harakatlari, aqliy imkoniyatlari va qiziqishlariga past baho beradilar va oʻzlarini kamtarona tutishga intiladilar. Oʻsmirlik yoshidagi boladan yana bir xususiyat—murakkab shaxslararo munosabatlarda aks etuvchi burch, vijdon xissi, oʻz qadr-qimmatini eʼzozlash, sezish va faxmlashga moyillikdir. Masalan, oʻspirin yigit va qiz sezgirlik deganda nozik, nafis xolatlarning farqiga borish, zaruratni anglash, xolisona yordam uyushtirishni, shaxsning nafsoniyatiga tegmasdan amalga oshirishni tushunadi. Oʻspirin oʻzining ezgu niyatini baholashda jamoada oʻz oʻrnini belgilash nuqtai-nazaridan yondoshadi, chunonchi, “oʻzim tanlagan mutaxassislikka yaroqlimanmi?”, “Jonajon Respublikamga, ota-onamga munosib farzand boʻla olamanmi?”,

“Jamiyatning taraqqiyotiga o‘z ulushimni qo‘sha olamanmi?” degan savollarga javob qidiradi. O‘quvchida o‘zining fazilati to‘g‘risida yaqqol tasavvur hosil qilish uchun o‘qituvchi unga juda ustalik, ziyraklik bilan yordam berishi lozim. Shundagina jamoada ustozga, do‘stlariga chuqur xurmat, minnatdorchilik tuyg‘ulari uyg‘onadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. G‘oziev E. Psixologiya. T.1994.
2. Krutetskiy V.A. Psixologiya obucheniya i vospitaniya shkolnikov.M.1976
3. Kazakov V. G. Psixologiya. M.1989.
4. Yosh va pedagogik psixologiyadan praktikum. T.1991.
5. www.ziyonet.uz
6. www.pedagog.uz

BOSHLANG'ICH SINFLARDA JISMONIY MASHQLAR

Isoyeva Lola Safarovna

Buxoro viloyati g'ijduvon tumani
4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998912472711)

Annotatsiya: Jismoniy tarbiya manbalarining toliq hajmini va ularning xarakterli tomonlarini bilish, o'qituvchiga qo'yilgan vazifalarni hal etish bilan birga, jismoniy tarbiya manbalarining hamma turlaridan foydalanish imkonini beradi hamda jismoniy mashqlarni, ya'ni jismoniy tarbiya sistemasini tuzish, uni samaradorlik bilan qo'llashga sharoit yaratadi.

Kalit so'zlar: Jismoniy mashqlar, mashq, nazariya, amaliyot, jismoniy gigiyena.

Jismoniy tarbiya faqatgina jismoniy mashqlardan iborat bo'lib qolmay, balki yana shaxsiy mehnat gigiyenasi, maishiy, tabiatning tabiiy kuchlari, mehnat va dam olish rejimidan kelib chiqish kerak.

Jismoniy mashqlar guruhida, tabiatning tabiiy kuchlari, gigiyenik omillar, har bir manbaning funksional imkoniyatlari aniq ko'rsatilgan. Har bir guruh ma'lum sondagi manbalarni birlashtiradi.

Bu manbani qo'llab, faqat har xil tezlikda bir necha variant olish mumkin. Nihoyatda har bir manba bir-biridan ajralgan holda emas, majmuiy holda, har xil tipdagi manbalar bilan birga qo'llaniladi.

Jismoniy mashqlar

Jismoniy mashqlar11 tushunchasi odamning harakat faoliyati bilan bog'liqdir. Bu faoliyatni uch turga ajratish mumkin: mehnat, bilim olish, o'yinlar. Faol dam olish shaklida qo'llanilayotgan jismoniy mashqlar o'yin faoliyatiga kiritiladi.

Bu shakllar orasida turli o'tish shakllari mavjud: o'yin faoliyatlarida o'quv elementlarining mavjud bo'lishi ham mumkin. Bolaning har xil yoshdagi hayotida alohida faoliyat turlarining ahamiyati ortadi. Masalan, maktab yoshigacha bo'lgan bolalarda o'yinlar, maktab yoshidagi bolalarda o'qish, bilim olish asosiy o'rin tutadi. Harakatli faoliyat deb odamning maqsadga ongli yo'naltirilgan faol harakatini tushunamiz. Jismoniy tarbiya sohasida o'quvchilarni o'quv faoliyatlari, davlat dasturida ko'rsatilgan harakatli faoliyatlar tizimini o'zlashtirib olish tushuniladi. Hamma harakatli faoliyatlar ijtimoiy xususiyatga ega: o'quvchi jamiyat hayotida bilimi va tajribasiga tayanib, bilimlarni o'zlashtirib boradi. Harakat, faoliyatlar ma'lum pedagogik vazifalarni hal etishga qaratilgan. Masalan, o'quvchi qisqa masofaga yugurishni, uzunlikka va balandlikka sakrashni, yugurib kelib, kichik to'pni uloqtirishni o'zlashtirib oldi, oltinchi sinf o'quvchisi „Alpomish“ va „Barchinoy“ majmuyining yengil atletika bo'limini topshirishga tayyorlanib boradi.

Harakat – organizmning funksiyasidan iborat. Jismoniy tarbiya uchun erkin o'zlashtirib olingan jismoniy mashqlar katta ahamiyatga ega. Bundan keyingi so'zlar erkin harakatlar ustida boradi. Ya'ni I.P.Pavlov ta'biri bilan aytganda, Katta yarimsharlar po'stlog'ida vujudga kelayotgan harakatlar odam xohishiga itoat ettirilgan. Har bir xohish bilan bajarilgan mashqlarning uch belgisi bor: 1) u doimo ongli funktsiya hisoblanadi; 2) u odam tomonidan hayotiy faoliyat natijasida o'zlashtiriladi; 3) harakatlarga o'rgatish darajasi o'quvchilar ixtiyoriga bo'ysundiriladi. Erkin mashqlar doimo ongli bajariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Usmonxo'jayev Tal'at Saidovich “Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyoti”
2. Internet ma'lumotlari

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI SINFDAN TASHQARI
MASHG'ULOTLAR JARAYONIDA INNOVATSION PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**

Javakova Intizor Kurambayevna

Xorazm viloyati Urganch shahar
22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda o'quvchilar bilan sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: tarbiya, mashg'ulotlar, sinfdan tashqari, o'quvchilar.

Bolani ma'naviy-axloqiy tarbiyalash bo'yicha oilada boshlangan ish maktabda o'zaro uzviy bog'langan va bir-birini to'ldiruvchi ikki jarayonda – ta'limda va tarbiyada maqsadga qaratilgan va ilmiy asoslangan holda davom ettiriladi. Boshlang'ich maktabda sinfdan tashqari mashg'ulotlarning mazmuni va formasi asosan o'quvchilarning qiziqishlari va talablariga hamda ularning umumiy tayyorgarligi, shaxsiy moyilliklari e'tiborga olinadi. Bundan tashqari, sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlarning yana bir xususiyati shundaki, bularda o'quvchilarning mustaqil ishlashlari asosiy o'rin tutadi. To'garaklarda va maktab maydonchalarida xilma-xil mustaqil ishlar bilan shug'ullanish uchun o'quvchilarga katta imkoniyatlar yaratiladi. Mustaqil ishlarni, asosan o'quvchilarning o'zlari tashkil qiladilar, pedagog o'qituvchilar esa o'quvchilarning tashabbuskorligi va mustaqilligiga suyanib umumiy rahbarlik qiladilar.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlar shaxsni har tomonlama kamol toptirish va uni hayotga aktiv faoliyatga tayyorlash uchun keng imkoniyatga ega. Bu ishlar bolalarning qiziqishlariga muvofiq tarzda ko'ngillilik asosida tashkil qilinadi. O'quvchilar sinfdan va maktabdan tashqari ishlarda o'zlarini qiziqtiradigan mashg'ulotlarni tanlab olishadi a ularda mustaqil tashabbuskorona ishtirok etishadi.

Sinfdan tashqari tashkil qilingan ishlar o'quvchilar hayotidagi tarbiyaviy faoliyatni to'ldiradi. Ularni dunyo qarashini to'g'ri shakllanishiga, axloqiy kamol topishiga ko'maklashadi. Nazariy bilimlarni amaliyot, ishlab chiqarish bilan chambarchas bog'lanishiga zamin yaratadi. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarga rahbarlik qiluvchi tashkilotchilarning vazifalari ham ko'p qirralidir.

Sinfdan tashqari ishlar milliy pedagogikamizning tarkibiy qismidir. U darsda olib boriladigan o'quv-tarbiya ishlarini mustahkamlaydi va to'ldiradi, o'quvchilarni pedagogik ta'sirga to'la jalb etishga, dars uchun ajratilgan vaqt ichida amalga oshirish qiyin bo'lgan yoki butunlay iloji bo'lmagan ma'naviyaxloqiy tarbiyaviy vazifalarni hal qilishga yordam beradi. Unda mashg'ulotlar ham mazmunan ham forma jihatdan o'quvchilar uddalay oladigan bo'lishi lozim. Sinfdan va maktabdan tashqari olib boriladigan tarbiyaviy ishlar jarayonida mehnat va o'quv mashg'ulotlari bilan o'yin-kulgi, xordiq chiqarish tadbirlari o'zaro muvofiqlashtirilishi kerak. Sinfdan va maktabdan tashqarida olib boriladigan ishlardan ko'zlangan muhim maqsadlardan biri vatanimiz tarixiga, uning boy ilmiy madaniy, adabiy merosiga qiziqishlar tug'dirish, yoshlarni har tomonlama rivojlangan ma'naviy barkamol qilib tarbiyalashdir.

To'g'ri tashkil qilingan sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlar quyidagi funksiyalarni – ta'limiy, rivojlantruvchi, tarbiyalovchi, to'g'rilovchi, kasbiy-yo'naltiruvchi va boshqalarni ro'yobga chiqarishni ta'minlashi mumkin. Sinfdan va maktab tashqari mashg'ulotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarini ilk ma'naviy-axloqiy tarbiyalash bo'yicha ularning imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun zarur pedagogik shart-sharoitlarga rioya qilish kerak. Bu yerda ularning ayrimlarini keltiramiz:

- o'qituvchining sinfdan tashqari mashg'ulotlarning o'quvchilar ma'anaviyatini shakllantirish imkoniyatini to'g'ri tushunishi;- uni tashkil etish zarurligiga ishonchi;
- uni o'tkazish texnologiyasini bilishi;
- uni tashkil etishda ota-onalar, jamoat tashkilotlarining vakillari, boshlang'ich sinf o'quvchilari ta'lim-tarbiyasiga moyillik bildirgan yuqori sinf o'quvchilarini jalb qilish ko'nikmasi bo'lishi kerak.

Shuni unutmashimiz kerakki, boshlang'ich ta'limda sinfdan tashqari mashg'ulotlar asosiy dars jarayonlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Uning o'ziga xosligi shundaki, bunday faoliyat

o‘quv jarayonida bo‘sh vaqtlarda amalga oshiriladi va ko‘p hollarda o‘quvchining rivojlanishiga qaratilgan bo‘ladi. Bu jarayonda axborot olish faoliyatiga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G‘afforova T. Boshlang‘ich sinflarda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. –T.: Tafakkur. 2011.
2. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar konsepsiyasi. // O‘quvchi ma’naviyatini shakllantirish. Tuzuvchilar: J.Fozilov, V.Sultonov, H.Saidov. –T.: Ma’rifat-madadkor. 2000.

**FIZIKA FANIDAN “MODDA TUZILISHI HAQIDA DASTLABKI MA’LUMOTLAR”
MAVZUSINI O’QITISHDA “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODIDAN
FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH**

Jiyanboeva Mexribon Gofurovna
Jiyanboev Norbek Gofurovich
Bogot tumani 31- maktabning
Fizika fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o’quvchilarning fizika faniga bo’lgan qiziqishini oshirishda “Modda tuzilishi haqida dastlabki ma’lumotlar” mavzusini “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” interfaol metodidan foydalanishda o’qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so’z: kichik, tarbiya, ijodkor, pedagogik, shaxs manfaati, ta’lim.

“KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODI - ta’lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlariga ajratgan holda o’quv materialini o’rganish yoki berilgan topshiriqni bajarishga qaratilgan darsdagi ijodiy ish. Ushbu metod qo’llanilganda ta’lim oluvchi kichik guruhlarida ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolda bo’lishga, birbiridan o’rganishga va turli nuqtai- nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo’ladi. “Kichik guruhlarida ishlash” metodi qo’llanilganda ta’lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtini tejash imkoniyatiga ega bo’ladi. Chunki ta’lim beruvchi bir vaqtning o’zida barcha ta’lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi.

“Kichik guruhlarida ishlash” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Faoliyat yo’nalishi aniqlanadi. Mavzu bo’yicha bir-biriga bog’liq bo’lgan masalalar belgilanadi.

2. Kichik guruhlar belgilanadi. Ta’lim oluvchilar guruhlariga 3-6 kishidan bo’linishlari mumkin. 3. Kichik guruhlar topshiriqni bajarishga kirishadilar. 4. Ta’lim beruvchi tomonidan aniq ko’rsatmalar beriladi va yo’naltirib turiladi. 5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar. 6. Bajarilgan topshiriqlar muhokama va tahlil qilinadi. 7. Kichik guruhlar baholanadi.

Quyida “Kichik guruhlarida ishlash” metodining tuzilmasi keltirilgan.

“Kichik guruhlarida ishlash” metodining tuzilmasi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi o’qitish mazmunining yaxshi o’zlashtirishga, muloqotga kirishish ko’nikmasining takomillashishiga olib keladi, vaqtni tejash imkoniyati mavjud, barcha ta’lim oluvchilar jalb etiladi, o’z-o’zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo’ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Golish L.V., Xashimova D.P. “Ta’lim jarayonida interfaol ta’lim uslublari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish” treningining o’quv-metodik materiallari. – Toshkent: TDIU, 2014. – 80 b.
2. Sharipov Sh. Kasb-hunar ta’limi tizimida o’quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA O'QITISH VOSITALLARI

Jo'rayeva Orzigul Sadirovna

Buxoro viloyati g'ijduvon tumani

4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

(+998906111885)

Annotatsiya: Matematika o'qitishda o'quvchilarning misol va masalalarni to'g'ri yechganligini tekshirish muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar bilimlarini tekshirishda o'qituvchi turli vosita, shakl va usullardan foydalanishi kerak bo'ladi.

Kalit so'zlar: Usul, vosita, tamoyil, kundalik nazorat, tematik nazorat, davriy nazorat, me'yor

Matematikadan bilimlarni tekshirishda faqat dastur talabiga yarasha u yoki bu bilimlarning o'quvchilar ongida bo'lishligini hisobga olmasdan, balki sifatini xarakterlaydigan quyidagilarni ham e'tiborga olish kerak:

- 1) o'quvchilar mulohazasi va tushunchalarining o'qitilayotgan obyektga mos kelishi;
- 2) aniqlik, ya'ni detallarni to'g'riligi;
- 3) to'liqlik, ya'ni obyekt va jarayonlarga taalluqli mulohaza va tushunchalarning yetarli va to'liq bo'lishi;
- 4) obyekt va jarayonlardagi muhim belgilarni, tushuncha va mulohazalarda aks ettirish;
- 5) ongliklik, ya'ni tushunchalar orasidagi bog'lanishni tushuna ish va mulohazalarni asoslay olish;
- 6) mustahkamlik, ya'ni o'quvchilar xotirasida uzoq saqlab qolish.

O'quvchilar bilimini tekshirish va baholash didaktikada barcha fanlar uchun umumiy qilib berilgan. Bilimlarni tekshirish va baholash maqsadi o'qituvchi uchun o'quv materialini o'quvchilarning o'zlashtirish reytingini, dasturdagi bilimlarni egallash darajasini, malaka va ko'nikmalarni hosil qilinganligini aniqlashdan iboratdir. Bu orqali o'qituvchi o'quvchilarning o'quv faoliyatini o'quvchilar matematikadan o'zlashtirishi majburiy bo'lgan bilimlar hajmini o'quv dasturi bilan solishtiradi. Shu hajmni o'zlashtirish va mustaqil masalalar yechishga erishish uchun lozim bo'lgan bilimlar hosil bo'ldimi yoki yo'qmi ekanligini doimo nazorat qilib boradi.

Yangi masalalarni yechishda bilimlarni amaliyotga qo'llash va o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning matematikadan bilim va malakalarini tekshirishning usullari xilma-xil bo'lib, ular o'quvchilarning og'zaki yoki yozma bayon qilishi, masala yoki misol yechishi, aniq bilimlardan foydalanib chizish, o'lchash, laboratoriya ishlarini bajarilishi kabilar orqali aniqlanadi.

Bilimlarni nazorat qilishning quyidagi turlari mavjud:

- 1) Joriy (kundalik) nazorat.
- 2) Oraliq (tematik) nazorat.
- 3) Yakuniy (davriy) nazorat.

O'quvchilarning bilimi va malakalaridagi asosiy kamchiliklarining hisobga olib borilishi o'qituvchiga o'zi yo'l qo'ygan kamchiliklarni bilishga va o'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlashga katta yordam beradi. O'quvchilar bilimi, malakasi, ko'nikmasini tekshirish har doim baholash bilan olib boriladi.

XULOSA

Shunday qilib, O'quvchilarning o'zlashtirishini xarakterlash uchun baho ham zarurdir. Chunki, o'quvchi qancha ko'p baholansa, shunchalik ko'p tayyorlanishga, uy vazifasini bajarishga intiladi, doimo dars uchun sergak bo'lib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.E. Jumayeva "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi"
2. M.E. Jumayev "Matematika o'qitish metodikasidan praktikum"
3. Internet ma'lumotlari

O'ZBEKISTON-FRANSIYA O'RTASIDAGI MADANIY-ILMIY ALOQALAR

JUMABOYEVA MAVLUDA O'KTAM QIZI
XORAZM VILOYATI SHOVOT TUMANIDAGI
22-MAKTABNING FRANSUZ TILI FANI O'QITUVCHISI
JUMABOYEVAMAVLUDA@GMAIL.COM/91-916-12-10

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston va Fransiya o'rtasidagi madaniy hamda ilmiy aloqalar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: "Victor-Hugo", frankofon, TESIS dasturi, "LOTOKSON" tashkiloti.

O'zbekistonda turli chet tillarni mukammal o'rgatishni maqsad qilgan ko'plab til va madaniyat markazlari faoliyat ko'rsatimoqda. Mana shunday madaniyat o'choqlaridan biri «Victor-Hugo» nomli Fransuz Madaniyat Markazi hisoblanadi. «Victor-Hugo» nomli Fransuz Madaniyat Markazi bir vaqtning o'zida ham Fransiya haqida ma'lumotlar olish, fransuz tilini o'qitish hamda uchrashuv va madaniy aloqalar o'rnatish maskani hisoblanadi. Mazkur markaz fransuz ma'muriy idoralari va talabalar o'rtasidagi bog'lovchi vositadir, xususan Fransiya ta'lim olish masalalarida maslahat, ma'lumotlarga ega bo'lish hamda Fransiya o'qishni istaganlarni baholash joyi hamdir. Fransiya o'qishni istovchilar uchun va fransuz tilidagi bilimlarini mustahkamlamoqchi bo'lgan talabalarga Fransuz Madaniyat Markazi fransuz tili mashg'ulotlarini taklif qiladi. Mazkur til o'rganish mashg'ulotlarini zamonaviy maxsus metodika sohiblari bo'lgan o'zbekistonlik o'qituvchilar olib borishadi. Bundan tashqari, markazning fransuz tilidagi adabiyotlarga boy bo'lgan kutubxonasi mavjud. Mazkur kutubxona fransuz va rus tilidagi 10000dan ortiq romanlar va ilmiy-ommabop asarlar, 60ga yaqin fransuz gazeta va jurnallarga obuna bo'lib, 200tacha komikslar hamda 100dan ortiq CD, CD-Rom o'lchamdagi fransuzcha qo'shiqlar va qiziqarli dasturlar, 300dan ortiq VHS o'lchamidagi badiiy filmlar va 800tacha hujjatli filmlar, 100dan ortiq DVD o'lchamidagi badiiy filmlardan foydalanish imkonini beradi. Bu markaz o'zbekistonliklar fransuzlar hamda Shveysariya, Jazoir, Belgiyadan bo'lgan frankofonlar bilan muloqot qilish imkonini beradigan yagona joydir. O'zbekistonliklar tomonidan esa fransuz tilida so'zlashuvni ravonlashtirishga xizmat qiladigan muloqotlarga talab kattaligini e'tirof etish joiz. Markazda oyda ikki marta, shanba kunlari davra stoli tashkil qilingan. Bunda fransuz yoki frankofon o'z faoliyati yoki qiziqishlari haqida so'zlab berishadi. Aynan shu erda haqiqiy fransuz nutqini tinglashingiz va xorijliklarning Toshkentdagi faoliyati haqida tanishishingiz yoki frankofon mamlakatlar borasida ma'lumotlar olishingiz mumkin. Juma kunlari esa, fransuz tilida ravon so'zlashadigan talabalar bir piyola choy va shirinlik atrofida frankofonlar maskani bo'lgan « Gyugo kafesi »ga taklif qilinadilar. Bu erga yo'l-yo'lakay Toshkentga qo'nib o'tgan fransuz sayyohlari ham tarixiy O'zbekistonga qo'shimcha zamonaviy o'zbekistonliklar madaniyati bilan yaqindan tanishish maqsadida tashrif buyuradilar. O'zbekiston va Fransiya o'rtasidagi ilmiy-texnikaviy aloqalar ham rivojlanmoqda. Bu aloqalar 1993 yil oktabrda imzolangan madaniy, ilmiy va texnikaviy hamkorlik to'g'risidagi bitim asosida olib borilmoqda. Har yili yuzdan ortiq O'zbekiston fuqarosi Fransiyaning turli o'quv yurtlarida malaka oshirib kelmoqda. Ikki mamlakat oliy o'quv yurtlari o'rtasida talaba va professor o'qituvchilar almashish, stajirovka, o'qituvchilar malakasini oshirish kurslari, birgalikdagi seminarlar tashkil etish rivojlangan. O'z navbatida, Parij, Tuluza, Lion, Eks/Marsel, "Parijsyud" va "Parij IV" universitetlari bilan Toshkent, Samarqand, Buxoro universitetlari, Toshkent iqtisodiyot universiteti, "Bretansyud" universiteti bilan O'zbekiston jahon tillari universiteti o'rtasidagi hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Fransiya O'zbekistonga Yevropa Ittifoqining TESIS dasturi doirasida ham kadrlar tayyorlash sohasida texnikaviy yordam ko'rsatyapti. Fransiya Bosh vaziri huzuridagi Davlat boshqaruvi xalqaro instituti (DBXI) O'zR Prezidenti huzuridagi Davlat va jamiyat qurilishi akademiyasiga texnikaviy yordam ko'rsatish bo'yicha 1 mln. 400 ming ekyu qiymatidagi dastur muvaffaqiyat bilan amalga oshirildi, Fransuz mutaxassislari akademiya tinglovchilariga ma'ruzalar o'qishdi. Shuningdek, O'zR vazirliklarining xodimlari har yili DBXI ning qisqa muddatli malaka oshirish kurslarida o'qib kelayotir. O'zbek va fransuz olimlari o'rtasidagi ilmiy hamkorlik ham muvaffaqiyat bilan davom etmoqda. Bunda O'zR Fanlar akademiyasi va Fransiya ilmiy tadqiqotlar milliy markazi o'rtasidagi samarali hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Ayniqsa, arxeol., astronomiya, o'simliklarni himoya qilish sohalaridagi hamkorlik yaxshi natija bermoqda. O'zR Fanlar akademiyasi bilan Fransiyaning ilmiy tadqiqotlar ilmiy markazi o'rtasida tuzilgan shartnoma doirasida arxeol. sohasida samarali hamkorlik olib borilmoqda. 1995 y. yanvarda O'zR Fanlar

akademiyasining geologiya va geofizika instituti bilan J. Furrye hamda Grenobl universitetlari o'rtasida seysmologiya sohasida shartnoma tuzilgan. O'zR Fanlar akademiyasi Kimyo va o'simlik moddalari instituti Fransiyaning "Lotoksan" tashkiloti bilan birgalikda uzoq muddatli shartnomalar asosida kosmetika mahsulotlari ishlab chiqarmoqda. 1994 y. Mirzo Ulug'bekning 600 yillik yubileyini nishonlash doirasida olimning ilmiy merosiga bag'ishlangan ilmiy anjuman, O'zbekiston san'at ustalarining konserti o'tkazildi. "Temuriylar san'ati va tarixini o'rganish hamda uzbek-fransuz madaniy aloqalari" assosotsiatsiyasining "Temurid" jurnalining maxsus soni Mirzo Ulug'bekka bag'ishlab chiqarildi. 1996 yil Parijda Amir Temur tavalludining 660 yilligi, 1997 yil esa YUNESKO rahbarligida Buxoro va Xiva shaharlarining 2500 yilligi munosabati bilan bayram tadbirlari o'tkazildi. Buxoro va Xiva shaharlari yubileyi tantanalariga "O'zbekiston madaniyati kunlari" ulanib ketdi. Shuningdek, Fransiya o'zbek yozuvchilarining, O'zbekistonda fransuz yozuvchilari asarlarining tarjimalari amalga oshirilib kitoblari nashr etilmoqda. Bu ishlarni amalga oshirish uchun Fransiya Tashqi ishlar vazirligi Alisher Navoiy nomidagi dasturni ishlab chiqdi. 2003 y. fransuz yozuvchisi F. Bressanning Fransiya fransuz tilida nashr etilgan "Maftunkor Samarqand" kitobining taqdimoti bo'lib o'tdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bekberganov Islombekning "Fransiya iqtisodiy geografiyasi" nomli kurs ishi, Urganch-2015 yil.
2. Ziyonet.uz, eduportal.uz

BOLA SHAXSIGA PSIXOLOGIK TA’SIR KO’RSATISH USULLARI VA IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH MEZONLARI

Jumaboyeva Shohida Solijonovna

Farg‘ona viloyati Farg‘ona tumani
38-sonli o‘rta ta’lim maktabi psixologi
tel: +99899 9146231

Annotatsiya: mazkur maqolada umumta’lim maktablarida bolalar ijodiy faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari tadqiq qilingan hamda maktab o‘quvchilarida ijodiy tafakkurni rivojlantirish omillari asoslangan.

Kalit so‘zlar: intellektual, kommunikativ va ijodiy qobiliyat, barkamol shaxs, ijodiy faoliyat, ijodiy fikrlash, intellektual tashabbus.

Ilmiy va texnikaviy taraqqiyot davrida hayot tobora xilma-xil va murakkablashmoqda. Bu esa odamdan harakatchanlikni, fikrlashning moslashuvchanligini, yangi sharoitlarga tez moslashishni va muammolarni hal qilishga ijodiy yondoshishni talab qiladi. Zamonaviy insonni tarbiyalashda kichik yoshdan boshlab, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish tavsiya etiladi. Shuning uchun, maktabda nafaqat reproduktiv, balki fikrlash uslubini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish lozim. Hozirgi vaqtda intellektual, kommunikativ va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun psixologlarga, o‘qituvchilarga, ota-onalarga bolaning paydo bo‘lgan shaxsiga psixologik va pedagogik ta’sir ko‘rsatish usullarini takomillashtirishga ehtiyoj mavjud.

Bolalar ijodiy faoliyatining o‘ziga xos xususiyati - bu faoliyat mahsulotining subyektiv yangiligi. Uning ob’ektiv ma’nosiga ko‘ra, bolaning «kashfiyoti» yangi, g‘ayrioddiy bo‘lishi mumkin, lekin shu bilan birga o‘qituvchining rahbarligida, uning fikriga ko‘ra, uning yordami bilan amalga oshirilishi mumkin. Bu o‘quvchi uchun ijodkorlik bo‘lmaydi. Bunday holda biz o‘quvchining taxminlari, sezgi, mustaqil fikrlashlariga asoslangan ijodiy jarayon bilan shug‘ullanishimiz zarur. O‘quvchilar o‘rtasida ijodiy fikrlashni muvaffaqiyatli shakllantirish faqat o‘qituvchi asosida bolalar ijodiyotining asosiy xususiyatlarini hisobga olgan holda va ijodiy fikrlashni rivojlantirishda markaziy muammolarni hal qilishda muhim. P.P.Blonskiyning fikricha, o‘quvchilarda matematik muammolarni ijodiy yechish qobiliyatini rivojlantirish uchun, avvalo, ularning dunyoqarashini rivojlantirish, tasavvur uchun haqiqiy hissiy asosni yaratish haqida g‘amxo‘rlik qilish kerak.

Maktab o‘quvchilarining ijodiy tafakkurining o‘ziga xos xususiyati shundaki, bola o‘z ijod mahsuliga nisbatan tanqidiy emas. Ijodiy tafakkurning rivojlanishi ijro mahoratini shakllantirish bilan uzviy bog‘liqdir. O‘quvchilarning qobiliyatlari qanchalik ko‘p qirrali va mukammal bo‘lsa, ularning tasavvurlari qanchalik boy bo‘lsa, ularning dizaynlari shunchalik real bo‘lsa, bolalar murakkab matematik vazifalarni bajaradilar.

A.Savenkovning fikricha, intellektual tashabbusga, «intellektual tashabbus» tushunchalariga yo‘naltirish, bola turli xil o‘quv va tadqiqot muammolarini hal qilishda mustaqillikni namoyon etishini, muammoning asl yechimini topishni istashini anglatadi; o‘quv faoliyatining yuqori mustaqilligi, bilimlarni mustaqil izlash, muammolarni o‘rganishdir. Ko‘rinadiki, mazkur fikrlar o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishga imkon beradi.

Ijodiy fikrlashni shakllantirishning uchta asosiy shartini ajratish mumkin:

- 1) ta’limni individuallashtirish;
- 2) ilmiy-tadqiqot mashg‘ulotlari;
- 3) muammoni hal qilish.

Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitda maqsadga erishishning yangi, eng maqbul usullarini topishga qaratilgan “ijrochi” turidan, harakatlarni taniqli algoritmgaga muvofiq aniq bajaradigan “ixtirochi” turiga yo‘naltirish tendensiyasi mavjud.

O‘quvchilar ijodini rivojlantirishga intilayotgan o‘qituvchi, birinchi navbatda, sinfda o‘quvchilarning ijodkorligi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishi kerak, ya’ni savollarning, yangi istiqbollarning, g‘oyalarning paydo bo‘lishini osonlashtirishi va rag‘batlantirishi kerak. Shu bilan birga, ijodiy fikrlashning turli jihatlarini bo‘yicha maxsus tayyorgarlikka e’tibor berish kerak: muammolarni, izlash; gipotezada alternativa va o‘ziga xoslik; g‘oyalar rivojlanishini baholash.

Shunday qilib, o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarining quyidagi tarkibiy qismlarini ajratib ko‘rsatish mumkin.

- 1) ijodiy fikrlash;
- 2) ijodiy xayol;
- 3) ijodiy tasavvur;
- 4) ijodiy vazifalarni bajarish jarayonida o'quvchilar tomonidan ijodiy usullardan foydalanish.

Ijodiy tafakkurning rivojlanishi ijro mahoratini shakllantirish bilan uzviy bog'liqdir. Psixologlar inson tafakkurining rivojlanishi uning tilining rivojlanishidan ajralmas ekanligini aniqladilar. Shuning uchun o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda eng muhim vazifa ularga muammolarni hal qilish usullarini og'zaki bayon qilish, ish usullari haqida gaplashish, vazifaning asosiy elementlarini nomlash, uning grafik tasvirlarini tasvirlash va o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishdir. O'quvchilar tomonidan zarur lug'atlarni o'rganish ularning ichki harakatlar rejasini shakllantirish va rivojlantirish uchun juda muhimdir. Har qanday ijodiy jarayonda vazifa avval ongda hal qilinadi va keyin tashqi tekislikka o'tkaziladi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilar ijodini rivojlantirishga intilayotgan o'qituvchi, birinchi navbatda, sinfda o'quvchilarning ijodkorligi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishi kerak, ya'ni savollarning, yangi istiqbollarning, g'oyalarning paydo bo'lishini osonlashtirishi va rag'batlantirishi kerak.

Adabiyotlar

1. Sultonova G.A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2005.
2. Sayidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya.– T.:OPI, 2003.
3. Zinovkina M.M. XXI asrning ijodiy ta'limi. Nazariya va amaliyot. -M .: 2008.

SMART EDUCATION VA UNING IMKONIYATLARI

**Jumaniyazova Yulduz Azadovna,
Matkarimova Mavluda Jumanazarovna**
Xiva tuman 30-son maktab o'qituvchilari
Telefon: +998 (97) 529-20-71
matkarimova88@umail.uz
Telefon: +998 (97) 364-60-72
jumaniyazova30@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola smart ta'lim va uning imkoniyatlari hamda ta'lim jarayonidagi o'rni haqida.

Kalit so'zlar: Smart ta'lim, elektron hukumat, elektron uy, elektron ta'lim, aqlli ta'lim, internet, twitter, facebook.

XXI asrga kelib insoniyat hammaga birdek axborot olish imkoniyatini beruvchi ochiq axborot jamiyatini shakllantirish tomon jadal bormoqda. “Elektron hukumat”, “elektron uy”, “elektron tijorat”, “elektron ta'lim” kabi raqamli borliq elementlari hayotimizga kirib ulgurdi va odatiy hol bo'lib qoldi. Endilikda insoniyat elektron resurslardan shunchaki axborot man'basi sifatida emas, balki interfaol muhitda ulardan aql bilan foydalanishni maqsad qilib qo'ymoqda. Bu jadal yangilanib borayotgan axborot kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan muloqot darajasida foydalanish, ma'lumotlarni qayta ishlash va qaysidir ma'noda odam o'rnida “o'ylash”ga majbur qilishni talab qiladi. Bunday “aqlli”, inson bilan muloqot qiluvchi va o'rgatuvchi elektron resurslarni yaratish o'ta dolzarb va mashaqqatli ish bo'lib, uni yaratishga butun dunyoning eng malakali mutaxassisarlari imkoniyatlarini birlashtirishni taqozo qiladi. Bu yo'nalishda qo'yilgan salmoqli qadamlardan biri bu ta'lim sohasida dunyo bo'yicha amalga oshirilishi boshlangan Smart education loyihasini keltirish mumkin.

Smart education (yoki aqlli ta'lim) – bu ochiq axborot resurslari yordamida interaktiv virtual muhitda amalga oshiriladigan moslashuvchan va induviduallashtirilgan yangi global ta'lim texnologiyasidir. Uning eng asosiy xususiyati uning butun dunyo miqyosida amalga oshirilishi va hammaga birdek axborot olish va keng ta'lim olish imkoniyatlarining yaratilishidir.

Smart education ta'lim muhiti o'z navbatida uning qatnashchilaridan butun ta'lim jarayonini, foydalanilayotgan metod va texnologiyalarni yangilash va bir tizimga keltirishni taqozo etadi. Xuddi shu maqsadda Yevropa Ittifoqi davlatlari o'z ta'lim tizimlarini bir xil standartga keltirish yo'lidan borishmoqda va dunyoning boshqa davlatlarini ham bunga da'vat etishmoqda. Kelajak ta'limi muhiti sifatida e'tirof etilayotgan yagona Yevropa universiteti loyihasi bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan salmoqli qadamlardan biridir.

Kecha ta'lim olishning yagona manbasi o'qituvchi bo'lib, o'quvchi ta'lim olish uchun sinfxonaga kelishi va o'qituvchi bilan yuzma-yuz muloqot qilishi yoki kitob o'qishi hamda tushunmaganlarini o'qituvchidan so'rab o'rganishga majbur edi. Bugunga kelib, axborot kommunikatsiya texnologiyalarini puxta egallagan o'quvchi bilimni nafaqat sinfxonada o'qituvchidan, balki istalgan joyda, internetdagi boshqa faol bilim manbalardan ham olish imkoniyatlariga ega bo'ldi. Shu bilan birga, hozirda qo'llanilayotgan ta'limning pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari o'qituvchining ta'lim jarayonidagi rolini o'zgartirmoqda. O'qituvchining roli endi faqat bilim manbai emas, balki bilim olishga yo'naltiruvchi va bu jarayonni boshqaruvchisi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu o'rinda interfaol texnologiyalarning qo'llanishi o'quvchilarning o'zi ham bilimlarni bir-birlariga uzatish va yangilarini shakllantirish manbai sifatidagi rolini oshirmoqda. Bundan tashqari, so'nggi yillarda o'quvchi yoshlarning Twitter, Facebook kabi ijtimoiy tarmoqlarni ishg'ol qilganliklari va turli qiziqishlar, xususan ta'lim olish bo'yicha o'z uyushmalarini tuzib, faol muloqot qilayotganliklari, ya'ni o'zaro keng muloqot, ta'lim muhitining yaratilganligi mazkur ta'lim tizimiga bo'lgan qiziqishni orttirmoqda.

Smart education ta'lim muhiti vositalari ham kun sayin o'zgarib bormoqda. Endi istalgan joydan internetga ulanish imkoniyatining yaratilganligi, mobil kommunikatsiya vositalari, “aqlli” doska, “aqlli” ekran va ta'limning boshqa “aqlli” texnik vositalarining paydo bo'lishi va kun sayin takomillashib borishi Smart education ta'lim muhitida faol bilim olish nufuzini yanada oshirmoqda.

Bu o'z navbatida bilim manbai sifatida kitob bilan bir qatorda undan ancha afzalliklarga ega

bo'lgan faol, qulay va mobil ta'lim mazmuniga bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqarmoqda. Buni birgina kitob va internetda joylashtirilgan ma'lumotlar, ta'lim mazmuni hajmlarini taqqoslash orqali ham anglab yetish mumkin. Internetda joylashtirilgan va kun sayin, soat sayin karralab oshib borayotgan veb resurslardagi ma'lumotlar, ya'ni bilimlar xazinasidan oqilona foydalanish, internet qulayliklari va texnik imkoniyatlaridan to'laqonli foydalanish bugungi kunning dolzarb vazifasiga aylangan. Bunday yagona ta'lim tizimi texnik jihatdan ta'minlangani bilan unda tegishli ta'lim mazmuni, mobil va interaktiv muhitda ishlaydigan ta'lim resurslari bo'lmasa, undan foyda yo'q, albatta. Bu masala yaqin kelajakda eng malakali mutaxassislar, olimlar va uslubchilar tomonidan yaratiladi va ochiq resurs sifatida taqdim etiladi. Bunday resursga misol tariqasida, AQShda 2015 yilda Discovery Education kompaniyasi tomonidan qator fanlardan texnologik darslikni keltirish mumkin. Mazkur darslik “Smart education” ta'lim muhitida ishlashga mo'ljallangan. Mazkur texnologik darslik o'zining tuzilmasi, o'quv materiallarining rang-barangligi, interfaol muloqot va o'quvchilarning individual ta'lim olish trayektoriyalarini tanlash imkoniyatlarining yaratilganligi, nazorat va tarqatma materiallar mavjudligi, o'qituvchilar uchun uslubiy ta'minotning berilganligi hamda uning mazmuni takomillashtirish uchun ochiqligi bilan ajralib turadi. Darslikdan o'rin olgan har bir mavzu bo'yicha nazariy materialni o'rganish, o'zlashtirilgan bilimlar asosida ko'nikmalarni shakllantirish uchun mashqlar va kundalik turmushdan olingan vaziyatlarda bilim va ko'nikmalarni amalda qo'llash va tadbiriq qilishga doir turli tuman interfaol mashq va topshiriqlar o'rin olgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Ishmuxamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardayev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari o'qituvchilari, tarbiyachilari, guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar).-T.: Iste'dod, 2010.-140 bet.
2. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.-T.: “Nihol nashryoti, 2013 yil 278 bet.

ТА’ЛИМ ЖАРAYONIDA WEB – DIZAYN VA MASHUP TEXNOLOGIYASI QO’LLASH

Jumaniyozova Maloxat Ashirboyevna

Urganch tumani 27-son maktab o’qituvchisi

Telefon: +998 (88) 505 57 67

maloxataashirboyevna_5767@inbox.uz

Qutlimuratova Guli Rozzoqberdiyevna

Bog’ot tumani 5-son maktab o’qituvchisi

Telefon: + 998 (99) 969 52 85

qutlimuratovaguli_5285@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola internetda web-sayt tuzish, web-dizayn, Mashup texnologiyasi va ularni ta’lim jarayonida qo’llash haqida.

Kalit so’zlar: Web-sayt, web-dizayn, Mashup, internet, portal, texnologiya.

Har bir web-sayt o’zining ma’lumotlar hajmi, tuzilish strukturasi va dizayniga egadir. Bunday saytlarni tuzishda turli usullar mavjud bo’lib ular o’zlarining imkoniyatlari va qulayliklari bilan boshqalaridan ajralib turadi. Bugungi kunda web – saytlarni tuzish va kontentlarni boshqarishda ikki usulni alohida takidlab o’tish mumkin. Ulardan biri hozirda judayam ommalashgan Portal texnologiyasi, ikkinchi texnologiya bu web – dizayn sohasidagi yangi va ancha istiqbolli Mashup texnologiyadir.

Bugungi kunda web-saytlarni tuzishda ananaviy va keng tarqalgan texnologiya bu - Portal texnologiyasidir. Bu texnologiyaning rivojlanishi uchun juda ko’p izlanishlar amalga oshirilgan. Bu izlanishlar natijasida Portal texnologiyasining keng yoyilishiga erishildi. Shunga qaramay web – sayt yaratishning Portal modeli bir qancha kamchiliklarga ega.

Portal texnologiyasida web-sayt tuzish va uni Internetga joylashtirish uchun ko’p vaqt va mablag’ talab etiladi. Masalan, biror tashkilotning web – saytni tuzish uchun ushbu sohada yetarlicha bilimga ega bo’lgan mutaxassisga murojaat etish kerak. U web – saytni ma’lum muddatda tayyor holatga keltiradi, uni Internetga joylashtiradi, bu orada ancha vaqt, mehnat va mablag’ sarflanadi. Saytni Internetga joylashtirgandan keyin uni boshqaruvchi administrator kerak

bo’ladi, buning uchun yangi ishchi kuchi kerak bo’ladi, agar sayt judayam murakkab bo’lsa bu ishlarni bir shaxs emas, balki guruh bo’lib amalga oshiriladi. Bu guruhning har bir a’zosini oylik maosh bilan ta’minlash kerak bo’ladi. Portal texnologiyada tuzilgan web – saytlarni o’zgartirish ham murakkab jarayon hisoblanadi, bundan tashqari ushbu saytdagi ma’lumotlarni yangilab turish zarur. Mana shu kamchiliklarni bartaraf etish uchun Mashup texnologiyasini qo’llash kerak bo’ladi. Xo’sh bu qanday texnologiya? Uning afzalliklari nimadan iborat? Eng avvalo Mashup haqida umumiy ma’lumotlarni bilib olish kerak. Mashup bir qancha manbaalardan ma’lumotlarni bir ilovaga joylashtirish va ularni boshqarishni ta’minlovchi texnologiyadir. Mashupda qo’llaniladigan kontentlar boshqa saytlar va internet xizmatlaridan ochiq interfeys yoki amaliy dasturlash interfeysi - ADI (ingliz tilidan API – Application Programming Interface) orqali olinadi. Shu o’rinda yopiq interfeysdan foydalanish Mashup bo’lmashligini eslatib o’tish joiz. Boshqa usullarda kontentlarni olish web-fidlar ya’ni RSS yoki HTML-sahifa parsing bo’lishi mumkin.

Mashupni tuzish uchun alohida administratorlar talab etilmaydi, uni web – texnologiyalaridan xabari bor oddiy foydalanuvchi ham tuzishi mumkin. Buning uchun mashup dasturiy ta’minoti (masalan, IBM Mashup Center) qo’llaniladi. Ushbu dasturiy ta’minot yordamida foydalanuvchilar o’zi uchun qulay bo’lgan ko’rinish va o’zi uchun kerakli bo’lgan ma’lumotlarni o’zida jamlagan web-sayt tuzishlari mumkin. Agar mashup texnologiyani biznes faoliyatiga joriy etilsa, katta natijalarga erishish mumkin. Mashup texnologiyaning yutuqlarini quyidagilarda ko’rish mumkin:

1. Mashup joriy ilovalardan ko’p marta foydalanish imkonini beradi.
2. Tezkor amaliy ishlov berishni ta’minlaydi.
3. Saytni yaratishga ketadigan vaqt va mehnatni tejaydi.
4. Mashupni hosil qilish axborot texnologiyalari sohasida xususan web -dizayn bo’yicha chuqur

bilim va ko‘nikma talab etmaydi.

5. Saytni tuzish jarayonida tuzuvchi hech qanday kodlar yozmaydi.
6. Saytni tuzish va unga ishlov berish jarayonida sarflanadigan mablag‘ni tejaydi.
7. Mashup – saytlarida yangilash doimiy va qisqa muddatlar ichida amalga oshirib turadi.
8. Har bir saytning takrorlanmas o‘ziga xos dizayn va kontentlarga ega bo‘lishi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. T.X.Xolmatov, N.I.Taylakov, U.A.Nazarov Informatika va xisoblash texnikasi
2. Internet malumotlari

ADABIYOT FANIDAN CHINGIZ AYTMATOVNING “OQ KEMA” ASARI MAVZUSIDAN BILIMLARNI SHAKLLANTIRISHDA “ASSESSMENT” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Jumaniyozova Quvonch Qadamovna

Shomurodova Muborak Xayitboyevna

Xiva tumanidagi 4-son umumiy o'rta ta'lim
maktabining ona-tili va adabiyot fani o'qituvchilari

Annatsiya: Bu maqolada maktab o'quvchilarini Chingiz Aytmatovning “Oq kema” asari mavzusidan bilimlarni shakllantirishda va yangi g'oyalar, fikrlar paydo bo'lishida “Assesment” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: assessment, metod, Oq kema, kichik, tarbiya, ijodkor, pedagogik.

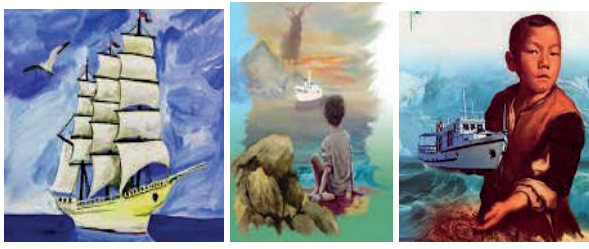
Zamonaviy sharoitda ta'lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko'ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo'naltirilishi talab qilinmoqda. O'zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta'lim shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim deb nomlanadi.

Assesment inglizcha- assessment so'zidan olingan bo'lib, baho, baholash ma'nolarini bildiradi. Assesment metodi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari darajasini har tomonlama, xolis baholash imkoniyatini ta'minlovchi topshiriqlar to'plami bo'lib, u biografik anketa, ta'lim sohasidagi yutuqlar bayoni, o'quv individual topshirig'i, bahs- munozara, intervyu, ijodiy ish, test, individul keys, taqdimot, ekspert kuzatishi, rolli hamda ishbilarmonlik o'yinlari kabilardan tashkil topadi. Bu metod asosan quyidagi uch maqsadga xizmat qiladi:

- o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini har tomonlama, xolis baholash;
- o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash;
- o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan istikbol reja (maqsadli dastur)ni shakllantirish.

Quyida Chingiz Aytmatovning “Oq kema” asari haqida tuzilgan Assesment bilan tanishib chiqamiz.

Assesment-1

Test:	Muammoli vaziyat:
1. Oq kema» asarida «tuya», «bo'ri», «egar», «tank»larga o'xshatilgan narsa nima edi? A. Rasm. B. Hayvon. S.Mashina.D.Harsang.E.Ot. 2. Quyidagi so'zlarni «Oq kema» asarining qaysi qahramoni aytgan? «Ming yillar tinch-totuv yashaganlar. Sizlar keltirgan tilni avlodlar unutishmaydi. Ularga o'z ona tillarida so'zlash va kuylash yoqimli bo'ladi». A. Mo'min.B. Botir Qulchi. S. Ona bug'u. D. Bo'key.E. Baymoq kampir.	Mo'min cholni kengashga chaqirishmaganda qattiq ranjib, bu hodisani unutilmasligi sababi nirnada deb o'ylaysiz? O'z qadri uchun emas, azaliy urf-odatlarining poymol etilayotganligi uchun xafa bo'la olish tuyg'usini izohlay olasizmi? Mo'min cholg'a xos sifatlarni yozib chiqing. Javob:
Simptom	Amaliy ko'nikma
Quyidagi fikrni «Oq kema» asarining qaysi qahramoni aytgan? «....qadimgi odamlardan qolgan gap bor: boylik, takabburlikni, takabburlik esa telbalikni tug'diradi, ... pul hukumron bo'lgan joyda ezgu so'zga o'rin yo'q....» Javob:	 Rasmda nima tasvirlangan?

Ushbu metodni mashg'ulot jarayonida yoki mashg'ulotning bir qismida hamda yakka tartibda qo'llash mumkin. Bu metoddan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo'ladi. Bunda topshiriqlar

shakli quyidagi jadvaldagi ko‘rinishda bo‘lishi mumkin. Assesment interfaol metod hozirgi kunda maktabda ta‘lim olayotgan o‘quvchilarni bilim, malaka va ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o‘qitish texnologiyalari. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007
2. Норенков И.П., Зимин А.М. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие. – М.: Изд. МГТУ им. Н.Баумана, 2002. – 336 с.
3. Urazova M.B., Eshpulatov Sh.N. Bo‘lajak o‘qituvchining loyihalash faoliyati // Metodik qo‘llanma. – Toshkent: TDPU Rizografi, 2014. 6,5 b.t.

INGLIZ TILI DARSIDAN O'QUVCHILARIGA YANGI MAVZUSINI TUSHUNTIRISHDA “YOZMA BAHSLAR” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Kabulova Guzal Xushnudovna

Urganch shaxar 5-son umumiy o'rta ta'lim maktabining ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktab o'quvchilariga ingliz tili darsidan yangi mavzusini tushuntirish, bilimlarni shakllantirishda va yangi g'oyalar, fikrlar paydo bo'lishida “Yozma bahslar” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: o'quvchi, ta'lim, metod, yolg'onchi, kichik, tarbiya, pedagogik, ingliz.

O'quvchilarga sinfdoshlar bilan birgalikda hozirgi vaqtda jamoatchilik fikrini to'liqlantirayotgan mavzularda dialoglar rejalashtirish imkonini berish kerak. Yozma bahslar metodikasi yozma shakldagi bunday dialoglarni sinfdagi barcha o'quvchilar ishtirokida o'tkazish imkonini beradi. Metod o'quvchilarning berilgan mavzu sohasidagi bilimlarini chuqurlashtirish sharoitini yaratadi. Munozara madaniyatini o'rgatish, asoslash qobiliyatini rivojlantiradi.

O'tkazish texnologiyasi:

1-bosqich. Mashg'ulot boshlanishidan avval stollarni 4 guruh ikki stolda qarama-qarshi, ammo bir-biriga bevosita yaqin joylashtirib qo'yib chiqadilar.

2-bosqich. Ta'lim oluvchilarga yozma debatlar o'tkazish uslubiyati haqida gapirib berib.

- debatlar-ikki tomon o'rtasidagi yozma muloqot shaklidir;
- debatlar ikki o'quvchi yoki o'quvchilar guruhlar o'rtasida o'zaro olib borilishi mumkin;
- ushbu uslub bahsli, mavzularni muhokama qilganda ayniqsa foydalidir;
- munozara paytida o'quvchilar faqat o'z asosli dalillarini taqdim etadi, qolaversa boshqa tomonning asosli dalillariga javob beradi;

• texnika o'quvchilarning muhokama qilinayotgan muammolariga doir bilimlarni chuqurlashtiradi, munozara madaniyatini o'rgatadi, asoslab berish malakasini oshiradi;

• o'qituvchi qo'lga kiritgan ajoyib material baholash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

3-bosqich. Ishtirokchilarni 3 guruhga bo'ling. Guruhlarni stolga o'tkazing. Bu mashqda 1-4 guruhlar mavzuni qo'llab-quvvatlashini, 5-8 guruhlar esa qarshi chiqishini tushuntiring. 1-guruh 5-guruh, 2-guruh 6-guruh, 3-guruh 7-guruh, 4-guruh 8-guruh bilan bahs yuritadi. 1-4 guruhlar qizil, 5-8 guruhlar qora rangli flomaster tarqating. Debat yuritiladigan jadvalni tanishtiring. Asosiy tamoyillarni eslating. 1-4 guruhlar jadvallarni topshirib, mashq boshlanishi uchun signal bering.

4-bosqich. Mashq yakunlanganidan so'ng debatlarini birinchi tugatgan guruhlar vakillaridan plakatlarini o'qishni iltimos qiling (biron-bir sharhsiz). Agar ihtiyoringizda vaqt qolsa, boshqa guruhlardan ham o'z plakatlarini o'qib berishni iltimos qilish mumkin.

Mavzu: (O'qituvchi tanlaydi) At home and at work

Yes

Sizning eng kuchli asosli dalillaringiz? _____

No

Boshqa tomonning asosli daliliga javob qaytaring? Sizning eng kuchli asosli dalillaringiz?

Yes

Asosli dalil _____

Javob

Asosli dalil _____

Javob

Yakun: _____

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. R.Ishmuhammedov “O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati”, Toshkent, RBIMM-2008 yil.

2. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug'at. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI JIHATLARI

Kadirova Marina Raximovna

Urganch shahri 18-maktabning

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998 91 4244140

***Annotatsiya:** Maqolada boshlang'ich sinflarda axborot texnologiyalaridan foydalanishning samarali jihatlari haqida fikr yuritiladi.*

***Kalit so'zlar:** innovatsiya, pedagogik jarayon, o'qitish uslubi, ijodiy fikrlash, axborot texnologiya, texnik vositalar, individual rivojlanish.*

Axborot –kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishidan asosiy maqsad –aynan zamonaviy axborot muhiti uchun xarakterli bo'lgan o'quv faoliyatlarining yangi turlarini paydo bo'lishidir. Maqolada AKT dan samarali foydalanish usullari haqida ham gap boradi.

Bugungi kunda mamlakatimiz ta'lim tizimida maktab fanlarini o'qitishda AKTdan samarali foydalanish dolzarb masaladir. Aynan axborot texnologiyalari ta'limning universal vositasi hisoblanib, nafaqat o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish imkonini beradi, balki shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish, bilishga qiziqishlarini qondiradi. Axborot –kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishidan asosiy maqsad –aynan zamonaviy axborot muhiti uchun xarakterli bo'lgan o'quv faoliyatlarining yangi turlarini paydo bo'lishidir. Ma'lumki, boshlang'ich ta'lim –ta'lim tizimining poydevori hisoblanib, o'quvchilarni o'qitish sifati unga bog'liq bo'ladi va bu boshlang'ich sinf o'qituvchisi zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Uzoq vaqt davomida ta'limda boshlang'ich sinf “ko'nikma maktabi” bo'lib keladi. Ya'ni o'quvchi keyingi ta'lim olish uchun o'qish, yozish, hisoblash kabi asosiy ko'nikmalarni hosil qilish uchun asosiy ta'lim bosqichi hisoblanadi. Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim tuzimida bolaning birinchi tajribasi – ta'lim olish kuchlarini sinash joyi bo'lib qolishi kerak. Bugungi kunda o'quvchilarning aynan mana shu sifatlarini ta'lim jarayoniga AKTni joriy etilishi bilan rivojlanayotganiga guvoh bo'lmoqdamiz.

O'z faoliyatimizda ta'lim jarayonida axborot texnologiyalarini joriy etib, ulardan foydalanib va o'quv jarayonida AKTdan foydalanish bo'yicha ma'lum tajribalarni to'plab bormoqdamiz. Axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha tajribam an'anaviy dars doirasida AKTni didaktik jihatdan to'g'ri qo'llanilgan hollarda o'quv jarayonini individuallashtirish va differensatsiyalash uchun cheklanmagan imkoniyatlar paydo bo'lishini ko'rsatdi. O'quv jarayonida uni muvaffaqiyat bilan bilim olish uchun zarur bo'lgan asosiy jarayonlar sifatida fikrlashni, tasavvurni rivojlanishga yo'naltirilgan katta o'zgarishlar sodir bo'ladi; o'quvchilarni idrok etish faoliyatini samarali tashkil qilishni taminlaydi. Buni qanchalik samarali ekanlini hozirgi kundagi 1-4-sinflar uchun ishlab chiqilgan elektron dasrlklar misolida tushunish mumkin.

1-sinfda ona tili darslaridan elektron o'quv qo'llanmadan foydalaninish o'quvchida o'tillayotgan materiallarning ko'z oldida namoyon bo'lishni ta'minlar ekan, undagi so'zni tovushlarini, harflarini tahlil qilish, so'zning bo'ginlarini tuzilishi, turli xil qiziqarli ko'rgazmalar va ovoqli materiallar orqali tushuntirilish oquvchiga ham o'qituvchiga ham o'rganish va o'rgatishda yengillik tug'diradi.

Matematika darslarida ham turli xil o'yinli masalalar dasturini ishlab chiqilganligi, darslar qiziqarli va bu jarayonda o'quvchi faolligini oshirmoqda. Masalalarni yechishdagi ustinlik tomoni shundaki, tushunib olish murakkab bo'lgan masalalarni tushunturish davomida masala animatsion slaydlarni qayta takrorlab qo'yish imkoni mavjud, qisqa afzallik tomonlari juda ko'p.

Boshlang'ich sinflarda o'tilayotgan ko'plab mavzular bo'yicha juda qiziqarli va o'quvchi tushinib olish oson bo'lishi qiziqarli materiallar berilgan. Biz o'zlarimiz ham o'quvchilar uchun turli xil animatsiyalar yaratib, yangiliklar qilib dars samaradorligini oshirishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Boshlang'ich ta'lim” jurnali, 2019-yil, 3-son, 8-bet.
2. “Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”, T.G'afforova. Toshkent-2016.
3. “Mahoratli pedagog” jurnali, 2020-yil, 4-son, 24-bet.
5. O'z ish tajribamdan.

ЁШ АВЛОДГА ТАЪЛИМ –ТАРБИЯ БЕРИШДА ҚўЛЛАНИЛАДИГАН ПЕДАГОГИК ВА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Карабекова Насиба Ибодуллаевна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат

саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси

Телефон +998907305412

Ахборот технологиялари, педагогик технологияларни узлуксиз таълим тизимида ривожланишини яқиний натижаларини таъминлашда асосий ўринлардан бирини эгаллаб бормоқда, биз буни таълим ва тарбиянинг барча жабхаларида қўришимиз мумкин. Шунинг учун ёш авлодга таълим-тарбия беришда қўлланиладиган педагогик технологияларда ахборот технологияларнинг маълумот ва материалларидан иложи борица кўпроқ фойдаланиш шу куннинг долзарб масалаларига айланиб бораётганлигини жамият тараққиёти унинг ривожига ҳар жабхада кўрсатиб турибди. Узлуксиз таълим тизимида ёш авлодни тарбиялаш жараёнида ахборот технологияларидан фойдаланиш педагогик технология турларини шакллантириш ва улар асосида таълим жараёнини ташкиллаш, бошқаришда асосий манба сифатида майдонга чиқади. Жумладан, ҳозирги кунда ўқувчи, талаба ва магистрлар интернет орқали ўзига зарур бўлган кўплаб маълумотларни олмоқда ва қайта ишламоқда. Агар биз шу нуқтаи назардан келиб чиқадиган бўлсак, педагогик технологияни қўлламоқчи бўлган фан ўқитувчиси биринчи навбатда фан бўйича ахборот маълумотларига таянса мақсадга мувофиқ бўлади. Бунда албатта ахборот маълумотлари жуда кўп шунинг учун бу маълумотларни ёш, психологик хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда қайта ишлаб ўқувчилар онгига етказишга ҳаракат қилиши лозим. Ҳозирда мавжуд бўлган педагогик технологиялар (уларни таркибида албатта ахборот технологиялари мавжуд)ни бир қанча белгиларига қараб турларга ажратилади. Бу белгилар ҳақида гапиришдан олдин шуни эслатиб ўтишимиз керакки, педагогик технология доимо комплекс ҳарактерга эга бўлиб, у фақатгина биттагина омилдан, методдан, тамойилдан фойдаланмайди, лекин ҳар бир педагогик технологиядан асосий эътибор таълим жараёнининг у ёки бу томонига қаратилиши натижасида уларни шу белгилари бўйича турларга ажратилади. Жумладан: Таълим олувчига ёндошув тури бўйича:Талабаларга таълим-тарбия бериш жараёнида институт кафедраларида ҳамкорлик технологияларига йўналтирилган ҳолда, мавзуларнинг дидактиканинг қонуниятларига таянган (яъни, оддийдан мураккабига томон) ҳолда, жамият эҳтиёжларини, педагогик-психологик ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда, шахсни ҳозирги давлатимиз сиёсатига мос ғоявий концепциялар асосида тарбиялашда ёшларга оид давлат сиёсатини устивор йўналишларини эркин тарбия жараёнида уларнинг онгига сингдириб бориш масалаларни ечишга йўналтирилган

: - ҳамкорлик технологияларига йўналтирилган;
- дидактик йўналтирилган;
- ижтимоий йўналтирилган; - педагогик йўналтирилган;
- шахсга йўналтирилган;
- инсонпарварликка ва шахсга йўналтирилган;
- эркин тарбияга йўналтирилган; Баркамол авлод, комил инсонни тарбиялаш ва таълим бериш йўналишидаги таркибида ахборот,телекоммуникацион технологиялар мавжуд педагогик технологияларни юқорида айтилганларданташқари яна бир қанча белгиларига кўра ҳам турларга ажратилади. Бундай турларга ажратишлар ҳар бир педагогик технология ўзига хос серқирра эканлигидан келиб чиқади ҳамда уларни илмий- назарий ҳамда амалий мақсадлар нуқтаи назаридан чуқур таҳлил қилишга, ўзлаштиришга, янада ривожлантиришга хизмат қилади

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Масофавий таълимнинг етти жиҳати. – Т., 2009.
2. Таълимда ахборот технологиялари. Олий таълим муассасалари учун /Р.Ҳамдамов, У.Бегимкулов, Н.Тайлоков

PSIXOLOGIYANING FANLAR TIZIMIDA TUTGAN O'RNI

Karimova Nargiza Baxtiyorovna

Xorazm viloyati Shovot tumani

44-son amaliyotchi psixologi.

Email:nargizamaktab@umail.uz

Taxirova Sabohat Rustamovna

Xorazm viloyati Shovot tumani

49-IDUM amaliyotchi psixologi.

Email:sabohat49maktab@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixologiya fanining fanlar tizimida tutgan o'rni va fanlarni o'qitilishida o'quvchi yoshlar bilim o'lishi uchun qanday ahamiyatga ega ekanligi haqida mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zi: Tabiat, shaxs, psixologiya

Psixologiya yaxlit va mustaqil fan sifatida odamlarda gumanistik mentalitetning shakllanishiga xizmat qilib, inson omiliga aloqadorligi uning shu yo'nalishdagi muammolarni ma'lum ma'noda o'rganadigan barcha fanlar bilan bevosita aloqasini taqozo etadi. Bular birinchi navbatda ijtimoiy-gumanitar fan sohalari bo'lib, psixologiyaning ular orasidagi mavqei o'ziga xos va yetakchidir.

1. **Falsafa** va uning oxirgi paytlarda shakllanib, rivojlanib borayotgan ijtimoiy falsafa qismi bilan bo'lgan aloqa bu ikkala fanning inson va uning hayoti mohiyatini to'la anglash va uning rivojlanish tendensiyalarini belgilashdagi o'rni va ahamiyatidan kelib chiqadi. Tabiat, jamiyat va inson tafakkurining rivojlanishiga oid bo'lgan umumiy qonuniyatlar va prinsiplarni psixologiya falsafaning bazasidan oladi va shu bilan birga o'zi ham inson ongi va tafakkuri qonuniyatlari sohasidagi yutuqlari bilan falsafani boy ma'lumotlarga ega bo'lishiga yordam beradi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, mustaqillik mafkurasi va milliy ongning shakllanishiga taalluqli umumiy ilmiy qonuniyatlarni izlashda ham yurtimiz sharoitida bu ikkala fan-falsafa va psixologiyaning hamkorligi bevosita sezilmoqda.

2. **Sotsiologiya** fani ham yangicha ijtimoiy munosabatlar sharoitida o'z taraqqiyotining muhim bosqichiga o'tgan ekan, psixologiya ushbu fan erishgan yutuqlardan ham foydalanadi, ham ularning ko'lamini kengayishiga baholi qudrat xizmat qiladi. Ayniqsa, psixologiyadan mustaqil ravishda ajralib chiqqan, bugungi taraqqiyot davrimizda alohida ahamiyat kasb etgan ijtimoiy psixologiyaning sotsiologiya bilan aloqasi uzviy bo'lib, ular jamiyatda ijtimoiy taraqqiyot va progressni ta'minlash ishiga xizmat qiladi.

3. **Pedagogika** bilan psixologiyaning o'zaro hamkorligi va aloqasi an'anaviy va azaliy bo'lib, ularning yosh avlod tarbiyasini zamon talablari ruhida amalga oshirishdagi roli va nufuzi o'ziga xosdir. Respublikamizda amalga oshirilayotgan yangi «Ta'lim to'g'risidagi qonun» hamda «Kadrlar tayyorlashning milliy Dasturi»ni amalga oshirish ham ikki fan hamkorligi va o'zaro aloqasini har qachongidan ham dolzarb qilib qo'ydi. Milliy dasturda e'tirof etilgan yangicha modeldagi **shaxsni** kamol toptirish, uning chuqur bilimlar sohibi bo'lib yetishishi, barkamolligini kafolatlovchi shart-sharoitlar orasida yangi pedagogik texnologiyalarini ta'lim va tarbiya jarayonlariga tadbiq etishda pedagogikaning o'z uslub va qoidalari yetarli bo'lmaydi.

4. **Tabiiy fanlar: biologiya, fiziologiya, ximiya, fizika va b.q.** psixik xodisalar va jarayonlarning tabiiy fiziologik mexanizmlarini tushunish va shu orqali ularning kechishi qonuniyatlarini ob'ektiv o'rganish uchun material beradi. Ayniqsa, bosh miyaning hamda markaziy asab sistemasining psixik faoliyatlarini boshqarishda va ularni muvofiqlashtirishdagi rolini e'tirof etgan holda psixologiya fani tabiiy fanlar erishgan yutuqlar va ulardagi tadqiqot uslublaridan omilkorona foydalanadi.

5. **Kibernetika** fani sohasidagi yorishilgan yutuqlar psixologiya uchun ham ahamiyatli va zarur bo'lib, u inson shaxsining o'z-o'zini boshqarish va psixik jarayonlarni takomillashtirish borasida axborotlar texnologiyasi va kibernetika tomonidan qo'lga kiritilgan yutuqlar va tadqiqot metodlari, maxsus dasturdan o'z o'rnida foydalanadi. Ayniqsa, ma'lumotlar asri bo'lgan XX va har bir alohida ma'lumotning qadr-qimmatini oshishi kutilayotgan XXI asrda informatsion texnologiyalar va modellashtirish borasida psixologiya hamda kibernetika hamkorligining salohiyati yanada ortadi.

6. **Texnika fanlari** bilan psixologiyaning o'zaro aloqasi va hamkorligi ayniqsa, asr oxiriga kelib yaqqol sezilmoqda. Bir tomondan murakkab texnikani boshqaruvchi inson ongi muammosini

yechishda, ikkinchi tomondan, psixik hayotning murakkab qirralarini ochishda maxsus texnik vositalardan foydalanish zarurati bu ikki yo`nalishning erishgan yutuqlarini birlashtirishni nazarda tutadi. 7. **Iqtisodiyot** bilan psixologiyaning o`zaro aloqasi va hamkorligi ham yangilik bo`lib, ayniqsa, bozor munosabatlariga bosqichma-bosqich o`tish sharoitida iqtisodiy ong hamda iqtisodiy xulqning o`ziga xos namoyon bo`lish qonuniyatlarini o`rganishda ikkala fan teng xizmat qiladi.

Yuqorida ta`kidlangan fan tarmoqlari psixologiya bevosita uzviy aloqada rivojlanadigan fanlarning asosiy qismi xolos. Bugungi kunda har bir fan rivoji uchun inson omilini hisobga olish zarur ekan, psixologiya o`sha barcha fanlar bilan aloqada va hamkorlikda rivojlanadi. Bu tibbiyot, qishloq ho`jaligi, kimyo va oziq-ovqat ishlab chiqarish sanoati, xuquq va madaniyatshunoslik kabi o`nlab fan sohalaridir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Kaykovus. Qobusnoma. -T.:O`qituvchi, 1986 y.
2. Zunnunov A. O`zbek pedagogikasi tarixi. -T.: O`qituvchi, 1997 y. -272 b.
- 3.Sh.A.Do`stmammedov,Z.T.Nishonova Yosh davrlari va pedagogik psixologiya Toshkent-2013 b-133
- 4.S.N.Alimxo`jayeva,F.I.Haydarov Psixologik treninglar Toshkent-2008

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SO'Z TURKUMLARINI O'QITISH VA UNING AHAMIYATI

Kazakova Dilfuza Masharibovna

Xorazm viloyati Urganch shahar

11- son umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda so'z turkumlari, uni o'qitish va uning ahamiyati tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinflar, so'z turkumi, sifat, son, ot, fe'l, ahamiyat.

Boshlang'ich sinflarda morfologiyadan “ot”, “sifat”, “son”, “fe'l”, “bog'lovchi” tushunchalarni, sintaksisda “gap”, “ega”, “kesim”, “ikkinchi darajali bo'lak” tushunchalarini, so'z yasalishidan “o'zak”, “qo'shimcha”, “o'zakdosh so'zlar” kabi tushunchalarni shakllantirish ustida ish olib boriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida so'z turkumi bilan umumiy tanishtirilgandan so'ng har bir leksik-grammatik guruh alohida o'rganiladi. Bu so'z turkumlarini o'rganishning boshlang'ich bosqichidayoq ular taqqoslashga qulay sharoit yaratadi va bu bilan shakllantiradigan grammatik tushunchaning asosiy tomonlarini aniqroq ajratishga imkon beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ot, sifat, son, fe'lning quyidagi xususiyatlarini bilib oladilar: -so'z nima bildirishi (predmet, predmet belgisi, predmet sanog'i va tartibi, predmet harakati yoki holati); - so'roqlarga javob bo'lishi; -o'zgarish-o'zgarishlik; -gapda, asosan, qanday bo'lak vazifasida kelishi. O'quvchilar mana shu o'rgangan bilimlari asosida so'z turkumlarini taqqoslaydilar. O'quvchilar nimani o'rganganlariga qarab, har bir so'z turkumining grammatik belgilari haqidagi bilimlari asta kengaya, chuqurlasha boradi. Dasturga ko'ra, 1-2-sinflarda so'zlar javob bo'ladigan morfologik so'roqlarga qarab tasniflanadi. 3-sinfda “so'z turkumi” tushunchasi shakllantiriladi. O'quvchilar har bir so'z turkumiga xos ayrim belgilar (so'z turkumlarining umumlashtirilgan leksik ma'nolari, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanilishi, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, ot, sifat, son va fe'lning gapdagi vazifasi) bilan tanishtiriladi. 4-sinfda so'z turkumlarining morfologik-sintaktik xususiyatlari haqidagi bilim chuqurlashtiriladi: o'quvchilar otlarning egalik va kelishiklar bilan o'zgarishini, sifat va sonning gapdagi vazifasi, kishilik olmoshlari va ularning kelishiklar bilan turlanishini, fe'llarda shaxs-son va zamonni o'rganadilar.

O'quvchilarda so'z turkumlarini bilish ko'nikmasi ularning belgilari yig'indisini egallashlari asosida shakllantiriladi. Masalan, gul, guldor, gulladi so'zlarining qaysi so'z turkumiga kirishini bilish uchun II sinf o'quvchisi quyidagicha fikr yuritadi: nima? – gul, bu so'z narsani bildiriyapti, ko'plikda qo'llanadi – gullar, bu ot; guldor so'zi qanday? So'rog'iga javob bo'lyapti, narsaning belgisini bildiriyapti, bu – sifat; gulladi so'zi nima qildi? So'rog'iga javob bo'lyapti, narsaning holatini bildiriyapti, bo'lishsiz shaklda qo'llanadi – gullamadi, bu – fe'l.

Boshlang'ich sinflar dasturi o'quvchilarni so'z turkumlari mustaqil va yordamchi so'z turkumlariga bo'linishi bilan maxsus tanishtirishni ko'zda tutmaydi, ammo o'qituvchi bolalarni so'z turkumlarining belgilari bilan amaliy tanishtiradi. Masalan, o'quvchilar mustaqil so'z turkumlari: ot, sifat, son, olmosh, fe'lning gap bo'lagi vazifasida kelishini, bog'lovchi gap bo'lagi bo'lmasligini biladilar. So'z turkumlarini o'rganishdagi asosiy vazifa o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish, lug'atini yangi ot, sifat, son, fe'llar bilan boyitish, o'quvchilar shu vaqtgacha foydalanib kelayotgan so'zlarning ma'nosini aniq tushunishiga erishish, bog'lanishli nutqda u yoki bu so'zdan o'rinli foydalanish malakasini o'stirish hisoblanadi. Bu vazifalarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun so'z turkumlarini o'rganish jarayonida sinonim, antonimlar (terminlar berilmaydi) ustida muntazam ish olib boriladi, o'quvchilar ko'p ma'noli so'zlar, ularning o'z va ko'chma ma'noda ishlatilishi bilan tanishtiriladi. Bunda ta'limni o'quvchilarni shaxsiy tajribalari, bevosita ko'rganlari, radiodan eshitganlari, kitobdan bilib olganlari bilan bog'lash muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarda kuzatish, muhim narsalarni sezish ko'nikmalarini shakllantirish, atrof-muhit haqidagi bilimlarini boyitish bilan bir vaqtda ularning nutqini o'stirish vazifasi ham amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Qosimova K. Va boshqalar. Ona tili. “O'qituvchi”.2003 yil. 86-93 bet
2. Fuzailov S. Va boshqalar. Ona tili III-sinf. Toshkent.2003 yil. 94-98 bet

DIDAKTIK O'YIN -O'QUVCHINING O'QUV FAOLIYATINI OSHIRUVCHI VOSITA

Kenjayeva Ro'za Babadjanovna

Urganch tumani 38-son maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada didaktik o'yinlar -hissiy ta'lim o'yinlari, so'z o'yinlari, tabiat bilan tanishish uchun o'yinlar, matematik tasvirlarni shakllantirish bo'yicha va boshqa o'yinlar haqida to'htalib o'tilgan. Ba'zida o'yinlar material bilan bog'liq: didaktik o'yinchoqlar bilan o'yinlar, stolga bosilgan o'yinlar, so'z o'yinlari, psevdosyujetli ekanligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: kognitiv faollik, hissiy ta'lim, psevdosyujetli o'yin, ob'ektlar, o'yinchoqlar, dialog.

Didaktik o'yinlar ta'lim mazmuni, bolalarning kognitiv faolligi, o'yin harakatlari va qoidalari, bolalarning tashkiloti va munosabatlari, o'qituvchi ro'lida farqlanadi. Ro'yxatda keltirilgan belgilar barcha o'yinlarga xosdir, ammo ba'zilarida ba'zilar aniqroq, boshqalari - boshqalarda. Turlari bo'yicha o'yinlarning aniq tasnifi yo'q. O'yinlar ko'pincha ta'lim va tarbiya mazmuni bilan bog'liq. O'zining kitobida Zimny O.V. quyidagi tasnifni ajratib ko'rsatadi: hissiy ta'lim o'yinlari, so'z o'yinlari, tabiat bilan tanishish uchun o'yinlar, matematik tasvirlarni shakllantirish bo'yicha va boshqalar. Ba'zida o'yinlar material bilan bog'liq: didaktik o'yinchoqlar bilan o'yinlar, stolga bosilgan o'yinlar, so'z o'yinlari, psevdosyujetli o'yinlar.

O'yinlarning ushbu guruhlanishi ularning o'rganishga, bolalarning kognitiv faolligiga e'tibor qaratadi, lekin didaktik o'yin asoslarini - bolalarning o'yin faoliyatining xususiyatlarini, o'yin vazifalarini, o'yin harakatlari va qoidalarini, bolalarning hayotini tashkil etishni yetarlicha ochib bermaydi. Bolalar, tarbiyachining ko'rsatmasi Gazman O.S. kitobida va Xaritonova N.E. “Maktabga o'yin bilan” o'quvchilarning faoliyat turiga qarab guruhlangan didaktik o'yinlarning bir nechta turlari mavjud: sayohat o'yinlari, o'yinlar – topshiriqlar, taxmin qilish o'yinlari, puzzle o'yinlari, o'yinlar-suhbatlar (o'yinlar-dialoglar).

Sayohat o'yinlari. Sayohat o'yinlari o'quv materialini birlashtirishga yordam beradi, munosabatlarni o'rnatishga imkon beradi. Talabalarning faolligiga o'yinning qiziqarli syujeti, bolalarning shaxsiy ishtiroki, ularning og'zaki xabarlarini, tajribalari ham erishiladi.

Sayohat o'yinining maqsadi taassurotni kuchaytirish, bolalarning e'tiborini yaqin atrofdagi, lekin ular tomonidan sezilmaydigan narsalarga jalb qilishdir. Sayohat o'yinlari diqqatni, kuzatishni, o'yin vazifalarini tushunishni kuchaytiradi, qiyinchiliklarni engish va muvaffaqiyatga erishishni osonlashtiradi. O'yinda o'qituvchining roli murakkab bo'lib, u bilimni, bolalarning savollariga javob berishga, ular bilan o'ynashga, o'quv jarayonini sezmasdan boshqarishni talab qiladi.

O'yinlar - topshiriqlar. Ular ob'ektlar, o'yinchoqlar, og'zaki topshiriqlar bilan harakatlarga asoslangan. Ulardagi o'yin vazifasi va o'yin harakatlari biror narsa qilish taklifiga asoslanadi: “Pinokkioga barglar qaysi daraxtdan tushganini aniqlashga yordam bering”, “Dunnoning uy vazifasini tekshiring”.

Taxmin qilish o'yinlari «Nima bo'lar edi ..?» yoki «Men nima qilardim ...», «Kim bo'lishni xohlaysiz va nima uchun?», «Kimni do'st sifatida tanlagan bo'lardingiz?» va boshqalar Ba'zan rasm bunday o'yinning boshlanishi bo'lishi mumkin. O'yinning didaktik mazmuni shundan iboratki, bolalar oldiga vazifa qo'yiladi va keyingi harakatni tushunishni talab qiladigan vaziyat yaratiladi. O'yin vazifasi “Nima bo'lardi ..?” Sarlavhasida yotadi. yoki “Men nima qilardim ...”. O'yin harakatlari topshiriq bilan belgilanadi va bolalardan belgilangan shartlarga yoki yaratilgan sharoitlarga muvofiq maqsadga muvofiq harakat qilishni talab qiladi. Bolalar taxminlar qiladilar, aniqlaydilar yoki umumlashtirilgan dalillarni aniqlaydilar. Ushbu o'yinlar bilimlarni sharoitlar bilan bog'lash, sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatish qobiliyatini talab qiladi. Ular shuningdek, raqobatbardosh elementni o'z ichiga oladi: “Kim buni tezroq aniqlaydi?”

Puzzle o'yinlari. Topishmoqlar xalqning o'zi tomonidan yaratilgan, marosim, marosimlarga kiritilgan, bayramlarga kiritilgan. Ular bilimni, topqirlikni sinash uchun ishlatilgan. Hozirgi vaqtda topishmoqlar, taxmin qilish va taxmin qilish o'quv o'yinlarining bir turi sifatida qaraladi. Topishmoqning asosiy belgisi - bu echilishi kerak bo'lgan murakkab tavsif (taxmin qilish va isbotlash). Bu tavsif lakonik bo'lib, ko'pincha savol shaklini oladi yoki u bilan tugaydi. Topishmoqlarning asosiy xususiyati mantiqiy vazifadir. Mantiqiy vazifalarni qurish usullari har xil, ammo ularning

barchasi bolaning aqliy faoliyatini faollashtiradi. Taqqoslash, eslash, o'ylash, taxmin qilish zarurati - aqliy mehnatga quvonch keltiradi. Topishmoqlarni yechish tahlil qilish, umumlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi, fikr yuritish, xulosa chiqarish, xulosa chiqarish qobiliyatini shakllantiradi.

Suhbat o'yinlari (dialoglar). Suhbat o'yini o'qituvchining bolalar bilan, bolalarning o'qituvchi bilan va bolalarning bir-biri bilan muloqotiga asoslanadi. Bu muloqot bolalarning o'yin o'rganish va o'yin faoliyatining o'ziga xos xususiyatiga ega. Suhbat o'yinida o'qituvchi ko'pincha o'zidan emas, balki bolalarga yaqin bo'lgan xarakterdan kelib chiqadi va shu bilan nafaqat o'yin muloqotini saqlab qoladi, balki uning quvonchini, o'yinni takrorlash istagini oshiradi. Biroq, suhbat o'yini to'g'ridan-to'g'ri o'qitish usullarini yaxshilash xavfi bilan to'la. Tarbiyaviy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan syujet mazmuni - o'yin mavzusi, o'yinda aks ettirilgan o'rganish ob'ektlarining ayrim jihatlariga qiziqish uyg'otadi. O'yinning kognitiv mazmuni “yuzada” yotmaydi: siz uni topishingiz, olishingiz kerak - kashfiyot qilishingiz va natijada biror narsani o'rganishingiz kerak.

Suhbat o'yinining ahamiyati shundaki, u hissiy va aqliy jarayonlarni faollashtirishga talablar qo'yadi: so'zlar, harakatlar, fikrlar va bolalarning tasavvurlari birligi. Suhbat o'yini o'qituvchining savollarini, bolalarning savol-javoblarini tinglash va eshitish, suhbat mazmuniga e'tibor qaratish, aytilganlarni to'ldirish, fikr bildirish qobiliyatini tarbiyalaydi. Bularning barchasi o'yin tomonidan qo'yilgan muammoni hal qilish uchun faol izlanishni tavsiflaydi. Suhbatda ishtirok etish qobiliyati kichik ahamiyatga ega emas, bu tarbiya darajasini tavsiflaydi. Suhbat o'yinining asosiy vositasi so'z, og'zaki tasvir, kirishdir biror narsa haqida hikoya. O'yin natijasi bolalar tomonidan olingan zavqdir.

Didaktik o'yinning qiziqarli turi G.K. Selevko. O'yin metodologiyasidan kelib chiqib, u boshqa turlar qatorida (mavzu, syujet, rol o'ynash, taqlid qilish, dramatizatsiya) biznes o'yinini ajratib ko'rsatishni taklif qildi.

Biznes o'yin. Ishbilarmonlik o'yini - bu berilgan qoidalarga muvofiq o'ynash orqali professional yoki boshqa faoliyatni taqlid qiluvchi vaziyatlarni taqlid qilish usuli. O'yin protsedurasining asosiy elementi skriptdir. U asosiy bosqichlarga, operatsiyalarga va bosqichlarga bo'lingan o'yinning umumiy ketma-ketligini ko'rsatadi va oqim sxemasi sifatida taqdim etiladi.

Faoliyatning ushbu turi bilim tizimini mustahkamlashga, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga, jamoaviy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini yaxshilashga, har xil turdagi muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Didaktik o'yinlarni tasniflashning yana bir turi: o'rgatish, nazorat qilish, umumlashtirish.[5.]

Agar o'quvchilar unda qatnashsa, yangi bilim, ko'nikma va malakalarni egallasa yoki ularni o'zinga tayyorgarlik jarayonida egallashga majbur bo'lsa, o'yin tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'ladi. Bundan tashqari, bilimlarni o'zlashtirish natijasi qanchalik yaxshi bo'lsa, kognitiv faoliyat motivi nafaqat o'yinda, balki materialning o'zida ham shunchalik aniq ifodalanadi.

Nazorat qiluvchi o'yin bo'ladi, uning didaktik maqsadi ilgari olingan bilimlarni takrorlash, mustahkamlash, sinab ko'rishdir. Unda ishtirok etish uchun har bir talaba ma'lum tayyorgarlik ko'rishi kerak.

Umumlashtiruvchi o'yinlar bilimlarni birlashtirishni talab qiladi. Ular turli xil ta'lim vaziyatlarida harakat qilish qobiliyatini egallashga qaratilgan fanlararo aloqalarni o'rnatishga hissa qo'shadilar. Shunday qilib, didaktik o'yinlar yangi materialni tushunish va tushunish, o'zlashtirish va umumlashtirish, tushunchalar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish, o'z fikrini va nutqini ifodalash uchun foydali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Аникеева Н.П. Воспитание игрой. Москва: «Прогресс», 1987 г. - 316с
2. Удадьцова Е. И., «Дидактические игры в воспитании и обучении дошкольников», Минск, 1996 г

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIGA MATEMATIKA DARSLARIDA KOMPYUTER IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH

Kobulova Marxabo

Xudaybyerdiyev Usmon

Bog'ot tumani 31- maktabning
matematika va informatika fanlari o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o'quvchilarning matematika faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda “Matematika fanini o'qitishda” “Kompyuter imkoniyatlaridan foydalanish” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: kompyuter, tarbiya, ijodkor, pedagogik, shaxs manfaati, ta'lim.

Yuqori sinf darslarida matematika fanlarini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish bugungi kunda barcha o'qituvchilar oldiga ma'lum vazifalar qo'yimoqda. Shu jumladan, 5- sinf matematika darslarini o'qitishda ham axborot texnologiyalaridan foydalanish mumkin. Yuqori sinflarda o'quv fanlarini o'qitish jarayonida kompyuterdan ko'rgazmali vosita, o'quvchilar mustaqil o'zlashtirishiga mo'ljallangan didaktik o'quv materiallari, o'z-o'zini nazorat qilish va ixtirochilik qobiliyatlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan ijodiy texnologik obyektlar sifatida foydalanishga asosiy e'tibor qaratilishi zarur. So'nggi yillarda kompyuterlar va axborot texnologiyalari hayotimizga dadil kirib kelmoqda. Kompyuter — bugungi kunda axborotlarni olish va qayta ishlashning muhim vositasi bo'lib, uning tezkorligi tasavvumi loq qoldiradi. Shuning uchun ham bu vositalarning o'quv jarayoniga joriy etilishini hozirgi davrda tabiiy hol deb qarash joiz bo'ladi. Didaktik darslik bo'yicha qo'llanayotgan kompyuter jarayonlarini ma'lum tizimga solishiga urinib ko'raylik.

1. Multimediya texnologiyalar tufayli o'quvchilarda qiziqish va manfaatdorlik tug'diradi.
2. Fikrlash faoliyatini faollashtirib, o'tilgan materialni samarali o'zlashtirish imkonini beradi.
3. Amalda namoyish etilishi qiyin bo'lgan jarayonlarni modellashtirish va ko'rsata olish imkonini beradi.
4. Materialni o'rganish sur'ati bilan bir qatorda uni tushunish, anglash o'qitishni yakka-yakka (individual) shaklda o'tkazish imkonini beradi.
5. Na faqat sirtqi tizimda, balki, betobligi yoki boshqa obyektlar sabablar darslarda ishtirok eta olmagan o'quvchilar bilan uzoq masofadan turib mashg'ulot o'tkazish imkonini beradi. O'quvchilarga ma'ruza va referatlar tayyorlash jarayonida INTERNET orqali materiallarni mustaqil ravishda izlab topish va foydalanishga imkon yaratadi.
6. Mashg'ulotlarning samaradorligi haqida mashg'ulotni to'plash hamda qayta ishlash tezligini keskin oshiradi.

Matematika darslarida o'quvchilarni fikrlash qobiliyatini shakllantirish maqsadida kompyuterdan foydalanish masalasiga to'xtalib o'tamiz. O'qituvchi o'z mashg'uloti davomida o'quvchilarga ma'lum hajmdagi mashg'ulotlarni beribgina qolmay, ularda turli vositalardan, jumladan, kompyuterdan foydalanib, mustaqil ravishda boshqa ma'lumotlarni izlab topishga ishtiyoq tug'dirishni shakllantirishga erishishi lozim. O'quvchilarning mustaqil ravishda bilishga harakati yaxshi tashkil etilgan bo'lsa, mashg'ulot shuncha samarali va sifatli o'tadi.

1. Beshinchi sinfda qo'shish amalining o'rin almashtirish xossasini o'rgatishda:
2. Analogik ravishda ko'paytirish jadvali o'rganiladi:
3. O'lchov birliklarini o'rganishda:
4. Tenglamani yechishda.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi idra kadrlar tayyorlash Milliy dasturidagi maqsad va vazifalarga muvofiq islohotlar amalga oshirilmoqda. Ana shulardan biri yangi pedagogik jarayonlarni va jahon pedagogika fanidagi yangi yo'nalishlarni o'zlashtirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimov L.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. T: «Ma'naviyat», 2008.176.
2. Xidirova D. Bilimdonlar bellashuvi (3- sinf uchun). — Boshlang'ich ta'lim, 2009, №1, 18-19.
3. «Boshlang'ich ta'lim» ilmiy -uslubiy jurnali. 2007-2012 yillar chiqqan sonlari.

MATEMATIKA DARSIDAN O'QUVCHILARIGA YANGI MAVZUSINI TUSHUNTIRISHDA “3/3, 4/4” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Kosimov Sultonmurod Gofforovich
Allanazarov Samandar Kuchkorovich

Bogot tumani 31- maktabning
matematika fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada maktab o'quvchilarini matematika fanidan bilimlarni shakllantirishda va yangi g'oyalar, fikrlar paydo bo'lishida “3/3, 4/4” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: o'quvchi, metod, jamiyat, kichik, tarbiya, ijodkor, bilim, ong.

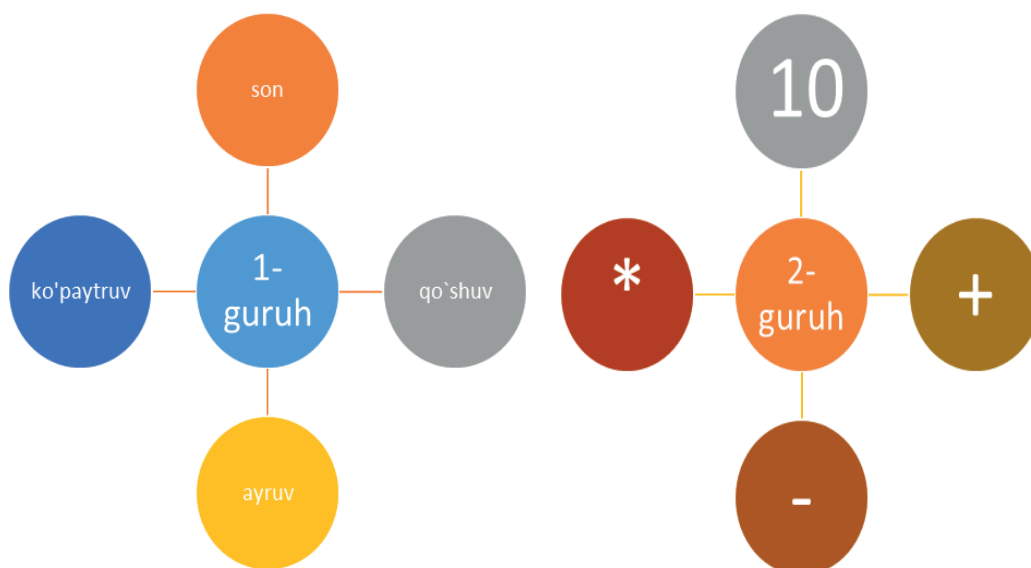
Mustaqil O'zbekiston Respublikasida shakllanayotgan milliy istiqlool g'oyasi Respublika Konstititsiyasida e'tirof etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va jamiyatni barpo etish, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy hamda madaniy rivojlanishning yuqori bosqishlariga ko'tarish, jahon hamjamiyati safidan munosib o'rin egallashga yo'naltirilgan ezgu maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

O'qituvchilarning matematika fani asoslarini o'qitishda yo'naltirilgan mashg'ulotlar jarayonini noan'anaviy shakllarda tashkil etish, ta'lim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi ta'lim oluvchilar tomonidan nazariy bilimlarning puxta, chuqur o'zlashtirilishi, ularda amaliy ko'nikma va malakalarning hosil bo'lishining kafolati bo'la oladi.

“3/3, 4/4” metodi - mazkur metod muqobili hisoblanib, o'quvchilardan o'rganilayotgan mavzu (yoki bo'lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi. Unga ko'ra o'qituvchi mavzu (yoki bo'lim, bob) yuzasidan 3 ta yoki 4 ta to'g'ri va unga teng nisbatda (3 ta yoki 4 ta) bo'lgan va noo'rin qo'llanilgan tushunchalar (so'zlar, belgilar, tasvirlar va ...)dan iborat tizimni shakllantiradi. O'quvchilar ushbu tizimdan mavzu (yoki bo'lim, bob)ga taalluqli bo'lmagan tushunchalarni ajratadilar va harakatlarining mohiyatini izohlaydilar.

Metodni qo'llashda quyidagi harakatlar tashkil etiladi:

- o'qituvchi o'zaro teng nisbatda mavzu (yoki bo'lim, bob)ga oid va oid bo'lmagan asosiy tushunchalar tizimi yaratadi;
- o'quvchilar mavzu (yoki bo'lim, bob)ga oid va oid bo'lmagan asosiy tushunchalarni aniqlaydilar va daxldor bo'lmagan asosiy tushunchalarni tizimdan chiqaradilar;
- o'quvchilar o'z harakatlarining mohiyatini izohlaydilar.

Xulosa qilib aytganda ushbu metoddan individual, guruhli va ommaviy shaklda o‘quvchilar tomonidan mavzuning puxta o‘zlashtirilishini ta’minlash hamda ularning bilimlarini aniqlash maqsadida foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshkaraev, K., Norimbetova, Z. (2020). Methodological recommendations for organizing and holding mathematical circles. European Scientific Conference, 248-250.
2. Narimbetova, Z. A. (2020). Matematika fanida ta’lim texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilar tafakkurining rivojlantiruvchi omil. Academic research in educational sciences, 1(3), 1253-1261.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARS JARAYONLARIDA XALQ OG'ZAKI IJODIDAN FOYDALANISH

Kurbanova Shahnoza Gafurjanovna

Urganch shahri 18-maktabning

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Shamuratova Shaxlo Salayevna

Telefoni: +99897 510 55 66

Annotatsiya: Bu maqolada o'quvchilarning nutqini o'stirish ko'zda tutiladi. Avvalambor biz o'quvchilarning og'zaki nutqini o'stirishimiz lozim. Bunda biz ko'proq xalq og'zaki nutqidan foydalanamiz.

Kalit so'zlar: kitob o'qish, samarali o'qish texnologiyasi, tanqidiy fikrlash.

Ushbu maqolada dars jarayonlarida xalq og'zaki nutqidan o'rinli foydalanish usullari ko'rsatilgan. Xalq og'zaki nutqining har bir turi biz uchun juda muhimdir. Maqolada bu haqda ham fikr yuritiladi. Dars jarayonlarida xalq og'zaki ijodidan, jumladan topishmoqlardan foydalanish samarasi ham yoritilgan.

Bugungi kunda “Ta'lim to'g'risida” gi qonun, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” uning tarkibiy qismi bo'lgan 2004-2009 yillarda maktab ta'limini rivojlantirish “Davlat umum milliy dasturi” kabi muhim hujjatlar ta'lim tarbiya sohasiga jiddiy e'tabor berilganligi bilan ahamiyatlidir.

Prezidentimiz I.A.Karimov 2005 yil 28 sentabr PQ -191 sonliq arori O'zbekiston Respublikasi Jamoat ta'lim Axborot tarmog'ining tashkil etish to'g'risida ham ishlab chiqdi. Maqsadi aholining kompyuter va ma'lumotlarning etkazib berish uchun milliy Ziyonet tarmog'ini tashkil qilinishi.

“Maktabni kelajakka qo'yilgan poydevor” deb bejiz aytishmagan. A. Avloniy shunday degan “Dunyo imoratlari ichida eng ulug'li maktab, kasblarning ichida eng sharaflisi o'qituvchi va murabbiy”. Maktabda o'qish va o'qitish bu baxtdir. Mana shu qutlug' dargohda farzandlarimiz oq-qorani tanishadi, kamolga etishadi, ilm cho'qqilarini egallash uchun dastlabki parvozga shaylanishadi. Ularning har tomonlama etuk inson sifatida komil topishida bu mo'tabar maskanning o'z o'rnini o'z mavqei bor

Boshlang'ich ta'lim jarayoni juda murakkab jarayondir. Chunki bola bevosita o'yin faoliyatidan ta'limiy faoliyatga kirishadi. Qadim va narqiron O'zbek xalqi doimo ziyoga ilm –hunar egallashga intilgan. Xalq donishmandligida yoshlarni ilmiy, hunarli qilib tarbiyalashga va kattalar tajribasini ularga sindirish masalasiga katta o'rin berilgan. Bu donishmandlik manbai bo'lgan xalq og'zaki ijodida xalqimiz hayotining manzaralari, turmush tartibi, qadimgi urf-odatlar va marosimlarining o'zida aks ettirgan dostonlar, ertaklar, latifalar, tezaytishlar, topishmoqlar, maqollar yosh avlodga ta'lim –tarbiya berishda, oilada bola tarbiyasida juda muhim vosita bo'lib xizmat qilib kelgan. Bugungi kunda ham xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish dasturlar va qo'llanmalar yaratishga hozirgi kun pedagogikafaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Topishmoqlar xalq og'zaki ijodining kichik va qadimiy janri hisoblanib, uning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati beqiyosdir. Topishmoqni o'rganish unga javob topish orqali bolalar predmetlarni kelib chiqishi uning inson hayotidagi o'rnini va roli haqida tasavvur aega bo'ladi, ularning qiziqishi ortadi, ongi va tafakkuri o'sadi. Boshlang'ich sinflarda dars jarayonlarida topishmoqdan foydalanish orqali o'quvchilarning nutq boyiydi, takomillashadi. Ular ifodali, mazmunli o'qishga o'rganadilar. Topishmoqlarning matn mazmuni bilan bog'liq ravishda o'rganishi o'quvchilarning bir tomondan matn mazmunini to'liqroq tushunishi va yaxshi esda saqlashiga turtki bo'lsa, ikkinchidan, ularning darsdagi faolligini oshiradi, dam olish muhitini yaratadi, ekologik tarbiya beradi, ma'naviy-ahloqiy jihatdan kamol toptiradi. Yuqoridagilarga asoslanib, men noan'anaviy darslar o'tishda mavzuga mos maqol va topishmoqlardan unumli foydalanishga harakat qilaman.

Masalan: “Oy allasi” she'rida

Aytsalar oyim bizga,

Uyqu keladi ko'zga. (Alla)

“Kitob- bizning do'stimiz” matnida

Qat-qatqatlama,

Aqling bo'lsa tashlama. (Kitob)

Topishmoqlar darsliklarda turli tartibda berilgan, ayrim o'rinlarda matn mazmunini boyitib

to'ldirilgan, bunda didaktikani izchillik, tizimlilik prinsipi amalga oshiriladi. Ayrim hollarda topishmoqlar butun bir dars uchun berilgan. Bu darsni umumlashtiruvchi dars yoki sinfdan tashqari o'qish darsi sifatida uyushtirish ham mumkin.

Xulosa sifatida shuni aytish kerakki topishmoqning ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati mantiqiy tafakkurni rivojlantiradi. Ularga javob topish ermak uchun emas, balki o'rganilayotgan bilimlar sistemasini taraqqiyoti uchun zarurdir. O'z tajribamdan kelib chiqib shu narsaga amin bo'ldimki, boshlang'ich sinf darslarida topishmoqlardan foydalanish darslar samaradorligini ta'minlash, o'quvchilarga ta'lim –tarbiya berishda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Boshlang'ich ta'lim” jurnali, 2019-yil, 2-son, 12-bet.
2. “Mahoratli pedagog” jurnali, 2018-yil, 5-son, 12-bet.
3. Topishmoqlar va maqollar, Toshkent-2018.
4. O'z ish tajribamdan

4-SINF O'QUVCHILARIGA AZIZ ABDURAZZOQNING “CHUMCHUQ BILAN CHUMOLI” ERTAKI HAQIDAGI MAVZUSINI TAXLIL QILISHDA “YALPI FIKRIY HUJUM” METODIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH

Madaminova Iroda Sadullayevna

Xonqa tuman 24-son maktabning

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annatotsiya: Bu maqolada maktabda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda Aziz Abdurazzoqning “Chumchuq bilan chumoli” ertakini yanada mustaxkamlashda “Yalpi fikriy hujum” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: yalpi, o'quvchi, metod, chumchuq, chumoli, pedagogik, ta'lim.

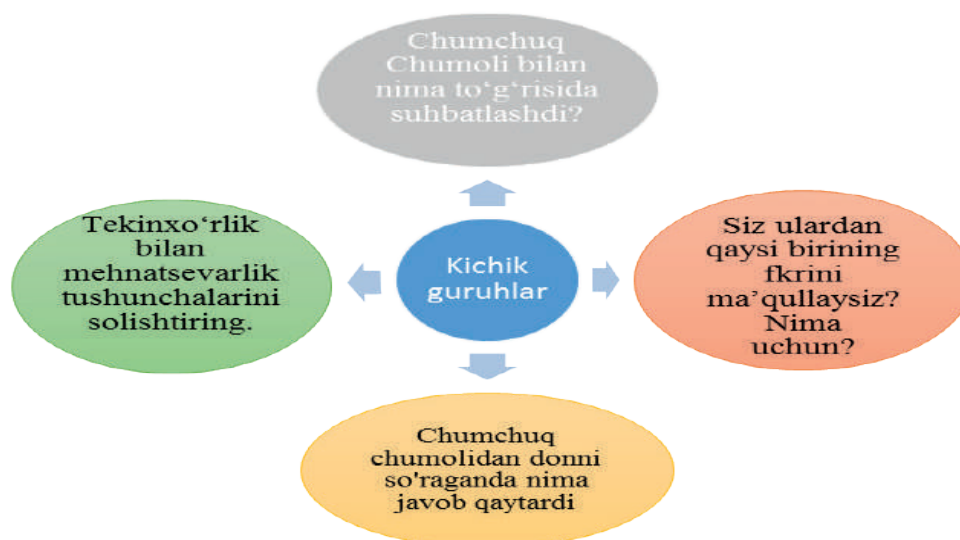
Hozir interfaol mashg'ulotlarni olib borishda ma'lumki, asosan interfaol usullar qo'llanilmoqda. Kelgusida esa bu usullar ma'lum darajada interfaol texnologiyaga o'sib o'tishi maqsadga muvofiq. Bu interfaol usul hamda texnologiya tushunchalarining o'zaro farqini bizningcha, shunday ta'riflash mumkin.

Interfaol ta'lim usuli – har bir o'qituvchi tomonidan mavjud vositalar va o'z imkoniyatlari darajasida amalga oshiriladi. Bunda har bir o'quvchi o'z motivlari va intellektual darajasiga muvofiq ravishda turli darajada o'zlashtiradi.

Interfaol ta'lim texnologiyasi — har bir o'qituvchi barcha o'quvchilar ko'zda tutilgandek o'zlashtiradigan mashg'ulot olib borishini ta'minlaydi. Bunda har bir o'quvchi o'z motivlari va intellektual darajasiga ega holda mashg'ulotni oldindan ko'zda tutilgan darajada o'zlashtiradi.

Interfaol mashg'ulotlarni amalda qo'llash bo'yicha ayrim tajribalarni o'rganish asosida bu mashg'ulotlarning sifat va samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi ayrim omillarni ko'rsatishimiz mumkin. Ularni shartli ravishda tashkiliy-pedagogik, ilmiy–metodik hamda o'qituvchiga, o'quvchilarga, ta'lim vositalariga bog'liq omillar deb atash mumkin. Ular o'z mohiyatiga ko'ra ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishini nazarda tutishimiz lozim.

Metod o'quvchilar tomonidan yangi g'oyalarning o'rta tashlanishi uchun sharoit yaratib berishga xizmat qiladi. Har biri 5 yoki 6 nafar o'quvchilarni o'z ichiga olgan guruhlar 15 daqiqa ichida ijobiy hal etilishi lozim bo'lgan turli topshiriq yoki ijodiy vazifalar beriladi.

Topshiriq va ijodiy vazifalar belgilangan vaqt ichida ijobiy hal etilgach, bu haqida guruh a'zolaridan biri axborot beradi.

Guruh tomonidan berilgan axborot (topshiriq yoki ijodiy vazifaning yechimi) o'qituvchi va boshqa guruhlar a'zolari tomonidan muhokama qilinadi va unga baho beriladi. Mashg'ulot

yakunida o'qituvchi berilgan topshiriq yoki ijodiy vazifalarning yechimlari orasida eng yaxshi va o'ziga xos deb topilgan javoblarni e'lon qiladi. Mashg'ulot jarayonida guruh a'zolarining faoliyatlari ularning ishtiroklari darajasiga ko'ra baholab boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Golish L.V., Xashimova D.P. “Ta’lim jarayonida interfaol ta’lim uslublari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish” treningining o’quv-metodik materiallari. – Toshkent: TDIU, 2014. – 80 b.
2. Sharipov Sh. Kasb-hunar ta’limi tizimida o’quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.
3. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o’qitish texnologiyalari. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH FANINI O'QITISHDA «SWOT-TAHLIL» INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Madaminova Maqsuda Jumabayevna

Qurbonova Feruza Azimboyevna
Bog'ot tumani 10 - son maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda maktabda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasidagi ma'lumotlarni qamrab oladi.

Kalit so'zi: metodi, tajriba, fikr, o'quvchi, ta'lim, bilim, ijod, aqil, faoliyat.

Interfaol o'qitish bu bilish faoliyatini rivojlantirishning maxsus tashqiliy shakli bo'lib, interfaol o'qitish jarayonida ta'lim oluvchi o'qitishning ob'ektidan o'zaro hamkorlikning sub'ektiga aylanishi, o'quv jarayonida faol ishtirok etishi bilan tavsiflanadi.

Zamonaviy pedagogik-psixologik tadqiqotlarning amaliy yo'nalishi sifatida bugungi kunda pedagogikada o'qitishning bir necha metodlari farqlanadi:

1. Passiv - ta'lim oluvchi o'qitishning «ob'ekta» sifatida namoyon bo'ladi (tinglaydi va kuradi);

2. Aktiv - ta'lim oluvchi o'qitish jarayonining «sub'ekti» sifatida namoyon bo'ladi (mustaqil ish, ijodiy topshiriqlar);

3. Interfaol - pedagog va ta'lim oluvchilarning o'zaro hamkorligi.

Interfaol so'zi inglizcha so'z bo'lib, «inter» - o'zaro va «act» - harakat qilmok ma'nolarini bildirib, ularning umumiy mazmuni interfaol - ya'ni o'zaro harakat qilmok; ma'nosini anglatadi. Bunday o'zaro harakat turlariga «o'quvchi - o'qituvchi» va «o'quvchi- o'quvchi»ning maqsadli harakatlarini kiritish mumkin. Interfaol o'qitishda o'qituvchi o'quv faoliyatning faol tashkilotchisi bo'lib, o'quvchi bu faoliyatning sub'ekta sifatida namoyon bo'ladi.

O'qitishning interfaol metodlari hayotiy vaziyatlarni modellash, rolli o'yinlardan foydalanish, muammolarni hamkorlikda yechishda ko'rib chiqiladi.

“Fermentlar” mavzusini o'qitishda juda ko'plab pedagogik texnologiyalar qo'llanildi va shular orasidan mavzuga mos bo'ladigan blis-so'rov, FSMU, SWOT tahlil va keys-stadi texnologiyalari tanlab olinadi.

Biologiya va kimyo fanidan fermentlar mavzusini o'qitishda Swot- tahlil metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni xal etish yullarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S - (strength) - kuchli tomonlari

W - (weakness) - zaif, kuchsiz tomonlari

O - (opportunity) - imkoniyatlari

T - (threat) – to'siqlar.

Namuna: boshlang'ich sinflarda ona tili va adabiyot fanlaridan mavzularni o'qitishda multimediy vositalaridan foydalanishning kuchli va kuchsiz tomonlari, ichki imkoniyatlari hamda o'qitishda multimediy vositalaridan foydalanishga to'sqinlik.

S - O'qitishda multimediy vositalaridan foydalanishning kuchli tomonlari Axborotlarni samarali o'zlashtirish

W - O'qitishda multimediy vositalaridan foydalanishning kuchsiz tomonlari Axborotlarni qabul qilishni faqat bir tomonlama bo'lishi, sinfda pedagogik muloqotning sustlashuvi

O - O'qitishda multimediy vositalaridan foydalanishning imkoniyatlari (ichki) Sinfni jalb etish, vaqtdan yutish, samarali o'zlashtirish, tezkor qabul qilish, ijodiy tasavvurni shakllantirish

T - To'siqlar (tashqi) Texnika va shaxs omilining qarama-qarshiligi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo'ldoshev J.F., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — T.: RTM, 2004. - 104 b.

2. Мирзарахметова Д.Т. Основы биологической специфичности. Услуги кўлланма. Тошкент: ЎЗМУ. 2006. 112с.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SIFAT SO'Z TURKUMINI O'QITISH

Madaminova Ullibibi Yaxshimuratovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
11 sonli maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: *ushbu* maqolada boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'qitish, jumladan sifat so'z turkumini o'qitishning ahamiyati tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ona tili, sifat, so'z turkumi, mustaqil so'z turkumi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari so'z turkumlari (ot, sifat, son, olmosh, fe'l) bilan umumiy tanishtirilgandan so'ng har bir leksik-grammatik gruppaga alohida o'rganiladi. Bu so'z turkumlarini o'rganishning boshlang'ich bosqichidayok ularni taqqoslashga qulay sharoit yaratadi va bu bilan shakllantiriladigan grammatik tushunchaning asosiy tomonlarini aniqroq ajratishga imkon beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ot, sifat, son, fe'lning quyidagi xususiyatlarini bilib oladilar: 1) so'z nimani bildirishi (shaxs, narsa belgisi, shaxs, narsa sanog'i va tartibi, shaxs, narsa harakati yoki holati), 2) qanday so'roqlarga javob bo'lishi, 3) o'zgarish- o'zgarmasligi, qanday doimiy kategoriyalari mavjudligi, 4) gapda, asosan, qanday bo'lak vazifasida kelishi. O'quvchilar mana shu o'rgangan belgilari asosida so'z turkumlarini taqqoslaydilar.

Predmetning doimiy, o'zgarmas belgisini ifodalaydigan so'zlar sifat deyiladi.

Boshlang'ich sinflarda «Sifat» mavzusi quyidagi izchillikda o'rganiladi: 1) sifat bilan dastlabki tanishtirish (I sinf); 2) sifat haqida tushuncha berishdi (II sinf); 3) shu grammatik mavzu bilan bog'liq holda ayrim sifatning yozilishini o'zlashtirish (III, IV sinflar).

Sifat bilan (terminsiz) dastlabki tanishtirish (birinchi bosqich) sifatning leksik ma'nosi va so'roqlari ustida kuzatish o'tkazishdan boshlanadi. Predmetning belgilari xilma-xil bo'lib, uni rangi, mazasi, shakli, xil xususiyatlari tomonidan tavsiflaydi. Shunday ekan, sifat tushunchasini shakllantirish uchun uning ma'nolarini aniqlash talab etiladi. O'qituvchi predmetni yoki uning rasmini ko'rsatadi, o'quvchilar uning belgilarini aytadilar va yozadilar. Masalan, (qanday?) olma - qizil, shirin, yumaloq olma; (qanday?) lenta - uzun, keng, ko'k lenta. Albatta, suhbat asosida o'quvchilar olma, lenta so'zlari nima? so'rog'iga javob bo'lib, predmet nomini bildirishi, qizil, shirin, yumaloq kabi so'zlar qanday? so'rog'iga javob bo'lib, predmetning belgisi (rangi, mazasi, shakli)ni bildirishini aniqlaydilar. O'qituvchi atrofimizni o'rab olgan predmetlarning o'z belgilari borligini, ular bir-biridan shu belgilar bilan farqlanishini misol bilan tushuntiradi: (Qanday daraxt? - Katta, chiroyli, sershox, ko'mko'k daraxt. Qanaqa shkaf? - Oynali, baland shkaf.) Xulosa chiqariladi: qanday?, qanaqa? so'roqlariga javob bo'lgan so'zlar predmet belgisini bildiradi.

O'quvchilar belgi bildirgan bunday so'zlarning nutqimizdagi rolini anglashlari uchun sifat ko'p uchraydigan matn tanlanib, avval sifatlarini tushirib qoldirib, so'ngra sifatlar bilan o'qib beriladi va mazmuni taqqoslab qo'rsatiladi. Predmetni aniq tasvirlash uchun uning belgisini bildiradigan so'zlardan foydalanilgani tushuntiriladi. Bu darslarda ko'rgazma vositalar (predmetlar, predmet rasmlari, syujetli rasmlar)dan keng foydalaniladi.

O'quvchilar qanday?, qanaqa? so'roqlariga javob bo'lgan (predmet belgisini bildirgan), so'zlarni o'zlashtirishlari uchun mashqning quyidagi turlari samarali hisoblanadi: 1) so'roq yordamida predmetning belgisini bildirgan so'zlarni tanlash; 2) aralash berilgan so'zlardan gap tuzish; 3) matndan kim? yoki nima? so'rog'iga javob bo'lgan so'zni va unga bog'langan qanday? qanaqa? so'rog'iga javob bo'lgan so'zni tanlab (so'z birikmasini topib) aytish va yozish; 4) tayanch so'zlar va rasm asosida gap va hikoyacha tuzish.

Ikkinchi bosqichda asosan ikki vazifa: «sifat» tushunchasini shakllantirish hamda o'quvchilar nutqini yangi sifatlar bilan boyitib borish, fikrni aniq ifodalash uchun mazmunga mos sifatlardan nutqda o'rinli foydalanish ko'nikmasini o'stirish hal qilinadi.

Nazariy ma'lumotlarga asoslanib matnda berilgan otlarning belgilarini

Umuman, boshlang'ich sinflarda “Sifat” mavzusini o'rgatish jarayonida shu darslikdagi “Sifat” mavzusi bilan yaqindan tanishtirish jarayonida mazkur mavzuga bo'lgan ularning qiziqishlarini

orttirishga erishilishi lozim bo`ladi. Buning uchun har bir boshlang`ich sinf o`qituvchisi pedagogik mahoratga ega bo`lgan holda ta`lim jarayoniga kirib kelayotgan yangiliklardan boxabar bo`lishi, ularni dars jarayonida bolalarning yoshi va xarakter xususyaitlarini e`tiborga olgan holda qo`llay bilishi lozim bo`ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hamroyv M., Muhamedova D., Shodmonqulova D., G`ulomova X, Yo`ldosheva Sh. Ona tili.- Toshkent.
2. Abdullayeva Q., Rahmonbekova S. Ona tili darslari (qo`llanma).- Toshkent, 1999.

PEDAGOGIKADA SHAXS TARBIYASI, RIVOJLANISHI VA IJTIMOIYLASHUVI

Madraximova Nigora Sadullayevna

Xorazm viloyati Urganch shahri

22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogikada shaxsni tarbiyasining umumiy qonuniyatlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: pedagogika, shaxs, rivojlanish, aspektlar, tarbiya, ijtimoiylashuv.

Pedagogika nazariyasi va amaliyotining asosiy, murakkab muammolaridan biri shaxs, uning shakllanishi, rivojlanishi va ijtimoiylashuvi masalasidir. Ushbu muammoning turli aspektlarini turli fanlar tomonidan: falsafa, sotsiologiya, fiziologiya, anatomiya, psixologiyada o'rganiladi. Pedagogika ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsni rivojlanishi, shakllanishi va ijtimoiylashuvi uchun samarali sharoitlarini yaratilishini o'rganadi. Bu sharoitlarni o'rganishdan oldin mavzuga tegishli asosiy tushunchalarni ko'rib chiqaylik.

Odam bu nutq va tafakkurga ega bo'lgan, mehnat qurollarini yaratuvchi va uni hayot jarayonida qo'llash qobiliyatiga ega, o'zida jismoniy va ma'naviy, tabiiy va ijtimoiy, irsiy va kashf qilingan xususiyatlarni o'zida ifodalovchi tirik mavjudot hisoblanadi. Shaxs – bu ijtimoiy rivojlanishning mahsuloti, mehnat, muloqot va bilish subyekti sifatida aniq tarixiy sharoitda yashab, ijtimoiy funksiyani bajaruvchi inson hisoblanadi.

A.N.Leontevning fikricha, shaxs ijtimoiy-tarixiy va insonni ontogenetik rivojlanishi mahsuli hisoblanadi. Indivud tushunchasi insonni tug'ilishiga taalluqli bo'lib, aniq ijtimoiy va psixologik xarakteristikaga kirmaydi. Individuallik tushuncha sifatida individni boshqalaridan farqlovchi, ontogenez jarayonida shakllangan jismoniy va psixologik xususiyatlarni ifodalaydi. Individuallik insonni qobiliyatlarida va ehtiyojlarida, xarakterida va temperamentida ifodalanadi. Mutaxassislar «odam», «indivud», «shaxs», «individual» tushunchalarini qiyoslash natijasida odam individ sifatida tug'ilib, shaxs sifatida shakllanib, individuallik xususiyatlarini namoyon qiladi deb ta'kidlaydilar.

Ta'kidlash lozimki, rivojlanish — bu tabiat, jamiyat va insonni umumiy xususiyatlaridir. Rivojlanish tabiatda asta-sekinlik bilan va har xil o'zgarishlar bilan, jamiyatda evolutsion va revolutsion, insonda filogenez (insonni tarixiy rivojlanishi) va ontogenez (individning tug'ilgandan o'lguncha rivojlanishi) ko'rinishlarda amalga oshadi.

Insonni biologik, ijtimoiy rivojlanishi—bu ko'p omillar ta'sirida kechadigan murakkab, uzoq davom etadigan, ziddiyatli, jarayon hisoblanadi. Shaxs rivojlanishining ko'rsatkichlari insonni dunyoga bo'lgan munosabatidagi, faoliyatidagi, xulqidagi, ongigidagi sifat o'zgarishlari hisoblanadi. Rivojlanish natijasi — insonni biologik tur va ijtimoiy mavjudot sifatida shakllanishi hisoblanadi. Odatda, agar morfologik, fiziologik, psixologik o'zgarish ro'y bersa rivojlanish atamasi, agar xulq-atvorda axloqiy, ma'naviy o'zgarishlar ro'y bersa shakllanish atamasi qo'llaniladi. Shunday qilib, inson dunyoga biologik mavjudot sifatida kelib, rivojlanish natijasida ijtimoiy munosabatlar va faoliyat subyekti sifatida shaxs bo'lib ijtimoiy mavjudotga aylanadi.

Pedagogika fani shaxsni biologik va ijtimoiy ajratmagan holda bir butun hodisa sifatida o'rganadi. Biologik va ijtimoiy omillar ikkita parallel yoki birbiriga bog'liq bo'lmagan omillar emas. Ular insonga bir vaqtda kompleks tarzda ta'sir qiladi. Shaxs rivojlanishi to'g'risidagi turli konsepsiyalar asosida pedagogik nazariyalar shakllanadi, ta'lim-tarbiyaning metodlari, vositalari, shakllari ishlab chiqiladi. Shaxsni tarbiyalanganligi shaxsni tashqi dunyoga va o'z hayotiga; insoniy qadriyatlarga (umuminsoniy qadriyatlarga, madaniyatga, fan-texnika yutuqlariga, ta'limga, ilmga, axloqqa, ozodlikka, aqliy-diniy tenglikka); jamiyatga, vatanga, xalqqa, tarixga, tilga; hayotdagi muammo va qiyinchiliklariga; jamoaga, guruhga; ijtimoiy faollikka; odamlarga (do'stlik, insoniylik, halollik, tartiblilik, g'amxo'rlik); hayotdagi o'z imkoniyatlariga hamda o'ziga bo'lgan munosabatlarida ifodalanadi. So'nggi paytlarda pedagogikada shaxsning rivojlanishi, shakllanishi tushunchalaridan tashqari shaxsni ijtimoiylashuvi tushunchasi keng qo'llanilmoqda. Ijtimoiylashuv deganda insonni jamiyat bilan aloqasi, shaxsni ijtimoiy muhit bilan o'zaro aloqasi jarayonida uni jamiyatga moslashuvi tushuniladi. Ijtimoiylashuv insonni o'zi yashab turgan jamiyat me'yorlarini, qadriyatlarini, xulq-atvor normalarini, ijtimoiy tajriba va ijtimoiy aloqalarini o'zlashtirishni aniqlaydi. Ijtimoiylashuv butun hayot davomida insonni muhit bilan maqsadga

yo‘naltirilgan aloqasida va stixiyali sharoitlarda amalga oshadi. Ongli nazorat qilinadigan ijtimoiylashuv tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. Tarbiya shaxsga ta’sir etuvchilarni tartibga solib, uni ijtimoiylashuvini tezlashtirish uchun sharoit yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo‘ldoshev J. Hayot va tafakkur sayyorasi –T.: Fan, 1991.
2. Yo‘ldoshev O‘. Pedagogika – T.: Fan va texnologiya 2016.
3. Movlonova R., To‘rayeva O., Xoliqberdiyev K. Pedagogika –T.: O‘qituvchi, 2001.

FIZIKA VA INFORMATIKA FANINI INTEGRATSIYALASHUVIDA O'QITISHNING “REZYUME” INTERFAOL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH.

Madrimov Botir Reyimberganovich
Yusupova O'g'iljon Matyoqubovna
Xiva tumanidagi 16-son maktabining
Informatika va fizika fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo'lgan ta'lim tizimining rivojlanishida muhim rol o'ynaydigan yangi interfaol metod haqida o'qituvchilar uchun metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'z: debat, pedagogik, axborot, ta'lim, fikr, jamoa, siyosati, metod.

Har bir pedagog shuni doimo hisobga olishi va esda tutishi lozimki, dars o'quv-tarbiya jarayonining asosiy shaklidir. Dars jarayonida har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalashga e'tibor qaratiladi, birinchi navbatda bu amalga oshiriladi. Shuning uchun ham mamlakatimizda faoliyat olib borayotgan soha mutaxassislarining fikricha “Pedagogik texnologiya” bu o'quvchilarni o'qishi, o'rganish va ularni har tomonlama rivojlantirish qonun qoidalarini o'z ichiga olgan pedagogik tadbirlar tizimida iboratdir deyiladi. Bu texnologiya murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar muammoli mavzularni o'rganishga qaratilgan. Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda bir yola mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha axborot beriladi. Ayni paytda ularning har biri alohida nuqtalardan muhokama qilinadi. Masalan, ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik va kamchiliklari, foyda va zararlari belgilanadi. O'quvchilarni erkin, mustaqi, tanqidiy fikrlashga, jamoa bo'lib ishlashga, izlanishga, fikrlarni jamlab taqqoslash uslubi yordamida mavzudan kelib chiqqan holda o'quv muammosini yechimini topishga hamda kerakli xulosa yoki qaror qabul qilishga, jamoaga o'z fikri bilan ta'sir etishga, uni ma'qullashga, shuningdek, berilgan muammoni yechishga o'rgatish. Ma'ruza darslarida (imkoniyat va sharoit bo'lsa), seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida yakka (yoki kichik guruhlar ajratilgan tartibda o'tkazish, shuningdek uyga vazifa berishda ham qo'llash mumkin.

Mashg'ulotda foydalanadigan vositalar - A-4formatdagi qog'ozlarida (guruh soniga qarab) tayyorlangan tarqatma materiallar, flomaster yoki rangli qalamlar.

Mashg'ulotlar o'tkazish tartibi: O'qituvchi o'quvchilarning soniga qarab 3-5 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi.

O'qituvchi o'quvchilarni mashg'ulotning maqsadi va o'tkazilish tartibi bilan tanishtiriladi va har bir kichik guruhga qog'ozning yuqori qismida yozuvi bo'lgan, ya'ni asosiy muammo, undan ajratilgan o'quv muammolari va ularni yechish yo'llari belgilangan, xulosa yozma bayon qilinadigan varaqlarni tarqatadi.

Har bir guruh a'zolari ularga tushgan varaqlardagi muammolarning afzalligi va kamchiliklarini aniqlab, o'z fikrlarini flomaster yordamida yozma bayon etadilar. Yozma bayon etilgan fikrlar asosida ushbu muammoni yechimini topib, eng maqbul variant sifatida umumiy xulosa chiqaradilar.

- Kichik guruh a'zolaridan biri tayyorlangan materialni jamoa nomidan taqdimot etadi. Guruhning yozma bayon etgan fikrlari o'qib eshittiriladi, lekin xulosa qismi bilan tanishtirilmaydi.
- O'qituvchi boshqa kichik guruhlardan taqdimot etgan guruhning xulosasini so'rab, ular fikrini aniqlaydi, guruhlar fikridan so'ng taqdimot guruhi o'z xulosasi bilan tanishtiradi;
- O'qituvchi guruhlar tomonidan berilgan fikrlarga yoki xulosalarga izoh berib, ularni baholaydi, so'ngra mashg'ulotni yakunlaydi.

Ilava (misol tariqasida)

O'quvchilar bilimni nazorat qilish							
Kampyuter		Telefon		Nyuton qonunining		Fizika fanining	
Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi
Xulosa:							

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolipov O'., No'monova N. Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. G'G' Xalq ta'limi.-Toshkent, 2002.-N 3.23-29b.
2. R. Ishmuhammedov “O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati”, Toshkent, RBIMM-2008 yil.
3. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug'at. T.: Fan va texnologiya, 2009.-b.348.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA DARSLARNI INTEGRATSIYALASHDAGI AFZALLIKLARI

Mangliyeva Umida Raimberganovna

Bog‘ot tumani 13-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (99) 166 15 70

mangliyevaumida_13@inbox.uz

Matyoqubova Nilufar Otaboyevna

Yangiariq tumani 25-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: + 998 (94) 747 82 25

nilufarotaboyevna_25@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda darslarni integratsiyalashdagi afzalliklari haqida so‘z yuritilgan hamda integratsion tarzda darslarni tashkil etish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Integratsiya, slayd shou, videolavhalar, animatsiyalar, videoroliklar.

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilar juda faol bo‘ladi. Ularni fikrini jamlash va tinchlantirib turish, o‘tiladigan mavzular mohiyatini tasavvurida shakllantirish qiyin kechadi. Huddi shunday jarayonlarda mavzuni tushuntirishda o‘qituvchilarimiz biroz qiyinchilikka duch kelishadi. Shunday jarayon asosan o‘qish yoki odobnoma, tabiat fanlari yani ko‘proq og‘zaki tushuntirishlardan iborat fanlar sirasiga kiradi. Bunday vaziyatlarda aksariyat o‘quvchilar sinfdagi faolligiga qarab mulqotchanlari darsga e‘tiborli bo‘lishadi. Lekin shu sinfdagi fikrini to‘laligicha bayon eta olmaydigan, uyatchan va xayolparast o‘quvchilar biroz qiynaladi. Huddi shunday jarayonlarda darslarni integratsiyalash juda qo‘l keladi.

Darslarni integratsiyalash – bu ish reja asosida mazmunan bir-biriga mos mavzularni birlashtirishdir. Masalan 2-sinf misolida oladigan bo‘lsak o‘qish fanidan “Kuz fasli” mavzusi bilan tasviriy san’atdagi “Kuz keldi » mavzusida rasm ishlash mavzusini, o‘qish fanidan “Qish» mavzusiga’ tasviriy san’atdagi «Qish manzarasi» mavzusida rasm ishlash mavzularini integratsiyalashtirib dars o‘tishni yo‘lga qo‘ysak o‘quvchilar bir paytda ham eshitadi, ham chizadi va tasavvur qiladi. Oquvchilardagi juda ko‘p qirralarni kashf etgan bo‘lamiz. Bunday bir-biriga mos mavzularni ko‘plab keltirishimiz mumkin.

Olimlar kishi o‘ylab yozayotganda miyaning bir necha qismi faollashishi va shu paytda fikrni jamlash qobiliyati kamida uch barobar ortishini takidlaydi. Surat chizayotganda o‘quvchining asabi tinchlanib, fikrlash salohiyati to‘liq ishga tushadi.

Pedagoglarning farzandingizni bolalikdan rasm chizishga qiziqitiring, deya takidlashi bejiz emas. Balki bola buyuk musavvir bo‘la olmas. Muhimi eshitgan mavzularni to‘laligicha tasavvur qilib, uning intellektual qobiliyati rivojlanib boraveradi.

Har birimiz o‘quvchilarimizni behad yaxshi ko‘ramiz, ularni qobilyatli bo‘lib ulg‘ayishi uchun yelib-yuguramiz. Faqat o‘quvchining intellektual salohiyatini rivojlantirish masalasiga kelganda negadir aksariyat ustozlarimiz biroz e‘tiborni susaytiramiz. Vaholanki shu boshlang‘ich sinflardayoq o‘quvchilardagi ko‘pgina qobilyatlarni rivojlantirish imkoniyatini boy beramiz.

Qolaversa, qalbida san’atning biror turiga mehr uyg‘ongan o‘g‘il-qizlar tabiatan hushchaqchaq bo‘ladi. Bola o‘z fikr hayollarini qog‘ozga tushirar ekan, o‘zi sezmaganda fe‘l-atvorin va psixofiziologik holati haqida ham xabar beradi. Shu bois psixologlarimiz rasmlardagi rang va tasvirni tahlil qilish orqali turli izohlarni keltirishadi.

Darslarni integratsiyalash o‘quvchilarda kuzatuvchanlik qobiliyatini, o‘tilgan mavzudagi jarayon va qahramonlar qanday ko‘rinishdaligi va ular bilan yaqindan tanishish imkoniyatini beradi. O‘quvchilar biror manzarani tasvirlash chog‘ida ko‘z o‘ngida go‘zallik olamini yaratishga, o‘zini qurshab turgan hamma narsani chiroyli tasvirlashga intiladi. Bu esa ularni iqtidori shakllanishi va tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adbiyotlar ro‘yhati:

1. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: 2003.

2. Jumaev M.E. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasidan praktikum. – T.: 2004

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SO'Z YASALISHI USTIDA ISHLASHNING AHAMIYATI VA VAZIFALARI

Masharipova Bibijon Maqsudbekovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
11-son umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda so'z yasalishi ustida ishlashning ahamiyati va vazifalari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, til, so'z yasalishi, boshlang'ich sinflar, morfemik tarkib.

Boshlang'ich sinflar ona tili dasturiga muvofiq, so'zning morfemik tarkibi 2-sinfda o'rganiladi. 3-sinfda so'z turkumlarini o'rganish bilan bog'liq holda so'zning tarkibi haqidagi bilimlarni takomillashtirish ko'zda tutiladi. Avvalo, til materialini o'rganish sistemasi nimaligi aniqlab olamiz. Til materialini o'rganish sistemasi deganda, ilmiy asoslangan izchillikdagi va o'zaro bog'lanishdagi bilimlar kompleksini o'zlashtirishni ta'minlaydigan maqsadga qaratilgan jarayon, shuningdek, shu asosda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish ko'zda tutiladi. Mavzuni o'rganishda 4 bosqich amalga oshiriladi:

1-bosqich – so'z yasalishini o'rganishga tayyorgarlik bosqichi. Bu bosqichning vazifasi-o'quvchilarni bir xil o'zakli so'zlarning ma'no va tuzilishiga ko'ra bog'lanishni tushunishga tayyorlash.

2-bosqich- bir xil o'zakli so'zlarning xususiyatlari va barcha morfemalarning asosiy o'quv vazifasi so'zlarning ma'nolari qismlari sifatida o'zak, so'z yasovchi va forma yasovchi qo'shimchalar bilan tanishtirish. “O'zakkdosh so'zlar” tushunchasini shakllantirish; bir xil o'zakli so'zlarda o'zakning bir xil yozilishini kuzatish hisoblanadi. “O'zakkdosh so'zlar” tushunchasini shakllantirish ularning ikki muhim belgisini, ya'ni mazmuniy va mazmuniy umumiylikning (ma'nosida qandaydir umumiylik borligini) va tuzilishiga ko'ra umumiylikni (umumiy o'zak mavjudligini) o'zlashtirishga ta'lim jarayonida sharoit yaratish lozim. Ta'limning bu bosqichida o'quvchilarning morfema haqidagi bilimlarni yetarli emas, ularni

Bu tushunchalar bilan amaliy mashqlarni bajarish jarayonida endigina tanishtirilayapti. Shuning uchun o'qituvchi tarkibi va yasallish usuli o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo'lgan so'zlarni tanlaydi. Bu so'zlarni analiz va sintez qilishni boshqaradi, so'zlarning leksik ma'nosi bilan morfemik tarkibi o'rtasidagi bog'lanishni o'quvchilar bilib olishlarga doimiy g'amxo'rlik qiladi.

3-Bosqich – o'zak, so'z yasovchi va forma yasovchi qo'shimchalarning xususiyatlari va tildagi rolini o'rganish metodikasi. Bu bosqichning o'quv vazifasiga “o'zak”, “so'z yasovchi qo'shimcha”, “forma yasovchi qo'shimcha” tushunchalarini shakllantirish, so'zning leksik ma'nosi bilan morfemik tarkibi o'rtasidagi bog'lanish haqidagi tasavvurlarni o'stirish, o'zakda jufti bor jarangli va jarangsiz undoshli so'zlarni to'g'ri yozish malakasini shakllantirish, nutqda so'z yasovchi qo'shimchasi bor so'zlarni ongli ishlatish ko'nikmasini o'stirish kiradi. Bu bosqichning vazifasi bir- biri bilan ma'lum bog'lanishda hal qilinadi. Masalan, so'zda har bir morfemaning rolini o'zlashtirish asosida o'quvchilar so'zning leksik ma'nosi bilan uning morfemik tarkibi o'rtasidagi bog'lanishni bilib oladilar. Barcha vazifalar bilan bog'liq holda, so'zlarning morfemik tarkibini hisobga olib, ulardan nutqda mumkin qadar aniq va ongli foydalanish vazifasi ham bajariladi. O'zakni o'rganishning xususiyatlari. “O'zak” tushunchasini shakllantirishda o'quvchilar o'zak o'zakkdosh so'zlarning umumiy qismi ekanini va u barcha bir xil o'zakli so'zlarning ma'nosidagi umumiylikni o'z ichiga olishi bilan tanishtiriladi. So'z yasovchi qo'shimchaning roli bilan tanishtirish va shu asosda so'z yasovchi qo'shimchali so'zdan o'z nutqida ongli foydalanish ko'nikmasini o'stirish hisoblanadi. O'quvchilar so'z yasovchi qo'shimcha yordamida yangi leksik ma'no tushunishi muhim ahamiyatga ega.

Forma yasovchi qo'shimchalarni o'rganish xususiyatlari. Har bir morfemaning lingvistik mohiyatda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Forma yasovchi qo'shimchada grammatik funktsiya yetakchi hisoblanadi, bu bilan u so'z yasovchi qo'shimchadan farqlanadi.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Gulomova X. Va boshqalar. I-sinfda ona tili darslari. Toshkent. Sharq 2003 yil.
2. Qosimova K. Neymatova A. II-sinfda ona tili darslari. “O'qituvchi kitobi”. Toshkent. Cho'lpon 2004 yil.

4-SINF O'QISH DARSIDAN O'QUVCHILARIGA “YOLG'ONCHINING IZZA BO'LISHI” MAVZUSINI TUSHUNTIRISHDA ““NIMA UCHUN” SXEMASI” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Masharipova Matluba Batirovna

Xiva tumanidagi 6-son umumiy o'rta ta'lim maktabining boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktab o'quvchilarini “Yolg'onchining izza bo'lishi” mavzusidan bilimlarni shakllantirishda va yangi g'oyalar, fikrlar paydo bo'lishida “Nima uchun” sxemasi” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: o'quvchi, ta'lim, metod, yolg'onchi, kichik, tarbiya, pedagogik.

Yangi mavzuni bayon qilingandan so'ng, “Nima uchun” sxemasini to'ldirishni tushuntirib beriladi. Har bir guruh yoki o'quvchi yangi mavzu bo'yicha tushunmagan qismlarini muammoli savol sifatida yozib chiqadilar. Shundan so'ng, tayyorlangan sxemalar guruhlar yoki o'quvchilar o'rtasida almashtiriladi va savollarga javoblar yozib chiqiladi. Dars so'nggida, “Nima uchun” sxemasi o'qituvchi rahbarligida guruhlar yoki o'quvchilar o'rtasida umumlashtiriladi.

“Nima uchun” sxemasi - muammoning dastlabki sabablarini aniqlash bo'yicha fikrlar zanjiri.

Tizimli, ijodiy, tahliliy fikrlashni rivojlantiradi va faollashtiradi.

“Nima uchun” sxemasini tuzish qoidasi bilan tanishadilar. Alohida kichik gurhlarda muammoni ifodalaydilar. Nima uchun? savolini beradilar va chizadilar, shu savolga javob yozadilar. Bu jarayon muammoning dastlabki sababi aniqlanmagunicha davom etadi.

Kichik guruhlariga birlashadilar, taqqoslaydilar, o'zlarining chizmalarini to'ldiradilar. Umumiy chizmaga keltiriladi. Shundan so'ng, ish natijalarining taqdimoti amalga oshiriladi.

“Nima uchun” chizmasini tuzish qoidalari:

1. Aylana, to'g'ri to'rtburchak yoki boshqa turdagi shakllardan foydalanishni o'quvchilarning o'zlari tanlaydilar.

2. Chizmaning ko'rinishini, mulohazalar zanjirini to'g'ri chiziqlimi, to'g'ri chiziqli emasligini o'quvchilarning o'zlari tanlaydilar.

Bu metod o'quvchilarga o'quv xonasidagi tengdoshlari bilan birgalikda shu onda jamoatchilik fikrini to'liqlantirayotgan mavzularda muloqotlarni rejalashtirish imkonini beradi. Uslub o'quvchilarning berilgan mavzu sohasidagi bilimlarini chuqurlashtirish sharoitini yaratish, munozara madaniyatini o'rgatish va o'z fikrini asoslash qobiliyatini rivojlatirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Golish L.V., Xashimova D.P. “Ta’lim jarayonida interfaol ta’lim uslublari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish” treningining o’quv-metodik materiallari. – Toshkent: TDIU, 2014. – 80 b.
2. Sharipov Sh. Kasb-hunar ta’limi tizimida o’quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.
3. Matchonov S. va boshqalar. O‘qish kitobi// Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 4-sinf uchun darslik. Toshkent – «Yangiyo‘l poligraf servis» – 2017.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNING IJODKORLIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Masharipova Marxoba Qadambayevna

Xorazm viloyati Urganch shahar

22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi

boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisda o'quvchilarning ijodkorlik ko'nikmalarini shakllantirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Reproductiv o'qitish usuli, produktiv o'qitish usuli, texnik obrazlar, texnik fikrlash, texnik ijodkorlik, maket, model, texnolog, konstruktor stanokchi, ijodkor, dizayn, mashinalar, mexanizmlar konstruksiyalash.

Respublikamizda ta'lim mazmunini takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar maktablarda foydalanilayotgan darslik hamda adabiyotlarni har tomonlama ko'rib, tahlil qilishni talab qiladi. Shunga asosan xalq xo'jaligi uchun yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashning asosiy omillaridan biri bo'lgan darslik va o'quv qo'llanmalarini yaratishga yangicha yondashib, ularni amaliyotga tezkor joriy qilish zarur.

Keyingi yillarda umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitilayotgan asosiy fanlarning deyarli hammasi bo'yicha darsliklar va dasturlar qayta ko'rib chiqilib, yangidan nashr qilinmoqda. Bu darsliklarda fan asoslarini eng so'nggi yutuq va o'zgarishlar bilan bayon qilishdan tashqari, milliylik, mahalliy sharoit va xalqimiz psixologiyasining o'ziga xos xususiyatlari o'z aksini topmoqda.

Respublikamizda chop qilinayotgan umumiy o'rta ta'lim maktablari darsliklarida o'quvchilarning mavzularni ongli ravishda o'zlashtirishi, hamda o'qish jarayonida ularning mustaqillik va faollik ko'rsatishlariga keng imkoniyatlar yaratilmoqda. O'qish jarayonida o'quvchi o'zini shaxs sifatida namoyon qiladi. O'qituvchining asosiy vazifalaridan biri – o'quvchi bilimlarni qanday o'zlashtirayotganligini, materialga va fanni o'rganishga, umuman o'qishga bo'lgan qiziqishini to'g'ri aniqlashdan iborat. O'quvchilarning o'qishga jiddiy munosabatda bo'lishi ularni ma'lum fanning turmushdagi ahamiyatini to'g'ri anglab, bajariladigan ishning zarurligini tushunishdan, unga nisbatan qiziqish paydo bo'lishidan boshlanadi. O'quvchilarning o'qish jarayonidagi faolligi ko'plab ta'sirlar, jumladan bajarilayotgan ish tavsifi, fikrlashda va amaliy faoliyatda uning qanchalik mustaqilligiga bevosita bog'liq.

Didaktikada o'quvchilarning individual qobiliyatlari hamda tafakkurini rivojlantirish har bir o'quvchining ijodiy faolligi bilan bog'liq. Ayniqsa ustalik bilan tuzilgan topshiriqlar ijodiy mustaqillikning namoyon bo'lishiga yuqori darajada ko'maklashadi. Bunda o'quvchilar topshiriqni tayyor namunalar bo'yicha bajarmasdan, balki bu jarayonga qandaydir yangilik qo'shib, qo'yilgan masalani yechishda zamonaviy metodikadan foydalanib, o'z mulohazalarini bildirib, o'rganilayotgan hodisadagi o'zlari uchun yangi qirralarni ochadilar. Bunday sharoitda o'quvchi bilish faoliyatining yangi metodlarini egallaydi. Ijodiy bilish o'rganilayotgan hodisaning yangi qirralarini ochishni, bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirishni, o'quv materialini o'rganishning yanada mukammal metodlaridan foydalanishni taqozo qiladi.

Shu bilan bir qatorda ijodkorlik ko'nikmasi taqlid orqali shakllanishini ham alohida qayd qilib o'tish lozim. O'quvchilarning takrorlash, taqlid qilish kabi faoliyatlari ijodkorlik ko'nikmalarining rivojlanishiga ko'maklashadi. O'quvchining ijodkorligi uning taqlid qilish uchun egallagan bilim va ko'nikmalariga tayanadi va uning masalalar yechish, topshiriqlarni bajarishdagi mustaqilligida namoyon bo'ladi.

Mamlakatimiz taraqqiyotining hozirgi bosqichidagi mehnatga ijodiy yondoshish bo'yicha o'quvchilarni o'qish jarayonida har tomonlama rivojlantirish vazifasini qo'ymoqda. Shu munosabat bilan individual mustaqil ishlar va ularning turli ko'rinishlariga bo'lgan qiziqish nazariyotchi-pedagoglar o'rtasida ham amaliyotchi-o'qituvchilar o'rtasida ham ortib bormoqda.

Hozirgi kundagi maktablarga rivojlangan tafakkur va nisbatan katta tajribaga ega bo'lgan o'smirlar kirib kelmoqdalar. Internet, kino, radio, teleko'rsatuv, ko'plab adabiyot va hokazolar bolalarning rivojlanishiga o'z ijodiy ta'sirini ko'rsatmoqda. Bu bolalarning hayotiy tajribalari ortishiga, qiziqishlarining rivojlanishiga ko'maklashadi. XXI asrda yashayotgan bolalar bilan

eski uslubda ishlab yaxshi natijalarga erishish qiyin, ularni qiziqtirish, jalb qilish va faolligini ma'lum yo'nalishga sola bilish zarur. Shu sababli o'quvchilarning o'qishga qiziqishini orttirish, mustaqilligini rag'batlantirish va o'qish jarayonidagi ijodkorlik faolligini rivojlantirishga qaratilgan individual mustaqil ishlarning ahamiyati kelajakda yanada orta boradi. Jamiyatimizning hozirgi rivojlanish bosqichida mehnatga ijodiy yondashish bo'yicha talablar ta'lim jarayonida o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish vazifasini qo'ymoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azizxo'jaev A. O'qituvchi mutaxassisligiga tayyorlash texnologiyasi. T. A. I. Vorobev, S. A. Limanskiy "Texnik konstruktsiya va modellar yasash" Toshkent O'qituvchi. 1989.
2. Sh.S.Sharipov "Kasb ta'limi tizimida o'quvchilar ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishning uzluksizligi". Toshkent: "Fan" nashriyoti. 2005 y.
3. Bekmuratova M. Texnikaviy ijod va dizayn.-T.: «Fan va texnologiya» 2004.-180 b.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA FANLARARO ALOQADORLIK

Matmuratova Gulnara

Eshniyazova Shukurjon

Masharipova Umida

Xorazm viloyati Gurlan tumani

1- AFCHO'DIM ning boshlang'ich

ta'lim ustozlari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda fanlararo aloqadorlik haqida, fanlarni bir biriga bog'lab o'tishning samaralari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, o'qituvchi, fanlararo aloqadorlik, integratsiya, integrativ, boshlang'ich ta'lim.

O'quv jarayonida fanlararo aloqadorlik ta'minlangan sharoitda o'quvchilarning egallagan bilimlari samarali rivojlanishi bilan bir qatorda ularning idrok etish qobiliyati, faolliklari, qiziqishlari, aqliy intellektual imkoniyatlari ortishiga erishiladi. Fanlararo aloqadorlik tushunchasi o'quvchi shaxsida mustaqil ishlash, ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish, darslarda faol ishtirokning yuzaga kelishi orqali bilim, ko'nikma va malakalarni egallay olishda asosiy vosita bo'ladi.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida fanlararo aloqadorlik asosida interaktiv metodlar innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarni o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan-kunga kuchayib bormoqda. Ta'limda fanlararo aloqadorlikning asosiy maqsadi boshlang'ich maktabdayoq tabiat va jamiyat haqida yaxshi tasavvur asoslarini qo'yish va ularning rivojlanishi qonunlariga o'z munosabatini shakllantirishdir. Dars jarayonida o'quv materialini mavzular bo'yicha tahlil etish yo'li bilan turli o'quv fanlarining qaysi mavzulari bir-biri bilan aloqadorligi yuzaki ravishda aniqlansa, tarkibiy tahlil etish orqali o'quv materialining tashkil etuvchi tushunchalari, dalillari, qonuniyatlari, hukm, xulosalari, tasavvurlari orasidagi aloqadorlik o'rnatiladi.

Fanlararo aloqadorlik o'rnatish uchun o'quv materialini mazmuni mantiqan, psixologik, didaktik, metodik va boshqa jihatlaridan tahlil etadi. Pedagogik amaliyotda o'quv materialini mavzular bo'yicha va tarkibiy tahlil etish usullaridan keng foydalaniladi. Aniqlangan fanlararo aloqadorliklar sxematik, jadval, verbal shakllarda qayd etiladi. Biroq, fanlararo aloqadorlikning qanday shaklda qayd etilishi muhim va undan foydalanuvchining imkoniyatlariga bog'liq holda shakllantirish lozim. Hozirda maktab ta'limini integratsiyalash, o'qituvchilar bolalarda qanday qilib dunyo to'g'risida yaxlit tushuncha hosil qilish va turli fanlar bo'yicha bilimlarni yaqinlashtirish uchun bir butun dastur tuzish ahamiyati har doimgidanda ahamiyatli hisoblanadi. Bu masalada bizga fanlararo aloqadorlik muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Integratsiyalashgan asosda har bir o'quv fanni o'rganish bolalar uchun kuchliroq bo'lgan psixologik jarayonni faollashuviga, uning mahkamlanishi, hissiy qabul qilinishi, xotirani mukammallashiga, fikrlash, nutq va tasavvur qilishni rivojlantirishga sharoit yaratadi.

Integrativ o'qitishning maqsadi boshlang'ich ta'limda tarbiyalashning rivojlantirish asosi bo'lgan tabiat va jamiyat haqida to'liq tasavvurga ega bo'lish, ularni rivojlanish qonunlariga o'z munosabatini shakllantirishdan iborat. Dastlabki boshlang'ich integratsiyalashgan darslar bu ona tili-o'qish, tabiatshunoslik-o'qish, o'qish-musika, tabiatshunoslik-matematika, tabiatshunoslik-texnologiya, matematika- texnologiya, matematika-jismoniy tarbiya va hakoza kabi fanlarni qo'shib olib o'tkazishdir.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisiga integratsiyalangan darslar o'tish mumkin, chunki bir o'zi hamma fanlarni o'qitadi. O'quvchi qanchalar yosh bo'lsa, u shuncha kam biladi. Shuning uchun boshlang'ich ta'limda integratsiya imkonlari chegaralangan. Bolalar boshlang'ich ta'limda juda ko'p hodisa, tushuncha, fanlar bilan tanishishadi, lekin ular to'g'risida elementar tushuncha olishadi. Keyingi yillarda mavjud bilimlarini to'ldirib va kengaytirib borishadi. Shuning uchun o'qituvchi bir xillikdan qochishi va rang - barang shakl va usullarda dars o'tishi talab etiladi.

Integratsiyalangan darslar charchoqni va taranglikni o'quvchilardan oladi, faoliyatning bir turidan ikkinchisiga o'tishi hisobidan ziyraklik va hozirjavoblikka o'rgatadi. Integratsiyalashgan dars o'qituvchidan qo'shimcha tayyorgarlik, katta bilimdonlik, yuqori kasb mahoratini talab qiladi.

O'qituvchi integratsiyalashgan darsda quyidagilarni e'tiborga olishi kerak: darsning maqsadini,

yangi ma'lumot manbalarini, har xil fanlarning ma'lumotlarini birlashtirish, bilimlarning funksional yo'nalishini, fan mazmunini qayta ishlash, eski shakllarni buzish, tizimda alohida bo'lgan elementlar orasida aloqalar yaratish.

Fanlararo aloqadorlikning yana bir muhim maqsadidan biri, o'zi ishlayotgan olam haqida narsa va hodisalar orasidagi bog'liqlik ta'minlashdan iborat. Misol sifatida matematika fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligini ko'rib o'tamiz.

Bu jarayonda bolalar misollarni ishlab chiqishadi, ishlab bo'lgandan so'ng ular javoblariga qarab, rasm tagidagi ko'rsatmaga binoan bo'yashadi bo'yalgan rasmda tabiat manzarasi hosil bo'ladi. Misol yechish bilan bir qatorda tabiatni asrab-avaylash, uning g'aroyibotlaridan boxabar bo'lish imkoni tug'iladi, ona tabiat go'zalligiga muhabbat uyg'onadi.

Boshlang'ich maktabda fanlararo aloqadorlikni amalga oshiruvchi bo'g'in vazifasini o'qituvchining o'zi bajaradi. U bolalarni arifmetikaga, o'qishga, yozishga, tabiatga, mehnat qilishga va yana boshqa narsalarga o'rgatadi, o'z kuch va imkoniyatlari darajasida bu ishni amalga oshiradi.

Fanlararo aloqadorlikni amalga oshirishning usullari yaxshi yoki yomon bo'lishi mumkin. Muammoning mohiyati shundaki, usullarning biridan yuz o'girib, ikkinchisida o'qituvchilar pedagogik mahoratini qo'llay olishi natijasida oladigan integratsion usullar kiritishdir. Masalaning bunday qo'yilishi fanlararo aloqadorlikning turli ta'lim pog'onalarida turli xususiyatlarga egaligidir. Boshlang'ich ta'limda integratsiya bir-biriga nisbatan yaqin fanlarning birlashtirilishini ko'zda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov R, Tolipov R, Xudoyberganov N, Tolipov M. Samarali dars.
2. Jumayev E.E. Boshlang'ich matematika nazariyasi va metodikasi.
3. www.ziyouz.com

TARBIYAVIY JARAYON – PEDAGOGIK TA’SIRNING ASOSIY VOSITASI SIFATIDA

Matnazarova Xayitjon Kutlimuratovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida o'quvchilar bilan tarbiyaviy jarayonlarning pedagogik ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: pedagogika, tarbiyaviy jarayonlar, boshlang'ich ta'lim, buzg'unchi g'oyalar.

Ijtimoiy munosabatlar ko'lamining kengayishi o'sib kelayotgan avlodni o'ta murakkab xususiyatga ega munosabatlar jarayoniga har tomonlama yetuk etib tayyorlash vazifasini qo'ymoqda. Psixologik, intellektual va fiziologik jihatdan yetuk inson hayotiy qarama-qarshilik, xususan, turli buzg'unchi g'oyalar ta'siriga tushib qolish, nosog'lom turmush kechirish va noqonuniy xatti-harakatlarni sodir etishdan o'zini saqlab qola oladi. Shuningdek, shaxsning aqliy salohiyatga egaligi jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omildir. O'zbekiston Respublikasida, demokratik va huquqiy jamiyat barpo etilayotgan mavjud sharoitda yosh avlodning mustaqil va erkin fikrlay olishi ro'y berayotgan voqea hodisalarga shaxsiy munosabatini bildirishga imkon beradi. Ijtimoiy borliqda kechayotgan o'zgarishlarga nisbatan shaxsiy nuqtayi nazarining shakllanishi shaxs faolligini ko'rsatuvchi muhim jihatlardan biridir. Qolaversa, mustaqil fikr egasi bo'lgan shaxs o'z imkoniyatlari, qobiliyatini erkin namoyon eta oladi. Muvaffaqiyatli ravishda olib borilayotgan ta'limiy islohotlarning ham asosiy maqsadi erkin, mustaqil fikriga ega barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalab voyaga yetkazishdan iboratdir.

Muhtaram Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: “Farzandlarimizni mustaqil fikrli, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega, chinakam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash biz uchun dolzarb ahamiyatga ega bo'lgan masala hisoblanadi”.¹ Boshlang'ich ta'lim, umuman olganda ta'limning barcha bo'g'inlarida tarbiya berish murakkab jarayon bo'lib, birgina xato tufayli jamiyat inqirozga duch kelishi ham mumkin. O'zbek xalq shoiri O'tkir Hoshimov aytganidek dehqon nobop urug' sepsa, achchiq hosilni bir o'zi o'rib oladi. Faqat o'sha yili. O'qituvchi bolaning qalbiga nobop urug' sepsa, achchiq hosilni butun jamiyat o'rib oladi. Yigirma yildan keyin. Muallim moddiy boylik yaratmaydi deydiganlar jamiyatni ichidan portlatuvchi bombadir.²

Bola yoshligidan o'yin, mehnat va o'qish faoliyatlarini tengdoshlari bilan birgalikda tashkil etish asosida ijtimoiy muhitga moslasha boradi. Ijtimoiy muhit bolaga borliqni anglash uchungina emas, balki o'zligini anglash uchun ham imkoniyat yaratadi. Bolaning doimiy ravishdajamoa orasida bo'lishi, uning jamoa ta'sirida shakllanishi unda ijtimoiy faollikni yuzaga keltiradi.

O'quvchi-yoshlarni bilimdon va ma'nan yetuk insonlar sifatida shakllantirishda ularning fanga, ta'lim olishga, bilim egallashga bo'lgan ichki psixologik yo'nalishni shakllantirishda pedagog-tarbiyachilarning tutgan o'rni alohida. Aynan o'qituvchi bolalar uchun andoza sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda birinchi muallim o'quvchi yoshlar uchun ulug' zot sifatida gavdalanadi va bolalar uchun andoza bo'ladi. Shunday ekan, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativligi, harakatchanligi, bolalarni tushuna bilishi, kommunikativ va pertseptiv (bolani tushuna olish) qobiliyatlari bilan bir qatorda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilarida harakatchanlik, qiziquvchanlik hamda bilishga bo'lgan ishtiyoq kuchli bo'lishi psixolog olimlar tomonidan ilmiy jihatdan asoslangan. Faqatgina bunday qiziqish va ishtiyoqlarni ijobiy tomonga yo'naltirish talab etiladi. Buning uchun esa boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan yanada ko'proq izlanishni, ijodkorlikni va novatorlikni talab etadi.

Bolaning jismonan sog'lom, ahloqan pok, mehnatsevar, madaniyatli intellektual salohiyatli bo'lib o'sishdan jamiyatimiz ham manfaatdordir. O'quv tarbiyaviy muassasalarning tarbiya

¹ Mirziyoyev.M.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T.: O'zbekiston. 2017. B.-157.

² Z.Azimova, Z.F.Azizova, M.Qurbonova, I.M.Sattarova. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyotidan metodik qo'llanma. Andijon. 2014. B.-19.

borasidagi ishlari qanchalik yaxshi yo‘lga qo‘yilishidan qat’iy nazar, tarbiya masalalarini oila hal qiladi. Bog‘cha va maktablar ta’lim bersa va tarbiyalasa, ota-onalar faqat tarbiyalabgina qolmay, ular bilan birga yashaydilar ham. Ota-onalarning farzand uchun fidoyi bo‘lishligi o‘zbek millatiga xos bo‘lgan ajoyib fazilatdir.

Tarbiya o‘quvchilarda dunyoqarashni shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uni samarali tashkil etishda ong, his-tuyg‘u hamda xulq-atvor birligiga erishish maqsadga muvofiqdir. Zero, ular birligida ma’lum kamchiliklarning yuzaga kelishi ham o‘quvchilarning komil shaxs bo‘lib kamol topishlariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Dunyoqarash tabiat, jamiyat, inson tafakkuri hamda shaxs faoliyati mazmunining rivojlanib borishini belgilab beruvchi dialektik qarashlar va e’tiqodlar tizimidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T.: O‘zbekiston. 2017.
2. Z.Azimova, Z.F.Azizova, M.Qurbonova, I.M.Sattarova. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyotidan metodik qo‘llanma. Andijon. 2014.
3. ziyonet.uz

O'QISH DARSLARINI ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL QILISH

Matniyazova Zebo Otabekovna

Xorazm viloyati Xiva tumani

39-son maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim taraqqiyoti uchun islohotlarning o'rni. Ta'lim-tarbiya berishda, shaxs shakllanishidagi yoshlarimizning qalbida ona yurtga sadoqat, va fidoiylik tuyg'ularini shakllantirish xususida mulohazalar yrtamiz

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, ota-onalar, Sinf o'quvchilari, ma'naviy-marifiy ishlar, kuch-g'ayrat.

Ta'lim-tarbiya - bolaning atrof-muhit bilan o'zaro aloqa turi hisoblanadi. U olamning turli ob'ektlariga asoslanib, sub'ektiv harakterga egadir. Pedagogik faoliyatda sub'ektning - sub'ektga ta'siri o'quvchining tevarak - atrofga munosabatini shakllantirishda ahamiyatga ega. Muloqotning erkinligi o'qituvchidan shaxsga mohirona ta'sir etishni talab etadi. Bola mustaqil tanlash huquqiga ega bo'lib, bu o'z hayotlariga sub'ektivlikni ta'minlaydi. Shuni esda tutish kerakki, bolada u yoki bu muloqotning shakllanganligi uning kelajakda insonlar, predmetlar, olam bilan o'zaro ta'sirida ahamiyatlidir. Ushbu holat o'quv jarayoniga ta'lim texnologiyalarini joriy etishning dolzarbligini ifodalovchi muhim vositalardan biri hisoblanadi.

Yangi pedagogik texnologiyaga asoslangan darslarining an'anaviy darslardan farqi shuki, bu darsda o'quvchiga erkinlik muhitini yaratib berib, unga o'z fikrini erkin bayon etishga imkon yaratib berishdir. Bu imkoniyat qanday yaratiladi? O'quvchiga hech qanday tazyiq o'tkazmasdan, uni shaxsiyatiga tegmasdan savollar berish orqali do'stona munosabatdagi o'quv muhiti yaratiladi. Pedagogik texnologiyaga asoslangan ta'lim jarayonining eng muhim «yadrosi» deb hisoblangan qismi – darsning maqsadidan kelib chiqqan holda har bir darsni qoidalar ishlab chiqishdan boshlash ta'lim jarayonining sarmahsul, tartibli o'tishiga ko'mak beradi. Darsning mazkur bosqichida o'quvchilarni g'oyalar va takliflar bilan chiqishga chorlash va shu vaqtning yzida barcha g'oya hamda takliflarni yozib borish lozim. Iloji boricha qisqa va tushunarli tarzda yozib qo'yilgan qoidalar o'quvchilar tomonidan (o'qituvchi yordamida) izohlanadi. Doskaga, shu bosqich uchun quyidagi qoidalarni yozib qo'yish mumkin:

- TANQID QILMANG VA BAHOLAMANG (hech bir ishtirokchi boshqalar fikrini muhokama qilmasligi, baho berishi yoki tanqid qilishi mumkin emas);
- NOTO'G'RI JAVOBLAR BO'LMAYDI (xato qilishdan qo'rqmang);
- O'ZGARTIRING, YAXSHILANG, ASOSLANG (boshqalar fikriga o'zgartirishlar kiriting, qo'shimcha qiling. Fikringizni asoslang);
- O'ZINGIZNI XOTIRJAM TUTING, ISHTIROK ETING VA ROHATLANING (O'zaro yordam va do'stona musobaqa muhiti yaratiladi).

Ta'lim jarayonida agar zururat tug'ilsa, yo'naltirish va rag'batlantirish uchun, fasilitator sifatida, qoidalar va fikrlar to'g'risida o'quvchilarga eslatib turish lozim.

Yangi pedagogik texnologiya ta'lim tizimining ratsional yo'llarini ishlab chiqaruvchi jarayon bo'lib, unda o'qituvchi asosiy ma'sul shaxs hisoblanadi. Chunki uning asosiy vazifasi axborotni o'quvchilarga tez, aniq va tushunarli tarzda yetkazib berishidan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Pedagogika tarixi va g'oyalari" (Oquv uslubiy qo'llanma) Samarqand 2014-yil
2. "Ta'lim va tarbiyaga texnologik yondashuvning pedagogic asoslari" Ismoilov O.A.Nazarov SH.Q. Toshkent 2012-yil
3. "Bola taraqqiyotining psixologik tashxis qilish" Mualliflar: R.I. Sunnatova G.Irgasheva S.X.Tadjiyeva Toshkent- 2008-yil
4. Q.Rafiqov "Mening Prezidentim " 2021-yil

TEKNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA, O'YINLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Matniyazova Zevar Karimovna
Xiva tumanidagi 39-son maktabning
texnologiya fani o'qituvchisi.
Tel: 97 790 65 70

Annotatsiya: Ushbu maqola, umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining Texnologiya va estetik tipdagi fanlarni o'qitishga mo'ljallangan o'yin texnologiyalarning turlari, ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Texnologiya, “Baxtli tasodif”, “Nima? Qayerda? Qachon?”, Breyn-ring, “Annagramma”.

Ta'limning bugungi vazifasi o'quvchilarni kun sayin ortib borayotgan axborot — ta'lim muhiti sharoitida mustaqil faoliyat ko'rsata olish, turli sohalarida zamonaviy texnikalardan samarali foydalanish va axborot oqimidan oqilona foydalanishga o'rgatishdan iborat.

Shu maqsadda, o'quvchilarga uzluksiz ravishda mustaqil ishlash imkoniyati va sharoitini yaratib berish hamda ijodiy fikrlash va mustaqil qarorlar qabul qilishga o'rgatish zarur. Bugungi kunda barcha o'qituvchilar dars mashg'ulotini to'g'ri loyihalay oladimi? Dars mashg'ulotining samaradorligi qanday omillarga bog'liq? Bu kabi savollarga hozircha ijobiy javob bera olmasligimiz, achinarli holdir. Bugun har qanday uslub darhol eskirishi va yangi metodlar bilan boyitilishi mumkin. Dars mashg'ulotida kerakli natijalarga erishish qaysi omillarga bog'liq? Dunyoning turli mamlakatlarida ko'plab tadqiqotchilar tomonidan ta'limda innovatsiyalarni qo'llash bo'yicha izlanishlar olib borilgan. Ularda «innovatsiya», «interfaol usullar», «innovatsion texnologiyalar» to'g'risida yaxshi axborotlar to'plangan, biroq texnologiya fanini ta'lim muassasalarida o'rgatish samaradorligini o'ttirish bo'yicha aniq tavsiyalar yetarli emas. Ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni qo'llash bugungi kunda quyidagi vazifalarni amalga oshirishni talab etadi:

- o'quv fanining aniq maqsadini aniqlash;
- fanning hajmi va mazmunini aniqlash;
- zarur bo'lgan ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish va tavsiya etish;
- fanning moddiy va texnik ta'minotini yaratish;
- ta'lim oluvchilarning xususiyatlarini o'rganish;
- o'qituvchining tayyorgarligi va dars mashg'ulotini loyihalash.

Maktab o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olib, fanlarni o'qitishda g'oyat samarali bo'lgan qator o'yinli texnologiyalar ishlab chiqilgan. Mutaxassislarning fikricha, insonning asosiy faoliyat turi uch ko'rinish: mehnat faoliyati, o'yin faoliyati, o'quv faoliyatida shakllanadi. Ularning barchasi o'zaro bog'liq holda sodir bo'ladi. Ta'kidlashlaricha, bolalarning maktabdagi o'quv materiallari asosidagi aqliy harakatlarini shakllanish qonuniyatlari o'yin faoliyatlarida tarkib topadi. Biroq o'yinli ta'limni o'quvchilar bilan ishlashdagi asosiy ta'lim shakli deyish to'g'ri emas. U o'quvchida bilish qobiliyatini shakllantirmaydi, biroq ularning bilish faolligini oshiradi, xolos. O'quvchini aqliy rivojlantirishga yordam beruvchi quyidagi guruhdagi o'yinlarni ajratish mumkin.

1-guruh. Buyumlar va predmetlarga bog'liq bo'lgan predmetli o'yinlar. Bunda o'quvchi o'yinchoq-predmet orqali moddiy olamni, ularning xususiyatini anglashi mumkin.

2-guruh. Intellektual faoliyatni shakllantiruvchi sujetli — rolli ijodiy o'yinlar. Masalan, «Baxtli tasodif», «Nima? Qayerda? Qachon?» va boshqalar. Bunday o'yinlar nafaqat ko'ngil ochuvchi vosita, balki ulkan evristik va ishontiruvchi energiya manbaidir.

3-guruh. O'quvchining aqliy qobiliyatini rivojlantiruvchi tayyor qoidalarga asoslangan didaktik o'yinlar. Qoidalarga ko'ra, u o'quvchidan anglashni, taqqoslashni, qismlarga ajratishni, umumlashtirishni, muhimi bilishni talab etadi.

4-guruh. Kattalarning kasbiy faoliyatlarini ifodalovchi texnik-konstruktorlik o'yinlari. Ular o'quvchida o'z ishini rivojlantirish, zaruriy materialni yig'ish, o'zini va o'zgalar faoliyatini tanqidiy baholash imkoniyatlarini hosil qiladi. Mehnat faolligi bilish faolligiga undaydi. Misol uchun, turli konstrukturlar “o'zi yurar mashina” ni yasash,

5-guruh. Psixik muhitda sodir bo'luvchi intellektual o'yinlar. O'quvchilarning tayyorgarlik

darajalarini ko'rsatuvchi taqqoslash imkonini beruvchi, musobaqa asosida o'tkaziladigan o'yinlar. Ular o'zini shakllantirishga va demak, aqliy faollikka undaydi. Yuqorida tavsiflangan o'yinlarni o'quv jarayonida qo'llash natijasida o'quvchilarni o'quv bilim faoliyatlarini keng boshqarish imkoniyatlari hosil bo'ladi. Tajribalardan kelib chiqib, quyida Texnologiya fanini o'qitishda samarali qo'llash mumkin bo'lgan quyidagi o'yinli texnologiyalardan namunalar keltirib o'tamiz:

Breyning. Bu o'yin 2-guruhga kirib, unda har birida 5–6 nafardan o'quvchi qatnashgan jamoalar soni 2 tadan 5 tagacha bo'lishi mumkin. Boshlovchi har bir guruhga qisqa javobli savollar beradi. Agar ishtirokchilardan biri birinchi bo'lib to'g'ri javob bersa, qolgan barcha savollar faqat shu ishtirokchiga beriladi va har bir to'g'ri javob uchun olingan ball to'planib boradi. Agar to'plangan ballni vaqtida o'z jamoasi hisobiga tushirib turmasa va o'yinni to'xtatmay, o'yin davomida noto'g'ri javob berib qo'ysa, o'sha ishtirokchi to'playotgan barcha ballar kuyib ketadi. Qolgan savollarga endi boshqa ishtirokchilar javob berishi lozim va ular ham o'z jamoalari hisobiga ball to'plash imkoniga ega bo'ladilar. To'g'ri javob uchun 1 ball.

Anagramma. O'yin 3-guruhga mansub bo'lib, unda jamoalar masalan, “Texnologiya” so'ziga oid so'zlarni hosil qilishlari lozim bo'ladi. Misol uchun Tesha, tegirmon.... davri so'zidan 5 daqiqa ichida Texnikaga sohasiga oid so'zlarni hosil qilish kerak. Bir marta olingan harf boshqa ishlatilmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A, “Pedagogik texnologiya asoslari”. Qo'llanma-T “O'qituvchi” 2004
2. Sayidaxmedov N. “Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat”-t O'zMU 2015.

EFFECTS OF LESSON ORGANIZATION IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES IN SECONDARY SCHOOLS USING INTERACTIVE METHODS

Matrasulova Sayyora Boturovna
Nargis Khan, daughter of Shox Nazar
teachers of English language of school
No. 4 of Khiva district,

Annotation: Today, the younger generation is increasingly interested in learning foreign languages. Therefore, teaching a foreign language, including English, in secondary schools requires the use of interactive methods in the classroom. This the article focuses on the effects of organizing lessons using interactive methods in English classes in secondary schools.

Keywords: method, interactive method, information and communication technologies, interactivity.

Significant work is being done in our country to form an information society, to introduce the most advanced information and communication technologies in all areas. In particular, the capabilities of interactive services in this process are highly valued. The Uzbek dictionary defines the term “interactive” as based on the reception or transmission of information over a computer network.

The interactive method is aimed at developing personal qualities, activating the acquisition of knowledge by increasing the activity between students and the teacher in the educational process. Using interactive methods can help increase lesson effectiveness. Key Criteria for Interactive Learning: informal discussions, free expression and presentation of educational material, small number of lectures but many seminars, opportunities for student initiative, small group, large group, class team assignments for work, written work and other methods, which determine the effectiveness of educational work has a special role in increasing.

“GALLERY” METHOD - The gallery method combines individual and group work. It fosters creativity and mutual stimulation especially with open, graphic representations or discussions about possible solutions. Every participant will produce 2 to 3 solution sketches to a given problem and then present them like a gallery. The group then views each sketch while the creator explains his idea; further suggestions and ideas are exchanged. Following that, each participant continues to individually work on their idea for the second round. By taking up and refining the individually created ideas of each participant, the group’s creativity is meant to be boosted.

1. Preparation phase: the problem is defined and presented by the group leader or moderator.
2. Generation of ideas I (about 30 minutes): every participant produces 2 to 3 solution sketches including functional explanations.
3. Associative phase (about 20 minutes): the results of the previous phase are arranged like in a gallery so that all participants may view and discuss them. The goal is to critically observe every solution idea and to get new ideas through additional suggestions.
4. Generation of ideas II (20 to 30 minutes): Every participants includes the new suggestions into the solution ideas and puts together a final proposition. The generation of ideas as well as the associative phase may be repeated if necessary.
5. Evaluation phase: All propositions are view, sorted and if necessary completed.
6. Selection phase: the most promising ideas are selected.

After the teacher introduces a rule of English grammar to the students, he gives various assignments to reinforce it. They can be in writing or orally. The use of various didactic games is very effective, especially in strengthening the knowledge of schoolchildren.

Foydalanilagan adabiyotlar.

- 1.R.H. Jo’raev, A. Zushunov “Ta’lim jarayonida o’quv fanlarini integratsiyalash omillari. O’qituvchilar uchun o’quv qo’llanma”. Sharq., 2006 yil.
2. Saidaxmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. T., 2003y.
3. Azizxo’jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O’zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg’armasi nashriyoti, 2006.

XALQ AMALIY SAN’ATI ESTETIK TARBİYANI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA

Matrasulova Nargiza

Urganch tumani 38-son maktabning
tasviriy san’at va chizmachilik fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Tasviriy san’at” o’quv fanini maktab o’quvchilariga estetik tarbiya va badiiy tarbiya tizimining muhim bo’g’ini sifatida qarashga va umumta’lim muassasalari uchun “Tasviriy san’at” dasturida dekorativ-amaliy faoliyat – me’morchilik elementlari bilan bo’g’liqligi aytib o’tilgan.

Kalit so’zlar: amaliy san’ati, tasviriy san’at, zamonaviy dizayn, badiiy dizayn, dekorativ modellashtirish.

Xalq amaliy san’ati va tasviriy san’at darslarida, sinfdan tashqari mashg’ulotlarning turli shakllarida maktab o’quvchilarining estetik tarbiyasini rivojlantirish vositasi bo’lib xizmat qiladi.

Pedagogik tadqiqotlar tahlili “Tasviriy san’at” o’quv fanini maktab o’quvchilariga estetik tarbiya va badiiy tarbiya tizimining muhim bo’g’ini sifatida qarashga asos beradi. Umumta’lim muassasalari uchun “Tasviriy san’at” dasturida dekorativ-amaliy faoliyat – me’morchilik elementlari bilan yassi va hajmli buyumlarning badiiy yechimi, zamonaviy dizayn, badiiy dizayn, dekorativ modellashtirish, an’anaviy xalq amaliy san’ati; tabiiy materiallar bilan ishlash. Bularning barchasi bolalarning estetik tarbiyasini shakllantirishning samarali vositasi bo’lib xizmat qiladi.

Xalq amaliy san’ati darslarining mazmuniga qo’yiladigan talablar ilmiy asoslanib berilgan:

axloqiy, mehnat va estetik tarbiyaning muhim vositasi sifatida xalq amaliy san’atining ijtimoiy-estetik vazifalarini ochib berish;

estetik idrok va badiiy-ijodiy faoliyat jarayonlarining birligini amalga oshirish;

shaxsning estetik fazilatlarini rivojlantirishga, estetik ehtiyoj va qiziqishni shakllantirishga ko’maklashish;

Ushbu talablarga muvofiq, uni shakllantirish kerak xalq dekorativ-amaliy san’ati asarlarining jamiyat hayotidagi ahamiyati (estetik idrok) haqida ham, milliy va jahon dekorativ-amaliy san’ati asoslari haqida ham o’quvchilarning estetik tasavvurlari.

Xalq amaliy san’ati vositalari orqali estetik tarbiyalash bo’yicha sinfdan tashqari ishlar o’quvchilarda o’quv-tarbiya jarayonining ajralmas qismi, shuningdek, o’quvchilarning bo’sh vaqtini tashkil etish shakllaridan biri hisoblanadi. Sinfdan tashqari soatlarda olib boriladigan estetik tarbiya bir qator muhim pedagogik vazifalarni bajaradi: bu bolalarning san’at va voqelikka estetik munosabatini muvaffaqiyatli shakllantirish imkonini beradi; shaxsning ma’naviy boyishiga, uning hissiy sohasini, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga hissa qo’shadi; boshlang’ich sinf o’quvchilarining estetik ongini shakllantirishga ommaviy madaniyatning ta’sirini tartibga solish, bo’sh vaqtni tashkil etish muammolarini hal qilishga hissa qo’shadi. Estetik tarbiyani shakllantirishda bolalarning turli san’at turlari bo’yicha badiiy ijodiyotini rivojlantirishga qaratilgan sinfdan tashqari mashg’ulotlar alohida ahamiyatga ega.

V.V.Butkevich va Yu.S.Lyubimovalar sinfdan tashqari mashg’ulotlar jarayonida quyidagi vazifalarni belgilaydilar:

milliy badiiy madaniyat hodisalarini va ularning jamiyat hayotidagi estetik ahamiyatini anglash qobiliyatini shakllantirish;

san’at asarlarini idrok etish, xalq dekorativ-amaliy san’ati asarlarini idrok etishdan estetik zavq olish, estetik mulohaza bildirish, badiiy asarga, voqelik hodisasiga estetik baho berish malakalarini oshirish;

o’quvchilarning hissiy va hissiy sohasini rivojlantirish, xalq amaliy san’ati asarlariga hissiy munosabat;

atrofdagi voqelikni go’zallik qonunlariga muvofiq o’zgartirishga estetik ehtiyojni shakllantirish;

o’quvchilarning tasviriy ko’nikmalari va qobiliyatlarini, ularning ijodiy namoyon bo’lishini, intilishlarini va badiiy qobiliyatlarini rivojlantirish.

xalq badiiy an’analarini davom ettirish uchun tasviriy va dekorativ-amaliy faoliyatda o’zini ijodiy namoyon etish;

voqelik va san’atga faol estetik munosabatni tarbiyalash.

Xalq amaliy san'ati yordamida estetik tarbiya berish bo'yicha sinfdan tashqari ishlar bolalarni tarbiyalashning butun davriga mo'ljallangan.

Kichik yoshdagi o'quvchilarni xalq amaliy san'ati va amaliy san'ati vositalari orqali estetik tarbiyalash bo'yicha sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning eng samarali shakllarini shartli ravishda uch guruhga bo'lish mumkin: individual rag'batlantiruvchi ish (o'qituvchining davriy maslahati bilan); jamoaviy ish (to'garaklar, studiyalar, klublar va boshqa manfaatlar uyushmalari); ommaviy ish (tematik kechalar, ma'ruzalar, korxonalar va muzeylarga ekskursiyalar tashkil etish).

Xalq amaliy san'ati vositalari yordamida estetik tarbiya bo'yicha sinfdan tashqari ish shakllarining xilma-xilligiga quyidagilar kiradi:

- xalq amaliy san'ati muzeylari va xalq amaliy san'ati ustaxonalariga ekskursiyalar;
- belarus xalq amaliy san'ati ustalari bilan ijodiy uchrashuvlar;
- xalq taqvimini va marosim bayramlarini o'tkazish;
- sinfdan tashqari ta'lim tadbirlari (ertinglar, viktorinalar, jamoaviy ijodiy ishlar, xalq ijodiyoti bayramlari va boshqalar);
- bolalar ijodiyoti ko'rgazmalarini tashkil etish;
- klub faoliyati;
- o'lkashunoslik-qidiruv ishlarini amalga oshirish (badiiy va o'lkashunoslik ekskursiyalari, folklor ekspeditsiyalari);
- maktab o'lkashunoslik muzeyini yaratish va loyihalashda ishtirok etish.

Qiziqarli mashg'ulotlar jarayonida xalq amaliy san'ati vositalari orqali estetik tarbiyani tashkil etish "Tasviriy san'at" kursiga mantiqiy qo'shimcha hisoblanadi va o'quvchilarning estetik tarbiyasini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

O'quvchilarni xalq amaliy san'ati bilan tanishtirish uchun to'garak mashg'ulotlari dasturlari mazmuni tor xususiyatga ega. Shu munosabat bilan xalq amaliy san'ati to'garagi sinfida boshlang'ich sinf o'quvchilariga estetik tarbiya berish dasturi ishlab chiqildi. Dasturni yaratish quyidagilarga asoslanadi:

- mavzularni rejalashtirish va xalq amaliy san'ati asarlarini tanlashga kulturologik yondashuv;
- xalq amaliy san'ati turlarini o'rganishga kompleks yondashuv va tamoyil;
- xalq amaliy san'ati asarlaridan (xalq amaliy san'ati, og'zaki xalq amaliy san'ati, xalq musiqasi, raqs, xalq qo'g'irchoq teatri batleik) foydalanishga kompleks yondashuv.
- blok-tsiklik qurish printsiipi;

Xalq amaliy san'ati to'garagi sinfida estetik tarbiya bo'yicha ishlar to'rt bosqichli mashg'ulotlarga mo'ljallangan. Har bir bosqich (sinf) uchun umumiy vazifalar shakllantiriladi, ular asosida darslarning mavzulari aniqlanadi.

Shunday qilib, tasviriy san'at darslarining mazmuni, sinfdan tashqari ish shakllarining xilma-xilligi va uning vazifalarini tahlil qilib, shunday xulosaga kelish mumkinki, xalq amaliy san'ati maktab o'quvchilarining estetik tarbiyasini rivojlantirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Bu tarkib bilan tasdiqlangan estetik idrok etish va badiiy-ijodiy faoliyat jarayonlarini amalga oshirishga katta e'tibor qaratiladigan xalq amaliy san'ati darslari; shaxsning estetik fazilatlarini rivojlantirish, estetik ehtiyoj va qiziqishni shakllantirish. Bu boshlang'ich maktab yoshida muhimdir, chunki aynan shu davrda bolaning dunyoga munosabati shakllanadi va kelajakdagi shaxsning muhim estetik fazilatlarini rivojlanadi, buning natijasida bola estetik, ma'naviy, axloqiy va intellektual jihatdan rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников: Учеб. пособие по спец-курсу для студентов пед. ин-тов. М., 1985. 176с
2. Любимова Ю.С. Народное декоративно-прикладное искусство в эстетическом воспитании младших школьников: учеб.- метод. пособие. Мн., 2004. 37с.

МАКТАБДА БОШLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARINI O'QITISHDA INSERT INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR

Matyakubova Malahat Yo'ldoshovna

Xiva tumani 32-sonli maktabining
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o'quvchilarning ona tili va adabiyot faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda “Insert” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: tarbiya, interfaol, metod, axborot, ta'lim, interaktiv, insert.

Hozirgi zamon ilm berish sistemasi yuqori darajada fan asoslarini o'rnatishga, tafakkurni rivojlangan, olamni bir butunlikda anglashga va tasavvur etishga, tevarak atrofda bo'layotgan voqealarni to'g'ri anglashga, ularni mohiyatini anglab oladigan yoshlarni tarbiyalashga yo'naltirilgan. Maktablarda o'rgatiladigan fanlarning tarqoqligi maktab bitiruvchisida bir ko'rinishli (fragmentar) dunyoqarashni keltirib chiqaradi. Hozirgi zamon ilmfanida esa iqtisodiy, siyosiy va madaniy fanlari integratsiyasiga moyillik yuqori turadi.

Maktab umumta'lim fanlarining tarqoq holda o'rgatilishi, ularni bir-biriga uzviy bog'liqlikda o'rgatilmaligi o'quvchilar bilimni to'la bo'lishi va butun borliqni bir butun holda anglashlariga to'sqinlik qilib, o'quvchilarda qiyinlik uyg'otadi.

“Insert” usuli

Mustaqil o'qish vaqtida olgan ma'lumotlarni, eshitgan ma'ruzalarni tizimlashtirishni ta'minlaydi; olingan ma'lumotni tasdiqlash, aniqlash, chetga chiqish, kuzatish. Avval o'zlashtirgan ma'lumotlarni bog'lash qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

O'qish jarayonida olingan ma'lumotlarni alohida o'zlari tizimlashtiradilar-jadval ustunlariga “kiritadilar” matnda belgilangan quyidagi belgilarga muvofiq:

“V” - men bilgan ma'lumotlarga mos;

“-” - men bilgan ma'lumotlarga zid;

“+” - men uchun yangi ma'lumot;

“?” - men uchun tushunarsiz, yoki ma'lumotni aniqlash, to'ldirish talab etiladi.

O'qish fanidan “Insert” usulidan foydalanish haqida ko'rsatma

	“V”	“-”	“+”	“?”
CHAQIMCHIGA «MUKOFOT» XIKOYASI			+	
OMONATGA XIYONAT XIKOYASI				?
IKKI SAXIY XIKOYASI	V			
QO'ZICHOQ XIKOYASI	V			
ILM AFZAL XIKOYASI		-		
DAVLAT XIKOYASI				

Bu metodni qo'llashdan ko'zlangan asosiy maqsad o'quvchilarni muammo xususida keng va chuqur fikr yuritishga rag'batlantirish ekanligini e'tibordan chetda qoldirmagan holda ularning faoliyatlarini baholab borishning har qanday usulidan voz kechish maqsadga muvofiqdir.

Texnika vositalaridan dars jarayonida foydalanish – dars matni yoki o'qituvchilar tomonidan o'quv materialini texnika vositasida o'tish emas, balki o'quvchilarning mazkur mavzuni mustaqil va ijodiy o'rganishi bo'yicha o'quv faoliyati dasturidir. Mazkur dasturda o'qituvchilar tomonidan tuzilib, unda texnika vositasining umumiy didaktik maqsadi, mavzuni o'rganish bosqichlari, o'quvchilar tomonidan bajariladigan o'quv faoliyati elementlari, ularning bilimni nazorat qilish yo'llari ketma-ket bayon etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbek maktablarida ona tili ta'limi kontsepsiyasi // Til va adabiyot ta'limi. – 1994. – № 1. – B. 8-13.
2. Jo'rayev R.X., Raximov B.X., Xolmatov Sh.F., Yangi pedagogik texnologiyalar.–T., Fan, 2005. 66 b.
3. Ziyomhammadov B, Abdullayeva Sh., Ilg'or pedagogik texnologiya: Nazariya va amaliyot. – T.: Abu Ali ibn Sino, 2001.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING EKOLOGIK TARBIYASI PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

Matyakubova Kamarjon Atanazarovna

Xorazm viloyati Urganch shahri
22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida atrof-muhitga e'tiborli bo'lishni o'rganishning ayrim pedagogik jarayonlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: o'quvchi, dars, ekologiya, atrof-muhit, islohotlar, tabiiy resurslar.

Fuqoralik jamiyatini rivojlantirish, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish sohalarida ro'y bergan tub o'zgarishlar o'quvchilarning ekologik madaniyatini shakllantirishni va islohotlarda faol ishtirok etishini talab qiladi. Jamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy hamda madaniy jihatdan tezkor sur'atdagi rivoji tabiat va jamiyat munosobotlarining uyg'unligini ta'minlashni taqozo qilmoqda. Ilmiy tadqiqotlar natijalari ko'rsatmoqdaki, hozirgi davrning o'ziga xos xususiyatlaridan biri, global, regional va lokal darajadagi ekologik muammolarning yuzaga kelganligidir. Ekologik inqirozlar ijtimoiy-tabiiy muammolar sirasida o'zining dolzarbligi va geografik ko'lamiga ko'ra umumbashariy ahamiyat kasb etadi.

Globalashuv davrning o'ziga xos xususiyatlaridan yana biri ekologik muammolarning keskinlashuvi, mintaqaviy ekologik masalalarning murakkabligidir. Shuning uchun ham o'quvchilar ongida ekologik madaniyatning yangicha mazmuni, uning ma'naviy-axloqiy tamoyillari, tabiatga mas'uliyatli yondashuv, tabiiy boyliklarni saqlash, ulardan oqilona foydalanish hamda flora va faunani boyitishga oid tushunchalarni shakllantirish muammosining ijobiy echimini topish ruhida, ularning ekologik tarbiyasi va ekologik madaniyatini shakllantirish muhim ijtimoiy-pedagogik kafolatdan biri sanaladi.

Hozirgi zamondagi pedagogik yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlar shundan dalolat beradiki, tabiat insoniyat uchun nafaqat iste'mol manbai, balki uning ma'naviyatini o'stirish, estetik dunyoqarashini tarbiyalash, integratsiyalashgan ekologik madaniyatini shakllanishining muhim omili hamdir. Shu sababli tabiatning sofligini saqlash, uning unsurlarini boyitish, qo'riqlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish tizimini muntazam takomillashtirish mamlakatimiz ijtimoiy, iqtisodiy istiqbolini kafolatlabgina qolmay, shu bilan birga kelgusi avlodning ma'naviy kamolotini, shu jumladan ta'lim vositalari orqali o'quvchilarda integratsiyalashgan ekologik madaniyatini ta'minlashga o'z hissasini qo'shadi.

O'zbek xalqining boy ma'naviy-madaniy merosi, milliy qadriyatlari o'quvchilarda eng oliy insoniy sifatlarni, shu jumladan ularni ekologik madaniyatini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. O'zbekistonlik mutafakkirlar, pedagog olimlarning jahon ilm-fani rivojini ta'minlagan ekologik ilmiy xulosalari, o'zining pedagogik (ta'limiy-tarbiyaviy) mohiyatiga ko'ra milliy qadriyatlar orasida alohida o'rin tutadi. Ular tomonidan ilgari surilgan hamda asrlar davomida o'quvchilarda atrof-muhitga to'g'ri munosabatni tarbiyalash, tabiat muhofazasi uchun mas'uliyat hissini shakllantirishga yordam beruvchi ekologiyaga oid qarashlaridan foydalanish bugungi kunda ham ekologik ta'lim-tarbiyaning samarali bo'lishi uchun va o'quvchilarda global ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim g'oyaviy asos sanaladi.

O'quvchilarga ilmiy asoslangan fanlar integratsiyasi dorasida ekologik bilimlarni berish, ularning o'quvchilik davrida tabiat va atrof-muhitga mas'uliyatli yondashishga o'rgatish hozirgi zamon pedagogikasining bir qismi deb hisoblaymiz. O'quvchilarni ekologiyaga oid ta'limotlar bilan tanishtirish ularning ekologik madaniyatini shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi, shuningdek, ekologik yo'nalishdagi milliy-ma'naviy qadriyatlar mohiyatini chuqur anglashlari, o'rganishlari uchun imkoniyat dars jarayonlarida va darsdan tashqari vaqtlarda yaratilishi zarur.

O'qituvchining bolalarga ekologik ta'lim va tarbiya berishda xalqimizning o'ziga xos milliy tarbiyasidan o'rinli foydalanishi yaxshi samara beradi. Demak, o'quvchilarga ekologik tarbiya berishda milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar, marosimlar, nodir qo'lyozmalar va davlat

arboblarining ushbu sohaga oid faoliyatlari mustahkam didaktik asos bo'lib, bular orqali ularni atrof-muhitni toza saqlashga, ozodalikka, pokizalikka va eng asosiy sog'lom turmush tarzi hamda muhitini tashkil eta olishlikka o'rgatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sharafiddinov.O. Ekologik madaniyat. Tafakkur jurnali. 2005.
2. Tolipov.T. Ekologiyaning dolzarb muammolari. Qarshi: Nasaf. 2003.
3. Turdikulov.E.O. O'quvchilarda umumbashariy ekologik dunyoqarashni shakllantirish. T.: 2011.

МАКТАБДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ О'QITISHDA “KEYS-STADY” INTERFAOL O'QITISH METODIKASIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Matyaqubov Yaqubboy Atabayevich
Qosimov Babaxan G'apparovich

Bog'ot tumani 31- son maktab
 Matematika fani o'qituvchilari

Annatotsiya: Bu maqolada mohiyatiga ko'ra interfaollik o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklarini anglatadi.

Kalit so'zi: matematika, zamonaviy, metodik, ta'lim, jarayo, ilim, fan.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda uni ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan turli-tuman metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasi o'sishiga olib keladi.

Keys-stadi inglizcha -case -aniq vaziyat, hodisa, -study —o'rganmoq, tahlil qilmoq, ta'lim so'zlarining birikuvidan hosil qilingan bo'lib, aniq vaziyatlarni o'rganish, tahlil etish va ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga erishishga asoslangan ta'lim metodidir. Mazkur metod muammoli ta'lim metodidan farqli ravishda real vaziyatlarni o'rganish asosida aniq qarorlar qabul qilishga asoslanadi. Agar u o'quv jarayonida ma'lum bir maqsadga erishish yo'li sifatida qo'llanilsa, metod xarakteriga ega bo'ladi, biror bir jarayonni tadqiq etishda bosqichma-bosqich, ma'lum bir algoritmi asosida amalga oshirilsa, texnologik jihatni o'zida aks ettiradi.

Keys turlari Keys — bu yaxlit axborotlar majmui. Qoidaga ko'ra, keys uch qismdan iborat bo'ladi:

- 1) keysni tahlil etish uchun zarur yordamchi axborotlar;
- 2) aniq vaziyat bayoni;
- 3) keys topshirig'i;
- Bosma holatdagi keys (uni yanada ko'rgazmali bo'lishini ta'minlaydigan grafik, jadval, diagramma, illyustratsiyalarni ham o'z ichiga oladi).
- Multimedia-keys (so'nggi vaqtlarda keng qo'llashni talab etayotgan).
- Video keys (film, audio va video materiallardan iborat bo'lishi mumkin).

KEYS SAVOLLARI

- 1.O'zgaruvchini almashtirib integrallashning mohiyati ?
- 2.Bo'laklab integrallash qanday holda maqsadga muvofiq ?
- 3.Noto'g'ri kasr ratsional funksiyani integrallash, to'g'ri ratsional funksiyani integrallash ?

4.Sodda kasr ratsional funksiyalar qanday integrallanadi ?

5.Irratsional funksiyalar qanday integrallanadi ?

6.Ishni bajarish uchun ketgan vaqt (minut) ?

Keys bo'yicha —aqliy hujum metodidan foydalanamiz. Keys ommaviy tarzda yechiladi.

Topshiriqlar:

1. 96 va 360 sonlarini sodda ko'paytuvchilarga ajrating ?
2. Hisoblang: $(125+70):3=?$
3. Sonni: 134135- yuzlargacha yaxlitlang?
4. $r=1$ sm go'lgan aylana uzunligini toping?

Keys yechimi: Har bir guruh o'quvchilari savollarga to'liq javob berishga harakat qiladi va guruh bo'lib bir- birlarini masala ishlash metodikasiga quloq solishib, fikr yuritishib bir qarorga

kelishadi va to'liq javob beradilar. Keyin bu javoblarni to'g'risi qabul qilinadi va o'quvchilar baholanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Алиухина Т.Г. Активные и интерактивные образовательные технологии (формы проведения занятий) в школе: учебное пособие / Т.Г. Алиухина. – Н. Новгород: ННГАСУ, 2013. – 497 с.
2. Новик М.М. Активные методы обучения: рекомендации по разработке и применению / М.М. Новик //СПб.: СПбГНЭУ, 2010. – 59 с.

BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARDA ZAMONAVIY METODLARINI QO'LLASHNING AHAMIYATI

Matyokubova Ma'rifat Otaboyevna

Yangiariq tumani 25-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (93) 094 93 74

mo.matyokubova_25@inbox.uz

Raximboyeva Malika Rustamovna

Shovot tumani 38-son maktab o'qituvchisi

Telefon: + 998 (93) 708 81 17

malikarustamovna_38@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf darslarida zamonaviy metodlarni qo'llashning ahamiyati haqida.

Kalit so'zlar: Zamonaviy metodlar, innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar.

Maktab o'quvchilari uchun samarali o'qitish strategiyalari. O'qituvchilar sinfga birinchi marta kirishadimi yoki ular sinf rahbarlari bo'ladimi, o'qituvchilar har doim o'quvchilarning o'quv tajribasini yaxshilashning yangi usullarini izlaydilar. Xulq-atvor muammolarini hal qilishdan tortib, mavjud dars rejalarini takomillashtirishga qadar, boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishning ba'zi samarali strategiyalari.

Kichik qadam qo'yish va savol berish. Bu samarali o'qituvchi bo'lish uchun bolalarni o'rganish va o'qitishga bo'lgan muhabbatdan ko'proq narsani talab qiladi. O'quvchilarni rag'batlantirish va ularning o'rganish salohiyatini oshirish uchun ishtiyoq va fidoyilik bilan bir qatorda aniq ko'nikmalar va tasdiqlangan sinf amaliyoti bilan tanishish ham zarur. O'qituvchilar yangi strategiya va o'qitish usullarini o'rganishga ko'maklashishi va bolalarning bilimiga bo'lgan tabiiy chanqog'ini faol ravishda rag'batlantirishi mumkin.

Samarali boshlang'ich sinf o'qituvchisining ta'siri bolada butun hayoti davomida qolishi mumkin. Maktabning malakali o'qituvchilari ko'pincha o'quvchilarining umuman ta'lim tizimiga bo'lgan nuqtai nazaridan umidvor bo'lishadi. Aynan shu narsa samarali o'qitish strategiyasi hozirgi yoshda juda muhimdir. Yoshlik davrida o'quvchining qiziqishini uyg'otish ularning ta'lim rivojlanishining muhim qismidir. O'qishni nafaqat qiziqarli, balki jozibali va esda qolarli qila oladigan o'qituvchi o'quvchining ongida ta'limning ahamiyatini aniqlashga yordam beradi.

Buyuk o'qituvchilar kichik qadamlar bilan materialni esda qolarli qilishga yordam berishadi. Ma'lumki, biz eng ko'p ma'lumotni qayta ishlaydigan miyamizdagi joy juda oz. Bir vaqtning o'zida bizdan juda ko'p narsalarni o'rganishimiz so'ralganda, biz hayratga tushishimiz mumkin. Bolaning rivojlanayotgan xotirasi uchun “chunki” deb nomlangan o'qitish strategiyasi eng samarali ekanligi isbotlandi. Chunki - bu yo'lda tushunishni tekshirish paytida kichik bosqichlarda o'qitishni anglatadi. O'quvchilar bilan ko'p savollar berib javobini tasdiqlash maqsadida chunki deb isbot qilishlari oqibatida ko'proq ma'lumotga ega bo'lishlari mumkin.

Bolalarning ijtimoiy munosabatlari boshlang'ich ta'lim davomida juda muhimdir. Ushbu yoshda bolalar ko'proq do'stona munosabatlarni o'rnatadilar va guruhlarda ishlashni o'rganadilar. Ko'pincha o'qituvchilar umumiy qiziqish va qobiliyatlarga qarab guruhlarni tanlaydilar. Ammo bolalar uchun o'zlarini o'quvchi sifatida tushunishni rivojlantirish va o'zlarining fikrlashlari to'g'risida xabardorligini oshirishi muhimdir, bu jarayonni psixologlar metakognitatsiya deb atashadi.

Bolalar o'zlariga mos kelishni xohlashadi va har doim sinfga aralashishning eng yaxshi usuli nima ekanligiga ishonchlari komil bo'lmaydi. Ya'ni o'quvchilarning ba'zilari ham tortinchoq ham kamgap bo'lishadi. Buning oldini olish maqsadida o'quvchilarni birini kamgap ikkinchisini esa aksincha bo'lganini o'tqazish zarur. Shunda o'quvchilarga qo'shilolmagan o'quvchi ham qo'shilishga harakat qiladi.

Xulosa qiladigan bo'lsak har bir o'quvchi ustida ishlashga harakat qilish eng samarali usullardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Matnazarova K. O'qitishning faol metodlari, Boshlang'ich ta'lim 2009.

ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЙОТ ФАНИДАН О‘ҚУВЧИЛАР БИЛИМИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШДА TESTLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Maxmadiyarova Maysara Mardonovna

Surxondaryo viloyati Denov tumani 9-maktab

Ona tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi

+998-94-202-36-61

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va adabiyot fanlaridan o‘quvchilar bilimini tekshirish va baholash maqsadida test sinovlaridan foydalanish samaradorligi haqida fikr yuritilgan. Test sinovi natijalari yutuq va kamchiliklari yoritilgan

Kalit so‘zlar: test, bilim, o‘zlashtirish, sifat ko‘rsatkich, nazorat, baholash

Malakali ravishda tuzilgan pedagogik test haqqoniy- xolisona pedagogik o‘lchov vositasi bo‘lib, nazorat olib borayotgan shaxsga bog‘liq bo‘lmaydi. Test o‘quv materialining barcha asosiy mohiyatini o‘z ichiga olishi mumkin, ta‘lim natijalarini baholashning test usuli bilimning aniq va to‘g‘ri baholaydi, bunda baholashning ko‘rsatkich darajasi oldindan belgilanadi va hamma o‘quvchilar uchun umumiy bo‘ladi. Test sinovlari keng qamrovli bo‘lib, qisqa vaqt ichida ma‘lum bir o‘quv materialining yoki o‘quv fanining o‘zlashtirilishini umumiy ravishda nazorat qilish imkonini beradi, bunda kuch va vositalar kam sarflanadi.

Ta‘lim jarayoni aqliy mehnat, faollik va ijodiy fikrlashdan iborat. Dars samaradorlini oshirish o‘quv tarbiya jarayonini takomillashtirish, o‘quvchilarning bilim saviyasini ko‘tarish, yuqori malakali kadrlarni yetishtirish- bu hozirgi zamon talabi bo‘lib, o‘qituvchilarning mas‘uliyatini yanada oshiradi. O‘quvchilarning bilimini, mavzuni qay tariqa o‘zlashtirganliklarini tekshirishda test sinovining ahamiyati kattadir.

Test sinovini o‘tkazishda, albatta, o‘qituvchining puxta tayyorlanishi, izlanishi talab qilinadi. Masalan, ona tili va adabiyot darslarida testdan kundalik baholash jarayonida foydalanish natijasida o‘quvchining nazariy ma‘lumotlarni ongli ravishda amalda qo‘llay olishga o‘rgatadi, tezkorlikda fikrlash, zehnni kuchaytirishga yordam beradi. To‘g‘ri, ayrim o‘quvchilarning individual xususiyatidan kelib chiqib ularni dangasa va tavakkalchilik asosida ishlashining ham guvohi bo‘lamiz, ammo bu holat har doim ham o‘quvchiga omad olib kelmasligini tushunib yetganda o‘quvchida o‘qish va nazariy ma‘lumotlarni eslab qolishga harakat qila boshlaydi. Dars davomida testdan ko‘p foydalanish natijasida o‘quvchilarda amaliy ko‘nikma va xotirasi kuchayishiga ham erishiladi.

Ona tili darslarida nutqiy va yozma savodxonlikni oshirish asosiy vazifa sanaladi. “Test olish natijasida o‘quvchilarning og‘zaki savodxonligiga putur yetmoqda” kabi fikrlarni ham eshitamiz. Ammo o‘z tajribam asosida aytishim mumkinki, bilim saviyasi yuqori bo‘lgan, testda yaxshi natija ko‘rsata olgan o‘quvchilarimizning ham og‘zaki ham yozma savodxonligi tahsinga loyiq. Chunki test ishlash jarayonida o‘quvchi mantiqiy va nazariy bilimlarini ishga solishi, ma‘lumotlarni esa shunchaki bilishi emas, ularni amalda o‘rinli qo‘llay olishi uchun fikrlashiga, mulohaza yuritishiga to‘g‘ri keladi. Test savollarini tanlashda o‘qituvchi fanga, mavzuga mosligini va o‘quvchilarning bilim saviyasini e‘tiborga olishi zarur. Litseylarda test sinovlaridan dars jarayonida o‘quvchilarning mavzuni o‘zlashtirganligini tekshirish, mustahkamlash va takrorlash darslarida, shu bilan birga oraliq va yakuniy nazoratlarda foydalanilsa maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Testlarning bir necha ko‘rinishdagi turlaridan foydalanish mumkin:

1. Ochiq test . Qaysi qatorda –lan qo‘shimchasi orqali yasalgan so‘zlar berilgan?

- A) tinchlan, ikkilan
- B) tayyorlan, oziqlan
- C) uylan, o‘ylan
- D) shaklan, xayolan

2. Yopiq test: Shahrimizda baland binolar hamda go‘zal bog‘lar ko‘p.

Ushbu gapda qanday bog‘lovchi qo‘llanilgan ?

3. Rasmlı test

Ushbu adib qanday oilada tavallud topgan?

- A) Cho‘pon
- B) Novvoy

- C) Ziyoli
- D) Shifokor

4. Matnli test. Ya'ni bitta matn asosida bir nechta test berilishi mumkin.

E'tibor berganmisiz-yo'qmi, bilmadim-ku, sizning sadoqatda tengsiz do'stingiz bor. Qachon xohlasangiz, siz bilan hamsuhbat bo'ladi. Shod paytingizda quvonchingizga quvonch qo'shadi. G'amgin pallada dardingizni oladi. Bilmaganingizni o'rgatadi. Adashsangiz, to'g'ri yo'l ko'rsatadi. Yaqin kishilaringiz burilib ketganida ham u sizni tark etmaydi. Xizmati uchun hech nima tama qilmaydi. Yillab unutib, tashlab qo'ysangiz indamaydi. Hatto uloqtirib yuborsangiz ham arazlamaydi. Tag'in chorlasangiz, yetib kelib, xizmatingizni qilaveradi.

Bu do'stning nomi – kitob.

- Ushbu matnga sarlavha toping.

A) Kitob – bilim manbai

B) Kitob- beminnat do'st

C) Kitob o'qish foydalari

D) Do'stlik-ulug' ne'mat

- Ushbu matn mazmuniga xos bo'lgan fikrni belgilang.

- Matndagi tama qilmaydi so'zi o'rniga boshqa sinonimini tanlang.

Test to'g'ri tashkil etilsa, u o'quvchilar bilimini xolisona baholash imkonini beradi, va darsning samaradorligini oshiradi, o'quvchilar bilimini mustahkamlaydi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, test asosida ishlashni o'rgatish orqali o'quvchilar DTM tomonidan tashkillashtirilayotgan milliy sertifikat uchun ham, OTM kirish imtihonlari uchun ham tayyor bo'lishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bepalko. Test tuzish qoidalari. M-1889

ЎЗ BETINSHE TÁLIMDI BASQARIW MÁSELELERI

Maxsutov Islam Tazabayevich

Qanlikól rayoni kásip-óner mektebi oqıtıwshısı

Ajiniyaz atındaǵı NMPI magistrantı

Telefon +99899 317-33-58 maxsutovi@gmail.com

Dauletbaeva Jadıraxan Ali qızı

Ajiniyaz atındaǵı NMPI magistrantı

Annotaciya: Bul teziste tiykarınan búgingi kúndegi bilimlendiriw tarawındaǵı áhmiyetli máselelerdiń biri bolǵan talabalardıń óz betinshe jumıların tuwrı shólkemlestiriw haqqında aytıp ótilgen.

Gilt sózler: bilimlendiriw, kadrlar tayarlaw milliy baǵdarlaması, student, óz betinshe jumıs, innovaciya, informaciya.

Ǵárezsiz elimizde barlıq tarawlardaǵı ózgerisler, sonıń ishinde, ásirese bilimlendiriw tarawındaǵı tıp burılıslar, jáne bularǵa prezidentimizdiń tikkeley ózi kúshli itibar qaratǵanı búgingi bilimlendiriw tarawın ózgertiwdi talap etpekte. Shını menen de tez pát penen rawajlanıp baratırǵan búgingi ilim-texnika bizlerdi jańasha oylawǵa, jańasha is rejeler alıp barıwǵa iytermeleydi.

Kadrlar tayarlaw milliy baǵdarlamasında tereń teoriyalıq hám ámeliy bilimler menen bir qatarda tańlaǵan tarawı boyınsha ǵárezsiz iskerlik kórsete alatuǵın, óz bilimi hám mamanlıǵın ǵárezsiz túrde asırıp baratuǵın, máselege dóretiwshilik jantasgan halda mashqalalı jaǵdaylardı tuwrı anıqlap, analiz etip, jaǵdayǵa tez iykemlese alatuǵın qánigelerdi tayarlaw tiykarǵı wazıypalardan biri retinde belgilengen. Bilimlendiriw tarawında innovacion jantasıwlar, metodlardan paydalanǵan halda jaslarǵa bilim beriw arqalı keleshekke sapalı kadrlardı tayarlawdı jolǵa qoyıw názerde tutılmaqta. Informasiya hám bilimler sheńberi tez pát penen keńeyip baratırǵan házirgi sharayatta barlıq maǵlıwmatlardı tek sabaq shınıǵıwları waqtında talabalarǵa jetkeriw qıyın.[1]

Tájiriybeler sonı kórsetedi, student ǵárezsiz túrde shuǵıllansa hám óz ústinde tınımsız islese ǵana bilimlerdi tereń ózlestiriwi múmkin. Studentlerdiń tiykarǵı bilim, kónlikpe hám ilmiy tájiriybeleri ǵárezsiz tálim processindeǵıne qalıplese, ǵárezsiz iskerlik kórsetiw qábileti rawajlanadı hám olarda dóretiwshilik islewge qızıǵıwshılıq payda boladı. Sol sebepli studentlerdiń ǵárezsiz tálim alıwların joybarlaw, shólkemlestiriw hám onıń ushın barlıq zárúrli shárt-shárayatlardı jaratıw, sabaq shınıǵıwlarında studentlerdi oqıtıw menen bir qatarda olardı kóbirek oqıwǵa úyretiw, bilim alıw jolların kórsetiw, ǵárezsiz tálim alıw ushın jollanba beriw joqarı tálim shólkeminiń tiykarǵı wazıypalarınan biri esaplanadı. Tálim alıwshılardı jańalıqtı joybarlastırıw hám jaratıwdı orınlawǵa úyretiw oǵada áhmiyetli. Biraq ózleri jetiskenlikke erisiwi ushın óziniń jeke xızmetlerin dóretiwshilik joybarlastırıwǵa úyretiw jáne de áhmiyetli bolıp sanaladı.

Rawajlanǵan mámleketlerde oqıw pánleriniń baǵdarlama materiallarınıń kópshilik bólegin studentler óz betinshe ózlestiredi. Bunday qatnas shólkemlestiriwshilik mániste háptelik, auditoriyalıq júklemesin azaytıwǵa múmkinshilik jaratadı, mısalı Germaniyada 20-22 saatqa shekem, AQSH, Ullı Britaniya, Kanada, Belgiya hám basqa mámleketlerde hár bir lekciyaǵa 2 saat óz betinshe islew rejelestiredi. Óz betinshe islew eki máqsetti gózleydi:

-studentlerdi óz betinshe islewge úyretiw, bul bolajaq qánigelerde dóretiwshilik pikirlew qábiletin rawajlandırıw ushın zárúr;

-oqıtıwshınıń basshılıǵı astında idividual islew arqalı studentlerdiń óz betinshe tálim alıw tiykarında bilim iyelewge úyretiw.[2]

Individual jumıs (óz betinshe tálim) studentlerdiń oqıw sabaqlıqlarınıń formalarınan biri bolıp, shólkemlestiriwshilik hám oqıw-metodikalıq jaqtan támiynleniwi kerek. Bul támiynattı islep shıǵıw, sonday-aq, óz betinshe tálimniń nátiyjelerin qadaǵalaw, másláhátler ótkeriw oqıtıwshılardıń wazıypası bolıp esaplanadı. Óz betinshe tálimde úyrenilip atırǵan materialdıń kólemi emes, al tiykarǵı bilimlerdi iyelewi áhmiyetli.

Oqıwdıń baslanǵısh basqıshlarında talabalardıń óz betinshe jumıların shólkemlestiriw bir qatar wazıypalar menen baylanıslı. Ásirese, birinshi kurs studentleriniń tálimniń náwbettegi túri – joqarı tálim talaplarǵa iykemlesiwi qıyın keshedi. Sebebi olar tálim alıw processinde óz ǵárezsiz xızmetlerin shólkemlestiriwdi derlik bilmeydi. Maǵlıwmatlardı qaysı derekten, qanday etip tabıw, olardı analiz qılıw hám zárúrlerin ajratıp alıp tártipke salıw, konspektlestiriw, óz pikirini anıq

hám jaqsı ańlatıw, óz waqıtların tuwrı bólistiriw, sonın menen birge, intellektual hám fizikalıq múmkinshiliklerin tuwrı bahalaw olar ushın úlken mashqala boladı. Eń tiykarǵısı, olar ǵárezsiz tálim alıwǵa tayın bolmaydı.

Sol sebepli har bir professor –oqıtıwshı daslep studentte óz qábleti hám intellektual múmkinshiliklerine isenim oyatıwı, olardı sabır menen, basqıshpa-basqısh ǵárezsiz bilim alıwdı tuwrı shólkemlestiriwge uyretip barıwı kerek boladı. Studentler ózbetinshe jumıslarınıń forması hám kólemin belgilew de tómendegi tárepler itibarǵa alınıwı kerek:

- oqıw basqıshı, arnawlı bir pánniń ayırıqsha ózgesheligi hám ózlestiriwdegi qıyınshılıq dárejesi;
- studenttiń qábleti hám de teoriyalıq hám ámeliy tayarlıq dárejesi;
- pánniń informaciya dárekleri menen támiyinlengenlik dárejesi;
- studenttiń informaciya dárekleri menen isley alıw dárejesi.

Tálim shólkemi tálimge qızıǵıwshılıq oyatıwı, oqıwdan qanaatlanıwshılıq payda etiwı, úyreniw múmkinshiliklerin jaratıwı zárúr.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. J.O.Muxammadiev- Axborot texnologiyalari Toshkent 2019
- 2.O.NAZARBAEV, EREJEPOVA, O.JUMANAZAROV-TALIM MENEJMENTI. NOKIS 2010

BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARNING AHAMIYATI

Miraxmedova Nargiza Saidmaxmudovna

Toshkent viloyati Zangiota tumani

38 – maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarning o'qitish metodlari haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: interaktiv metodlar, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish

Ta'lim – tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lim olish motivlarini, ularni turi yo'lanishlardagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan, interfaollikka asoslangan didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Interfaol o'yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, rolli, ishchanlik va boshqa yo'nalishdagi turlarga ajratiladi. Ular o'quvchilarda tahlil qilish, hisoblash, o'lchash, yasash, sinash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki mustaqil jamoa tarkibida ishlash, nutq o'stirish, til o'rgatish yangi bilimlar olish faoliyatlarini rivojlantiradi.

Umumiy o'yinlar nazariyasiga ko'ra, mavjud barcha o'yin turlarini tasniflashga ularni funksional, mavzuli, konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o'yinlarga ajratiladi.

Interfaol o'yin turlarini tanlashda quyidagi mezonlarga rioya qilish yaxshi natijalar beradi.

-ishtirokchilarni tarkibi bo'yicha, ya'ni o'g'il bolalar, qiz bolalar yoki arlash guruhlar uchun o'yinlar :

-ishtirokchilarning soni bo'yicha –yakka, juftlikda, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi, sinflararo va ommaviy tarzda o'yinlar :

- o'yin jarayoni bo'yicha fikrlash, o'ylash, topag'onlik, harakatlarga asoslangan, musobaqa va boshqalarga yo'naltirilgan;

-vaqt me'yori bo'yicha –dars, mashg'ulot vaqtining reja bo'yicha ajratilgan qismi, o'yin maqsadiga erishguncha, g'oliblar aniqlanguncha davom etadigan o'yinlar.

Bularning bari o'quvchilarga fanlararo bog'liqlikni o'rgatish orqali ularda olam tuzilishini ilmiy asoslarini to'liq idrok etish va ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirish, ijodiy tafakkurlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

«6x6x6» metodi

Ushbu metod yordamida bir vaqtning o'zida 36 nafar o'quvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali ma'lum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarining har bir a'zosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. «6x6x6» metodi asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotda har birida 6 nafardan ishtirokchi bo'lgan 6 ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rta tashlangan muammo (masala)ni muhokama qiladi. Belgilangan vaqt nihoyasiga etgach o'qituvchi 6 ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6 ta guruhlar bittadan vakil bo'ladi. Yangi shakllangan guruh a'zolari o'z jamoadoshlariga avvalgi guruhi tomonidan muammo (masala) yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar.

Ushbu metodni 5, 6, 7 va hatto 8 nafar o'quvchidan iborat bo'lgan bir necha guruhlarida ham qo'llash mumkin. Biroq yirik guruhlar o'rtasida «6x6x6» metodi qo'llanilganda vaqtni ko'paytirishga to'g'ri keladi. Chunki bunday mashg'ulotlarda munozara uchun ham, axborot berish uchun ham birmuncha ko'p vaqt talab etiladi. So'z yuritilayotgan metod qo'llanilayotgan mashg'ulotlarda guruhlar tomonidan bir yoki bir necha mavzu (muammo)ni muhokama qilish imkoniyati mavjud.

«6x6x6» metodidan ta'lim jarayonida foydalanish o'qituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarni maqsadga muvofiq shakllantira olish layoqatiga ega bo'lishni talab etadi. Guruhlarning to'g'ri shakllantirilmasligi topshiriq yoki vazifalarning to'g'ri hal etilmasligiga sabab bo'lishi mumkin.

«6x6x6» metodi yordamida mashg'ulotlar quyidagi tartibda tashkil etiladi:

O'qituvchi mashg'ulot boshlanishidan oldin 6 ta stol atrofiga 6 tadan stul qo'yib chiqadi. O'quvchilar o'qituvchi tomonidan 6 ta guruhga bo'linadilar. O'quvchilarni guruhlariga bo'lishda o'qituvchi quyidagicha yo'l tutishi mumkin: 6 ta stolning har biriga muayyan ob'ekt (masalan, kema, to'lqin, baliq, delfin, kit, akula) surati chizilgan lavhani qo'yib chiqadi. Mashg'ulot ishtirokchilariga

kema, to‘lqin, baliq, delfin, kit hamda akula surati tasvirlangan (jami 36 ta) varaqchalardan birini olish taklif etiladi. Har bir o‘quvchi o‘zi tanlagan varaqchada tasvirlangan surat bilan nomlanuvchi stol atrofiga qo‘yilgan stuldan joy egallaydi. O‘quvchilar joylashib olganlaridan so‘ng o‘qituvchi mashg‘ulot mavzusini e‘lon qiladi hamda guruhlariga muayyan topshiriqni beradi. Ma‘lum vaqt belgilanib, munozara jarayoni tashkil etiladi.

O‘qituvchi guruhlarining faoliyatini kuzatib boradi, kerakli o‘rinlarda guruh a‘zolariga maslahatlar beradi, yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning to‘g‘ri hal etilganligiga ishonch hosil qilganidan so‘ng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini so‘raydi. Munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga etgach, o‘qituvchi guruhlarini qaytadan shakllantiradi. Yangidan shakllangan har bir guruhda avvalgi 6 ta guruhning har biridan bir nafar vakil bo‘lishiga alohida e‘tibor qaratiladi.

O‘quvchilar o‘z o‘rinlarini almashtirib olganlaridan so‘ng belgilangan vaqt ichida guruh a‘zolari avvalgi guruhlariga topshirilgan vazifa va uning yechimi xususida guruhdoshlariga so‘zlab beradilar. Shu tartibda yangidan shakllangan guruh avvalgi guruhlar tomonidan qabul qilingan xulosalar (topshiriq yechimlari)ni muhokama qiladilar va yakuniy xulosaga keladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Barkamol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1998. B. 4-19.
4. Azizxo‘jaeva.N.N.Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:2003.-174

TARIX DARSLARIDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Mirzayeva Inoyat Parmonqulovna

Jizzax viloyati Yangiobod tumani
3-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix darslarida zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha fikr yuritilgan. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalaridan aniq misollar asosida sinflar kesimidagi mavzularda foydalanish yuzasidan tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: tarix, ta'lim texnologiyalari, “Nima uchun?”, “Mojarro”, fuqarolik pozitsiyasi, ta'lim-tarbiya, o'qituvchi, o'quvchi, shaxs, muammoli vaziyat.

Menga ayting- men unutamani,
menga ko'rsating-men eslab qolaman,
menga shuni o'zimga bajartiring-
u hamisha meniki bo'lib qoladi. [1, 252-bet]
Qadimgi chin hikmati

Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida shaxs ijtimoiylashuvini ta'minlovchi etakchi omil sifatida ta'lim jarayoni e'tirof etilsa, bizda shaxsning shakllanishida ta'lim hamda tarbiya jarayoni uzviylikda olib borilishi ta'kidlanadi. Bu borada birinchi prezidentimiz Islom Karimov shunday deydi: “Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi-bu sharqona qarash, sharqona hayot falsafasidir”. [2, 62-bet]

Bugungi kunda uzluksiz ta'lim tizimida xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalarini o'rganar ekanmiz, har bir davlat o'ziga xos bo'lgan xususiyatlariga ega ekanligiga ishonch hosil qilamiz. Bu xosliklar qaysidir jihatdan o'sha mamlakatlarning rivojlanishiga, taraqqiy etishiga ham xizmat qilganligini ko'rishimiz mumkin. [3, 39-bet]

Bizda esa bu xosliklar ko'pincha shaxsning shakllanishida ta'lim hamda tarbiya jarayoni birdek ahamiyatga ega ekanligiga urg'u beradi. Aksariyat hollarda tarbiya jarayoni bu borada ustuvor ham bo'ladi. Chunki ahloqiy xislatlarga ega shaxsgina ijtimoiy munosabatlarni tashkil etish jarayonida faol ishtirok etadi va hayotiy pozitsiyasi orqali o'zini siyosiy - huquqiy madaniyatini bilan jamiyat taraqqiyotiga o'z ta'sirini o'tkazadi. Zero, ahloqli insongina ta'limni qadrlay oladi.

Davlatimiz komil, yetuk kadrlarni tayyorlash masalasida aynan ta'lim va tarbiya uzviyligini ta'minlaydigan ta'lim texnologiyalarini o'quv jarayoniga joriy etishni talab etadi. O'quv jarayoniga ta'lim texnologiyalarini joriy etishni dolzarbligining yana bir jihati jamiyatni demokratiyalashuvida komil inson tarbiyasidir.

Buning uchun har bir ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga etkazish-ta'lim-tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim.

O'quv jarayonda har bir dars, mavzu, o'quv fanining o'ziga xos texnologiyasi bor. Ya'ni, o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya - bu o'quvchilar ehtiyojlaridan kelib chiqib, bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan loyihalashtirilgan, kutilgan natijaga erishishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Lekin aynan shu jarayonida pedagogik texnologiyalardan majburan foydalanib bo'lmaydi. Bu holatda o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat talab etiladi. Shu bilan birga tajribali pedagoglar tomonidan asoslangan va qo'llanilayotgan pedagogik texnologiyalardan maqsadga muvofiq foydalanish, ularni doimiy ravishda ijodiy rivojlantirib borish maqsadga muvofiqdir.

Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, avvalo, pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirishni talab etadi. Chunki bu jarayonni amalga oshirmay turib qo'llanilgan har qanday texnologiya kutilgan samarani bermaydi.

Ta'lim tizimini modernizatsiyalashtirishda ta'limning barcha bo'g'inlarida tobora faol qo'llanilayotgan ilg'or pedagogik texnologiyalarning turli yo'nalishi o'quvchilarning ma'naviy kuchi, qobiliyatlarini ochish uchun maqbul sharoit yaratib bermoqda. Bu borada ayniqsa shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining o'rni va ahamiyati kattadir.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi o'quvchi shaxsini butun bir ta'lim tizimining markaziga qo'yadi va unga tabiatan berilgan o'z qobiliyatini ro'yobga chiqarishi uchun har tomonlama qulay, xavfsiz, erkin shart-sharoit yaratadi hamda ularda mustaqillik, tashabbuskorlik,

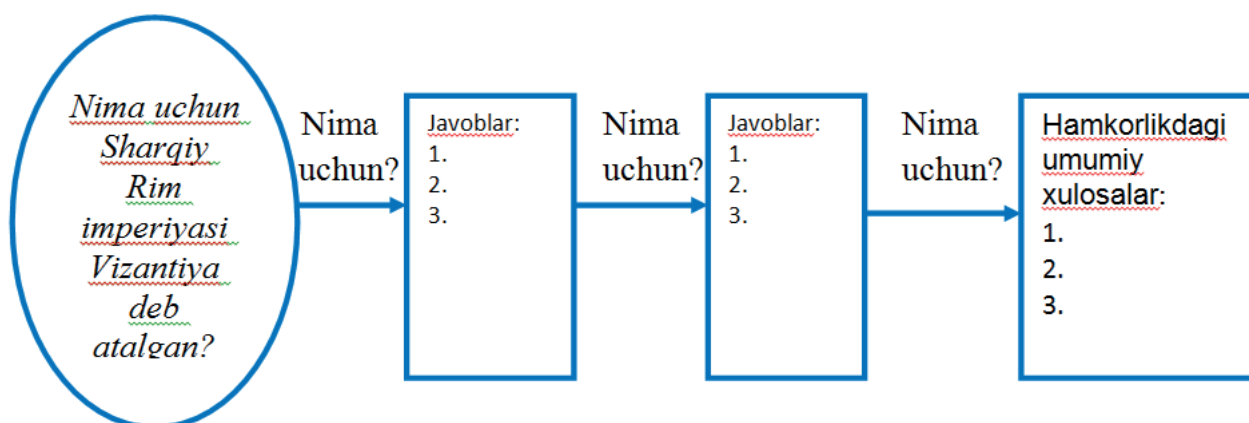
javobgarlikni his etish, tanqidiy fikrlash kabi sifatlarini tarbiyalaydi. [4, 4-bet]

Masalan, «Nima uchun?» texnologiyasidan dars jarayonida foydalanish o'quvchi shaxsini ko'p jihatlarini shakllanishiga va rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu texnologiyada shakllantirilgan muammo yuzasidan «Nima uchun?» savoli qo'yilib unga har bir o'quvchi o'zining qarashlarini, fikrlarini yozadi. Asosiy maqsad o'quvchilar beradigan javob, fikr noto'g'ri bo'lsa-da, ularning fikr bildirishga, oxir oqibatda to'g'ri xulosa chiqarishga o'rgatishdan iborat.

«Nima uchun?» savolining qo'yilishi va unga javoblarning yozilishi muammo echimi topilguncha davom etadi. Dastlab bir partada yonma-yon o'tirgan o'quvchilar, so'ngra kichik guruh, oxirida butun guruh yozma javoblari hamkorlikda taqqoslanib, takrorlanuvchi va xato fikrlardan tozalanib, bitta umumiy to'g'ri natijaga kelinadi. Noto'g'ri javoblar tanqid ostiga olinmaydi.

Masalan, 7-sinf jahon tarixi darsligida “Vizantiya imperiyasi” mavzusini o'tishda muammo tariqasida quyidagi 2 ta savolni o'rta tashlash mumkin:

1. Nima uchun Sharqiy Rim imperiyasi Vizantiya deb atalgan?
 2. Nima uchun Sharqiy Rim imperiyasi aholisi “yunonlar” deyilgan?
- Ishni quyidagi sxema asosida tashkil etish ham mumkin:

“Mojarro metodi”. Bu metod amaliy mashg'ulotlar uchun qulay. Odatdan tashqari, hattoki favquloddagi vaziyatlarda qilinadigan hatti-harakatlarni o'quvchilarga o'rgatish maqsadida bu metoddan foydalaniladi. Masalan, 11-sinf jahon tarixi darsida “mojarro metodi”dan foydalanish uchun internet ma'lumotlari asosida “Tojikiston, Qozog'iston Respublikalarining erlari Xitoy davlatiga berilishi kutilayotganligini” muhokama qilish uchun topshiriq qilib berish mumkin. Bu vaziyatni to'g'ri hal qilish uchun o'quvchilarning fikrini bilish maqsadida “Tojikiston va Qozog'istonning pozitsiyasi to'g'rimidi? Buning oqibatini o'ylab ko'ring.”,- degan savolni qo'yish maqsadga muvofiq keladi. Bunday muammolarni hal qilish yo'llarini o'rganishda mojarro metodidan foydalanilsa, o'quvchilarning fikrlari faollashib, qisqa vaqt ichida to'g'ri qaror qabul qilish, ishni to'la, tez va chaqqon bajarish sifatleri shakllanadi.

Shu bilan birga 11-sinf o'quvchilarida siyosiy jarayonlarga munosabat bildirish ko'nikmalari ham shakllanadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchi yoshlarni siyosiy hayotda ham faol bo'lishga bosqichma-bosqich tayyorlab boradi.

O'quvchini shaxs sifatida shakllanishi va kamol topishi uni istiqbolda o'z hayotiy pozitsiyasiga ega bo'lishiga zamin yaratadi. O'z pozitsiyasiga ega yoshlar esa albatta davlat va jamiyat rivojiga munosib hissa qo'shadilar.

Adabiyotlar

1. Qilichova M.X. Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish //Ta'limda kreativ yondashuv yo'llarini rivojlantirishning dolzarb masalalari. Respublika ilmiy-amaliy, onlayn konferensiya materiallari. Jizzax, 2021, 252-bet.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. T.: “Ma'naviyat”, 2008, 62-bet.
3. Qilichova M.X. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning xorij davlatlardagi ilg'or tajribalari. Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723. Scientific Library of Uzbekistan. 2021. P.744.
4. Fazilova D.X. Davlat va huquq asoslari darslarida shaxsni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. Metodik tavsiyanoma. Jizzax, 2015, 4-bet.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI O'QITISH JARAYONIDA “KICHIK GURUHLAR ISHI” INTERFAOL USULLARI METODIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK KO'RSATMALAR BERISH

Nurmetova Nazokat Nurjonovna

Xiva tumani 6-sonli maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda o'quvchilarning boshlang'ich sinfda ona tili faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda “Kichik guruhlar ishi” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: kichik guruhlar ishi, interfaol, metod, axborot, ta'lim, interaktiv.

Tinglovchilarda ona tili fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlarni tatbiq qilish, innovatsiyalardan foydalanish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.

“Kichik guruhlar ishi” usullari darslarda qo'llanadigan asosiy metodlardan hisoblanadi. Notanish, qiyin savollarga javob topishda guruh bo'lib ishlash va bunda natija uchun “mas'uliyatning bo'linishi” psixologik tomondan insonlarga qulaylik yaratadi. Bu metodning afzalligi nimada. Kamgap insonlar kichik guruhlarda o'zlarini erkin tutadilar. Bu esa umumiy guruh muhokamasida ishtirok etish uchun ularga tramplin vazifasini o'taydi. Yana bir qulayligi, kichik guruhda hammaning faollashishi kuzatiladi, umumiy guruhda esa ko'proq “qo'shilamiz” pozitsiyasida faoliyat olib boriladi.

- Guruhlarda ishlash tajribasi quyidagilarni ko'rsatadi:
- 2-3 kishilik – minimal hisoblanib, bu guruhda fikrlar yig'ish, ularni rivojlantirish qiyin kechadi;
- 3-4 kishilik – samarali guruh;
- 4-6 kishilik - aksariyat yaxshi natija beruvchi guruh;
- 7 kishilik - samarali, biroq kattaroq (joy masalasida muammo);
- 8-9 kishilik - guruh yanada kichik guruhchalarga bo'lina boshlaydi, kimlardir chekkada qoladi. Qoniqarli natija olish uchun ko'p vaqt kerak.
- 10 va undan ko'p kishilik - qoniqarsiz guruh. Bunda bolalar birbirlarini chalg'itadilar va guruh natijasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Yuqoridagi ma'lumotlardan xulosa qilib shuni aytish mumkinki, eng yaxshi, optimal guruh 4-6 kishilik guruhlardir.
- Kichik guruhlarini tashkil etishning oddiy usuli: partada (stulda) o'tirgan joyida:
- 1-partadagi o'quvchilar orqalaridagi 2-parta o'quvchilariga o'girilib oladi;
- 3-parta 4-partaga, 5-parta 6-partaga va h.z. Shunday qilib, har bir qatorda 3 tadan yoki ikkitadan guruh; umumiy sinfda esa 7-8 ta guruh hosil bo'ladi.
- Guruh hosil qila olmagan 1,2 ta o'quvchi guruhlariga qo'shib yuboriladi.
- Har bir guruhda shu fanni yaxshi biladigan o'quvchi bilan birga o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchi ham bo'lishi lozim;
- Guruhdagi o'quvchilar bir-birini tushunadigan (inoq) bo'lishlari (doimo o'zaro urushib yuradiganlar bir guruhda bo'lmasliklari) maqsadga muvofiqdir;
- guruhdagi qatnashchilar yuzma-yuz o'tirishlari kerak;
- vazifani boshqa guruhlariga nisbatan oldin bajarib bo'lgan guruh qatnashchilariga qo'shimcha topshiriqlar ham oldindan tayyorlanishi va ular qar bir o'quvchiga alohida yoki guruhga umumiy bo'lishi mumkin;
- taqdimot vaqtida har gal har xil o'quvchining chiqishini o'qituvchi inobatga olishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Muslimov N., va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. 2013 y. Toshkent, “Fan va texnologiyalar”. 8 b.t.
2. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. -T, 2001.
3. Safin D.V., Musina R.G. Ta'lim berish va o'qishning interfaol usullari. O'quv qo'llanma.-1-modul. Interfaol o'qitishning nazariy asoslari. -Toshkent, 2007.

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI
OSHIRISH VA BADIY ASARLARGA QIZIQISHLARINI OSHIRISH BORASIDA
FIKR-MULOHAZALAR**

Nurutdinova Dilnoza G'ayratjonovna

Namangan viloyati Norin tumani

33-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon nomeri :+998990070732

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf darslarida o'quvchilarning og'zaki nutqini oshirish va badiiy asarlarga qiziqishlarini oshirish borasida e'tibor qaratiladigan jihatlar haqida so'z boradi

Kalit so'zlar : kitob, kreativ fikrlash, madaniyat, ma'naviyat, o'tmish, kelajak, yoshlar, o'quvchi, badiiy asarlar

Bugungi kun boshlang'ich sinf o'quvchisi orasida ham o'z bilimiga, o'z dunyoqarasiga ega bilimdonlar talaygina. Lekin barchasi ham emas. Biz pedagog atalmish insonlar faqat bilimdon o'quvchi bilangina ishlab, maqtanib yuravermay, og'zaki nutqi ravon bo'lmagan, fikrini tushuntirib berishda qiynaladigan ayrim o'quvchilar bilan ham ishlashimiz kerak. Va boshlang'ich sinf darslarida o'quvchilarning og'zaki nutqi va badiiy asarlarga, ertaklar, hikoyalarga bo'lgan qiziqishlarini oshirish borasida nimalarga e'tibor qaratish zarurligi haqida fikr yuritamiz.

Hali yozishni, harf tanimagan bolani o'qishga, yozishga, fikrlashga o'rgatish ham, albatta, oson ish emas. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev tomonidan ta'lim sifatiga katta e'tibor qaratilayotgani, ustozlar mavqeyini oshirish borasida olib borayotgan samarali ishlardan quvonmay ilojimiz yo'q.

Xo'sh, boshlang'ich sinf darslarida o'quvchi og'zaki nutqini oshirish bo'yicha qanday faoliyat zarur? O'quvchi bilan ishlash juda murakkab jarayon. Har bir o'quvchining psixologiyasini o'rganib, ular bilan muloqot olib borish, uning individual xususiyatlarini inobatga olmoq darkor. Intellektual salohiyat har bir o'quvchida bir xil emas. Buni hech qachon o'qituvchi esdan chiqarmasligi zarur va shart.

Har xil qiziqarli voqealarni, hikoyalarni, matnlarni o'quvchilarga og'zaki tarzda so'zlab yoki asarlardan parcha o'qib berib, ularni qanday tushunganliklarini og'zaki bayon ettirish kerak. Bola dastlab, hayajonlanadi, uyaladi, fikrini ochiq va ravon bayon eta olmaydi. Lekin sekin - asta o'quvchida berilgan matnni og'zaki bayon etish ko'nikmasi shakllanadi va har joyda fikrini teran ayta olishga o'rganadi. Yuqorida ta'kidlaganidek, faqat yaxshi o'zlashtiradigan o'quvchilarga diqqat - e'tibor qaratilaversa, past o'zlashtiruvchi o'quvchi na maktabda ustozi e'tiborisiz, na uyda ota'onasi e'tiborisiz odamovi bo'lib qoladi va hatto oddiy savollarga, bilganiga ham javob ayta olmaydi. Ustoz sinfda nechta o'quvchisi bo'lsa, ularning barchasini besh qo'lday bilishi va hech birini o'z e'tiboridan chetga chiqarmasligi kerak.

Nafaqat yuqori sinf o'quvchilarini, balki boshlang'ich sinf o'quvchilarini ham badiiy asarlarga bo'lgan e'tibori va qiziqishlarini oshirib borish lozim. Ular bo'sh vaqtlarini behuda o'tkazmay, telefon orqali, internet kafelarda inson psixologiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi allaqanday jangari o'yinlarni o'ynamay, kitob o'qisa, uning ham og'zaki nutqi o'sadi, ham dunyoqarashi kengayib boradi. Hazrat Alisher Navoiy, muhaddislar imomi Imom Buxoriy juda yosh paytlaridanoq kitob mutolasi bilan shug'ullanganlar va barchani lol etganlar.

Kitob, uning inson ma'naviyatida tutgan o'rni haqida so'z borganda, adabiyotimiz quyoshi hisoblanmish Mir Alisher Navoiy nomini eslamaslikning iloji yo'q. Chunki Navoiy asarlari bilan insonlarga ma'naviy ozuqa bera oldi, lirik ash'orlari bilan ham xalqning yurak-yuragidan joy oldi. Alisher Navoiy buyuk asari hisoblanmish “Xamsa”ni yakunlab, Xuroson hukmdori, do'sti Husayn Boyqaroga taqdim etadi. Husayn Boyqaro kitobni ko'zlariga surtib, Navoiyga minnatdorchilik tariqasida o'zining sevgan otiga mindirib, Hirot ko'chalarini aylantiradi va o'zi jilovdorlik qiladi. Qarang, buyuk shohning bir shoirga bo'lgan izzat-u ehtiromini.

Bizning yurtimizda ham ijodkorlarga, adabiyotimiz xazinasini o'zining buyuk asarlari bilan boyitayotgan ijod ahliga davlatimiz tomonidan, xususan Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan e'tibor qaratilib, ular munosib taqdirlanib bormoqdalar. Buyuk-buyuk asarlar yaratilmoqda, adiblarimiz nasriy asarlarini, shoirlarimiz she'r-u ash'orlarini, dramaturglarimiz

dramatik asarlarini o'quvchilarga taqdim etmoqdalar. Xo'sh, bugungi kun o'quvchisi bu imkoniyatlardan to'g'ri foydalangan holda bu asarlarni o'qib, tahlil qilib bormoqdam? Texnika asri atalmish bu davrda hamma vaqtdan unumli foydalanish yo'lini qildirgan holda, mobil telefoniga yoki kompyuteriga murojaat qiladi. O'zi qildirgan ma'lumotni bir zumda topadi ham. Shu tariqa asrlar davomida bizga eng yaqin do'st bo'gan, ma'naviy ozuqa bergan kitobga e'tibor pasayib ketdi. Birinchi o'zbek romani bo'lgan Abdulla Qodiriyning “O'tkan kunlar” asari chop etilishi bilan kitob qo'lma-qo'l bo'lib ketar, navbatda turganlarning son-sanog'i yoq bo'lib, hatto asarni boshdan-oyoq yod olganlar ham bo'lgan ekan. Bundan bir asr ilgari insonlarning kitobga, badiiy asarga mehri shunchalik baland bo'lganini eshitib, bir tomondan xursand bo'lasan, bir tomonidan bugungi davrdagi ba'zi yoshlar bilan solishtirgan holda lol qolasan. Jahon adabiyotining yirik vakili, birinchi bo'lib hayvonlar obrazni badiiy adabiyotga olib kirgan ijodkor Ernest Tompson o'z tarjimai holida yozishicha, yoshligida “Kanada qushlari” asarini kitob dokonda ko'rib qolib, uni sotib olish uchun bir necha yumushlarni bajarib, kitobga yetarli mablag' to'plaganini aytadi. Va uning ham “Jonivorlari haqida hikoyalar” asari shu darajada mashhur bo'lib ketadiki, kitob qo'lma-qo'l o'qiladi, uni tik turib o'quvchilar ham bo'ladi. U paytda yozilgan asarlar bilan bugungi kundagi asarlarining farqi bormikin yozilishida? Lekin bugun o'sha asarlarni ham yangi nusxada chop etib, qo'lga tutqazilsa ham o'sha davrdagidek kitobga mehr qo'yib o'qiydiganlar kamroq. Yoshlarning kitobga, badiiy asarlarga bo'lgan e'tiborini kuchaytirish maqsadida davlatimiz rahbari tomonidan ham qarorlar e'lon qilinib, bir qator kitobxonlik ko'rik-tanlovlari tashkil qilindi. Bu tanlovlarda yoshlarning to'lib-toshib qatnashayotganligini ko'rib xursand bo'lamiz. “Yosh kitobxon” tanlovida g'olib bo'lib “Spark” avtomobilini qo'lga kiritgan yoshlarga havas qilmagan yosh-u qari qolmadi. Tanlovlar ta'sirida, kitob reklamalari tufayli o'quvchilar orasida kitob o'qish madaniyati oshib bormoqda. Internet orqali kitob o'qish, audiokitoblarni tinglash ham foydali, lekin jonli kitobga nima yetsin? Kitobda qahramonlar holatiga ta'sirlanganingizda ko'z yoshingiz tomadi, bir betni tugatsangiz, ikkinchi betga shitirlatib varoqlab o'tkazasiz, qog'oz kitobning o'z hidi, o'z sehri bor. Buni kitobni o'qigan odamgina his qila oladi, xolos.

Boshlangich sinf o'qituvchisi o'quvchilar og'zaki nutqini oshirish, ularning badiiy asarlarga bo'lgan qiziqishlarini oshirish borasida juda ko'p izlanishlar olib bormog'i lozim. Avvalo, ustozning o'zi bilimdon, og'zaki nutqi ravon, o'quvchilarga mehrli, psixolog va zamon talablariga javob bera olishi kerak. Boshlangich sinf, ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari, kutubxona xodimlarining o'quvchilarning kitobga mehr-muhabbatli bo'lishlarida hissasi katta. Kutubxonalarimiz o'quvchilar bilan to'lib, biz ular so'ragan kitoblarni izlab qolyapmizni, demak, o'quvchilarimiz kitob o'qiyapti, barcha o'quvchilarning kitob o'qish madaniyatini shakllantirish uchun hamkorlikni yo'lga qo'yib, rejali ishlarni amalga oshirish darkor. “Kitob - bilim manbayi” degan ibratli fikr hali eskirgani yo'q. Yurtimiz shon-u shuhratini buyuklarga olib chiqayotgan intellektual salohiyatli yoshlarimiz so'ziga quloq tutsak, ularning buyukligi darajasi ham, albatta, kitob ekanligiga shohid bo'lamiz.

Foydalaniladigan adabiyotlar :

- 1.O'tkir Hoshimov. Daftar hoshiyasidagi bitiklar. “Sharq” nashriyoti. Toshkent. 2011.
- 2.Istiqlof.Adabiyot.Tanqid.Adabiy-ilmiy nashr. “Turon zamin ziyo yog'dusi”. Toshkent. 2015.
- 3.Nilufar Rasulova. Adabiyotdan mukammal savol javoblar. “Nurafshon ziyo yog'dusi”. Toshkent. 2018

JANUBIY KOREYADA TA'LIM VA O'ZBEKISTON BILAN HAMKORLIK

Oybek O'sarqulov Mirodilovich
Farg'ona davlat universiteti akademik
litseyi tarix fani bosh o'qituvchisi.

Annotatsiya: Janubiy Koreyada ta'lim, O'zbekistonning Janubiy Koreya davlati bilan mustaqillikdan keyingi yillardagi madaniy, ilmiy-texnikaviy aloqalarini xolisona va haqiqoniy yoritish. O'zbekiston Respublikasi va Koreya Respublikasi o'rtasidagi ikki tamonlama ilmiy va madaniy hamkorlik jarayonlari.

Kalit so'z; Janubiy Koreyada ta'lim, boshlang'ich ta'lim oliy ta'lim, hamkorlik, ikki tamonlama hamkolik, KOIKA,

Janubiy Koreya hozirgi kunda ta'lim sifati va taraqqiyot darajasi bo'yicha dunyoning yetkachi mamlakatlardan biriga aylangan. Chunonchi Janubiy Koreyaning ta'lim tizimi, hususan, maktablari to'g'risida ma'lumotlar juda kam Janubiy Koreya ta'lim tarbiya tizimi Yaponiyanikiga juda o'xshash. Janubiy Koreya Yaponiya va Xitoy o'rtasida joylashganligi sababli bu yaqinlik mamlakat madaniyatiga kuchli ta'sir o'tkazgan.

Bugungi kunda mamlakatimizning Koreya davlati bilan aloqlari tobora mustahkamlanayotgan bir paytda mazkur mamlakat ta'lim tizimini o'rganish alohida dolzarb masalalaridan biriga aylandi.

Koreys mo'jizasining omillaridan biri mehnatsevar aholisi bo'lsa, yana bir jihati Janubiy Koreyadagi o'ziga xos ta'lim tizimidir. Ushbu mamlakatning ta'lim tizimi besh bosqichli: o'qish — boshlang'ich maktabda 6 yil, ikkinchi bosqich maktabida 3 yil, yuqori maktabda 3 yil, kollejdada 2 yil, universitetda esa 4 yildan iborat. Faqat boshlang'ich va ikkinchi bosqich maktabida ta'lim olish majburiy hisoblanadi. Maktablarda ko'pincha matematika, koreys va ingliz tillari, aniq va ijtimoiy fanlarga ko'proq ahamiyat beriladi. E'tiborlisi, barcha ta'lim muassasalarida yuqori tezlikdagi internetdan foydalanish imkoniyati mavjud. <?>2

Koreys o'quvchilari maktabda 12 yil mobaynida ta'lim oladilar. Koreys maktablarida o'quvchilarning reytingi muntazam ravishda tuzib boriladi va bu reytingda imkon qadar yuqori o'rinlarni egallash o'ta muhimdir, chunki oldinda universitetlarga kirish imtihonlari bor.

“Xavkon” deb nomlanuvchi (Yaponiyada “dzyuku” larga o'xshatma) maxsus o'quv muassasalari o'quvchilarning maktab dasturidagi o'quv fanlarini yetarli darajada o'zlashtirishlariga yordam berish bilan shug'ullanadi. <?>1.

Koreys ota-onalari bizning ota-onalar kabi o'z farzandlarining qarshiliklariga qaramay, ularni qo'shimcha umumtalim kurslariga jo'nata dila. Hozirgi paytda musiqa, balet, rassomlik bilan uzviy bog'liq bo'lgan an'anaviy husnixat, shuningdek albatta chet tili o'quv kurslari urf bo'lgan.

Nufuzli o'quv muassasalarida tahsil olib, jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishga intilish va oila qurishni jiddiy qadam sifatida e'tirof etish tendensiyasi yuzaga kelishi natijasida bugungi kunda o'rtacha turmush qurish yoshi qizlar uchun 26 yoshni, yigitlar uchun 29 yoshni tashkil qilmoqda. <?>1

Janubiy Koreyada huddi bizdagiga o'xshash farzandlarning biri ota-ona bilan umrbod yashab, ularga izzat-ikrom ko'rsatadi, har tamonlama qo'llab quvvatlaydi.

O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti Islom Karimovning “Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch” asarida quyidagi fikrlarni uchratamiz “Agar biz dunyo tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, boshqa xalqlar ham ozodlik va mustaqillikni qo'lga kiritish, milliy tiklanish, o'z davlatchiligini, havas qilsa arziydigan fuqarolik jamiyatini mustahkamlash jarayonida ana shunday fazilatlariga tayanib va suyanib, barcha sohalarida — bu iqtisodiyot yoki ijtimoiy hayot bo'ladimi, madaniyat, ta'lim — tarbiya va ilm-fan bo'ladimi — o'zining beqiyos ichki qobilyat va salohiyatini ishga solish, uni ro'yobga chiqarish hisobidan taraqqiyotga erishganini ko'ramiz, Masalan Yaponiya va Janubiy Koreyani olaylik. Bu mamalaktalarning Ikkinchi jahon urushidan keyin qanday o'gir ahvolga tushib qolganini hammamiz yaxshi bilamiz. Ho'sh, ular nimaning evaziga qisqa davr ichida bu qadar rivojlanishga erisha oldi? Axir, bu o'lkalarda mo'l-ko'l tabiiy xomashyo manbalari, mineral resurslari deyarli yo'q-ku! Albatta, bu borada o'sha paytda dunyoda mavjud bo'lgan siyosiy omillar xalqaro vaziyatning ta'sirini inkor etib bo'lmaydi. Lekin yapon va koreys xalqi asrlar davomida shakllanib, katta bunyodkor kuchga aylangan o'ziga xos milliy ma'naviyati hisobidan ham rivojlangani bugungi kunda hech kimga sir emas. Shuning uchun

“yapon mo`jiazasi”, yoki “koreys mo`jizasi” haqida gap ketganda, taniqli ekspert va mutaxassislar ham birinchi galda “yapon xarakteri”, “koreys tabiati” degan iboralarni tilga oaldi. Tabiiyki, ular bu o`rinda avvalo mazkur xalqlarga mansub ma`naviy fazilatlarini nazarda tutadi. Ya`ni bu xalqlarning ichki dunyosi va irodasi ma`naviyat negizida yanada toblangan, kamolga yetgan <?>1.

Fikrimiz davomida Koreyaning sobiq prezidenti Li Myon Bakning fikrlarini aytib o`tish joiz koreys farzandi haqida “Agar bolalar ota-onalari shu payt qayerda va nima bilan mashg`uliklarini bilib turishsa, ularga oilada alohida tarbiya berishning hojati yo`q” <?>2

Shunday qilib ikki davlat o`rtasidagi do`stlik va hamkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Koreyslar “chxodin xakkyo” deb ataydigan boshlang`ich maktabga 7 yoshdan 13 yoshgacha bo`lganlar qatnaydi. Bu yerda 6 yoshdan o`qishi boshlanganlar ham topiladi. O`qish muddati — 6 yil. Koreys tili, matematika, aniq fanlar, ijtimoiy fanlar, chet tillar, tasviriy san`at va musiqa o`rganiladigan fanlarga kiradi. Odatda ushbu fanlarning barchasi bir nafar sinf rahbari tomonidan o`qitiladi. Biroq ba`zi ixtisoslashtirilgan fanlarni boshqa o`qituvchi o`tishi mumkin.

Ta`lim tizimining boshlang`ich maktabdan o`rta maktabga o`tish bosqichi turli imtihonlar natijasi asosida emas, balki faqat o`quvchining yoshiga qarab belgilanadi.

XX asrning 80-yillari oxirigacha ingliz tili odatda ikkinchi bosqich maktabidan o`qitila boshlangan, biroq hozir u boshlang`ich maktabning 3-sinfidan o`tiladi. Koreys tili grammatik nuqtayi nazardan ingliz tilidan ancha farq qiladi. Shuning uchun ingliz tilini o`rganish katta qiyinchilik bilan kechadi.

Ko`pgina ota-onalar farzandini qo`shimcha “xagvonam” deb nomlanadigan xususiy maktablarda o`qitadi.

Janubiy Koreyada davlatga qarashli boshlang`ich maktablardan tashqari qator xususiy maktablar ham mavjud. Ularning o`quv dasturlari davlat muassasalarinikiga ozmi-ko`pmi mos keladi, ammo u ancha yuqori darajada amalga tatbiq etiladi: kam sonli o`quvchilarga ko`p o`qituvchilar dars beradi, qo`shimcha fanlar o`qitiladi va umuman, ta`limning yuqori standartlari joriy etiladi. Biroq ularda o`qish narxi ancha yuqori.

Sinf rahbarining obro`si baland. Koreys tilida ikkinchi bosqich maktabi “chunxakkyo” deb nomlanadi. So`zma-so`z tarjima qilinganda “o`rta maktab” degan ma`noni anglatadi. Koreys ikkinchi bosqich maktabi 3 sinfdan iborat. Aksariyat o`quvchilar unda o`qishni 12 yoshda boshlab, 15 yoshda tugatadi.

Ikkinchi bosqich maktabi o`z o`quvchilariga boshlang`ich maktabga qaraganda ancha yuqori talablar qo`yadi. Deyarli har doim o`quvchilar hayotining boshqa jihatlarini kabi kiyim va soch turmagi qat`iy tartibga olinadi.

Boshlang`ich maktabda bo`lgani kabi o`quvchilar kunning asosiy qismini sinfdoshlari bilan bir sinfdan o`tkazadilar, ammo har bir fan o`z o`qituvchisi tomonidan o`qitiladi. O`qituvchilar sinfdan sinfga yurib dars beradi. “Maxsus” fandan saboq beriladigan ba`zi xonalarga o`quvchi o`zi boradi. Sinf rahbarlari (koreyscha “tamim sonsennim”) o`quvchilar hayotida muhim rol o`ynaydi va boshqa yurtlardagi hamkasblariga qaraganda katta obro`ga ega.

Bugungi kunda O`zbekiston O`zbekiston va Janubiy Koreya bilan yaqin hamkordir. Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Janubiy Koreya davlatining hamkorligini shunday izohlagan edi. “Janubiy Koreya O`zbekistonning ishonchli va ustuvor sherigi” deb ta`kidlagan edilar.

Mamlakatimiz oliy o`quv yurtlari Janubiy Koreyadagi 45 dan ortiq ilmiy-tadqiqot muassasasi bilan hamkorlik o`rnatgan. Poytaxtimizda Koreya Respublikasining to`rtta universiteti filiali ochilgan. Shuningdek Farg`ona shahrida O`zbekiston – Koreya Xalqaro Universiteti o`z faoliyatini olib bormoqda. Xususan Farg`ona davlat universiteti akademik litseyida ham KOICA bilan hamkorlikda koreys tili kurslari tashkil qilingan.

Fan, ta`lim va madaniyat sohasidagi hamkorliklar faol rivojlanmoqda. 1992 -yildan O`zbekistonda Koreya Respublikasining O`zbekistondagi elchixonasi qoshida koreys ma`rifat markazi faoliyat yuritmoqda, unda 1000 dan ortiq kishi har yili koreys tilini o`rganmoqda. Bundan tashqari, koreys tili O`zbekistonning 22 ta maktab va kollejida va 5 ta oliy o`quv yurtida o`qitiladi (uchta oliy o`quv yurtida koreys tiliga ixtisoslashgan kafedra mavjud). Seuldagi xorijiy tadqiqotlar Koreys universitetida koreys talabalari koreys tilini o`rganishi mumkin bo`lgan Markaziy Osiyo tadqiqotlari kafedrasi ochilgan. Qo`shma ilmiy loyihalar amalga oshirilmoqda. O`zbekistonning televizion kanallarida Janubiy Koreya filmlari berib boriladi. Ijodiy jamoa yo`nalishi bo`yicha doimo almashinuv amalga oshiriladi. O`zbekistonda turli sohalarda janubiy koreyalik ko`ngillilar

КОИКА yo'nalishi bo'yicha ishlaydilar.<?>1

Shunday qilib ,koreys va o'zbek xalqi ma'naviy jihatdan bir-biriga yaqin bo'lganligi ular o'rtasidagi umumiy aloqalarni davlatlar darajasida ,tadbirkorlik o'rtasida va ikki xalq miqyosida to'g'ri va istiqbolli yo'lga solinishiga yordam berdi. va o'zining mustahkam zaminiga ega bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- 1.O'zbekiston respublikasi Konstitutsiyasi. –Toshkent: O'zbekiston, 2011.
2. Mirziyoyev.Sh.M.Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik T.:2021
3. Каримов. И .А. Юксак маънавият енгилмас куч.-Т.:Манавият .2008.
4. Ли Мён Бак .Мўжиза содир бўлмайди. Т.: Ўзбекистон. 2009.
5. Marifat .uz 11.10.2019 yil.Janubiy Koreya taraqqiyotidagi ikkinchi m'ojiza
6. Xurriyat gazetasi 2014-yil 2-iyul 28 son
7. V.S .Xan Koreya tarixi ,T.: “Baktريا-press” 2013.

BIOLOGIYA FANIDAN EVOLUTSIYANI ISBOTLASHDA BIOGEOGRAFIYA FANI DALILLARINI O'QITISHDA “BAHS-MUNOZARA” METODIDAN FOYDALANISHDA GEOGRAFIYA FANI BILAN BOG'LIQLIKLARI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Odamova Zumrad Matyoqubovna
Bekchonova Umida G'ayibnazarovna

Xiva tumanidagi 4-son maktabining
geografiya va biologiya fani o'qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada maktabda o'quvchilarning geografiya va biologiya fanlarini bog'liqligini o'rgatishda “BAHS-MUNOZARA” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: kichik, tarbiya, fizika, biologiya, astronomiya, ekologiya, ta'lim.

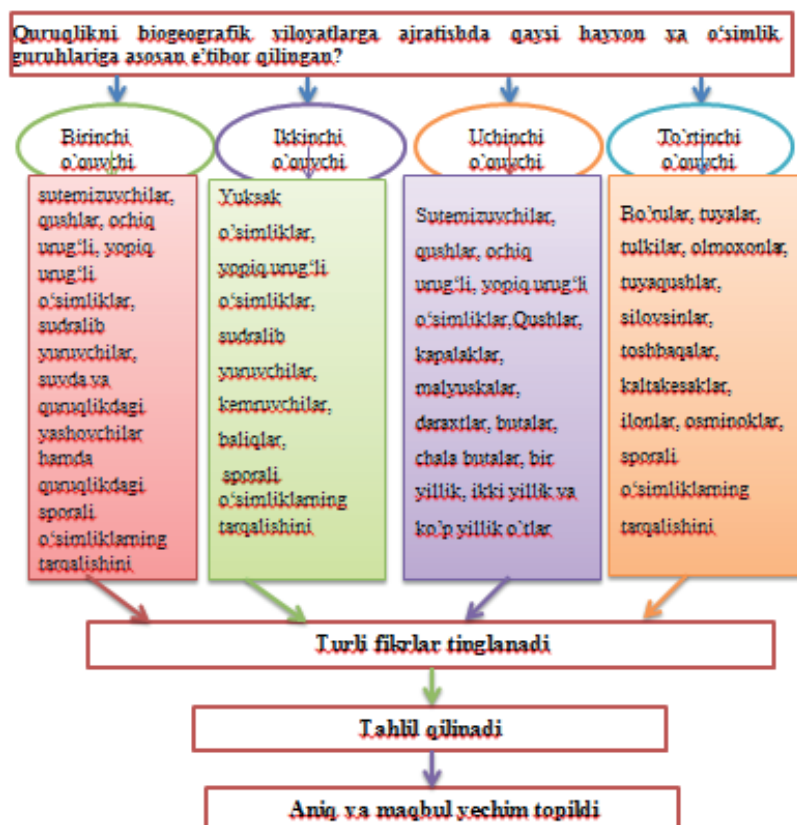
Geografiyaning biologiya bilan aloqasi, eng aniqdir. Ikkala fan ham tabiatni o'rganadi. Bu erda faqat biologiya tirik organizmlarga (o'simliklar, hayvonlar, zamburug'lar va mikroorganizmlar) va geografiyaga - uning abiotik tarkibiy qismlariga (qoyalar, daryolar, ko'llar, iqlim va boshqalar) qaratilgan. Ammo tabiatdagi tirik va tirik bo'lmagan tarkibiy qismlar o'rtasidagi bog'liqlik juda yaqin bo'lganligi sababli, bu fanlar priori bilan bog'liqligini anglatadi.

Biologiya va geografiya chorrahasida mutlaqo yangi fan - biogeografiya shakllandi. Uni o'rganishning asosiy ob'ekti atrof-muhitning biotik va abiotik tarkibiy qismlari o'zaro ta'sir qiladigan biogeotsenozlardir.

“Bahs-munozara” metodi - biror mavzu bo'yicha ta'lim oluvchilar bilan o'zaro bahs, fikr almashinuv tarzida o'tkaziladigan o'qitish metodidir.

Har qanday mavzu va muammolar mavjud bilimlar va tajribalar asosida muhokama qilinishi nazarda tutilgan holda ushbu metod qo'llaniladi. Bahs-munozarani boshqarib borish vazifasini ta'lim oluvchilarning biriga topshirishi yoki ta'lim beruvchining o'zi olib borishi mumkin.

Quyida “Bahs-munozara” metodini o'tkazish tuzilmasi berilgan.

“Bahs-munozara” metodining tuzilmasi

“Bahs-munozara” metodini oʻtkazish tuzilmasi ikkala fanni ham savol birlashtirgani va unga toʻgʻri javob topish uchun oʻquvchilar bor kuchlarini birlashtirishmoqda. Bu metod oʻquvchilarni bilimini oshirishda juda katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. R.Ishmuhammedov “Oʻquv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qoʻllash uslubiyati”, Toshkent, RBIMM-2008 yil.
2. Hasanboyev J., Toʻraqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lugʻat. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.
3. Sharipov Sh. Kasb-hunar taʼlimi tizimida oʻquvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.

МАКТАБДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ О’ҚИТИШДА “ҚАРАМА-ҚАРШИ МУНОСАБАТ” ИНТЕРФАОЛ О’ҚИТИШ МЕТОДИКАСИДАН FOYDALANISHDA МЕТОДИК ТАВСИЯЛАР БЕРИШ

Otaboyev Alisher Farxodovich
Bog’ot tuman 10- son maktabi
matematika fani o’qituvchisi

Annatotsiya: Zamonaviy ta’limni tashkil etishga qo’yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Matematika fanini o’qitishda “Qarama-qarshi munosabat” interfaol o’qitish metodikasidan foydalanishda o’qituvchilarga metodik tavsiyalar berish.

Kalit so’z: Vatan, shaxsiy, ruhiy, jismoniy, siyosiy, Kesma, uchburchak.

Mustaqilik yillarida Respublikamiz ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma’naviy- madaniy hayotida ulkan o’zgarishlar yuz berdi, samarachi yutuqlarga erishildi. Eng muximi kishilar ongi tafakkuri o’zgardi. Vatan taraqqiyoti, yurt tinchligi, xalq farovonligi yo’lida odamlarimizning shaxsiy va umummilliy maqsad mushtarakligi, g’oyaviy birlikka intilish xissi kuchaydi. Xalqimiz o’z taqdirining chinakam egasiga aylandi. O’ziga xos milliy, ma’naviy ruxiyat va madaniyatning soxibiga aylandi.

Didaktik jarayonning motivatsion bosqichi o’quvchilarning bilish faoliyatiga kirib ketishini tezlashtirishga imkon beradi. Bu faoliyatni kerak faollik darajasida ushlab turish uchun uni tashkil etish metodlari va usullarini o’qituvchi o’quvchilarning o’zlashtirish sifatiga bog’liq holda tanlay olishi kerak.

Qarama-qarshi munosabat metodi o’z mohiyatiga ko’ra o’zlashtirilgan bilimlarni tahlil va sentez qilish asosida asosiy hamda ikkinchi darajali ma’lumotlar sifatida guruhlariga ajratish imkonini beradi. Metodni qo’llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

-mavzuning umumiy mazmuni yodga olinib, uning ahamiyatini yorituvchi tayanch tushunchalar aniqlanadi;

-ular muayyan ketma-ketlikda qayd etiladi;

-tushunchalar shaxsiy yondashuv asosida muhim va u qadar muhim bo’lmagan tushunchalar tarzida guruhlanadi;

-jadval yaratilib, uning 1-ustuniga muhim bo’lmagan tushunchalar yoziladi;

-kichik guruhlar asosida shaxsiy yondashuv muhokama qilinadi;

-jamoaning umumiy fikriga ko’ra yakuniy xulosani ifoda etuvchi jadval yaratiladi.

O’quvchilar faoliyatining samaradorligini ta’minlash uchun ularning e’tiborlariga jadvallarni taqdim etish maqsadga muvofiqdir:

1. Yakka tartibda ishlash jarayonida foydalanish uchun:

Mavzuning ahamiyati

№	Muhim tushunchalar	№	Muhim bo’lmagan tushunchalar
1	Natural	1	Sonli
2	Qo’shish	2	Ifodali
3	Tenglamalar	3	Ayrish
4	Formula	4	Hajm

Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o’quvchilarga yetkazib berish, ularda ma’lum faoliyat yuzasidan ko’nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o’quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko’nikma va malakalar darajasini baholash o’qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.A.Karimov, „Barkamol avlod — Uzbekistan tarak, k, istining poydevori“ T. „Shark,“ nashriyot-matbaa kontserni, Toshkent, 1997 yil.

2. J. F. Yuldoshev, „Yangi pedagogik texnologiya yunalishlari, muammolari, echimlari“. „Xalk ta’limi“ jurnali, T., №4 1999 yil.

3. A’zamov A., B. Haydarov. Matematika sayyorasi. Toshkent. «O’qituvchi», 1993.

4. M. A. Mirzaaxmedov, A. A. Raximqoriyev, 5- sinfda matematika, o’qituvchilar uchun qo’llanma, Toshkent, «O’zbekiston ensiklopediyasi» 2007.

MATEMATIKA VA INFORMATIKA DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR QO'LLASH

Otajonova Gulnora Yoldoshevna

Xorazm viloyati Yangibozor tuman
26-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
matematika- informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada matematika va informatika darslarida innovatsion texnologiyalar qo'llash orqali ta'lim samaradorligini oshirish borasidagi qarashlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: informatika, matematika, dars, pedagogic texnologiya, interfaollik.

Bugungi kunda mamlakatimizda bo'layotgan ulkan bunyodkorlik ishlari, ta'limtarbiya sohasida qabul qilingan qonun va qarorlar “Milliy dastur”imizda belgilab berilgan buyuk maqsadlar hozirgi kun o'qituvchisini yanada ko'proq mehnat qilishga, izlanishga da'vat etmoqda. Ushbu maqsadlarning ijobiy natijaga ega bo'lishi, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish bilan bog'liqdir. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish yosh avlodni komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashga bog'liqdir.

O'qituvchilarning matematika va informatika fanlarini o'qitishda yo'naltirilgan darslar jarayonini noan'anaviy shakllarda tashkil etish, ta'lim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi ta'lim oluvchilar tomonidan nazariy bilimlarning puxta, chuqur o'zlashtirilishi, ularda amaliy ko'nikma va malakalarning hosil bo'lishining kafolati bo'la oladi. Ta'lim jarayoni o'quv materialini mazmunini yoritishga xizmat qiluvchi muayyan mavzu bo'yicha nazariy va amaliy bilimlar majmuini ifoda etish imkonini beradi.

Yangi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy mohiyati aynan mana shu bosqichda ochib beriladi. O'quvchilarni ijodiy izlanish, faollik, erkin fikr yuritishga yo'naltiruvchi ta'lim shakli, metod va vositalarining to'g'ri tanlanishi dars jarayonini samarali, qiziqarli, bahs-munozaralarga boy bo'lishi, ijodiy tortishuvlarning yuzaga kelishiga turtki beradi. Mana shu holatdagina o'quvchilar tashabbusni o'z qo'llariga oladilar, o'qituvchining zimmasida esa ularning faoliyatini ma'lum yo'nalishga solib yuborish, umumiy faoliyatni nazorat qila olish, murakkab vaziyatlarda yo'l-yo'riq ko'rsatish, maslahatlar berish, hamda ular faoliyatini baholash kabi vazifalar qoladi. Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Pedagogik, kompyuter va axborot texnologiyalar ta'lim jarayonini tashkil etish, tayyorlash, ilmiy-metodik materiallar bilan ta'minlash, ta'lim jarayonini amalga oshirish, ta'lim natijalarining sifatini baholashdan iborat bo'lgan yaxlit tizimda o'z ifodasini topadi. Matematika fanlarini o'qitishga yangi texnik vositalar, shu jumladan, kompyuter va boshqa axborot texnologiyalarining jadal kirib kelayotgan hozirgi davrida fanlararo uzviylikni ta'minlash maqsadida informatika fani yutuqlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Kompyuter texnikalarini ta'lim muassasalariga tatbiq etish, o'qitish jarayonini optimallashtirishga keng yo'l ochib beradi. Keyingi o'n yillikda matematika fanini o'qitishda kompyuterlardan foydalanish bir necha asosiy yo'nalishlarda olib borildi. Bularga kompyuter yordamida bilimni baholash, turli tipdagi o'rgatuvchi dasturlarni ishlab chiqish va rivojlantirish, bilishga oid matematikaviy o'yinlarni ishlab chiqish va boshqalar kiradi. Matematika o'qitishda kompyuterlarni qulayligini yana bir yo'nalishi ayrim o'quv holatlarini modellashtirishdir. Modellashtirilgan dasturlardan foydalanishning maqsadi, o'qitishning boshqa usullari qo'llanganda tasavvur qilish, ko'z oldiga keltirilishi qiyin bo'lgan materiallarni tushunarlibo'lishini ta'minlashdan iborat. Modellashtirish yordamida o'quvchilarga ma'lumotlarni grafik rejimda kompyuter multimediasini ko'rinishida taqdim qilish mumkin. Shu

boisdan ular matematikani chuqur o'rganish va o'quv jarayonida sezilarli darajada mustaqillik namoyon etishga moyil bo'ladilar.

Informatika fanini o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan ta'limning quyidagi metodlarini qo'llash maqsadga muvofiqdir [1]: o'yinli texnologiyalar; muammoli o'qitish; dasturlashtirilgan o'qitish; kompyuterlashtirilgan o'qitish; modulli o'qitish.

Bu texnologiyalar o'quv mavzusi maqsadidan va mavzuning mazmunidan kelib chiqib, darsning turli bosqichlarida turlicha qo'llanishi mumkin. Maktab o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olib, fanni o'qitishda g'oyat samarali bo'lgan qator o'yinli texnologiyalar ishlab chiqilgan. Mutaxassislarning fikricha, insonning asosiy faoliyat turi uch ko'rinish: mehnat faoliyati, o'yin faoliyati, o'quv faoliyatida shakllanadi. Ularning barchasi o'zaro bog'liq holda sodir bo'ladi. Ta'kidlashlaricha, bolalarning maktabdagi o'quv materiallari asosidagi aqliy harakatlarini shakllanish qonuniyatlari o'yin faoliyatlarida tarkib topadi. Biroq o'yinli ta'limni o'quvchilar bilan ishlashdagi asosiy ta'lim shakli deyish to'g'ri emas. U o'quvchida bilish qobiliyatini shakllantirmaydi, biroq ularning bilish faolligini oshiradi, xolos. O'quvchini aqliy rivojlantirishga yordam beruvchi quyidagi guruhdagi o'yinlarni ajratish mumkin.

1-guruh. Buyumlar va predmetlarga bog'liq bo'lgan predmetli o'yinlar. Bunda o'quvchi o'yinchoq-predmet orqali moddiy olamni, ularning xususiyatini anglashi mumkin.

2-guruh. Intellektual faoliyatni shakllantiruvchi sujetli — rolli ijodiy o'yinlar. Masalan, «Baxtli tasodif», «Nima? Qayerda? Qachon?» va boshqalar. Bunday o'yinlar nafaqat ko'ngil ochuvchi vosita, balki ulkan evristik va ishontiruvchi energiya manbaidir.

Adabiyotlar:

1. Н. Х. Авлиякулов. Педагогическая технология. — Ташкент, 2009.
2. К. Ismanova. Amaliy dars mashg'ulotlarini innovatsion usullar yordamida tashkil etish. — Ta'lim muammolari jurnali. 2-son, 2012-yil.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING NUTQIY SAVODXONLIGINI O'STIRISHNING AHAMIYATI

Otajonova Nasiba Rahmatullayevna

Shovot tumani 25-maktab

boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

rahmatullayevanasiba@mail.ru

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada ta'lim sifatini oshirish va davr talabi bo'lgan muammolardan biri boshlang'ich sinf o'quvchilarning nutqiy savodxonligini oshirishning ahamiyati to'g'risida fikrlar keltirilgan

KALIT SO'ZLAR: savodxonlik, nutq, ta'lim sifati, aqliy hujum, debat, munozara, kichik guruhlarda ishlash, o'z o'ringni top.

Bugungi zamon talabi o'z fikrini ravon va lo'nda, go'zal va ifodali bayon qiluvchi nutqiy savodxonligi yuqori bo'lgan o'quvchini shakllantirishdan iboratdir. O'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishi berilayotgan ta'lim sifatining samaradorligining yuqori bo'lishini ta'minlaydi, binobarin, erkin fikrlash barkamol shaxs sifatining bir ko'rinishi hisoblanadi. Bu borada o'quvchilarning nutqi ravon hamda tiniq fikrga ega bo'lishlarida ona tili fanining o'rni beqiyos. Endilikda bu masalaning yechimi sifatida darslarda o'quvchining passiv tinglovchi bo'lib qolmay bevosita dars jarayonida faol ishtiroki ta'minlanishi, o'qituvchi esa ma'ruzachi emas, dars jarayoni va o'quvchilar faoliyatini boshqaruvchi shaxs sifatida namoyon bo'lishiga alohida e'tibor qaratilmog'i kerak. O'quvchilar nutqining ravonligini ta'minlashda ona tili darslarida grammatika uchun emas, grammatika amaliyot uchun tamoyiliga asoslanyapti. Dars jarayonlarini olib borishda har bir pedagog o'quvchilar faolligini ta'minlashda va ularning nutqini erkin bayon qila olishlari uchun turli grammatik o'yinlar, muhokamali topshiriqlar, testlar, rasmi topshiriqlar, rebuslar va shu kabilardan samarali foydanmog'i lozim. O'quvchilarni yanada darsga qiziqishini oshirish, ularning nutq boyligini o'stirishda imkon darajasida videodarslar, audiodars hamda kompyuter texnikasidan foydalanish maqsadga muvofiq. Yangi pedagogik texnologiya bo'yicha o'qituvchi ta'limni tashkil etadi, nazorat qiladi. Bu borada buyuk ma'rifatparvar Abdulla Avloniyning quyidagi so'zlari fikrimizning dalili bo'la oladi: “Fikr tarbiyasi eng kerakli, ko'p za monlardan beri taqdir qilinub kelgan, muallimlarning diqqatlariga suyalgan muqaddas bir vazifadur”. Bizning ta'lim tizimimizda ham yetakchilik qilayotgan chet el didaktikasining interfaol metodlari - Aqliy hujum, Munozara, Debat, O'z o'ringni top, Kichik guruhlarda ishlash, Tanqidiy fikrlash kabilarda bilish bilan birgalikda mustaqil o'z fikrini bayon qila olish ko'nikmalariga ahamiyat beriladi.

Bugungi kunda zamonaviy ta'lim jarayonida texnika taraqqiyoti mahsuli bo'lgan zamonaviy axborot texnologiyalari va uning moddiy asosi -kompyuter xizmatidan foydalanish elektron darslik va qo'llanmalardan, internet materiallaridan hamda masofadan o'qitishning dasturiy vositalaridan foydalanish davr taqozosi bo'lib qolmoqda. Masofaviy o'qitish-davr ehtiyojidir Bu tizimni rivojlantirishning asosiy yo'llaridan biri, eng yangi dasturiy-texnik vositalarni ta'lim jarayoniga jalb qilishdir. Bunday tizimlar o'z tarkibiga kerakli iqtisodiy-nazariy materiallarni, uy vazifalarini, testlarni va yakuniy imtihonlarni qamrab oladi. Maktab ona tili ta'limining bosh maqsadlaridan biri o'quvchilarda mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirib borishdir.

“Rasmlar so'zlaganda” video lug'at-diktanti. O'qituvchi slaydga yozilishi va aytilishi qiyin bo'lgan narsa-buyumlarning rasmlarini joylaydi va ijtimoiy tarmoq orqali o'quvchilarning telegramdagi guruhiga jo'natadi. O'quvchilar ularning nomlarini to'g'ri yozishga harakat qiladilar. Rasmlarga qarab o'quvchilar barcha so'zlarni yozib bo'lgach, o'qituvchi so'zlar yozilgan lug'atni jo'natadi va o'quvchilar o'zlari yozgan so'zlarni tekshirib oladilar hamda zarur holda xatolarini tekshiradilar. Bu usulni barcha so'z turkumlariga moslashtirgan holda o'tkazish mumkin. “So'zsis suratni izohlash” metodi. O'quvchilarga faqatgina rasmlargina mavjud bo'lgan izohlarsiz suratlar jo'natiladi. Ular har bir rasmlarni kuzatib, gap tuzadilar va yozadilar. Tuzgan matnlarida xalq maqollari, hikmatli so'zlar va she'riy parchalardan foydanishlari mumkinligi ta'kidlanadi. Bu orqali ularning tasavvurlari kengayadi, ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva SH.A. Pedagogika darslik. -T.: Fan va texnologiyalar, 2016.-378 b.
2. Boshlang'ich ta'lim jurnali, T., “Avto-Nashr” MCHJ . 2011. 4-son.- 12 b.
3. Yangiklardan bohabar qiluvchi Lex.uz sayti <https://lex.uz/>

МАКТАБЛАРДА МАТЕМАТИК SAVODXONLIKNI OSHIRISH

Pakirdinova Umidaxon Ibragimovna

Andijon tumani 4-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

umidaxon@gmail.com

Annotatsiya: Hozirgi kunda Respublikamizda ta'lim sifatini oshirish, matematika va tabiiy fanlarni o'quvchilar chuqur o'zlashtirishi asosiy vazifaga aylandi. O'quvchilarning matematika faniga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun avvalo ularning bilimini oshirish lozim. O'quvchilarning bilimini oshirish uchun matematika darslarida o'quvchilarning mustaqil ishlashi va ijodiy fikrlashiga katta e'tibor qaratish lozim.

Kalit so'zlar: Ta'lim sifatini oshirish, matematika, qiziqish va bilimni oshirish, mustaqil ishlash va ijodiy fikrlash, Vatan taraqqiyoti.

Ta'lim-davlat kelajagining ko'zgusi deb bejiz aytilmagan. Yoshlar qanchalik chuqur bilim va salohiyatga ega bo'lsa, bu yoshlar voyaga yetib mamlakat taraqqiyotini shu darajada yuqoriga ko'tarishini bugungi kunda butun jahon tan olmoqda. Shu sababli o'quvchilarga chuqur bilim berish hozirgi kunda yurtimizda bosh maqsadga aylandi.

Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev aytganlaridek, “Matematika barcha aniq fanlarga asos. Bu fanni yaxshi bilgan bola aqlli, keng tafakkurli bo'lib o'sadi, istalgan sohada muvaffaqiyatli ishlab ketadi”. Matematika barcha aniq fanlarning asosi hisoblanadi, bu fanni o'quvchilarimiz yaxshi bilsa, boshqa tabiiy fanlarni ham chuqur o'zlashtira oladi. Bugungi o'quvchi-yoshlarimizning matematika va tabiiy fanlarni chuqur egallab, bilimlarini sanoat va texnikada faol qo'llay olishi, mamlakatimiz taraqqiyotiga o'zining katta ta'sirini ko'rsatadi.

O'quvchilarga chuqur bilim berish uchun avvalo ularda fanga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish darkor. Shu o'rinda savol paydo bo'ladi. O'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqishni qanday oshirish mumkin?

Ko'pchiligimizga sir emaski, boshlang'ich sinflarda sinfdagi deyarli barcha o'quvchilar matematika fanini qiziqib o'qiydilar. 6-7-sinfga borib, sinfdagi o'quvchilarning yarmidan ko'prog'i qiziqib o'qiydi bu fanni, yuqori sinflarga borganda esa yarmidan ko'pi qiziqmay qo'yadi (matematikaga ixtisoslashgan sinf yoki maktablar bundan mustasno). Chunki boshlang'ich sinflarda matematika fanining o'quv dasturi oson, o'quvchilar qiynalmay o'zlashtiradi, o'quvchilar tushunishga qiynalgan mavzularga uyda ota-onalari tushuntirib, yordam berishadi. Yuqori sinfga o'tgan sari matematika fanining o'quv dasturi qiyinlashib boradi, o'quvchilar qiynalgan mavzularni uyda ota-onalari ham tushuntirib berishga qiynaladilar. O'quvchilar qaysi fanga yaxshi tushunsa, albatta o'sha fanga qiziqadilar. Yuqori sinfdagi matematika fanini tushunishga qiynaladi ko'p o'quvchilar, shu sababli qiziqishlari ham pasayib boradi. Hammamiz bilamizki, matematika fani zinapoyaga oxshaydi, har bir sinf materialini to'liq o'zlashtirmagan o'quvchi keyingi sinf mavzularini o'zlashtirishga qiynaladi. Shunday ekan, biz har bir sinfdagi o'quvchilarning fanga qiziqishini va bilimlarini oshirib borishimiz zarur.

Men shu o'rinda bir maqolni eslatmoqchiman: “Matematikani qo'lda qalam bilan o'qi!”. Albatta bu naql behuda aytilmagan. Boshqa ko'p fanlarni o'qish va yodlash bilan o'rganish mumkin. Lekin matematika fanini misol va masalalarni ishlamay turib o'rganib bo'lmaydi. Bu fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, matematika fanini o'rganish uchun o'quvchidan irodali va sabrli bo'lish talab etiladi. Matematika fanini chuqur o'zlashtirgan o'quvchi albatta irodali, sabrli bo'lib voyaga yetadi, bunday inson hayotda o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga albatta erishadi.

Shu o'rinda yana bir narsaga e'tiborni qaratmoqchiman. Bugun o'quvchilarga jahon talablari darajasida bilim berish va ularni PISA topshiriqlariga tayyorlash ta'lim tizimidagi asosiy masalalardan biriga aylandi. PISA topshiriqlariga e'tibor berib qaraydigan bo'lsak, ularda o'quvchilarning bilim darajasi emas, balki o'quvchilar olgan bilimlarini hayotga bog'lay olishi va kundalik hayotda qo'llay olish darajasi tekshiriladi. Agar o'quvchilar dars mavzusining tub mazmun-mohiyatini chuqur anglab yetsalar, shundagina bu mavzuni hayotga bog'lay oladilar. Demak, biz o'quvchilarni PISA topshiriqlariga tayyorlash uchun eng avvalo o'quvchilarning dars mazmunini chuqur anglab yetishlari uchun ko'maklashishimiz zarur.

Yana avvalgi savolga qaytsam, o'quvchilarning matematika faniga bo'lgan qiziqishini qanday

oshirish mumkin? Sir emaski, insonning biror sohada bilimi qancha yuqori bo'lsa, bu insonning shu sohaga qiziqishi shuncha yuqori bo'ladi. Demak, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish uchun avvalo ularning bilimini kichik sinflardan oshirib va mustahkamlab borishimiz darkor. Kichik sinflardan boshlab o'quvchilarning mavzularni yaxshi o'zlashtirishi va bilimlarini oshirib borish uchun nima qilishimiz kerak? Buning uchun biz o'quvchilarni 3-4-sinflardan boshlab, matematika darslarida mustaqil ishlash va ijodiy fikrlashga o'rgatib borishimiz zarur. Matematika fanidan har bir dars o'tilgandan keyin uyga vazifa qilib, o'quvchilar shu o'tilgan mavzu bo'yicha o'zi mustaqil misol yoki masalalar tuzib, ishlab kelish topshirig'ini berishimiz lozim. O'quvchi o'zi misol yoki masala tuzish uchun mavzu bo'yicha o'ylanadi, fikrlaydi, natijada mavzuning tub mazmun-mohiyatini anglab yetadi. Misol tuzadi va ishlaydi, bu jarayonda mavzu mustahkamlanadi. Mavzuni chuqur o'zlashtirgan o'quvchining bilimi albatta oshadi, bilim oshgandan keyin fanga bo'lgan qiziqishi o'z-o'zidan kuchayadi. O'quvchilarni bajargan uy ishlariga (o'zi tuzgan va ishlagan misol yoki masalalarga) qarab, qay darajada bilimga ega bo'lganini bilish va qiynalmay baholash mumkin. Demak, biz matematika darslarida o'quvchilarni kichik sinflardan boshlab ijodkorlikka va mustaqil ishlashga o'rgatib borishimiz kerak. Ijodkor va mustaqil fikrlaydigan inson albatta kelajakda katta yutuqlarga erishadi.

Bugun bir narsani yaqqol ko'rishimiz mumkin, o'qimishli, ziyoli oila farzandlari albatta bilimli va tarbiyali bo'lib voyaga yetadi. Demak, biz bugun yoshlarimizni bilimli va keng tafakkurli qilib tarbiyalay olsak, ularning farzandlari ham, ya'ni kelajak avlod ham bilimli, salohiyatli bo'lib o'sadi. Bugungi kun yoshlarining kuchli bilim va salohiyatga ega bo'lishi Vatanimiz taraqqiyotining kelajakda yuksaklarga ko'tarilishini kafolatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yunusova D. Matematika o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. Darslik T: Fan va texnologiya. 2011. -200b
2. Uzliksiz ta'lim. Jurnal 2010-2017 y
3. www.ta'lim.uz

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINING TURLARI VA ULARGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Qahhorova Aziza G'afforovna

Buxoro viloyati G'ijduvon tumani
4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998919217608)

Annotatsiya: Maktabda dars o'quv-tarbiya jarayonini tashkil qilishning asosiy shakli hisoblanadi. Dars ta'lim-tarbiyani amalga oshirishning eng qulay va eng zarur omilidir.

Kalit so'zlar: Ta'limiy talab, tarbiyaviy talab, didaktik talablar, gigiyenik talablar.

Ona tili darslarida o'zbek tiliga muhabbat va so'zga ehtiyotlik bilan munosabatni tarbiyalashga alohida e'tibor beriladi. Buning uchun matn puxta tanlanadi. Tilni o'rganish jarayonida leksik-uslubiy ishlarga katta o'rin beriladi. Darsda she'r, soddalashtirilgan matnlar bilan birga, yuksak badiiy matnlardan ham foydalaniladi. Ona tili o'qitish jarayoni o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirishga qaratiladi. Ona tili darslari har bir kishi uchun zarur bo'lgan saranjom-sarishtalik, mustaqillik, tashabbuskorlik sifatlarini ham tarbiyalaydi.

Darsga qo'yiladigan umumiy talablar quyidagilar:

1. Ta'limiy talab. Har bir dars o'quvchiga qandaydir bilim berishi lozim. Har bir darsning asosiy maqsadi ham shu.

2. Tarbiyaviy talab. Bu har jihatdan komil shaxsni tarbiyalash demakdir.

3. Didaktik talablar. Bu o'qituvchiga darsni to'g'ri tashkil qilish: dars maqsadlarini, turini to'g'ri belgilash, darsdagi u yoki bu materialni o'quvchilarga yetkazib berish usullarini to'g'ri tanlash, o'quvchilar bilimini tekshirish va baholash shakllarini aniqlab olish demakdir.

4. Psixologik talablar. Bu talab shuni nazarda tutadiki, o'qituvchi o'z o'quvchilarining xarakter-xususiyatini qanchalik darajada yaxshi bilishi juda katta ahamiyatga ega. O'z o'quvchilarining psixologik xususiyatlarini yaxshi bilgan o'qituvchigina to'laqonli dars uyushtirishi mumkin.

5. Gigiyenik talablar. Bu o'quvchilar salomatligi haqida qayg'urish demakdir. Sinfda yorug'lik, toza havo har doim yetarli bo'lishi lozim. Boshqa fanlar kabi, ona tili o'qitishning samaraliligi darsning sifatiga bevosita bog'liqdir.

Dars turlari uning didaktik maqsadiga ko'ra belgilanadi, chunonchi: yangi materialni o'rganish darsi, bilimni mustahkamlash darsi, umumlashtiruvchi-takrorlash darsi, bilimlarning qanchalik o'zlashtirilganini hisobga olish (tekshiruv)darsi va boshq. Har bir dars turi muayyan qurilishi bilan boshqasidan farqlanadi. Darsning didaktik maqsadi, turi va qurilishi o'rtasida ma'lum bog'lanish mavjud. Muayyan bir darsning didaktik maqsadi o'rganiladigan mavzuga va bu darsning darslar tizimida tutgan o'rniga qarab belgilanadi. Dars qurilishida qat'iy andaza bo'lishi mumkin emas. Biroq darsda uy vazifasini tekshirish, takrorlash, yangi materialni tushuntirish, mustahkamlash, uyga vazifa berish bosqichlariga rioya qilish tajribada o'zini oqlayapti. Shunga qaramay, bularga ijodiy yondashish, darsning maqsadi va foydalaniladigan metodik usullariga asoslangan holda, darsni qaysi bosqich (yangi materialni tushuntirish, mustaqil ishni ajatirish yoki uy vazifasini tekshirish) dan boshlashni o'qituvchining o'zi hal qilib, bosqichlar orasidagi ichki bog'lanish, har bir bosqichdagi ishlarning mazmunini aniq belgilab olish katta ahamiyatga ega ekanini unutmasligi kerak. Darsning barcha bosqichlarini bir jarayonga birlashtirish o'qituvchidan yuksak mahorat talab etadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak ona tili darslari qaysi dars turidan foydalanib tashkil etilmasin o'qituvchi bor mahoratini ishga solib o'tsa dars yanada tushunarli va o'quvchilar xotirasiga abadiy muhrlanib qoladigan dars bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K. Qosimova, S.Matchonov, X.G'ulomova, Ona tili o'qitish metodikasi"
2. Internet ma'lumotlari

МАКТАБДА АДАБИЙОТ ФАНИДАН Г‘АФУР Г‘УЛОМНИНГ “SHUM BOLA” MAVZUSINI O‘QITISHDA “DAVRA SUHBATI” METODI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Qalandarova Gulyor Davlatnazarovna
Qurbonboyeva Donoxon Abdullayevna

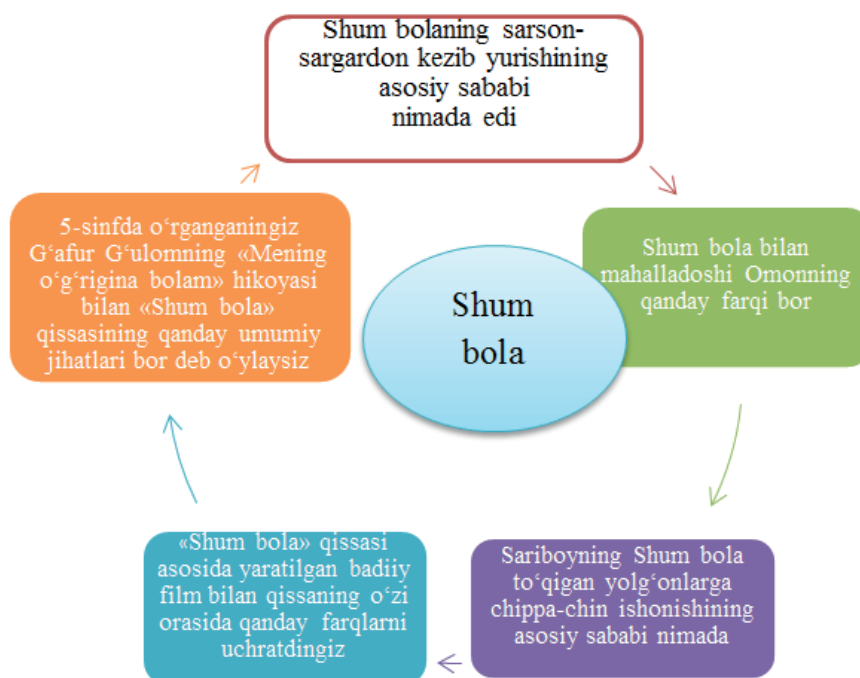
Xiva tumani 16-son maktab ona tili va adabiyot o‘qituvchilari

Annatotsiya: Bu maqolada maktabda o‘quvchilarning adabiyot faniga bo‘lgan qiziqishini oshirishda G‘afur G‘ulomning “Shum bola” mavzusini “Davra suhbat” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: Vatan, shaxsiy, ruhiy, jismoniy, siyosiy, daraxt, buta, o‘t, ong.

Har bir darsni o‘ziga xos usul asosida o‘tish, o‘quvchining fanga bo‘lgan qiziqishini oshirish, uning qalbida ilmga muhabbat uyg‘otish o‘qituvchining mahoratiga bog‘liq. Muallimning mahoratini oshirishga xizmat qiluvchi vositalardan biri zamonaviy pedagogik texnologiyalardir. Zamonaviy pedagogik texnologiya – hozirgi zamon didaktikasi va pedagogikasi taraqqiyotining mahsuli. Har bir zamonaviy pedagog mavjud pedagogik texnologiyalarni o‘z darslarida qo‘llasa, albatta ijobiy natijaga erishadi. Bugungi kun o‘qituvchisining maqsadi barkamol yoshlarni tarbiyalash, ularga puxta ta’lim-tarbiya berish, zarur axborotlar bilan ta’minlash, mustaqil fikrlashga o‘rgatish, bilim va hayotiy ko‘nikmalar hosil qilish, ular qalbida vatanparvarlik, xalqparvarlik tuyg‘ularini qaror toptirishdan iborat. Bu ezgu maqsadlarni ilg‘or pedagogik va innovatsion texnologiyalar asosida o‘tilgan mashg‘ulotlarda amalga oshirish mumkin.

Bu metodi – aylana stol atrofida berilgan muammo yoki savollar yuzasidan ta’lim oluvchilar tomonidan o‘z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o‘qitish metodidir. “Davra suhbat” metodi qo‘llanilganda stol-stullarni doira shaklida joylashtirish kerak. Bu har bir ta’lim oluvchining bir-biri bilan “ko‘z aloqasi”ni o‘rnatib turishiga yordam beradi. Davra suhbatining og‘zaki va yozma shakllari mavjuddir. Og‘zaki davra suhbatida ta’lim beruvchi mavzuni boshlab beradi va ta’lim oluvchilardan ushbu savol bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishlarini so‘raydi va aylana bo‘ylab har bir ta’lim oluvchi o‘z fikr-mulohazalarini og‘zaki bayon etadilar. So‘zlayotgan ta’lim oluvchini barcha diqqat bilan tinglaydi, agar muhokama qilish lozim bo‘lsa, barcha fikr-mulohazalar tinglanib bo‘lingandan so‘ng muhokama qilinadi. Bu esa ta’lim oluvchilarning mustaqil fikrlashiga va nutq madaniyatining rivojlanishiga yordam beradi. Quyida “Davra suhbat” metodining tuzilmasi keltirilgan. Guruhlar yozma davra suhbatida stol-stullar aylana shaklida joylashtirilib, har bir ta’lim oluvchiga konvert qog‘ozi beriladi. Har bir ta’lim oluvchi konvert ustiga ma’lum bir mavzu bo‘yicha quyidagi savollarni beradi.

“Javob varaqasi”ning biriga o‘z javobini yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi. Shundan so‘ng konvertni soat yo‘nalishi bo‘yicha yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi. Konvertni olgan ta‘lim oluvchi o‘z javobini “Javoblar varaqasi”ning biriga yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi va yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi. Barcha konvertlar aylana bo‘ylab harakatlanadi. Yakuniy qismda barcha konvertlar yig‘ib olinib, tahlil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo‘jayeva N. O‘qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. –T.: TDPU, 2000.
2. J.Koller. Adabiyot nazariyasi va qisqacha adabiyotshunoslikka kirish. – OUP: Buyuk Britaniya, 2011.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHDA “FSMU” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

**Qalandarova Zumrad Sobirovna,
Qo'chqorova Kamolat Samandarovna**

Bog'ot tumani 34 - son maktabning
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda o'quvchilarning onatili va adabiyot faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda “FSMU” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: O'quv, tarbiya, ijodkor, pedagogik, shaxs manfaati, ta'lim, ijtimoiy.

Har bir pedagog shuni doimo hisobga olishi va esda tutishi lozimki, dars o'quv-tarbiya jarayonining asosiy shaklidir. Dars jarayonida har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalashga e'tibor qaratiladi, birinchi navbatda bu amalga oshiriladi. Shuning uchun ham mamlakatimizda faoliyat olib borayotgan soha mutaxassislarning fikricha “Pedagogik texnologiya” bu o'quvchilarni o'qishi, o'rganish va ularni har tomonlama rivojlantirish qonun qoidalarini o'z ichiga olgan pedagogik tadbirlar tizimida iboratdir deyiladi.

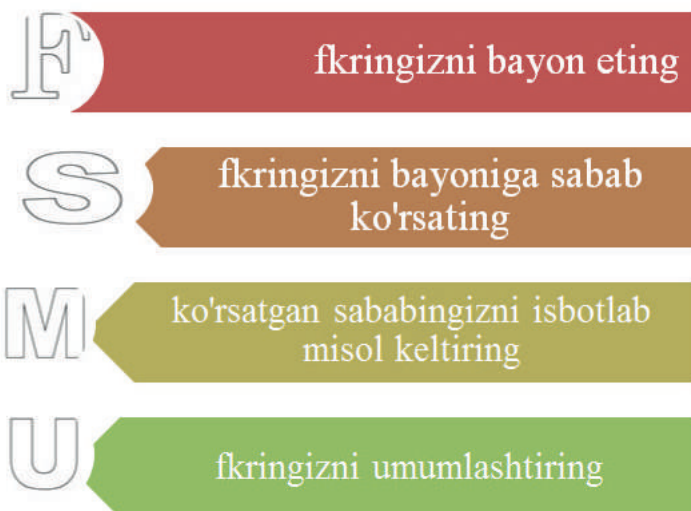
Bu texnologiya murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar muammoli mavzularni o'rganishga qaratilgan. Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda bir yola mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha axborot beriladi. Ayni paytda ularning har biri alohida nuqtalardan muhokama qilinadi. Masalan, ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik va kamchiliklari, foyda va zararlari belgilanadi.

“FSMU” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod ishtirokchilardagi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o'zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur metoddan ma'ruza mashg'ulotlarida, mustahkamlashda, o'tilgan mavzuni so'rashda, uyga vazifa berishda hamda amaliy mashg'ulot natijalarini tahlil etishda foydalanish tavsiya etiladi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- qatnashchilarga mavzuga oid bo'lgan yakuniy xulosa yoki g'oya taklif etiladi;
- har bir ishtirokchiga FSMU metodining bosqichlari yozilgan qog'ozlarni tarqatiladi;
- ishtirokchilarning munosabatlari individual yoki guruhiiy tartibda taqdimot qilinadi.

FSMU tahlili qatnashchilarda kasbiy-nazariy bilimlarni amaliy mashqlar va mavjud tajribalar asosida tezroq va muvaffaqiyatli o'zlashtirilishiga asos bo'ladi.

Namuna. Zamonaviy ta’lim vositalaridan foydalanish samarali natija beradi.

Topshiriq. Mazkur fikrga nisbatan munosabatingizni FSMU orqali bildiring.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. R.Ishmuhammedov “O’quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo’llash uslubiyati”, Toshkent, RBIMM-2008 yil.
2. Hasanboyev J., To’raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug’at. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.
3. Sharipov Sh. Kasb-hunar ta’limi tizimida o’quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.

YOSH AVLOD TARBIYASIDA MAQOLLARNING O'RNI

Qambarova Saida Sodiqovna,

Farg'ona viloyati Oltiariq tumani
1-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining tarbiya darslarida bilimlari, hayotiy ko'nikmalari, shaxslik sifatlarini egallashlarida maqollarning roli va ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: maqol, axloqiy tarbiya, xalq og'zaki ijodi, xalq donishmandligi, Vatanni sevish.

Xalq og'zaki ijodi namunalarida ming yillar osha yashab kelayotgan xalqimizning ko'p asrlik ijtimoiy-siyosiy hayoti, kurash va intilishlari, murakkab tarixi bebaho shakllarda ifoda etilgan. Xalqimiz yaratgan nodir boyliklarimizni milliy-ma'naviy qadriyat sifatida hamisha ardoqlaymiz. Bugun o'ziga xos taraqqiyot yo'lini bosib o'tayotgan xalqimizning tarixi va madaniyati haqida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev e'tirof etganidek: “Barchamizga ma'lumki, har bir suveren davlat o'zining betakror tarixi va madaniyatiga egadir. Bu tarix, bu madaniyatning haqiqiy ijodkori, yaratuvchisi esa, haqli ravishda shu mamlakat xalqi hisoblanadi. O'zbekistonimizning ko'p asrlik tarixi va keyingi 25 yillik rivojlanish davri, o'z mustaqilligi va suverenitetini mustahkamlashga qaratilgan taraqqiyoti bu haqiqatni yana bir bor yaqqol tasdiqlab berdi. Ana shu bunyodkorlik jarayonining qudratli va hal qiluvchi kuchi, hech shubhasiz, ko'p millatli xalqimizdir”.

Xalq og'zaki ijodining eng qadimgi janri hisoblangan maqol hamma davrlar va jamiyatlarda uzluksiz taraqqiy etib keldi. Xalq og'zaki badiiy ijodida ming yillar davomida turli xil poetik shakllar, janrlar yaratildiki, folklorda ma'lum adabiy an'ana vujudga keldi. Shuning uchun xalq og'zaki ijodidagi janrlar muammosini ilmiy jihatdan o'rganish, folklor janrlarini klasifikatsiya qilib, ularning janr xususiyatlarini aniqlash mumkin. Maqollarda uzoq asrlar mobaynida og'izdan-og'izga o'tib, silliqalanib, xalqning dunyoqarashi, jamoatga munosabti, uning tarixi va psixologiyasi qisqa shaklda aks ettiriladi.

Xalq og'zaki ijodi namunalari orasida maqollar o'zining ixcham shakli hamda tafakkur mahsuli ekanligi bilan ajralib turadi. Maqollarning hayotida tutgan o'rni va ahamiyatiga rus yozuvchisi L.Tolstoy ham juda katta baho berib: “Har bir maqolda shu maqolni yaratgan xalqning siymosi ko'rinadi”, - degan edi. Darhaqiqat, maqollarda ota-bobolarimiz bosib o'tgan yo'lni, kechirgan turmushlarini, shodliklari va chekkan azob-u ubatlarini, teran mazmunli pand-nasihatlarini, qadimgi davrlarda, o'rta asrlar va undan keyingi asrlarda yashagan ajdodlarimizning urf-odatlarini, an'alarini ko'ramiz va his etamiz. Boisi xalq maqollarida xalqning qomusiy bilim va kuzatishlari o'z ifodasini topgan.

Maqollar insoniyatning turmush tajribalari zaminida tug'ilgan va xalq donoligini ifodalaydigan qisqa, ko'pincha she'riy shakldagi hikmatli so'zlar, chuqur ma'noli iboralardir. Maqollar o'zining ixcham, pishiq va puxtaligi bilan xalq og'zaki ijodidagi boshqa janrlardan farq qiladi. Gorkiyning ta'biri bilan aytganda: “Eng ulug' donolik so'zining soddaligidir...Maqollar va qo'shiqlar har vaqt qisqa bo'ladi. Ularda butun-butun kitoblar mazmuniga teng keladigan fikr va sezgilar mavjud bo'ladi”.

Boshlang'ich ta'limda xalq og'zaki ijodi namunalarini o'rgatishning o'ziga xos o'rni bor. Ayniqsa, maqollar xalqning, bir necha avlodlarning aqlu-farosati hamda turmush tajribasining yakuni, ular donishmandligining mahsulidir. Bola ta'lim-tarbiyasida maqollarning o'rni katta. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga maqollarni o'rgatish orqali ularda ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantiramiz. Masalan, “Ona yurtning omon bo'lsa, rangu-ruying somon bo'lmas”, “Ona yurtning – oltin beshik”, “Yurt qo'risang, o'zarsan, qo'rimasang to'zarsan”, “Bulbul chaman-ni sevar, odam – Vatanni” kabi maqollar orqali ona-vatanni sevishga, uning har bir qarich yeri uchun kurashishga o'rgatamiz. O'quvchilarni kasb-hunar egasi bo'lishga o'rgatish, ularni mustaqil hayotga tayyorlab borishda esa quyidagi maqollarni o'rgatish va ularning mazmunini singdirish lozim:

Yigit kishiga yetmish hunar ham oz
Oltin o'tda, odam mehnatda bilinar

Ahil bo'lib mehnat qilishga chorlovchi maqollarni o'rgatish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnatsevarlik tuyg'ularini quyidagi maqollar orqali shakllantirishimiz mumkin:

Ish seni yengmasin,
Sen ishni yeng!

Ko'pchilik qo'lda unum ko'p.

Ish quroling soz bo'lsa,
Mashaqqating oz bo'lar.

Halol mehnat – yaxshi odat,
Berur senga saodat.

Bundan tashqari, to'g'ri so'z va halol kishilar bo'lib kamol topishga chorlovchi “Egri ozadi, to'g'ri o'zadi”, yaxshi odob va oliyjanob xulqli bo'lishga chaqiruvchi “Odob bozorda sotilmas”, “Yalqovlikning oxiri - xo'rlik” kabi maqollar ham yosh avlod tarbiyasida muhim rol o'ynaydi.

Xullas, yosh avlod tarbiyasida maqollarning o'ziga xos o'rni bo'lib, ular orqali o'quvchilarda yuksak ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish orqali xalqimiz yaratgan nodir boyliklarimizni milliy-ma'naviy qadriyat sifatida ardoqlashga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston, 2016. - B. 5.
2. Jumaboev M. Bolalar adabiyoti. Darslik. O'qtuvchi. 1994.
3. Imomov K., T.Mirzaev, B.Sarimsoqov, O.Safarov, O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. T.: «O'qituvchi», 1990.
4. Madaev O. O'zbek xalq og'zaki ijodi, T.: Mumtoz so'z, 2010.

ҲАМШИРАЛИК ИШИНИНГ ДОЛЗАРБ МАВЗУЛАРИНИ ЎРГАНИШДА МОДУЛЛИ ЎҚИТИШ САМАРАСИ

Каршиева Феруза Фахриддиновна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат

саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси

Телефон +998934389710

Республикамизда ўтказилаётган иқтисодий ҳамда соғлиқни сақлаш тизимидаги ислохотлар таълим тарбия ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилишга қаратилган. Ҳозирги кунда тиббиётни ҳамшираларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Шифокорнинг амалий фаолияти даволаш иши, барча билим ва ҳаракатлари маълум бир беморнинг аниқ бир касаллигини даволашга қаратилган бўлади. Ҳамширалик иши эса касалликдан кўра кўпроқ беморга ёки одамлар гуруҳига, оилага ва жамоага қаратилган бўлиб, инсонлар уларнинг оилалари, аҳоли соғлиги билан боғлиқ бўлган муаммо эҳтиёжларини ҳал қилишга йўналтирилганлиги билан шифокорлик фаолиятдан фарқ қилади. Дарс жараёнида кўзланган мақсадга эришиш ва дарсни сифатли кизиқарли ва самарадорлигини оширишда дарсларни қуйидаги модул тизими — Илон, чаён, қорақурт чакқанда ва ит тишлаганда биринчи ёрдам мавзуси мисолида олиб бориш мақсадга мувофиқ бўлади. Модулнинг мақсади: Илон, чаён, қорақурт чақиши ва ит тишлашида биринчи ёрдам мавзусида модулли ўқитиш самараси Модулнинг вазифалари. • Гуруҳ билан ишлаш. Илон, чаён, қорақурт чакқанда ва ит тишлаганда биринчи ёрдам ва ҳамшира текшируви кузатувини ўргатиш. • БСОМС усулидан фойдаланиб (“Б” белгиси “С” сабаби “О” оқибати “М” даволаш манбаи ”С самарали ечим, деган маъноларни англатади) — Илон, чаён, қорақурт чакқанда ва ит тишлаганда биринчи тез тиббий ёрдамни кўрсатиш • Илон, чаён, қорақурт чакқанда ва ит тишлаганда биринчи ёрдамга оид тест саволларига жавоб бериш. Аудиторияда ишлаш вақти: 4 соат Модулни ўрганиш охирида тингловчи билиши шарт: • Илон, чаён, қорақурт чақиши ва ит тишлаши белгиларини • Илон чакқанда белгилари ва бошқа захарли ҳашоратлар чакқанда фарқини • Чаён чакқанда белгилари ва бошқа захарли ҳашоратлар чакқанда фарқини • Қорақурт чақиши белгилари ва бошқа захарли ҳашоратлар чакқанда фарқини • Касаллик натижасида келиб чиқадиган асоратларини • Шошилиш ҳолларида биринчи ёрдам кўрсатишни • Ўқитувчи — Илон, чаён, ва қорақурт чакқанда ва ит тишлаганда биринчи ёрдам мавзуси юзасидан бошланғич билимларини текшириш мақсадида тингловчилардан бирини ўтирган ҳолатда илон чақишига хос шикоятларни айтиб ва шунга хос организмда бўладиган патологик ўзгаришларни айтиб ёки ёзиб бериш таклиф этилади ва тингловчилар ва хулоса қилади. Шундан сўнг кузатувчи тингловчиларга юқоридаги аломатларни чаён, қорақурт ва илон чакқанда теридаги ва бошқа органда бўладиган ўзгаришларни бир-биридан фарқини сўраб кўради, шу билан барча тингловчиларнинг мавзу юзасидан тушунчаларини ва фикрлари дарсда эканлигини аниқлаб олади. Ундан сўнг илон, чаён, қорақурт чакқанда ва ит тишлаганда биринчи ёрдам усуллари ўргатиш мақсадга мувофиқ. “Бумеранг” усулдан фойдаланиб тингловчилар ўқув жараёнида, дарсдан ташқари турли адабиётлар, матнлар билан ишлаш, эгаллаган билимларни ёдида сақлаб қолиш, сўзлаб бериш, фикрини эркин ҳолда баён этиш қисқа вақт ичида кўп маълумотга эга бўлиш ҳамда ўқув машғулоти мобайнида педагог тамонидан барча тингловчиларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолай олишга қаратилган. Машғулотни олиб бориш тартиби: • Тингловчилар кичик гуруҳларга ажратилади. • Тингловчиларга мустақил фаолияти учун мавзу буйича матнлар тарқатилади. • Берилган матнлар таълим олувчилар томонидан мустақил ўрганилади. • Берилган маълумотларни ўзлаштирилганлик даражасини аниқлаш учун гуруҳ ичида ички назорат ўтказилади, яъни гуруҳ аъзолари бир-бири билан савол жавоб қиладилар. • Янги гуруҳ аъзолари дастлабки ҳолатдаги гуруҳларга қайтадилар. • Таълим олувчилар томонидан барча матнлар қай даражада ўзлаштирилганлигини аниқлаш мақсадида педагог таълим олувчига саволлар билан мурожаат қилиб оғзаки сўров ўтказади. • Саволларга берилган жавоблар асосида гуруҳларнинг тўплаган умумий баллари аниқланади. • Хар бир гуруҳ аъзоси томонидан гуруҳдаги матннинг мазмунини ҳаётга боғлаган ҳолда биттадан савол тузилади. • Гуруҳлар томонидан тайёрланган саволлар орқали савол-жавоб ташкил этилади • Гуруҳлар тўплаган умумий баллар гуруҳ аъзолари ўртасида тенг тақсимланади Шундай қилиб илон, чаён,

қоракурт чақиши ва ит тишлашида биринчи ёрдам мавзусида модулли асосида дарсларни ташкил қилиш самарали натижа беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Таълимнинг самарали усуллари. – Т., 2019й.
2. Таълимда ахборот технологиялари. Олий таълим муассасалари учун /Р.Ҳамдамов, У.Бегимкулов, Н.Тайлоков

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH FANINI O'QITISHDA
“SINKVEYN” MYETODINING AHAMIYATI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR
BERISH.**

Qobulova Zulfina Rajabovna
Qasimova Kamolat Qasimboyevna
Bog'ot tumanidagi 31- son maktabning
boshlang'ich ta'limi o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada yuqori sinflarda ona tili darslarini bugungi kun talablaridan kelib chiqib, eng samarali ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish eng muhim vazifalardan biriligi ko'rsatilgan.

Kalit so'z: pedagog, o'qish, ona tili, bilim, malaka, ko'nikma, fikr.

Yosh avlodning insoniyat daholari bo'lgan buyuk ajdodlarimizga munosib bo'lish yo'lida tobora kuchayib borayotgan intilishni ham yangilanishning salmoqli yakuni sifatida alohida ta'kidlab o'tmoq kerak. Davlat va jamiyatning yosh avlod jismoniy va ma'naviy jihatdan sog'lom bo'lishga e'tibori oshganligi islohotlarning sharofatidir.

Ona tili darslari o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, og'zaki va yozma nutqlarini rivojlanishi, o'z fikrini erkin va ravon bayon eta olishi, so'zlarni to'g'ri va o'z o'rnida qo'llash ko'nikma va malakalari rivojlantirishda asosiy fan hisoblanadi. shuning uchun ta'limning dastlabki bosqichidayoq ona tilini o'qitishga alohida etibor berish lozim.

Sinkveyn - fransuzcha “sinq” so'zidan olingan bo'lib, besh degan ma'noni anglatadi. “Oq she'r” dyeb ham nomlanadi, qofiyasiz she'r. Biror so'zning beshta sifat xususiyati tavsiflanishi zarur. O'quvchilarga mavzuning kalit so'zlari beriladi. Har bir o'quvchi alohida qog'oz varag'iga ushbu so'zning xususiyatlarini yozadi, ular ot ham, fye'l ham, sifat ham bo'lishi shuningdek, ijobiy yoki salbiy jihatni aks ettirishi mumkin. Har bir qatorga yozilgan so'zlar bitta gap hisoblanib, u keng ma'noni o'ziga qamrab oladi.

1-qator mavzu bitta so'z bilan ifodalanadi.

2-qator ikkinchi so'z qo'shib mavzu mazmuni kengaytiriladi.

3-qator uchunchi so'z kiritilib voqelik ochib beriladi.

4-qator to'rtinchi so'z kiritilib voqelikka shaxsning munosabati bildiriladi.

5-qator bitta so'z bilan umumlashtiriladi.

Sinkveyn metodidan ona tili darslarida foydalanish.

Masalan

1 – guruh - Ot .

2 – guruh – Ot mustaqil so'z turkumi.

3 – guruh - Ot mustaqil so'z turkumi, kim?, nima? so'rog'iga javob bo'ladi.

4 – guruh - Ot mustaqil so'z turkumi, kim?, nima? so'rog'iga javob bo'ladi.

Otlar birlik va koplikda ifodalanadi.

5 - Ot mustaqil so'z turkumi, kim?, nima? so'rog'iga javob bo'ladi.

Otlar birlik va koplikda ifodalanadi. Ot so'z turkumiga oid so'zlar gapda ega vazifasini bajaradi.

1 - Ot mustaqil so'z turkumi, kim?, nima? so'rog'iga javob bo'ladi.

Otlar birlik va koplikda ifodalanadi. Ot so'z turkumiga oid so'zlar gapda ega vazifasini bajaradi.

Otlardan yasovchi qo'shimchalar yordamida yangi ma'no mazmunga ega so'zlar hosil qilishimiz mumkin.

Ona tili darslarida so'z vositasida atrofdagi bo'layotgan voqyealarni izohlash va ilmiy asoslash o'quvchilarning borliq haqidagi bilimlarini, tasavvurlarini kyengaytirishga xizmat qiladi. Ona tili darslarini yangi pyedagogik tyexnologiyalar asosida tashkil etishda o'quv dasturlari va darsliklardagi bo'lim va mavzular uzviyligiga e'tibor byerish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Texnologiya atamasi nazariy va myetodik jihatdan tahlil qilinib, ilgari surilgan kontseptsiyalar

qiyoslandi. Maktab o'quvchilari borliq olamga, tabiat xodisalariga o'zgacha bir qiziqish va hayrat bilan qaraydilar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.Mirziyoev SH. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak! // “Xalq so'zi” 2017 yil №32

2.Bobomurodova A. Ona tilidan tashkil etiladigan ta'limiy o'yinlarning o'ziga xos xususiyatlari va unga qo'yilgan talablar// “Xalq ta'limi” jurnali, 2009 yil. № 3. 92

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТИНИ РАКОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Қодирова Дилфуза Ўраловна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат
саломатлиги техникуми етакчи ўқитувчиси
Телефон +998934329863

Улуғ мутафаккирлардан Абу Райҳон Беруний инсоннинг маънавий камолотининг зарурий шартларидан бири бу мустақил тафаккурга эга бўлиши, мукаммал фаол, ижодкор ва ташаббускор шахс бўлишини ўз асарларида эътироф этганлар. Хусусан, таълим жараёнида ўқитувчига юклатилган асосий вазифа - талабада ташаббускорликни ривожлантириш, эгаллаган билим ва кўникмаларини амалда қўллай олувчи малакаларини оширишга йўналтиришдир. Ўзбекистонда олий таълим тизимининг сифатини оширишда таълим йўналишлари ва мутахассисликларнинг Давлат таълим стандарти, фан дастурлари, ўқув адабиётлари замон талабига мос ва илғор тажрибалар қўлланилган ҳолда такомиллаштириш йўлга қўйилган. Таълим сифатини баҳолашда эса талабанинг билимни ўзлаштириш даражасигина эмас, балки эгаллаган билимларини амалда фойдалана олиш малакасига эгаллиги асосий баҳолаш мезонига айланган. Чунки талабада билим бўлса-да, уни амалда қўллай олмаслиги шахс ва жамият учун фойдасиздир. Таълим-тарбиянинг асосий мақсади – талабаларда онгли интизомни шакллантириш, келажакда соғлом турмуш тарзини кечирishга хизмат қилувчи касб эгаси бўлишни таъминлашдан иборатдир. Талабанинг ўқув фаолияти изчил ривожланиш характериға эға бўлиб, бунда талаба мазкур фаолиятни амалға оширишни билиши керак. Бунда талабанинг ўқув фаолияти ўзига йўналтирилган бўлиши зарур ва улар билимларни ўзлаштириш усуллари билишлари лозим. Шундагина талабалар фанни ўқув ҳамда ақлий ҳаракатлар ёрдамида ўзлаштирадilar. Талаба ўз билим ва малакаларини аввалги ва ҳозирги ҳолатини қиёслайди ҳамда керакли ҳулосалар чиқаради. Талабанинг ўқув фаолиятидаги шахсий ижобий ўзгаришлари унинг ютуқлари сифатида намоён бўлади. Талабанинг ўқув фаолиятининг ўзига хослиги шундан иборатки, у ўз-ўзини таҳлил қилиши, эришган ютуқларини кузатиши ва ўзгаришларни қайд этишидан иборатдир. Ҳар бир талаба —Мен вазифани бажардим ёки —Мен вазифани бажара олмадим , —Кутилган ютуққа эришдим ёки —Мен ҳеч қандай ютуққа эриша олмадим каби фикрларни айта олиши учун ўзининг ўқув фаолиятини таҳлил қила олиши керак. Бунинг учун у ўз ютуқлари ва камчиликлари ҳамда фаолиятдаги ўзгаришларни баҳолай олиши керак. Энг асосийси, бу ўзгаришларни талабанинг ўзи амалға ошириши лозим. Талаба такомиллашган ўқув фаолияти натижасида ўзидаги ижобий ўзгаришларни англаб етса, у билим ва кўникмасини ривожлантира олади. Шунинг учун ўқитувчи талабани ўзининг ўқув фаолиятини ўзи мустақил баҳолай олиши учун ҳаракатларни амалға ошириши лозим. Мазкур ҳаракатда ўқитувчи ҳар бир талабаға мустақил ўқув топшириғи бериши, мустақил ўқув топшириқни бажаришнинг ҳаракат усуллари намуна сифатида бериши, берилган топшириқни биринчи навбатда, ўзи баҳолай олишини таъминловчи ҳаракат усуллари бажариши керак. Ўқитувчи талаба ҳаракатини ўқув жараёниға мослаштириши учун катта меҳнат сарфини талаб этади. Мазкур меҳнат сарфи орқали талаба ўзини хоҳлаган ишини эмас, балки ўқув жараёнида талаб этилаётган ўқув ҳаракатларини бажариш лозимлигини англаб этади. Агар талаба ўз вақтида ўқув фаолиятини амалға оширишға одатланмаса, ўзи учун ортиқча эркинликни талаб қилса, унга нисбатан қатъий тартиб жорий қилиш талаб этилади. Шундагина ўқитувчи ўзаро ҳамкорликда талабада учрайдиган ўқув жараёниға нисбатан салбий муносабатни бартараф этиши мумкин. Ўқитувчи ўқув машғулотини амалиётға боғлаган ҳолда қизиқарли олиб бориши катта натижа беради, талабанинг фанға диққат-эътиборини жалб этади, самарали ўқув фаолияти ташкил этилади, талабанинг ўзи фанға доир амалий янгиликларни ўзлаштириши таъминланади, талабалар онгига фаннинг ҳаётда ва танланган мутахассислиги бўйича амалға ошириладиган меҳнат фаолиятида жуда ҳам зарурлигини сингдиради. Ўқитувчи талаба ўқув фаолиятининг бошланғич босқичида биринчи навбатда хато-камчиликларини эмас, балки ютуқли томонларини айтиб уларнинг меҳнатларини қадрланишини, мақтов эшитишини ва юқори рейтинг балл билан баҳолашни таъминлаши мақсадға мувофиқдир. Шундан сўнг у талабаға ўқув фаолиятидаги йўл

қўйилган камчиликларини изоҳлаб ўтиши ва кейинги босқичларда камчиликларни йўлга қўйилса улушларда рейтинг баллини пасайишини юқори савиядаги муомала маданияти асосида тушунтириши керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Ишмуҳамедов Р. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. –Т . 2017. Й
- 2.Таълим ва тиббиёт 2019 №2

**BOSHLANG‘ICH SINFLARNING O‘QISH DARSLARIDA INNOVATSION
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**

Qozoqova Barno Rustamovna

Yangiariq tumani 25-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (91) 429 45 37

barnorustamovna_25@inbox.uz

Ibragimova Rayxon Otaboyevna

Urganch tumani 27-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: + 998 (99) 079 61 07

ibragimovarayxon_27@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarning o‘qish darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish haqida.

Kalit so‘zlar: Innovatsiya texnologiya, pedagogik yangilik, innovatsion jarayon, innovatsion faoliyat.

Innovatsiya – (inglizcha “Innovation” – yangilik kiritish) – tizim ichki tuzilishini o‘zgartirish, amaliyot va nazariyaning muhim qismi. Innovatsion jarayonning mazmuniy tomonini o‘z ichiga oladi (ilmiy g‘oyalar va ularning texnologiyalarini amaliyotga kiritish).

Pedagogik yangilik – pedagogik faoliyatda ilgari ta‘lim jarayonida noma‘lum bo‘lgan o‘zgarishlarni kiritish orqali ta‘lim va tarbiyaning nazariya va amaliyotini boyitish va uni rivojlantiruvchi vositasidir. Innovatsiya – yangilikni yaratilish qonuniyatlarini o‘zlashtirishni va targ‘ibotini o‘rganadigan fan.

Innovatsion jarayon – yangilikning kiritilishi va shart – sharoitlari, tizimni yangi ko‘rsatgichlarga muvaffaqiyatli o‘tishini ta‘minlovchi o‘zgarishdir. Innovatsion o‘zgarishlarga tayyorgarlik ko‘rish va uni amaliyotga kiritish jarayonidir.

Innovatsion faoliyat – yangi ijtimoiy talablar bilan an‘anaviy me‘yorlarning mos kelmasligi yohud amaliyotning yangi shakllanayotgan me‘yorlarining mavjud me‘yorlar bilan to‘qnashuvi natijasida vujudga kelgan majmualar muammolarini yechishga qaratilgan faoliyatdir (V.I.Slobotchkov). O‘qituvchi innovatsion faoliyatining eng muhim va markaziy masalasi o‘quv jarayonini sifatli va samarali tashkil etishdan iborat. Bu faoliyat shaxsan o‘qituvchini o‘zigagina taaluqli bo‘lib qolmay, bir qator shaxs, guruh, ommam, institutsion masshtabda ham bo‘lishi mumkin.

Siz bilan bilim va tarbiya gulini hosil qilamiz. O‘quvchilarga gul yaproqlari tarqatiladi. Unga o‘quvchilar bugungi darsda qanday bilim, tarbiya olganliklari haqida fikrlarini izhor qilib yozadilar. Unda har bir o‘quvchi individual ishlaydi.

Zamonaviy axborot texnologiyalari, kompyuterlashtirish va kompyuter tarmoqlari negizida ta‘lim jarayoni axborot bilan ta‘minlash rivojlanib boradi. Natijada o‘quv faoliyat jarayoni ham yangilikka muhtoj bo‘lib qoldi. Bu holatdan chiqish uchun darslarni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish o‘qituvchining bu faoliyatini amalga oshirish uchun tayyorgarlik darajasi. Innovatsion muammolarini hal etish muhim zamonaviy ilmiy fikrlash yo‘nalishlariga qo‘shish. Innovatsion jarayonlarni o‘rganish. Innovatsion pedagogik muammolarini yechish ta‘lim sohasida innovatsion jarayonlarning borish xususiyatlari o‘rganishdan iborat.

Innovatsiyani tanlashda pedagogik tizimda yaxlit pedagogik o‘quv yurti, pedagogik nazariya, o‘qituvchi, o‘quvchilar pedagogik texnologiyasi, ma‘lum shakl, metod, vositalar, boshqaruv maqsad va natijalar muhim hisoblanadi. Boshlang‘ich sinf ta‘limida o‘quv jarayonini tashkil etish holati jiddiy bo‘lib, o‘quv faoliyatini bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Chunki bu davrda o‘quvchining ta‘lim tushunchalarini qabul qilish salohiyati yuqori saviyada bo‘lib, ularni muntazam ravishda nazorat qilib borish lozim bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Boshlang‘ich ta‘lim jurnali. 2006-2007 yillar (4-8-son).
2. Maktab va hayot jurnali. 2006-2007 yillar (3-7-son).
3. Ma‘rifat gazetasi. 2007 yil.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA “ULUSH” VA “KASR” MAVZUSINI O'QITISH USULLARI

Qurbonova Iqbol Xasanboyevna

Shovot tumani 38-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (93) 282 64 44

iqbolxasanboyevna_6444@inbox.uz

Ruzmetova Feruza Bekmuxamatovna

Urganch shahar 1-son maktab o'qituvchisi

Telefon: + 998 (99) 681 26 50

ruzmetovaferuza_99@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda “ulush” va “kasr” mavzusini o'qitishning samarali usullari haqida.

Kalit so'zlar: Ulush, kasr, kesma, predmet, videolavhalar, animatsiyalar,

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida “ULUSH” va “KASR” haqidagi ilk bilimlarni berish muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarga turli narsalarning ulushi haqida tasavvur uyg'otadi. Ulushlarni kasrlar ko'rinishida belgilash yordamida, narsalarni taqsimlash orqali tejamkorlikka o'rgatadi. Hozirgi zamon sharoitida bu masalani dolzarb deb hisoblash mumkin.

Ulush mavzusi bolalarga maktabgacha davridayoq berib boriladi. Ya'ni nonushta yoki tushlik vaqtida konfetlarni, olma, qovun va tarvuzlarni qismlarga bo'lish orqali butunning yarmi, choragiva uchdan biri kabi ilk tushunchalar beriladi.

Ulush va kasr mavzusini o'quvchilarga tushuntirishning eng samarali yo'li bu-ko'rgazmalilik va ko'rsatmalilikdir.

Masalan: o'qituvchi, o'quvchilarga olmani ko'rsatadi. Qarang, men uni nima qilyapman? (U olmani teng ikki bo'lakka ajratadi) Har bir bo'lakni nima deb atash mumkin? (olmaning yarmi) Bunichi? (butun olmani ko'rsatadi). Bir butun olma nechta yarimta olmaga teng? (Ikkitita)

Boshqa predmetlar yordamida, ushbu mulohazalarni davom ettirish orqali, o'quvchilarda ulush haqidagi dastlabki bilimlar beriladi. O'quvchilarni tushunishining eng asosiy tarkibi, ulardagi o'z tasavvuridagi ko'rgazmalar asosida bilim berilishidir.

Ulush va kasr mavzusida geometrik shakllar va ular ustida topshiriqlar bajarish, o'quvchilarda aniq tasavvurni va mavzuni tushunishlarida amaliy yordam beradi. Masalan: doira, kvadrat, kesmani qog'ozli shakllaridan foydalanib, bir necha qismlarga bo'linadi. Yoki bo'laklarni biror qismini qirqib olish orqali, kasr haqida ham tushunchalar beriladi.

Ulush haqidagi dastlabki bilimlar berilgandan so'ng, endi ulushlarni taqqoslashda ham amaliy mashg'ulotlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda geometric shakllarni buklash va qirqish usuli bilan cheklanib qolmay, shakllarni chizish va undagi qismlarni bo'yash o'quvchilarni yanada mustaqil ishlashga undaydi.

2-sinfda bolalarni sonning ulushini topish va ulushga ko'ra sonning o'zini topishga doir masalalar yechishni amaliy ishlash orqali olib boorish kerak. Masalan bolalarga 12 smli tasmani ikkiga bo'lish orqali, tasmalar necha smli tasmalarga bo'linganligini aniqlash aytiladi. $12:2=6$. Keyin tasmani teng 4 qismga bo'lish va uning bir qismini topish $12:4=3$ ekanligi aniqlangach kasr haqidagi dastlabki bilim beriladi. Bunda berilgan shaklning necha qismga bo'linganligi

kasr chizig'ining pastiga, ajratib olingan bo'lak esa kasr chizig'ining yuqori qismiga yozilishi tushuntiriladi.

Demak, “ULUSH” va “KASR” mavzusini o'quvchilarga tushuntirishda ko'rgazmalilik va ko'rsatmalilikning afzalliklari juda kata

Foydalangan internet saytlar:

1. [http://ziyonet.uz/-Ta'lim va fan qidirish tizimi](http://ziyonet.uz/-Ta'lim%20va%20fan%20qidirish%20tizimi)
2. [http://www.ref.uz/-Mustaqil ish, referat va yozma ishlar qidirish tizimi](http://www.ref.uz/-Mustaqil%20ish,%20referat%20va%20yozma%20ishlar%20qidirish%20tizimi)
3. [www.google.uz-axborot qidirish tizimi](http://www.google.uz-axborot%20qidirish%20tizimi)

МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ МУХИМ ВОСИТАСИДИР

Курбонова Шахло Жахоновна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат
саломатлиги техникуми етакчи ўқитувчиси

Телефон +998996642 264

Узлуксиз таълим тизимини ривожлантиришнинг муҳим воситаларидан бири масофавий таълим бўлиб, бу айниқса, узлуксиз таълимнинг кейинги босқичларида, олий ва ўрта махсус профессионал таълимда, малака ошириш, касбий қайта тайёрланиш ва қўшимча мутахассисликларга эга бўлишда самарали усул ҳисобланади. Масофавий ўқитиш - бу таълим олувчига стандартларга мос келувчи ўқув фанларини эркин танлаш, ўқитувчи билан ўзаро фикр алмашиш (диалог) имконини берувчи, ўқитишнинг замонавий, янги ахборот ва телекоммуникацион технологиялар ва техник воситаларнинг кенг спектрини қўллашга асосланган, таълимнинг универсал инсонпарвар шакли бўлиб, таълим жараёни таълим олувчининг турар жойи ва олиш вақтига боғлиқ эмас ва у таълим муассасасига келмасдан, лекин мунтазам равишда таълим муассасаси ўқитувчиси ёки шу таълим муассасасининг сертификатига эга кишиларнинг (тьюторлар) маслаҳатлари билан таълим олиш имконига эга. Масофавий таълим - масофавий ўқитиш жараёни амалга ошириладиган тизим бўлиб, у таълим олувчининг кейинги ижодий ва меҳнат фаолиятининг асоси бўладиган муайян таълим даражасига (таълим цензига) эришиш ва тасдиқлаш мақсадини амалга оширади. Масофавий таълим – бу масофавий ўқитиш жараёни амалга ошириладиган тизим бўлиб, таълим олувчи томонидан цензига (таълим даражасига) эришиш ва тасдиқлаш учун амалга оширилади. Масофавий таълим турли географик минтақаларда жойлашган ўқитувчи ва ўқувчини боғловчи жараён бўлиб, ўзаро алоқадор махсус технологиялар ёрдамида амалга оширилади. Ўзаро алоқаларни амалга оширишда турлича усуллар қўлланилади: почта ва телефакс орқали типографик босма материаллар алмашиш, аудиоконференция, видеоконференция, компьютер орқали виртуал конференция. Ўқув юртидан узоқда яшовчилар, қатнаб ўқиш учун шароити бўлмаганлар, малакасини оширишни хоҳловчилар, ногиронлар ва бошқа турли сабабларга кўра бевосита олий ўқув юртларида билим олиш имконига эга бўлмаганлар масофадан туриб билим ва таълим олишга талаб ортиб бориши табиий. Айниқса иш билан банд бўлган катта ёшдаги кишилар, иккинчи мутахассислик бўйича таълим олишни хоҳловчилар учун масофавий таълим жуда қулай воситадир. Дунёнинг барча мамлакатларида масофавий таълимни ривожлантириш долзарб бўлиб бормоқда. АҚШ таълим департаментининг маълумотларига кўра, бу мамлакат олий таълим муассасалари талабаларидан 43% нинг ёши 25 дан кичик, атиги тўртдан бир қисми 18-22 ёшли ёшлардир. Талабаларнинг қолган қисми-оила ва иш ташвишларига кўмилган катта ёшдагиларидир. Улар учун университет таълимининг кундузги шаклларида ўқиш анча муаммо. Масофавий ўқитиш ҳаётнинг ҳозирги замон талабларига жавоб беради, шунинг учун ҳам масофавий ўқитишга қизиқиш катта. Умуман, жаҳонда таълимнинг янги, ноанъанавий шаклларига ўтиш янги технологиялар бўйича тайёрловчи олий таълим муассасалари сонининг кўпайиши билан сезилмоқда. Буларга очиқ университетлар ёки масофавий ўқитиш университетлари деб аталувчи олий таълим муассасалари киради. Масофавий таълим технологияларининг такомиллашуви ва кенгайиши шу жараёнга бевосита ва билвосита алоқадор ташкилотлар ва тузилмалар доирасини кенгайишига олиб келмоқда. Технологиялар ўқув даргоҳининг бир қисмига айланиб бормоқда, бундан кейин нафақат илмий-тадқиқотлар учун, балки ўқитиш жараёнлари учун ҳам бир хилда муҳимдир. Янги ахборот технологиялари таълим жараёнининг сифати ва даражасига жиддий талаблар қўяди. Ахборот технологияларини қўллаш орқали ўқув-тарбиявий жараён сезиларли даражада оптималлаштирилади. Шунингдек, улар масофавий таълимнинг асосий икки тамойили - интеграциялашганлик ва технологиялашганликни жорий қилишни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ишмухамедов Р. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. –Т. 2017. Й
2. Таълим ва тиббиёт 2019 №2

XALQARO BAXOLASH DASTURIDA TABIIY FANLARNING O'RNI

Qutliyeva Laylo Sobirjanovna

Xorazm viloyati Shovot tumani

51-sonli maktabning

biologiya fani o'qituvchisi.

Annatotsiya: Ushbu maqolada tabiiy fanlar mavzularini o'qitishda PISA topshiriqlarini qo'llanilishida o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalaridagi munosabatlarini maktabda, uyda va jamoatchilik orasida qo'llay olish darajalariga alohida e'tibor qaratiladi. Topshiriqlarni bilim chuqurligi va savollarining darajalari oddiydan murakkablikka tomon qo'yilsa samarali va maqsadga muvofiq bo'lishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchi, xalqaro, ko'nikma, mavzu, PISA, jamoat.

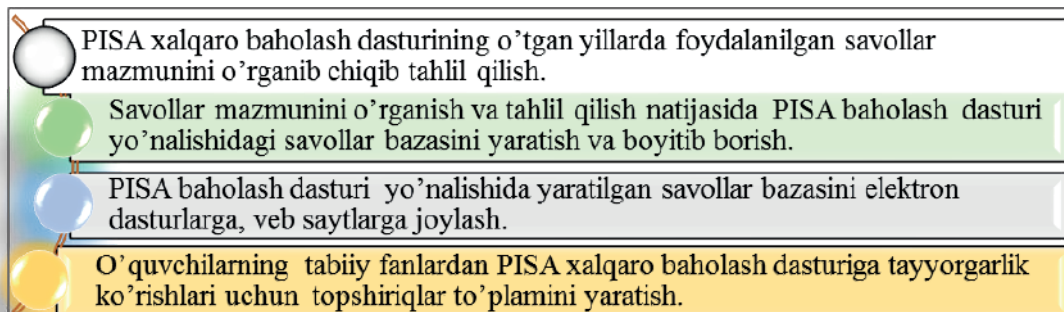
Tabiiy fanlardan kimyo, biologiya va fizika fanlaridan PISA topshiriqlarini Bugungi kunda PISA dasturi ishtirokchi davlatlari 88 tadan oshgan. Dasturning aynan 15 yoshli bolalar bilimni baholashining boisi – Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga a'zo davlatlarda bu yoshda bolalar umumta'lim maktabini tugatib, keyingi bosqichga qadam qo'yishga tayyor bo'lishadi. PISA bir xil standart va talab bilan butun dunyodagi o'quvchilar bilimni baholaydi. Uning baholash talablarini hech bir davlat milliy standartiga yoki o'quv dasturiga solishtirib bo'lmaydi. Bundan tashqari, 2021 yilgi dasturda kreativ fikrlash ko'nikmasi ham rivojlantirilib, amaldagi holati baholanib boriladi. Bu vazifalar tabiatshunoslik savodxonligini tavsiflovchi ko'nikmalarni sinab ko'rishga qaratilgan, lekin shu bilan birga ular o'quvchilar uchun hayotiy, real yoki shunchaki qiziqarli deb atash mumkin bo'lgan holatlarga asoslanishi kerak. Ilmiy savodxonlikni baholash bo'yicha vazifalar modeli vazifalar odatda muammoli material, shu jumladan matn, grafiklar, jadvallar va tegishli savollarga asoslanadi. O'z navbatida bu vazifalardagi savollarning har biri quyidagi kategoriyalarga tasniflanadi: * savolning baholashga qaratilgan mahorati; • savolda yoritilgan tabiatshunoslik bilimining turi; • kontekst; * savolning bilim darajasi (yoki qiyinchilik darajasi). Mazmunli bilimlar, fizik sistemalar (fizika va kimyo), tirik sistemalar (biologiya), yer va Koinot fanlari (geografiya, geologiya, astronomiya) ga oid ilmiy mazmundagi bilimlar.

* Protessual bilim, ilmiy bilim olish uchun ishlatiladigan turli usullar, shuningdek, standart tadqiqot tartiblarini bilish.

Kontekst-savol (topshiriq) da bayon etilgan muammoli vaziyat tegishli bo'lgan tematik sohalar PISAdagi kontekstlar orqali aniqlanadi:

- salomatlik , • tabiiy resurslar; • atrof-muhit , • xavf va xatarlar;
- fan-texnika muloqoti orqali belgilanadi.

Shu bilan birga, vaziyatlarning har biri uch darajadan biri bo'yicha ko'rib chiqilishi mumkin: shaxsiy (talabaning o'zi, oilasi, do'stlari bilan bog'liq), mahalliy/milliy yoki global (unda dunyoning turli burchaklarida yuz beradigan hodisalar ko'rib chiqiladi).

- O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini, mantiqiy fikrlashini baholashga qaratilgan sinovlarni (maktab, hududiy boshqaruv organlari tomonidan) tizimli ravishda o'tkazib borish.
- Darslarni olib borishda o'quvchilarni mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga urg'u berish. O'quvchilarning kreativlik xususiyatlarini aniqlashga yo'naltirilgan topshiriqlarni joriy, oraliq, yakuniy nazoratlarda muntazam ravishda qo'llash.
- Amalga oshirilgan tadqiqotlarni tahlil qilish, xulosalar tayyorlash.
- O'quv reja, o'quv dasturi, darsliklarning yangi avlodini takomillashtirishga taklif tayyorlash.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.Runco and S. Moger (eds.), The Routledge Companion to Creativity, Routledge/Taylor & Francis, New York, NY, <http://psycnet.apa.org/record/2009-03983-022> (accessed on 29 March 2018)

TA'LIM JARAYONIDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION YANGILIKLARNI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI

Quziyev Umidbek Bardiyeovich

Xiva tuman 30-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 151-55-99

u.quziyev30@inbox.uz

Masharipova Qlara Raximovna

Xiva tuman 5-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 152-55-99

masharipovaq.@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimida o'quv samaradorligini oshirishda ilg'or pedagogik texnologiyalar, ilm-fan yutuqlari, innovatsion yangiliklardan samarali foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarni bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, faol harakatga undash haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, pedagogika, innovatsiya, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar.

Bugungi kunda har qanday davlatning barqaror taraqqiyoti asosini innovatsion faoliyat tashkil etadi. Tarix shundan dalolat beradiki, inson o'zining aql-zakovati bilan dastlabki mehnat qurollarini o'ylab topishdan, algoritm va nanozarralar, zamonaviy innovatsion kompyuter va boshqa yuqori texnologiyalarni kashf etishgacha bo'lgan murakkab yo'lni bosib o'tdi.

Ilm-fan va texnikaning jadal rivojlanishi, yangi texnika va texnologiyalarning jamiyatning barcha qatlamlariga kirib borishi, axborot texnologiyasi vositalarining barcha davlat va nodavlat muassasalarida qo'lanilishi o'qituvchilardan uzluksiz bilim olishni talab qilmoqda. O'qituvchilarning faoliyati ko'p qirrali bo'lib, ular boshqaruvchi, muloqot qiluvchi, yo'naltiruvchi, tashkil etuvchi va baholavchi rollarini amalga oshirishlari kerak bo'ladi.

Ta'lim tizimini isloh qilishning zarurligini tushunib yetish, amaliyotda ta'lim muassasalarini innovatsion jarayonlarga qo'shilishini taqozo etmoqda, o'zini yaratish imkoni mavjud innovatsion maydonda ko'rish va eng muhimi aniq yangiliklarni o'zlashtirishdan iborat.

Bugungi kunda maktab va oliy ta'lim tizimidagi an'anaviy va ommaviy ko'rinishdagi ta'lim va tarbiya jarayonlari o'rniga ta'lim muassasalari rivojida o'ziga xos yangilik bo'lib innovatsion jarayonlar kirib kelmoqda. **Innovatsiya** (in-“lik”, novus- “yangi”) yangilik kiritish, yangi degan ma'noni anglatadi.

Ta'lim sohasi - mamlakatimizda birinchilardan bo'lib faol innovatsion harakatni boshladi. Ma'lum bosqichda XX asr oxirlarida bunday harakatlar yo'lga qo'yilgan edi. Masalan, A.G. Rivin va V.K. Dyachenko tomonidan o'qitishning jamoaviy o'qitish, D.B. Elkonin, V.V. Davidov, L.V. Zankovlar tomonidan ilgari surilgan rivojlantiruvchi innovatsion ta'lim to'g'risidagi qarashlar o'z vaqtida ma'lum ahamiyat kasb etdi. Shu bilan birga boshqa innovatsion ta'lim texnologiyalari: dialektik o'qitish usullari, o'qitishning individual yo'nalishi, everestik o'qitish, dialog madaniyati, o'z-o'zini refleksiya va boshqalarni keltirish mumkin.

Hech kimga sir emaski, ta'lim berishda ilg'or pedagogik texnologiyalarining zamonaviy o'quv-uslubiy majmualarini yaratish va o'quv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlash umumiy o'rta ta'limning asosiy shartlaridan biri sifatida belgilangan. Darhaqiqat, tarqatma materiallar, ilg'or pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Ta'lim jarayonidagi ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning dolzarb mavzularidan biridir. O'quvchilarni fikr doirasini, dunyoqarashini o'stirish, ularni erkin tinglovchidan, erkin ishtirokchiga aylantirmoq nihoyatda muhim. O'qituvchi darsda boshqaruvchi, o'quvchilar esa ishtirokchiga aylanmog'i lozim. Ana shu vaziyatni uddalashda innovatsiya faoliyati ko'p qirrali samara keltiradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mas'uliyatlari cheksizdir. Bugungi yangilanish, ma'naviy yuksalish davrida har tomonlama yetuk, bilimdon, ijodkor yoshlarni tarbiyalash hozirgi kunning

asosiy talablaridan biridir. Bunday mas’uliyatli va sharaflı vazifalarni hal etishda boshlang’ich sinf o’qituvchisining o’rni va xizmati kattadir. Maktabda bolalarni o’qishga o’rgatishdan maqsad og’zaki nutq yuzasidan o’quvchılarda mustahkam bilim hosil qilish, ishlab chiqarishning, hayotning hamma sohalarida faol ijodiy faoliyat ko’rsata oladigan savodli va madaniyatli kishilarni tarbiyalab yetishtirishdir.

Jahon tajribasi shuni ko’rsatadiki, har tomonlama rivojlangan innovatsion tizim, ilm-fan imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish, innovatsiya jarayonlarini ta’lim tizimida samarali amalga oshirish - dunyo hamjamiyatiga raqobatbardosh kadrlarni yetkazib bermoqda.

Xulosa o’rnida shuni aytish mumkinki, innovatsion ta’lim texnologiyalarini ilm-fan va ta’lim sohasida muvaffaqiyatli qo’llash - o’quvchılarda o’z oldiga maqsad qo’yish, erkin va mustaqil fikrlash, o’z fikr-mulohazalarini bayon etish va uning to’g’riligini boshqalarga isbotlay olish, yakka tarzda va juftlikda ishlash, hamkorlikda ishlash, ijodiy fikrlash, ma’lumotni tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o’z iqtidorini namoyon qilish, berilga imkoniyatlardan eng ma’qulini tanlash, bahs-munozaraga kirishish ko’nikmalarni shakllantiradi va rivojlantirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boshlang’ich ta’lim bo’yicha Yangi tahrirdagi davlat ta’lim standarti.
2. M. E. Musayeva, G. T. Boymurodova, A. K. Otaboyev, D. T. Po’latova, M. J. Abdullayeva, “Ta’lim jarayonida qo’llaniladigan interfaol metodlar”, T. : 2016.
3. R. Yo’ldoshev, R. Xusainova, U. Bobojonov “Ta’limning interfaol metodlari”, Urganch-2011.
4. J.G’. Yo’ldoshev “ta’lim yangilanish yo’lida”, Toshkent: “O’qituvchi”, 2000.

SAVODGA O'RGATISH DAVRIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Raximova Oydin Axmad qizi
Xudayberganova Xursandjon Bekmetovna
Xolboyeva Oltin Odilbek qizi
Xorazm viloyati Xonqa tumani
3-son umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini, so'z boyligini oshirish va nutq ravonligini ta'minlashga qaratilgan usullar haqida, hamda savod o'rgatishda didaktik o'yinlardan foydalanish yo'llari haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: savod, boshlang'ich ta'lim, dars, ta'lim, texnologiya, jumboq, topishmoq, rasm, o'yin.

Umumta'lim maktablari o'quvchilari aqliy salohiyatinig o'sib borishi, ularning ta'lim mazmuniga chuqurroq kirib borishga intilishi o'qituvchilardan o'z ustida tinimsiz izlanishlarini, bugungi kun nafasi bilan yashashlari hamda ta'lim sohasidagi eng so'ngi yangiliklardan boxabar bo'lib borishlarini talab etadi. Zamonaviy o'qituvchi dars jarayonida o'z o'quvchilarini ta'lim jarayonida ijodiy yondashuv asosida qarashlarini tashkil qilishi, ularda mustaqil ishlash ko'nikma malakasini rivojlantirib darslarda turli xil didaktik o'yinlardan foydalanib o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirib borishlari kerak.

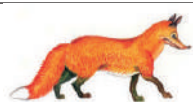
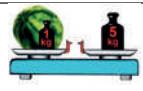
Savodga o'rgatish darslari tayyorgarlik va asosiy davrni o'z ichiga qamrab olib, mazkur bosqichda o'quvchilar bilan olib boriladigan ta'limiy-tarbiyaviy ishlar turli-tumandir. Xususan, bu davrda: matn, og'zaki va yozma matn haqida, gap, matnning gaplardan tuzilishi, so'z, gaplarning so'zlardan tashkil topishi, ya'ni matn tuzish va uni bo'laklarga bo'lib matn tarkibini tashkil qiluvchi qismlarni idrok etishga o'rgatish, bo'g'in, tovush, harf haqida ma'lumot berish, unli tovushlar va undosh tovushlar haqida ma'lumot berish, tovushlarning unli va undosh tovushlarga ajralishini o'rgatish, alifbedagi rasmlar, o'qituvchi yoki o'quvchilar tomonidan tayyorlangan suratlar asosida matn tuzdirish, o'quvchilar bilgan she'r, hikoya, ertak, maqol, tez aytish va boshqalarni yoddan aytirish, ularga yangi she'r, hikoya, ertak, maqol, topishmoq kabilarni o'rgatib borish, alifbe darsligidagi so'zlar, uning ma'nolari ustida ishlash, tanish so'zlar asosida o'quvchilarni gap tuzishga o'rgatish, harf va tovush orasidagi mutanosiblik va farqni tushuntirish ishlari olib boriladi.

Darslikda jumboqli topshiriq va krossvordlar berilgan. Jumboqli topshiriqlarni yechishda o'qituvchi o'quvchilar jamoasining imkoniyatlarini hisobga olishi, ba'zi topshiriqlarni yechishga bolalarni oldindan tayyorlashi, ya'ni jumboqli topshiriqni kattalashtirilgan nusxasini ko'rsatib, undagi ba'zi o'rinlarni izohlashi maqsadga muvofiqdir. O'qituvchi darslik materiallari bilan cheklanib qolmay, ushbu so'zlar mazmunini to'liq izohlashda turli mazmunli rasmlardan ijodiy foydalanishi maqsadga muvofiqdir.

Misol uchun T va M harflarini o'tish jarayonida o'quvchilarga har xil rasmlar tarqtilib shulardan qaysilari ushbu harflar bilan boshlanadi shularni harflar atrofiga joylashtiring degan vazifalarni berishimiz mumkin, bunda o'quvchilar fikrlash doirasi yetguncha bu vazifalarni bajarishi mumkin.

Ushbu rasmlar berilgan bo'lsin, bunda o'quvchilar o'tilgan harflar yoniga tegishli rasmlarni olib borib qo'yishadi.

T			
			

Yoki

M			
			

kabi joylashtirib chiqishadi. Bu mashqni har dars oxirida darsni mustahkamlash uchun yoki yangi darsni boshlashdan oldin o'tilgan darsni mustahkamlash uchun foydalanib borsak maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki maktabga kelgan bolalarimiz o'yinqaroq, ularda xali ko'p o'tirish shakllanmagan shuning uchun darslarimizda o'yin shakllarini ko'proq ishatsak bizningcha yaxshi natija beradi.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki didaktik o'yinli darslar yangi mavzuni bayon qilish, mustahkamlash, bolalar bilimini sinab ko'rish va baholash jarayonida qo'llanilishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarni yakkama-yakka, keyinchalik guruhli o'yinlarga tayyorlashi, ular muvaffaqiyatli chiqqanidan so'ng ommaviy o'yin darslarini o'tkazishi kerak. Chunki o'quvchilar didaktik o'yin darslarda ishtirok etish uchun kerakli bilim, ko'nikma va malakalarni egallagan bo'lishlari zarur.

Foydalangan adabiyotlar

1. R.Safarova, M.Inoyatova. Alifbe darsligi. T.Manaviyat-2018 yil
2. I. Safarova R., II. G'ulomov. Savod o'rgatish darslari. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. -T: Tafakkur, 2012
3. Internet materiallari: <http://go.mail.ru/search?>. "Ta'lim texnologiyalari".

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNI BILIMINI OSHIRISHDA “KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Raxmonova Donogul Shokirboyevna

Roxmonova Kumush Shokirboyevna

Bog'ot tumani 31,34- son maktabning
boshlang'ich sinf fani o'qituvchilari

Annatsiya: Bu maqolada maktabda boshlang'ich sinflarda o'qish darslariga o'quvchilarni bilimini oshirishda “Kichik guruhlarda ishlash” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: kichik, kognitiv, ijodkor, pedagogik, musiqa, rol, tinglash, ta'lim.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan jamiyatning barcha jabhalari, xususan, ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanishni yo'lga qo'yishga qaratilayotgan e'tibor samarasi o'laroq, bugun jamiyatning barcha sohalari va xalqimiz turmush tarziga kompyuter texnologiyalari chuqur kirib borayapti.

“Xarflarni esda saqlash” o'yini.

O'yinning maqsadi: o'quvchilar tovushlarni to'g'ri talaffuz etishga va esda saqlab qolishga o'rgatish.

Qo'llanmalar: o'quvchilarga tanish bo'lgan turli predmetlarning rasmlari shu predmetlarning nomlari bilan boshlanadigan unli xarf na'munalari (kartochkalar)

O'yinning borishi: O'yinda sinf o'quvchilarining bir guruhi qatnashadi. O'yin boshqaruvchi o'yinning o'tkazilishi haqida tushuncha beradi va u oldingi darsda o'rganilgan o, a, l, n xarflar yozilgan kartochkalarni olib qoladi. Bir guruh o'quvchilarga oy, olma, olxo'ri, olcha, ot, ari, anor, ayiq, archa, lola kabi predmetlarni rasmlari tasvirlangan kartochkalar tarqatiladi. O'yin boshqaruvchi o xarfi va predmet rasmi tasvirlangan kartochkalarni olib qo'yadi. So'ng boshqa a xarfi yozilgan boshqa bir kartochkani stol ustiga qo'yadi. O'yin ishtirokchilari esa shunga mos rasmlar kartochkalarni ko'rsatadilar. O'yin ana shu xolda davom etadi. Agar o'quvchi berilgan xarfni rasmlar kartochkadan topa olmasa, u o'z rasmlar kartochkasini ochib qo'yadi. O'yin ishtirokchilaridan kimda kim xarf bo'yicha rasm kartochkani topib ayta olsa, shu o'quvchi kartochkasini hammaga ko'rsatib, keyin uni to'ntarib qo'yadi.

“Pochtachi o'yini”

O'yinning borishi: O'quvchilardan biri pochtachi qilib tayinlanadi. Pochtachi sumkasida kartochkalar bo'ladi. Ular quyidagicha tuziladi:

1. So'zlardagi unli xarflar yoki bo'g'in tushib qoldiriladi: ...+ta, ...+na, bo+..., sho+...
2. Tushirilgan xarflarni qo'yib so'z hosil qilish, ya'ni bo'g'inlarga xarflarni qo'shish: lim...n, tom...n, ...lim.
3. Ikki, uch so'zdan tuzilgan gaplar yozilgan kartochkalar. Bu gaplarda, biror so'z tushurib qoldiriladi.

O'quvchilar nuqtalar o'rniga shu so'zlarni topib yozadilar:

Lola mana...

Nabi ana...

Iqbol... ol

Dono... o'ynadi

“Quruvchilar” o'yini- bu o'yinda berilgan so'zlarni o'z o'rniga qo'yib, chiroyli va to'g'ri gap tuza olgan o'quvchi g'olib hisoblanadi. Masalan: otdi, tong, sakkiz, soat, ketdi, Ravshan kabi gaplardan to'g'ri gap tuzdiriladi. Kim chiroyli va to'g'ri gaplar ko'p tuzsa, u yaxshi quruvchi hisoblanadi.

“Bu qanday so'z” o'yini -so'z uch xarfdan iborat. Birinchi xarf alfavitda o'n 16-o'rinda, keyingisi 15-o'rinda va oxirgisi 1-chi o'rinda turadi. Bu so'zni topib daftarga yozish. O'yin shu tariqa davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anikeeva N.P. O'yin orqali ta'lim. - M.: Ta'lim, 1987. -- 213 b.
2. Ariyan M.A. O'rta maktab uchun vaziyat rollarining variantlari // IYASH. - 1985. - No 1. - B. 18 - 24.
3. Denisova L.G. Maktabda sinfdan tashqari ishlarda intensiv metodologiya // YaSh instituti. - 1989. - No 2. - B. 69 - 76; No 3. - B. 58 - 63.

МАКТАБ О'QUVCHILARI О'QUV FAOLIYATI VA XULQ-ATVORI UCHUN MOTIVATSIYA

Ro'zmetova Dilnoza Shavkatovna
Rajapova Mexribon Yuldashevna
Urganch tumani 38-son maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu mo'qolada boshlang'ich maktab o'qituvchilari maktab o'quvchilarining burch va mas'uliyat tuyg'ulariga boshqalarga qaraganda ko'proq murojaat qilishadi va shu bilan bu motivlarning rivojlanishini rag'batlantirishlari haqida to'htalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Motivatsiya, mukofot va jazo, xulq-atvor, muvaffaqiyat, omadsizlik, ijobiy va salbiy.

Maktabda eski, an'anaviy, ya'ni muqarrar ravishda chidash kerak bo'lgan bir qator muammolar mavjud. Motivatsiya muammosini haqli ravishda ularga bog'lash mumkin. Maktab o'qituvchilari ko'pchilik bolalarning o'qishga mutlaqo befarqligidan xavotirda. Ulardan tez-tez eshitishingiz mumkin: “Darsdagi bolalar mutlaqo qiziqmaydi, befarq, ularda motivatsiya yo'q”. O'rganish uchun motivatsiyaning etishmasligi sinfdagi muvaffaqiyatsizlikning asosiy sababidir.

Motivatsiya - bu belgilangan maqsad sari harakatni belgilovchi jarayonlar, shuningdek, xatti-harakatlarning faolligiga yoki passivligiga ta'sir qiluvchi omillar (tashqi va ichki).

Motivatsion jarayonlarni boshqarish mumkin. Bu jarayon motivatsiya deb ataladi. Motivatsiyani o'quvchilarning shaxsiy motivlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratish va tashqi rag'batlantirish, mukofot va jazolar tizimidan foydalanish deb tushunish mumkin.

Ichki motivatsiya o'quvchining shaxsiy motivlarini, birinchi navbatda, faoliyatda o'zini o'zi qadrlash, kognitiv va ijtimoiy motivlarni rivojlantirishni nazarda tutadi. Tashqi motivatsiya ko'pincha tashqi stimullardan foydalanish, “sabzi va tayoq” yondashuvi deb ataladi.

Muvaffaqiyat motivatsiyasi deganda odamning ishini yaxshi, samarali bajarishga, o'z faoliyati natijalarini yaxshilashga intilishi tushuniladi. Motiv, motivatsiyadan farqli o'laroq, ma'lum bir yo'nalishda faol bo'lishga rag'batdir, bu xulq-atvor sub'ektiga tegishli bo'lgan narsa uning barqaror shaxsiy mulkidir.

Bizning barcha motivlarimiz ehtiyojlarimiz tizimidan kelib chiqadi va turli darajada biz tomonidan amalga oshiriladi yoki umuman amalga oshirilmaydi. O'qituvchilar maktab o'quvchilarining asosiy “yosh” motivi muvaffaqiyat motivi ekanligini hisobga olishlari kerak. Muvaffaqiyat motivi uzoq tarixga ega bo'lmasa-da, bu haqda ko'p narsa ma'lum.

Demak, G.Myurrey bu motivni ishda natijaga erishishning barqaror ehtiyoji, biror narsani tez va yaxshi bajarish, har qanday biznesda muvaffaqiyatga erishish istagi sifatida belgilagan. Bu ehtiyoj o'ziga xos mazmunidan qat'i nazar, har qanday vaziyatda o'zini namoyon qiladi. McLeland muvaffaqiyatga intilish motivini natijaga erishishdan zavq va g'ururlanishga moyillik deb tushunadi.

Muvaffaqiyatga erishish uchun insonning ikkita maqsadi bor: muvaffaqiyatga erishish motivi va muvaffaqiyatsizlikdan qochish motivi. Muvaffaqiyatsizlikdan qochish motivi muvaffaqiyatga erishish motiviga qarama-qarshidir. Bu muvaffaqiyatsizlik qo'rquvi va natijada sharmandalik va kamsitish tajribasi ta'siri ostida paydo bo'ladi. Qoida tariqasida, bu ikkala motiv katta maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshida ushbu yosh uchun etakchi faoliyat turlarida shakllanadi: maktabgacha yoshdagi bolalarda - o'yinda, kichik maktab o'quvchilarida - o'rganishda.

Olimlar orasida bir odamning muvaffaqiyatga erishish va bir vaqtning o'zida muvaffaqiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik motivi bo'lishi mumkinligi haqida turli xil qarashlar mavjud. Ko'pchilik o'quvchining motivatsiyasi turli yo'nalishlarda va bir vaqtning o'zida har xil kuchli tomonlarga ega bo'lishi mumkin degan nuqtai nazarga amal qiladi. Ya'ni, muvaffaqiyatsizlik qo'rquvini boshdan kechirayotgan odam bir vaqtning o'zida bir xil (yoki kamroq) kuch bilan muvaffaqiyatga erishishni xohlashi mumkin.

Shunday qilib, muvaffaqiyatga erishish uchun kuchli motivatsiya va shu bilan birga muvaffaqiyatsizlikdan qochish uchun kuchli motivatsiya bo'lishi mumkin; erishish motivi yo'nalishining qochishga yo'naltirilganligidan ustunligi muvaffaqiyatsizlik («muvaffaqiyatli»); omadsizlikdan qochish motivining muvaffaqiyatga erishish motividan ustunligi (“qochuvchi”);

muvaqqafiyat motivatsiyasining past darajasi («zaif motivatsiya»).

Ikkala motiv ham vazifaga e'tibor qaratish bilan tavsiflanadi. Turli kuch va yo'nalishlarga erishish uchun motivning mavjudligi maktab o'quvchilarining ta'lim natijalariga qanday ta'sir qiladi? Ko'pgina tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, topshiriqni bajarish, ya'ni muvaqqafiyatga erishish uchun yuqori motivatsiyaga ega bo'lgan talabalar muvaqqafiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik uchun yuqori motivatsiyaga ega bo'lganlarga qaraganda ancha yuqori natijalarga erishadilar.

Ko'pgina kichik maktab o'quvchilarining motivatsiyasining o'ziga xos xususiyati kattalarga, asosan o'qituvchilarga cheksiz ishonch, itoatkorlik, taqlid qilish va ularning talablarini shubhasiz bajarishdir. O'quv faoliyati uchun ijtimoiy motivatsiya shunchalik kuchliki, bolalar har doim ham o'qituvchining aytganini qilishlari kerakligini tushunishga intilmaydilar: ular buyurganidan keyin kerak. Ular hatto zerikarli va foydasiz ishlarni ham ehtiyotkorlik bilan bajaradilar, chunki ular olgan vazifalar ular uchun muhim bo'lib tuyuladi. Bu yoshdagi bolalar kattalarning obro'sini to'liq tan oladilar, uning baholarini deyarli so'zsiz qabul qiladilar. Hatto o'zini shaxs sifatida tavsiflagan holda, kichik talaba asosan kattalarning aytganlarini takrorlaydi.

Boshlang'ich maktab o'qituvchilari maktab o'quvchilarining burch va mas'uliyat tuyg'ulariga boshqalarga qaraganda ko'proq murojaat qilishadi va shu bilan bu motivlarning rivojlanishini rag'batlantiradilar. Tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, boshlang'ich maktabda burch tuyg'usi bilan rag'batlanayotgan bolalar soni ortib bormoqda va aksincha, qiziqish bilan o'qiydiganlar soni sezilarli darajada kamaymoqda (25% dan 5% gacha).

Bundan tashqari, baholar kuchli motivatsion rol o'ynaydi. L.I.ning so'zlariga ko'ra. Bozovichning so'zlariga ko'ra, kichik maktab o'quvchilari bu belgini bajarilgan ish sifati emas, balki ularning sa'y-harakatlarini baholash sifatida qabul qilishadi. Ta'lim faoliyatining ijtimoiy ma'nosi bolalar uchun natija sifatida emas, balki ta'lim jarayonining o'zida tug'iladi.

O'qituvchilar o'rtasidagi tashvish maktab o'quvchilarining o'sishi va ijtimoiylashuvi jarayonlari bilan izohlanishi mumkin bo'lgan burch hissi yoki boshqa ijtimoiy motivlarga asoslangan bolalar sonining ko'payishi bilan emas, balki bolalar sonining kamayishi bilan izohlanishi kerak. o'rganishga qiziqishi bo'lganlar. Yutuqlar maktab o'quvchilarining o'zlari tomonidan ta'lim faoliyatidagi muvaqqafiyatlar bilan emas, balki o'qituvchi tomonidan berilgan baholar bilan aniqlana boshlaydi.

Boshlang'ich maktabning oxiriga kelib, o'rtacha va yomon o'qiydigan maktab o'quvchilarining asosiy sababi «jazodan qochish» dir. Natijada o'quvchilarda ijodiy faoliyatga bo'lgan ehtiyoj shakllanmaydi, mas'uliyat, qat'iyat, mehnatsevarlik shakllanmaydi. Aksincha, xulq-atvorning moslashuvchanligi jazodan qochish, qochish, nazoratga e'tibor qaratish qobiliyati yo'nalishida shakllanadi.

Shunday qilib, boshlang'ich maktabda allaqachon o'qituvchi foydalanadigan o'qitish usullari ta'sirida o'rganish motivlari bilan hech qanday aloqasi bo'lmagan tashqi motivlar ajralib chiqib boshlaydi. Ular “nufuzli” (tan olish va tan olish uchun o'rganish) va “majburiy” (jazo tahdidi) ga bo'linadi. Ikkinchisi, agar kuchli ifodalangan bo'lsa, stressli vaziyatlarni keltirib chiqaradi, bolaning fikrlashiga salbiy ta'sir qiladi.

3-4-sinflarda maktab o'quvchilarining fanlarga bo'lgan tanlab munosabati paydo bo'la boshlaydi, buning natijasida umumiy motiv yanada farqlanadi: fanga qiziqishiga qarab o'quv jarayoniga ijobiy va salbiy motivatsiya paydo bo'ladi. Biroq, bu yoshda bolalarning kognitiv qiziqishlari odatda epizodikdir. Ular ma'lum bir vaziyatda, ko'pincha dars ta'sirida paydo bo'ladi va deyarli har doim dars tugashi bilanoq yo'qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Зотов К.И. Организация современного урока. – М.: Просвещение, 1988.-144с.
2. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. – СПб.: Питер, 2004.-541с.

ОНА ТИЛИ ФАНИДАН “СИФАТ СО‘З ТУРКУМИ ” MAVZUSINI O‘QITISHDA “QIZIL VA YASHIL RANGLI KARTOCHKALAR BILAN ISHLASH” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Ro‘ziboyev Kamron

Ro‘ziboyev Alisher

Bog‘ot tumani 31-maktabning
ona tili va adabiyot fani o‘qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada maktabda o‘quvchilarning ona tili va adabiyot fanlarini o‘rgatishda “Qizil va yashil rangli kartochkalar bilan ishlash” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: kichik, tarbiya, ona tili, adabiyot, yashil, qizil, ta’lim.

O‘quvchilar bilan ommaviy va guruh shaklda ishlashda ushbu metoddan foydalanish ham ijobiy natijalarni kafolatlaydi.

Metodni qo‘llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

- o‘qituvchi tomonidan o‘rganilayotgan mavzuning mohiyatini mantiqiy ketma-ketlikda yoritishga xizmat qiluvchi tushunchalarni ifoda etgan maxsus kartochkalar majmui tayyorlanadi (har bir kartochkaning orqa tomoniga mavzu mohiyatini yorituvchi “SIFAT” tushunchaning bittadan harfi joylashtiriladi va maxsus qoplama bilan berkitiladi);

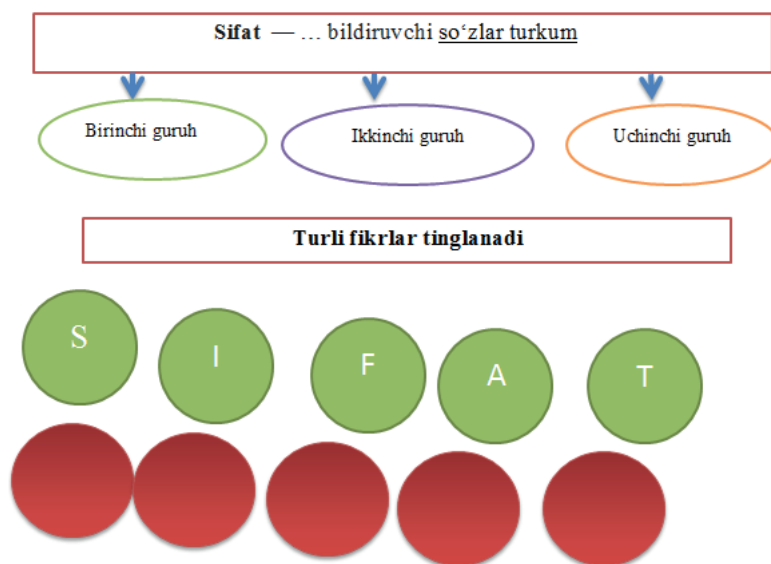
- har guruhga maxsus kartochkalarning alohida majmusi topshiriladi va kartochkalarni ulardagi tushunchalarga asosan mantiqiy ketma-ketlikda joylashtirish vazifasi yuklanadi;

- guruhlar tomonidan topshiriq bajarilib bo‘lingach, kartochkalarning orqa tomoni o‘giriladi va maxsus qoplama ochilib, topshiriqning qay darajada to‘g‘ri bajarilganligi aniqlanadi.

Agar topshiriq guruhlar tomonidan to‘g‘ri bajarilgan bo‘lsa, yakuniy jarayonda kartochkalar orqa tomoniga o‘girilganda mavzuning mohiyotini yorituvchi “Sifat” tushuncha hosil bo‘ladi.

Metoddan foydalanishning afzalligi shundaki, bu jarayonda o‘quvchilarda mavzuni muayyan qismlarga bo‘lib o‘rganish va qismlar o‘rtasidagi mantiqiy bog‘liqlik hamda aloqadorlikni analiz va sintez asosida aniqlash ko‘nikmalari hosil qilinadi.

Quyida “Qizil va yashil rangli kartochkalar bilan ishlash” metodini o‘tkazish tuzilmasi berilgan.

Har guruhga 5 tada savol beriladi va to‘g‘ri javob bergan jamoga yashil kartochkalar, noto‘g‘ri javob bergan jamoga esa qizil kartochkalar berib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Jakayeva K. Aymurzayeva G. O‘quvchi mustaqil fikrlasin. “Ma’rifat” gazetasi, 26-sentabr 2012 yil.73-son.

2. Hasanboyev J., To‘raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug‘at. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori (1999 yil 16 avgust)/Xalq ta’limi j. 1999. № 5.

O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA YANGI DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH

Ro'ziboyeva Nasiba Baxtiyorovna

Ro'zmetova Muborak Karimovna

Bogot tumani 31 son maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada innovatsion usullarni qo'llashda dars o'qitilganda sinfda qoloq, mavzuni o'zlashtirmaydigan o'quvchini ham o'ziga jalb qilishi va darsni juda qiziqarli o'tishiga qaratilgan ma'lumotlar qamrab olgan.

Kalit so'zi: o'yin, o'quvchi, ilg'or, pedagogik, Piramida, Matn yozish.

Innovatsiya — lotincha so'z bo'lib, “yangilik kiritaman, tatbiq etaman, o'zgartiraman” degan ma'nolarni bildiradi. Keng ma'noda qaraganda ta'lim tizimidagi har qanday o'zgarish — bu pedagogik innovatsiyadir.

Ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llab namunaviy o'quv mashg'ulotlarini o'qitish ta'lim — tarbiyaning faollashtiruvchi usullarini bilishi va egallashi kerak. Bugungu kunda Ozbekistonda uzluksiz ta'lim ta'lim tizimida 80 ga yaqin innovatsion texnologiyalar va metodlardan foydalanilmoqda.

Piramida o'yini - bu o'yinda o'quvchilar ikki guruhga bo'linib, piramida shaklidagi jadvalga fizik kattaliklarning nomini, fizik hodisalarni harflar o'rtib borishi tartibida yozing degan topshiriqni bajaradilar. Qaysi guruh g'olib chiqsa rag'batlantiriladi. Bu o'yinga 1-2 daqiqa vaqt yetarli bo'lib umumlashiruvchi darslarda foydalanish mumkin

1. Fel
2. So'z birikmasi
3. Gap va so'z
4. Tovushlar va harflar

O'yla, izla, top. Bu o'yinda o'quvchilarga birqancha ona tili fanidan belgilari beriladi, ulardan foydalanib, formulalar yozdiriladi, Ikkala guruh bir — birini kamchiliklarini topadilar. Ushbu o'yinni dars davomida 1-2 daqiqa ichida o'tkazish maqsadga muvofiq bo'ladi.

“Matn yozish” Bunda esa berilgan so'zlardan foydalanib, 6 ta, 10 ta, 12 ta gap tuzish lozim. Matn mazmunini o'qitilib, ilmiy aniq faktlar keltirilishiga e'tibor qaratiladi. Masalan :

Bu so'zlardan foydalanib 6 ta gap yozing deb topshiriq berish mumkin.

O'quvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh bo'lib ishlashga imkon beradi. Bunday usullardan uyga vazifa so'rashda va yangi mavzuni o'tib bo'lgandan so'ng ham foydalanish mumkin.

“Kubiklar o'yini”. Oddiy kubiklar bo'lib yon tomonlariga formulalarning, ona tiliga doir tushunchalarning va boshqalarning bo'laklari bo'ladi. Ularning soni 6 ta bo'lishi mumkin. Ular to'g'ri birlashtirilsa, aniq formula va hodisa tasvirlangan rasm hosil bo'ladi. Kubikni uyga vazifa sifatida ham berish mumkin. Bunda kubikning bir tomonida rasm qo'yiladi, har bir tomoni uchun topshiriqlar beriladi.

- 1- tasvirlang — so'z, gap.
- 2- Taqqoslang — nimaga o'xshaydi ?
- 3- O'xshating — sizga nimani eslatdi ? Qayerda ko'rgansiz ?
- 4- Tashkil qiling — qanday va nimadan qilingan? Nimalardan tashkil topgan?
- 5- Ishlating — qayerda va qanday ishlatish mumkin ?
- 6- Foydali va zararli tomonlari qanday ?

Darslarda didaktik o'yinlardan foydalanish, o'quvchilarni ahillik, birdamlikka va sinfda do'stona muhitni shakllantirishga yordam beradi. Bir so'z bilan aytganda ta'lim jarayoniga yangicha yondashib, ijodkorlik, bunyodkorlik tadbiq etilsagina, ta'lim samarasi yangi bosqichga ko'tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. — Toshkent.: Ma'naviyat, 2008. -176 b.
2. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — T.: Moliya, 2003.-192b.
3. Ariyan M.A. O'rta maktab uchun vaziyat rollarining variantlari // IYASH. - 1985. - No 1. - B. 18 - 24.

TEKNOLOGIK TA'LIMDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Rustamova Mehriniso Quvandiq qizi

Urganch davlat universiteti

Texnologik ta'lim yo'nalishi 191-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish; ta'lim sifatini ta'minlash va ularning tarbiyaviy jihatlarini yoritish kabi xususiyatlar ochib beriladi. Texnologiya fanini o'qitishda interfaol usullarni qo'llash va o'quvchilar bilan mustaqil ishlash bo'yicha uslubiy tavsiyalar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar, STEAM ta'lim tizimi, milliy kengash, tendentsiya

Mustaqilligimiz sharofati bilan hozirgi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimiga qaratilayotgan e'tibor katta. Biz ta'limda butunlay yangi davr, yangi jarayonga guvoh bo'lmoqdamiz. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" bizga ta'limning yangi bosqichiga o'tishimizga xizmat qildi. Ta'lim samaradorligini yaxshilash, ta'limning sifat ko'rsatkichini kafolatlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish zaruriy omillardan biri bo'lib qolmoqda. Texnologiya fani o'qituvchisi o'quvchilarni darsga jalb eta oladigan o'qitish shakllari, metod va vaziyatlarni izlab, zamonaviy pedagogik texnologiyalarga suyangan holda uni amaliyotga tadbiiq etsa samaradorlik yanada oshadi. Pedagogik texnologiyaning asosiy jarayoni o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi pedagogik muloqot ko'rinishida bo'ladi. Pedagogik texnologiya- o'rganuvchiga oldindan belgilangan maqsad bo'yicha ta'sir o'tkazish faoliyatidir. Pedagogik texnologiya o'quvchini mustaqil o'qishga, bilim olishga, fikrlashga o'rgatishni kafolatlaydi. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" da ta'kidlanganidek: "Zamonaviy iqtisodiyot, fan-texnika va texnologiyalarni rivojlantirish asosida kadrlar tayyorlashning takomillashgan tizimini yaratish-mamlakat taraqqiy etishining eng muhim sharti hisoblanadi". Pedagogik texnologiya samaradorligini jahon hamjamiyati allaqachon tan olgan. AQSHda 1971-yil – "Pedagogik kommunikatsiyalar va texnologiyalar bo'yicha AQSH Assotsiatsiyasi" tuzildi. Hozirgi kunda mamlakat bo'ylab va Kanadada bu kengashning 50 ta filiallari ish olib bormoqda. AQSHda 1961- yilda "Pedagogik texnologiya" jurnali (Educational Technology), 1967- yil – Pedagogik texnologiya bo'yicha Milliy kengash, 1964-yildan boshlab "Pedagogik texnologiya va o'qitishni dasturlashtirish" jurnalini nashr qila boshladi. Yaponiyada ham bu sohaga allaqachon e'tibor qaratilgan. Pedagogik texnologiyalar muammolari bilan 4 ta ilmiy tashkilotlar shug'ullanadi. Italiyada – 1971-yili pedagogik texnologiyalar bo'yicha Milliy markaz tashkil etildi va "Pedagogik texnologiyalar" jurnali nashr etiladi. Vengriyada – 1973-yili o'qitish texnologiyasi bo'yicha Davlat Markazi tashkil etildi.

Hozirgi davr o'qitish sistemasi kundan kunga taraqqiy topmoqda. Texnologiya fanini o'qitishda ham ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanib, zamonaviy usullarda darslar o'tish kerak. Biz ham xalqaro ta'lim standartlariga mos ravishda yangicha o'qitish tizimiga o'tmoqdamiz. Misol uchun, Amerikada ishlab chiqilgan STEAM ta'lim tizimini olaylik, bu tizimdan foydalanish biz uchun ham yaxshi samara bermoqda. STEAM bu-- S-science, T-technology, E-engineering, A-art va M-math so'zlarining qisqartmasi. Ingliz tilida bu tabiiy fanlar, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika deya tarjima etiladi. Bu ta'lim tizimi orqali 5ta yo'nalishni umumlashtirgan holda, uzviy bog'liqlikda dars o'tish nazarda tutilgan. Ushbu yo'nalishlar hozirgi kunda dunyoda eng mashhur bo'lib kelayotganini unutmasligimiz darkor. Shuning uchun bugungi kunda STEAM tizimi asosiy tendentsiyalardan biri sifatida rivojlanmoqda. STEAM ta'limi tizimi barcha beshta sohani yagona ta'lim tizimiga integratsiyalashuviga asoslangan. Bu tizimni qo'llash orqali nazariy bilimlarni amaliyotga keng tadbiiq qilgan holda o'quvchiga tushuntirib bera olamiz. Bu tizimda faqatgina o'qituvchi emas balki o'quvchi ham ijod qilib, o'zi harakat qila boshlaydi. Bu tizimning yana bir samaradorligi shundaki, ma'lumotlar fan doirasida chegaralanib qolmaydi, balki, yuqorida aytb o'tilgan beshta soha bilan umumlashtirib tushuntiriladi. Texnologiya fanini o'qitishda eng ko'p samara beradigan metodlardan ham voz kecha olmaymiz. "Aqliy hujum", "3x4" metodi, "Klaster" usuli, "Sinkveyn" usuli, "Muzyorar" metodi shu paytgacha yaxshi natija bergan. Texnologiya fanini o'qitishda asosan zamonaviy axborot texnologiyalaridan ham foydalanish maqsadga muvofiqdir. Chunki, mavzuni eshitib o'tirishdan ko'ra uni amaliyotga tadbiiq etilgan

variantini tomosha qilish, tomosha qilishdan ko‘ra uni o‘zi amalda bajarishi orqali o‘rganuvchi yaxshigina muvaffaqiyatga erishsa bo‘ladi.

Pedagog olim V.P.Bespalko pedagogik texnologiyani “amaliyotga tatbiq qilinadigan muayyan pedagogik tizim loyihasi”- deya ta’riflaydi, hamda asosiy diqqatni o‘quv-pedagogik jarayonni oldindan loyihalashga qaratadi. Pedagogik texnologiya jarayonida o‘qituvchi boshchiligida o‘quvchi mustaqil ravishda bilim oladi, o‘rganadi, o‘zlashtiradi. Shunday qilib texnologiya fanini o‘qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ta’lim tizimi sifatini oshirish uchun eng yaxshi vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yo‘ldoshev.J., Usmonov.S. Pedagogik texnologiya asoslari. T.: 2004.
2. Yo‘ldoshev.J. Ta’lim yangilanish yo‘lida. T.: 2000.
3. N.A.Muslimov, Sh.S.Sharipov, O.A.Qo‘ysinov “Mehnat ta’limi o‘qitish metodikasi, kasb tanlashga yo‘llash”. T.: 2014.
4. www.texnologiya.zn.uz
5. conferencepublication.com
6. integer.uz

MUSIQA FANIDAN “BAYRAM VA MAROSIM QO‘SHIQLARI” MAVZUSINI O‘QITISHDA “6X6X6” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Ruzimova Mahliyo Baxtiyorovna

Hazorasp tumani 31-umumta’lim maktabi

Musiqqa madaniyati fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o‘quvchilarning musiqqa madaniyati faniga bo‘lgan qiziqishini oshirishda “Bayram va marosim qo‘shiqlari” mavzusini “6x6x6” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: kichik, tarbiya, ijodkor, pedagogik, shaxs manfaati, ta’lim.

“6x6x6” metodi yordamida bir vaqtning o‘zida 36 nafar o‘quvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali ma’lum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarining har bir a’zosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. Bu metod asosida tashkil etilayotgan mashg‘ulotda har birida 6 nafardan ishtirokchi bo‘lgan 6 ta guruh o‘qituvchi tomonidan o‘rtaga tashlangan muammoni muhokama qiladi. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach o‘qituvchi 6 ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo‘ladi. Yangidan shakllangan guruh a’zolari o‘z jamoadoshlariga guruhi tomonidan muammo yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar. “6x6x6” metodining afzallik jihatlari quyidagilardir: - guruhlarining har bir a’zosining faol bo‘lishiga undaydi; - ular tomonidan shaxsiy qarashlarning ifoda etilishini ta’minlaydi; - guruhning boshqa a’zolarining fikrlarini tinglay olish ko‘nikmalarini hosil qiladi; - ilgari surilayotgan bir necha fikrni umumlashtira olish, shuningdek, o‘z fikrini himoya qilishga o‘rgatadi.

Eng muhimi, mashg‘ulot ishtirokchilarining har bir qisqa vaqt (20 daqiqa) mobaynida ham munozara qatnashchisi, ham tinglovchi, ham ma’ruzachi sifatida faoliyat olib boradi.

Ushbu metodni 5, 6, 7 va 8 nafar o‘quvchidan iborat bo‘lgan bir necha guruhlarda qo‘llash mumkin. Biroq yirik guruhlar o‘rtasida “6x6x6” metodi qo‘llanilganda vaqtni ko‘paytirishga to‘g‘ri keladi. Chunki bunday mashg‘ulotlarda munozara uchun ham, axborot berish uchun birmuncha ko‘p vaqt talab etiladi. So‘z yuritilayotgan metod qo‘llanilayotganda mashg‘ulotlarda quruhlarning tomonidan bir yoki bir necha mavzuni qilish imkoniyati mavjud. “6x6x6” metodidan ta’lim jarayonida foydalanish o‘qituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarni maqsadga muvofiq shakllantira olish layoqatiga ega bo‘lishni talab etadi. Guruhlarning to‘g‘ri shakllantirmasligi topshiriq yoki vazifalarning to‘g‘ri hal etilmasligiga sabab bo‘lishi mumkin. Bu metod yordamida mashg‘ulotlar quyidagi tartibda tashkil etiladi: 1. O‘qituvchi mashg‘ulot boshlanishidan oldin 6 ta stol atrofiga 6 tadan stul qo‘yib chiqadi. 2. O‘quvchilar o‘qituvchi tomonidan 6 ta guruhga bo‘linadi. O‘quvchilarni guruhga bo‘lishda har o‘rindiqni nomlab, nomlangan varaqchalarni olganlar o‘z o‘rinlariga joylashadilar. 3. O‘quvchilar joylashib olganlaridan so‘ng o‘qituvchi mashg‘ulot mavzusini e’lon qiladi va guruhlariga muayyan topshiriqlarni beradi. Ma’lum vaqt belgilanib, munozara jarayoni tashkil etiladi. 4. O‘qituvchi guruhlarining faoliyatini kuzatib boradi, kerakli o‘rinlarda guruh a’zolariga maslahatlar beradi, yo‘l-yo‘ruqlar ko‘rsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning to‘g‘ri hal etilganligiga ishonch hosil qilganidan so‘ng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini so‘raydi. 5. Munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, o‘qituvchi guruhlarni qaytadan shakllantiradi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo‘ladi. Yangidan shakllangan guruh a’zolari o‘z jamoadoshlariga guruhi tomonidan muammo yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi. Nasaf. 2000.
2. Tolipov O‘.Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. Monografiya. Toshkent: “Fan”. 2005.

FANLARNI O‘QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA VA INTERFAOL USULLARNING AHAMIYATI

Sabirova Saodat Maxmudovna

Xorazm viloyati Xonqa tumani

3-son umumiy o‘rta ta’lim maktabining
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Jumaniyozova Yulduzxon Otaxonovna

Xorazm viloyati Xonqa tumani

3-son umumiy o‘rta ta’lim maktabining
ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Kenjayeva Dilfuza Javlonbek qizi

Xorazm viloyati Xonqa tumani

3-son umumiy o‘rta ta’lim maktabining
tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada fanlarni o‘qitishda pedagogik texnologiya va interfaol usullarning ahamiyati, zamonaviy axborot texnologiyalarini dars jarayoniga qo‘llash masalalari va bu orqali darslarning mazmunli tashkil etilishi va o‘quvchilarning bilimlari oshishiga xizmat qilishi takidlangan.

Kalit so‘zlar: zamonaviy pedagogik pedagogik, texnologiya, ilmiy, ta’lim, o‘qitish texnologiyasi, axborot-kommunikatsiya, kompyuter, ta’lim-tarbiya.

Keyingi vaqtlarda pedagogik texnologiya masalasi mutaxassislar tomonidan alohida tadqiqot ob’ekti sifatida o‘rganila boshlandi. Bunda pedagogik texnologiya ta’lim, o‘qitish jarayoni maqsadiga va shaxs barkamolligiga erishtirishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishning tizimlashtirilgan, loyixalashtirilgan vosita va usullari sifatida talqin qilinadi.

Fanlarni o‘qitish o‘qituvchidan mantiqiy usullar asosida pedagogik texnologiyalardan foydalanishni talab etadi. Chunki fan asoslarini o‘zlashtirish uchun o‘quvchi abstrakt tushuncha, (kategoriya) larning mazmun, mohiyatini teran anglab yetishi kerak, bunga esa o‘qituvchi, eng avvalo, dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni mantiqiy usullardan mohirlik bilan foydalangani holda qo‘llay bilishi orqali erishadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullar asosida o‘qituvchining yangi bilimlarning talabalar tomonidan muayyan o‘quv topshiriq, masalalarni yechishi bo‘yicha muammoviy vaziyatlarni tashkil qilishi va shu yo‘nalishda o‘quv jarayonini boshqarishi tamoyili yotadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan foydalanish o‘quvchilarda fanga bo‘lgan qiziqishini xosil qilishning zaruriy sharti hisoblanadi. Chunki mazkur usullar o‘quvchilarning diqqatini qo‘yilgan muammolarning mohiyat-ahamiatini anglab olishga va ularning yechimi ustida mustaqil, tanqidiy muhokama yuritishga yo‘naltiradi.

Hozirgi davrda olimlar innovatsion ta’lim texnologiyalari tarkibini samarali usul va vositalar asosida tizimlashtirib, ularning tub mohiyatini ochib berishga erishmoqdalar. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarning jadal rivojlanishi axborot-ta’lim muhitini shakllantirishga va innovatsion darslarni tashkil etishga keng imkoniyatlarni ochib bermoqda.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish uchun bir qator interaktiv usullardan foydalanish mumkin. Bu usullar qo‘yilgan muammoning yechimini topishga qaratilgan bo‘lib, bunda mantiqiy usullar, xususan, tushunchani ta’riflash va bo‘lish, umumlashtirish va chegaralash, savollar tuzish, baxs va boshqalar nazariy-metodologik mavqeni egallaydi.

Pedagogik texnologiyalardan biror bir fanni o‘qitish jarayonida foydalanish o‘qituvchidan axborot texnologiyalari asoslarini yaxshi bilishni, uning qonun-qoidalari va usullarini amaliyotda qo‘llay bilish malakasiga ega bo‘lishini talab etadi. O‘qitish usuli (metodi) (grekcha metodos - biror narsaga yo‘l so‘zidan) - bu ta’lim va tarbiya vositasi sifatidagi o‘qitish maqsadlariga erishishga yo‘naltirilgan o‘qituvchi va o‘quvchining bir-biri bilan bog‘langan faoliyatining tartiblangan usullaridir.

Zamonaviy axborot texnologiyalari qo‘llanilayotgan sohalarni bugun har yerda, har qadamda uchratish mumkin. Multimediya texnologiyalari (proyektor), elektron doska va hokazolar kundalik turmushimizga kirib keldi. Shu nuqtai nazardan olib qaraganda o‘quvchi-yoshlarga zamonaviy

axborot texnologiyalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishni o'rgatish, ularda o'z faoliyat sohasida yangi axborot texnologiyalari va interfaol usullardan foydalana olish ko'nikma va malakalarini xosil qilish bugungi kunning dolzarb masalasidir. Zamonaviy axborot texnologiyalari moduli bo'yicha nazariy va amaliy darslarni tashkil etish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan foydalanish o'rganilayotgan mavzuni yana keng qamrovli tushinib olishiga, bilim ko'nikma va malakalarning mustahkamlanishiga olib keladi.

Ta'lim jarayonini faollashtirishni tahlil qilish va shu asosda interfaol ta'lim texnologiyalari, vositalari tizimlashtirildi, o'qituvchi va o'quvchining kompyuterli ta'limdagi faoliyati nazariy va amaliy tahlil etildi. Interfaol metodlar tashkil etildi, uning samaradorligini aniqlash yuzasidan maktablarda pedagogik tajriba o'tkazish va tajriba sinov ishlari statistik tahlil qilindi. Dars jarayonida turli xil boshqotirmalar, krossvord, testlar va dasturlarni o'rgatuvchi video lavhalardan foydalanib faollashtirildi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkin, ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan foydalanish darslarning mazmunli tashkil etilishi va o'quvchilarda o'zlashtirish ko'rsatkichlarini oshirish hamda mustahkam bilim olishlariga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. “Ta'lim to'g'risida”gi qonun. Xalq ta'limi. 1997. №5. S.4-16.
2. O'zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to'g'risida”gi qonuni. “Xalq so'zi”. 11 fevral, 2004 y.
3. “Axborot texnologiyalari sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. “Xalq so'zi” gazetasi, 2005, 3-iyun.

ОНА ТИЛИ ФАНИДАН “SO‘Z TURKUMLARI” MAVZUSINI O‘QITISHDA “QARORLAR SHAJARASI” METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Sadullayeva Layloxon Otaxanovna
Hazorasp tumani 31-son maktabining
ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda o‘quvchilarning ona tili va adabiyot faniga bo‘lgan qiziqishini oshirishda “So‘z turkumlari” mavzusini “**Qarorlar shajarasi**” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: Qarorlar shajarasi, tarbiya, ijodkor, pedagogik, metod, texnik.

“Qarorlar shajarasi” metodi muayyan fan asoslari borasidagi bir qadar murakkab mavzularni o‘zlashtirib, ma‘lum masalalarni har tomonlama, puxta tahlil etish asosida ular yuzasidan muayyan xulosalarga kelish, bir muammo xususida bildirilayotgan bir necha xulosalar orasidan eng maqbul hamda to‘g‘risini topishga yo‘naltirilgan texnik yondashuvdir. Ushbu metod, shuningdek, avvalgi vaziyatlarda qabul qilingan qaror (xulosa)lar mohiyatini yana bir bora tahlil etish va uni mukammal tushunishga xizmat qiladi.

Guruh yoki sinf o‘quvchilari ishtirokida qo‘llaniladigan “Qarorlar shajarasi” bir necha o‘n nafar o‘quvchilarning bilimlari darajasini aniqlash, ularning fikrlarini jamlash va baholash imkonini beradi. Ta‘lim jarayonida mazkur metodning qo‘llanilishi muayyan muammo yuzasidan oqilona qaror qabul qilish (xulosaga kelish)da o‘quvchilar tomonidan bildirilayotgan har bir variant, ularning maqbul hamda no maqbul jihatlarini mufassal tahlil etish imkoniyatini yaratadi. Mashg‘ulot jarayonida o‘quvchilar **MUAMMO - 1-G‘OYA+2- G‘OYA+3-G‘OYA - QAROR** tizimi faoliyat olib borishadi. “Qarorlar shajarasi” metodi quyidagi shartlar asosida qo‘llaniladi:

1. O‘qituvchi mashg‘ulot boshlanishidan oldin munozara, tahlil uchun mazvuga oid biror muammoni belgilaydi. Guruhlar tomonidan qabul qilingan xulosalarni yozish uchun plakatlar tayyorlaydi.

2. O‘qituvchi o‘quvchilarni 4 yoki 6 nafar kishilardan iborat guruhlariga ajratadi. Muammoning hal etilishi, u borada eng maqbul qarorning qabul qilinishi uchun muayyan vaqt belgilanadi.

3. Qarorni qabul qilinish jarayonida guruhlarining har a‘zosi tomonidan bildirilayotgan variantlarning maqbullik hamda nomaqbullik darajalari batafsil muhokama qilinadi. Har bir variantning afzallik va noafzallik jihatlari yozib boriladi. Bildirilgan variantlar asosida muammoni ijobiy hal etishga xizmat qiluvchi usul xususida guruh a‘zolari bir to‘xtamga kelib oladilar.

4. Munozara uchun ajratilgan vaqt nihoyasiga yetgach, har bir guruh a‘zolari o‘z guruhi qarori borasida axborot beradilar. Zarur hollarda o‘qituvchi rahbarligida barcha o‘quvchilar bildirilgan xulosa (qaror)larni bir-biri bilan qiyoslaydilar.

Muammo yuzasidan bildirilgan xulosa (qaror)lar borasida savollar tug‘ilgudek bo‘lsa, ularga javoblar qaytarilib beriladi, noaniqliklarga aniqlik kiritiladi. Agarda barcha guruhlar tomonidan muammo yuzasidan bir xil qarorga kelingan bo‘lsa, o‘qituvchi buning sababini izohlaydi. “Qarorlar shajarasi” metodining o‘ziga xos jihati shundan iboratki, bu bevosita ma‘lum loyiha asosida qo‘llaniladi. Mazkur loyiha quyidagi ko‘rinishga ega:

“Qarorlar shajarasi” metodi					
Umumiy muammo					
1-qaror varianti		2-qaror varianti		3-qaror varianti	
Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi
Qaror:					

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Golish L.V., Xashimova D.P. “Ta‘lim jarayonida interfaol ta‘lim uslublari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish” treningining o‘quv-metodik materiallari. – Toshkent: TDIU, 2014. – 80 b.

2. Sharipov Sh. Kasb-hunar ta‘limi tizimida o‘quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. // Monografiya. – T.: Fan, 2005. – 136 b.

КИТОБХОНЛИК ИНСОННИ МАЪНАВИЙ БОЙИТИБ, УНИ МАЪРИФИЙ КАМОЛОТ САРИ ЕТАКЛАЙДИ

Сафарова Зиёда Рўзиевна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат
саломатлиги техникуми етакчи ўқитувчиси
Телефон +9989331221 26

Китобхонлик инсонни маънавий бойитиб, уни маърифий камолот сари етаклайди. Зеро, инсонни шахс сифатида шаклланиши маънавий тафаккур илдининг қанчалик чуқур ва мустаҳкамлигига боғлиқ. Бу мустаҳкамлик эса китоб ўқиш, ўқиган китобининг энг муҳим нуқтасини илғаб олишидан иборатдир. Китоб ёш авлодга таъсир этишининг энг қулай воситасидир, у инсон ҳис-туйғуси, ахлоқи, ҳатти-ҳаракати, дунёқарашига таъсир этади, айниқса ўсмирлар ёшида, яъни унинг шаклланиш даврида алоҳида мавқега эга. Бадиий адабиёт турли фанларга доир қизиқарли китоб, луғат, маълумотлар болалар маънавиятини шакллантиришга асос бўлиб хизмат қилади. Мавзу мақсади: Ўрта махсус, профессионал таълим тизимида ўсаётган ёш авлодни китобга бўлган меҳрини оширишдир. Бола улғайиб бораркан, уларда физиологик ўзгаришлар юз беради, бу эса болаларнинг ўқиш фаолиятида, атрофдагилар билан муносабатида ҳам акс эта боради. Улар мактабда ўқишни бошлаганларида ота-оналар билан бир қаторда ўқитувчи ҳам таъсир этиши мумкин. Агар ўқитувчи болаларда ишонч руҳини сингдира олса, бу унинг ғалабасидир. Китобхонлик-ана шу ишонч туйғусини уйғотувчи муҳим восита. Китобхонлик болаларнинг бошқа ўқув фанларини ўзлаштиришидагина эмас, умуман шахс сифатида шаклланишига, бутун маънавий қиёфасини ўзгартиришда ҳам катта аҳамиятга эга. Мактабда ўқитувчи, уйда ота-она китоб ўқиш кўникмасини ҳосил қилиши керак. Бунда оддийдан мураккабликка, яъни боланинг камолот даражасига мос китобларни танлаш қўл келади. Шарқ мутафаккирларнинг тажрибасига кўра, китобхон (бола, ўсмир) қайси мавзуга қизиқса шу мавзудаги китобни тақдим этиш керак. У китоб ўқишга кўникма ҳосил қилгач, аста-секин унга ихтисослашадиган китоблар тақдим қилиб борилади. Ота-онанинг бола, ўсмирда китоб ўқиш кўникмасини ҳосил қилишдаги илк вазифаси китоб танлаб беришдир. Унинг савиясига мос бўлган адабиётларни кенг тарғиб қилиш ўсмирларни жамиятнинг муносиб фуқораси, мустақил давлатимизнинг етуқ, баркамол инсонлари бўлиб етишиши ва маънавиятининг юксаклиги билан жамиятга, оиласига фойда келтиришга олиб келади. Китоб танлашда ўсмирнинг маънавий даражасига таяниш унинг интеллектуал ўсишига олиб келади. Китоб танлашда боланинг ёш хусусиятининг ҳисобга олиш унинг рационал ўсишига олиб келса, маънавий даражасини ҳисобга олиш эса интеллектуал ривожлантиради. Бу эса рационалликдан кўра кенг қамровли ва самаралидир. Шунинг учун бутун оилада китобхонлик руҳи бўлиши керак. Бунда оилада китобга бўлган муносабат катта роль ўйнайди. Оилада китобхонлик руҳи булса, бу бевосита бола руҳиятига ҳам таъсир қилади. Маълумки, ўсмирнинг уй ёки мактабдаги ҳаёти ҳар қанча қизиқарли бўлганда ҳам агар у китоб ўқимаган ва унда китобга меҳр уйғонмаган бўлса, унинг ана шу ёш даври кемтик бўлиб қолади ва бу кемтикликнинг ўрнини ҳеч нарса тўлдира олмайди. Бунинг икки асосий сабаби бор: биринчиси, ўсмирлик даври бола ҳаётида энг бекарор давр бўлиб, уни барқарорлаштириш учун китобхонликка ўргатиш муҳим восита саналади. Иккинчиси, ўсмирлик даврида унинг ҳис-туйғулари шунчалик кучли бўладики, китобдан олган таъсуротлари унинг кейинчалик ҳаёт тарзини белгилашига, шахс сифатида шаклланишига ёрдам беради. Чунки китоблар уни ҳис этишга, яхшидан ёмонни ажратишга ёрдам беради. Ўсмирнинг келгусида ҳаёт тақдирини ҳал этишга, бир умрлик мақсадини белгилашга ёрдам беради. Оилада болалар китобхонлигини тарбиялаш муҳим педагогик муоммо бўлиб, шахс маънавиятини шакллантиришда асосий воситалардан ҳисобланади. Ҳозирги мустақиллик шароитида бунинг моҳияти янада кучайиб, болаларнинг ҳаётдаги воқеа-ҳодисалар моҳиятини англаб олиши, ижтимоий турмуш хусусиятларини тушуниши, ҳаётда ўзига тўғри йўл топа оладиган ақл-заковатли инсон бўлиб етишиши учун доимий ва узлуксиз ташкил этишни талаб этади. Оила китобхонлиги, одатда, маҳалла китобхонлиги билан қўшилиб кетган. Натижада оила абадийлигини таъминлайдиган, муқаддас урф-одатларимизни авайлаб асрайдиган ва бу билан келажак авлодлар давомийлигига таъсир кўрсатадиган тарбия воситаси бўлиб ҳисобланган. Китоб тавсия этишда асарларнинг

болаларга маъқуллиги, ёзувчи ва шоирлар, илмий оммабоп адабиётларга бўлган қизиқишлари, китобни ақлий, ахлоқий, эстетик жиҳатдан баҳолай олиши, бола танлаган китоб уни фикр-туйғуларини ўзгартира олиши, китобдаги воқеа ҳодисаларга муносабати ҳисобга олиниши оилада китобхонликни самарали ташкил этиш гаровидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Оила психологияси Т.И.Умаров Т 2017й
2. Арзикулов.Р.У. “Соғлом турмуш тарзи асослари” Тошкент, 2015 й

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHRISHDA
“BESHINCHISI (OLTINCHISI, YETTINCHISI) ORTIQCHA” INTERFAOL
METODIDAN FOYDALANISH**

Salayeva Zulfiya Raximberganovna

Xiva tumani 6-son umumiy o'rta ta'lim
maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada boshlang'ich ona tili darslarini bugungi kun talablaridan kelib chiqib, eng samarali ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish eng muhim vazifalardan biriligi ko'rsatilgan.

Kalit so'z: pedagog, o'qish, ona tili, bilim, malaka, ko'nikma, fikr.

Ta'lim jarayonida pedagog o'rgatish, bilim, malaka, ko'nikma hosil qilish vazifasini bajarsa, talabalar o'zlashtirish jarayonini o'z boshidan kechiradilar. Bu murakkab psixik jarayon bo'lib, sezgi, idrok, tasavvur, tafakkur kabilar ishtirokida boradi.

Ma'lumki, ona tili ta'limi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'zgalar fikrini anglash, o'z fikrlarini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqotda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu o'rinda ona tili ta'limiga o'quv fani emas, balki, butun ta'lim tizimini uyushtiruvchi ta'lim jarayoni sifatida qaraladi.

Boshlang'ich ta'lim jarayoni bolaning mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi, kommunikativ savodxonligi va o'z-o'zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismonan sog'lom bo'lishga moddiy borliq go'zalliklarini his eta olishgab, go'zallik va nafosatdan zavqlana olish, milliy urf-odatlarini o'zida singdirish va ardoqlash, ularga rioya qilishga o'rgatadi.

Bu o'rinda ona tili darslarining ham o'rni katta. Bu darslarda ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan interfaol metodlardan foydalanish yaxshi samara beradi.

So'z turkumlarini o'rganishda “Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi) ortiqcha” metodidan ham foydalanish mumkin. Buni biz “Ortiqchasini ajrat” degan topshiriq bilan berdik. O'quvchilarga bir turkumdagi so'zlar ichiga boshqa turkumga doir so'zlar arlashtirib berildi. O'quvchilar ular ichidan boshqa turkumdagi so'zlarni ajratib olishdi va nima uchun ajratib olish sababiini izohlab berishadi. Bu uslni biz nkartochkalar yordamida va kompyuterda bajartirdik. Ortiqchasini ajratishgandan so'ng mavzuga taalluqli so'zlarni husnixat bilan daftarlariga yozdirdik.

Berilgan topshiriqlardan namunalar keltiramiz:

Otlar ichidan ortiqchasini ajrat.

Daraxt, suv, osmon, ko'k, mard, kamalak, yomg'ir, tiniq.

Sifatlar ichidan ortiqchasini ajrat.

Baland, keng, choynak, piyola, tor, katta, past, cho'mich, kapkir, kichik.

Fe'llar ichidan ortiqchasini ajrat.

Yuvindi, tebrandi, yugurdi, dutor, rubob, chrchadi, yangradi.

Ma'lumki, savod o'rgatish jarayonida o'quvchilar tovush, bo'g'in, so'z va gaplarni grafik ifodalar ostida anglab, tushunib boradilar.

Texnika vositalaridan dars jarayonida foydallanish – dars matni yoki o'qituvchilar tomonidan o'quv materialini texnika vositasida o'tish emas, balki o'quvchilarning mazkur mavzuni mustaqil va ijodiy o'rganishi bo'yicha o'quv faoliyati dasturidir. Mazkur dasturda o'qituvchilar tomonidan tuzilib, unda texnika vositasining umumiy didaktik maqsadi, mavzuni o'rganish bosqichlari, o'quvchilar tomonidan bajariladigan o'quv faoliyati elementlari, ularning bilimini nazorat qilish yo'llari ketma-ket bayon etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.M.Mirziyoyev. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsy javobgarli – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.-T.:“O'zbekiston”.2017.-B44

3. R.Ikromov va boshqalar Ona tili 4-sinf., T.:“O'qituvchi”, 2017-yil

4. G'afforova T., Nurillayeva Sh., Haydarova O. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qish-dan didaktik materiallar. Toshkent. 2004.14-b.

**МАКТАБДА БОТАНИКА ФАНИДАН “О’СИМЛИКЛАРНИНГ ХАЙОТИЙ ШАКЛЛАРИ”
МАВЗУСИНИ О’ҚИТИШДА “ҚАРАМА-ҚАРШИ МУНОСАБАТ” ИНТЕРФАОЛ
О’ҚИТИШ МЕТОДИКАСИДАН FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH**

**Seytmuratova Barna Kenjayevna
Egamova Gulzoda Abdurasulova**

Qoraqalpog‘iston respublikasi
Beruniy tumani XTB ha qarshi li
13 maktabning biologiya fani o‘qituvchisi
Biologiya fani o‘qituvchilari

Annatotsiya: Zamonaviy ta’limni tashkil etishga qo‘yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Botanika fanidan “O‘simliklarning xayotiy shakllari” mavzusini o‘qitishda “Qarama-qarshi munosabat” interfaol o‘qitish metodikasidan foydalanishda o‘qituvchilarga metodik tavsiyalar berish.

Kalit so‘z: Vatan, shaxsiy, ruhiy, jismoniy, siyosiy, daraxt, buta, o‘t, ong.

Mustaqilik yillarida Respublikamiz ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma’naviy- madaniy xayotida ulkan o‘zgarishlar yuz berdi, samarachi yutuqlarga erishildi. Eng muximi kishilar ongi tafakkuri o‘zgardi. Vatan taraqqiyoti, yurt tinchligi, xalq farovonligi yo‘lida odamlarimizning shaxsiy va umummilliy maqsad mushtarakligi, g‘oyaviy birlikka intilish xissi kuchaydi. Xalkimiz o‘z taqdirining chinakam egasiga aylandi. O‘ziga xos milliy, ma’naviy ruxiyat va madaniyatning soxibiga aylandi.

Didaktik jarayonning motivatsion bosqichi o‘quvchilarning bilish faoliyatiga kirib ketishini tezlashtirishga imkon beradi. Bu faoliyatni kerak faollik darajasida ushlab turish uchun uni tashkil etish metodlari va usullarini o‘qituvchi o‘quvchilarning o‘zlashtirish sifatiga bog‘liq holda tanlay olishi kerak.

Qarama-qarshi munosabat metodi o‘z mohiyatiga ko‘ra o‘zlashtirilgan bilimlarni tahlil va sentez qilish asosida asosiy hamda ikkinchi darajali ma’lumotlar sifatida guruhlariga ajratish imkonini beradi. Metodni qo‘llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

-mavzuning umumiy mazmuni yodga olinib, uning ahamiyatini yorituvchi tayanch tushunchalar aniqlanadi;

-ular muayyan ketma-ketlikda qayd etiladi;

-tushunchalar shaxsiy yondashuv asosida muhim va u qadar muhim bo‘lmagan tushunchalar tarzida guruhlanadi;

-jadval yaratilib, uning 1-ustuniga muhim bo‘lmagan tushunchalar yoziladi;

-kichik guruhlar asosida shaxsiy yondashuv muhokama qilinadi;

-jamoaning umumiy fikriga ko‘ra yakuniy xulosani ifoda etuvchi jadval yaratiladi.

O‘quvchilar faoliyatining samaradorligini ta’minlash uchun ularning e’tiborlariga jadvallarni taqdim etish maqsadga muvofiqdir:

2. Yakka tartibda ishlash jarayonida foydalanish uchun:

Mavzuning ahamiyati

№	Muhim tushunchalar	№	Muhim bo‘lmagan tushunchalar
1	Daraxt	1	Poya
2	Buta	2	Barg
3	Chala buta	3	Gul
4	O‘tlar	4	Meva

Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma’lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o‘quvchilar faoliyatini nazorat

qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I. A. Karimov, „Barkamol avlod — Uzbekistan tarakkiyatining poydevori“ T. „Shark,” nashriyot-matbaa kontserni, Toshkent, 1997 yil.

2. J. F. Yuldoshev, „Yangi pedagogik texnologiya yunalishlari, muammolari, echimlari”. „Xalk ta’limi” jurnali, T., №4 1999 yil.

3. O. Madvaliyev “Tabiiy fanlar” Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik. 2021-yil

MATEMATIKA DARSLARIDA “KEYS STADY” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHGA DOIR METODIK TAVSIYALAR BERISH

Sharipov Bekpo'lat Allamberdiyevich
Qurbonov Baxtiyor Qobulovich.
 bog'ot tumani 10-31-maktabning
 matematika fani o'qituvchilari.

Annotatsiya: Bu maqolada maktab o'quvchilariga matematika va geometriya darslaridan yangi mavzusini tushuntirish, bilimlarni shakllantirishda va yangi g'oyalar, fikrlar paydo bo'lishida “Keys stady” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: o'quvchi, ta'lim, metod, yolg'onchi, kichik, tarbiya, pedagogik.

Bizga ma'lumki, matematika fanining o'rganadigan ob'ekti materiyadagi narsalarning fazoviy shakllari va ular orasidagi miqdoriy munosabatlardan iboratdir. Ana shu shakllar orasidagi miqdoriy munosabatlarni aniqlash jarayonida matematiklar izlanishning ilmiy metodlaridan vosita sifatida foydalanadilar. Matematikadagi izlanish uning ilmiy metodlari bir vaqtning o'zida matematikani o'qitishdagi ilmiy izlanish metodlari vazifasini ham bajaradi.

Shaharcha aholisi.

Yillar	1995	2000	2005	2010	2015
Aholi soni	28 100	38 100	52 900	64 900	81 400

A. Shaharcha aholisi 2015 yilda 1995 yilga nisbatan necha foizga oshgan?

B. Aholi sonining o'rtacha yillik ko'payish foizi qanchani tashkil qiladi?

C. Agar aholi soni shu tarzda o'sib borsa, qachon u 100 000 taga yetadi?

Antarktida yuzasi - Xarita masshtabidan foydalanib, Antarktida yuzini aniqlang.

Yechish: Quyidagi doirani chizamiz. Kontinent yuzi taxminan shu doira yuziga teng. Shu bois mazkur doira yuzini hisoblaymiz. Chizg'ich yordamida doiraning radiusini o'lchaymiz va uni masshtabga ko'paytirib $r = 4000 \text{ km}$ ekanligini topamiz. Unda doira yuzi $S = \pi r^2 = 3,14 \cdot 16\,000\,000 = 12\,600\,000 = 12,6 \text{ mln. kv.km.}$ Javob: 12,6 mln kv. km.

Geometriya fannini o'qitishda keys topshiriqlaridan foydalanish

1-keys topshirig'i. “Eng soda geometrik shakllar” paragrafida keltirilgan o'quv materialidan foydalanib geometriya fanining paydo bo'lishiga turtki bo'lgan omillarni aniqlang. Aniqlangan omillar yordamida 1-mul'timediali ilova – ovozsiz videolavhani sharhlang va taqdimot tayyorlang.

Eslatma. “Geometriya-7” darsligi bo'yicha o'qituvchilar uchun mo'lgallangan uslubiy qo'llanma 65 ta multimediali ilovalari yozilgan disk bilan ta'minlangan bo'lib, ulardan dars davomida foydalaniladi. Yuqorida aytilgan videolavha shu to'plamga kirgan 1-multimedia ilovasi bo'lib, unga ovoqli sharh ham berilgan. Keys topshirig'ida bu videolavha ovozsiz o'quvchilar guruhiga beriladi va ulardan videoga ovoz berish so'raladi.

Taqdimot oxirida taqqoslash uchun lavha ovozi bilan tomosha qilinadi.

2-keys topshirig'i. “Eng soda geometrik shakllar” paragrafida keltirilgan o'quv materialidan foydalanib qadimgi yunon olimi Yevklid haqida taqdimot tayyorlang. Taqdimot yordamida 2-mintimediali ilova – Yevklid haqidagi videolavhaga ovoz bering.

3-keys topshirig'i. O'zbekiston xaritasidan berilgan masshtabga ko'ra 1) Toshkent va Samarqand; 2) Buxoro va Termez; 3) Toshkent va Urganch; 4) Buxoro va Andijon 5) Qarshi va Namangan shaharlari orasidagi masofalarni quyidagi namunaga ko'ra toping (xaritaga qarang).

Namuna: Toshkent va Buxoro shaharlari o'rtasidagi masofani topish. Xaritada shaharlar orasidagi masofani chizg'ich yordamida o'lchab, 4,07 smga teng ekanligini topamiz. Masshtabga ko'ra, $4,07 \cdot 100 \text{ km} = 407 \text{ km}$ ekanligini aniqlaymiz. Javob: 407 km.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Алексеева, Л. Н. Инновационные технологии как ресурс эксперимента/ Л. Н. Алексеева// Учитель. - 2004. - № 3. - с. 78.

2. Дебердеева, Т. Х. Новые ценности образования в условиях информационного общества/ Т. Х. Дебердеева// Инновации в образовании. - 2005. - № 3. - с. 79.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALNI O'RGATISH METODIKASI

Sharipova Nargiza Boqiyevna

Buxoro viloyati g'ijduvon tumani
4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998914441951)

Annotatsiya: Geometrik mazmundagi masalalarni yechish, hisob-kitobga o'rgatish davomida geometrik shakllardan, didaktik material sifatida foydalanish - bularning barchasi o'quvchilarning geometrik taassurotlarini mustahkamlashga imkon beradi.

Kalit so'zlar: Geometrik shakllar, fazoviy shakllar, amaliy ko'nikma, geometriya, bilim, ko'nikma.

Mavzuni o'rgatishda har bir pedagog o'qituvchi quyidagilarni bilishi kerak:

- 1-5 -sinflar uchun matematika kursi bo'yicha geometrik materiallarni o'rganish vazifalarini;
 - matematika boshlang'ich kursiga kiritilgan geometrik xarakterdagi masalalarni hamda ularni o'rganish tartibini;
 - geometrik materiallar bilan tanishuv tufayli o'zlashtirishga xizmat qiluvchi arifmetik masalalarni;
 - geometrik tasavvurlarni shakllantirish metodlari va usullarini;
 - o'quvchilar tomonidan yechish jarayonida geometrik xarakterdagi masalalarni o'zlashtirib olishga xizmat qiluvchi mashqlarni;
 - geometrik materiallarni o'rganish davomida foydalaniladigan ko'rgazmali qo'llanmalar va didaktik o'yinlarni;
 - geometrik mazmundagi masalalarning o'zlashtirilishini tekshirishning turlicha ko'rinishlari, shakli va usullarini bilishi kerak.
- Shu bilan bir qatorda o'qituvchi:
- o'qitish davomida geometrik elementlar bo'lgan arifmetik materiallarning o'zaro aloqasining tatbiq etilishini bilishi;
 - geometrik tasavvurlarni shakllantirish metod va usullarini maqsad sari yo'naltirib, qo'llay olishi;
 - geometriya elementlari bo'lgan mashqlarni tanlab olabilishi va maqsad sari yo'naltira olishi;
 - geometrik misollarni o'rganishga xizmat qiluvchi ko'rgazmali qo'llanmalar va didaktik o'yinlardan foydalana olishi;
 - geometriya elementlarini o'zlashtirishni tekshirishning turlicha ko'rinishlarini, shakl va usullarini qo'llay olishi;
 - tekshiruv maqsadlariga mos sinov topshiriqlari va mustaqil ishlarni tuza olishi kerak.

Geometriya materialini o'rganish metodikasining umumiy tavsifnomasi (xarakteristikasi).

Geometrik material boshlang'ich sinflar uchun mustaqil bo'lim sifatida o'quv dasturiga kiritilmaydi. O'quv jarayonida geometriya elementlarini o'rganish bilan bevosita bog'lab olib boriladi.

Geometrik mazmundagi masalalarni yechish, hisob-kitobga o'rgatish davomida geometrik shakllardan, didaktik material sifatida foydalanish - bularning barchasi o'quvchilarning geometrik taassurotlarini mustahkamlashga imkon beradi.

Xulosa: Boshlang'ich sinf o'quvchilarini geometrik materiallar bilan tanishtirishda shakllarning turli maketlaridan foydalanish yaxshi samara beradi. Geometrik shakllar va fazoviy shakllar bilan tanishtirishda ularning tasavvurlarini shakllantirish bolani mavzuni yanada yaxshi o'zlashtirishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.E.Jumayeva Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi
2. Ahmedov M., Ibragimov P., Abdurahmonova N., Jumayev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi.
3. Internet ma'lumotlari

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISH METODLARI

Shodiyeva Dilrabo Shukurovna

Buxoro viloyati g'ijduvon tumani
4-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
(+998907184244)

Annotatsiya: Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodlari deganda ularni geometrik material, arifmetik material, tenglama, 10 ichida raqamlash, 100 ichida raqamlash va shu kabi mavzular bilan tanishtirish nazarda tutiladi.

Kalit so'zlar: Arifmetika, nazariya, amaliyot, algebra elementlari, geometriya elementlari.

Boshlang'ich kursning asosiy o'zagi natural sonlar va asosiy miqdorlar arifmetikasidan iborat. Bundan tashqari, bu kursda geometriya va algebraning asosiy tushunchalari birlashadi. 1-5-sinflarda o'qitiladigan matematikaning eng asosiy va o'quvchilar yoshiga mos bo'lgan elementar tushunchalari beriladi. Yuqori sinflarda shu tushunchalar kengaytirilgan, chuqurlashtirilgan va boyitilgan holda o'qitiladi. Boshlang'ich matematikaning tuzilishi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

1. Arifmetik material kursning asosiy mazmunini tashkil qiladi. U natural sonlar arifmetikasi, asosiy miqdorlar, algebra va geometriya element material bilan qo'shib o'qitiladi.

2. Boshlang'ich sinf materiali konsentrik tuzilgan. Masalan, oldin 1-o'nlikni raqamlash o'qitilsa, keyin 100 ichida raqamlash va arifmetik amallar bajarish o'qitiladi. Undan keyin 1000 ichida arifmetik amallar bajarish, keyin ko'p xonali sonlar ichida. Bularni o'qitish bilan birga raqamlash, miqdorlar, kasrlar, algebraik

va geometrik materiallar qo'shib o'qitiladi.

3. Nazariya va amaliyot masal'alari o'zaro bog'langan xarakterga ega.

4. Matematik tushuncha, xossa, qonuniy bog'lanishlarni ochish kursida o'zaro bog'langan.

5. Har bir tushuncha rivojlantirilgan holda tushuntiriladi.

Masalan, arifmetik amallarni o'qitishdan oldin uning aniq mohiyati ochiladi, keyin amalning xossalari, keyin komponentlar orasidagi bog'lanish, keyin amal natijasi, oxirida amallar orasidagi bog'lanish beriladi.

6. Asosiy tushunchalar va natijaviy tushunchalar o'zaro bog'lanishda berilgan. Masalan, qo'shish asosida ko'paytirish keltirib chiqarilgan. Boshlang'ich matematika kursi o'z tuzilishi bo'yicha o'z ichiga olgan, arifmetik, algebraik va geometrik materialdan iborat qismlarni boshlang'ich matematika kursida konsentrik joylashuvi saqlanadi.

Tenglamalarni yechish, oldin tanlash metodi bilan, so'ngra amallarning natijalari bilan komponentlari orasidagi bog'lanishlarni bilganlik asosida bajariladi. O'zgaruvchi bilan amaliy tekshirish o'quvchilarning funksional tasavvurlarini egallashlariga imkon beradi.

Arifmetik amallarning xossalari va mos hisoblash usullarini o'rganish bilan bir vaqtda arifmetik amallar natijalari bilan komponentlari orasidagi bog'lanishlar ochib beriladi. (Masalan, agar yig'indidan qo'shiluvchilardan biri ayrilsa, ikkinchi qo'shiluvchi hosil bo'ladi.) Komponentlaridan birining o'zgarishi bilan arifmetik amallar natijalarining o'zgarishi kuzatiladi.

Xulosa: Boshlang'ich sinf o'quvchilarini har bir mavzu bilan tanishtirishda ularga turli xil ko'rgazmali vositalar, interfaol metodlardan foydalanib o'tilgan darslar juda ham samarali bo'ladi. Ayniqsa ularni matematik bilimlarini mustahkamlash boshlang'ich sinf o'qituvchisining asosiy vazifalaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.M.E.Jumayeva Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi
- 2.M.E. Jumayev Matematika o'qitish metodikasidan praktikum
- 3.Internet ma'lumotlari

TALABALARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB MUAMMO SIFATIDA

Shoymurotov Umidjon Qahramon o'g'li

TDPU o'qituvchisi

Shoymuratov@inbox.ru

Tel: +998993307006

Annotatsiya. Maqolada badiiy tafakkur rivojlanishining o'ziga xos jihatlari, tarixiy bosqichlari, tasviriy san'at va adabiyot uyg'unligida shaxsning mantiqiy va badiiy tafakkuri rivojlanishining o'ziga xos jihatlari, ijodiy faol shaxsni shakllantirish uchun jamiyatning zamonaviy talablari va an'anaviy oliy ta'lim tizimining tabiati o'rtasidagi ziddiyatlar, ahamiyati, ijodiy imkoniyatlari haqida fikr yuritiladi. Badiiy tafakkurni rivojlantirish bilan bog'liq nuqtai nazarlar tahlil etiladi, oliy ta'lim tizimi oldidagi bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirishning istiqboldagi vazifalari bayon qilinadi.

Kalit so'zlar: badiiy tafakkur, talaba, rassom-pedagog, badiiy ijod, hissiy-sub'ektiv, ob'ektiv-formal.

Jahonda ijtimoiy taraqqiyot paradigmasining mafkuradan madaniyatga o'zgarishi, umuminsoniy va madaniy qadriyatlar tizimini qayta baholash, shaxsning o'zini o'zi qadrlashi bugungi kunda ma'naviyatga, ma'naviy madaniyatga, shaxs tafakkurining aynan, mantiqiy va badiiy shakllarining rivojlanishiga olib keldi. An'anaviy pedagogikada uzoq vaqt davomida shaxsning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, BKMLar (bilim, ko'nikma va malakalar) o'zlashtirishga ustunlik berilgan. O'qituvchi (yoki darslik) talabalarga bilim berdi, faoliyat usullarini o'rgatdi, ya'ni, ko'nikma va malakalarni o'rgatgan, lekin o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishga yetarlicha e'tibor berilmagan. Natijada, ko'pincha ma'lum bir qolipga solingan bilimlar, tor ixtisoslik ko'nikmalari va qobiliyatlari bugungi kunning global muammolari oldida etarli emas, ba'zan esa kuchsiz bo'lib chiqdi. Ta'lim va amaliyot nazariyasida “qolgan hamma narsa (ijodkorlik, hissiy-qadriyat munosabatlari), axloqiy va boshqa ehtiyojlar hamda qiziqishlar o'z-o'zidan paydo bo'ladi, rivojlanadi” deb hisoblangan [1, 23-b.]. Biroq, ta'limning ijodiy faoliyatga va badiiy tafakkur usullariga o'rgatish kabi tarkibiy qismlariga e'tibor bermaslik “haddan tashqari intellektuallikka va natijada - vositalarning maqsaddan, shaxsiy maqsadning ustuvorligi bilan tavsiflangan texnokratik tafakkurning hukmronligiga olib keladi ma'no va inson manfaatlari, texnologiya insoniy qadriyatlardan ustundir” [1, 21-bet].

Bugungi kunda ta'lim va tarbiya jarayonida tafakkur, xususan, badiiy tafakkurni shakllantirish va rivojlantirish muammolari ikkinchi darajali emas, balki asosiy o'rinlardan birini egallashi kerakligi alohida e'ribor qaratilmoqda.

Jamiyatimizda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar oliy ta'lim tizimi oldiga murakkab vazifani qo'y moqda: bo'lajak mutaxassisni nafaqat mustahkam bilim bilan “qurollantirish”, balki uni ijodiy yo'naltirilgan tafakkurga, keng va chuqur qadriyatga ega shaxs sifatida shakllantirish, dunyoqarashning shunday fazilatlari, bugungi kunda ularni ijtimoiy buyurtma deb hisoblash mumkin. Bugungi integratsiyalashgan dunyoda ijtimoiy buyurtma - bu ma'lum shaxsiy va kasbiy insoniy fazilatlarga, ilmiy dunyoqarashga ega bo'lgan, dunyoga intersotsial qarash vazifasini bajaradigan, shaxsni hurmat qilish bilan bog'liq intersotsial odatlarni shakllantirgan ziyoli, vatanparvar, madaniyatli inson bo'lgan mutaxassis uchun buyurtmadir [2, B.3-4]. Yuqori darajadagi tahlil va sintez qilishga qodir, voqelikning har qanday hodisasini ko'rish, his qilish, etarli darajada idrok etish qobiliyatiga, umuminsoniy qadriyatlar ega va dunyoda har qanday faoliyatni to'g'ri bajara oladigan shaxsni shakllantirishda badiiy tafakkurni rivojlanitish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tafakkur muammolari ham mahalliy, ham xorijiy olimlarning ishlarida jiddiy ko'rib chiqilgan. Shu munosabat bilan biz:

- tafakkurning psixologik-pedagogik muammolari;
- tafakkur psixik jarayon sifatida;
- fikrlashning turli shakllari;
- badiiy tafakkurning xususiyatlarini o'rganib chiqdik.

Badiiy tafakkurning tarixiy rivojlanish jarayonida hozirgi kungacha bo'lgan muammolari

mashhur faylasuflar tomonidan o'rganilgan:

A.L.Andreev, A.V.Gulyga (badiiy tafakkur estetik kategoriya sifatida); N.I.Kiyashchenko, N.L.Leizerov (badiiy-majoziy tafakkur estetik ijod sifatida); I.L.Lyubinskiy, V.K.Skatershchikov (badiiy-majoziy tafakkur va uning o'ziga xos vositalari); V.I.Shinkaruk, T.I.Orlova (aqliy faoliyat turlari tizimida badiiy tafakkur); B.M.Nemenskiy (badiiy bilim va badiiy tafakkurning tuzilishi); Yu.U.Foht-Babushkin (badiiy faoliyat va intellektual va ijodiy qobiliyatlar); G.D. Gachev, N.V. Goncharenko (badiiy-majoziy tafakkurni rivojlantirishda san'atning ahamiyati).

Badiiy tafakkurni shakllantirishning muayyan muammolari S.X.Rappoport, N.G.Mishuris, T.I.Orlovaning (badiiy tafakkur tabiatining gnoseologik tahlili) dissertatsiyalarida ilmiy jihatdan hal etilgan; N.A.Vink (badiiy tafakkurning ijtimoiy tabiati); I.A. Grizova (badiiy fikrlash va badiiy tasvir);

V.I. Xruleva (badiiy tafakkur muammosi: tadqiqot usullari). Nihoyat, N.L.Starichenko, A.A.Golub, O.A.Kovalevalar o'z asarlarini badiiy tafakkurning pedagogik muammolariga (badiiy va tasviriy tafakkurni badiiy-grafik vositalar bilan shakllantirish) bag'ishladilar; T.I.Kuchina (adabiyot vositasida badiiy tafakkurni rivojlantirish).

Badiiy tafakkur muammosiga bag'ishlangan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, agar mantiqiy tafakkur sohasida uning mohiyati va o'ziga xosligi, tuzilishi va xususiyatlari, o'rni va vazifalari belgilansa, badiiy tafakkur sohasida uning ilmiy asoslanishi, xususiyatlari va o'ziga xosligi amalda ishlab chiqilmagan. Badiiy tafakkurni rivojlantirish muammosi hozirgi vaqtda ko'plab hal etilmagan muammolarga ega.

Bu muammoga pedagogika fanida yetarlicha e'tibor berilmayotganligi va uning yechimini topayotganligi badiiy tafakkurning rivojlanish xususiyatlari haqidagi materiallar nafaqat pedagogika darsliklarida yoritilmagani, balki alohida tadqiqot ob'ekti sifatida umumtalim maktablari yoki oliy ta'lim tizimida ham o'rganilmagan.

Hozirgi zamon pedagogika va psixologiya fani shaxsning badiiy tafakkurini shakllantirish jarayonida san'at va uning turli vositalari (adabiy, tasviriy, teatr va boshqalar)ning rolini har tomonlama tadqiq qildi. Shuningdek, badiiy tafakkur, san'at va ijodiy faoliyatni aniq fanlar bilan bog'liq holda o'rganish orqali qaytar aloqa o'rnatildi.

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining badiiy madaniyati va badiiy tafakkurini shakllantirish va rivojlantirish muammolarini hal qilishning ahamiyatini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Bugungi kunda tasviriy san'at o'qituvchisi nafaqat o'z mamlakatining badiiy madaniyatini, balki boshqa xorijiy mamlakatlar badiiy madaniyatini ham yaxshi bilishi, kasbiy madaniyat (umumiy kasbiy bilim), pedagogik mehnat madaniyatining targ'ibotchisi bo'lishi kerak. Adabiyot, badiiy asarlar mazmuni bilan uyg'un ravishda xulq-atvori, nutqi, badiiy fikrlash darajasi yuqori (rivojlangan ijodiy tasavvur, sezgi, emotsionallik) bo'lishi lozim.

Shunday qilib, tadqiqotning dolzarbligi badiiy tafakkur rivojlanishining yuqori darajasiga ega, ijodiy faol shaxsni shakllantirish uchun jamiyatning zamonaviy talablari va an'anaviy oliy ta'lim tizimining tabiati o'rtasidagi ziddiyat bilan belgilanadi. Bundan tashqari, ushbu ishning dolzarbligi tasviriy san'at va adabiyot fanini integratsiyalab o'qitishning pedagogik shart-sharoitlari va madaniy vositalari majmuasining nazariy va amaliy jihatdan yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi, pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarining badiiy tafakkurini shakllantirishni ta'minlash bilan izohlanadi.

Tadqiqotni amalga oshirish uchun pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarining badiiy tafakkurini tasviriy san'at adabiyot yordamida shakllantirish jarayonining samaradorligi quyidagi shartlar to'plamini bajarish bilan ta'minlanadi:

1) tasviriy san'at adabiyot fanlarini integratsiyalashgan holda o'qitish (Jahon badiiy madaniyati, madaniyatshunoslik, mamlakatimiz adabiyoti, tarixi, o'lkashunoslik);

2) talabalarining badiiy tafakkurini shakllantirish bo'yicha tizimli auditoriyadan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etish;

3) badiiy jihatdan boyitilgan pedagogik muhitni yaratish, bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- audiovizual o'qitish vositalaridan keng foydalanish;

- san'at bilan "jonli" muloqot, jumladan, mashg'ulotlar davomida mashhur musiqachilar, ijrochilar, rassomlar, madaniyat arboblari bilan ijodiy uchrashuvlar o'tkazish.

Kelgusi ishlarning istiqbollari badiiy tafakkurning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashda, badiiy tafakkurning ijodiy tasavvur va sezgi kabi murakkab tarkibiy qismlarini nazariy va amaliy jihatdan batafsil tekshirish va tahlil qilishda, badiiy tafakkurni shakllantirish usullarini ishlab chiqishda

ko‘rinadi. Shaxsning badiiy tafakkurining rivojlanish darajasini aniqlashning yangi, samaraliroq usullarini izlash, badiiy tafakkurning rivojlanish darajasini sifat jihatdan yuqori darajaga ko‘tarish usullarini ishlab chiqish lozim. Talabalarning badiiy tafakkurini shakllantirish jarayonini kuzatish imkoniyatini kengaytirish maqsadida amaliy kuzatish ishlarini turli viloyatlarning manzarali hududlarida olib borish samarali natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Savoyskaya L.G. Vospitanie xudojestvennoy kulturi starsheklassnikov sredstvami inostrannogo yazika (na materiale” fransuzskogo): Avto-ref.dis... kand.ped.nauk. - M., 1997. -17 s.
2. Leshner O.V. Intersotsialnoe obrazovanie studencheskoy molodeji: teoriya i praktika: Dis... d-ra ped.nauk. - Chelyabinsk: ChelGU, 1997. - 299 s.
3. Lizlova I.A. Lingvostranovedcheskie sredstva formirovaniya xudojestvennogo myshleniya studentov pedagogicheskix vuzov: Gumanitarniy aspekt. Avtoref. diss. k.p.n. 1999 g.
4. Kanashenkova V.V. Osobennosti xudojestvennogo mishleniya starshix doshkolnikov i usloviya yego formirovaniya. Avtoref. diss. k.psix.n. Irkutsk-2005 g.

O'QUVCHILARGA MUSIQIY MEROSNI O'RGATISHDA “DUMALOVCHI QOR UYUMI” INTERFAOL USULIDAN FOYDALANISH UCHUN METODIK TAVSIYALAR BERISH

Sobirov Jamoladdin Shavkatovich

Xonqa tuman 24-son maktabning

Musiqqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada maktab o'quvchilarini musiqa fanidan musiqiy merosni o'rgatish davomida bilimlarni shakllantirish va yangi g'oyalar, fikrlar paydo bo'lishida interfaol metodlardan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: assessment, metod, Dumaloq qor, kichik, tarbiya, ijodkor, sifat.

Jamiyat rivojidadagi ilmiy-texnikaviy taraqqiyot ishlab chiqarishni texnologiyalashirishga olib keladi. Hozirgi davrda texnologiyalashirish jarayoni hayotimizga shiddat bilan kirib kelmoqda. Texnologiyalashtirish ob'ektiv jarayon bo'lib, ishlab chiqarishning barcha sohalariga kirib boradi, ular evolyutsiyasining yangi vazifalarini sifatli hal etilishiga asos soladi.

Texnologiyalashirish tushunchasini bevosita pedagogik jarayonlar bilan bog'lasak, u holda ta'lim- tarbiya qonimiyatlarini amalga oshirish, ularning yangi qonuniyatlarining o'ziga xos qirralarini kashf etish asosida umumiy maqsadga erishish- ijobiy sifat o'zgarishlariga ega bo'lgan barkamol avlod shaxsini shakllantirish tushuniladi. Yoki pedagogik texnologizatsiyani shaxsda yangi sifat o'zgarishlarini loyihalovchi, kutilajak natijani kafolatlovchi, ta'lim- tarbiyani tashkil etish, boshqarish va amalga oshirishning tizimli jarayoni, deb tushunish mumkin.

Dumalovchi qor uyumi metodi o'quv mashg'uloti o'tkazish metodining ramziy nomisi bo'lib, ish qo'yilgan muammo ustida mulohaza yuritib ko'rish uchun o'quvchilarga vaqt, tegishli manbaalar, tarqatma materiallar berishdan boshlanadi. Bu metod guruhning xar bir a'zosiga butun guruhning bilimlari va tajribalaridan foydalanib, o'zining keng qamrovli nukta nazarini bayon etishni nazarda tutadi.

Buning uchun o'quvchilar 4 ta kichik guruhlariga ajratiladi. Muhokama qilib chiqish uchun barcha guruhlariga bitta topshiriq beriladi.

Har bir kichik guruh topshiriq ustida alohida ishlaydi. So'ngra birinchi bilan ikkinchi va uchinchi bilan to'rtinchi guruhlar muammo ustida birgalikda muhokama yuritishadi. Oxir oqibatda barcha kichik guruhlar birlashib, butun yaxlit guruh bo'lib qo'yilgan muammo yechimini hal etishning turli yo'llarini, variantlarini muhokama qilishadi. Bunday muhokama jarayonida o'quvchilarning qo'yilgan muammo yuzasidan bilimlari chuqurlashib, oydinlashib, boyib, keng qamrovli bo'lib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o'qitish texnologiyalari. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007

2. Норенков И.П., Зимин А.М. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие. – М.: Изд. МГТУ им. Н.Баумана, 2002. – 336 с.

3. Urazova M.B., Eshpulatov Sh.N. Bo'lajak o'qituvchining loyihalash faoliyati // Metodik qo'llanma. – Toshkent: TDPU Rizografi, 2014. 6,5 b.t.

TARIX FANIDAN “O‘RTA OSIYONING ARAB XALIFALIGI TOMONIDAN FATH ETILISHI. XALQ QO‘ZG‘OLONLARI (VII–VIII ASRLAR)” MAVZUSIDAN BILIMLARNI SHAKLLANTIRISHDA “ASSESMENT” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Sobirova Zumrad Masharipovna

Xazorsp tuman 31-son maktabining
tarix fani o‘qituvchisi

Annatsiya: Bu maqolada maktab o‘quvchilarini tarix “O‘rta Osiyoning arab xalifaligi tomonidan fath etilishi. Xalq qo‘zg‘olonlari (VII–VIII asrlar)” mavzusidan bilimlarni shakllantirishda va yangi g‘oyalar, fikrlar paydo bo‘lishida “Assesment” interfaol metodidan foydalanishda o‘qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: assesment, metod, xalq, kichik, tarbiya, ijodkor, pedagogik.

Zamonaviy sharoitda ta‘lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko‘ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo‘naltirilishi talab qilinmoqda. O‘zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta‘lim shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim deb nomlanadi.

Assesment inglizcha- assessment so‘zidan olingan bo‘lib, baho, baholash ma‘nolarini bildiradi. Assesment metodi o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalari darajasini har tomonlama, xolis baholash imkoniyatini ta‘minlovchi topshiriqlar to‘plami bo‘lib, u biografiy anketasi, ta‘lim sohasidagi yutuqlar bayoni, o‘quv individual topshiriq‘i, bahs- munozara, intervyu, ijodiy ish, test, individual keys, taqdimot, ekspert kuzatishi, rolli hamda ishbilarmonlik o‘yinlari kabilardan tashkil topadi. Bu metod asosan quyidagi uch maqsadga xizmat qiladi:

- o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini har tomonlama, xolis baholash;
- o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash;
- o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan istikbol reja (maqsadli dastur)ni shakllantirish.

“O‘rta Osiyoning arab xalifaligi tomonidan fath etilishi. Xalq qo‘zg‘olonlari (VII–VIII asrlar)” haqida tuzilgan Assesment bilan tanishib chiqamiz.

Assesment-1

Test:	Muammoli vaziyat:
1. Arabistonda yagona e‘tiqod asosida mamlakatni birlashtirish harakati qachon boshlangan? A) VI asr oxiri B) VII asr boshi C) VII asr o‘rtalari D) VII asr oxiri 2. Islomni qabul qilib, Rasulullohga ergashganlar qanday atalgan? A) ixvonlar B) musulmonlar C) mushriklar D) tolibonlar	Abbosiyalar hokimiyat tepasiga kelgach, Movarounnahrda ahvol qanday o‘zgardi? Buxoroning zabt etilishi va aholining islomga kiritilishi haqida nimalarni bilib oldingiz? Xorazm xalifalikka qanday tobe etilgani haqida qanday tushunchalarni bilasiz? Javob:
Simptom	Amaliy ko‘nikma
Sug‘dliklarga yordam berish uchun turk lashkarlari keladi. Sug‘ddagi barcha hokimliklar aholisi ko‘tariladi. ... birlashgan kuchlari ... qattiq zarba beradilar. Nuqtalar o‘rnini to‘diring Javob:	 Rasmda nima tasvirlangan?

Ushbu metodni mashg‘ulot jarayonida yoki mashg‘ulotning bir qismida hamda yakka tartibda qo‘llash mumkin. Bu metoddan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo‘ladi. Bunda topshiriqlar shakli quyidagi jadvaldagi ko‘rinishda bo‘lishi mumkin. Assesment interfaol metod hozirgi kunda

maktabda ta'lim olayotgan o'quvchilarni bilim, malaka va ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o'qitish texnologiyalari. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007

2. Норенков И.П., Зимин А.М. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие. – М.: Изд. МГТУ им. Н.Баумана, 2002. – 336 с.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARIGA O'QUVCHILARNI BILIMINI OSHIRISHDA “DEL'FI” METODI HAQIDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Sotimboyeva Roxila To'xtaboyevna
Matkarimova Adiba Baxtiyorovna
 Bog'ot tumani 31- son maktabning
 boshlang'ich sinf fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada maktabda boshlang'ich sinflarda o'qish darslariga o'quvchilarni bilimini oshirishda “Del'fi” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: kichik, kognitiv, ijodkor, pedagogik, musiqa, rol, tinglash, ta'lim.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondoshuvni talab etadi.

Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda bu borada katta tajriba to'plangan bo'lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Quyida ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan interfaol metodlardan bir nechtasining mohiya-ti va ulardan foydalanish borasida so'z yuritiladi.

Metod taklif qilinayotgan muqobil javoblar ichidan eng yaxshisini tanlashga yordam beradi. Buning uchun jamoaning a'zolaridan muayyan mavzu mohiyatini ochib beruvchi eng maqbul javoblarni bildirish taklif qilinadi.

Bildirilgan javob variantlari to'planadi. So'ngra jamoaning har bir a'zosidan ma'lum ketma-ketlikda mavjud javoblarning har biriga baho berish talab qilinadi.

Eng ulug' fazilat nomli mavzusi o'rta tashlanadi va quyidagi savollar beriladi

Ertak mazmuni yuzasidan reja tuzing va qisqartirib hikoya qiling.

Nima uchun kenja o'g'ilning ishi otasiga ma'qul kelganini o'ylab ko'ring

«Menga shunday topshiriq berilsa...» degan mavzuda kichik matn yarating

O'quvchilarga taxlil asosida ma'lum jarayonning yuz berishiga olib kelgan beshta sababni aniqlash va ular orasidan eng muxim sababni topish vazifasi yuklatiladi. Muxokama katnashchilari dastlab muammolarning barcha sabablarini muximlik darajalari bo'yicha ajratadi. Har bir qatnashchi o'zining muqobil javob variantlaridan birini tanlab, barcha variantlarni saqlaydi (ya'ni ularni muximligiga ko'ra darajalarga ajratadi va tartib raqami bilan belgilab chiqadi). Eng maqul javob tanlab olingandan so'ng g'olib bo'lgan o'quvchilar rag'batlantiriladi.

Xulosa qilib aytganda bu metodlarni qo'llash mashg'ulotning qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Del'fi interfaol metodi konstruktivizm nazariyasi bilan bog'liq bo'lib, bu metodlardan amalda foydalanishda konstruktivizmning quyidagi asosiy xulosalarini hisobga olish lozim:

O'quvchi o'zi o'rganishi kerak, aks holda unga hech kim hech narsani o'rgata olmaydi;

O'qituvchi o'quvchilarga bilimlarni «kashf qilishga» yordam beradigan jarayonni tashkil qiladi;

Bilim borliqdan ko'chirilgan nusxa emas, uni odam shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari – T.: 2006.– 163 b.
2. Urazova M.B., Eshpulatov Sh.N. Bo'lajak o'qituvchining loyihalash faoliyati. // Metodik qo'llanma. – T.: TDPU Rizografi, 2014. 6,5 b.t.
3. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.– T.: “Nihol” nashriyoti, 2013, 2016.–279b.

OMMAVIY SPORT ELEMENTLARI

Sultonnazarov Yusuf
Hudayarov Usmonbek
Urganch tumani 38-son jismoniy
tarbiya fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ommaviy sport elementlari, yoshlarning salmoqli qismi maktab yillarida ham, ba'zi sport turlarida ham maktabgacha yoshda ham biriktirilishi va ommaviy sport turlari haqida qisqacha to'htalibo'tilgan.

Kalit so'zlar: sport, disport, jismoniy madaniyat, psixofizik, model, ommaviy sport.

“Sport” so'zi rus tiliga ingliz tilidan (sport) asl disport - o'yin, o'yin-kulgi so'zining erkin qisqarishidan kelib chiqqan.

Xorijiy matbuotda bu tushuncha o'zining sog'lomlashtiruvchi, rekreatsion (tiklovchi) jihatlarida “jismoniy madaniyat” bilan uyg'unlashgan. Mahalliy ommabop davriy nashrlar va adabiyotlarda, televideniya, radioda jismoniy tarbiya va sport turlicha talqin qilinadi, lekin ba'zida ular aniqlanadi. Biroq, jismoniy tarbiya va sportga oid maxsus adabiyotlarda bu tushunchalarning har biriga aniq ta'rif berilgan. “Sport” - bu jamiyat jismoniy madaniyatining tarkibiy qismlaridan birini anglatuvchi umumlashtirilgan tushuncha bo'lib, tarixan raqobat faoliyati va shaxsni musobaqalarga tayyorlashning maxsus amaliyoti shaklida shakllangan.

Sportning jismoniy madaniyatdan farqi shundaki, u majburiy raqobat komponentiga ega. Sportchi ham, sportchi ham o'z mashg'ulotlarida va mashg'ulotlarida (masalan, yugurish) bir xil jismoniy mashqlardan foydalanishlari mumkin, ammo shu bilan birga, sportchi har doim jismoniy rivojlanishdagi yutuqlarini boshqa sportchilarning to'liq vaqtli musobaqalardagi muvaffaqiyatlari bilan taqqoslaydi. Sportchining darslari boshqa talabalarning ushbu sohadagi yutuqlaridan qat'i nazar, faqat shaxsiy takomillashtirishga qaratilgan.

Zamonaviy sport: tiklanish vositasi sifatida ham, psixofizik takomillashtirish vositasi sifatida ham, dam olish va mehnat qobiliyatini tiklashning samarali vositasi sifatida ham, tomosha sifatida ham, kasbiy ish sifatida ham ishlaydi.

Ommaviy sport millionlab odamlarga jismoniy sifatlari va harakat qobiliyatlarini yaxshilash, sog'lig'ini yaxshilash va ijodiy uzoq umr ko'rishni uzaytirish, zamonaviy ishlab chiqarish va kundalik hayot sharoitlarining organizmga kiruvchi ta'siriga qarshi turish imkonini beradi.

Ommaviy sportning har xil turlari bilan shug'ullanishdan maqsad salomatlikni mustahkamlash, jismoniy rivojlanishni yaxshilash, chiniqtirish va faol dam olishdir. Bu bir qator aniq vazifalarni hal qilish bilan bog'liq: individual tana tizimlarining funktsional imkoniyatlarini oshirish, jismoniy rivojlanish va fizikani to'g'rilash, umumiy va kasbiy ko'rsatkichlarni oshirish, hayotiy ko'nikma va qobiliyatlarni o'zlashtirish, bo'sh vaqtni maroqli va foydali o'tkazish, jismoniy mukammallikka erishish.

Ommaviy sport vazifalari asosan jismoniy tarbiya vazifalarini takrorlaydi, lekin muntazam mashg'ulotlar va mashg'ulotlarning sportga yo'naltirilganligi bilan amalga oshiriladi. Ommaviy sport elementlariga, yoshlarning salmoqli qismi maktab yillarida ham, ba'zi sport turlarida ham maktabgacha yoshda ham biriktiriladi. Talabalar guruhlarida eng keng tarqalgan ommaviy sport turlari.

Ommaviy sport bilan bir qatorda eng yuqori yutuqlar sporti yoki katta sport turlari mavjud. Katta sportning maqsadi ommaviy sport maqsadidan tubdan farq qiladi. Bu eng yuqori sport natijalariga erishish yoki yirik sport musobaqalarida g'alaba qozonishdir. Sportchining har qanday yuksak yutug'i nafaqat shaxsiy ahamiyatga ega, balki milliy boylikka aylanadi, chunki yirik xalqaro musobaqalardagi rekordlar va g'alabalar mamlakatning jahon miqyosidagi nufuzini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda eng yuqori yutuqlar sporti hozirgi kunga qadar taniqli chempionlarda deyarli barcha tana tizimlarining ishlashi sog'lom odamning mutlaq fiziologik va ruhiy chegaralari zonasida o'zini namoyon qilishi mumkin bo'lgan yagona faoliyat modelidir. Bu imkon beradi nafaqat insonning maksimal qobiliyatlari sirlariga kirib borish, balki har bir shaxsning kasbiy va ijtimoiy faoliyatida mavjud bo'lgan tabiiy qobiliyatlarini oqilona rivojlantirish va ulardan foydalanish yo'llarini aniqlash, umumiy samaradorlikni oshirish.

Katta sportda ko'zlangan maqsadga erishish uchun uzoq muddatli mashg'ulotlarning bosqichma-bosqich rejalari va tegishli vazifalar ishlab chiqilmoqda. Tayyorgarlikning har bir bosqichida bu vazifalar sportchilarning funksional imkoniyatlariga erishishning zaruriy darajasini, tanlagan sport turi bo'yicha texnika va taktikalarni egallashini belgilaydi. Bularning barchasi ma'lum bir sport natijalarida amalga oshirilishi kerak. Bitta sport intizomi bo'yicha ham, turli sport turlari o'rtasida erishilgan natijalar darajasini solishtirish uchun yagona sport tasnifi qo'llaniladi.

Sportchining toifadan toifaga ko'tarilishi mashg'ulot jarayoni samaradorligining mezonini bo'lib xizmat qiladi. Demak, iqtidorli yoshlar odatda 6-8 yillik muntazam va qizg'in sport mashg'ulotlaridan so'ng "sport ustasi" unvonini oladilar. Ba'zi sport turlari bo'yicha ko'rsatilgan unvonlar va unvonlarni berish uchun daraja me'yorlari va talablarini, boshqalarida esa faqat daraja talablarini bajarish kerak. Bit standartlari odatda vaqt, uzunlik, vazn va boshqa miqdoriy ko'rsatkichlar bo'yicha ifodalanadi. Chiqarish talablari quyidagi qoidalar bilan belgilanadi: u yoki bu miqyosdagi musobaqalarda ma'lum o'rinni egallash; tegishli toifadagi sportchilar ustidan ma'lum miqdordagi g'alabalarga erishish. Sport tasnifi mobil, dinamik. Vaqti-vaqti bilan unga sport amaliyoti bilan bog'liq tuzatishlar kiritiladi, bu sportchilarni tayyorlash nazariyasi va amaliyotidagi progressiv o'zgarishlar, ularning texnik jihozlari va boshqalar ta'sir qiladi. Milliy sport turlari bo'yicha sport tasnifining mavjudligi alohida e'tiborga loyiqdir. Milliy sport turlari O'zbekistonning ayrim hududlarida etishtiriladi. Ularning asosini an'anaviy xalq mashqlari va o'yinlari tashkil qiladi, tarixan ushbu hududlar sharoitida odamlarning turmush tarzi va mehnatining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq.

Har yili O'zbekistonning ko'plab viloyatlarida milliy sport turlari bo'yicha ko'plab original sport musobaqalari o'tkaziladi. Ulardan eng keng tarqalganlari yagona sport tasnifida keltirilgan.

Foydalangan adabiyotlar

1. Барчуков И.С. Физическая культура и спорт / И.С. Барчуков. - М.: Академия, 2006. - 386 с.
2. Физическая культура студента / под ред. В.И. Ильинича. - М.: Гардарики, 2005. - 445 с.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA “VIDEOTOPISHMOQ” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISHDA METODIK TAVSIYALAR BERISH

Sultonova Gavhar Madaminovna
Hazorasp tumanidagi 31- maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda o'quvchilarning boshlang'ich sinfda fanlarga bo'lgan qiziqishini oshirishda “Videotopishmoq” interfaol metodidan foydalanishda o'qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: videotopishmoq, interfaol, metod, axborot, ta'lim, interaktiv.

Ta'lim o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo'lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma'lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o'qituvchi o'z bilimi, ko'nikma va malakalarini mashg'ulotlar vositasida o'quvchilarga yetkazadi, o'quvchilar esa uni o'zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo'ladi. O'rganish jarayonida o'quvchilar o'zlashtirishning turli ko'rinishlaridan foydalanishadi, ya'ni o'zlashtirilayotgan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o'ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o'quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi.

Hozirgi kunda pedagogik faoliyatda turli axborot vositalari (kompyuter, televideniye, radio, nusxa ko'chiruvchi qurilma, slayd, video va audio magnitofonlar) yordamida ta'lim jarayoni tashkil etilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'qituvchilar oldida ta'lim jarayonida turli axborot vositalaridan o'rinli va maqsadga muvofiq foydalanish vazifasi turibdi.

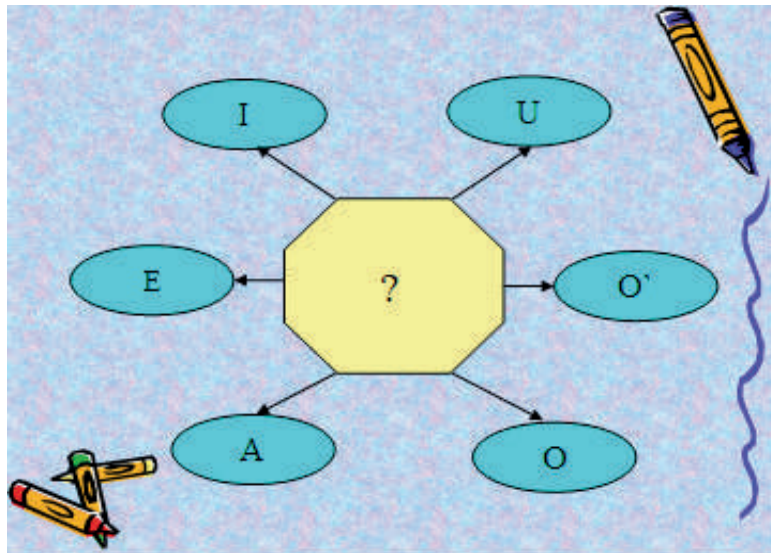
Videotopishmoq metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

- o'quvchilar e'tiboriga o'rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriy yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi;
- o'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi;
- jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi;
- o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi.

Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o'z fikr-mulohazalarini bildirishadi.

Masalan, «Elektr jihozlari» (1-sinf), «Yil fasllari» (2-sinf) kabilar asosida o'quvchilarga milliy an'analarimiz, urf-odatlarimiz, iqtisodiy munosabatlar haqida tushunchalar beriladi.

Bu metodni 2-sinfda o'quvchilarning unli va undosh tovushlar haqidagi bilimlarini sinash, uni mustahkamlash maqsadida ham qo'llash mumkin. Masalan, ekran orqali unli tovushlar ko'rsatiladi. Galma-galdan shu tovush bilan boshlanadigan so'zlarni ifodalaydigan rasmlar ko'rsatiladi. O'quvchilar rasmlardagi narsa, buyum nomlarini daftarlariga yozadilar. Bunda o'quvchilarning xotiralari mustahkamlanadi, so'z boyligi oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I. A. Karimov, „Barkamol avlod — Uzbekistan tarakkiyatining poydevori“ T. „Shark,” nashriyot-matbaa kontserni, Toshkent, 1997 yil.
2. J. F. Yuldoshev, „Yangi pedagogik texnologiya yunalishlari, muammolari, echimlari”. „Xalk ta’limi” jurnali, T., №4 1999 yil.
3. O. Madvaliyev “Tabiiy fanlar” Umumiy oʻrta ta’lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik. 2021-yil

IMOM BUXORIY HADISLARIDA UMUMINSONIY QADRIYATLAR

Sultonova Difuza Yusupovna

Urganch shahar 18-son maktab
tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Imom Buxoriy hadislarida umuminsoniy qadriyatlar mavjudligi haqida ma'lumot berilgan. Imom Buxoriy hadislaridan namunalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: muhaddis, sahih, g'ayrisahih, sahoba, Rasululloh, sallollohu alayhi vassallam, Abdulloh ibn Amr, Anas ibn Molik.

Hadis ilmining rivojlanishiga, ayniqsa, bizning yurtimizdan yetishib chiqqan muhaddislar ulkan hissa qo'shishgan. Imom Buxoriy, Termiziy, Samarqandiy o'z umrlarini hadis to'plash va ularni o'rganishdek muqaddas ishga bag'ishlaganlar. Mashhur muhaddislar orasida Imom Buxoriy eng oldingi qatorda turgan. Uning yozgan kitoblari orasida eng mashhuri esa „Al-jome' as-sahih" asaridir. Imom Buxoriygacha o'tgan muhaddislar (hadis biluvchi) hadis kitoblariga barcha hadislarini kiritar edi. Hadislarni barcha shartlari bilan tekshirib, ularni sahih(ishonchli) yoki g'ayrisahih(ishonarsiz) qismlarga ajratishmas edi. Birinchi bo'lib bu uslubni Imom Buxoriy joriy etgan. Imom Buxoriy islom dunyosining eng mashhur kishilaridandir. Hadis payg'ambarimiz so'zlaridir. Bundan kelib chiqadiki, u kishi payg'ambarimiz so'zlarini yig'gan, o'rgangan, aytgan allomadir. Imom al- Buxoriyning ismi – Ismoil bo'lib, 810- yilning 21- iyunida Buxoro shahrida tug'ildi. Otasi Ismoil Buxoriy ham muhaddis edi, goho tijorat bilan shug'ullanar edi. Lekin juda halol va hudojo'y odam edi. Zamondoshlari uning xonadoniga mehnatsiz topilgan biror dirham ham pul kirmaganligi haqida yozadilar.

Onasi ham diyonatli, qalbi Allohda, qo'li duoda yuruvchi pokiza ayol bo'lgan. Aytishlaricha, Muhammadning ko'zi yoshligida jarohatlanib, ojizlanib qoladi. Tabiblarga qaratadilar, foyda bermaydi. Bir kuni ona tush ko'radi. Ibrohim alayhissalom unga qarata: „Ey olida, duolaring sharofatidan Alloh o'g'lingga, ko'rish qobiliyatini qaytardi" - deb xitob qilayotganmish. Cho'chib uyg'ongan ona o'g'lidan xabar olibdi. Muhammadning ko'z qaroqlarida nur o'ynardi.

Kichkinaligidan hadis ilmiga ko'ngil qo'ydi. O'n yoshlaridan o'z zehni va yod olish -quvvati bilan ustozlarini shoshirib qo'ya boshladi. Krsh bilan Marvdan Makka-yu Madinagach, Balx bilan Hirotdan Bag'dod-u Basragacha, Nishopurdan Misr va Shomgacha yurtma- yurt, shaharma- shahar kezib ilm o'rgandi. Buyuk bobomiz to'plab, saralab bergan minglab hadislar, mana, necha asrlarki, avlodlar uchun yo'llanma va qo'llanma bo'lib kelmoqda. Mumtoz adabiyotimizning juda ko'p namunalari, minglab she'rlar, yuzlab dostonlar payg'ambarimiz so'zlari va amallaridan ilhom va ozuqa olib maydonga kelgan. Hadislar sharhiga bag'ishlangan asarlarning esa sanog'iga yetib bo'lmaydi. Imom Buxoriyning hadislar hayotning xilma- xil masalalariga doir ko'rsatmalardir

Odam ota- onasini haqorat qilmaydi!

Abdulloh ibn Amr(sahobalardan biri) rivoyat qiladi: „Rasululloh sollallohu alayhi vassallam: „, Odam qiladigan gunohi azimlardan biri- ota- onasini haqorat qilmoqdir!" - dedilar. Shunda: „,Yo Rasululloh, odam o'z ota-onasini qanday qilib haqorat qilmog'I mumkin?!" - deyishdi.

Janob Rasululloh: „, Birovning ota- onasini so'kkan odam o'z ota-onasini haqorat qilgan bo'lur" - deb javob berdi

Qarindoshlariga mehr- oqibatli odamning rizqi ulug' bo'lmog'i haqida

Abu Hurayra roziyallohu anhu: „, Men Rasululloh sollallohu alayhi vassallamning: alayhi vassallam: „, Kimki rizqim ulug', umrim uzoq bo'lsin desa, qarindosh- urug'lariga mehr-oqibatli bo'lsin!" - deganlarini

Anas ibn Molik (sahobalardan biri) rivoyat qiladi: „, Rasululloh sollallohu alayhi vassallam: „, Kimki rizqim ulug', umrim uzoq bo'lsin desa, qarindosh-urug'lariga mehr-oqibatli bo'lsin!" - deganlar

Barcha ishda xushmuomalalik darkorligi haqida

Nabiy sollallohu alayhi vassallamning jufti halollari- Oysha roziyallohu anho Urva ibn az-Zubayraga bunday deb aytib bergan ekanlar: „, Bir to'da yahudiylar Rasululloh sollallohu alayhi vassallamning huzurlariga kirib: „, As-somu alaykum!" (ya'ni „Sizga o'lim!") - dedi. Men ularning gapini anglab: „, Vaalaykumu-s-somu va - l-la'na!" ya'ni sizga ham o'lim va la'nat dedim.

Janob Rasululloh „,Yo Oysha, shoshmay turg'il! Alloh taollo barcha ishda xushmuomalalikni

yoqtiradi”,- dedilar. Men: „Yo Rasululloh, ularning nima deganini eshitmay, anglamay qoldingiz!” - dedim.

Janob Rasululloh: “Sizlarga ham dedim-ku, axir!”- dedilar

Hadislarda islom dinining qonun-qoidalari bilan birgalikda insoniy fazilatlar ham keng tashviq qilinadi, insoniylik sha’niga dog’ tushirayotgan yomon sifatlar qoralanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Al-jome’ as-sahih”1-2-jildlar.T: “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi”,Toshkent-2015
2. 5-sinf adabiyot “Sharq”nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent-2015

INGLIZ TILIDAGI SO‘Z BIRIKMALARINING MILLIY VA MADANIY XUSUSIYATLARI

**Taganova Rayhon, Xasanova Nasiba,
Raxmanova Dilnoza**

Xorazm viloyati Xonqa tumani
10-sonli umumiy o‘rta ta’lim
maktabi ingliz tili fani o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ingliz tilidagi so‘z birikmalarining milliy va madaniy xususiyatlarini tadqiq etish, ularning umumiy va xususiy jihatlarini ochib berish va shu yo‘sinda mazkur so‘z birikmalarining xususiy, qiyosiy va umumlisoniy nazariyasini yanada rivojlantirishdan iboratdir.

Kalit so‘zlar: gramatika, ingliz tili, so‘z birikmasi, frazeologiya, birliklar.

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquqtartibotni, davlatimiz chegaralari daxlsizligini, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik muhitini ta‘minlash uchun muhim poydevor bo‘ldi, xalqimizning munosib hayot kechirishi, fuqarolarimizning bunyodkorlik salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

Hozirgi zamon ingliz tilshunosligida frazeologiya o‘rni, uning predmeti, tarixi, hozirgi davrdagi rivojlanish bosqichlari to‘g‘risida so‘z yuritmoqchimiz. Avvalo frazeologik birlik nima? degan savolga javob berishga harakat qilamiz. Tarkibiy tuzilishi va ma‘no jihatdan ajralmas birikmalar frazeologik birliklar deyiladi. Frazeologik birliklar nutqda erkin holda hosil bo‘lmaydi, ular tilga tayyor holda kirib keladi. Frazeologik birliklar tarkibiga kiruvchi leksik komponentlar turg‘un bo‘lib, ular yagona umumiy ma‘no bilan birlashadi. Frazeologik birliklarning komponentlarini o‘rnini almashtirish yoki boshqa so‘z qo‘yib o‘zgartirish mumkin emas. Mashhur lingvist, frazeologiya sohasining bilimdoni professor A.V.Kunin frazeologiya leksikologiya bir qismi emas, balki mustaqil lingvistik fan bo‘lishi kerak deb hisoblaydi. Uning frazeologik birliklar klassifikatsiyasi ularni nutqda bajaradigan funksiyasiga asoslangan. Bular: nominativ, kommunikativ va undov funksiyalaridir.

Tilning lug‘at tarkibida faqat so‘zlar emas, balki turg‘un bo‘lib qolgan so‘z birikmalari ham kiradi. Tarkibi ancha murakkab bo‘lgan turg‘un birikmalar frazeologizmlar yoki frazeologik birikmalar (iboralar) deb ataladi. Tilshunoslikning frazeologizmlarni ilmiy tadqiq qiluvchi sohasi frazeologiya deyiladi. Frazeologizmlar tilning leksikasiga kirishi sababli frazeologiyaga tilshunoslikning leksikologiya sohasiga kiruvchi bir bo‘limi sifatida qaraladi. Frazeologizmlarning tarkibida necha so‘z ishtirok etishiga qaramay, ular yagona umumiy ma‘no bilan birlashadi va emotsional – ekspressiv ma‘noni ifodalaydi. Frazeologizmlar badiiy adabiyotda obrazli va ta’sirchan vosita sifatida ko‘p qo‘llaniladi.

Frazeologik qo‘shilma yoki frazeologik butunliklar so‘zlarni o‘zaro biriktirish yo‘li bilan yasalgan yaxlit iboralar bo‘lib, ularning tarkibidagi ba’zi komponentlarni almashtirish mumkin. Biroq frazeologik chatishmalarning komponentlarini almashtirish mumkin emas. Shuningdek bag‘ri tosh va mehri tosh iboralar frazeologik sinonimlar bo‘lib, ularga o‘z ma‘nosi bilan qarama-qarshi bo‘lgan ko‘ngli bo‘sh va mehri bo‘sh iboralar frazeologik antonimlardir. Ba’zan frazeologizmlar shaklan to‘g‘ri kelib, turli ma’nolarni ifodalaydi. Bunday holat frazeologik omonimiya deyiladi.

Odatda, frazeologizmlar tildagi erkin so‘z birikmalari asosida hosil bo‘ladi. Biroq ular ko‘chma ma‘no kasb etib, komponentlari o‘zaro birikib, yaxlit holda qo‘llanilishi natijasida singib ketadi. Masalan, joyiga keltirmoq, o‘rniga qo‘ymoq iboralar erkin birikmalarni eslatadi. Lekin, ular ko‘chma ma’noda qo‘llanib, lishni (vazifani) yaxshi bajarmoq ma’nolariga ega bo‘lgan. Frazeologizmlarning ko‘chma ma’nolari nutq situatsiyasi yoki kontekst yordamida oydinlashadi. Frazeologizmlar turli tillarda o‘sha xalqning ba’zi urf-odatlarini aks ettiradi. Ularni bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilishda iboraning komponentlarini so‘zma-so‘z ag‘darmay to‘g‘ri keluvchi iboralardan foydalaniladi. Frazeologizmlar grammatik (sintaktik va morfologik) tuzilishi bilan farq qiladi. Ularning tarkibida ot, sifat, fe‘l va boshqa so‘z turkumlari ishtirok etadi hamda komponentlarining sintaktik birikuvi ham turlicha bo‘ladi.

Ba’zi frazeologizmlarning tarkibida boshqa tillardan kirgan so‘zlar ham ishtirok etishi mumkin:

infarkt qilmoq, doklad o‘qimoq, gapning indollosini aytmoq kabi. Frazelogizmlar semantik tomondan umumlashgan ko‘chma ma’no ifodalasa, grammatik tomondan ularning butunligi komponentlarining o‘zaro birikuvi va gapda ham shu tartibni saqlab qolishi bilan izohlanadi.

So‘z birikmasi bilan gap o‘rtasida farq kattadir. So‘z birikmasi nominatsiya (atash) funksiyasini bajarishi jiqatdan so‘zga yaqii turadi va u gap singari intonatsion tugallikka ega bo‘lmaganligi uchun kommunikativ birlikni tashkil qilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Buranov J. B., Muminov A. A. A practical course in English Lexicology. T.:O‘qituvchi,1990.
2. Musaev K. M., Kudratov M. Sh. Inglizcha-ruscha-o‘zbekcha iqtisodiy lug‘at. T.: Fan, 2001.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA SINFDAN TASHQARI O'QISH DARSLARINI TASHKIL ETISH

Tashtanova Nargizaxon Avazovna

Farg'ona viloyati Farg'ona tumani

44-sonli o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda sinfdan tashqari o'qish darslarini tashkil qilish, bunday darslarda qanday kitoblardan foydalanish kerakligi haqida tavsiyalar berilgan. Sinfdan tashqari o'qish darslari o'quvchilarda qanday fazilatlarni, hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishi haqida bayon qilingan.

Kalit so'zlar: dars, boshlang'ich sinf, sinfdan tashqari o'qish, vazifa, kitob, mustaqil o'qish, kitob tanlash, erkin fikrlash, adabiyot, o'qish, hikoya, ertak, asar,

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitob o'qishga qiziqtirish o'qituvchining asosiy maqsad va vazifalaridan biri hisoblanadi. Bunda o'qish fanining o'rnini va ahamiyati beqiyosdir.

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchining ifodali, ravon o'qishi, o'z fikrini to'liq bayon qila olishi, nutq madaniyatini rivojlantirish o'qituvchidan ulkan mahorat, sabr-toqat talab qiladi. O'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda sinfdan tashqari o'qish darslari ham alohida o'rin tutadi.

Sinfdan tashqari o'qish darslari o'quv dasturi bilan bog'liq holda olib boriladi. Bunda o'quvchilarda kitob o'qishga havas uyg'otish, ularda kitobxonlik madaniyatini tarbiyalash, badiiy adabiyotga qiziqtirish, bolalar adabiyotining mashhur adiblari hayoti va ijodi bilan tanishtirish kabi maqsadlar amalga oshiriladi.

Sinfdan tashqari o'qish darslarini tashkil qilishning asosiy talablaridan biri kitob tanlay olishdir. Kitob tanlashda quyidagilarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq bo'ladi:

- kitob tanlashda tarbiyaviy maqsad ko'zda tutiladi;
- kitob mazmunining xilma-xilligi e'tiborga olinadi;
- kitobning bola yoshi va saviyasiga mosligiga ahamiyat beriladi;
- kitob tanlashda o'quvchining qiziqishi inobatga olinadi;
- kitob tanlashda mavsumga e'tibor beriladi;
- o'quvchilarning adabiy-estetik tafakkurini o'stiruvchi, ezgulikka yetaklovchi, vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantiruvchi murakkab syujetga ega bo'lmagan mavzularga e'tibor qaratiladi.

Masalan, bunday kitoblar ro'yxatiga 1-2-3-4- sinflarga mo'ljallangan „Kitobim-oftobim“, „Sinfdan tashqari o'qish“, „Tarbiya“ kitoblarini namuna qilib ko'rsatish mumkin. Sinfdan tashqari o'qish darslari qiziqarli jarayon bo'lib, o'quvchilarda erkin fikrlash malakalarini tarbiyalab, hayotiy ko'nikmalarini shakllantiradi. K.Qosimova ta'biri bilan aytganda sinfda o'qish hayotga tayyorlash vositasi bo'lsa, sinfdan tashqari o'qish hayotning o'zidir. Shuning uchun sinfdan tashqari o'qish darslari uchun tanlanadigan mavzularning xilma-xilligiga alohida e'tibor berish lozim. Bunday darslarda o'quvchilar o'qigan yoki o'qiyotgan kitoblarini sinfga olib kelishlari, o'rtoqlariga ko'rsatishlari, bu kitoblar haqida sinfdoshlari bilan fikr almashishlari mumkin.

Har bir sinfdan tashqari darsda yangi kitoblar tavsiya qilinishi ham yaxshi samara beradi. Buning natijasida o'quvchiarda ma'lum bir yangi kitoblar ko'nikmasi hosil qilinadi. Bunday darslarda o'qilgan asar yuzasidan suhbat metodi orqali tahlil ishi amalga oshirilsa, maqsadga muvofiq boladi. Sinfdan tashqari darslarning asosiy vazifalaridan yana biri o'quvchilarda mustaqil o'qish malakasini shakllantirishdir. Shuning uchun bunday darslarda turli topshiriqlar berish mumkin. Masalan, mustaqil o'qish uchun ertak, she'r, hikoya, asardan parcha berish, shu o'qiganlari asosida kichik insho yozish, test savollari tuzish, qahramonlarga izoh yozish, muallif haqida ma'lumot yig'ish, kitob nomiga qarab, kitob nima haqida ekanligini taxmin qila olish, o'qigan asar mazmuniga mos rasm chizish, ko'rgazmalar tayyorlash, kitobxonlik kundaligini yuritish kabi turli topshiriqlar o'quvchilarni mustaqil ishlashga va izlanishga undaydi.

Sinfdan tashqari o'qish darslarini kichik guruhlarda ishlash shaklida olib borilsa, yaxshi natija beradi va o'qituvchi butun sinf bilan juda ko'p topshiriqlarni amalga oshira oladi. Masalan:

- a) 1-guruhga - o'qilgan asar yuzasidan kichik insho yozish,
- b) 2-guruhga - asar mazmuniga doir testlar tuzish;

- d) 3-guruhga - asar qahramonlariga izoh yozish;
- e) 4-guruhga - asar mazmuniga mos rasm chizish;

Shunga o'xshash turli topshiriqlar berish va ularning taqdimotini tashkil qilish mumkin. Bunday taqdimotlar orqali darsda o'rganilgan asar chuqur tahlil qilinadi va o'qilgan asardan parcha, hikoya, ertak o'quvchilar ongida mustahkamlanadi. Bu har bir o'qituvchining ijodkorligiga bog'liq. Sinfdan tashqari o'qish bolalarning darsda olgan bilimlarini boyitadi, ta'lim-tarbiya jarayonida badiiy adabiyotni o'qishga qiziqish uyg'otadi.

Sinfdan tashqari o'qish darslari kichik maktab yoshidagi o'quvchilarga katta ma'naviy bilim beradi. Ularni mustaqil kitob o'qishga, mustaqil fikrlashga undaydi. Shaxsiy mulohazaga ega bo'lish malakalarini shakllantiradi, badiiy asardagi voqea-hodisalardan hayotiy xulosalar chiqarish va undan ibrat olish hissiyotini tarbiyalaydi. Estetik zavq olishga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.Ma'qulova, S.Sa'diyeva. Sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari.
2. K.Qosimova. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi.
3. B.Ma'qulova, S.Matchon. Kitobim-oftobim.
4. www.google.com

МАХСУС ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШ ЖАРАЁНИДА РИВОЖЛАНТИРУВЧИ СТРАТЕГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА УЛАРНИНГ ИМКОНияТЛАРИ

Тўрақулов Боймурод Фармонович

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги Жамоат

саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси

Телефон +998934334303

Профессионал таълим жараёнида ўқиладиган назарий машғулотлар ўқувчиларни назарий билимлар билан таъминлайди. Шунинг ҳам алоҳида қайд этиш лозимки, бўлажак кадрларни касбий шаклланишига хизмат қилувчи назарий машғулотларни олиб борувчи фан ўқитувчисининг педагогик маҳорати муҳим аҳамият касб этади. Профессионал таълим жараёнида назарий дарс машғулотларни олиб бориш учун техникум ўқувчиларининг назарий билимларига мурожаат қилишнинг баъзи йўллари белгиланган. Ўқитувчининг педагогик маҳоратини бир ёки бир неча кўрсаткич билан таърифлаб бўлмайди. Машғулотдаги ўқитувчининг педагогик маҳорати ўқиладиган назарий дарс билан белгиланади. Назарий таълим бериш жараёнида ўқитувчи ўқиладиган материални назарий жиҳатдан тушунтириб беради ва мавзуга мос ўқитишнинг техник воситалари кенг фойдаланади. Назарий машғулотда ўқувчилар материални чуқурроқ ўзлаштиришлари учун техник воситалар кенг имкониятлар яратиши билан бирга таълимнинг сифат ва самарадорлигини оширади. Дарс машғулотнинг жозибалиги ва кўргазмалли ташкил этилиши кўп жиҳатдан ўқитувчининг машғулот давомида мавзуга тааллуқли рангли плакатлар, видеолавҳалар, диапозитивлар, жадваллар тасвирланган транспарантлардан фойдаланиш даражасига боғлиқ. Бу жараён ўқувчиларнинг материални яхши идрок қилиш даражасини ошириб, машғулотни мазмунан бойитади. Назарий таълим дарсларини мавзу мазмунидан келиб чиқиб, замонавий техник воситалар, электрон дарслик ва педагогик технологиялар асосида ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Бу таълим сифатини яхшилаб ва ўқувчилар мавзунини қабул қилувчанлигини оширади. Замонавий таълимни ташкил этишга қўйиладиган муҳим талаблардан бири ортиқча руҳий ва жисмоний куч сарф этмай, қисқа вақт ичида юксак натижаларга эришишдир. Қисқа вақт орасида муайян назарий билимларни ўқувчиларга ўтказиб бериш, уларда маълум фаолият юзасидан кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш, шунингдек, ўқувчиларга фаолиятини назорат қилиш, улар томонидан эгалланган билим, кўникма ҳамда малакалар даражасини баҳолаш ўқитувчидан юксак педагогик маҳорат ҳамда таълим жараёнига нисбатан янгича ёндашувни талаб этади. Бугунги кунда педагогик технологиялар ҳам дарсда ўқувчи (талаба) лар фаоллигининг юқори даражасини таъминлаш асосида олдиндан белгиланган мақсадга эришишга қаратилади. Таълимнинг замонавий технологияларидан ҳисобланган, ҳали педагогик амалиёт учун нотаниш бўлган чет эл дидактикасига оид методлар машғулотлар жараёнига киритилмоқда. Улар ёрдамида ўқувчилар ўз фикрларини эркин ифодалаш, ахборотларни танқидий қабул қилиш, жамоада ишлаш, ўз мавқеини мустақамлаш, фикрларини ҳимоя қилиш, ҳақ - ҳуқуқларини англаб этиш каби имкониятларга тез эга бўладилар. Дарс ўтишда энг кўп қўлланиладиган методлардан бири дарсни талабалар диққати, фикрини жамловчи, қўйилган мақсадни амалга оширишга қаратилган саволлар асосида олиб боришдир. Махсус фанлар бўйича семинар дарсларида атрофлича суҳбат ёки аниқ мақсадга йўналтирилган савол жавоб асосида дарс ўтиш кенг қўлланилади. Танқидий фикрлаш савол қўйишдан бошланади, муаммо саволлар орқали ечилади. Шунинг учун дарс жараёнида савол орқали талабаларда ўз фикрини асослаш кўникмасини ҳосил қилиш катта аҳамиятга эга. Ўқув режаси бўйича савол жавоблар ёрдамида талабалар ўқув жараёнига жалб этилади. Шу йўл билан талабаларда фикр-мулоҳаза юритиш, ўз фикрини изоҳлашга иштиёқ уйғотилади. Чунки, талабалар бир томондан саволларга жавоб беришади, иккинчи томондан эса, ўзлари савол бериш имкониятига эга бўладилар. Таълим бериш ва ўқитиш, ўқитувчи билан талабалар ўртасидаги суҳбат тарзида ҳам кечади. Саволни тўғри беришнинг ўзи фикрлай билишдан далолат беради. Шунинг учун дарсда фақатгина ўқитувчи эмас, балки талабалар ҳам бир-бирларига савол билан мурожаат қилишлари, аниқса, кичик гуруҳларга бўлиниб дарс ўтганда ўзаро фикрлашиш муҳим аҳамият касб этади. Агар талаба савол беришни ўрганмаса, ўзининг билими саёзлиги ҳақида ўйлаб ҳам кўрмайди. Биз савол тузиб, унда ўз фикримизни ифодалашимиз туфайли бошқаларни ҳам ўйлашга, ўрганишга

ундаймиз. Ўқитувчининг саволи талабаларни фанни ўрганишда бошқариш воситаси бўлиб хизмат қилади. Айнан саволлар, уларнинг моҳияти ва вазиятга кўра қўллаш, талабаларни таҳлилий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Таълим ва тиббиёт, 2019й, 3-сон. РаҳимбердиевА.А
2. Янги педагогик технологиялар – Т., 2009й. Р.Ҳасанов, У.Бегматов

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNI MATEMATIKA FANINI O'RGANISHGA TAYYORLASH

Tojaddinova Marg'uba Polvannazarovna
Yangiariq tumani 25-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (94) 118 33 57
mp_tojaddinova2525@inbox.uz

Otajonova Raviyajan Ollanazarovna
Urganch tumani 27-son maktab o'qituvchisi
Telefon: + 998 (97) 791 80 21
raviyajanollanazarovna_27@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarni matematika fanini o'rganishga tayyorlash haqida.

Kalit so'zlar: Matematika, o'qitish, tayyorlash, asosiy ish, metod, tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, tabaqalashtirish.

Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib, kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz.» Shavkat Mirziyoev Zamonaviy ta'lim o'quvchisi – bu Vatan taqdirini o'z taqdiri kabi qabul qiladigan, o'z mamlakatining buguni va kelajagi uchun javobgarlikni his etadigan, Respublikamizning ko'p millatli xalqlarining ma'naviy va madaniy an'analariga asoslangan yuksak ma'naviy, ijodiy, barkamol fuqaro. Ma'naviy tarbiya har bir o'qituvchining asosiy vazifasidir. Fuqarolarning ma'naviy rivojlanishi va ta'lim olishini ta'minlash zamonaviy davlat siyosatining muhim vazifasidir. Qonunga bo'ysunish, qonun ustuvorligi, ishonch, iqtisodiyot va ijtimoiy sohaning rivojlanishi, mehnat va ijtimoiy munosabatlarning sifati – bularning barchasi fuqaroning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni qabul qilishiga va ularga shaxsiy va jamoat hayotida amal qilishiga bevosita bog'liqdir.

I-IV sinflarda matematika o'qitishning asosiy vazifasi bo'lgan ta'lim-tarbiyaviy vazifalarni hal qilishda ulardagi matematika kursi bo'yicha qanday darajada tayyorgarligi borligiga bog'liq. Shuning uchun 1-sinfga kelganlarning bilimlarini aniqlash, sinf o'quvchilarining bilimlarini tenglashtirish, ya'ni past bilimga ega bo'lgan o'quvchilarning bilimlarini yaxshi biladigan o'quvchilarga yetkazib olish vazifasi turadi. O'qituvchi quyidagi tartibda o'quvchilar bilimini maxsus daftarga hisobga olib boradi:

1. Nechagacha sanashni biladi?
2. Nechagacha sonlarni qo'shishni biladi?
3. Nechagacha sonlarni ayirishni biladi?
4. $>$, $<$, $=$ belgilarini ishlata oladimi?
5. Noma'lumlar bilan berilgan qo'shish va ayirishda bu noma'lumlarni topa oladimi?
6. Qaysi figuralarning nomlarini biladi va chiza oladi?
7. Nechagacha sonlarni yoza oladi?
8. O'ngga, chapga, kam, ko'p, og'ir, engil, teng kabilarni farqlay oladimi?
9. Pul, narx, soat, minut, uzunlik, og'irlik o'lchov birliklari bilan muomala qila oladimi?

Bolalarni o'qitishga tayyorlashda asosiy ish metodi tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, tabaqalashtirish kabi aqliy operatsiyalarni bajarish malakalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bunday ishlar o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirishga katta yordam beradi, matematik bilimlarni o'zlashtirishga qiziqishi kuchay.

Umuman olganda har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z sinfidagi har bir bolaga o'z mehri, bilimi bilan ularning ishonchini oqlashi lozim. Ularning diqqat e'tibori va kunlik olgan bilim sayyasi ham aynan shu ilk boshlang'ich sinfda shakllanadi. Shuning uchun har birimiz bugungi kunning imkoniyatlaridan unumli foydalanishimiz va kelajak avlodga sidqidildan ta'lim tarbiya berishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. “Matematika o'qitish metodikasi” S.Alixonov . Toshkent 2011
2. “Matematika analiz” 1-qism t.Azlarov . Mansrov Toshkent “O'qituvchi-1994”
3. www.ziyouz.com kutubxonasi

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA HAMDA MANTIQUIY FIKRLASHNI O'RGATISH

Turayeva Gulnora Raxmat qizi
Toshkent shahar Yangiayot tumani
331- umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida matematika darsini qay tartibda o'tish, bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: matematika, mantiqiy masalalar, mantiqiy fikrlash, matematik tenglama

Hozirgi paytda maktablarda boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarni har tomonlama yetuk insonlar qilib tarbiyalash hisoblanadi. Bunda ularda matematika bo'yicha bilimlar berish bilan birga ularga o'rganilayotgan bilimlarni asosli va puxta bo'lishini ta'minlash, ularni qo'llay olish ko'nikma va malakalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa matematika darslarida fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish hamda ularni kelgusida olingan bilimlarni ongli hayotiy faoliyatda muvaffaqiyatli qo'llashlari uchun zarur ko'nikma va malakalarni shakllantirish boshlang'ich matematik ta'limning asosiy vazifalariga aylanishi lozim. Shu nuqtai nazardan o'quv jarayonida matematik masalalar, jumladan hayotiy mazmunli, ularning to'plagan tajribasiga asoslangan masalalarni yechish usullariga va ularni qo'llashga o'rgatish o'ziga xos xususiyatlarga ega, ularni ta'lim mazmuni va o'rganilayotgan tushunchalar mohiyatini ochib berishda foydalanish, o'zaro aloqadorlikda va o'quvchilar amaliy faoliyati tajribasi bilan qo'shgan holda o'qitish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflarda matematik masalalar yechishning ahamiyati matematik masalalar yechish matematika o'qitishning muhim tarkibiy qismidir. Masalalar echmasdan matematikani o'zlashtirishni tasavvur ham etib bo'lmaydi. Matematikada masalalar yechishning nazariyasini amaliyotga tadbiq qilishning muhim yo'lidir. Masalalar yechishning boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan u yoki bu nazariy materiallarni o'zlashtirish jarayonida muhim rol va o'quvchilarni fikrlash qobiliyatlarini o'stiradi muhim rol o'ynaydi. Masalalar amaliy ishlar sistemasi asosida tuziladi. Bu degan so'z har bir yangi tushunchani tarkib toptirish har doim bu tushuncha ahamiyatini tushuntirishga yordam beradigan uning qo'llanishini talab qiladigan u yoki bu masalani yechish bilan amalga oshadi. Arifmetik amallarning mazmunini amallar orasidagi bog'lanishlarni amal komponentlari bilan natijalar orasidagi ochib berishda, har xil miqdorlar orasidagi bog'lanishlar bilan tanishishda mos sodda masalalardan foydalaniladi. Sodda masalalar o'quvchilarda murakkab masalalarni yechish uchun zarur, bo'ladigan bilimlar malakalar va ko'nikmalarni tarkib toptirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Masalalar bolalarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning foydali vositasi bo'lib odatda o'z ichiga ayrim bilimlarni oladi. Bu bilimlarni qidirish masala yechuvchidan analiz va sintezga mustaqil murojaat qilish faktlarni taqqoslash, umumlashtirish va hokazolarni talab qiladi. Bilishning bu usullarini o'rgatish matematika o'qitishning muhim maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan bir qatorda o'quvchilar o'rtasida matematik tenglama va mantiqiy fikrlashni oshirish ham muhim vazifa hisoblanadi. Hayotning har jabhasida matematik tenglamalar bor. Ularni oson, sodda va ravon tilda tushuntirish darslar davomida an'anaviy mantiqiy tenglamalarni yechib borishi yuqori sinfga borayotgan o'quvchilarni fanni oson tushunishiga yordam bersa, hayotiy ko'nikmalarning mustahkamlanishi kelajakda unga datur bo'lib xizmat qiladi.

Mantiqiy masala:

Sotib oldim beshta ayiq,

Suvga soldim beshta qayiq,

O'ylab ko'rib aytingchi,

Suvda nechta ayiq, nechta qayiq.

O'quvchilarimiz bu masalani eshitishlari bilan 60-70% 10 ta deb javob beradi, lekin men sotib olishim mumkin bo'lgan o'yinchoq ayiqlarni hisobga olmay javob berishadi. Ayiqlarni suvga solib qayiqqa solish kerakligini kechroq anglashadi. Matematik mantiqiy masalalar o'quvchilar dunyoqarashini ham kengaytirib hayotiy ko'nikmalarini oshirib boradi.

1. Sinfdan 32 ta o'quvchi o'qiydi, ulardan 24 tasi rus tilini biladi, 16 tasi ingliz tilini biladi.

Nechtasi har ikki tilni biladi?

Javob : 8 tasi

2.Ikkita bodringni 12 bo'lakka bo'lish uchun , pichoq bilan ularni necha marta kesish mumkin?

Javob: 10 marta

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azimjon Qosimov “Aqlga quvvat birliklar”-T.,”Yangi asr avlodi”2014

О‘QITUVCHI FAOLIYATIDA PEDAGOGIK MAHORATINI SHAKLLANTIRISH

Urunbayeva Surayyo Kadirovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
22-son umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘qituvchi faoliyatida pedagogik mahoratni tutgan o‘rni, o‘qituvchining tajribalarni umumlashtirish, o‘quvchilarga bilim berish jarayonida o‘qituvchining shaxs sifatida shakllantirishdan iborat.

Kalit so‘zlar: O‘qituvchi, pedagogik faoliyat, pedagogik mahorat, rivojlantirish, qobiliyat, xarakter, pedagogik madaniyat, hamkorlik.

Har qanday mamlakatning kuchi uning, fuqarolarining ma’naviy yetukligi, intellektual salohiyatga egaligi bilan belgilanadi. Fuqarolarning ma’naviy yetukligi, intellektual salohiyati esa ta’lim tizimining mazmuni, shaxsning har tomonlama shakllanishi uchun xizmat qiluvchi moddiy va ma’naviy shart-sharoitlarning mavjudligi, jamiyatda qaror topgan ijtimoiy sog‘lom muhit darajasi, ijtimoiy munosabatlar mazmuni, shuningdek, aholining etnopsixologik xususiyatlari, axloqiy qarashlari va hayotiy e’tiqodlari asosida shakllantiriladi.

Ilm-fan, texnika, ishlab chiqarish hamda texnologiya sohalarida, erishilayotgan yutuqlar uzluksiz ta’lim tizimining barcha bosqichlarida faoliyat yuritayotgan ta’lim muassasalari uchun yangi talablarni qo‘ymoqda. O‘qituvchilik kasbi inson va jamiyat tomonidan e’tiborga loyiq deb e’zozlab kelingan. Bolani tarbiyalash birinchi navbatda unga bo‘lgan e’tibor, g‘amxo‘rlik asosida yuzaga keladi. O‘qituvchi bola uchun kezi kelganda ota-onasi kabi mehribonchilik qilishi va xato qilganda tanbex berishi lozim. Bu asa eng avvalo o‘qituvchidan pedagogik mahoratni talab qiladi. Chunki har bir bola maktabga bilim olish uchun boradi. Shunday o‘quvchilar borki ular o‘qituvchisini idealidagi inson deb tasavvur qiladi. Ularni har bir so‘zini, o‘zini tutishini, hattoki tashqi ko‘rinishida ham ularga o‘xshashni xohlaydilar. O‘qituvchi dars jarayonida o‘zidagi bilimlarni to‘liq va tushunarli holda yetkazib bera olishi kerak. Bu esa albatta, o‘qituvchidan pedagogik mahoratni talab qiladi. Pedagogik mahorat bir yoki ikki yilda emas yillar davomida shakllanib boradi.

Darhaqiqat agar o‘qituvchi o‘quvchilarda fanga nisbatan, bilimga nisbatan o‘quvchilarni qiziqishini uyg‘ota olmasa bunday o‘qituvchi jamiyatni inqirozga uchratadi. O‘quvchilar bir-biridan tubdan farq qiladi: itoatkor va bo‘ysunmaydigan, quvnoq, sho‘x va xarakteri og‘ir. Shunga qaramay ularni tushuna olishi, ko‘ngliga yo‘l topa olishi kerak. O‘qituvchi faoliyatida o‘yin, faxrlanish va muvaffaqiyatida bolaga motivatsiya berish orqali uning qiziqishlarini oshirishi kerak. Masalan, dars jarayonida unga topshiriqlar, qiziqarli savollar ularni rangli tarzda berilishi, o‘quvchilarni o‘ziga jalb qiladi. Natijada o‘quvchining darsda faolligi oshadi va tez fikrlashni o‘rganadi, tashabbuskorlik qiladi. Hattoki qiyin topshiriqlarni qiziqish bilan bajaradi.

Mahoratli o‘qituvchi o‘z ustida ko‘p ishlaydi, pedagogik yangiliklardan xabardor bo‘ladi. Shu bilan birga odamiylik, insonparvarlik xususiyati ham shakllangan bo‘lishi lozim. O‘z o‘quvchilarini yaxshiroq tushunish, ularga to‘g‘ri yondoshish uchun psixolog bo‘lishi kerak. Qat’iylik va mehribonlik bolalarga g‘amxo‘rlik qilishni va o‘quvchilarni hurmat qilishni, baholashda adolatli bo‘lishi lozim. O‘qituvchi faqat sababni yaxshi ko‘rsa, u faqat o‘qituvchi bo‘ladi. Agar o‘qituvchi faqat ota-onaga o‘xshab o‘quvchini yaxshi ko‘rsa u barcha kitoblarni o‘qigan o‘qituvchidan yaxshiroq bo‘ladi. Agar o‘qituvchi mehnat, muhabbat va o‘quvchilarni birlashtirsa u albatta mukammal o‘qituvchi bo‘ladi.

Pedagogik mahoratga ega bo‘lish ta’lim-tarbiya samaradorligini ta’minlash bo‘lib qolmay, ayni vaqtda o‘qituvchilarning jamoada, ijtimoiy muhitda obro‘-e’tiborini oshiradi, o‘quvchilar orasida unga nisbatan hurmat yuzaga keladi. Pedagogik mahorat egasi bo‘lish uchun o‘qituvchi o‘z bilimlarini hozirgi davr talabi asosida bilishi, hamda insoniylik, izlanuvchanlik va fidoyilikni o‘zida mujassam qilishi lozim. O‘qituvchilik kasbining shakllanishi davomida uning pedagogik mahorati shakllanishi davomida uning pedagogik mahorati takomillashib boradi. Ziddiyatlarga duch keladi. O‘z navbatida uni tinimsiz ijod qilishga, tarbiyaning har xil vosita va usullarini topib, mohirona qo‘llashga majbur etadi. Tarbiya natijasida belgilangan maqsadga erishish uchun o‘qituvchilar yillar davomida yig‘ilgan tajriba va malakalariga tayanib ishlaydilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent “O‘zbekiston” 2017-yil 488-bet;
2. Ziyomammedov.B. Ma’rifat asoslari. – Toshkent. 1998.
3. Internet manbalari.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA RUS TILI FANLARIDA INTEGRATSIYANING ROLI VA UNING AHAMIYATI

Xasanova Gulbaxor Xudayberdiyevna

Jumabayeva Oysha Safarbayevna

10 son maktabning rus tili va boshlang'ich
sinf fan o'qituvchilari

Annotatsiya: Biz mazkur maqolada ona tili va rus tili ta'limida integratsiyaning roli va uning ahamiyati xususida so'z yuritmoqchimiz. Mazkur masalaning metodik jihatlarini tahlil qilish va integratsiyaga asoslangan darslarni ta'lim jarayonida qo'llashning uslubiy taraflarini o'rganish dolzarbdir.

Kalit so'zi: Integratsiya, differensial, ilmiy, pedagogika, fan, dars, metod, ta'lim.

Integratsiya – bu fanlarning differensial jarayon davomida yaqinlashuvi va bog'liqligidir. Integratsiya jarayoni fanlar orasidagi aloqani yangi, yuqori sifatda bir-biriga bog'lash bosqichi bo'lib, o'zini yuqori ko'rinishda namoyon etadi. Shuni alohida qayd etish kerakki, integratsiya jarayoni asoslari uzoq o'tmishdagi xalq pedagogikasi va ilmiy pedagogikaga asoslangan. Integratsiya fanlararo bog'liqlikdir. Fanlararo bog'liqlik asoslari tabiatni to'la holda o'quv darsliklarda ko'rsatish va tushuntirish zaruratidan paydo bo'lgan.

Ona tili darslarini har bir mavzu doirasida o'zaro turdosh va rus tili fanlar bilan bog'langan holda tashkil etish, o'quv jarayonining mazmunli bo'lishini ta'minlaydi. Axborotlar ko'laminig kengayishi, o'quvchilar bilishi zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar hajmining oshishi, integratsion jarayonlarning optimal variantlarini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Bu kabi keng qamrovli jarayonlarni tashkil etish, boshqarish va yo'naltirish uchun esa, albatta, o'qituvchidan tinimsiz ravishda o'z ustida ishlash va intellektual salohiyatni talab qiladi. Ona tili va rus tili fanini o'qitishda integratsiya o'zaro turdosh va boshqa fanlar bilan tarkibiy bog'lanishni mustahkamlab, ularni umumlashtirib, o'quvchilarning tabiat va jamiyat haqidagi yaxlit tasavvurlarini yanada boyitish uchun xizmat qiladi. Integratsiya go'yoki bilim berishda zarur emasga o'xshaydi, biroq u insonning dunyoni kengroq tushunishi uchun bir yo'l bo'lib, u orqali o'quvchilar dunyoqarashi kengayadi: til, san'at, tarix, musiqa, adabiyotning qonuniyatlarini chuqur anglaydi, aloqadorlikni bilib oladi. O'quvchilarni ijod qilishga o'rgatish, izlanishga yo'naltirish, tasavvur, fantaziyani hosil qilish, o'qitishning zamonaviy usullariga kiradi. Jumladan, o'qituvchi darsga kirib, o'quvchilarni munozaraga chorlaydi. Adabiyot va rus tili fanlaridan berilgan she'rlarni til o'qitish darslarida modullashtirish mumkin. Integratsiyali darslarni tashkil qilish uchun o'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rishda o'quvchilarda faollikni oshirish yo'llarini, mavzuni o'tish modellarini, mashg'ulot jarayonida foydalanish lozim bo'lgan vositalarni, usullarni aniqlab oladi. Bu ishlarni amalga oshirishda mavzuga oid izchil talablar qo'yilishi lozim. Buning uchun o'qituvchi darsning kengaytirilgan rejasini tuzib, shu reja asosida ish olib boradi. O'quvchilar mustaqil fikrlash orqali individual ravishda izlanadilar, natijada tafakkur qobiliyatlari rivojlanadi. O'quvchilar topshiriqlarni bajarish jarayonida voqea va hodisalarni, ularning izohi, isbotini yagona bir tizimga soladi, xulosa chiqaradi, umumlashtiradi, xayol va fantaziya qila oladi. O'quvchilar mustaqil fikr yuritish, mustaqil so'zlashga o'rgatish uchun ma'lumotlarni qabul qilish darajasiga ko'ra aniqlash mumkin. Buning uchun o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar berish o'rinlidir: 1. She'r tarkibidan atamalarini aniqlash, ularning xususiyatlarini ta'riflash. 2. She'rni tashkil etuvchi qismlar orasidagi bog'lanishlarni anglab yetish. 3. She'rda aks ettirilgan, ammo o'quvchiga ma'lum bo'lgan obyektlar orasidagi bog'lanishni aniqlash. 4. She'rni nasriy yo'l bilan bayon etish, ilmiy xulosalar chiqarish kabilar talab etilishi lozim. Bunday topshiriqlar o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish uchun imkoniyat yaratadi. Nazariy tahlil, amaliy kuzatishlar amalga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. R.Ishmuhammedov “O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati”, Toshkent, RBIMM-2008 yil.

2. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug'at. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.

3. Ikromova R., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Shodmonqulova D. Ona tili. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik / Sakkizinchi nashri. – T.: O'qituvchi, 2017. – 152 b.

O'QUVCHILARNI RUS TILI DARSLARIGA QIZIQTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING O'RNI

Xayitova Gulruxsor Sirojovna
Buxoro viloyati G'ijduvon tumani
4-maktab rus tili fani o'qituvchisi
(+998919216921)

Anotatsiya: Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining unumdorligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirishga katta yordam beradi.

Kalit so'zlar: Pedagogik texnologiya, interfaol, tamoyil, didaktika, leksik ma'no, leksik ma'no

Bugungi kunda ta'lim jarayoniga yangi axborot texnologiyalari va interfaol metodlarning kirib kelishi jadallashmoqda va bu ta'lim jarayonini yanada sifatli tashkil etishga ta'sir ko'rsatayotgani ko'zga tashlanmoqda. Shuning uchun ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va interfaol metodlarni ta'lim jarayoniga joriy etish ta'lim samaradorligini oshirish uchun tinimsiz izlanish bugungi kunnig ehtiyojiga aylandi.

Bolaning ongi va tafakkuri endi shakllanib kelayotgan yosh avlodning mahorati uning zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga mohirona tatbiq eta olishi, ta'limning yangi yo'l va usullarini izlashi, ilg'or pedagogik tajribalardan ijodiy foydalana olishi juda muhimdir. Chunki zamonaviy pedagogik texnologiyalar birinchidan, o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalarini oson va qiziqib o'rganishlari uchun imkoniyat yaratsa, ikkinchidan, o'qituvchining ham professional o'sishiga, ham ma'naviy rivojlanishiga yordam beradi.

Ayniqsa chet tili: rus va ingliz tili darslarini tashkil etishda turli interfaol metodlardan foydalanish bola nutqini yanada rivojlantirishga, lug'at boyligini oshirishga juda katta yordam beradi. K.D.Ushinskiy yozgan edi: “Tilda butun xalq va uning vatani ma'naviyatlangan. Til eng jonli, eng ko'p va mustahkam bog'liqlik bo'lib, o'tgan va kelajak avlodlarni bir buyuk tarixiy barhayot bir butunlikka birlashtirib turadi...”

Masalan, rus tili darslarida ot mavzusini o'rganishda “Klaster” interfaol metodidan foydalanish juda yaxshi samara beradi:

Xulosa: Darslarni interfaol

metodlar va pedagogik texnologiyalardan foydalanib tashkil etish o'quvchi qiziqishini orttirish bir bilan bir qatorda uning o'zlashtirishilishiga ham samarali ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.A.Molchanova. “Rus tili darslarini tashkil etishning samarali usullari”
2. Internet ma'lumotlari.

BOSHLANG'ICH SINLARNI O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLAR VA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Xudayberganova Sanobar Egamberganovna

Xiva tumanidagi 39-son maktab

“Boshlang'ich sinf” o'qituvchisi.

Tel: 97 605 72 29

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida didaktik o'yinlar va interfaol usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Didaktika, interfaol, qiziqish, shakllantirish, dars, faol, tafakkur.

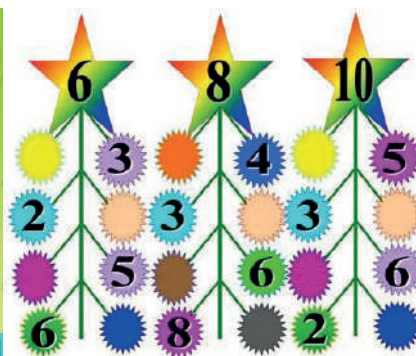
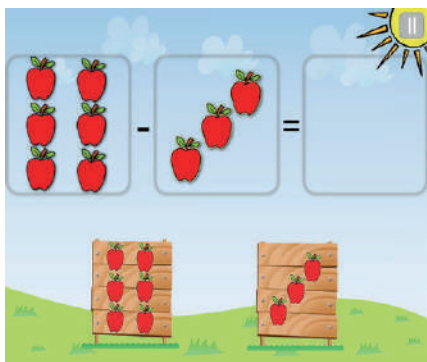
Zamonaviy ta'limning yangi tizimi va mazmunini shakllantirish uchun ilg'or texnologiyalarni hamda o'quv-tarbiya jarayonining didaktik ta'minotini yaratish, ta'lim mazmunini inovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish kerak.

Boshlang'ich ta'lim tizimining samaradorligini oshirish uchun darslarimizda ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiyasi texnologiyalarini, didaktik o'yinlar va interfaol usullardan foydalanishimiz dardkor.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun didaktik o'yinlar bilim olishning faollashtiruvchi ish turlaridan biri bo'lib o'quvchilarda tafakkur, og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini shakllantiradi. Didaktik o'yinlar o'qish darslarida o'quvchilarning qiziqishini o'stiruvchi vositalardan hisoblanadi. Didaktik o'yinlarning maqsadi o'quvchilarning fanga, ta'lim olishga, kitobga bo'lgan qiziqishlarini uyg'otishdir.

Didaktik o'yin bolalarda bilish jarayoniga jonli qiziqish uyg'otadi va ma'lummotlarni qabul qilishga yordam beradi. Bu o'yinlar bolalarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini kengaytirishga, tartibga solishga, qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Didaktik o'yinlar o'quvchilar uchun qiyin bo'lgan bilim olish jarayonini yengillashtiradi. Ta'limiy o'yinlardan, mavzuga oid oddiy qiziqarli savol-javoblardan darsning ma'lum qismida foydalanish lozim. Boshqotirma, tez aytish kabi o'yinlar muntazam o'tkazib turilsa, o'quvchilarda ma'lum bir ko'nikmalar hosil bo'lib boradi. Dars jarayonida o'yinlarni to'g'ri tashkil etish va o'tkazishda vazifalar, qoidalar va ularning natijalarini tashkil qilishni aniq belgilab olish lozim. Masalan o'qish darslarida “So'zdan so'z yasash” o'yinini o'tkazish o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishga, so'z boyligini o'stirishga yordam beradi.

Didaktik o'yinlar bolalarda jamoatchilikni his etish, intizomli bo'lish, jasur, qat'iyatli bo'lish qiyinchiliklarni yenga bilish kabi sifatlarini rivojlantirishga ham yordam beradi. Didaktik o'yinlar maktab o'qituvchilari va murabbiylar tomonidan ijod qilingan maktabgacha ta'lim muassasalaridagi tayyorlov guruhlaridagi bolalarga va maktab o'quvchilariga mo'ljallangan. O'yin orqali bola jamoani tushunadi. O'zi bajarayotgan mashg'ulotga nisbatan ongli munosabatda bo'ladi. Didaktik o'yinlar o'quvchilardagi tortinchoqlik, xato qilishdan qo'rqish kabi noqulayliklarga barham beradi. Shunday ekan har bir darslarda didaktik o'yinlar va interfaol metodlardan unumli foydalanmog'imiz dardkor. Misol tariqasida, boshlang'ich sinflarda, matematika darslarida quyidagi didaktik o'yinlardan foydalanish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Boshlang'ich sinflarda, yangi mavzuni mustahkamlash qismida, bunday didaktik o'yinlardan foydalanish, interfaol metodlar yordamida, mavzuni tushuntirish o'quvchilar-

ga sifatli bilim berish imkoniyatlarini beribgina qolmasdan, balki, o`quvchilarning fanlarga bo`lgan qiziqishlarini ortishiga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo`ldoshev J.G`, Usmonov S.A, “Pedagogik texnologiya asoslari”. Qo`llanma-T “O`qituvchi” 2004
2. Sayidaxmedov N. “Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat”-t O`zMU 2015.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI DARS MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA ZAMONAVIY O'QITISH TEKNOLOGIYALARI

Xudayberganova Quvanch Aminboyevna

Xorazm viloyati Urganch shahar
22-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalashda zamonaviy ta'lim metodlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiyalar, ta'lim-tarbiya, dars, ma'naviyat, mashg'ulotlar.

Respublikamizning taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan o'rin olishi uchun ta'lim-tarbiya jarayonini jadallashtirish va uning samaradorligini oshirish maqsadida ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish talab etilmoqda. Inson ma'naviy ruhiga ta'sir etishda va ma'naviyatini mustahkamlashda ta'limning roli benihoya kattadir. Ta'limning qay darajada berilishi esa boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmi, bilimdonligi, iqtidori, uslubining rangbarangligiga bevosita bog'liqdir. Shu boisdan ham boshlang'ich sinf o'quvchilariga ma'naviyat elementlarini singdirish vazifasi o'qituvchilardan tinmay o'z bilim ko'lami va doirasini kengaytirib borishni talab etadi. Hamda ular dars va sinfdan tashqari mashg'ulotlarning ma'naviy-axloqiy tarbiya bo'yicha maqsad va vazifalarini aniq belgilashlari va bunda kafolatlangan natijalarga erishish uchun ta'lim jarayonini loyihalash bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari lozim.

Pedagogik innovasiyalarni yaratish va qo'llash ta'lim-tarbiya sohasida bugungi dolzarb muammolarni hal qilishga yordam beradi. Shu boisdan ham pedagogik innovasiyalarni izlab topish, tahlil qilish asosida eng ko'p samara beradiganlarini tanlab olish va ularni amaliyotda qo'llash tartibini belgilash maqsadga muvofiqdir. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchini faollashtiradigan, o'zi va o'rganuvchi uchun qulay bo'lgan usullarni, o'qitish shakllari va vositalarini izlaydi, takomillashtiradi. Boshlang'ich ta'limda sinf va sinfdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashga, ularni darsga nisbatan qiziqishlarini orttirishga, milliy ma'naviy merosimizga sodiqlik, ajdodlar ruhini hurmat qilishga, mehnatsevarlik, vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan innovatsion pedagogik texnologiya metodlaridan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bunday interfaol metodlarga «Fikriy hujum», «Yalpi fikriy hujum», «Fikrlarning shiddatli hujumi», «Aqliy hujum», «Bahs-munozara», «Yechimlar daraxti», «Ikki qismli kundalik», boshqalarni kiritish mumkin.

«Fikriy hujum» metodi

Mazkur metod o'quvchilarning mashg'ulotlar jarayonidagi faolliklarini ta'minlash, ularni erkin fikr yuritishga rag'batlantirish hamda bir fikrlash inersiyasidan ozod etish, muayyan mavzu yuzasidan rang-barang g'oyalarni to'plash, shuningdek, ijodiy vazifalarni hal etish, yechish jarayonining dastlabki bosqichida paydo bo'lgan fikrlarni yengishga o'rgatish uchun xizmat qiladi.

«Yalpi fikriy hujum» metodi

Metod o'quvchilar tomonidan yangi g'oyalarning o'rta tashlanishi uchun sharoit yaratib berishga xizmat qiladi. Har bir 5 yoki 6 nafar o'quvchilarni o'z ichiga olgan guruhlariga 15 daqiqa ichida ijobiy hal etilishi lozim bo'lgan turli xil topshiriq yoki ijodiy vazifalar beriladi. Topshiriq va ijodiy vazifalar belgilangan vaqt ichida ijobiy hal etilgach, bu haqida guruh a'zolaridan biri axborot beradi.

«Fikrlarning shiddatli hujumi» metodi

«Fikrlarning shiddatli hujumi» metodining mohiyati jamoa orasida muayyan topshiriqlarni bajarayotgan har bir o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga ko'maklashish va o'quvchilarda ma'lum jamoa (guruh) tomonidan bildirilgan fikrga qarshi g'oyani ilgari surish layoqatini yuzaga keltirishdan iboratdir. Yuqorida mohiyati bayon etilgan «Fikrlarning shiddatli hujumi» metodni ijtimoiy, gumanitar va tabiiy yo'nalishlardagi fanlar yuzasidan tashkil etiladigan mashg'ulotlar jarayonida birdek muvaffaqiyatli qo'llash mumkin.

Aqliy hujum

Aqliy hujum bu g'oyalarni ilgari surish – generasiya qilish usuli bo'lib, qatnashchilarni birlashgan holda, ma'lum bir vaqt oralig'ida, muammoni tezkor yechishga qaratilgan faoliyat olib

borishlari bilan asoslanadi. Metodning asosiy vazifasi muammoni mustaqil tushunish va yechishga ta’lim oluvchilarni motivasiyasini uyg’otishdir. Undan maqsadli foydalanish ijodiy, mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi, o’quv materialini tezkor o’zlashtirish imkonini beradi. Guruh oldiga qo’yigan muammo bo’yicha o’z fikrlarini og’zaki yoki yozma bildirilishi so’raladi. Belgilangan qisqa muddat oralig’ida o’nlab g’oyalarni to’plash imkoniyatlari ochiladi, g’oyalarning ko’pligi muammoni oqilona ishlab chiqish uchungina asos bo’ladi.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarini ma’naviy-axloqiy tarbiyalashda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo’llash kerakli darajada o’z samarasini ko’rsatadi. O’qituvchi bunday innovatsion usullarni qo’llashi natijasida o’quvchilar qiziqishini o’ziga tortadi, diqqatini jalb qiladi va xotirasini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sayidahmedov.N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent. Moliya. 2003.
2. Internet ma’lumotlari.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QISH DARSLARINING MOHIYATI

**Xudoyberganova Manzura
Eshmetova Shohida**

Xudoyberganova Muyassar
Xorazm viloyati Gurlan tumani

1- AFCHO'DIM ning boshlang'ich ta'lim ustozlari

Annotasiya: Mazkur maqolada ta'lim tizimida olib borilayotgan ishlar va umumta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'qish darslari muammolari xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'qish, metod, innovatsiya, texnologiya, dars, nutq, ona tili, matn.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishganligi va hozirgi kunda amalga oshirilayotgan siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy o'zgarishlar jamiyatimiz ijtimoiy hayotida tub burilish boshlab berdi va ular o'zbek xalqining bundan keyingi taqdirini belgilab berishda muhim rol o'ynaydi.

Ma'lumki, har qanday jamiyatning kelajagi yosh avlodning qanday ta'lim olishiga va qay tarzda tarbiyalanishiga bog'liq. Ana shunday avlodgina mamlakat oldida turgan umumdavlat amaliyotiga molik vazifalarni bajarishga qodir bo'lib, o'z xalqining tarixiy taqdirini belgilab bera oladi. Shunga ko'ra yosh avlodni ma'naviy - axloqiy barkamol inson qilib tarbiyalash davlatimiz oldidagi turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki, faqat ma'naviy barkamol, erkin va ozod insongina kuchli bilim va tafakkur orqali har bir sohada to'la muvaffaqiyat qozona olishi mumkin.

Respublikamiz mustaqilligining dastlabki yillaridan boshlab insonning ma'naviy dunyosiga, uning har tomonlama yetuk bo'lishiga jamiyatning sog'lom turmush tarziga e'tibor har qachongidan kuchaytirildi. Ma'naviy axloqli va komil insonni tarbiyalab, voyaga yetkazish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

Shaxs ma'naviyatini tarbiyalash va rivojlantirish oiladan boshlanadi va maktabda davom ettiriladi. Bolaning eng asosiy vaqti endi maktabda o'tadi. Shuning uchun maktab ta'limini va maktab darsliklarini mukammallashtirish bugungi kunimizning asosiy vazifalaridan biridir.

Ta'lim mazmuni o'quv fani sifatida ona tili oldiga qo'yilgan vazifalarga qarab belgilanadi. Bu vazifalar ko'p qirrali bo'lib, o'quvchilarni aqliy va nutqiy rivojlanishga, ularning atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytirishga va axloqiy tarbiyalashga, oddiy lisoniy bilimlarini o'zlashtirishga, ongli o'qish va yozish malakalarini hamda darslik bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirishga yo'naltiradi. Bu vazifalarning barchasi o'zaro bog'liq holda amalga oshiriladi. Ularni foydali hal qilish zaruriy lisoniy ma'lumotlarni asosli tanlashga, darslikda berilgan o'quvchilar saviyasiga mos nazariy va amaliy matnlarni uyg'unlashtirish ustida ishlashga muvofiq uyushtirish, shuningdek, matnlar sifati, topshiriqlar xarakteri va o'quvchilarning aqliy faoliyatining xususiyatlarini belgilaydigan qator uslubiy sharoitlarga bog'liq.

Yoshlarning nutq madaniyatini shakllantirishda maktabning, xususan, o'qituvchilarning xizmati katta. O'qish darslarida o'qituvchilar o'quvchilarda ona tilining o'ziga xos tomonlariga nisbatan qiziqish uyg'otadilar, mulohazalarini yozishga o'rgatadilar. Chunki yozma va og'zaki nutq madaniyatini egallash ona tili va o'qish darslari orqali amalga oshadi.

«Xalqning madaniy qadriyatlari, ma'naviy merosi ming yillar mobaynida Sharq xalqlari uchun qudratli ma'naviyat manbai bo'lib xizmat qilgan. Uzoq davom etgan qattiq mafkuraviy tazyiqqa qaramay O'zbekiston xalqi avloddan-avlodga o'tib kelgan tarixiy va madaniy qadriyatlarni hamda o'ziga xos an'analarini saqlab qolishga muvaffaq bo'ldi». Yurtboshimizning ushbu fikrlariga qo'shilgan holda yosh avlodga O'qish darslari orqali yaxshi va ifodali o'qish malakalarini shakllantirishga e'tiborini qaratish lozim. Bu o'z navbatida boshlang'ich sinf o'qish darslarida amalga oshiriladi.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Negaki, uning zaminida savodxonlik va ahloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshqa predmetlar ta'limini o'qish ta'limisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. O'quvchi matnni to'g'ri, tez, tushunib o'qish, mazmunini o'zlashtirish bilan ilk bor o'qish darslarida yuzlashadi.

O'qish darslari orqali o'quvchilarning Davlat ta'lim standartlari (DTS) talablari bo'yicha o'zlashtirishlari ko'zda tutilgan o'quv-biluv ko'nikma-malakalari hamda bilimlarni egallashlariga

yo‘l ochiladi. Aynan o‘qish ta’limida insonning, avvalo, o‘zligini, qolaversa olamni anglashga bo‘lgan intilishlariga turtki beriladi. Shu maqsadda «O‘qish kitobi» darsliklariga ona tabiat, atrofimizni o‘rab turgan olam, Vatanimiz tarixi va bugungi qiyofasi, kattalar va bolalar hayoti, mehnatsevarlik, istiqlol va milliy-ma’naviy qadriyatlar, xalqlar do‘stligi va tinchlik kabi turli mavzular bo‘yicha atroficha tushunchalar berishga mo‘ljallangan badiiy, ahloqiy-ta’limiy, ilmiy-ommabop asarlar kiritiladi.

O‘qish darslari savod o‘rgatish davrida o‘quvchilarni bo‘g‘in, so‘z va gaplar bilan tanishtirish va ularni o‘qish, rasmlar asosida hikoya qilish tarzida uyushtirilsa, o‘qish texnikasi egallangandan so‘ng o‘qish muayyan mavzular bo‘yicha tanlangan badiiy, ilmiy-ommabop matnlar yuzasidan olib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Matchonov S. SHojalilov A. Gulomova X. Sariev Sh. O‘qish kitobi
2. Umarova M. , Hakimova Sh. O‘qish kitobi . 3- sinf uchun, T.: 2006 .
3. Umarova M . 3- sinfga o‘qish darslari , T.: O‘qituvchi. 2004.
4. OAV materiallari.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA O‘QUVCHILARNI QIZIQISHINI OSHIRUVCHI USULLAR

Xudayberdiyeva Dildora Sirojevna

Navoiy viloyati, Zarafshon shahar
4-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilar qiziqishini oshiruvchi usullar yoritilgan bo‘lib, ular darslarda foydalanishga tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar: harakat, Aql charxi, interaktiv, vitaminlar, mevalar tilga kirganda...

O‘zbekiston taraqqiyoti uning jahon hamjamiyatida mustahkam mavqega ega bo‘lishi, iqtisodiyot, fan va texnikaning rivojlanishi, milliy ta‘lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilishga bog‘liq. Shuning uchun ham “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” xalq tizimi oldiga zamonaviy, milliy ta‘lim-tarbiya tizimini yaratish uchun asosiy vazifalarni hal etish, avvalo, o‘qituvchining zimmasiga tushadi.

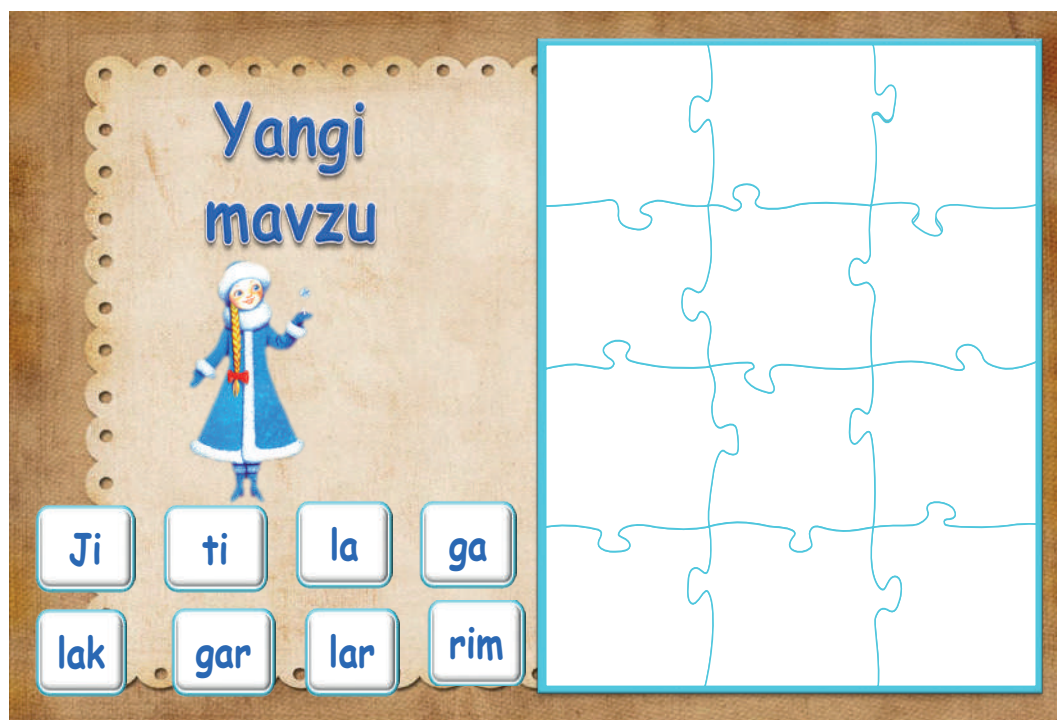
Ta‘lim islohotlarining hozirgi bosqichida vazifalarning muvaffaqiyatli hal etilishida ilg‘or tajribalarni o‘rganish, umumlashtirish, ommalashtirish va amaliyotga tadbiq etish muhim ahamiyatga ega.

Tabiiyki o‘z ishining ustasi, bilimdoni bo‘lgan yuqori samarali pedagogik texnologiyalarni dars jarayonida qo‘llayotgan, individual o‘z ish uslubiga ega, mas‘uliyatli mutaxassislar olib borayotgan ishlar ta‘lim samaradorligini boyitish, rivojlantirish va yangiliklar bilan ravnaq topishida muhim rol o‘ynaydi.

Pedagogik tajriba amaliy faoliyat jarayonida paydo bo‘ladi. Uning mazmuni pedagogik bilim, malaka va ko‘nikma, shaxsning shakllanishi bilan belgilanadi. Ilg‘or pedagogik tajribalarni aniqlashda ma‘lum mezonlarga asoslanish kerak. Bunda eng muhim mezon- o‘qituvchi o‘z pedagogik faoliyatida qo‘llaydigan ta‘lim-tarbiyaning ilg‘or shakl va usullaridir. Bu uni oddiy o‘qituvchidan ajratadigan muhim belgi hisoblanadi.

Darslarini tashkil etishda ham matematika, tarbiya kabi fanlardan foydalanish, darslarni integratsion tarzda tashkil etish o‘z natijasini ko‘rsatmoqda. Ushbu usul va o‘yinlardan foydalangan holda boshlang‘ich ta‘lim darslarini tashkil etishni tavsiya etaman:

O‘quvchilar bilan «Aql charxi» mashqi o‘tkaziladi.

“Интерактив” usul. Bu usul o‘quvchilarda eshitish, ko‘rib tushunish malakasini shakllantiradi. Bunda o‘quvchilar taqdimotdagi rasmlar asosida suhbatlashadi.

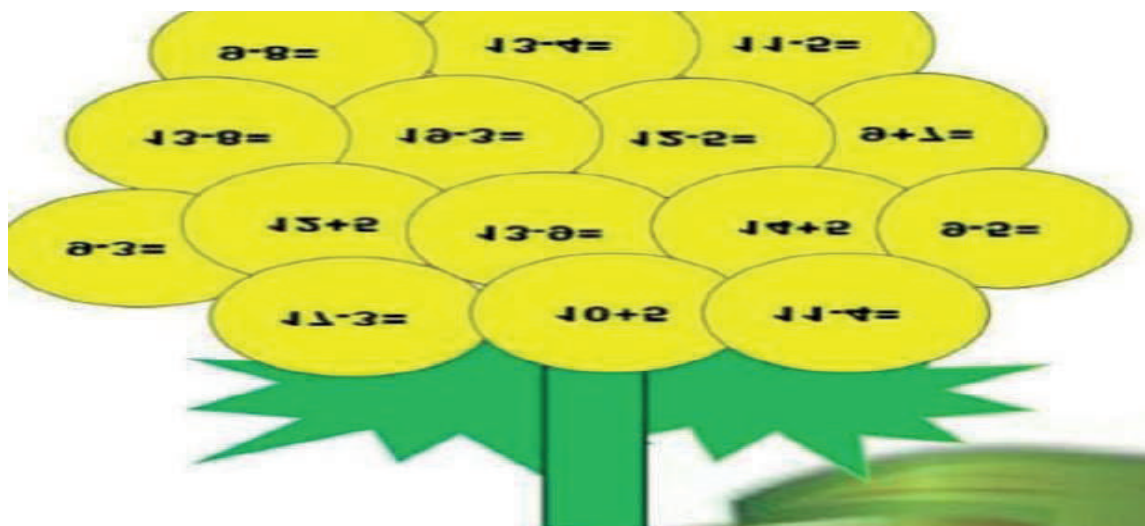
O‘quvchilar bo‘g‘inlarni ketma-ketlikka mos holda qo‘yib, bo‘g‘inlarni to‘g‘ri joylashtiradilar. Rasmda Alisher Navoiyning xalq uchun binolar qurilishida ishtirok etganligi ko‘rsatiladi. Alisher Navoiy haqida ma’lumot beriladi.

“Mevalar tilga kirganda” o‘yini. Bunda mevalar va sabzavotlarning qanday vitaminlarga boy ekanligi, foydasi rasmlar asosida tushuntiriladi.

Aqlni charxlash o‘yini.

“Kim ko‘p uzum yeydi” didaktik o‘yini .

“Harakatda barakat” o‘yini. Bunda o‘quvchilar ham og‘zaki she‘r aytadilar ham undagi raqamlarni qo‘lda ko‘rsatib beradilar.

Bobo sholg‘om ekibdi 1,2,3

Sholg‘om katta bo‘libdi 1,2,3

Rosa to‘plab kuch 1,2,3

Bobo xursand tortibdi 1,2,3

Xulosa qilib aytganda, tajribadan aniqlanishicha ta‘limning sifati o‘quvchilar bilim darajasining yakuniy natijalari bilan belgilanadi. O‘quvchilar amaliy faoliyatda olgan bilimlarini qo‘llay olishi, tayanch bilimlarini tushingan holda idrok etganlari bilan bog‘liq. Har bir ijodkor o‘qituvchi bu jarayonlarni dadaktik jihatdan to‘g‘ri, unumli uyushtirish orqali ta‘limning sifatini ta‘minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ma‘rifat. “O‘rgan-o‘rgat” tadbirlar majmuasi. 2012-yil, 20-oktabr

2. Ma‘rifat. 2011-yil, 29-iyun

3. “Yetti sonining xususiyatlari”. “Shofirkon haqiqati” 1996-yil, 20-mart

PSIXODIAGNOSTIK METODLARNI TO‘G‘RI TANLASH VA O‘TKAZISH TEKNIKASI

Yakubova Shaxnoza

Urganch davlat universiteti o‘qituvchisi

Erkaboyev Inomjon

Yuridik texnikum psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixodiagnostik metodika tushunchasining tahlili, metodikani to‘g‘ri tanlash va o‘quvchilarda o‘tkazish texnikasini shakllantirish yo‘l yo‘riqlari va uslublari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Psixodiagnostika, metodika, metod, validlik, tadqiqot, test, natija, respondent.

Metodikaning ishonchliligi – metodika yordamida barqaror, qat’iy ko‘rsatkichlarni olish imkoniyatlari bilan tavsiflanadi. Psixologik test natijalarini nazorat qilish murakkab omillarga bog‘liq va bu quyidagilardir: asbob-uskunalarining o‘lchov sifati; psixologik testlarning doimiy relevant tavsifi; sinaluvchining ko‘rsatmalarni to‘g‘ri tushunishi; sinaluvchining xulqi, xatti-xarakati; sinaluvchining dolzarb psixologik xolati. Psixodiagnostik tadqiqot jarayonida ushbu omillarning o‘zgarishi o‘lchovning ishonchlilik darajasini pasaytiradi, chunki bu omillarning doimiyligini saqlab turishning imkoni yo‘q, shuning uchun ham psixodiagnost metodikaning yuqori darajada ishonchliligiga amin bo‘lishi juda qiyin. Ushbu omillarning asosiylaridan biri metodikaning o‘zining ishonchliligidir, chunki qolgan omillarning olingan natijalar doimiyligiga ta’siri ancha kamdir.

Psixodiagnostik metodikalarning ishonchliligini ikki xil usul bilan tekshirib chiqish mumkin: Ushbu metodika yordamida xar xil odamlarda olingan natijalarni taqqoslash. Aynan bir xil sharoitda metodikani qo‘llash va undan olingan natijalarni taqqoslash.

Metodikaning aniqligi – psixodiagnostik tadqiqot paytida biror-bir xususiyatni baxolashda ozgina o‘zgartirishga ham javob qaytarish qobiliyatida namoyon bo‘ladi. Metodikaning aniqligini texnik o‘lchov asbob-uskunalarining aniqligi bilan izoxlash mumkin. Masalan: santimetrga bo‘lingan metrdan ko‘ra millimetrga bo‘lingan chizg‘ich bilan aniqroq o‘lchash mumkin.

Psixodiagnostik metodika qanchalik aniq bo‘lsa, o‘lchovning sifati shuncha yuqori bo‘ladi. Ammo amaliy psixodiagnostikada hamma vaqt ham o‘lchovning aniqligi, baxolashning yuqori darajasi talab qilinmaydi. Masalan, butun tadqiqotda tanlama sinaluvchilarni ikkiga bo‘lish kerak bo‘lsa, u xolda qo‘llanilayotgan metodika aynan shunga mos xolda bo‘linishi kerak, undan ko‘pga ham, kamga ham emas. Agar sinaluvchilar beshta guruhga bo‘linishi shart bo‘lsa, u xolda beshta o‘lchov shkalasi bor metodikani qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi va ular beshta punktdan iborat bo‘lishi kerak, masalan «xa», «yo‘qdan ko‘ra xa», «yo xa, yo yo‘q», «yo‘q xadan ko‘ra», «yo‘q» shaklida. Metodikanig bir sifatliqligi ushbu metodika yordamida olingan natijalar qay darajada, aynan bir xususiyatga taalluqli o‘zgarishni o‘lchashi bilan tavsiflanadi. Agar o‘rganilayotgan xususiyatlardan olingan ko‘rsatkichlar, ushbu metodika bilan bog‘liq bo‘lmagan boshqa bir xususiyat ko‘rsatkichlarini namoyon qilsa, u xolda ushbu metodika bir sifatlilik mezoniga mos bo‘lmaydi. Masalan, tadqiqotchini shaxsning xulq motivlarini baxolash qiziqтира, u sinaluvchining xulq motivlariga taalluqli to‘g‘ridan-to‘g‘ri savollar berishi mumkin, u xolda olingan javoblar bir xillik mezoniga mos tushishi kamdan-kam xollarda ro‘y berishi mumkin, chunki sinaluvchi o‘z xulq motivlarini anglagan xolda eksperimentatorga xulqmotivlarining ijobiy tomonlarini ko‘rsatishga harakat qiladi.

O‘quvchi, talabaning faqat bilimlarni o‘zlashtirishini baxolash ham bir sifatlilik mezonini to‘liq qanoatlantira olmaydi, chunki bilimni o‘zlashtirishga hamisha ham oboyektiv baxo qo‘yilmaydi, bunda o‘quvchining bilimlaridan tashqari, uning o‘qituvchi bilan munosabati va o‘quvchining xulqi ko‘rinishi ham namoyon bo‘ladi.

Psixodiagnostikada biror-bir metodikani qo‘llashdan oldin tadqiqotchi ushbu metodikani validligi, ishonchliligi, aniqligi va bir sifatlilik talablariga javob bera olishiga to‘liq ishonch hosil qilishi shart. Aytib o‘tilgan mezonlardan asosiylari: validlik va ishonchlilikdir, agar o‘lchov uskunalari bu ikkala mezonga mos kelmasa, u xolda psixodiagnostikada bu vositalarni qo‘llash umuman mumkin emas. Mabodo metodikaning aniqligi va bir sifatliqligi to‘liq bo‘lmasa ham uni aniq shartlar asosida qo‘llash mumkin. Ammo quyidagilarni unutmaslik zarur:

- noaniq metodika, o'tkazilayotgan eksperiment natijalari biror-bir xususiyatdagi kichik o'zgarishlarni aniqlash imkonini bermaydi;

- metodika bir sifatliqligining to'liq emasligi, hamisha ham aynan baxolanayotgan xususiyatdagi o'zgarishlar darajasi bilan olingan ko'rsatkichlarni taqqoslash imkonini bermaydi.

Metodikaning validligi «Validlik» atamasi Evropa tillaridan olingan bo'lib u quyidagi maononi anglatadi: «to'laqonli», «yaroqli», «mos». Psixodiagnostik metodikaning validlik sifatidagi tavsifi uning aynan o'rganilayotgan psixologik xususiyatga mo'ljallanganligi va ushbu psixologik xususiyatni baxolashga mosligi hamda yaroqliligini ko'rsatib beradi. Metodikaning validlik tavsifi ushbu metodika orqali haqiqatdan ham psixologik sifatni o'lchash mumkin, degan xulosadan tashqari uni qo'llash mumkin bo'lgan sohani va uning sharoitlari haqidagi ma'lumotlarni ham o'ziga qamrab oladi. Psixodiagnostik metodikaning validligi haqida mulohaza qilar ekanmiz, validlikning bir necha turi borligini va ularning har birini alohida ko'rib chiqish hamda baxolash zarurligini qayd etamiz. Validlik – nazariy, amaliy, empirik, ichki va tashqi bo'lishi mumkin.

Nazariy validlik – qo'llanilgan metodika yordamida olingan ko'rsatkichlarni, boshqa metodik vositalardan olingan ko'rsatkichlar bilan ya'ni ko'rsatkichlar orasida nazariy asoslangan bog'liqlik borligini va tadqiqot qilinayotgan sifat ko'rsatkichlari mosligi bilan aniqlanadi. Nazariy validlik bitta nazariyaga tayangan holda, aynan bir xususiyatga tegishli har xil metodikalardan foydalanish natijasida olingan ko'rsatkichlarni korrelyatsiyasi bilan tekshiriladi.

Empirik validlik – sinaluvchining reaksiyasi va xatti-harakatini kuzatish orqali, uning haqqoniy xulqidagi diagnostik ko'rsatkichlarning bir-biriga mosligi bilan tekshiriladi. Agar sinaluvchining xarakterini qo'llanilgan metodika yordamida baxolasak, ushbu odamning hayotdagi xarakter ko'rinishining qo'llanilgan metodikadan olingan ko'rsatkichlar bilan bir xilligini aniqlasak, u holda metodikani empirik va amaliy validli deb hisoblasak bo'ladi. Empirik validlik mezonlari bo'yicha metodika odamlarning amaliy faoliyat natijalari hamda xaqqoniy hayotiy huquqlarining ko'rsatkichlarini taqqoslash bilan tekshiriladi.

Ichki validlik – metodikadagi topshiriqlar, subtestlar, mulohazalarning umumiy maqsadga mosligini anglatadi. Metodikadagi subtestlar, topshiriqlar va undagi savollar qisman butunlay biz o'rganayotgan xususiyatni o'lchay olmasa, u holda ushbu metodika ichki validli emas yoki ichki validlik yetarli darajada emas, deb hisoblanadi. Tashqi validlik ham xuddi empirik validlikka o'xshash, undan farqli tomoni shundaki, sinaluvchining xulqiga taalluqli asosiy tashqi ko'rinishlarning ko'rsatkichlari bilan metodikadagi ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligiga e'tibor qaratiladi. Metodikani tuzish jarayonida darhol uning validligini baxolash juda murakkabdirl. Odatda metodikaning validligini tekshirish va aniqlashda metodika uzoq muddat qo'llanilgandan so'ng u haqida xulosa chiqarish mumkin, chunki yuqorida ko'rsatib o'tilgan validlikning to'rt turi ham tekshirilishi zarurdir.

Validlikning turlaridan tashqari uning mezonlarini bilish ahamiyatga molikdir:

A) Xulqiy ko'rsatkichlar – sinaluvchining har xil hayotiy voqealardagi reaksiya va xatti-harakatlari;

B) Sinaluvchining faoliyatidagi yutuqlari: o'quv, ish, ijodiy va xokazolar;

V) Xar xil nazorat sinov va topshiriqlarning bajarilganligi haqida ma'lumotlar;

G) boshqa metodikalar yordamida olingan ma'lumotlar – validlik tekshirilayotgan metodikaning boshqa metodika bilan bog'liqligining yetarli darajadaliqi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.Xoliqov. “Pedagogik mahorat” Darslik. T-2010. 420b
2. Z.Nishanova, Z.Qurbanova. “Psixodiagnostika va ekspremental psixologiya”. Darslik. T-2011. 304b
3. S.X.Jalilova “Umumiy psixodiagnostika”. O'quv qo'llanma. T-2018. 178b

TALABALARDA O'QISH FAOLIYATINI JADALLASHTIRISHDA GRAFIK ORGANEYZERLARNING AHAMIYATI

Yakubova Shaxnoza

Urganch davlat universiteti

Karimova Nilufar

Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalar o'qish faoliyatini jadallashtirishda grafik organeyzerlarning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek dars foliyatida qo'llaniladigan metodlarning amaliy ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogika, texnologiya, innovatsiya, ta'lim, kreativlik, jarayon, faoliyat, rivojlanish, ijtimoiylashuv.

Zamonaviy ilm – fan va texnika – texnologiyalarning rivojlanishi bilan ta'lim metodlariga bo'lgan munosabat ham o'zgarib, takomillashtib, zamonaviylashib boradi va ular hozirgi zamon didaktikasi hamda xususiy metodikalardagi ta'lim metodlari bilan uyg'un holda shakllantirilib boriladi. SHu sababli ham unga turlicha yondashuvlar bo'lishi ham tabiiydir. Bunda ayniqsa didaktik harakterga ega bo'lganlari muhim ahamiyat kasb etadi va ular pedagogik nazariya doirasida amalga oshirilmog'i lozim. Bu borada ta'lim metodlari nazariy jihatdan yaxshi asoslangan bo'lishi va pedagogik nazariyadan kelib chiqqan bo'lishi kerak hamda uning amaliy ahamiyatiga albatta e'tibor qaratiladi, chunki ta'lim metodlari amalda qo'llanilmasa u foydasiz bir narsaga aylanadi. Ma'lumki, ta'limning amaliy yo'nalganligi ta'lim metodlarining eng muhim talablaridan biridir va u doimo zamon talabidagi dolzarb yo'nalishdir.

Demak, ta'lim metodlarida pedagogik nazariyaning amaliyot bilan bog'liqligini ta'minlashga qaratilgan yondashuv har doim zarur va kerak. Nazariya qancha chuqur va ilmiy bo'lsa, ta'lim metodlari o'shancha samarali bo'ladi. Pedagogik qarashlarda nazariya qancha kam ifodalangan bo'lsa, ta'lim metodlari bu nazariyaga shuncha kam bog'liq bo'ladi. Pedagogika fani maktablar va ta'lim beruvchilarning ilg'or ish tajribalarini umumlashtiradi, an'anaviy ta'limning ilmiy asoslarini ko'rsatib beradi, o'qitishning zamonaviy, samarali metodlarini ijodiy ravishda izlab topishga yordam beradi. SHu sababli ham ta'lim metodlari oldiga quyidagi asosiy talablar qo'yiladi:

1). O'quv materialini o'rganish yo'li fikr yuritishning didaktik materialistik usullarini, milliy mafkuraga hamda milliy qadriyatlarga asoslangan axloq, xulq – atvorning irodaviy sifatlarini shakllantirishga olib kelish kerak. SHu talab nuqtai nazaridan qaraganda, ta'lim metodi tarbiyalovchi harakterda bo'lishi, ya'ni bilimlarni o'zlashtirishgagina emas, balki ta'limning tarbiyalovchilik imkoniyatlarini ishga solishga ham yordam berishi kerak.

2). Ta'lim metodi ilmiy dalillar bilan ravshan va aniq asoslangan bo'lishi lozim. Ana shunda ta'lim beruvchisi, bu metod bilan ishlashda qanday vazifalarni qo'yib, hal qilish mumkinligini va qanday vazifalarni amalga oshirib bo'lmasligini ko'ra oladi. Metodning ilmiyligi ta'lim oluvchilarning ravshan va aniq fikr yuritishini hamda materiallarni o'zlashtirish jarayonidagi dalil – isbot va muhokamalarning maqsadi, vositalari, usullarini, shuningdek, asosiy va ikkinchi darajali natijalarni ham bildiradi.

3). Ta'lim metodlarining tizimlilik ularning samaradorlik darajasini belgilaydi. O'quv materialini o'rganishning har qanday alohida olingan usuli, garchi, shu darsda qo'llanish uchun juda qulay bo'lsa ham, o'qitishning boshqa metodlari bilan birga qo'llanilmaganda ta'lim oluvchilar aqlining o'qishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmasligi mumkin.

4). Ta'lim metodlari oldiga muqarrar sur'atda qo'yiladigan yana bir talab – ularning tushunarli bo'lishidir. O'qitish yo'li ta'lim oluvchiga tushunarli va maqbul bo'lishi, o'quv materialini o'rganish usullari esa uning bilimlarni o'zlashtirishdagi yosh imkoniyalariga muvofiq kelishi lozim.

5). Bolani sezgi organlari orqali bilishga o'rgatish va o'quv jarayonida ko'rsatmali qurollardan iloji boricha ko'proq foydalanish zarurligi ta'lim metodlari oldiga qo'yiladigan muhim talabdir. Ta'lim metodlarini ta'limni ongli va faol shaklda olib borish tamoyili nuqtai nazaridan asoslash zarurligi ham muhim talablardan biridir. Bolaning o'quv mashg'ulotlariga ongli munosabatda bo'lishi, o'quv materili mazmunini ongli ravishda tushunishi, undagi bilish faolligi va qiziqishining darajasi ta'lim beruvchining tushuntirish metodlariga va ta'lim oluvchilarning bilimlarni

o'zlashtirish usullariga bog'liq.

6). Ta'lim metodlari oldiga qo'yiladigan talablardan yana biri – bu bilimlarning asosli va puxta bo'lishidir. Ta'lim metodlari yaxshi natija beradigan bo'lishi lozim. Ta'lim beruvchining tushuntirish va ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish usuli rejalashtirilgan yoki mo'ljallangan natijani berishi kerak. Metodlar bir qancha asosiy guruhlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'z navbatida kichik guruhlar va ularga kiruvchi alohida metodlarga bo'linadi. O'quv – biluv faoliyatini tashkil qilish va amalga oshirish jarayonining o'zi esa axborot uzatish, qabul qilish, anglash va o'quv axborotlarini esda saqlashni hamda olinadigan bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llay olishni nazarda tutishni hisobga olsak, birinchi guruh metodlariga so'z orqali axborotni uzatish va eshitish orqali qabul qilish metodlari og'zaki metodlar; hikoya, ma'ruza, suhbat va boshqalar; ikkinchi guruh metodlariga o'quv axborotlarini ko'rgazmali uzatish va ko'rish orqali qabul qilish metodlari – ko'rgazmali metodlar: tasviriy, namoyish qilish va boshqalar; uchunchi guruh metodlariga o'quv axborotini amaliy mehnat harakatlari orqali berish (amaliy metodlar, mashqlar, laboratoriya tajribalari, mehnat harakatlari va boshqalar) kiradi.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan talablardan biri qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Bunda nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish asosida ma'lum ko'nikma va malakalarni shakllantirish, o'quvchilar tomonidan egallangan bilimlar darajasini baholash o'qituvchidan ta'lim jarayoniga yangicha yondashishni talab etadi. Bugungi kunda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda interfaol metodlardan keng foydalanilmoqda. Bu metodlar o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim oluvchilarda o'quv-bilish faolligini oshirish, ularni kichik guruh va jamoada ishlash, o'rganilayotgan mavzu, muammolar bo'yicha shaxsiy qarashlarini dadil, erkin ifodalash, o'z fikrlarini himoya qilish, dalillar bilan asoslash, tengdoshlarini tinglay olish, g'oyalarni yanada boyitish, bildirilgan mavjud mulohazalar orasidan eng maqbul yechimni tanlab olishga rag'batlantirish imkoniyatiga egaligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. “Interfaol” tushunchasi ingliz tilida “interact” (rus tilida “interaktiv”) shaklida ifodalanib, lug'aviy nuqtayi nazardan “inter” – o'zaro, ikki taraflama, “akt” – harakat qilmoq, ish ko'rmoq kabi ma'nolarni anglatadi. O'qituvchi interfaol metodni qo'llash orqali o'quvchilarning aniq ta'limiy maqsadga erishishda o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatlarni tashkil etish, yo'naltirish, boshqarish, nazorat qilish, tahlil qilish va xolis baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. Interfaol metodlar o'qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish sohasidagi tadqiqotlar deb qaralmaydi, balki bu ta'lim samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, ishlab chiqish hamda usul va materiallarni qo'llash, shuningdek qo'llanilayotgan usullarni baholash yo'li orqali ta'lim jarayonining asoslari va uni maqbullashtirish yo'llarini ishlab chiqishni aniqlash maqsadidagi tadqiqotdir. Til ta'limida bir qancha interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish mumkin. Bulardan, “Konseptual jadval”, “Klaster”, “Venn diagrammasi”, “Insert”, “BBB” va shu kabi o'nlab interfaol ta'lim shakllarini qo'llash maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz. Bu interfaol ta'lim shakllari “Grafik organayzerlar” deb ham yuritiladi. Organayzer inglizcha “tashkil etuvchi, grafik tashkil etuvchi” ma'nosini bildiradi. Axborot texnologiyalari sohasi atamasi sifatida ishlatiladi. Aniqrog'i, Power-point va shu kabi dasturlarda tayyorlanadigan vizual ko'rgazmali namoyish usuli hisoblanadi. Tahliliy ma'lumotlarni ko'rgazmali taqdim etish usullari va vositalari sifatida organayzerlar (grafik tashkil etuvchilar)ning vazifasi muhim hisoblanadi. “Grafik organayzerlar” dars mashg'ulotiga o'qituvchi tomonidan jadvallar to'ldirilib, tayyor holda olib kirilsa, vosita bo'lib xizmat qiladi. Agar bu grafik tashkil etuvchilar dars jarayoniga tayyor holda olib kirilmasdan, dars jarayonida shakllantirilsa, metod bo'lib xizmat qiladi. Masalan, “So'z turkumlari” mavzusi yuzasidan “Klaster” tuzilib, uni tarmoqlab, tayyor holda darsga olib kirilsa, bu o'qituvchi uchun ta'lim vositasi hisoblanadi. “So'z turkumlari” mavzusi yuzasidan asosiy tushuncha yozilib, u o'quvchilar tomonidan tarmoqlansa va bu dars jarayonida amalga oshirilsa, metod bo'lib xizmat qiladi. Ba'zi “Grafik organayzerlar”ni qo'llash yuzasidan mulohaza yuritamiz. “Konseptual jadval” grafik organayzeri. Konsepsiya lotincha conceptio – to'plash, birlashtirish, tizim ma'nosini beradi. Hozirgi kunda qarashlar sistemasi, tushunish ifodasi sifatida ishlatiladi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Innovatsion ta'lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – 81-b.
2. Munavvarov A. K. «Pedagogika». – Toshkent: «O'qituvchi», 1994 yil. – 394 b.
3. Mavlonova R., N.Voxidova. N.Raxmonqulova. «Pedagogika nazariyasi va tarixi». – Toshkent: «Fan», 2010 yil. – 452 b.

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Yuldasheva Shaxodat Kuzyeyva

Xorazm viloyati Yangibozor tumani
4-son umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish texnologiyalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich, matematika, innovatsiya, texnologiya, metod, pedagog.

Zamonaviy didaktika jadal rivojlanib borayotgan jamiyatning ta'limdagi amaliy ishlanmalarni aks ettiruvchi yangi yondoshuvlar bilan boyib bormoqda. Ta'lim berishda o'quvchilarning bilim olish harakatlarini faollashtirish dolzarb muammolardan biridir.

Pedagogik jarayonni tashkil etishda har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish zarur. Pedagogik muloqot o'rnatish uchun zamonaviy innovatsion texnologiyalardan, interfaol metodlardan foydalanib darslarni mazmunli, samarali qilib o'tkazish muhimdir. Interfaol ta'lim metodlari ko'pincha turli shakllardagi o'quv mashg'ulotlari texnologiyalari bilan bir vaqtda qo'llanilmoqda. Bu metodlarni qo'llash mashg'ulot ishtirokchilarining faolliklarini oshirib ta'lim samaradorligini yaxshilashga xizmat qiladi.

Hozirda, biz - pedagoglarning asosiy vazifalarimizdan biri bolalarning mustaqil shug'ullanish malakasini hosil qilish, interaktiv usullardan foydalanib ularning ongi, xotirasi, sezgi, tafakkuri, tasavvurini ishga tushirib, fikrini rivojlantirishga yordam berishdir. Shunda o'quvchilar ta'lim olishda boshqa ishtirokchilar bilan munosabatga kirisha oladilar.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari matematik bilimlarni berishda yangi matematik tasavvurlar, ko'nikma va bilimlarni shakllantiruvchi uslublardan tez-tez foydalanmoqdalar. Matematikaning fan sifatida kiritilishi, o'quvchilarning bilim doirasini, fikrlashlarini mustaqil holda kengaytirishga, o'quvchining o'zida ishonch hosil qilishda, tashqi muhit ta'sirining sanog'iga qiziqishni shakllantirishga, qolaversa, yuqori sinfda o'qish davrida matematikani yaxshi o'zlashtirib ketishga yordam berishi hisobga olingan.

Matematika darsida interfaol metodlarni qo'llashda “Miya hujumi”, “Tez va aniq”, “Ha, yo'q”, “Mozaika”, “Juftingni top”, “Kungaboqar” texnologiyasi usullaridan foydalanish o'quvchilarga o'z fikrlarini ifoda etishga, bir-biri bilan o'rtoqlashishga, mavzuni bir-biridan o'rganishga imkon beradi. Bundan tashqari o'z ustida ko'proq ishlashga o'rgatib, e'tiborni jamlab, kuzatuvchanliklarini oshiradi.

“Miya hujumi” metodida 2 ta rasm beriladi, “Rasmdagi 5 ta farqni top” deb topshiriq beriladi va vaqt beriladi. O'quvchilarning bu mashqni bajarishlari bilan zehnlari aniqlanadi.

“Juftingni top” metodida o'quvchilarga sonlar yozilgan kartochkalarni tarqatamiz. Beshga bo'linadigan sonlar va to'rtga bo'linadigan sonlarga ajrating, deb aytamiz, yoki bir tomonga mevalar, ikkinchi tomonga sabzavotlar, bir tomonga uy hayvonlari, ikkinchi tomonga yovvoyi hayvonlar o'tishi aytiladi. Bunday metod bilan bolalar boshqa fanlarni qay darajada o'zlashtirganliklarini bilib olamiz.

“Ha yo'q” metodida o'qituvchi biror nima (raqam, predmet)ni o'ylaydi. O'quvchilar savol berishadi. O'qituvchi ularning savoliga “Ha”, yoki “Yo'q” deb javob beradi. Mashq yakunlangach qaysi savol chiroyli va mantiqiylik muhokama qilinadi. Bunda o'quvchilar savol berishga, o'zlari javob izlab topishga o'rganadilar. Bilim olishga bo'lgan qiziqishlari rivojlanadi.

Hozirgi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda interfaol metodlardan foydalanilmoqda. Ularni muayyan maqsadlarni amalga oshirish uchun to'g'ri tanlay olish zarur. Buning uchun esa dars jarayoni oqilona tashkil etilgan bo'lishi kerak. Bunda pedagogning hissi juda katta bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bikbayeva N. U. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi.
2. O. U. Avlayev, S.N.Jo'rayeva, S.P.Mirzayeva “Ta'lim metodlari” o'quv uslubiy qo'llanma.
3. Jumayev M. E., Tadjieva Z. G'. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi.

HAMKORLIKDA O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Yuvbasarova Dilraba Qo'zibayevna

Xiva tuman 30-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 956-21-46

yuvbasarovad@umail.uz

Adamova Jamila Eshchanovna

Xiva tuman 30-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (90)738-38-19

adamovaj78@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada hamkorlikda o'qitish texnologiyasini qo'llanilishi va tizimli yondashuvi bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik texnologiya, hamkorlikda o'qitish texnologiyasi, demokratlik, sub'ektiv munosabatlar, tizimli yondoshuv, ta'lim texnologiyasi.

O'tgan asrning 80-yillari ta'lim jarayoniga ko'plab innovatsiyalarni kirib kelishiga asos bo'lgan hamkorlikda o'qitish texnologiyasini amerikalik pedagoglar tomonidan ishlab chiqilgan. Ular bir qancha maktab namoyondalari ilg'or tajribalarini umumlashtirib, tadqiq qilganlar.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish demokratlik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi sub'ektiv munosabatlarda hamkorlikni, maqsad va faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Mazkur pedagogik texnologiya yangicha pedagogik tafakkur, taraqqiyparvar g'oyalar manbai sifatida ko'plab zamonaviy pedagogik texnologiyalar tarkibiga kiradi.

Hamkorlikda o'qitishning asosiy g'oyasi faqat birgalikda biror ish bajarish emas, balki birgalikda o'qishdan iborat.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasining tasnifiy tavsifi:

- qo'llanish darajasiga ko'ra umumpedagogik;
- falsafiy asosiga ko'ra-insonparvar;
- rivojlantirish omiliga ko'ra majmuaviy: bio-, sotsio-, psixogenn;
- o'zlashtirish asosiga ko'ra assotsiativ, reflektor, bosqichma-bosqich;
- mazmuniga ko'ra o'rgatuvchi, tarbiyaviy, insonparvar, umumta'limiy, dunyoviy;
- boshqaruv turiga ko'ra kichik guruhlar sistemasi;
- tashkiliy shakliga ko'ra akademik, yakka, guruhda, tabaqalashtirilgan;
- bolaga yondoshuviga ko'ra rashaxsiy-insonparvar, sub'ekt-sub'ekt;
- boshqaruvchi metodga ko'ra muammoli-tadqiqiy, ijodiy, munozarali, o'yinli;
- o'rganuvchilar darajasiga ko'ra ommaviy. Hamkorlikda pedagogikasiga yo'naltirilgan;
- talab pedagogikasidan munosabatlar pedagogikasiga o'tish;
- ta'lim va tarbiya birligi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasining asosiy g'oyasi o'quvchilarni turli o'quv vaziyatlarida hamkorlikda faol harakatlariga shart-sharoitlar yaratishdir. O'quvchilarning o'quv materiallarini o'zlashtirish imkoniyatlari turlicha: ayrimlari o'qituvchining tushuntirishlarini tez ilg'ab oladi, ayrimlariga qo'shimcha vaqt va tushuntirish ishlari zarur. Bunday o'quvchilar o'quv mashg'ulotlari davomida passiv bo'ladilar. Agar o'quvchilarni 4-5 nafardan kichik guruhlariga ajratib, ishtirokchilarining har biri vazifasi aniq ko'rsatib o'tilsa, bunday vaziyatda har bir o'quvchi o'ziga yuklatilgan vazifa hamda guruh vazifasiga mas'uliyat sezadi. Bunda past o'zlashtiruvchi o'quvchilar ilg'or o'quvchilardan yordam so'raydilar. Hamkorlikda kelib chiqadigan muammolar hal etiladi. Tajribadan ma'lumki, birgalikda o'qish na faqat qiziqarli va oson, balki samarali hamdir.

Hamkorlikda o'qitish turli variantlari mavjud bo'lib, ular uchun umumiy bo'lgan tamoyillar quyidagilar:

guruhlar o'qituvchi tomonidan mashg'ulotdan oldin, o'quvchilarning psixologik moslashuvchanligi e'tiborga olinib tashkil etiladi. Har bir guruhda «kuchli», «o'rtacha», «kuchsiz» va albatta qizlar va o'g'il bolalar bo'lishi kerak;

guruhga bitta topshiriq beriladi va uning bajarilishida guruh a'zolarining har biri vazifasi o'qituvchi yordamida aniqlanadi;

har bir o‘quvchi bajargan ish emas, guruh ishi baholanadi; guruhning qaysi ishtirokchisi guruh topshirig‘i yuzasidan javob berishini o‘qituvchi aniqlaydi. Ayrim hollarda «kuchsiz» o‘quvchi tanlanishi ham mumkin, chunki har bir topshiriqning maqsadi uni bajarilishida emas, balki har bir o‘quvchi tomonidan uning o‘zlashtirilishida.

Hamkorlikda o‘qitishning texnologik jarayoni quyidagi elementlardan tashkil topgan:

o‘quv-biluv masalasini qo‘yish (muammoli vaziyat);

o‘quv maqsadlariga mos o‘quvchilarni guruhlariga bo‘lish;

didaktik materiallarni tarqatish;

guruhlardagi ishlarni rejalashtirish;

topshiriqlarni individual bajarish, natijalarni muhokama qilish;

guruhning umumiy topshirig‘ini muhokama qilish (eslatmalar, to‘ldirishlar, aniqlik kiritish);

Tizimli yondoshuv. Ta’lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini: jaryonning mantiqiyligi, uning barcha bo‘g‘inlarini o‘zaro bog‘langanligi, yaxlitligini o‘zida mujassam etmog‘i lozim.

Faoliyatga yo‘naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta’lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o‘quv jaryonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo‘naltirilgan ta’limni ifodalaydi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo‘llash – yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o‘quvjarayoniga qo‘llash.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari T.: 2006.
2. Urazova M.B., Eshpulatov Sh.N. Bo‘lajak o‘qituvchining loyihalash faoliyati. Metodik qo‘llanma. – T.: TDPU Rizografi, 2014.

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ УЧАЩИХСЯ В СРЕДНЕЕ СПЕЦИАЛЬНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЯХ

Абдувахабова Дилором Абдувахабовна
 Преподаватель 1-категории Навоий
 Абу Али ибн Сино медицинский техникум
 Телефон (90) 2364002

В учебных планах среднего специального, профессионального образования учебная нагрузка делится на теоретические, практические, лабораторные, семинарские и курсовые, как составные части учебного материала. Вместе с тем в зависимости от объёма учебной нагрузки отведены часы на самостоятельные работы учащихся. Самостоятельная работа – это процесс, в котором учащиеся, работая над собой и углубляя полученные знания, осознанно и свободно закрепляют изучаемый материал. Самостоятельная работа имеет большое значение в освоении и закреплении требований учебной программы, в развитии знаний, умений и навыков учащихся. Самостоятельную работу можно провести на любом этапе занятия. Во многих случаях самостоятельная работа планируется в процессе занятия и внеурочное время (в библиотеке, дома). В современной технологической карте занятия требуется выделить отдельное время для закрепления учебного материала. Преподаватель обязан оптимально воспользоваться этим временем. Задания самостоятельной работы заблаговременно готовятся преподавателем и в дифференцированном порядке составляются по следующим трём видам:

1.Задания высокой трудности (сложности) для одарённых учащихся; 2.Задания средней сложности для учащихся средней успеваемости;

3.Задания не очень сложные для слабоуспевающих учащихся.

При делении группы на малые подгруппы надо учитывать, чтобы подгруппа не должна состоять из учащихся разной подготовленности. Если группа делится по этому принципу, тогда в подгруппе работают только отличники, а слабые учащиеся останутся без действия. Самостоятельные работы в аудитории во время занятия должны отвечать следующим особенностям:

- у учащихся должны быть прочные знания для выполнения данного задания; - необходимо дать соответствующие указания и рекомендации для правильного выполнения работы;

- работа должна быть понятно и привлекательно для учащихся;

- самостоятельная работа должна соответствовать учебной программе и служить углублению и закреплению знаний;

- норма времени и критерии оценки должны быть конкретными;

- самостоятельные работы обязательно должны проверяться и оцениваться; - учащиеся должны узнать научную, практическую и воспитательную значимость выполняемой работы.

Проверка самостоятельной работы преподавателем займёт больше времени. Необходимо собрать тетради. Указываются ошибки, и комментируются оценки. Образцово выполненные самостоятельные работы демонстрируются. Желательно, преподавателю надо вести отдельную тетрадь для учета выполнения самостоятельной работы учащимися. Самостоятельные работы, выполняемые учащимися внеурочное время должны быть средней трудности и в следующих формах:

- читать тему, подготовиться к пересказу;

- выполнить задания по изученной теме;

- конспектировать определённые места из учебника;

- составить вопросы, тесты по теме;

- подготовить наглядные пособия, плакаты, схемы, таблицы по изученной теме;

- подготовить реферат, курсовую работу, доклад;

- собрать материал из Интернета, Зиёнета, из дополнительной литературы, из газет и журналов;

- залог развития их логического мышления, формирования у них навыков работы с учебниками и дополнительными источниками.

Литературы:

1.Руководство для педагогов С.А.Убайдуллаева к.м.н доцент Ташкент 2014

2.Амбулаторной медицины.Э.А.Шомансурова к.м.н доцент Ташкент 2014

НАСТАВНИЧЕСТВО КАК ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ МОЛОДОГО СПЕЦИАЛИСТА

Аймбетова Асем Муратовна

учитель математики и информатики

Общеобразовательной школы № 16

Канимехского района Навоийской области

Елеусинова Нурсипат Калдарбековна

учитель математики Общеобразовательной школы № 16

Канимехского района Навоийской области

Аннотация: В данной статье раскрывается роль преподавателя-наставника в духовно-нравственном воспитании и определены и охарактеризованы требования, предъявляемые педагогу школы в подготовке будущих специалистов, обозначены дидактические принципы деятельности преподавателя в указанном выше направлении. Особо подчеркнута необходимость осуществления педагогического сотрудничества с наставниками, обучения их навыкам культуры общения.

Ключевые слова: педагогическое воздействие, духовно-просветительское воспитание, педагог-наставник, требования, принципы, современные знания, нравственные качества, убеждения, культура общения.

Наставничество – одна из наиболее эффективных форм профессиональной адаптации, способствующая повышению профессиональной компетентности и закреплению педагогических кадров. Задача наставника – помочь молодому учителю реализовать себя, развить личностные качества, коммуникативные и управленческие умения. Но при назначении наставника администрация образовательного учреждения должна помнить, что наставничество – это общественное поручение, основанное на принципе добровольности, и учитывать следующее: педагог-наставник должен обладать высокими профессиональными качествами, коммуникативными способностями, пользоваться авторитетом в коллективе среди коллег, учащихся (воспитанников), родителей.

Когда молодой учитель приступает к профессиональной деятельности, он, конечно же, нуждается в поддержке. Поэтому наставнику необходимо обратить внимание молодого специалиста:

- на требования к организации учебного процесса;
- требования к ведению школьной документации;
- формы и методы организации внеурочной деятельности, досуга учащихся;
- практического и теоретического освоения основ педагогической деятельности (подготовка, проведение и анализ урока; формы, методы и приемы обучения; основы управления уроком и др.);

- выбора приоритетной методической темы для самообразования;
- подготовки к первичному повышению квалификации;
- подготовки к предстоящей аттестации на подтверждение или повышение разряда.

Выбор формы работы с молодым специалистом должен начинаться с вводного анкетирования, тестирования или собеседования, где он расскажет о своих трудностях, проблемах, неудачах. Затем определяется совместная программа работы начинающего учителя с наставником. Наставничество – это постоянный диалог, межличностная коммуникация, следовательно, наставник, прежде всего, должен быть терпеливым и целеустремленным. В своей работе с молодым педагогом он должен применять наиболее эффективные формы взаимодействия: деловые и ролевые игры, работу в «малых группах», анализ ситуаций, самоактуализацию и пр., способности принимать решения, умение аргументировано формулировать мысли.

Организация наставничества – это одно из важных направлений деятельности любого руководителя. Человек становится успешным наставником только в том случае, если он эффективно реализует навык наставничества. Руководителю образовательного учреждения следует стремиться к неформальному подходу в обучении педагогической молодежи: обучаю – делаю; делаю – обучаю; формировать общественную активность молодых учителей,

обучать их объективному анализу и самоанализу. Не следует бояться таких форм работы с молодежью, когда они сами становятся экспертами: присутствуют друг у друга на уроках, посещают уроки своих старших коллег, рефлексируют, обмениваются опытом, мнениями.

Администрация школы или учитель - наставник могут создать портфолио молодого специалиста, куда вносятся педагогические находки, достижения, анкеты с отзывами на проведенные уроки и т. д. Это дает возможность увидеть динамику в профессиональном становлении молодого учителя в процессе наставнической деятельности. Портфолио – своеобразный паспорт повышения профессионального уровня педагога, свидетельствующий о его способностях, самоорганизации, коммуникативных навыках, отвечающий его потребности в практической самореализации. Портфолио может вести и сам молодой учитель, отмечая в нем повышение своей профессиональной компетентности и достижения в личностном росте.

КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГА-НАСТАВНИКА

1. Наставник обязан четко представлять цели своей деятельности, знать требования и потребности школы в этой сфере педагогической практики.

2. Наставник должен разрабатывать и предлагать оптимальную программу педагогической помощи каждому молодому педагогу, с учетом его индивидуальных особенностей, уровня профессионализма и коммуникативных навыков.

3. Наставник должен уметь наладить положительный межличностный контакт с каждым своим воспитанником, предложить конструктивные формы и методы взаимодействия.

4. Наставник осуществляет диагностирование, наблюдение, анализ и контроль за деятельностью своего подопечного.

5. Наставник несет моральную и административную ответственность перед самим собой и руководством образовательного учреждения за подготовку молодого специалиста.

6. Наставник обязан быть образцом для подражания и в плане межличностных отношений, и в плане личной самоорганизации и профессиональной компетентности.

ПРАВИЛА ОБЩЕНИЯ С МОЛОДЫМ ПЕДАГОГОМ

Чтобы взаимодействие с молодыми специалистами было конструктивным и приносило желаемый эффект, педагогу-наставнику необходимо помнить о правилах общения, которые необходимо соблюдать.

1. *Не приказывать.* Наставник должен помнить, что фраза, содержащая обязательство какого-либо рода, вызывает протест. В процессе общения с молодыми учителями следует отказаться от фраз типа «вы должны», «вам необходимо», «вам нужно» и т. п. Естественной их реакцией на эту фразу могут стать слова: «Ничего я вам не должен. Как хочу, так и работаю!»

2. *Не угрожать.* Любая угроза – это признак слабости. Угроза со стороны наставника – это еще и признак педагогической несостоятельности, некомпетентности. Угрозы или ультиматум со стороны учителя-наставника провоцируют конфликт. «Если Вы не будете выполнять мои требования, то...» – подобные замечания свидетельствуют о неумении наставника аргументировать свою педагогическую позицию, о непонимании ситуации, об отсутствии дипломатических навыков общения. Этот прием не способствует установлению отношений сотрудничества и взаимопонимания между наставником и подопечным.

3. *Не проповедовать.* «Ваш профессиональный долг обязывает...», «На Вас лежит ответственность...» – эти воззвания чаще всего являются пустой тратой времени. Они не воспринимаются и не осознаются молодыми специалистами как значимые, вследствие их абстрагированности от реальной педагогической ситуации.

4. *Не поучать.* Наставник должен помнить о том, что нет ничего хуже, чем навязывать свою собственную точку зрения собеседнику («если бы Вы послушали меня, то...», «если бы Вы последовали примеру...»).

5. *Не подсказывать решения.* Наставник не должен «учить жизни» молодого учителя. «На Вашем месте я бы...» – эта и подобные ей фразы не стимулируют процесс профессиональной поддержки, поскольку произносятся чаще всего с оттенком превосходства и ущемляют, таким образом, самолюбие молодого педагога.

6. *Не выносить суждений.* Высказывания со стороны наставника типа «Вы должны сменить место работы», «Вы слишком мало внимания уделяете работе» чаще всего наталкиваются на сопротивление и протест молодых учителей, даже в тех случаях, когда они абсо-

лютно справедливы.

7. *Не оправдывать и не оправдываться.* Наставник потеряет значительную долю своего влияния, если будет строить свое взаимодействие с подопечными на основе этих приемов общения. «Вы организовали и провели урок не так уж плохо, как кажется на первый взгляд» – данная форма оправдания, конечно, снимает некоторое напряжение в отношениях, но делает существующую профессиональную проблему менее значимой для молодого учителя.

8. *Не ставить «диагноз».* «Вам нельзя работать в школе, Вы слишком эмоциональны» – такая фраза опытного педагога непременно насторожит молодого учителя и настроит его против наставника.

Список литературы статьи

1. Абдулина О.А. Педагогический мониторинг качества подготовки учителя // Преподаватель, 2005. №3. - С.21-23
2. Абросимова З.Ф. Формирование педагогической культуры будущего учителя. Дисс.на соиск.уч.степ.канд.пед.наук. – Челябинск.
3. Алексашина И.Ю. Основные направления формирования педагогического мастерства в процессе повышения квалификации учителей / Тезисы докладов научно-практической конференции. -Новгород, 1990.-С. 1-2.
4. П.Андрienко Е.В. Подготовка учителя к самоактуализации в педагогической деятельности: Народное образование. 2005, - №12. - С.31-37.
5. Вершловский С.Г. Школа молодого учителя: Методические рекомендации Л.,1994. - 96с.

БИОЛОГИЯ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ТАЛАБАЛАР ТАДҚИҚОТЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ

Атакулова Манзура Нематовна
Навоий давлат педагогика институти
катта ўқитувчиси
(998990814228)
manzuraataqulova98@gmail.com

Анотация: Ушбу тезисда ўқув таълимининг барча шаклларида биология фанини ўқитишда талабаларни тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантиришга қаратилган кўрсатмалар берилган.

Калит сўз: тадқиқот, тадқиқот-конкуринция, тажриба, гербарий, коллекция, флора, фауна, волера, террариум, аквариум, коллекция.

ОТМларда талабалар дастлабки тадқиқот ишларини ўқув режадаги мутахассислик фанларидан бериладиган мустақил ишлар, курс ишлари, курс лойиҳаларини бажарадилар. Бакалаврлар ОТМда ўқишни бошлаган вақтдан бошлаб, ўқув фанлари бўйича чуқурлаштирилган конспектлар тайёрлайди, турли муаммоли вазиятлар учун эсселар ёзади, муайян мавзуларда берилган рефератлар устида ишлайди, қилган ишлари бўйича тақдимотлар тайёрлашни ўрганади.

Биологик таълим жараёнида талабалар тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантиришда турли таълим технологиялардан фойдаланилади. Тадқиқот методикасини ёритишда ОТМ талабалари фаолиятини бир қатор таълим технологиялари асосида муаммоли-мураккаблаштириш ва интеграциялаш орқали ривожлантириш лозимдир.

Умуман, тадқиқотлар олиб боришда жуда кўплаб усуллардан фойдаланилади. Улардан айримлари турли хил фан соҳаларида фойдаланилиши мумкин, аниқ усуллар аниқ бир объектнинг моҳиятини ўрганиш, кўзланган илмий ва амалий муаммони ечиш билан боғлиқ тадқиқот объектининг хусусиятлари ва ўзига хос томонларини (масалан, цитокимё усули хужайраларни, гистокимё усули тўқималардаги кимёвий жараёнларни) ўрганишда қўлланилади[1;] Қуйида илмий тадқиқот ишларини олиб боришда фойдаланиладиган илмий методлар, умум ва умумилмий методларининг мазмуни ҳақида сўз юритамиз.

Илмий методлар - маълум фан тармоғига кирувчи ёки фанлар туташган жойда вужудга келган муайян фан соҳасида қўлланиладиган усуллар тизими. Ҳар бир фундаментал фан, моҳият-эътибори билан, ўз предмети ва ўзига хос тадқиқот усулларига эга бўлган соҳалар мажмуидир. Танланган метод асосида тадқиқот мазмуни аниқлашади. Бир тадқиқот объектини турли методлар асосида тадқиқ этиш ва турли натижага эга бўлиши мумкин[1;].

Биология дарс жараёнларида қўйидагича тадқиқот олиб борилади:

1. Тезкор тадқиқот усули: бу усул кузатиш натижалари ва иккиламчи маълумотларини ўрганиш, уни мақсади мустақил равишда тадқиқот олиб бориш ва тавсифга мувофиқ лойиҳалашдир. Масалан, волераларда кушлар; террариумда амфибия ва рептилияларни; аквариумда сувўтларни кузатиш; табиатда турли хайвон ва ўсимликларни ўсишиб ривожланиши тарқалишини кузатиш ва ҳк.

2. Тажриба синови ўтказиш усули. Бу фаолият тури ўқув машғулотларининг лаборатория ва амалий машғулотлар турини ўз ичига олади.

3. Тадқиқот-конкуринция усули. Бу усул орқали муаммоли вазиятлар, ундаги масалалар ечимини топишда таҳсил олувчилар танқидий ёндашилади: масалан, экология дарсларида табиат муҳофазасига “Қанадай қилиб Оролбўйи кумли чўлларида кум-тупрокнинг кўчишини олдини олиш мумкин?” каби топшириқлар талабаларни бевосита тадқиқотчиликка оид фикрлашга ундайди.

4. Ижодий характердаги топшириқларни бажариш жараёнида талабалар таянч ва ўзлаштирган билимларидан янги вазиятларда фойдаланади. Масалан, «Дарахт танасидаги бир томчи сув билан саёҳат», «Вируслар оламига саёҳат» композициялари, кроссвордлар, тақдимотлар, тарқатмалар ва ҳ.к.

5. Ёзги топшириқлар: табиий объект ва жараёнларни, хайвонларни ҳаракатларини кузатиш, гербарийлар, тўплам (коллекция)лар тайёрлаш.

6. Аудиториядан ташқари тадқиқот фаолияти турлари: биология фанидан олимпиада-

ларга, мусобақаларга тайёргарлик кўриш ва қатнашиш, ўқув экспедицияларида қатнашиш, ижодий ишлар, рефератлар ёзиш, Start-IP, инновацион лойиҳалар тайёрлаш, малакавий амалиёт натижаларини тўплаш ва таҳлил қилиш кабилар аудиториядан ташқари тадқиқот фаолияти турларига мисол бўлади[2;].

Шундай қилиб, биология таълими жараёнида талабалар тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантиришда турли метод шакл ва воситалардан фойдаланилади. Шу билан бирга биология таълими жараёнида талабалар тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантириш технологиялари ҳам уларни мазкур соҳа бўйича етарли тажрибага эга бўлишида муҳим аҳамият касб этади.

Педагогика олий ўқув юртларида биология фанини ўқитилишини янада такомиллаштириш ва тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантиришни янгича усулларини ишлаб чиқиш ҳозирги замон талабларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Толипова Ж.О., Ғофуров А.Т. Биология таълими технологиялари. – Т.: Ўқитувчи, 2002.
- 2.Таълимда тадқиқотчилик технологияларидан фойдаланиш. Тошкент-2013. ЎзРХТВ. Республика таълим маркази.

ТАБИЙ ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА PISA ТЕСТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ

Бобожонова Гулнора Абдулла қизи

Янгиариқ тумани

7 -сон мактаб биология фани мутахассис ўқитувчиси

Сапаева Тозагул Комиловна

7-сон мактаб 2 тоифа кимё фани

Ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада замонавий педогогик технологиялардан фойдаланган ҳолда ва PISA табиий фанлар (кимё ва биология) тестларини ўргатишнинг йўллари ҳақида фикр юритилади.

Калит сўзлар: PISA, Биология кимёвий назария, технология, интерактив, психология

Хозирги кунда барча соҳани информатикасиз тасаввур қилиб бўлмайди. Шу жihatдан замонавий илмий техника ва ахборот технологиялари ривожланиши билан бирга сифатли билим олиш ва ўқитиш услублари ҳам ҳар томонлама ўзгариб бормоқда. Шу жараёнлар натижасида, ҳукуматимиз ҳар томонлама оқил билимдон ишбилармон келажак ёшларнинг ўзиб улғайишини кўзламоқда. Бунинг учун таълими йўналишида жаҳон стандартларига жавоб бера оладиган янги қонун ва лойиҳалар устида иш олиб бормоқда. Ўқувчи буюк келажакни яратувчи янги технологияларни ҳаётга татбиқ этувчи ва қоинотни забт этувчи шахсдир.

Кимё ва биология фанини ўрганиш жараёнида тақдим этилаётган маълумотлар ўқувчиларнинг мустақил онгини шакллантиришга имкон беради. Табиий фанларни ўқитишда қуйидаги асосий жараёнларга аҳамият бериш зарур. Булар қуйидагилардан иборат:

1. Мактабларда биология фанини ўқитиш давр талаблари даражасида амалга ошириш имконини берадиган объектив шарт шароитларнинг яратилиши (биология ва кимё фанини ўқитиш жараёнининг замонавий ўқув жиҳозлар, техник воситалар, дарсликлар ва кўргазмалар куруллар билан таъминланишига эришиш)

2. Кимё фани ўқитувчиларининг мустақил билим ва педагогик маҳоратларини ошириб боришлари учун шароит яратиш.

3. Биология фанини янгилаш ўқитиш самарадорлигини яратиш

4. Дарсларни ўқувчилар билан янгилаш педтехнологиялар методларда олиб бориш.

5. Ўқувчиларда фанни ўқитиш жараёнида замонавий дарслар бўйича куниكم ва малакаларни шакллантириш.

Кимё ва биология дарсларини олиб борганда қуйидаги шакл ва метод воситаларидан фойдаланиш мумкин: маъруза, маъруза мунозара, семинар, давра суҳбати. Амалий машғулот шаклида эса қуйидаги дарс методлари: муаммоли вазиятларни ҳал қилиш, лабаротория, ақлий ҳужум, муаммоли ечим қаби методлар қўллаш мумкин.

Ҳозирги кунда табиий фанлар ва математика информатика фанлари PISA дастури бўйича олиб борилмоқда. Хўш ушбу дастурнинг мақсади нима? У қандай зарурият туфайли пайдо бўлди? 21 аср информацион технологиялар асридир. Бу аср ўз мутахассисларидан умуман олдингидан фарқ қилувчи компетенцияларни талаб қилади. 20 асрда ва ундан олдин кучли хотира, энциклопедик ўз соҳасида иложи борица кўпроқ маълумотни билган мутахассислар юқори кадрланган бўлса, энди бу билимлар ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлмай қолди. Қидирув тизимлари, онлайн энциклопедиялар, соҳалар бўйича мукамал онлайн маълумотлар базалари яратилдики, энди бу маълумотларни элаб қолиш зарурияти иккинчи планга тушиб қолди. Ҳозирги замон мутахассисида бу билимларни таҳлил қилиш, улардан янги маълумотларни ҳосил қила олиш, халқ тили билан айтганда “қоса тагидаги ним қоса” ни кўра олиш компетенцияси биринчи ўринга кўтариляпти. PISA тестлари худди шу ўзгаришларни таълим тизмида акс эттириш, мактаб ўқувчиларининг ҳақиқий ҳаётда керак бўладиган ҳодисаларни таҳлил қилиш, улардан хулоса чиқариш ва мулоқатга киришиш кўникмаларини қай даражада эгаллаётганини, таълим тизимининг бу ўзгаришларига қанчалик мослашаётганини аниқлаш мақсадида ўтказилади.

PISA тест таркиби

PISA тестлари олтига йўналиш бўйича ўтказилади: Ўқиш, математика саводхонлиги, табиий илмий фанлар, креатив фикрлаш, ҳамкорликда муаммоларни ҳал қилиш ва молиявий саводхонлик йўналишлари. Тестларда асосий эътибор ўқувчиларни мазкур йўналишлар бўйича энг асосий тушунарли билиш, базавий билим ва кўникмаларни эгаллагани, улардан ҳаётий вазиятларда фойдалана олишига қаратилади! Бу тестларда ўқувчиларнинг дарс давомида аниқ мавзулар бўйича ўрганган билимларини синовдан ўтказиш назарда тутилмаган!

PISA синовларида тўрт хил синов усулидан фойдаланилади:

1. Бир жавобли тестлар;
2. Бир нечта жавобли тестлар;
3. Қисқа ёки батафсил жавоб ёзиладиган саволлар;
4. Бирор муаммонинг ечими бўйича (одатда бундай саволларда текширувчида умумий жавоблар бўлади, ўқувчи жавоби тест тузувчи жавобига айнан мос келиши талаб қилинмайди, Ўқувчи ижодкорлиги қўллаб қувватланади).

Фойдаланилган адабиётлар

- 1) Толипов У.Қ Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг тадбиқий асослари Бухоро, 2008.
- 2) Икромов Х.З. Ахборот ва коммуникация технологиялари Т., ЮНЕСКО, 2004.
- 3) Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат .Т., 2003

ОЦЕНОЧНАЯ ЛЕКСИКА И СРЕДСТВА ЕЕ ПРОЯВЛЕНИЯ

Дусчанова Гулноза Тангриберггановна

Хоразм вилояти Урганч шаҳар

22-сон умумий ўрта таълим мактаби

рус тили ва адабиёти фани ўқитувчиси

Аннотация: В статье рассматриваются средства проявления оценочной лексики в текстах публицистического характера на примере газет.

Ключевые слова: оценка, лексика, эмоциональная окраска (лексика), газетизмы, оценочная лексика, публицистический стиль.

Актуальность выбранной темы статьи заключается в следующих аспектах. Главная задача языка - отразить объективную действительность. Передать информацию и описать предметы и явления окружающего мира возможно только с учетом взаимодействия его с человеком, деятельность которого связана с оценкой. Особенно четко это прослеживается в публицистическом стиле газет.

Большинство слов в русском языке не только определяют понятия, но и выражают отношение к ним говорящего, то есть оценивают его (оценочность). Эмоциональная окраска слова может выражать как положительную, так и отрицательную оценку называемого понятия. Поэтому эмоциональная лексика называется еще оценочной. Однако целесообразно отметить, что понятия «эмоциональный» и «оценочный» не тождественны, но тесно связаны. Некоторые эмоциональные слова (например, междометия) не содержат оценки. А существуют слова, в которых оценка является сутью их смысловой структуры, но их не относят к эмоциональной лексике: например: хороший, плохой, радость, гнев, любить, страдать. Особенность эмоционально-оценочной лексики - это «наложение» эмоциональной окраски на лексическое значение слова, но не сведение к нему.

Оценка - это умственный акт, неразрывно связанный с мыслями и эмоциями, вербализуемыми в слове и речи.

В «Словаре лингвистических терминов» понятие «оценка» - это «суждение говорящего, его отношение – одобрение или неодобрение, желание, поощрение и т. п.»

Н. В. Ильина определяет термин «оценка» следующим образом: «Оценка – умственный акт как результат взаимодействия человека с окружающей его действительностью. Человек оценивает способность какого-либо объекта удовлетворять его потребности, желания, интересы или цели» [10, с. 63]. Когда человек находит полезность, привлекательность, доброту, красоту предмета или его свойства, то он осуществляет его оценку.

Современное общество в большой степени подвержено оценочной деятельности сознания в культуре, и это явление можно проследить, проанализировав оценочную лексику русского языка. По данным многих научных исследований ее в русском языке более 40%. Ввиду этого ученые стали проявлять больший интерес к этой области лексикографии, что подтверждает вышедший в Москве в 2001 году «Словарь: эмоционально-экспрессивные обороты живой речи» В. Ю. Меликяна и в 2011 году в Казани «Аксиологический фразеологический словарь русского языка. В Словаре «ценностей и антиценностей» Л. К. Байрамовой описывается один из разделов оценочных средств языка - оценочная фразеология.

Однако на данный момент нет словаря, представляющего оценочную лексику современного русского языка и не дающего расширенную систематизацию и унификацию оценочной лексики с такими пометами как: «одобрительное», «хвалебное». Например: богатырь (одобрительное), герой (хвалебное) и т. п.

Важно заметить, что сегодня газеты - это идеальный объект изучения оценочной лексики. При рассмотрении стилевой стороны языка газеты как целостной совокупности стилистико-функциональных явлений, В. Г. Костомаров выделяет слова как оценочные и интеллектуализованные начала в противопоставлении друг другу. Данное деление подразумевает взаимодействие двух основных функций газеты: информационной и воздействующей. Эти функции неравномерно распределяются и соответствуют двойственной природе газеты: как информирующей, так и убеждающей и воздействующей.

Информирующая функция газеты по характеру использования языковых средств

имеет научно-деловой стиль с чертами фактологичности, документальности в передаче информации.

Убеждающая и воздействующая функция имеет открыто оценочный, ярко публицистический характер и направлена на агитационное воздействие. По определенным параметрам данная функция уподобляет газету с художественной прозой.

Целесообразно отметить, что в современных газетах приоритетны именно факторы оценки, воздействия, это подтверждают, в частности, газеты в которых информационным материалам объективного характера обычно предшествует краткая и сжатая экспрессивно-эмоциональная информация.

Основной источник экспрессивности - это фактор оценочности. Газета непрерывно и постоянно выискивает оценочные средства выражения. Установка на оценочность изложения - одна из главных в языке газеты. В других функциональных стилях проблема оценочности не настолько актуальна, как в публицистике.

Поэтому репертуар оценочных средств публицистики исключительно богатый и разнообразный. Кроме собственно оценочной лексики в газетно-публицистической речи в функции оценки используются различные лексические разряды:

1) Разговорно-просторечная лексика: «Ограждая по периметру арендованную площадь, строители, которых я нанимал, в нескольких местах отступили от плана - не хотели петлять между деревьями... Разъясните, пожалуйста имею ли я право, выкупая арендованный участок, выкупить и те несколько самовольно захваченных квадратных метров?»

2) Книжные, высокие слова: «Душа болит, когда вижу разрушенное село... Уверен, что мы не имели бы такой высокой цены на сельскохозяйственную продукцию. А так все пошло прахом!» «Сейчас существуют сотни филиалов-миражей и других учебных заведений, у которых отсутствует аккредитация»

3) Архаизмы.

4) Специальная лексика в переносном значении: «В адвокатской конторе, в которую я обратилась, лишь развели руками: раз ничего не получается, живите вместе. Неужели мы так и будем жить, как сиамские близнецы?» и другие разряды.

Активно используются в газетно-публицистической речи и различные словообразовательные и грамматические средства экспрессивно-оценочной окраски: разговорные конструкции, присоединительные, разные эмоционально-оценочные предложения, средства эмоционального (риторического) синтаксиса и т.д.

Газета использует социально значимые, социально-оценочные средства. Социальную значимость слова в языке газеты с точки зрения производителя речи, в том, что оно принадлежит как автору, так и редакции, и организации, политика которой выражена в газете.

Каждое газетное слово «освещает» авторитет коллектива, издающего, редактирующего печатный орган. Принцип социальной оценочности, социальной значимости языка газеты способствует отбору речевых средств с целью выразить не индивидуальную, а, прежде всего, социальную оценку фактов, явлений, событий. Преимущественно газета использует социально значимые и социально закрепленные речевые средства, не теряющие от этого публицистической эмоциональной силы, выразительности.

Газета не только отбирает из языка социально-оценочные средства, но и сама «производит» их. Так, например, задача писателя-романиста - изобразить, нарисовать, показать действительность созданными им картинами, персонажами, выразить свои симпатии и антипатии. Так и задача публициста - прямо и открыто сагитировать, убедить, пропагандировать. В случае с писателем-романистом функция убеждения, оценки вторична. А публицист ставит эту функцию на первое место, она выражена в слове, в его предметном значении, эмоциональных и оценочных оттенках.

Часть газетной оценочной лексики формируется из различных лексических разрядов: книжной, «высокой», устаревшей лексики, разговорных и просторечных слов, специальной лексики и т.д. Большинство подобных слов становятся характерной принадлежностью газетного словаря, приобретая характер «газетизмов», или своеобразных газетных терминов, регулярно используемых в определенных речевых ситуациях для называния определенных предметов, явлений, понятий.

Список использованной литературы:

- 1) Народная трибуна. – 2010, 14 июля. – № 28 (1057). – с. 8.
- 2) Народная трибуна. – 2010, 7 июля. – № 27 (1056). – с. 8.
- 3) Сорока-Крым. – 2018, 4 июля. – № 22 (759). – с. 24.
- 4) БОСПОР Крым. – 2014, 9 января. – № 2. – с. 13.
- 5) БОСПОР Крым. – 2014, 23 января. – № 4. – с. 13.
- 6) Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды [Текст]; под ред. Д. Э. Розенталя. – М., 1980.
- 7) Костомаров, В.Г. Русский язык на газетной полосе [Текст] / В. Г. Костомаров. – М., 1971.
- 8) Смирнова Л. Г. Лексика с оценочным компонентом значения в современном русском языке – Смоленск, 2008.
- 9) Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1966. –

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ПЕРЕХОДЕ РУССКИХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ УЧАЩИХСЯ В ШКОЛЕ

**Мадаминов Хикмат Рахимович,
Собирова Шарофат Рузметовна**
учителя русского языка
средней школы № 4 Хивинского района

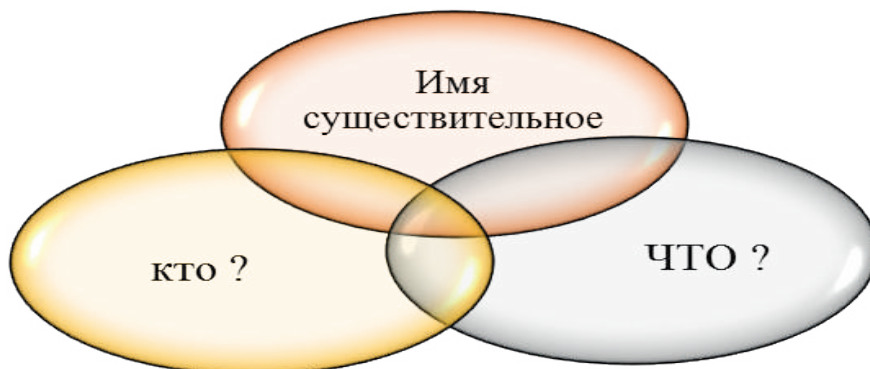
Аннотация: В данной методической статье организация урока в сочетании с современными педагогическими технологиями позволяет использовать педагогические технологии в обучении русскому языку и формировать знания, умения и навыки, необходимые для проектирования учебного процесса.

Ключевое слово: родной, учащийся, устный, письменный, учебный.

Интерактивное обучение поможет создать такие условия, при которых ребёнок почувствует свою успешность. Интерактивное обучение подразумевает процесс взаимодействия учителя и ученика, учеников между собой, при котором важно умение вести диалог, наладить понимание между теми, кто учится и между тем, кто учит. Таким образом, интерактивные приёмы и методы обеспечивают коммуникабельность, высокую мотивацию, развивают фантазию, поднимают командный дух, помогают научиться отстаивать свою позицию в грамотном споре. Материал для данной статьи включает в себя примеры разнообразных заданий, а именно: – тесты, – кроссворды, – филворды, – логические задания на установление соответствия или закономерности, – задания для словарной работы, – описание проектов.

Задания составлены с учётом требований образовательных стандартов второго поколения и направлены на формирование у школьников универсальных учебных действий. Содержание заданий поможет проводить постоянную диагностику качества знаний учащихся. При изучении какой-либо темы обучающиеся получают возможность качественно усвоить новый материал, оценить свои знания, дать оценку знаний одноклассников, а учитель сможет отследить ошибки по каждой конкретной теме каждого конкретного ученика и сделать коррекцию.

Диаграммы Венна – это схема с пересекающимися кругами, которая показывает, как много общего имеют различные множества. Для построения диаграммы Венна выбирают несколько групп объектов и размещают их в отдельных кругах, при этом в область пересечения кругов попадают объекты, совмещающие в себе свойства данных множеств. Приведем простейший пример. Допустим, у нас есть две группы объектов — световые устройства (обозначим их в первом круге) и энергосберегающие технологии (обозначим их во втором круге). В данном случае область пересечения кругов будет охватывать объекты, которые можно отнести и к первой, и ко второй группе, то есть энергосберегающие световые устройства. Диаграммы Венна с успехом применяются в математике, логике, менеджменте и других прикладных областях для сопоставления каких-либо множеств и установления взаимосвязей между ними. Единственный минус таких диаграмм — они могут быть использованы лишь для определения общих качеств рассматриваемых объектов и не дают информации о количестве объектов. имя существительное

Использованная литература

1. Арсирий А.Т. Занимательная литература по русскому языку: Кн. для учащихся / под ред. П.П. Крысина; Худож. О.С. Василькова. – М.: Просвещение, 1995. – 383с.

2. Русский язык. 5 класс. Интерактивные дидактические материалы. Тесты, кроссворды, филворды, логические задания, словарная работа: Методическое пособие с электронным интерактивным приложением / Авт.- сост. И.П. Белоконева, И.Н. Городкова. – М.: Планета, 2013. – 144 с.

ДАТЬ МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ «АССОЦИАТИВНЫЕ КАРТЫ» В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В ШКОЛЕ

Мадаминова Саида Раджабовна

учитель русского языка и литературы школы
№24 Ханкайского района Хорезмской области

Аннотация: Интерактивные методы обучения в настоящее время являются наиболее распространенными и широко используются во всех типах образовательных учреждений.

Ключевые слова: интерактивный, современный, педагогический, образовательный, методический.

Также как мозг хранит информацию при помощи древовидных связей, так и учеба наиболее эффективна, когда связи установлены и сформированы. Ассоциативные Карты отражают эти связи и являются полезным инструментом планирования и переработки. Они могут быть применимы к различным стилям восприятия информации, таким как визуальные и кинестетические, и поощряют учеников к тому, чтобы размышлять о связях в учебном контексте. Ассоциативные карты заставляют учеников использовать оба полушария мозга. Если их карты использовать для планирования, то их можно развить и продолжить по мере обсуждения. Смотрите также Колесо Последствий и Стратегию Рыбьей Кости, как дополнительные упражнения, в которых предлагается подумать о причине и следствии.

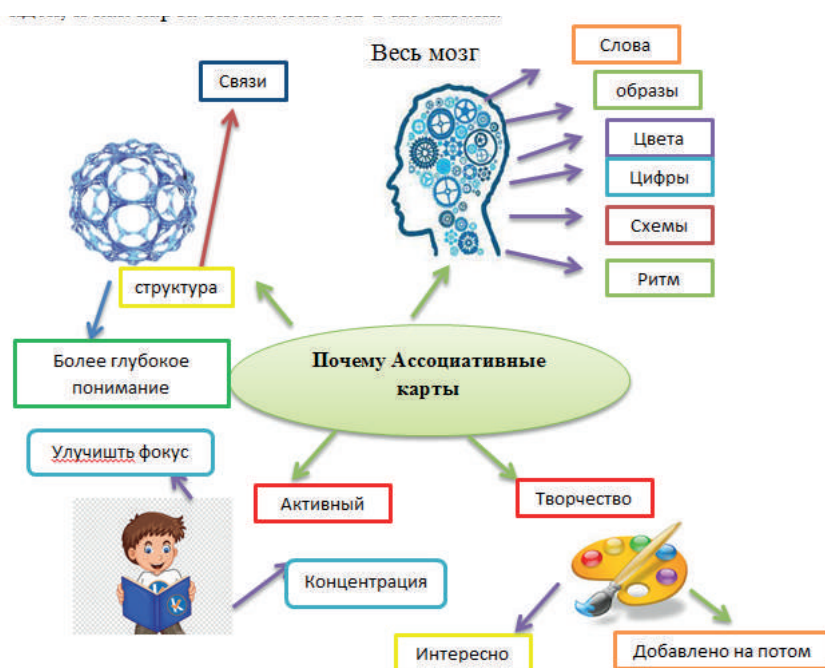
1. Ученики пишут основную тему или вопрос в центре большой страницы.

2. Используя ветки, ученики рисуют основные идеи вокруг центральной концепции, связывая их с центром. Ученики могут использовать различные цвета для каждой основной идеи и маркеры, чтобы выделить ключевые слова и концепции. Ученики также могут добавлять рисунки, чтобы развить визуальный аспект на карте.

3. Ученики рисуют маленькие веточки, чтобы выделить идеи, связанные с главной веткой.

4. Если использовать эту игру в качестве средства повторения, ученики могут использовать ассоциативную карту в качестве трамплина для более обширного повторения. Они, например, могут составить заметки для повторения на открытке - одна открытка для каждой веточки. Эти открытки могут содержать те же самые цвета и изображения, которые относятся к веточкам на ассоциативной карте.

5. Обсуждение после завершения ассоциативной карты может подтолкнуть учеников к размышлению о том, почему они сгруппировали определенные идеи, и как карта внесла ясность в их мысли.

Список литературы

1. Долбик, Е.Е. Подготовка разноуровневых заданий по русскому языку // Русский язык и литература. 2008. № 7. С. 14-17.
2. Тихонов, А.Н. Новый словообразовательный словарь русского языка для всех, кто хочет быть грамотным. М.: АСТ, 2014.

DAVLAT XIZMATCHILARIDA BOSHQARUVGA OID KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK PEDAGOGIKASI IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH

Ismailova Shamsiya Kurultaevna

O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi
akademiyasi dotsenti, p.f.n,
+998(99)5530081;
shamsiya2021@mail.ru

Ismoilova Xayriniso

Xorazm viloyati, Urganch shahri
1 son umumiy o'rta talim maktabi
informatika va A T fani o'qituvchisi
+998(91)9143404
khayriniso@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola rahbar kadrlar malakasini oshirish tizimida pedagogik jarayonni innovatsion tashkil qilishning didaktik masalalariga bag'ishlangan. Xususan, mualliflar hamkorlik pedagogikasining rahbar kadrlarda boshqaruvga oid zarur kompetensiyalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari to'g'risida batafsil to'xtalganlar.

Kalit so'zlar: kadrlar malakasini oshirish tizimi, hamkorlik pedagogikasi, boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish, didaktik jarayon, innovatsion texnologiyalar.

Jamiyatimiz rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari boshqaruvga oid keng qamrovli kasbiy tayyorgarlikka ega, ma'naviy-axloqiy rivojlanish darajalari yuqori bo'lgan raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash zaruratini ilgari suradi. Bugungi kun mutaxassisidan boy dunyoqarash egasi bo'lish, mantiqiy va tanqidiy tafakkur qila olish, o'z mehnat faoliyatini ilmiy va innovatsion tashkil qilish bilan birga ijodiy takomillashtirish, ishning sifat ko'rsatkichlarini ta'minlash, yuksak salohiyat talab qilinadi.[1] Qachonki mutaxassisda ilmiy salohiyat yuqori bo'lish bilan birga o'z ish faoliyatini to'g'ri tashkil qila olasa, ish vaqtidan unumli foydalanish muloqotchanlik, hamkorlikda ishlash, moslashuvchanlik kabi bir qator ijtimoiy-kasbiy sifatleri tarkib topgan bo'lsa, Vatanimiz ravnaqiga o'z hissasini qo'shadi, jamiyatimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlaydi. Bularning barchasi rahbar kadrlar malakasini oshirish kurslarida ta'lim jarayonlarini innovatsion tashkil qilish zaruratini ilgari suradi.

Malaka oshirish kurslarida ta'limni innovatsion tashkil qilishdan maqsad tinglovchilarning bilimlarni ongli va faol o'zlashtirishlariga erishish, ularda samarali qarorlarni qabul qilish malakalarini takomillashtirish, pirvard natijada ularda boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirishni nazarda tutadi.

Zamonaviy ta'lim tizimining turli innovatsion yo'nalishlari ichida hamkorlikda ta'lim texnologiyasiga to'xtalishga qaror qildik. Bizning fikrimizcha, ushbu ta'lim texnologiyasini kadrlar malakasini oshirish tizimiga osonlik bilan tadbiq qilish mumkin. Ushbu texnologiya rahbar kadrlar boshqaruv kompetensiyalariga oid Davlat talablarida belgilangan ta'lim mazmunini o'zgarishiga olib kelmaydi, pedagogika, didaktika, psixologiya, o'qitish metodikalarining mavjud yutuqlarini qo'llash imkonini beradi; ushbu texnologiya falsafiy, psixologik, ma'naviy jihatdan gumanistik mazmunga ega.[2] Nafaqat o'quv materialining barcha tinglovchilar tomonidan muvaffaqiyatli o'zlashtirilishini ta'minlaydi, balki ularning jamiyat boshqaruvida muvaffaqiyatli ishtirok qilishiga asos bo'ladi, ularda mustaqil qarorlar qabul qilish, hamkorlikda ishlash, samimiylilik, kommunikabellik, bir-birini qo'llash, yordam berish sifatlarini shakllantiradi.

Ushbu texnologiyani an'anaviy ta'lim sharoitlariga osonlik bilan tadbiq qilish mumkin. Lekin bunda o'qituvchidan ta'lim jarayoniga yangicha yondashuv talab qilinadi. Ya'ni pedagogik jarayonda asosiy tinglovchi shaxsi ekanligi, bunda uning ta'limiy faoliyati, bilimlarni mustaqil egallash, o'zlashtirilgan bilim va malakalarni amaliy faoliyatda mustaqil qo'llash birinchi o'ringa qo'yilishi, tayyor bilimlarni o'zlashtirish emas, balki birgalikda fikr-mulohaza qilish, munozaralar o'tkazish, o'z tanqidiy fikriga ega bo'lish, rahbar shaxsining jismoniy, ruhiy, ma'naviy xususiyatlarini yaxlit hisobga olgan holda, har bir tinglovchida zarur ijtimoiy sifatlarini

rivojlantirishni e'tiborga olishi juda muhimdir.[4]

Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida hamkorlikda ta'lim texnologiyasi ko'pdan qo'llanilib kelinadi. Bu oya ilk bor D.Dyui tomonidan XX asrning 20 yillarida ilgari surilgan. Lekin ushbu texnologiyaning metodik tavsifi 70 yillarning oxiri, 80 yillarning boshlarida dunyoning turli mamlakatlari pedagogik matbuotida Buyuk Britaniya, Kanada, G'arbiy Germaniya, Avstraliya, Gollandiya, Yaponiya va Isroilda paydo bo'ldi.[4]

Hamkorlikda ta'lim texnologiyasining asosiy g'oyalari Amerikaning Djon Xopkins universitetining 3 guruh pedagog-olimlari tomonidan batafsil ishlab chiqilgan.(Robert Slavin, 1990). Bundan tashqari 1978 yilda Kaliforniyalik Djon Aronson boshliq olimlar guruhi tomonidan, 1987 yilda Minnesota universitetidan Rodjers Djonson va Devid Djonsonlar boshliq olimlar guruhi tomonidan, 1988 yilda Tel-Aviv universitetidan Shlomo Sharan boshliq olimlar guruhi tomonidan ishlab chiqilgan.[2]

Shimoliy Amerika, Isroil va Yevropa olimlari tomonidan taklif qilingan hamkorlikda ta'lim texnologiyalarining umumiy tamoyil va yondashuvlar birlashtiradi. Biroq ular bir-biridan ba'zi jihatlari bilan farq qiladi. Amerikalik olimlar tomonidan taklif qilingan hamkorlikda ta'lim o'quv dasturlarida ko'zlangan akademik bilimlarni, tushuncha, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratsa, Yevropa va Isroil olimlari ta'limiy faoliyatni mustaqil tadqiqotchilik, diskussiyalar tashkil qilish bilan boyitadi. Lekin ushbu texnologiyaning har bir varianti bir-birini to'ldiradi.

Malaka oshirish tizimida o'quv axborotlari asosan o'qituvchi bayoni orqali idrok qilinadi. Bu esa ma'lumotlarni bir yoqlama o'rganishga olib keladiki, muammo tahlilida tinglovchining ishtiroki kuzatilmaydi. Bu esa keyinchalik mutaxassisga kasbiy jarayonda, shuningdek, boshqaruv faoliyatini amalga oshirganda bir qator qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ya'ni nazariya va amaliyot bog'liqligi ta'minlanmaydi, tinglovchi o'rgangan bilimlarini kasbiy jarayonda keng va ijodiy qo'llay olmaydi.

Hamkorlik texnologiyasi asosida mashg'ulotni tashkil qilish orqali tinglovchilar haqiqatni birgalikda izlaydilar, buning uchun esa masalani har tomonlama puxta o'rganib chiqishlari kerak bo'ladi. Tinglovchilarda masalani hal qilishga nisbatan manfaatdorlik yuzaga keladi. Manifestdorlik mazmuni faqat shaxsiy emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy, ma'rifiy, madaniy mazmunga ega bo'lishi mumkinligini tushunib yetadilar.[3]

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, birgalikda o'qish, o'rganish nafaqat oson va qiziqarli, balki ancha samarali hamdir. Bu tinglovchilarning akademik bilimlarini oshiradi, ularda boshqaruvga oid zarur kompetensiyalarni rivojlantiradi.

Hamkorlikda ta'lim jahon pedagogikasida tan olingan. Hamkorlikda ta'lim texnologiyasining muhim jihati shundaki, tinglovchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda uning bilim, ko'nikma va malakalarini samarali egallashga erishish bilan birga ularda muloqotchanlik malakalarini, turli ijtimoiy vaziyatlarda o'z-o'zini idora qilish, o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholay olish qobiliyatlarini shakllantirishdir. Davlat xizmatchilari boshqaruv jarayonida birgalikda ishlashga, jamiyat boshqaruviga oid qarorlar qabul qilishda hamkorlik qilishga o'rganadilar. Tinglovchilar muammoli vaziyatlarni hal qilishning turli variantlarini ilgari suradilar, mulohaza yuritadilar, eng ma'qul hisoblangan g'oyalarni muhokamaga qo'yadilar, qarorlar qabul qiladilar. [2]

Tinglovchilar kelgusi mehnat faoliyatini aniq rejalashtirishni o'rganadilar, muammoli vaziyatlarni ldini olishga, eng to'g'ri yechim va qarorlarni qabul qilishga, ta'lim jarayonida to'plagan nazariy ma'lumotlarini rivojlantirgan holda amaliyotga ijodiy tadbiiq qilishga tayyor bo'ladilar.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2020 yil 29 dekabrda Oliy Majlisning Senati va Qonunchilik palatasiga Murojaatnomasi.-Toshkent, 2020 yil.
2. Исмаилова Ш. Таълим жараёнига инновацион педагогик технологияларни тadbiiq қилиш шартлари. – Урганч, УрДУ нашриёти, 2015
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб: Питер, 2007.
4. Фарберман Б.Л. Илғор таълим технологиялари-Тошкент, “Ўқитувчи”, 2010.

РОЛЬ МОТИВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Мамедова Ольга Борисовна

Учитель начальных классов специализированной
государственной общеобразовательной школы № 3
города Ургенч Хорезмской области

Аннотация: В данной статье рассматривается психологическое состояние учащихся начальных классов и роль мотивации в их обучении.

Ключевые слова: мотивация, психология, образование, ученик, урок, ситуация, память, идея, проблема.

В нашей республике система образования и воспитания, подготовка гармонично развитого поколения поднята до уровня основных приоритетов государственной политики.

Выступая перед Парламентом и Олий Мажлисом Республики Узбекистан, Президент Шавкат Мирзиёев сказал: «Великие мыслители Востока говорили: «Самое большое богатство – разум и наука, самое большое наследство – хорошее воспитание, самая большая нищета – отсутствие знаний».

Значит, знания сегодня считаются важным человеческим капиталом. Учитель начальных классов в своей практической деятельности должен руководствоваться некоторыми принципами: наблюдать за деятельностью своих коллег, анализировать и оценивать свою и их деятельность, принимать правильное решение по всем вопросам обучения и воспитания детей. Наиболее эффективным методом при этом является диалог. Использование диалогических методов обучения в начальных классах помогает лучше понять каждого ученика, узнать его способности, взгляды и суждения. Развивая себя, прежде всего, учитель рефлексит, создаёт новые идеи, новые мысли, потому что в процессе логического размышления соединяются в единое целое концепции, блуждающие в разуме в хаотичном порядке.

Здесь уместно вспомнить произведение «Маленький принц» А.Экзюпери. Размышления главного героя помогают лучше увидеть нестандартность мышления ученика: рисунки детей, которые взрослые не могли понять, потому что они не привыкли к тому, что у детей свое видение окружающего их мира: «ведь это вовсе и не шляпа, а удав, проглотивший слона».

Следует отметить, что в ходе проведения занятий в школе необходимо создавать условия для погружения в проблему, которая постепенно должна подвести учителя к мысли о том, а что же чувствует ученик в подобной ситуации, о чём он думает, каково его эмоциональное состояние?

Изучение содержания заданий убедили нас в том, что понять состояние ученика на уроке учитель сможет только в том случае, если он пропустит через себя роль ученика. Например, в процессе прохождения повышения квалификации на занятии «Психологический климат класса» в самом начале преподаватель вошёл в аудиторию к учителям с нахмуренными бровями и жёстким голосом спросил: «Почему до сих пор вы не сдали вчерашнее эссе?

Сколько можно ждать?». В аудитории установилась идеальная тишина, по глазам стало понятно, что у всех возник один вопрос – «что это с нашим педагогом? Вроде на него не похоже, значит, что-то случилось».

Преподаватель, в свою очередь, наблюдал за реакцией учителей на своё поведение. Выдержал небольшую паузу и дальше обычным своим голосом продолжил: «Тема нашего сегодняшнего занятия – «Психологический климат в классе». Группе было предложено отразить в рисунке свои ассоциации по этой ситуации. Рисунки были самыми неожиданными: кто-то нарисовал себя в виде кошки; кто-то нарисовал себя с волосами и огромными глазами (символы страха). Таких рисунков оказалось большинство – 62%.

Вывод, который учителя сделали по этой ситуации: «Мы и не представляли, что чувствует ученик в подобных ситуациях»; «Кошмар, неужели это мы в классе? Как же наши ученики? Что они чувствуют?». Учителя увидели себя со стороны и побывали в роли ученика.

Подобные погружения постепенно способствуют тому, что учителя начали понимать значимость аспектов саморегуляции (мотивационный, эмоциональный, социальный и интеллектуальный) в обучении. Начали осознавать основные механизмы, позволяющие учить учиться.

Без мотивации предмет не вызывает интереса, а поэтому преподавание становится неэффективным, полученные знания скоро забываются. При моделировании реальной деятельности цель работы сразу видна. Занятие носит практический характер, а потому мотивационные моменты не нуждаются в специальных объяснениях. Запоминается не только узнаваемый материал, но и сам характер процесса приобретения знаний. Оказываются задействованными несколько функций памяти, поэтому приобретённые знания оказываются более прочными. Автоматически задействуется также вариативность работы учащихся. Как известно, дети не могут долго сосредотачиваться на одном и том же виде работы. Мы видели, что даже в ходе традиционного урока виды деятельности менялись. Присутствовал и дискуссионный элемент, и беседа-обсуждение, и пассивное слушание, и активное поведение в ходе решения задач. В ходе урока процессы обсуждения, работы с книгой, конспектирование, выступление постоянно должны сменять один другого. Благодаря этому снижается утомляемость, сохраняется высокая работоспособность учащихся начальных классов. Вырабатываются важнейшие навыки самостоятельной работы с учебным материалом. Вместе с тем вырабатываются навыки работы в коллективе, адаптация к его требованиям, умение находить в нём своё место.

Список использованной литературы

1. Послание Президента Республики Узбекистан Олий Мажлису от 24 января 2020 года.
2. Шликене Т.Н. Метод проектов как одно из условий повышения мотивации обучения учащихся.
3. Ермолаева М.Г. Интерактивные методики в современном образовательном процессе.
4. Ахметов М. А. От дидактического принципа наглядности к полимодальному обучению// Стандарты и мониторинг в образовании.
5. Т.А.Козлова «Методические рекомендации». Методические пособие.
6. И.Р.Гайнутдинова, Г.В.Эйгелис «Основы педагогики».

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО - КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Муллина Светлана Эриковна
Учительница начальных классов
средней школы № 42, г. Фергана,
Ферганская область

Аннотация: Данная статья рассказывает об использовании информационно - коммуникативных технологий в начальной школе. Описывает формы работы и результаты использования ИКТ в урочной, внеурочной деятельности и при работе с родителями обучающихся. В статье затрагиваются вопросы повышения интереса детей к обучению и использования интерактивных игр для обобщения и закрепления изученного материала.

Ключевые слова: ИКТ-технологии, интернет-ресурсы, национальные программы, анимация.

Использование информационно - коммуникативных технологий в образовательном процессе начальной школы — это одна из самых актуальных проблем в школьной педагогике. Владение информационными технологиями ставится в современном мире в один ряд с такими качествами, как умение читать и писать. Человек, умело, эффективно владеющий ИКТ технологиями имеет другой уровень связи в окружающем миром, ему гораздо проще находить способы решения стоящих перед ним задач. Без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современную школу.

Внедрение информационных технологий, как средство воспитания и развития творческих способностей ребенка, формирования его личности, обогащения интеллектуальной сферы и развития интереса к учебе школьника позволяет расширить возможности педагога, создает базу для приобщения детей к обучающим и развивающим программам.

Младший школьный возраст характеризуется низкой степенью развитости познавательных способностей, быстрой утомляемостью, неумением долго сосредоточено думать, неразвитостью произвольного внимания.

Все эти проблемы позволяет решить использование на уроках ИКТ.

Мы считаем, что очень важно строить обучение детей в начальной школе, с применением иллюстративного материала, вовлекая в процесс восприятия нового не только зрение детей, но и слух, эмоции, воображение.

Современные возможности урока (мультимедийный проектор, интерактивная доска, электронное приложение к учебникам) позволяют организовать учебный процесс на более высоком эмоциональном, эстетическом уровне, делают урок продуктивнее, полноценнее и насыщеннее, позволяют разрядить высокую эмоциональную напряженность и оживить учебный процесс. Ребёнок на таких уроках становится ищущим, жаждущим знаний, неутомимым, творческим, настойчивым и трудолюбивым.

В начальной школе мы используем информационные технологии на всех этапах урока и во внеурочной деятельности: при объяснении нового материала, закреплении, повторении, контроле, при проведении олимпиад, внеклассных занятий и др. Красиво и к месту подобранные иллюстрации, фотографии, видеоролики, которые сопровождают речь учителя или одноклассников, привлекают внимание детей, что дает возможность учителю повысить объем выполняемой работы на уроке в 1,5 - 2 раза. Развита в таком возрасте у большинства детей зрительная память позволяет лучше запомнить материал урока.

Но презентации используются не только как иллюстративный материал для активизации внимания обучающихся современными средствами, но и как возможность прийти к открытиям на занятиях более легко и свободно. Благодаря зрительному восприятию, обучающимся легче удерживать логическую цепочку знаний, которая необходима для открытия новых знаний, для обозначения проблемы урока. Каждый появляющийся слайд мультимедийной презентации служит для активизации внимания и мышления детей, побуждает к выполнению заданий, либо идет как подтверждение правильных ответов и выводов, проверки самостоятельной работы по эталону. Таким образом, организация мультимедийных презентаций предоставляет детям уникальную возможность самим определять тему урока, прийти к от-

крытию новых знаний, закрепить пройденный материал.

При закреплении пройденного мы часто используем интерактивные игры. Они формируют позитивное отношение учащихся к учению, предполагают ненавязчивый способ оказания помощи отстающим детям учителем или одноклассником, учат детей навыкам контроля и самоконтроля. И, конечно, дают возможность выбрать индивидуальный темп обучения для каждого ребенка. А учителю это помогает меньше времени тратить на контроль и проверку знаний учащихся.

Уроки с ИКТ являются и мощнейшим стимулом для творчества детей.

Использование Интернет-ресурсов в урочной и внеурочной деятельности дают ученикам возможность самостоятельно определять новое понятие, найти значение непонятого слова или явления, подметить закономерность, выдвинуть собственную гипотезу решения проблемы, т.к. обеспечивает доступ к различным справочным системам, электронным библиотекам, другим информационным ресурсам.

Использование возможности интерактивной доски помогает педагогу облегчить усвоения материала, Используя такую доску, можно сочетать проверенные методы и современные приемы работы с обычной доской, с набором интерактивных и мультимедийных возможностей.

Также на уроках мы используем электронные приложения к учебникам, которые позволяют детям в занимательной форме находить ответы на интересующие их вопрос и получать сразу ответ. Работа с макросами, помогает детям в составлении самостоятельных схем слов, делить предметы на группы, находить закономерности, как в индивидуальной, так и во фронтальной работе всего класса. Применение на уроке компьютерных тестов, проверочных игровых работ, позволяет учителю за короткое время получать объективную картину уровня усвоения изучаемого материала и своевременно его скорректировать.

Применяя на своих занятиях ИКТ, педагог, прежде всего заинтересовывает детей своим предметом, делает его необычайно интересным и разнообразным.

Конечно, разрабатывая урок с использованием ИКТ учитель обязан уделить особое внимание здоровью обучающихся. В технологическую карту урока он включает физические и динамические паузы, зарядку для глаз, использование элементов здоровьесберегающих технологий и, конечно, не превышает время использования ИКТ технологий по Санитарно-гигиенические требования к использованию ИКТ.

Таким образом, труд педагога по подготовке к уроку средств ИКТ оправдывает себя во всех отношениях: повышает качество знаний, продвигает ребенка в общем развитии, помогает преодолеть трудности в обучении и общении, вносит радость в жизнь ребенка, позволяет оптимизировать образовательный процесс, повышает уровень коммуникативных навыков младших школьников, развивает творческий потенциал и воображение детей; воспитывает у детей навыки самостоятельной работы. Всё это позволяет при минимальных временных затратах получить более высокий результат обучения и воспитания, что является главной целью учителя.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ефимов В.Ф. Использование информационно- коммуникативных технологий в начальном образовании школьников.
2. Завьялова О.А. Воспитание ценностных основ информационной культуры младших школьников.
3. <http://wikikurgan.orbitel.ru/index.php>»Применение ИКТ в начальной школе».
4. Романовская М.Б. Проекты в младших классах.

ЧЕТ ТИЛИНИ ЎҚИТИШ ЖАРАЁНИНИДАГИ ПЕДАГОГИК ХУСУСИЯТЛАР.

Норқўзиева Зебо Камаловна

Гулистон давлат университети ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақола нофилологик йўналишдаги талабаларда чет тилини ўрганиш жараёнида CLIL технологиясининг педагогик хусусиятларини ўрганади.

Калит сўзлар: CLIL, ESP, интеграция, тренинг.

CLIL (Content and Language Integration Learning) технологияси асосида бўлажак муҳандисларнинг касбий мулоқот компетенцияларини ривожлантириш жаҳон олий таълим муассасаларида ўқув жараёнига жорий этилган. Халқаро ҳамкорлик қўламини кенгайтириш, хорижий ҳамкорлар билан алоқалар ўрнатиш орқали ишлаб чиқариш, фан ва техникада, янги технологиялар яратишда фойдаланиш учун зарур бўлган чет тилларини ўқитиш тизимини ислоҳ қилиш, семинарлар, конференциялар, симпозиум ва конгресслар ўтказиш, хорижий мутахассисларни жалб этиш, қўшма корхоналар ташкил этиш бўйича тизимли ишлар амалга оширилмоқда.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021-йил 19 –майдаги “Ўзбекистон Республикасида хорижий тилларни тарғиб қилишни сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-5117-сонли қарорида хорижий тилни B1-B2 даражасида билиш зарурияти ушбу қарорда акс эттирилган [1].

Сўнгги бир неча ўн йилликларда нафақат кундалик вазиятларда, балки чет тилида мулоқот қила оладиган юқори малакали мутахассисларга бўлган эhtiёж ортиб бораётганлиги сабабли Ўзбекистон ва жаҳон меҳнат бозорида Ўзбекистон олий таълим муассасаларининг жаҳон таълим маконига интеграциялашуви кузатилмоқда.

Жаҳон ҳамжамиятининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг ҳозирги босқичида рўй бераётган ўзгаришлар, шунингдек, Ўзбекистон олий таълимни ривожлантиришнинг илғор анъаналари туфайли чет тилларни касбий йўналтирилган ҳолда ўқитиш моделларини лойиҳалаш учун бир қатор шарт-шароитлар вужудга келди.

Бироқ, “Умумевропа чет тили компетенциялари: ўрганиш, ўқитиш, баҳолаш” ҳужжатини ишлаб чиқиш, чет тилини бошланғич/эркин мулоқот даражаларини ва тавсифловчилар (иллюстраторлар) тизимини жорий этиш шарт бўлади. Юқорида айтиб ўтилган омилларга қўшимча равишда, “Махсус мақсадлар учун Инглиз тили” (English for Specific Purposes) деб номланган деб номланган профилли ўқитиш йўналишини таъкидлаш лозим.

Ушбу йўналиш 20 асрнинг 60-йилларида пайдо бўлиб ишлаб чиқилишига техник тараққиётнинг (прогресснинг) жадаллик билан ривожланиши ва ўша вақтга келиб халқаро мулоқот тилига айланган инглиз тилида мулоқот қилиш зарурати сабаб бўлди.

Хорижий тил ва касбий фани мазмунни интеграциялашнинг энг фаол жараёни енгил саноат таълим соҳасида амалга оширилмоқда.

Ушбу анъана замонавий фан ва техниканинг жадал ривожланиши ҳамда илмий ютуқлар ва кашфиётларга жамоатчилик қизиқишининг ўсиб бориши билан боғлиқлиги кўриниб турибди.

Ўзбекистоннинг тилшунослик асосий ихтисослик бўлмаган олий таълим муассасаларида инглиз тилини ўқитиш соҳасида олиб борилган тадқиқотлар мавзуларидан бири инглиз тилини махсус мақсадлар (ММУИТ - ESP) учун ўқитиш билан боғлиқ вазиятни ўрганиш эди. Ушбу босқичдаги асосий муаммо ММУИТ - ESP ўқитиш соҳасида чет тили ўқитувчиларининг мунтазам малакасини ошириш амалиётининг йўқлиги ҳисобланади. Жавоб берганларнинг аксарияти бундай курсларни таҳлил қилишнинг методологик жиҳатлари, эhtiёжлар таҳлилини ўтказишнинг методик жиҳатлари (needs analysis), ўқув-услугий материалларни ишлаб чиқиш, шунингдек, талабаларнинг билим, кўникма ва қобилиятларини баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичларини таҳлил қилиш устувор масалалар бўлиши кераклигини кўрсатди. Сўровларга кўра, 2001 йилдаги вазият билан таққослаганда малака ошириш курслари ҳолати яхшиланганлигига қарамай, ушбу йўналишдаги ишлар жуда долзарблигича қолмоқда. Мутахассислар кадрларнинг узлуксиз малакасини ошириш зарурати билан бирга грамматик ва таржима усулига «беҳад ортиқча аҳамият берилиши» ва ёзув каби нутқ малакаларини ривожлантиришга ўқитувчиларнинг етарли эътибор бермаслиги қайд этилди.

Таълим натижаларига салбий таъсир кўрсатувчи яна бир муаммо - ўқитувчиларда жуда кўп илмий-методик юклама (иш) мавжудлиги туфайли, ўқитувчилар бир соҳада педагогик малакаларини оширишнинг ўрнига, ММУИТ - ЕСПни турли таълим йўналишлари учун ўтказишга мажбур бўлишидир. Одатда, тилшунослик асосий ихтисослик бўлмаган олий таълим муассасаларда, гуманитар фанлар хусусан, хорижий тил ўқитувчилари, олий таълим муассасаси ўқитувчилар ҳамжамиятидан ажралиб қолганликларини маълум даражада ҳис қилишади. Касбий мулоқот соҳасида чет тил компетенциясининг таркибий қисмлари аниқланди:

- Когнитив зарур ўқув ва касбий маълумотларни саҳиҳ манбалардан (чет тилида) ўзлаштириш қобилияти; ўқув-билиш вазифаларини ечишга, олинган маълумотларни қайта ишлаш ва шарҳлашнинг тегишли (адекват) йўл ва воситаларини топишга тайёрлик;

- Тил/Лингвистик: чет тилининг умумий ва касбий характердаги лексик ва грамматик минимум ҳажми билиш; малака: чет тили учун зарур назарий ва амалий лингвистик воситалардан фойдалана олиш малакаси; кўникмалар: ўрганилган материални тақдим этиш ва ўз-ўзини тақдим эта олиш (презентация) кўникмаларини эгаллаш; илмий тадқиқот ишларини тайёрлаш ва амалга ошириш кўникмалари; илмий мақолалар, аннотациялар, иншоолар ва бошқ. ёзиш кўникмалари; ўрганилган материални баҳс-мунозара ва муҳокама қилиш кўникмалари; илмий-техник адабиётларни, техник ҳужжатларни таржима қилиш асослари;

Касбий –касбий фаннинг мазмунини хорижий тилда ўзлаштиришга тайёрлик.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021-йил 19 –майдаги “Ўзбекистон Республикасида хорижий тилларни тарғиб қилишни сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-5117-сонли қарори

2. Басова Н.В. Педагогика ва амалий психология: 2000. 413 бет.

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ЧЕТ ТИЛИ МУЛОҚОТ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРИ

Норқўзиева Зебо Камаловна

Гулистон давлат университети ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақола нофилологик йўналишдаги талабаларда чет тилини ўрганиш жараёнида CLIL технологиясининг педагогик хусусиятларини ўрганади.

Калит сўзлар: хорижий тил кўникмалари, компетенция, мулоқот, таълим жараёни.

Олий таълим муассасаларида талабаларнинг касбий мулоқот компетенция сифатини таъминлаш, таълим жараёнини моделлаштириш, лойиҳалаштириш, касбий чет тил тайёргарлигини махсус мақсадлар учун ёндашуви асосида такомиллаштириш, ўқув жараёнида маданиятшунослик ва маданиятлараро коммуникативсифатларни ва тил компетенцияларини ривожлантириш бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда.

Шу билан бирга бўлажак муҳандис – технологларга инглиз тилини ўқитиш ва касбга тайёрлаш, таълим сифатини халқаро даражага кўтариш, хорижий тил кўникмаларини ривожланиш даражасини диагностикасини амалга ошириш, модулли таълимни йўлга қўйиш, ижтимоий коммуникативликни фаоллаштириш, муҳандис – технологлар профессионаллигини таъминлашга қаратилган илмий тадқиқотларга алоҳида эътибор берилмоқда.

Мамлакатимизда бўлажак ўқитувчиларни ва муҳандис – технологларни тайёрлаш жараёнини халқаро малака талаблари асосида ташкил этиш, уларни илғор хорижий тажрибага асосланган ҳолда тайёрлаш хорижий тилларда эркин мулоқот қила оладиган мутахассисларга тайёрлаш жаҳон цивилизацияси ютуқларидан кенг фойдаланишнинг меъёрий асослари яратилди ва моддий-техник базаси бойитилди.

Ҳаракатлар стратегиясида “Халқаро таълим стандартларини жорий этиш ва таълим сифатини баҳолаш асосида олий таълим муассасалари фаолияти сифати ва самарадорлигини ошириш”¹ устувор вазифа этиб белгиланди. Натижада, олий таълим муассасаларида тилларнинг фанларга интеграллаштирилган ҳолда ўргатиш имконияти кенгайтирилди[1].

Чет тил компетенциясининг асосий концепциясини ифодалаш ва унинг тузилишини тавсифлаш орқали барча муаллифлар нофилологик университетлар чет тилидаги алоқа компетенциясини ривожлантиришнинг долзарб масалаларини ўрганадилар ва нофилологик йўналишдаги талабаларда чет тили компетенциясининг шаклланиши ва ривожланишига таъсир қилувчи турли минтақавий омилларга эътибор қаратадилар.

Тадқиқот жараёнида бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг социолингвистик компетенциясини ривожлантиришнинг дидактик тамойиллари (ўқув материалларини импровизация қилишда инновацион ёндашув; тиллар ва маданиятлараро ҳурмат ва ўзаро таъсир, бағрикенглик тафаккурига устуворлик бериш принципи; илғор халқаро ғоялар; маданий устуворлик принципи; лингвوماданий тамойили), услубий омиллар (прогноزلаш, технология, алгоритмлаш, лойиҳалаш), социолингвистик алоқа турлари, ўрганиш объекти, идентификация иерархияси (биологик, географик лингвистик, ижтимоий ва маданий), нутқ маданиятининг таркибий қисмлари, ўқитиш воситалари (матнли воситалар, аудиовизуал воситалар), илмий-услубий тизим, дарс мазмуни педагогик мотивлар, эҳтиёжлар, қизиқишлар бирлиги аниқланади, самарали ўзаро таъсир қилиш шакли, усули ва услуги танланади.

М.Гулямова инсоннинг шахсий, ижтимоий, иқтисодий ва касбий муносабатларга кириша олиши, жамиятда ўз ўрнини эгаллай олиши, дуч келадиган муаммоларни еча олиши, ҳар томонлама кенг дунёқарашга ва билимга эга бўлиши учун, аввало, фанларни ўқитишни интеграциялаш, жамиятда ўзаро мулоқотга киришиш учун эса тилни мукамал ўзлаштириш ва мулоқотда самарали фойдалана олиш компетенциясини, яъни мулоқот компетенцияни ривожлантириш зарур. Шу боис коммуникатив компетенция барча фанларни ўқитиш

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сон Фармони. – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

негизида турадиган таянч компетенциялардан энг биринчиси ҳисобланади. Айни вақтда чет тилларни интегратив ёндашув асосида ўқитиш ўқувчи-талабаларга турли фанлардан эгалланган билимларни тил таълимининг тўрт амали – тинглаб тушуниш, гапириш, ўқиш ва ёзиш воситасида ўз фаолиятида амалий қўллаш малакаларига эга бўлиш ва шу орқали коммуникатив компетенцияни ривожлантиришга ҳам ёрдам берадиган масалаларга бағишлаган. [2].

Н.М.Ахмедова дидактик шарт-шароитларнинг икки асосий гуруҳи тақдим қилган:

- касбий методик фаолиятни яхлит ўзлаштиришни унинг (мотивацияли, мақсадли, мазмунли-инструментал, рефлексив) таркибий қисмлари тўлиқлигини шакллантириш орқали педагогик-психологик таъминлаш;

- бўлажак ўқитувчиларнинг коммуникатив компетентлиги (КК) босқичли ривожланиши ва касбий тажрибани эгаллашда англашилганлик, фаоллик ва мустақилликнинг тобора юқори даражаларига ўтишига кўмаклашадиган касбий тайёргарликни ташкилий-технологик таъминлашини батафсил ёритган. Бундан ташқари Н.М.Ахмедова коммуникацион таълимнинг мақсади маърузачининг ўз таълимий мақсадларига эришиши учун зарур бўлган хулқ-атвор қобилиятларини ўргатиш жараёни деб қабул қилинганлиги ҳақида баён этади. Коммуникативлик иш тажрибаси оғзаки ва оғзаки бўлмаган мулоқот даражасига таъсир кўрсатилиши ва қуйидагиларни амалга оширганлиги мисолида:

- алоқа ўрнатиш ва уни сақлаб қолиш имкониятини яратади;
- суҳбатдошлар орасида тўғри таассурот пайдо қилади;
- ўқитувчи ҳам, талаба ҳам ўзининг ишончли позициясига эга бўлади;
- манфаатлар муваффақиятли ҳимоя қилинади;
- нокулайликлар енгиллаштирилади;
- ўз сўзлари ва ҳаракатларининг сабабларини ва бошқаларнинг реакцияларини тушунади;

- самарали тинглаш ва фаол равишда саволлар бериш;
- онгли равишда оғзаки бўлмаган мулоқот усулларида фойдаланиш.

Бунда мулоқот маҳорати ривожлантирилади, самарали алоқалар ўрнатилади, эришилган билимлар амалиётга татбиқ этилади.

Шу билан бирга, мулоқот қобилиятлари ривожланади, самарали мулоқот ўрнатилади ва олинган билимлар амалиётда қўлланилади.

Бўлажак ўқитувчиларнинг олий таълим муассаларида касбий тайёргарлик тизимида мазмуний интеграцияни таъминлаш унинг механизмларини аниқлаш, таълим жараёнида шакллантириладиган ва ривожлантириладиган компетенцияларни дастлабки дифференциациялаш ва методика фани нуқтаи назаридан аниқлаштиришга асосланади.

Бўлажак ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлигида коммуникатив компетенция нафақат катта билим ва кўникмаларни, балки амалий коммуникатив тажрибани ҳам ўз ичига олади, чунки у объектга икки тилли-талаба ва бир тилли талабанинг тил шахсини шакллантиришга имкон беради.

Шу билан бирга, бўлажак ўқитувчиларнинг касбий мулоқот компетенцияларини эгаллаш, шу жумладан билим, кўникма ва малакаларни эгаллаш, шунингдек, уларни услубий фаолиятни амалга ошириш учун амалиётда қўллаш қобилияти билан бирга бўлиши керак. [3].

Енгил саноат мутахассислари томонидан чет тилларни ўқитиш муаммоларига ўз илмий изланишларини йўналтирган мутахассислар талабаларда чет тилидаги мулоқот компетенциясини шакллантириш ва ривожлантириш зарурлигини таъкидлайдилар, бироқ бу борадаги тадқиқотлар чет тили ва касбий мазмуннинг етарли даражада интеграцияланмаганлиги билан тавсифланади.

Олий таълим муассасасида хорижий тилни ўқитишга ва хорижий тилмулоқот компетенциясини шакллантириш ва ривожлантириш муаммоларига бағишланган диссертация тадқиқотларини олиб боришда кўп даражали ва кўп тармоқли (профилли) ёндашув ғоясининг генезисини таҳлил қилиш хорижий тил мулоқот компетенциясини ва касбий компетенцияни интеграция қиладиган (бирлаштирадиган) умумий концепцияни жорий этиш зарурлигини кўрсатди. Бизнинг тадқиқотимизда касбий мулоқот соҳасида хорижий тил компетенцияси бундай концепция сифатида қўлланилди. Биз қуйидаги ифодани ишчи таъриф сифатида қабул қиламиз: «талабанинг касбий мулоқот соҳасидаги хорижий

тил компетенцияси» - кўп тилли муҳитда касбий фаолиятни самарали амалга ошириш учун чет тилидан фойдаланиш қобилияти ва унга тайёрланганлик даражасидир.

References

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада такомиллаштириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги 4947- сон Фармони.

2. Гулямова М.Х. Инглиз тилини ўқитишда талабалар коммуникатив компетенциясини ривожлантиришга интегрatív ёндашув// : Автореф. дис. ... (PhD) пед наук / Гулямова М.Х. – Т.: 2019

3. Ахмедова Н.М. Интегрatív ёндашув асосида бўлажак ўқувчиларни касбий тайёргарлигини такомиллаштириш: дисс... PhD Т.:2020. – 65 б.

PEDAGOGIKA KOLLEJLARIDA MUSIQA DARSLARINING AHAMIYATI

Yusupova Feruzaxon Murtazaxanovna

Farg'ona pedagogika kolleji direktori

Xamrakulova Dilbar Abduxalilovna

Farg'ona pedagogika kolleji

Musiqa fani o'qituvchisi

Tel: +998 916622930

Annotatsiya: maqolada pedagogika kollejlarida musiqa darslarining ahamiyati va shaxsni rivojlantirishda musiqa tarbiyasining roli, musiqa madaniyati haqida fikr yuritilgan. Musiqa darslarini o'qitishning asosiy vazifalari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: musiqa, musiqa tarbiyasi, madaniyat, kuy, ovoz, inson ruhiyati, pedagogika

Musiqa madaniy hayotimizda keng o'rin tutgan, inson shaxsiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadigan san'at turidir. Har bir insonni ma'naviy shakllanishida oilani, maktabni, jamiyatni ahamiyati katta. Chunki insonni insoniylik xususiyatlari jamiyatda tarkib topadi. Yosh avlodni kamolot sari yetaklashda tarbiyani ko'plab omillari qatori musiqa tarbiyasi alohida o'rin tutadi. Musiqa tarbiyasi nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan biri bo'lib, insonni atrofdagi go'zal narsalarni to'g'ri idrok etishga va qadrlashga o'rgatadi.

Musiqa inson ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lib, uni nafosat olamiga olib kirish va axloqiy g'oyaviy tarbiyalashni muhim vositasidir. Musiqa insonni yuksak did bilan qurollantiradi va unga ma'naviy ozuqa beradi.

Pedagogika kollejlarida musiqa o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchi-yoshlarda musiqa madaniyatini shakllantirish, ularni zamon talablariga javob bera oladigan barkamol inson sifatida voyaga yetkazish. Musiqa darslarini o'qitishning asosiy vazifalari quyidagtlardan iborat:

- o'quvchi-yoshlarni musiqa san'atiga bo'lgan qiziqishi va mehr-muhabbatini oshirish;
- musiqiy faoliyatlar jarayonida o'quvchilarni musiqiy qobiliyatlari musiqiy o'quvi, ovozi, diqqat-e'tibori va ijodkorlik his-tuyg'ularini o'stirish;
- musiqiy asari badiiy-g'oyaviy mazmuni vositasida axloqiy estetik ruhda tarbiyalash;
- musiqa darslarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish, mehnatga muhabbat, Vatanga muhabbat, kattalarga hurmat tuyg'ularini shakllantirish.

Mazkur maqsad va vazifalarni amalga oshirish o'qituvchining kasbiy va pedagogik mahoratlari bog'liq. Buning uchun musiqa o'qituvchisi pedagogika, psixologiya, bo'lar fiziologiyasi, musiqa o'qitish va metodikasi hamda o'z kasbiy fanlarini puxta o'zlashtirgan bo'lishi kerak. Musiqa o'qituvchisi o'z kasbiga va bolalarga mehr qo'ygan, yuksak madaniyatli, keng dunyoqarashga ega bo'lgan shaxs bo'lishi lozim. Donishmand xalqimiz azaldan kuy va qo'shiqni bola qalbiga tez yo'l topa olishi, uning ruhiyatga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, yaxshi xulq va odob, mehr oqibat, sabr-toqat, kattalarga hurmat fazilatlarini musiqa orqali tarkib topishini azaldan anglab yetgan. Oilada farzandni qo'shiq aytishga, soz chalishga o'rgatish ota-ona orzusi hisoblangan. Bola musiqa bilan ona allasi orqali tanishib, musiqadan umrbod ozuqa oladi. Chunki bola hali yurishni, so'zlashni bilmay turib, musiqani eshitib, turli qo'l harakatlari bilan musiqaga munosabatini bildiradi. Shuning uchun azaldan har bir oilada musiqa cholg'u asboblari dutor, doira, rubob saqlash urf-odat bo'lib qolgan. Musiqadan ozuqa olish uchun esa, inson sof qalb egasi, yuksak ma'naviyatli, go'zallikni his eta oladigan inson bo'lishi kerak. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, ixtisoslarga doir fanlarni o'qitish va pedagogik mahoratni egallash, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga o'rgatish bugungi kun talabidir.

O'qituvchilik kasbi sharaflidir, lekin juda murakkab kasbdur, o'qituvchi musiqa nazariyasini egallashi bilan birga, bolalarni sevishi, pedagogik amaliyotni ham o'tgan bolishi kerak. Bu esa musiqa o'qituvchisidan puxta bilim, amaliy tayyorgarlikni, yuksak pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab etadi. Musiqa o'qituvchisi kiyinish madaniyati va nutq madaniyatiga ega bo'lishi kerak. U o'qituvchilik kasbini va bolalarni yaxshi ko'rishi hamda ularni barkamol inson sifatida kamol topishiga ko'maklashishi, har bir darsni o'quvchilarni hayot tajribasiga boyigan holda olib borishi, hilma-hil metodlar, innovatsion texnologiyalar, ko'rgazmali qurollar, kompyutnr slayd, tarqatma materiallaridan foydalanishi kerak. Buyuk mutaffakkir shoir A.Navoiy

o‘z asarlarida musiqa tarbiyasining qirralarini chuqur o‘rganib, shunday dedi: “Musiqa jamiyat hayotining muhim negizidir. Faqat musiqagina odamning qalbiga tiniqlik, mutanosiblik va o‘z-o‘zidan qanot tuyg‘usini olib kiradi va uni baxtiyor qiladi”. Forobiy fikricha: “Musiqa - nodir san’at, ezgulikka yetaklovchi kuchdir”, “Kimki ilm xikmat o‘rganmoqchi bo‘lsa, avvalo o‘zi ma’naviy barkamollika erishmog‘i lozim”. Shunday ekan, hozirgi davrda, musiqa o‘qituvchisidan mas’uliyat, fanga yangicha yondashuv uning metodologiyasini chuqur o‘rganish talab etadi. Pedagogika kollejlari musiqa madaniyati darslarining asosiy maqsadi, o‘quvchilarda musiqaga qiziqish uyg‘otish vositasida musiqiy madaniyatini tarkib toptirish. Zero kuy va ohang ta’sirida inson ezgulikka intilish, go‘zallikni asrash, ona tabiatga, ona Vatanga muhabbat his tuyg‘ularini shakllantirib, ma’naviy dunyosini boyitadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nurmatov N va N. Norxujayev 1 - sinf uchun «Musiqa alifbosi» darsligi. - T.: «G‘ofur G‘ulom» nashriyoti, 1998 yil.
2. Fayzieva O boshqalar. «O‘zbekistan maktablarida musiqiy nafosat tarbiyasini tashkil etish buyicha metodik qo‘llanma». - T.: «Navoiy azot» nashriyoti, 1992 y.
3. Sharipova M. «Boshlang‘ich sinflarda musiqa o‘qitish uchun metodik qo‘llanma». - T.: RTM nashriyoti, 2001 yil.

BARKAMOL AVLOD TA'LIM-TARBIYASIDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANASIDAN FOYDALANISH

Eminova Gulnora Rahimova

Farg'ona shahar 21 –IDUM
davlat tili fani o'qituvchisi
e-mail:eminova21@mail.ru

Annotatsiya: maqolada o'quvchilarga bilim berish, pedagogik omillar, ustoz-shogird an'anasining mazmuni haqida mulohazalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogika, o'qituvchi, o'quvchi, ta'lim, tarbiya

O'zbekiston ta'lim tizim rivojining bugungi bosqichida hamkorlik pedagogikasi muhim o'rin tutadi. Pedagog olimlar hamkorlik pedagogikasiga: “Ta'lim beruvchilar va ta'lim oluvchilarning o'zaro muloqotiga asoslangan holda ta'lim berishga yo'naltirilgan ijodiy jarayondir”, deya ta'rif berishadi. Bu muloqotda ustoz ham shogird bir maqsad sari intilib, ta'lim sifatining oshishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Ma'lumki, o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir qiluvchi ustoz-shogird an'analari tajribasi amaliy tasdiqlangan omil sifatida ifodalanadi. Ayniqsa, kelajakni ilm-ma'rifatli, yuksak ma'naviyatli, zamonaviy bilimlarni mukammal egallagan, har jihatdan barkamol avlod bilan bunyod etish kerak ekan, yangilanayotgan O'zbekistonning bugungi odimlarida yosh avlod kamoliga har jihatdan yuksak e'tibor qaratilib, ta'lim sohasida keng qamrovli ishlar amalga oshirilayotganligini alohida e'tirof etmoqchiman. Bu avlodni yetuk ma'naviyat sohiblari sifatida yuksak marralar sari yetaklash muallimdan o'z ustida tinimsiz ishlash, o'qish-o'rganish, ilm- ma'rifatga intilishni talab qiladi. Taraqqiyot asri o'qituvchisi shunday bo'lishi zarur va shart!

Bugungi kunda yosh mutaxassislarini har tomonlama shakllantirishga e'tiborni har qachongiga nisbatan tezlashtirish ehtiyoji zamon talabiga aylandi, ularning kasbiy faoliyatini oshirishga qaratildi. Tarixiy sharoitlarning o'zgarishi borasida to'plangan tajribalarni yoshlar ongiga yetkazish shakllari ham o'zgarib bormoqda. Ma'naviy-mafkuraviy, madaniy-moddiy boyliklarning tez sur'atda rivojlanib borishi haqidagi tushunchalarni o'sib kelayotgan yosh avlod ongiga yetkazish tirik estafetani tashkil qiladi. Maktab – tarbiya o'chog'i hisoblanadi.

Shu ma'noda, hiyla kattaroq bo'lsa ham buyuk o'zbek yozuvchisi O'tkir Hoshimovning «Nur borki, soya bor» asaridan bir parchani keltirib o'tishni lozim deb topdim: «...Sherzod o'qituvchilarni charxpalakka o'xshatadi. Charxpalak qanchadan – qancha suv tomchilarini kaftida ko'tarib yuqoriga olib chiqadi. Yo'lga soladi. Tomchilar bir oqimga tushib oladi-yu, o'z yo'lidan ketadi. Aslo ortiga qaytmaydi, charxpalakni eslamaydi. Ammo charxpalak ranjimaydi. Bir joyda turib olgancha yana yangidan- yangi tomchilarni kaftida ko'tarib yo'lga solaveradi. Maktab ham shunaqa, qanchadan – qancha bolalarni kaftida ko'tarib, yo'lga solib yuboradi-yu, o'zi joyida qolaveradi. Bolalar o'z yo'lida ilgarilab ketadi. Qachondir kaftida ko'targan charxpalagini eslamaydi. Ammo maktab bunga ranjimaydi. Bir joyda turgancha yana yangi – yangi avlodlarni yo'lga solaveradi»... Qarang, qanday ishonarli va oddiy haqiqat!

Mustaqillik sharofati tufayli ustoz-shogird an'alarini yanada rivojlantirish uchun qulay muhit yaratildi. Bu esa o'z navbatida ta'lim tizimini butunlay isloh qilishni talab etadi. Umumta'lim maktablari oldida esa ta'lim-tarbiya vazifalarini zamon talablariga moslashtirish zarurligi qayd qilinadi. Bugungi kunda ustoz-shogirdlik an'alarini mustaqil O'zbekistonimizning barcha ishlab chiqarish sohalarida, aynan ta'lim-tarbiya muassasalarida o'z mazmun-mohiyatiga ega bo'lgan maxsus tizim sifatida maqsad, vazifalar va faoliyat shakllarining rang-barangligida ko'ramiz.

Ustozlarning ustozlari, mashhur adib Abdulla Avloniy shunday yozadi: “Ustoz-bu unvon, lekin bu vazifani bajarishga yurak buyrug'iga asosan kirishadilar. Demak, ularning safini kengaytirishga intiling, bunday vazifalarni bajarishga bo'lgan har bir o'qituvchining munosabati o'z faoliyatiga nisbatan mag'rurlik hissini uyg'otadi. Bugungi kunda bu faoliyat ma'lum bir harakat sifatida ifodalanayotgan ekan, u kelgusida begumon katta yo'nalishga ega bo'lib o'ziga xos bo'lg'usi mutaxassisga ta'sir qiluvchi manbaga aylanadi.”

Bir yili menga o'z harakatlari bilan maktab tartib-intizomidan chekka chiquvchi, o'zi beradigan darsiga loqaydlik bilan qarovchi, doimiy ravishda darsiga kech qolib keluvchi, o'zining aytishicha, «staj uchun ishga kirgan, keyinroq organga o'tib ketmoqchi bo'lgan» bir «erkatoy» o'qituvchi

biriktirildi. Tajribamga suyanib ayta olamanki, bunday yoshlarga, birinchi navbatda, o'zlariga xos tarbiyaviy ta'sir vositalari, uslublarini topish juda qiyin. Ma'lumki, bu jarayonda ustoz-shogirdlarning bir-birlarga nisbatan psixologik mos bo'lmasligi ishda halaqit berishi mumkin. Shuning uchun men uning bu yengil hatti-harakatlariga e'tibor qilmasdan yaxshi so'z, muloqot, munosabat jarayonini ochiq ko'ngillik bilan o'rnatishga intildim va shu yo'l orqali shogirdim ko'ngliga mos vazifasini bajarishdan uni asta-sekinlik bilan ta'lim-tarbiya jarayoniga yetaklab bora boshladim. Qanday qilib? Avvalo, o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosaridan iltimos qilib, dars jadvalini shogirdim ikkalamizga moslashtirib oldim. Ya'ni men dars o'tganimda u, uning darsi bor paytida men bo'sh bo'ldim. Darslariga kechikib kelsa ham, rahbarlarni ogohlantirmay o'zim o'tib yurdim. Bir-ikki marta «qo'lga tushdim va yig'ilishlarda dakki eshitdim». Bora-bora u o'zgara boshladi. Unda uyalish hissi paydo bo'ldi. Darslarini o'z vaqtida o'tishni, o'quvchilari bilan tez til topisha boshladi. Hozirda bu shogirdim nufuzli o'quv dargohida faoliyat yuritmoqda.

Ustoz-shogirdlik ko'nikmasi nafaqat hamkorlikdagi ma'lum bir kasbiy ko'nikmalarni singdirish, yoshlarda tanlagan kasbiga nisbatan ijobiy his-tuyg'uni uyg'otish bilan chegaralanib qolmasdan, balki kasbni kelgusidagi bashoratiga, o'zida paydo bo'layotgan yangidan-yangi ehtiyojlarni qondirishga qaratilmog'i kerak. Keltirilgan omil ko'proq ijtimoiy-psixologik ahamiyatga ega bo'lib ustozshogirdlarning psixologik jihatdan ham bir-birlarini tushunishlari, ishonch, hurmat-ehtirom ruhida faoliyat ko'rsatishlarini talab etadi. Zamonaviy ta'lim tizimiga yangi pedagogik texnologiyalarni va ta'lim standartlarini joriy qilishi kabi hollar ustoz - shogirdlik an'analari mazmun-mohiyatini yanada yuqori darajaga ko'taradi hamda hamkorlik munosabatlarini yanada bir-biriga yaqinlashtiradi, hamda faoliyatlarini tezlashtiradi. Faoliyatlarda bir qator qiyinchiliklar, muammolar paydo bo'lishi tabiiy hol. Harakat mazmun-mohiyati na faqat ustoz-shogirdlar orasidagi muvofiqlikni, balki butun jamoa hamkorligini yanada jipslashtirishga qaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абдуқодиров А., Ишмухамедов Р., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар).-Т.: Истеъдод, 2008.
2. Ишмухамедов Р., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар.-Т.: “Нихол нашрети”, 2013 йил 278 бет.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО - КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Якубова Луиза Жуманиязовна

Учитель начальных классов специализированной
государственной общеобразовательной школы № 3
города Ургенч Хорезмской области

Аннотация: Данная статья рассказывает об использовании информационно - коммуникационных технологий в начальной школе. Описывает формы работы и результаты использования ИКТ в урочной, внеурочной деятельности и при работе с родителями обучающихся. В статье затрагиваются вопросы повышения интереса детей к обучению и использования интерактивных игр для обобщения и закрепления изученного материала.

Ключевые слова: ИКТ-технологии, интернет-ресурсы, национальные программы, анимация.

Использование информационно - коммуникативных технологий в образовательном процессе начальной школы — это одна из самых актуальных проблем в школьной педагогике. Владение информационными технологиями ставится в современном мире в один ряд с такими качествами, как умение читать и писать. Человек, умело, эффективно владеющий ИКТ технологиями имеет другой уровень связи в окружающем миром, ему гораздо проще находить способы решения стоящих перед ним задач. Без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современную школу.

Внедрение информационных технологий, как средство воспитания и развития творческих способностей ребенка, формирования его личности, обогащения интеллектуальной сферы и развития интереса к учебе школьника позволяет расширить возможности педагога, создает базу для приобщения детей к обучающим и развивающим программам.

Младший школьный возраст характеризуется низкой степенью развитости познавательных способностей, быстрой утомляемостью, неумением долго сосредоточено думать, неразвитостью произвольного внимания.

Все эти проблемы позволяет решить использование на уроках ИКТ.

Мы считаем, что очень важно строить обучение детей в начальной школе, с применением иллюстративного материала, вовлекая в процесс восприятия нового не только зрение детей, но и слух, эмоции, воображение.

Современные возможности урока (мультимедийный проектор, интерактивная доска, электронное приложение к учебникам) позволяют организовать учебный процесс на более высоком эмоциональном, эстетическом уровне, делают урок продуктивнее, полноценнее и насыщеннее, позволяют разрядить высокую эмоциональную напряженность и оживить учебный процесс. Ребёнок на таких уроках становится ищущим, жаждущим знаний, неутомимым, творческим, настойчивым и трудолюбивым.

В начальной школе мы используем информационные технологии на всех этапах урока и во внеурочной деятельности: при объяснении нового материала, закреплении, повторении, контроле, при проведении олимпиад, внеклассных занятий и др. Красиво и к месту подобранные иллюстрации, фотографии, видеоролики, которые сопровождают речь учителя или одноклассников, привлекают внимание детей, что дает возможность учителю повысить объём выполняемой работы на уроке в 1,5 - 2 раза. Развитая в таком возрасте у большинства детей зрительная память позволяет лучше запомнить материал урока.

Но презентации используются не только как иллюстративный материал для активизации внимания обучающихся современными средствами, но и как возможность прийти к открытиям на занятиях более легко и свободно. Благодаря зрительному восприятию, обучающимся легче удерживать логическую цепочку знаний, которая необходима для открытия новых знаний, для обозначения проблемы урока. Каждый появляющийся слайд мультимедийной презентации служит для активизации внимания и мышления детей, побуждает к выполнению заданий, либо идет как подтверждение правильных ответов и выводов, проверки самостоятельной работы по эталону. Таким образом, организация мультимедийных презентаций предоставляет детям уникальную возможность самим определять тему урока, прийти к от-

крытию новых знаний, закрепить пройденный материал.

При закреплении пройденного мы часто используем интерактивные игры. Они формируют позитивное отношение учащихся к учению, предполагают ненавязчивый способ оказания помощи отстающим детям учителем или одноклассником, учат детей навыкам контроля и самоконтроля. И, конечно, дают возможность выбрать индивидуальный темп обучения для каждого ребенка. А учителю это помогает меньше времени тратить на контроль и проверку знаний учащихся.

Уроки с ИКТ являются и мощнейшим стимулом для творчества детей.

Использование Интернет-ресурсов в урочной и внеурочной деятельности дают ученикам возможность самостоятельно определять новое понятие, найти значение непонятного слова или явления, подметить закономерность, выдвинуть собственную гипотезу решения проблемы, т.к. обеспечивает доступ к различным справочным системам, электронным библиотекам, другим информационным ресурсам.

Использование возможности интерактивной доски помогает педагогу облегчить усвоения материала, Используя такую доску, можно сочетать проверенные методы и современные приемы работы с обычной доской, с набором интерактивных и мультимедийных возможностей.

Также на уроках мы используем электронные приложения к учебникам, которые позволяют детям в занимательной форме находить ответы на интересующие их вопрос и получать сразу ответ. Работа с макросами, помогает детям в составлении самостоятельных схем слов, делить предметы на группы, находить закономерности, как в индивидуальной, так и во фронтальной работе всего класса. Применение на уроке компьютерных тестов, проверочных игровых работ, позволяет учителю за короткое время получать объективную картину уровня усвоения изучаемого материала и своевременно его скорректировать.

Применяя на своих занятиях ИКТ, педагог, прежде всего заинтересовывает детей своим предметом, делает его необычайно интересным и разнообразным.

Конечно, разрабатывая урок с использованием ИКТ учитель обязан уделить особое внимание здоровью обучающихся. В технологическую карту урока он включает физические и динамические паузы, зарядку для глаз, использование элементов здоровьесберегающих технологий и, конечно, не превышает время использования ИКТ технологий по Санитарно-гигиенические требования к использованию ИКТ.

Таким образом, труд педагога по подготовке к уроку средств ИКТ оправдывает себя во всех отношениях: повышает качество знаний, продвигает ребенка в общем развитии, помогает преодолеть трудности в обучении и общении, вносит радость в жизнь ребенка, позволяет оптимизировать образовательные процессы, повышает уровень коммуникативных навыков младших школьников, развивает творческий потенциал и воображение детей; воспитывает у детей навыки самостоятельной работы. Всё это позволяет при минимальных временных затратах получить более высокий результат обучения и воспитания, что является главной целью учителя.

Список использованной литературы

1. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм.
2. Ефимов В.Ф. Использование информационно- коммуникативных технологий в начальном образовании школьников.
3. Завьялова О.А. Воспитание ценностных основ информационной культуры младших школьников.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANIDAN DARS DAN TASHQARI MASHG'ULOTLARI TASHKIL ETISH

Ismailova Iroda Rahimbayevna.

Xiva tumanidagi 36-maktab

“Boshlang'ich sinf” o'qituvchisi.

Tel: 90-559-78-77

Navro'zova Nigora Karimovna

Xiva tumanidagi 36-maktab

“Boshlang'ich sinf” o'qituvchisi.

Tel: 90-713-11-51

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini matematika faniga qiziqitirish, o'quv materiallarini yaxshi o'zlashtirishlari hamda iqtidorlarini rivojlantirish maqsadida darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlarni tashkil etishning ahamiyati to'g'risida fikr yuritilib, tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, o'quvchilar, matematika, darsdan tashqari mashg'ulotlar, o'quvchilar bilimlari va amaliy ko'nikmalari, mantiqiy tafakkur.

Matematika fanidan, sinfdan tashqari ish deyilganda, o'quvchilarning darsdan tashqari vaqtda tashkil qilingan, dastur bilan bog'liq bo'lgan material asosida ixtiyoriylik printsipligiga asoslangan mashg'ulotlar tushuniladi. Sinfdan tashqari ishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- o'quvchilarning bilimlari va amaliy ko'nikmalarini chuqurlashtirish va kengaytirish;
- o'quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish
- matematikaga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, qobiliyatli va layoqatli bolalarni topish;
- talabchanlik, irodani, mehnatga munosabatni, mustaqillikni, uyushqoqlikni va insoniylikni tarbiyalash.

Sinfdan tashqari ishlarning quyidagi turlari uchraydi:

1. Matematik o'n minutliklar, soatlar.
2. Matematika to'garaklari.
3. Matematik konkurs va olimpiadalar.
4. Qiziqarli matematika kechalari va viktorinalar.
5. Matematik matbuot.
6. Matematik ekskursiya.

Sinfdan tashqari ishlar darslarga nisbatan ba'zi farq qiluvchi xususiyatlarga ega:

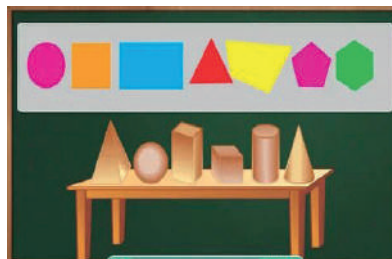
1. O'z mazmuni bo'yicha matematika dasturiga taalluqli emas. Ammo beriladigan bilimlar o'quvchilarning kuchiga mos bolishi kerak. 2. Sinfdan tashqari ishlar imkonini boricha barcha o'quvchilarni jalb qilishi, ya'ni qiziqarli bo'lishi zarur. Past o'zlashtiruvchi o'quvchilar ham qiziqish yordamida faol o'quvchilarga aylanishi mumkin. 3. Sinfdan tashqari ishlar ixtiyoriylik tamoyiliga asosan tashkil qilinadi, lekin qiziqishni ta'minlash lozim. Bu mashg'ulotlarga baho qo'yilmaydi, ammo faol ishtirok etgan o'quvchilar rag'batlantiriladi. 4. Mashg'ulot mazmuni va shakllariga qarab, 10-12 minutdan 1 soatgacha mo'ljallangan bo'lishi mumkin. 5. Sinfdan tashqari ishlarning mazmuni va shakllarining turli-tumanligi.

2. Sinfdan tashqari ishlarga: qiziqarli matnli masalalar, o'tkir zehnlilikka oid masalalar, hazil masalalar, berilgan ma'lumotlari yetishmaydigan yoki berilgan ma'lumotlari ortiqcha masalalar, mantiqiy masalalar, qiziqarli matematik voqealar, arifmetik rebuslar, o'yinlar, fokuslar, boshqotirmalar tarixiy ma'lumotlar berish va boshqalar kiradi. Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish va o'tkazish metodikasi quyidagilarga asoslanishi kerak: 1. Darsda o'quvchilar olgan bilim, malaka va ko'nikmalarni hisobga olgan holda o'tkaziladi. 2. Sinfdan tashqari ishlar o'quvchilarning xohishi, xavaskorligi, ijodkorligi tamoyillariga asoslanishi va ularning individual fikrlarini qoniqtirish maqsadida tashkil qilinadi. 3. Sinfdan tashqari ishlarni o'tkazish shakllari darslardan farq qilib, qiziqarli tomoni kuchli bo'ladi. Buning uchun zaruriy shart shuki o'tkaziladigan ishning rejalashtirilishi va tizimliligining murakkabligidadir. Shuni ta'kidlash lozimki, individual va guruhli mashg'ulotlar tizimli ravishda o'tkazilmasligi, aksincha, asosiy ish sinfdan bajarilishi kerak. Sinfdan tashqari ish sinfdagi dars shakliga nisbatan bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega: 1. O'z mazmuni bo'yicha u davlat dasturi bilan cheklanmagan, matematik material o'quvchilarning

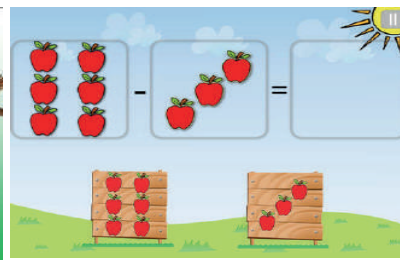

bilimlari va malakalariga mos ravishda berilishi kerak. 2. Boshlang'ich sinflarda bolalarning matematikaga nisbatan to'plangan turg'un qiziqishlari haqida hali gapirib bo'lmaydi. 3. Topqirlik, ziyraklik, tez hisoblashlar, yechishning samarali usullaridan foydalanish va rag'batlantirilishi kerak. 4. Darslar 45 minutga rejalashtirilgan holda sinfdan tashqari mashg'ulotlar mazmuniga va o'tkazilish shakllariga qarab 10-12 minutga ham, bir soatga ham mo'ljallangan bo'lishi mumkin. 5. Sinfdan tashqari ishlar shakl va turlari (qiziqarli matematika soatlari, to'garaklar, viktorinalar va h.k.) qarab mazmunining turli tumanligi bilan xarakterlanadi. Matematika minutliklarida, topshiriqlarga qiziqish uyg'otish va quvvatlash uchun bu topshiriqlar darslarda beriladigan oddiy matematik topshiriqlarga o'xshash bo'lmashligi kerak. Mashg'ulot o'tkazish uchun har xil qiziqarli arifmetik va geometrik mazmunli masalalar, qiyinroq masalalar, hazil masalalar, masalalar tuzishga doir masalalar, qiziqarli kvadratlar, rebuslar, topishmoqlar va boshqalar material bo'lib xizmat qiladi. Matematik to'garak matematikadan tizimli sinfdan tashqari ishning eng ko'p tarqalgan turidan biri. Uning asosiy vazifasi - matematikaga alohida qiziqishi bor o'quvchilar bilan bajariladigan chuqurlashtirilgan ish. Matematik to'garak ishi qiziqarli matematika soatlaridan quyidagilar bilan farq qiladi: Matematika to'garagiga o'quvchilar tanlashda ularning matematikaga nisbatan alohida qiziqishlarini, moyilliklari va imkoniyatlarini hisobga olish kerak. Mustaqil ravishda ko'rgazmali qurollar (ba'zi o'yinlar uchun misollar yozilgan kartochkalar va boshqalar) tayyorlaydilar, matematika kechalari o'tkazishga puxta tayyorgarlik ko'radilar va hokazo. Matematika to'garagini o'tkazish uchun oldindan uning ish rejasini tuzish kerak. Namuna uchun ikkinchi yarim yillikda 1-sinfda ba'zi to'garak mashg'ulotlarining taxminiy rejalarini keltiramiz:

- I. mashg'ulot. 1. Rebuslarni o'ylab topish.
 2. Qo'shishga oid qiziqarli masalalar.
 3. 100 ichida raqamlashni bilishni tekshirishga oid mashqlar.
 4. Topqirlikni talab qiladigan masalalar.
 5. Hazil masala.
 6. Topishmoqlar.
 7. Quvnoq sanoq (20 ichida) o'yini.
 - II. mashg'ulot. 1. Rebuslarni o'ylab topish.
 2. Topqirlikni talab qiluvchi ertak masalalar.
 3. Geometrik figuralarni tahlil qilishga doir mashqlar.
 4. Hazil masala.
 5. “Sonni to'ldir” o'yini.
- Misol tariqasida, quyidagi topshiriqlarni keltirib o'tmoqchimiz.

100 ichida raqamlashtirish. Topqirlikni talab qiladigan masalalar. Geometrik figuralarga doir mashqlar mashqlar.

“Sonni to'ldir” o'yini. Topqirlikni talab qiluvchi ertak masalalar. Hazil masala.
Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda, “Yosh matematiklar”

tog'aragi tashkil etish, matematik ekskursiyalar uyushtirish, qiziqarli matematika kechalari, viktorinalar va shu kabi sinfdan tashqari mashg'ulotlarni olib borish o'quvchilarni fanga doir bilimlarini yanada mustahkamlashga, ularning qiziqishlarini ortishiga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumayev M. va boshqalar. Matematika o'qitish metodikasi. – T. “Ilm-Ziyo”, 2003.
2. Bikbayeva N. U., Sidelnikova R. I., Adambekova G. A. “Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi”. O'rta maktab boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. — T. “O'qituvchi”, 1996.
3. ares.uz sayti.

ТА’ЛИМ СИФАТИНИ OSHIRISH: MUAMMO, YECHIM VA ISTIQBOL.

Rahimova Oyjongul Abdullayevna

Xorazm viloyati, Qo'shko'pir tumanidagi 39-son
maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
+998992176604

rahimovaoyjongul@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi zamon ta'limi muammolari, ularning yechimlari va ta'lim tizimining istiqbollari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, o'qituvchi, muammo, istiqbol, maktab, usul, o'quvchi, muloqot, aqlli, yechim.

Ma'lumki, har bir dars mavzusini o'rganishda o'ziga xos texnologiya, usul va vositalarni tanlashga to'g'ri keladi. O'qitish jarayonida yuqori natijaga erishish uchun dars jarayonini oldindan ketma-ketligini mo'ljallash kerak bo'ladi. Bunda o'qituvchi fanning o'ziga xos tomonlarini, o'quv jarayonini va sharoitini, o'quvchilarning ehtiyojini va imkoniyatlarini, bilim saviyasini, sharoitga qarab ishlatiladigan texnologiyalarni tanlashi lozim.

An'anaviy ta'lim o'quvchilarni tayyor bilimlarni o'zlashtirishga o'rgatadi, unda o'qituvchi shaxsi asosiy o'rinni egallagan bo'lib, o'quvchi esa bu jarayonning passiv ishtirokchisi bo'lib kelgan. Ilmiy-texnika revolyutsiya davrida o'quvchi o'zlashtirishi lozim bo'lgan ilmiy axborot hajmining keskin oshib ketishi bilan an'anaviy ta'lim kam samarali bo'lib qoldi. Ana shuning uchun kelish davri interaktiv metodlar, innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga kiritishga qiziqish tobora kuchayib bormoqda.

Zamonaviy texnologiyalar o'quvchilarni egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishga, mustaqil o'rganish, tahlil qilish va olingan bilimlardan o'zlari xulosa chiqarishga o'rgatadi. Bunda o'quvchining bilim olish ishtiyoqini muntazam oshirib borish;

- o'quvchining har qanday muammoga ijodiy yondoshuviga o'rgatish;
- pedagog va o'quvchi faoliyatining o'zaro hamkorligini ta'minlash;
- o'quvchining dars davomida befarq bo'lmasdan, kreativ fikrlashi va izlanuvchan bo'lishiga imkon yaratish.

Milliy ong milliy ruh va tafakkurni rivojlantiruvchi ona tilini bilgan har bir o'quvchi o'z-o'zidan boshqa fanlarni ham o'zlashtira oladi. Avvalo o'qituvchi o'quvchi psixologiyasini va o'zlashtirish salohiyatini e'tiborga olgan holda mavzuni darsda qatnashayotgan barcha o'quvchilarga singdira olish qobiliyatiga ega bo'lish lozim. Bunda o'qituvchining kasbiy mahorati jonkuyarligi va o'quvchining zehni, xotirasi, uquvi va tarbiyasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. O'quvchining bilim malaka va ko'nikmasini kompetensiyaga aylantirish uchun o'qituvchi vositachi bo'lishi kerak. Zero o'quvchilar maktabda egallagan bilimlarini kelgusi hayotda joiz o'rinlarda foydalana olishsin.

Ta'limda ona tili darslarini o'qitishga kamchiliklardan biri darslarni zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish kerak ekan, deb mashg'ulotlar o'yinga aylantirilib yuborildi. Ya'ni yangi pedagogik texnologiyalardan o'z o'rnida foydalanilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Maqsad: o'quvchilarni turli xil mazmunsiz o'yinlar orqali darsda ushlab turishdan voz kechish. Darslarni o'z o'rnida turli slaydlar, audioeshittirishlar vositasida tashkil etish, albatta, vaqtdan unumli foydalanish, ta'lim sifat –saviyasi samaradorligini oshirish, bolani darsga qiziqtirishda katta ahamiyatga ega.

Keraksiz nazariy masalalarga behad chuqur kirib ketilganligi, grammatika ta'limiga ustunlik berilib, so'z ta'limi keyingi o'rinlarga tushib qolganligi, darsliklardagi xatoliklar, nazariy chalkashliklar, o'quvchi egallagan ko'pgina bilimlarning aslida kompetentsiyaviy mohiyatga ega emasligi kabilar bugun ona tili ta'limidagi muammolardandir.

Darsliklarimizda tilimizning turkona tabiatiga xos bo'lmagan qoidalar ham yashab kelayotgani yaxshi emas. Ulardan voz kechish kerak. Tilimiz qat'iy qoliplarga ega. Masalan, ona tili darsliklarida biror qoida tushuntirib kelinadi-da, eslatma deb unga “sig'maydigan” ba'zi “istisno” holatlar keltiriladi. Holbuki, o'zbek tilining fonetik, morfologik, sintaktik, leksik qonuniyatlari juda qat'iy. O'zbek tilining o'ziga xos qonuniyatlarini sof saqlashimiz, darsliklar mazmunini shu jihatdan takomillashtirib, istisnolardan xalos qilib borishimiz kerak.

Ona tilini o'rganish degani bu faqat tilshunoslik qoidalarini yodlash va ularga doir mashq

va topshiriqlarni bajarish bilan cheklanib qolish emas. Shu bilan birga ogʻzaki va yozma nutq savodxonligi, nutq va muloqot madaniyati, boy soʻz zaxirasi va notiqlikni ham birinchi oʻrinda qoʻyish lozim. Buning uchun har bir sinfda imlo va izohli lugʻat boʻlishini taʼminlash va ona tili fanidan ham lugʻat daftar yuritilishi lozim. Soʻz boyligi boʻlmagan oʻquvchida matn yaratish koʻnikma va malakasi mutlaqo shakllanmasdan qoladi. Axir, farzandlarimizning oʻz ona tilida maromiga yetkazib, soʻzni marjondek terib, maʼnosiga tushunib soʻzlay olishi uchun ham soʻz boyligi, nutq malakasi zarur boʻladi.

Ona tili barcha fanlarning onasi hisoblanar ekan, bu fanni oʻquvchilarga oʻrgatishda juda eʼtiborli boʻlish va sinfdagi oʻquvchilarning barchasi fanni chuqur oʻzlashtirishga ahamiyat berish lozim. Buni amalga oshirishdagi asosiy muammolardan biri sinfda oʻquvchilar sonining koʻpligi va buning natijasida oʻquvchining uy ishini, sinf ishini tekshirishga vaqt yetmay qolishidir. Chunki matn, hikoya va gap tuzish topshiriqlarini tekshirish jarayonida imlo, ishora va uslubiy xatolarini izohlab, tushuntirib ketish kerak boʻladi. Ona tili fanida sinf oʻquvchilarini ikki guruhga boʻlib oʻtish kerak. Bu oʻquvchi uchun ham, oʻqituvchi uchun ham yaxshi imkoniyat boʻlar edi. Oʻquvchilarning mashq daftarlari ham, uy ishi daftarlari ham, qoidalar ham oʻz vaqtida soʻralib, baholanar edi.

Fikrimcha, davr olimlardan zamonaviy uslubdagi, ilgʻor qarashlarga asoslangan darslik yaratishni talab qilayotir. Amaldagi darsliklarda qoidalaridan soʻng berilgan mashq va topshiriqlar bolaning nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishi, ogʻzaki va yozma nutqini oʻstirish, tafakkur doirasining kengayishiga yordam bermaydi, mustaqil fikrlashga undamaydi. Darslik yaratish uchun qandaydir ilmiy darajaga (unvonga) ega boʻlish kerak, degan talabga oʻzgartirish kiritib, oddiy oʻqituvchilarga ham oʻz tajribalariga tayangan holda bolaning yoshi va qiziqishlari doirasini inobatga olib, yangicha uslubda darslik yaratish imkoni berilsa, maqsadga muvofiq boʻlardi.

Xulosa oʻrnida shuni aytish mumkinki, bu muammolarning yechimi, boshqa fanlardan farqli oʻlaroq ona tili fani qoʻshimcha dars toʻgaraklarini 2 soat emas, majburiy qilib haftasiga 4-5 soat qilish kerak deb oʻylayman. Qoʻshimcha toʻgaraklar ona tilimizning barcha qonun-qoidasi va soʻz boyligini, ularning mazmunini kelajak avlod ongiga singdirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyhati:

1. N.Mahmudov. “Ona tili oʻqitish metodikasi”. Toshkent: “Oʻqituvchi” nashriyoti 2010.
2. Gʻ. Hamroyev. “Adabiy talaffuz madaniyat belgisi”. “Maʼrifat” gazetasi. 2019-yil. 48-son.
3. R.Yoldashev. “Oʻzbek tili darsliklari”. “Maʼrifat” gazetasi. 2019-yil 42-son.
4. Umumiy oʻrta taʼlim muassasalari uchun ona tili fanidan oʻquv dasturi. 2017-yil.

ДАТЬ МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ «ВОРОНКА ИДЕЙ» В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В ШКОЛЕ

Абдикаримов Сабуржон Нурматович
Худжаниезов Уктам Сафарбаевич

Учителя русского языка школы №31 Багатского района

Аннотация: Интерактивные методы обучения в настоящее время являются наиболее распространенными и широко используются во всех типах образовательных учреждений.

Ключевые слова: интерактивный, современный, педагогический, образовательный, методический.

Это упражнение подразумевает процесс развития всевозможных идей и опций, за которым следует период расстановки приоритетов. Это поощряет учеников к тому, что объяснять свой выбор и обсуждать внутри группы и всего класса, для того, чтобы прийти к согласованному набору приоритетов в установленный период времени. Это упражнение может быть полезной отправной точкой для новой темы. Интересно будет сравнить и противопоставить идеи и приоритеты, полученные в результате этого упражнения, как в начале, так и в конце темы. Смотрите также Оценки На Ромбовой Диаграмме - это упражнение также рассчитано на расстановку приоритетов.

Ученики могут работать у доски или стены, группы могут работать вокруг стола. Может пригодиться флипчарт, чтобы записывать цели.

1. Ученики по группам из четырех – шести человек получают большой лист бумаги.
2. Ученики распределяют роли внутри группы. Такие роли могут включать секретаря, контролера за временем, организатора и ведущего.
3. Группы придумывают как можно больше идей и мнений по заданной теме, и записывают их на верху листа бумаги.
4. Затем группы расставляют свои идеи по важности, выбрав пять самых важных и актуальных для данной темы. Они записывают их на нижней части листа.
5. Ведущий в каждой группе выносит свой лист А3 и представляет результаты и пять приоритетов классу.
6. Снова в группах ученики решают, какая идея самая актуальная для данной темы. Это может быть идея из их собственного списка или идея из другой группы, которую они услышали во время презентации. Каждая группа должна стремиться достичь соглашения в процессе выбора приоритетов посредством обсуждений и объяснений.
7. Одна идея из каждой группы может быть записана на флипчарте, можно также обсудить, какие идеи были похожи в разных группах, и какие отличались. В ходе обсуждения можно ссылаться на идеи, записанные на флипчарте.
8. Во время обсуждения результатов можно попросить учеников сконцентрироваться на характере групповой работы. Как хорошо выполнили ученики свои роли в группе? Смог ли преподаватель развить продуктивную дискуссию и общение? Сделал бы ведущий свою презентацию иначе в следующий раз? Легко ли было достичь соглашения? Какие процессы привели к соглашению? Кто особенно эффективно выдвигал идеи и почему? 9. Можно использовать другие инструменты, такие как Пять Вопросов, чтобы глубже изучить тему.

Список литературы

1. Долбик, Е.Е. Подготовка разноуровневых заданий по русскому языку // Русский язык и литература. 2008. № 7. С. 14-17.
2. Тихонов, А.Н. Новый словообразовательный словарь русского языка для всех, кто хочет быть грамотным. М.: АСТ, 2014

ТАЛАБАЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-МАДАНИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНияТЛАРИ

Джураева Гавхар Нормуратовна
Silk Road туризм халқаро университети
+998 90 603 17 55

Аннотация. Ушбу мақолада талабаларда ижтимоий – маданий компетенцияларни такомиллаштиришда келиб чиқадиган муаммолар ва педагогик имкониятлари ёритилган.

Калит сўзлар: талабалар, ижтимоий-маданий, туризм, дидактика.

Жаҳон олий таълим муассасаларида хорижий тилларни ўқитиш сифатини интегратив ёндашувлар асосида шахснинг муваффақиятли ижтимоийлашувини таъминлашга қаратилган креатив механизмлари амалиётга тадбиқ этилмоқда. Таълим жараёнларини интегратив ёндашувлар асосида ташкил этиш, туризм соҳасидаги таълим муассасаларида талабаларнинг касбий компетенцияларининг мамлакатлар маданияти билан ҳамоханлигини таъминлаш, чет тилларни ўрганишнинг дидактик имкониятларини такомиллаштириш бўйича йирик лойиҳаларни амалга тадбиқ этишга доир тизимли ишлар олиб борилмоқда.

Жаҳон таълим ва илмий тадқиқот муассасаларида туризм соҳасида таълим оладиган талабаларнинг таълим жараёнини моделлаштириш, лойиҳалаштириш, талабаларнинг ижтимоий-маданий тайёргарлигини интегратив ёндашувлар асосида такомиллаштириш, ўқув жараёнида маданиятшунослик ва маданиятлар аро касбий сифатларни ривожлантириш бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Шу билан бирга АҚШ, Германия Италия, Франция, Корея давлатларида бўлажак туризм мутахассисларининг хорижий тилларда ўз касбий соҳаларида эркин мулоқот юрита олиш, ижтимоий-маданий соҳани инновацион таълим технологиялари орқали такомиллаштириш, педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланиб, ижтимоий коммуникатив қобилиятларни ривожлантириб туризм фаолиятини олиб боришга доир илмий-тадқиқотларга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги ПҚ - 5117 “Ўзбекистон республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори ҳам нафақат чет тил мутахассиси балки бошқа соҳа вакиллари ҳам хорижий тил (инглиз тили)ни В1-В2 даражасида билиши кераклиги ушбу қарорда ўз аксини топди[1].

Туризм йўналиши талабаларида чет тилни ўқитиш бўйича амалдаги дастур чет тилни эгаллаш мақсадини кўяди ва “етук фуқаролик шахсини” шакллантиришни назарда тутди. Мазкур умумий мақсад доирасида «бакалаврларнинг касбий мақсадларда маданиятлараро алоқаларни амалга ошириш қобилияти, рақобатбардошлилик, доимий ўзгарувчи кўп тилли ва кўп маданиятли дунёда ўзини-ўзи такомиллаштиришга интилиш, ишлаб чиқариш ва илмий соҳадаги вазифаларни ҳал этишда фаоллик, мустақил таълим олиш эҳтиёжи ва бошқалар устувор ҳисобланади» [2; 24-б].

Ижтимоий-маданий компетенцияни ривожлантириш бир вақтда таълимни инсонпарварлаштириш ва гуманитарлаштириш замонавий тенденциясини акс эттиради ва мос мақсадларга эришишга олиб келади – бошқа маданият билан таништиради, чет тилини ўрганувчилар янги ижтимоий-маданий билимларни эгаллаш жараёнида маълумотлилик умумий даражасини оширади, унинг дунёқарашини кенгайтиради, унинг коммуникатив фаолиятини ҳамда шахсий хулқини самарали бошқаришни таъминлайди.

Жумладан, олимлар чет тилни ўрганувчиларнинг бошқа маданият хусусиятларини ижтимоий-маданий мазмунни ўрганиш шароитларига англашлари орқали дунёқарашларини ижтимоий-маданий бойитиш, чет тилини замонавий дунёда маданиятлар диалогига мулоқот воситаси сифатида фойдаланиш имкониятига эга бўлиш вазифаларини ҳал этиш ҳисобланади. Бунда олимлар кўп бор маданиятлараро мулоқот учун зарур бўлган мутахассисларнинг ижтимоий-маданий компетенцияни эгаллашларининг муҳимлигини таъкидлаганлар. Чет тилини ўрганувчиларда (жумладан тилга оид бўлмаган олий таълим муассасасида бакалаврият даражасида) ижтимоий-маданий компетенцияни ривожлантиришга бағишланган тадқиқотлар натижаларининг таҳлили мазкур муаммо тўлиқ ҳал этилмаганлигини кўрсатди.

Жумладан, биз мутахассисларнинг ижтимоий-маданий компетенцияни эгаллашларининг умумтан олинган аҳамиятига қарамай мазкур муаммонинг таълим олувчиларнинг турли контингентларига нисбатан – шунингдек, тилга оид бўлмаган олий таълим муассасаси битирувчиларига нисбатан ҳал этилган ишларни учратмадик, шу жумладан чет тилини ўрганувчиларда мақсадга мувофиқ равишда ижтимоий-маданий компетенцияни ривожлантириш методикаларининг илмий асосланган баёни мавжуд эмас.

Бу муаммони ҳал қилишда етакчи рол олий маълумотга, хусусан, бакалавр даражасига тўғри келади. Айнан бакалавр битирувчилари сўнгги йилларда мамлакатнинг турли соҳалари - гуманитар, ижтимоий, хизмат кўрсатиш, тиббий, маданий, технологик ва бошқа соҳалардаги кадрлар салоҳиятининг асосий тўлдирилишини ташкил қилишди. Турли ёшдаги ва ижтимоий мавқега эга бўлган ишчилар билан яқин «алоқа» туфайли, бакалавр битирувчилари нафақат тор касбий кўникмаларга эга бўлишлари, балки ташкилотчилар, ижтимоий фаоллар кўникмаларига эга бўлишлари, фаол ва ишлаб чиқаришда ишлайдиган жамоа аъзолари кўп қиррали бўлишлари керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги ПҚ – 5117 “Ўзбекистон республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.

2. Пивсаева Т.А. Использование элементов страноведения на уроке-зачете по английскому языку в 10 классе / Т.А.Пивсаева // ИЯШ. -1998. -№3. –С. 21-24.

АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ БАРКАМОЛ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДАГИ РОЛИ

Тохирова Шахноза Шукуровна,
Хамиджонов Муроджон Обиджон ўғли
murodjonxamidjon@gmail.com
Андижон вилояти, Андижон шаҳар
17-мактабнинг тарих фани ўқитувчилари

Аннотация. Мазкур мақолада ёш авлодда миллий қадриятларимиз, маънавий онгимиз, мафкурамиз каби тушунчаларни ривожлантиришда хизмат қиладиган омиллар ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар. Тарих, маданият, тил, дин, қадрият, маданий мероси, “Авесто”, “Алпомиш”, “Равшан”, “Туруғли”.

Жаҳондаги барча халқлар сингари Марказий Осиё халқлари ҳам ўзининг кўҳна тарихи, бой маданий мероси, юксак маънавияти, ранг-баранг урф-одат ва анъаналари билан алоҳида ажралиб туради. Мустақилликка эришганимиздан сўнг маънавий ҳаётимизда уйғониш юз берди, буюк боболаримизнинг ўлмас мероси бўлмиш асрий қадриятларимиз қайта тикланди ва улар халқимиз, ватандошларимиз маънавий дунёсини янада бойитиб, мустақиллигимизни мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда. Халқимизнинг кўп минг йиллик тажрибасида шу нарса маълумки, давлатнинг ривожланиши ва ҳар жиҳатдан раванқ топиши учун ана шу давлат фуқаролари руҳан пок, иродаси бакувват, иймони бутун бўлмоғи, Ватан, халқ манфаатларини ўз манфаатлари билан уйғун ҳолда кўра билмоғи, қалбида ўз халқининг ўлмас қадриятларига чуқур ҳурмат ва эҳтиром ҳисларини уйғота олиши лозим.

Шундай экан, ҳар бир шахс ўз халқи тарихи, маданияти, тили, дини, қадриятларига бефарқ бўлмаслиги, уларни чуқур ўрганмоғи лозим. Замон талаби шуни кўрсатмоқдаки, ривожланган демократик давлат яратиши учун, аввало, ўша давлат фуқароларини, ёш авлодни маънавий жиҳатдан пок, камолга етган инсонлар қилиб тарбиялаш муҳим аҳамиятга эга. Зеро, биз ўз халқининг тили, дини, урф-одат ва анъаналарини ҳамда шунга ўхшаш ўлмас қадриятларини чуқур билган ва ўрганган, ўз қалбида ота-она, оила, маҳалла ва жамиятга нисбатан ҳурмат ва эҳтиром каби эзгулик туйғуларини уйғота билган шахснигина том маънодаги маънавий камол топган инсон дея айта олишимиз мумкин.

Ана шундай омил ва мезонлар ичида ахлоқий қадриятларнинг тутган ўрнини алоҳида таъкидлаб ўтишимиз даркор. Барчамизга яхши маълумки, халқимизнинг олис ўтмиши буюк боболаримиз томонидан яратилган ранг-баранг ва ўлмас, маданий ва маънавий қадриятларга жуда бой.

Аждодларимиздан бизга мерос қолган ана шундай умрбоқий бойликларимиз ичида “Авесто”, халқ оғзаки ижодининг ноёб дурдоналари бўлмиш “Алпомиш”, “Равшан”, “Туруғли” каби дostonлари, буюк боболаримиз Хоразмий, Фарғоний, Беруний, Фаробий, Ибн Сино, Яссавий, Югнакий, Юсуф Хос Хожиб, Кубро, Нақшбандий, Марғиноний, Амир Темур, Улуғбек, Навоий, Бобур каби алломаларимизнинг илмий-фалсафий мероси ҳамда яқин ўтмишимизда яшаб ижод этган Махмудхўжа Бехбудий, Абдирауф Фитрат, Қодирий, Абдулла Авлоний, Чулпон, Усмон Носир каби аждодларимизнинг бадиий ижодий фаолиятларини айтиш мумкин.

Юқорида келтириб ўтилган бой ахлоқий қадриятларимиз замирида инсонни яхшилик томон етаклайдиган, унинг қалбида эзгулик туйғуларини уйғота оладиган, шахсни ўз-ўзини, миллийлигини англаб етишга ундайдиган юсак маънавий куч ётади.

Жамиятимизнинг маънавий-ахлоқий қадриятлари масаласи ҳамиша ўрганиб боришни тақозо этади. Шундай экан, жамиятимизнинг ҳар бир аъзоси қалбида, хоҳ у ёш бўлсин, хоҳ қари ахлоқий қадриятларимизга нисбатан юксак ҳурмат туйғуларини уйғота олиш масаласи ҳар биримизнинг олдимизда турган асосий муаммолардан бири ҳисобланади.

Бу муаммонинг ечимини топиш учун эса қуйидаги ишларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

-оилада, унинг қўрғонлари бўлмиш ота-она, бобо-бувилар томонидан оиланинг ҳар бир аъзоси қалбида ахлоқий қадриятларимизга бўлган ҳурмат туйғуларини уйғотиш;

-маҳаллада, маҳалла фаоллари томонидан ахлоқий қадриятларимизни ўрганишга оид турли хил тадбирлар, кекса авлод вакиллари билан учрашувлар ўтказиш;

-мактаб, лицей, коллеж ўқувчилари онгида ахлоқий қадриятларимизга бўлган эҳтиромни шакллантиришга бағишланган турли кўринишдаги бадиий ижодий чиқишлар ва турли хил тўғараклар ташкил этиш;

-глобаллашув жараёнида радио, телевидение ва оммавий ахборот воситаларида ахлоқий қадриятларимизнинг нисбатан маънавий таҳдид ва хуружларнинг сабаблари ва омилларини ўрганишга доир турли хилдаги эшиттиришлар, кўрсатувлар тайёрлаш ҳамда илмий мақолаларнинг кўрик танловларини ташкил этиш;

-буюк аждодларимиз, уларнинг ҳаёти, амалга оширган ишлари, қаҳрамонликлари ҳақида ҳужжатли ва бадиий филмлар яратиш, ушбу филмларда аждодларимиз фаолиятини, яхши томонларини тасвирлашни йўлга қўйишга алоҳида эътибор қаратишимиз лозим.

Айни шундай ишлар кўламини кенгайтириш ўсиб келаётган ҳар бир шахс, ҳар бир ёш авлодни маънавий- ахлоқий жиҳатдан баркамол бўлиб вояга етишида муҳим омиллардан бири бўлиб хизмат қилади.

Шундай экан халқимизнинг бебаҳо маданий ва маънавий қадриятларини ҳар томонлама чуқур ва атрофлича ўрганиб, уларни Ватанимизда истиқомат қилувчи ҳар бир инсоннинг онги ва қалбига синдириш, айниқса ёш авлодни ҳар жиҳатдан маънавий-ахлоқий етук, фидоий инсон қилиб тарбиялаш вазифаси жамиятимиздаги ҳар бир зиёли инсоннинг мақсад ва вазифасига айланмоғи шарт.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1.Маънавият юлдузлари. Т.2002.

2.Ж.Ғ.Йўлдошев ва бошқалар. Миллий ғоя – ўқувчи маънавиятининг асоси. Т.2009.

ДАТЬ МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ «МОЗГОВОЙ ШТУРМ» В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В ШКОЛЕ

Худжаниезов Исломбой Саорбоевич
Рахимова Сумбул Раматъоновна
Учитель русского языка и литературы
школы №31 Багатского района

Аннотация: Интерактивные методы обучения в настоящее время являются наиболее распространенными и широко используются во всех типах образовательных учреждений.

Ключевые слова: интерактивный, современный, педагогический, образовательный, методический.

Мозговой штурм (метод мозгового штурма) – форма творческой, коллективной работы для поиска решений поставленных проблем. Этот метод широко применяется в различных сферах деятельности. Под названием «мозговой штурм» объединяют варианты коллективной работы в ходе которой создаются новые идеи или просто сопоставляются известные факты.

Часто встречающиеся ситуации, для которых применяется метод мозгового штурма это генерирование различных идей в короткий отрезок времени, разработка нестандартных идей, нахождение решений в ситуации, когда решение не может быть получено логическим путем, систематизация информации, когда она беспорядочна и распределена между несколькими источниками, объединение и сплочение команды участников мозгового штурма.

Мозговой штурм включает в себя следующие действия:

1. Определяется проблема, требующая решения. Проблема должна быть сформулирована ясно, точно и не допускать двусмысленного толкования.

2. Назначается (определяется) куратор сессии мозгового штурма. Для этой роли выбирается человек обладающий навыками организации коллективной работы, имеющий четкое понимание поставленной проблемы и способный быть лидером группы, выполняющей мозговой штурм.

3. Формируется группа численностью от 5 до 8 человек, заинтересованных в решении проблемы. Для группы необходимо подбирать специалистов различного профиля.

4. Участники группы располагаются так, чтобы все они смотрели в одном направлении – на флипчарт или доску. На доске пишется проблема, требующая решения.

5. Во время сессии куратор группы должен следить, чтобы участники группы придерживались основных четырех правил мозгового штурма.

6. Выполняется групповая работа, в ходе которой участники команды предлагают свои идеи по решению проблемы. Куратор должен следить, чтобы все участники группы включились в мозговой штурм. Для этого, например, слово может передаваться по кругу.

7. По мере того как будут предлагаться идеи ответственный за ведение записей должен регистрировать каждую из них на доске или флипчарте, таким образом, чтобы все участники группы могли их видеть.

8. Когда поток новых идей начнет сокращаться, можно постараться стимулировать выдвижение идей.

Мозговой штурм обладает рядом преимуществ в сравнении с другими методами коллективной работы. В частности, для создания новых идей не требуется привлекать высококвалифицированных специалистов или экспертов, метод является простым для понимания и не требует специальной подготовки участников, позволяет быстро «сгенерировать» новые идеи, предоставляет возможности для участия в решении проблем специалистам различных областей деятельности.

Список литературы

1. Долбик, Е.Е. Подготовка разноуровневых заданий по русскому языку // Русский язык и литература. 2008. № 7. С. 14-17.

2. Тихонов, А.Н. Новый словообразовательный словарь русского языка для всех, кто хочет быть грамотным. М.: АСТ, 2014.

ХАЗОРАСП ҲАҚИДАГИ АФСОНА

Матёкубов Шоназар Собирович
Хоразм Маъмун академияси илмий ходими
+998907190066

Қадим-қадим замонлардан бери Хоразмнинг энг қадимги ва қудратли қалъаси Хазарасп қалъаси Хоразмнинг Буюк Ипак йўлида жойлашган жанубий дарвозаси ҳисобланган. Хазарасп қалъасининг номи ва унинг қурилган даври ҳақида Жанубий Хоразм халқлари ўртасида турли афсоналар тарқалган. Биз шулардан бир нечаси тўғрисида тўхтаб ўтишни муносиб кўрдик. Абу Райхон Берунийнинг кўрсатишича, ўз замонасида Хоразмнинг қадимий обод қалъаси Хазараспдир. Хоразмликлар ўзларини шаҳарларини обод ва гўзал шаҳарларга айлантириб, ариқлар қазганлар, серҳосил боғ-роғлар борпо этиб Хоразмликларнинг барча мамлакатлар билан савдо алоқалари учун йўللар қуришган.

Хоразмнинг ўрта асрлардаги ижтимоий-иқтисодий тарихини, қалъаларнинг воҳа тарихидаги тугган ўрнини ўрганишда форс-араб географ-саёҳатчи ва тарихчиларининг ёзиб қолдирган сафаномалари, кундалик хотиралари, асарлари катта аҳамиятга эга. Шундай муаллифлардан бири Абу Жаъфар Муҳаммад ат-Табарийдир. «Тарихи Табарий» асарида арабларнинг Марказий Осиёни, шу жумладан, Хоразмни истило қилган тарихини қуйидагича таърифлаган: «Хоразмшоҳнинг уч қалъаси бор, улар хандақ билан қуршалган.

Қутайба эса Хазораспда дарёнинг нариги томонида, у дарёдан ўтмади, у билан Хоразмшоҳ ўртасини Балх дарёси (ажратиб турган) бўлган.

Сўнгра Қутайба Фил қалъасига бориб, хоразмшоҳ билан келишиб тинчлик тўғрисида шартномага биноан улушни олиб Хазораспга қайтди»

Хоразмнинг жанубий шаҳри «Хазарасп мамлакатнинг энг яхши мустаҳкамланган қалъаси бўлиб, унинг майдони мусулмончиликка қадарги Самарқанд билан тенг бўлган»¹.

Хазарасп қалъаси тўғрисида тўлиқроқ маълумотни биз X асрнинг биринчи ярмида ёзиб битирган форс географи Абу-Исҳоқ Иброҳим ибн Муҳаммад ал-Фариси ал-Истахрийнинг «Китоб ал-масалик вал-мамалик» («Йўللар ва мамлакатлар ҳақида китоб») деган асарида учратамиз. Истахрийнинг ёзишича Хазарасп мустаҳкам қўرғонга эга, Жамоа масжиди қўрғон ортида, Ҳокимнинг саройи жамоа масжиди ёнида, қамокхона қўрғонга яқин ерда. Шаҳар (мадина) ўртасида дарёдан чиқарилган анхор бор. Бу анхор (қалъа билан бозорни иккига бўлиб турибди), шаҳар билан бозор ўртасидан ўтган. Қалъанинг узунлиги I фарсахнинг учдан бир қисмини ташкил қилади, унинг кенглиги ҳам шунга тенг. Дарвозаси Хивага қараб қурилган, серҳосил, озиқ-овқати мўл, турли мевалари сероб, фақат ёнғоқ йўқ. Қалъада пахта ва жундан ҳар хил кийимлар тайёрлашади, уларни узоқ хорижий мамлакатларга олиб кетишади. У ерлик аҳолининг хусусиятларидан бири бойлик ва ўзининг мардлигини кўрсатишдир. Улар кўп ерларда учрашади ва улар (хоразмликлар) саёҳатни яхши кўришади. Хуросондаги катта шаҳарларнинг ҳаммасида хоразмликлар бошқаларга нисбатан кўпчиликти ташкил этади. Уларнинг кийимлари калта камзол ва қалпоқ. Уларнинг феъл-атвори хуросонликлар олдида яширин эмас. Уларнинг аҳолиси (хоразмликлар) ўғизга қарши мардларча жанг қилади, уларга қарам бўлмайди. Уларнинг мамлакатада олтин, қумуш ва қимматбаҳо тош конлари йўқ. Бойликларининг асосий қисми турклар билан савдо қилиш ва мол боқишдан келади»².

Қадим замонларда кунлардан бир куни Хоразм воҳасининг устидан ўтаётган Сулаймон пайғамбар чор-атрофни кўздан кечириётди, ногаҳон орасидаги булоқ бўйида ўтлаб юрган ғаройиб отларни кўриб қолади. Ажойиб отларга ҳаваси келган Сулаймон девлардан иккитасини булоқ бўйига юбориб, ўша отларни тутиб келишни буюрибди. Булоқ бўйида ўтлаб юрган отлар қанотли арғумоқлар бўлиб, осмону фалакдан икки девнинг бало-қазодай тушаётганини кўриб, гур этиб учиб кетишибди ва бир зумда булутлар орасига кириб кўздан ғойиб бўлишибди.

Девларнинг куппа-қуруқ келганини кўрган Сулаймон уларнинг ичидаги ақлли ва айёрроғи Қавс исмли девни ҳузурига чақириб, ундан маслаҳат сўрабди. Қавс Сулаймон пайғамбарга

1 анулов Ю.П. Городище Кят (Источники, топография и хронология) ОНУз, № 7-8, 1973, с-III.

2 /улямов Я./ История орошения Хорезма., 1957., 147 стр; МИТТ, т. I., 1939, с-173.

бу вазифани бажариш ҳеч биримизнинг қўлимиздан келмайди. Мабодо Самандун дев бу хизматнинг уддасидан чиқа олса, ажаб эмас. У шунақанги уддабуронки, ҳамма иш қўлидан келади. Бу отларни қўлга тушириш ҳам унга қийин эмас,- дебди. Ўз кучига ишонган Самандун дев ҳеч кимга, ҳатто Сулаймонга ҳам бўйсунмай қўйган экан. Итоат этишдан бош тортибгина қолмасдан қулай фурсат бўлиб қолса, Сулаймоннинг тахтипойини қўлга киритишни ҳам мақсад қилиб қўйган экан. Важоҳати тоғни титратувчи баҳайбат Самандун денгиз тубида яшар, уни бу рўйи заминга чиқариб олиш амримаҳол экан. Қавс девнинг маслаҳатига кўра, «шоҳлар, шоҳи, бутун оламнинг ҳукмдори Сулаймон ўлди, девлар кутилди», - деган овоза тарқатибди.

Бу хабар сув тагидаги Самандуннинг ҳам қулоғига етиб борибди. У анчадан буён шу фурсатни пойлаб юрган эмасми, вақт ғаниматда тахтни эгаллаб қолай, деб ер юзига чиқибди ва Сулаймоннинг тахти томон йўл олибди. Сулаймоннинг сон-саноксиз девлари унинг йўлини пойлаб кутиб қалъа дарвозаси олдида банди қилиб, қўл-оёғини кишанлаб, пайғамбарнинг олдида ҳайдаб келибдилар. Сулаймон Самандунга қараб:- «фалон жойдаги булоқ бўйида ўтлаб юрган қанотли отларни тутиб келсанг, гуноҳингдан ўтаман»,- дебди.

Самандун қанотли отлар сув ичгани келадиган булоқни топиб, сувига шароб аралаштириб отларнинг ҳаммасини тутиб олиб Сулаймоннинг олдида олиб келибди.

Сулаймон бу ғаройиб арғумоқлар учиб кетолмасин деб, уларнинг бежирим қанотларини қиркиб ташлашни буюрибди. Қанотлари қиркилган тулпорлар Сулаймон тахтининг кўркига айланишибди. Қанотли отлар қўлга туширилган булоқ ўрнида девлар катта шаҳар бунёд этишбдилар ва ғаройиб тулпорлар шарафига «Хазорасп», яъни «Минг от» деб ном қўйибдилар. Тарихнинг отаси юнон олими Геродот «тарих афсоналардан бошланади»- деганидай Хоразм давлати пойтахт қалъалари тўғрисида қатор афсонавий маълумотлар борлигининг гувоҳи бўламиз.

Қадим Хоразмнинг 2750 ёшга эга Хазарасп қалъаси келажакда Хоразмнинг маҳаллий ва хорижий туризмни ривожланиш марказларидан бирига айланади.

Фойдаланган адабиётлар

1. Искандаров Р. “Музей шаҳар” Хива тонги газетаси. 18.05. 1998 й.
2. Д.Бобожонов “Маърифатпарвар Феруз”, “Хуршид Даврон кутубхонаси” интернет сайти, 29.07.2017 йил.
3. /Гулямов Я./. История орошения Хорезма., 1957., 147 стр; МИТТ, т. I., 1939, с-173.
4. Манўлов Ю.П. Городище Кят (Источники, топография и хронология) ОНУз, № 7-8, 1973, с-III.
5. Шоназар Матёкубов **Хоразм Маъмун академияси илмий ходими**

KREATIV YONDASHUV VA UNING BIOLOGIYA O‘QITUVCHILARINI KASBIY KOMPITENTLIGINI OSHIRISHDAGI O‘RNI

Achilova Nazifa Rahmonkulovna

Navoiy davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Telefon: +998(99)9436435

nazifa.ped-bio.uz@mail.ru

Anotatsiya: Kreativ darajada ijodiy faoliyat yurita olgan talaba o‘zi egallagan bilimlardan noodatiy vaziyatlarda foydalanadi, o‘zi egallagan pozitsiyani himoya qiladi, individual va guruhda ishlash jarayonida mavjud muammolarni echimini topa oladi.

Kalit so‘zlar: Kreativ, metodik, innovatsion, kompetentlik, modulli yondashuv, axborotli-kommunikatsion yondashuv.

O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini mazmunan yangilash, axborotlar globallashtirish bir davrda mazkur ta’lim tizimida pedagogik faoliyat yuritayotgan professor-o‘qituvchilarning ta’lim – tarbiya jarayonini tashkil etishni modernizatsiyalash, mazkur jarayonga innovatsion texnologiyalarni qo‘llashga oid metodik bilim, ko‘nikma va malakalarini yangilash bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri sanaladi.

Murakkab, mashaqqatli, kutilmagan holatlarga boy, ammo jamiyatning zaruriy ehtiyoji hisoblangan ta’lim-tarbiya tizimini yangicha ko‘rinish va yangicha mazmunda amalga oshirish, dars jarayonida innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarni samarali qo‘llash orqali ta’lim samaradorligiga erishish davr talabidir. Ta’lim muassasasi bitiruvchisi o‘z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o‘z o‘rnini egallashi, duch keladigan muammolarning echimini hal etishi, eng muhimi o‘z sohasi, kasbi bo‘yicha raqobatbardosh bo‘lishini ta’minlashda asosan, pedagog kadrlar salohiyati hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Demak, jamiyatdagi barcha yangilanishlarni uyg‘unlashtirish uchun shaxsiy etuklik bilan birga kasbiy kompetentlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Inson hayotiga kirib keladigan har qanday yangilik unda sergaklikni, hattoki norozilikni uyg‘otadi. Shunga ko‘ra, uzoq yillar davomida an’anaviy usullar bilan ishlab kelgan pedagoglar bugungi kunning o‘zidayoq takomillashtirilgan Davlat ta’lim standartlari asosidagi o‘quv jarayoni talab darajasida tashkil eta olmaydilar. Eng avvalo, ta’limda biror bir o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun avval o‘qituvchining kasbiy ongini tubdan o‘zgartirish kerak.

Shunga ko‘ra, oliy ta’lim muassasalarida pedagogik faoliyat yuritayotgan professor-o‘qituvchilarning ta’lim – tarbiya jarayonini tashkil etishni modernizatsiyalash, maqsadga muvofiq tashkil etishga zamin tayyorlaydigan o‘quv – metodik majmua, elektron darsliklar, nostandart adaptiv testlar banki, o‘quv kurslari bo‘yicha sillabus yaratish orqali talabalarning bilish faoliyatini faollashtirish, ta’lim samaradorligiga erishish uchun zarur bo‘lgan metodik bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish va yangilash, ularni davlat talablari va jahon ta’lim standartlari darajasiga ko‘tarish islohotlar davrining asosiy masalalaridan biri hisoblanadi.

Xususan, o‘qituvchi biologik ta’lim samaradorligiga erishish va o‘quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarishi uchun ta’lim mazmunining tarkibiy qismlari va ularni o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirish usullarini bilishi lozim. O‘z-o‘zini boshqara olishiga ko‘ra –ijodiy jarayonni tashkil eta olish qobiliyati, o‘z fikrlarini zarur yo‘nalishda boshqara olish, yangi echimlar, g‘oyalar topish imkonini beruvchi manbalarga intilish, o‘z ijodiy faolligini ta’minlash uchun mustaqil ravishda sharoit yarata olish, kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash, nazorat qilish va baholash, mustaqil ta’lim olishda zamonaviy texnika hamda texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalana olish ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lg‘usi biologiya o‘qituvchilarini kasbiy tayyorgarligini o‘rttirishda biologik fanlarni, xususan, biologiya o‘qitish metodikasini o‘qitishda qo‘yidagi zamonaviy yondashuvlar mavjud:

- Biologiya o‘qitish metodikasini o‘qitishda jarayoniga tizimli yondashuv;
- Biologiya o‘qitish metodikasini o‘qitishda biologik tushunchalarga tizimli yondashuv;
- Biologiya o‘qitish metodikasini o‘qitish jarayonida texnologik yondashuv;
- Biologiya o‘qitish metodikasini o‘qitish jarayonida modulli yondashuv;
- Biologiya o‘qitish metodikasini o‘qitish jarayonida innovatsion yondashuv;

- Biologiya o'qitish metodikasini o'qitish jarayoniga axborotli-kommunikatsion yondashuv;
- Biologiya o'qitish metodikasini o'qitish jarayonida talaba shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- Biologiya o'qitish metodikasini o'qitish jarayoniga kreativ yondashuv;

Mazkur yondashuvlar biologiya o'qitish metodikasini o'qitishni takomillashtirishning ustivor masalaridan sanalib, bu o'z navbatida, biologiya o'qitish metodikasini o'qitish maqsadlaridan kelib chiqqan holda o'qitish jarayonidagi o'quv mashg'ulotlari davomida ko'rib chiqiladi, amalga oshiriladi tahlil qilinadi. Bu esa o'z navbatida ta'lim jarayoni muayyan tartibda, tizimli ravishda rivojlanishiga olib keladi.

Biologiya ta'limiga zamonaviy, xususan kreativ yondashuvni amalga oshirish talabalarning kasbiy tayyorgarligini, kompetentligini har tomonlama rivojlantiradi. Natijada kreativ darajada ijodiy faoliyat yurita olgan talaba o'zi egallagan bilimlardan noodatiy vaziyatlarda foydalanadi, o'zi egallagan pozitsiyani himoya qiladi, individual va guruhda ishlash jarayonida mavjud muammolarni echimini topa oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya ta'limi texnologiyalari. — T.: O'qituvchi, 2002.
2. M. Ochilov. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi: Nasaf, 2000.
3. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. Pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. — T.: Moliya-iqtisod, 2007.

NEMIS TILI DARSLARIDA ARTEKL MAVZUSIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Yoqubova Surayyo Xushnodbekovna

Xiva tumanidagi 6-maktabning nemis tili fani o'qituvchisi

Telefon:97 602-60-67

Annotatsiya: Maqolada nemis tili darslarida Artikl mavzusidan foydalanish imkoniyatlari va metodik usullar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Yangi metodik usullar, o'qituvchi, o'quvchi, artikl, ma'naviy ahloqiy tarbiya dars.....

Artikel bu- grammatik o'zgarma qoida bo'lib, o'ning rodini, sonini va kategoriyasini ko'rsatadi. Artikel hamisha ot oldidan ishlatiladi va kelishiklarda turadi. Artikel ot bilan qo'llanib, der Garten- mujskoy rod, birlik, Nominativ; die Schule jenskiy rod, birlik Nominativ, den Betten sredniy rod, ko'plik, Dativ. Artikel o'zbek tiliga mustaqil tarjima qilinmaydi. Nemis tilida artikllar 2xil bo'ladi: 1. Aniq artikel (der bestimmte Artikel) 2. Noaniq Artikel (der unbestimmte Artikel). Der mujskoy rod uchun. Die jenskiy rod uchun. Das sredniy rod uchun. Die har uchala rod uchun. Noaniq Artikel (der unbestimmte Artikel) ein, eine, ein. Ein mujskoy rod uchun. Eine jenskiy rod uchun. Ein sredniy rod uchun. Aniq artikllar ko'rsatish olmoshlaridek turlanadi: Noaniq artikllar egalik olmoshlari kabi turlanadi: Artikllar aniqlik va noaniqlik ma'nolarini ham ifodalaydi. Noaniqlik tushunchasi noaniq artikl bilan, aniqlik tushunchasi esa aniq artikl bilan ifoda etiladi. Noaniq artikl ko'plik formasiga ega emas. Tarixan ko'rsatish olmoshlaridan, noaniq artikllar sonidan kelib chiqqan. Aniq va noaniq artikllar kelishiklar bo'yicha turlanadi. Aniq va noaniq artikllar turlanish jixatdan bir-biridan farq qiladi.

Noaniq artikl quyidagi hollarda qo'llanadi:

Agar narsa predmet so'zlovchiga noma'lum bo'lib u haqda 1-marta gapirilsa, Im Zimmer stand ein Tisch.

Ot kesim bo'lgan funksiyada: Das ist ein Haus.

Haben, brauchen fe'llari es gibt iborasidan keyin noaniq artikl akkuzativda keladi. Ich habe einen Bruder. Es gibt hier einen See.

Solcher welcher jeder olmoshlar aniqlovchi bo'lib kelganida An solch ein ewiges Weiterleben glaubte auch ich.

Ikki predmet bir-biriga taqqoslanganda, wie-dek so'zidan keyin, Er spricht wie ein Italiener.

Predikativ bo'lib kelgan ot oldidan, bunda sifat aralash turlanadi. Er liest ein interessantes Buch.

Aniq artiklning qo'llanishi. Narsa –predmet aniq, ma'lum bo'lib, u haqda bundan oldin gapirilgan bo'lsa, Dort liegt ein Buch. Das Buch ist interessant.

Narsa predmetning aniqligi kontekstan bilinib tursa. Der Baum vor dem Haus ist schattig.

Kishi tana a'zolari va kiyimlarining nomlari oldidan. Er zog den Mantel an und setzte den Hut auf.

Tabiatda yagona holda uchraydigan predmet nomlari oldidan. Die Erde, der Himmel, der Mond, die Sonne. Er betrachtet den Mond.

Hafta kunlari, oy va yil fasllari oldidan, Heute ist der Montag

Tartib sonlardan oldin. Der achte Dezember ist der Tag der Verfassung

Ot oldidagi sifat ortirma darajada bo'lsa. Er ist der beste Horer.

Gapda qaratqich aniqlovchi qo'llanganda. Das Heft des Lehrers steht auf dem Tisch.

Aniqlovchi bilan kelgan sredniy rodga tegishli davlat va shahar nomlari oldidan. Das große Taschkent ist die Hauptstadt der Republik Usbekistan.

Aniqlovchi aniqlanishdan keyin kelganda Das Bild an der Wand ist nicht alt

Faqat birlikda keladigan otlar: Die Welt ist grenzlos.

Atoqli otlar oldida aniqlovchi so'z tursa, aniq artikel ishlatiladi. Der kleine Kamron spielt im Hof

Jenskiy va mujskoy roddagi davlat, dengiz, daryo, ko'l nomlari oldidan ham aniq artikel qo'llaniladi. Die Schweiz ist eine große Stadt.

Donalab sanab bo'lmaydigan otlar oldidan aniqlovchi kelsa aniq artikel ishlatiladi. Ich trinke

den heißen Tee.

Ergänzen Sie.

1. Er spricht italienisch wie.....Italiener.
2. Mochtest du.....Glas Wasser trinken?
3. Herr Meyer ist.....guter Vater.
4. Im ersten Stock gibt es.....Lesesaal.
5. Willkommen in unserem Warenhaus. Heute haben wir große Auswahl.
6. Im Herbst brauche ich Regenmantel.

Foydalangan adabiyotlar

1. “Deutsch Lernen“- mit Spaß
2. “Deutsch“ Shumanijosow T-19
3. Saidov –„Deutsch“
4. www.google.de

ТА’ЛИМ ТИЗИМИДА ДАСТУРЛАШ ВА ONE MILLION UZBEK CODERS NI AMALGA OSHIRISH

Abdiyazov Hamidbek

Xorazm viloyati Xiva tumani

6-son maktabning informatika fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta’lim maktablarida informatika fanining o’qitilishi, ta’lim tizimiga dasturlashning kiritilishi, ulardagi yutuqlar va kamchiliklar keltirilgan va kamchiliklarga yechimlar berilgan, shuningdek tizimdagi xorijiy amaliyot tahlil qilingan.

Kalit so’zlar: ta’lim tizimi, bir million dasturchi, informatika, dasturlash, o’quv dastur, attestatsiya, IT-park, PF-5953.

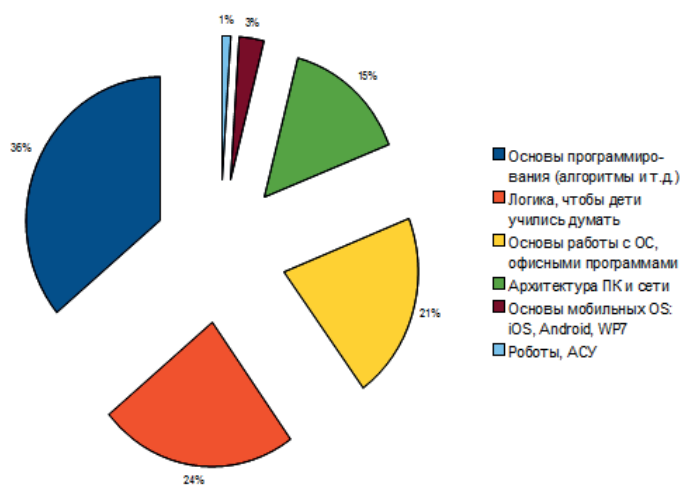
Ma’lumki 2019-yil 21-noyabrda “Bir million dasturchi” loyihasiga start berilgan edi. Bunda mamlakatimizda dasturlashtirish bo’yicha bir million dona mutaxassis yetishib chiqishi ko’zda tutilgan.

Buni amalga oshirish maqsadida, umumta’lim maktablarining “Informatika va axborot texnologiyalari” fanini o’qitishda uning “Dasturlash” bo’limini alohida fan sifatida ajratib chiqarish, dasturlashni 5-sinfдан boshlash, 10-11-sinfda zamonaviy dasturlash tillarini o’rgatish, onlayn portal orqali keng aholi qatlami uchun bepul masofaviy ta’limni tashkil etish, barcha hudud (viloyat) larda IT-parklarni ishga tushirish ko’zda tutilgan.

Birinchi bosqichda xalqaro mehnat bozorida eng ko’p talab qilinadigan ixtisosliklar: ma’lumotlarni tahlil qilish, Android ishlab chiqarish, FrontEnd ishlab chiqish, FullStack ishlab chiqish maqsad qilingan.

Maktab ta’limi tizimida dasturlashning o’qitilishini xorijiy tajribasiga qarasak, masalan, Yaponiyada 2020-yildan boshlang’ich sinflarda, 2021-yildan o’rta sinflarda va 2022-yildan yuqori sinflarda o’qitish majburiy. Ba’zi prefekturalarda 2016-yildan boshlang’ich sinflarda tajriba sifatida o’qitilgan va yaxshi samara bergan. Isroil davlatida 2000-yildan dasturlashni o’rganish majburiy qilingan bo’lsa, Buyuk Britaniya 2014-yildan 5 yoshli bolalarni dasturlashga o’rgatishni boshlagan. 11 yoshdan esa kamida 2 ta dasturlash tilini o’rganish majburiy talab qilingan. Avstraliyada 3-sinfдан dasturlashni o’rgatish yo’lga qo’yilgan. 7-sinfдан boshlab kamida 1 ta dasturlash tilini o’rganish majburiy hisoblanadi. Janubiy Koreyada 2015-yildan o’rta maktabda, 2017-yildan boshlang’ich maktabda va 2018-yildan yuqori maktabda dasturlashni o’rganish joriy qilingan.

<http://smartsourcing.ru/> sayti o’tkazgan “Maktabda informatikani qanday o’qitish kerak deb hisoblaysiz?” degan so’rovnoma natijalari quyidagicha bo’lgan:

O’zbekiston umumta’lim maktablarida hozirda amalda bo’lib turgan Informatika fani 5-va 6-sinflarda haftasiga 0,5 soat, 7- va 8-sinflarda haftasiga 1 soatdan, 9-sinfda 2 soatdan, 10-11-sinflarda haftasiga 2 soatdan o’qitish yo’lga qo’yilgan. Bunda dasturlashga kam e’tibor qaratilgan. Masalan 5-sinflarda asosan Paint grafik muharriri, 6-sinflarda Word matn muharriri,

7-sinflarda sanoq sistemalari, 8-sinflarda Windows va Excel dasturi o'rgatilsa, faqat 9-sinfdagina algoritmlash va Turbo Pascal tilida dasturlash, shuningdek HTML dasturlash, 10-sinflarda Delphi tilini o'rganish yo'lga qo'yilgan.

“Bir million dasturchi” loyihasini amalga oshirish uchun umumta'lim maktablarida Informatika fani bilan Dasturlash fanini ham o'qitish, fan bo'yicha o'quv rejadagi soatlar hajmini 2 barobarga oshirish mumkin. Bu borada Prezidentning 2020-yil 2-martdagi PF-5953 sonli “Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” dasturini tasdiqlash to'g'risida” gi qarorning 17-bandida o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish belgilangan. Ushbu bandni amalga oshirish, o'quv dasturiga tegishli o'zgartirishlarni kiritib olish lozim.

Xulosa qilib aytish mumkinki, dasturlash fanini 5-6-sinflarda majburiy o'qitish, 7-sinfdan boshlab esa ixtiyoriy qilish maqsadga muvofiqdir. Bunda o'quvchilar 2 guruhga bo'linib, bir guruhga faqat Informatika, 2-guruhga faqat dasturlash o'qitilishini yo'lga qo'yish mumkin.

5-6-sinflarda Turbo Pascalni o'rgatish, 7-sinfdan esa C++ yoki shu kabi zamonaviy dasturlash tillarini o'rgatish to'g'ri bo'ladi. Pedagog kadrlarning salohiyatiga alohida e'tibor qaratish, dasturlash fani o'qituvchilarini har yili attestatsiyadan o'tkazib borish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lex.uz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 2-martdagi PF-5953 sonli “Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” dasturini tasdiqlash to'g'risida” gi qarori.
2. www.it-park.uz
3. www.uzedu.uz
4. www.xorazmstat.uz
5. www.tadqiqot.uz

ADABIYOT FANINING DARSLIK VA DASTURLARI MUTANOSIBLIGI

Eshnazarov Yusupboy Begnazarovich

Xorazm viloyati Hazorasp tumani
31-umumta'lim maktabi ona tili va
adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining yuqori sinflari uchun mo'ljallangan adabiyot darsliklarining bugungi kundagi o'quv dasturlariga qanchalik mutanosib ekanligi, o'quvchilarning bilim saviyasini oshirishdagi, ularning adabiyotga bo'lgan mehrini shakllantirishdagi o'rni haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: adabiyot, o'quv dasturlari, darslik, nasr, nazm, xalq ertaklari, xalq og'zaki ijodi, ta'lim bosqichlari, pedagog, adib, shoir, yozuvchi.

Adabiyot – so'z san'ati. U bolada endigina so'zlarni o'rganayotgan vaqtdanoq shakllana boshlaydi. U onasining allasi, oila a'zolarining erkalashlari, o'zaro so'zlashishlari orqali ayrim so'zlarni ongli ravishda talaffuz qila boshlaydi. O'zidan kattaroq bolalarning o'yinlarini, she'riy aytishuvlarini aynan kattalardek ayta olmasada, shunga o'xshash tovush va ohanglar orqali ifodalashga harakat qiladi.

Bundan ko'rinadiki, ta'lim bosqichi bog'cha yoki maktabdan emas, oilada, hali bola yoshiga kirmasdan boshlanadi, desak to'g'riroq bo'ladi. Buning uchun oilada “yozilmagan dastur”, ya'ni tarbiya yo'lga qo'yilgan. Adabiyotga qiziqish keyinchalik bevosita maktabgacha ta'lim bosqichida hamda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida yanada rivojlanib boradi.

Boshlang'ich sinflarda alifbe, o'qish kitoblari orqali o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi, dunyoqarashi bilan bog'liq ravishda ularga adabiy asarlar to'g'risida yengilroq ma'lumotlar berilgan bo'lsa, 5-sinf boshlab alohida yozuvchi va shoirlar hayoti hamda ijodiy faoliyati, muhim asarlari, qator adabiy tur va janrlar to'g'risida rejali ta'lim berish ko'zda tutilgan.

Ta'lim jarayonida adabiyot fanini o'qitishning mazmuni jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida davlatimizning maktab oldiga qo'ygan vazifasiga muvofiq lashtirilgan. Bu vazifalar ko'p qirrali bo'lib, ularni bajarish o'quvchilar ongini o'stirishga, ma'naviy-siyosiy, axloqiy, estetik va tarbiyaviy jihatdan shakllanishiga yo'naltirilgan. Adabiyot fanini o'rganish natijasida o'quvchilar o'z orzu-istaklarini, o'y-xayollarini badiiy uslubda erkin bayon eta oladilar. Adabiy asarlar o'quvchilarning nafaqat dunyoqarashini o'stirishga, balki ularning bilimlarining kengayishiga, boyishiga, ma'naviy kamol topishiga yordam beradi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida adabiyot fanini o'qitishning asosiy vazifasi: o'quvchilarni ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalash, erkin fikrlashga, o'z galar fikrini anglashga va o'z fikrini ham og'zaki, ham yozma shaklda bayon qilishga qaratilgan nutqiy, milliy va umummadaniy, o'zini o'zi rivojlantirish, ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishdan iboratdir.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinflari uchun tuzilgan amaldagi dastur 2015-yilda nashrdan chiqqan 5-sinf adabiyot darsligiga to'la mos keladi. 5-sinf adabiyot darsida reja bo'yicha har bir chorakda uchtdan nazorat ishi olinadi. Nazorat ishining turlari va mavzulari ham o'tilgan mavzulardan kelib chiqib tanlangan. Masalan: “Uch og'a-ini botirlar”, “Susambil” ertaklarini o'qib bo'lgach, “Mening sevimli ertagim” mavzusida kichik insho, Hamid Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor” ertak-dostonini o'qib bo'lgandan so'ng “Men sevgan ertak qahramoni” mavzusida insho yozish topshirig'i beriladi. Bunday mutanosiblikni yuqori sinf adabiyot darsligi va dasturlarida ham ko'rish mumkin. Ayniqsa, 10-sinf adabiyot darsligi yangi dastur va kompetensiyalar bilan birga ishlab chiqilganligi alohida ahamiyatga ega. Repsublikamizda ta'lim bosqichi 11 yillik tizimda bo'lganligi sababli boshqa fanlar qatori adabiyot fanida ham qator o'zgarishlarni, yangiliklarni kuzatish mumkin. Ilgari ayrim yozuvchilarning asarlari qisqartirilgan holda yoki butunlay olib tashlangan bo'lsa, hozir batafsil, tahlillar yordamida nazariy ma'lumotlar haqida ham kengroq ma'lumotlar berilgan. 2018-2019-o'quv yili uchun 8-9-sinf adabiyot darsligi yangidan nashrdan chiqdi. Ushbu darslik bilan oldingi darslik o'rtasida katta o'zgarishlarni kuzatish mumkin. Jumladan yangi 9-sinf adabiyot darsligi orqali o'quvchilar Xoja Imom Al-Buxoriy, Shavkat Rahmon, Omon Matjon, Halima Xudoyberdiyeva, Sharof Boshbekov, O'ljas Sulaymon kabi yozuvchi va shoirlarimiz ijodi bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Ayrim yozuvchilarning asarlari shu ijodkorlarning boshqa asar yoki she'rlari bilan almashtirildi. O'quv yili uchun tuzilgan dasturlar

ham yangi darslikka mos ravishda tuzilgan.

Adabiyot darsligiga kiritilgan har bir yozuvchi yoki shoirning hayoti va ijodi, ularning asarlari, nazariy ma'lumotlar, hattoki, ayrim so'zlarning izohli lug'atlarni ham, avvalo, adabiyot o'qituvchisi, qolaversa, o'quvchilar ham ko'zdan qochirmasligi lozim. Chunki, nazorat ishlarida olinadigan testlar, “Bilimlar bellashuvi” hamda fan olimpiadalarida beriladigan test savollari ham o'quvchidan o'ta ziyraklikni, sinchkovlikni talab etadi. Masalan, “ofiyat”, “najor”, “mor” so'zlari qanday ma'noni bildiradi? Yoki O'tkir Hoshimovning ilk qissasini o'qib, “... sof, samimiy, tabiiy, iliq, rohat qilib o'qiladigan” asar yozgani bilan tabriklagan adib kim?... Shu kabi savollar o'qituvchidan juda katta bilim va mahoratni, o'quvchidan esa adabiyot darsligining har bir sahifasini diqqat bilan o'qishni talab etadi.

Barchamizga ma'lumki, butun dunyoda eng katta global muammo bo'lib turgan koronavirus pandemiyasi barcha sohalar singari ta'lim sohasiga ham o'z ta'sirini o'tkazmay qo'ymadi. Ko'plab davlatlar qatori bizning mamlakatimizda ham “Onlayn maktab”lar tashkil etilib, masofali darslar joriy etildi. Quvonarlisi shundaki, mana shunday og'ir sharoitda ham barcha darslar dastur asosida, rejaga muvofiq tarzda malakali o'qituvchi va murabbiylar tomonidan samarali olib borilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S. Ahmedov va boshq. Adabiyot. 5-sinf o'qituvchilari uchun qo'llanma. T. – 2007-yil.
2. S. Ahmedov va boshq. Adabiyot. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik. I qism T. – 2015-yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o'rta va o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi qarori. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-yil,

MATEMATIKA FANINI O‘QITISHDA O‘QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH

Raxmanova Risola

Xorazm viloyati Xiva tumani

6-son maktabning matematika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematika darslarida xalqimizning qadimiy o‘lchov birliklarining buyuk allomalarimiz asarlarida ifodalanganligini o‘quvchilarga tushuntirish orqali ularni milliy qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalash bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: O‘quv dasturi, buyuk allomalar, algebraik risolasi, qadimiy o‘lchov birliklari, o‘lchash ishlari, uzunlik, yuza, hajm, hisoblash, o‘lchash, metrik tizim, kompetensiya.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-sonli qarori bilan tasdiqlangan umumiy o‘rta ta’limining matematika fani davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturida matematikani o‘qitishning maqsad va vazifalari fan-texnika yuqori darajada rivojlangan bugungi davr bilan uyg‘unlikda belgilab berilgan. Fanlar integratsiyasini inobatga olgan holda o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni, kreativlikni shakllantirish hamda ongli ravishda kasb tanlashga yo‘naltirish matematika fanini o‘qitish vazifalaridan biridir.

O‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda yurtimizda yetishib chiqqan buyuk allomalarning tarixiy, ilmiy-badiiy asarlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Xalqimiz qadimdan dunyodagi ko‘plab mamlakatlar bilan iqtisodiy-ijtimoiy, madaniy va boshqa sohalar bo‘yicha o‘zaro aloqalar qilishgan. Mana shu aloqalarda xalqimiz o‘lchov va o‘lchov birliklaridan to‘g‘ri foydalanishi muhim bo‘lgan. Chunki savdo-sotiq ishlari o‘lchov orqali amalga oshirilgan. Shuning uchun o‘sha davrning o‘qimishli kishilari o‘lchash sohasiga tegishli ilmlarning yaratilishiga o‘z hissalarini qo‘shish bilan birga kishilarni shu sohadagi ilmlarni o‘rganishga ham da’vat etishgan. Natijada yuzlab o‘lchovlar va o‘lchov birliklarini yaratishgan va amalda qo‘llaganlar.

Buyuk alloma al-Xorazmiyning algebraik risolasidagi “O‘lchashlar haqida” deb ataladigan va geometriya (xandasa)ga doir qismida o‘lchov va o‘lchov birliklari to‘g‘risida bir qator ma’lumotlar berilgan. Olim bunda uzunlik, yuza va hajmlarni hisoblash va o‘lchash usullari bilan topishga katta ahamiyat bergan. Unda tanob, gaz, barmoq kabi o‘lchov birliklari va o‘lchov yog‘ochi kabi o‘lchash vositalari to‘g‘risida yaxshi ma’lumotlar berilib, ularni amalda qo‘llashning yo‘l-yo‘riqlari ko‘rsatilgan. Xorazmiy “Quyosh soatlari to‘g‘risida risola” asarida ham o‘lchash sohasiga munosib hissa qo‘shgan.

Ulug‘ olim Ahmad Farg‘oniy dunyoda birinchi bo‘lib suv sathini o‘lchaydigan asbob kashf etgan va uni yasab amalda qo‘llagan. Buyuk allomalar Abu Rayhon Beruniy va Abu Ali Ibn Sinoning asarlarida juda ko‘plab o‘lchov birliklari keltirilgan. Ularning ko‘pchiligi hozirgi kunda ham o‘z kuchini yo‘qotmagan. Mutafakkir shoirimiz Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarida o‘lchov va o‘lchov birliklaridan foydalanibgina qolmay, o‘lchash ishlariga tegishli bilimlarni mukammal egallashga ham chaqirilgan.

Mamlakatimiz hududida o‘lchash ishlariga katta ahamiyat berilganini Rabg‘uziy, Amir Temur, Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqa ko‘plab mutafakkirlarning asarlarida o‘lchov birliklari bo‘yicha ma’lumotlardan ham bilib olishimiz mumkin.

1918-yil dunyoda metrik tizim joriy qilingunga qadar O‘rta Osiyo mamlakatlarida marhala, farsax, (farsang), tosh yig‘och tanob, botmon, pud, isbat (barmoq), qadoq, chorak, quloq, tutam, enli, qarich, qadam, manzil, gaz, cho‘zim, mina, misqol va boshqa juda ko‘p o‘lchov birliklari bo‘lganligini tarixiy asarlardan bilishimiz mumkin.

Hozirgi kunda ham bu o‘lchov birliklarining ayrimlari ishlatiladi. Masalan, qarich, enli, qadam-uzunlik o‘lchovi, chorak, nimchorak-og‘irlik o‘lchov birliklari. O‘qituvchi darslarda buyuk allomalarning mazkur asarlaridan foydalanishi mumkin. Jumladan, 5-sinfda “Yuz o‘lchov birliklari”, “Hajm. Hajm o‘lchov birliklari”, “Uluslar. Oddiy kasrlar haqida tushuncha”, 7-sinfda “Uzunlik o‘lchov birlikdori”, 8-sinf geometriyadan “Yuz haqida tushuncha” kabi mavzular doirasidagi darslarda xalqimiy qadimda qanday o‘lchov birliklaridan foydalanganligini, bu ma’lumotlarni

buyuk shoir va allomalari o'z asarlarida bayon etishganini o'quvchilarga tushuntirishda matematikaning adabiyot va tarix fanlari bilan intergratsyalashuvi amalga oshiriladi.

Darslarda xalqimiz va allomalarimizning boy merosidan foydalanish o'quvchilarda milliy va umummadaniy kompetensiya elementlarini shakllantirishda, ularni milliy qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'limning matematika fani o'quv dasturi. 2017-yil.
2. O'zbekiston Milliy entsiklopediyasi. Toshkent – 2000-yil.
3. Saidboboyev Tarixiy atamashunoslik. Ma'ruzalar matni.T., 2000.
4. www.tadqiqot.uz

ТАЪЛИМ ОЛУВЧИДА МУСТАКИЛ ФИКРЛАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ АСОСЛАРИ

Исмоилова Манзура Муратдин кизи

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги жамоат

саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси

Телефон +998933190303

Фикрлаш ёки фикр юритиш инсон ақлий фаолиятининг, ақл-заковатининг, муомала маромининг, онгли хулқ-атворининг юксак шакли бўлиб ҳисобланади. Мустақил фикрлаш теварак-атрофни, ижтимоий муҳитни ҳамда воқеликни билиш қуроли, шунингдек, шахснинг кенг қўламли ақлий фаолиятини оқилона, омилкорлик билан амалга оширишнинг асосий шарти саналади. Мустақил фикр юритишнинг рўёбга чиқишида одамда фикр, мулоҳаза, ғоя, фараз, мақсад қабилар вужудга келади ва улар шахс онгида тушунчалар, ҳукмлар, хулосалар сифатида ифодаланади. Мустақил фикр юритиш тил ва нутқ билан чамбарчас боғлиқ равишда намоён бўлади ҳамда улар узлуксиз тарзда бир-бирини тақозо этади. Худди шу боис талаба ўзининг мустақил фикрлаши, нутқи, онгли хулқ-атвори туфайли борлиқдаги мавжудотлардан тубдан ажралиб туради. Киши мустақил фикр юритиш фаолиятида ўзи акс эттирган, сезган, идрок қилган, тасаввур этган, эслаб қолган нарса ва ҳодисаларнинг тўғрилиги, аниқлиги, ҳақиқийлиги, ҳаққонийлиги ёки уларнинг воқеликка мос тушиши ва тушмаслигини аниқлайди. Борлиқни билиш жараёнида ҳосил қилинган ҳукмлар, тушунчалар, хулосалар, фаразлар, қарор қабул қилишлари чин ёки чин эмаслигини белгилаб олади. Инсон мустақил фикрлаши туфайли воқеликни умумлаштирган ҳолда билвосита ёки бевосита акс эттиради, нарса ва ҳодисалар ўртасидаги ички, мураккаб боғланишлар, муносабатлар, хоссалар, хусусиятлар ҳамда механизмларни тушунади, англаб етади. Бинобарин, одам муайян қонун, қонуният ва қоидаларга асосланган ҳолда табиий, ижтимоий ҳодиса ва воқеаларнинг вужудга келиши, кечиши, ривожланиши ҳамда уларнинг оқибатини олдиндан пайқаш, башорат қилиш имкониятига эга. Одатда фикр юритиш воқеликни умумлаштира олиш даражасига, муаммони ечиш воситасининг хусусиятига, объектнинг шахс учун янгилиги унинг фаолликка ундашига биноан бир неча турларга ажратилади. Ижтимоий турмушда таълим тизимида, ишлаб чиқариш амалиётида шахслараро муносабатлар, алоқалар, ҳамкорликдаги ақлий ва жисмоний меҳнат натижаси муомала қилиш мароми ностандарт фикрлашнинг мажмуаси тариқасида юзага келади. Инсонни инсон томонидан идрок қилиш, яъни нотаниш шахснинг руҳий ҳолатини аниқлаш, уни тахмин қилиш, энг зарур аломатлари ва белгилари тўғрисида материаллар тўплаш ҳам ижодий фикрлашнинг маҳсулидир. Мазкур мураккаб босқичли билиш жараёни инсондан иродавий зўр беришни, ақлий жиддийликни, онгли муносабатни, барқарор вазиятни, қулай шарт-шароитларни талаб қилади, буларнинг бевосита таъсири орқали маълум бир қарорга келинади. Ижодий ишлар, кашфиётлар, ихтиролар, ихтирочилик таклифлари ҳам ижодий фикрлашнинг маҳсули ҳисобланиб, амалий ва назарий аҳамиятли илмий фаразлар, ғоялар, улутвор мақсадлар, юксак эзгу ниятлар унинг вазифасига киради. Талабанинг ўқув фаолиятида фикр юритишнинг ўзаро мустаҳкам боғланган берк занжири вужудга келади: мустақил фикрлаш, муаммо, масала (топшириқ). Муаммо ёки масалани ҳал қилиш учун энг зарур бўлган барча билимларни (қоидалар, омиллар, қонуниятлар, хоссалар, хусусиятлар, муҳим белгилар, муносабатлар, боғланишлар ва бошқаларни) татбиқ қилиш учун интиладилар. Бунинг учун эса инсоннинг шахсий тажрибасида учраган ҳолатлардан, усуллардан унумли фойдаланган ҳолда янги шароитга, объектга кўчириш жараёни амалга оширилади. Талаба фикр юритишнинг мустақиллиги унинг маҳсулдорлиги билан узвий боғлиқ тарзда кечади. Агар талаба томонидан муайян вақт ичида маълум соҳа учун қимматли ва янги фикрлар, ғоялар, тавсияномалар билдирилган ҳамда назарий ва амалий вазифалар ҳал қилинган бўлса, бундай инсоннинг фикр юритиши сермаҳсул дейилади. Вақт оралиғида бажарилган ақлий фаолият кўламига ва сифатига оқилона баҳо бериш талаба фикр юритиши маҳсулдорлигини ўлчаш мезони сифатида хизмат қилади. Талаба камолоти жисмоний, ахлоқий ва ақлий босқичлардан иборат бўлиб, бу борада унинг мустақил фикрлаши етакчи, устувор ўрин эгаллайди. Ҳозирги давр талабалари жисмоний, ахлоқий жиҳатдан комиллик даражасига енгиллик билан эришса-да, лекин ақлий камолотга етишишга эса асаб тизимининг таранглашуви, ақлий зўриқиш, ҳиссий жиддийлашув, барқарор иродавий

акт, узлуксиз фаоллик, фидойийлик намуналари эвазига босқичма-босқич, аста-секинлик билан амалга ошиши мумкин. Комил инсон бўлиб камол топишни эзгу ният қилган бўлғуси мутахассис аждодларимиз томонидан яратилган маънавият ва қадриятлар эгаллаш учун ҳамда келажак ривожини таъминлаш учун талабаларда мустақил фикрлашни, ижодий изланишни, ақлий фаолият усуллари шакллантириш мақсадга мувофиқ.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. М.О.Абдулхаева, Н.И.Юсупова. «Биология». Тошкент 2019.
- 2.Р.Авазова. «Таълим олиш сирлари» Тошкент 2020

ЁШЛАР МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИДА ОИЛАВИЙ ТАРБИЯНИНГ РОЛИ

Камолова Нилуфар Рузикуловна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги жамоат

саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси

Телефон +998943070033

Сўнгги йилларда мустақил диёримизда қабул қилинган таълимга оид барча меъёрий ҳужжатларда ҳар томонлама камол топган, жамиятга, турмушга мослашган, таълим ва касбхунар дастурларини онгли равишда танлаган, жамият, давлат ва оила олдида ўз жавобгарлигини ҳис этадиган фуқораларни тарбиялашни назарда тутди. Зеро, ҳар томонлама баркамол, касбий маҳорат сирларини пухта эгаллаган ёшлар келажакда юрт фаравонлигини белгилайди. Маълумки, шахс камолотида оилавий тарбиянинг таъсири жуда катта. Оилада болаларга тарбиявий таъсир этиш сифатини ошириш бугуннинг энг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Оиладаги носоғлом муҳит ва оилавий тарбиядаги йўл қўйилаётган нуқсонлар бола тарбиясига ўз салбий таъсирини ўтказмасдан қолмайди. Шахс хусусиятларининг шаклланиши энг аввало у алоқада бўлган ижтимоий муҳитга ва оилага боғлиқ бўлади. Ёшлар шахсидаги маънавий сифатларни ривожлантиришда асосан қуйидаги сифатларга алоҳида аҳамият қаратиш лозим:

- Ота-оналарнинг оилада фарзандлари билан қилаётган муомала ва муносабатлари;
- Оилавий тарбияда болалар ва ўсмирларнинг ёш ва индивидуал-психологик хусусиятлари;
- Ота-оналарда болалар тарбияси тўғрисидаги назарий ва амалий билим ва маълумотларнинг мавжудлиги;

- Маънавий қадриятлар, урф-одатлар, расм-русумларни тарбия усуллари орқали ёшларга етказилиши;

- Ёшларимизда ўзбек халқига хос бўлган меҳр

- шафқатлилик, бағрикенглик каби тушунчаларни сингдирилиши. Оиланинг жуда катта тарбиявий функцияга эга эканлиги барчамизга яхши маълум. Оила ҳақиқатдан ҳам ёшларда ижтимоий ва миллий қадриятларни, ахлоқий фазилатларни, ҳаётий мезон ва меъёрларни, одоб ва назокатлиликни шакллантирувчи муҳим маскандир. Маълумки, оилавий тарбия бола ҳаётида муҳим ўрин тутди. Оиланинг болаларга тарбиявий таъсир доираси ижтимоий таъсир доираси сингари ўта кенгдир. Оила болаларни Ватанга муҳаббат, ота-она ва атрофдагиларга садоқат, меҳнат ва халқ бойликларига онгли муносабат, нуқсонларга мурасасизлик, юксак ахлоқий ва маънавий сифатларни шакллантиришда, турмушга, ижтимоий фаолиятга тайёрлашда катта имкониятларга эгадир. Булардан ташқари юртимизда оиладан ташқарида фарзандлар камолоти билан машғул бўладиган турли хил машғулотларга ва тўғаракларга нисбатан бўлган эҳтиёжларнинг тўлақонли қондирилиши ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Шу ўринда таъкидлаш лозимки, бу борада мамлакатимизда олиб борилаётган тадбирлар мақтовга сазавордир. Жойларда фойдаланишга топширилаётган спорт иншоатлари, замонавий талабларга жавоб берадиган таълим масканларининг бунёд этилиши, ёшларимизнинг бўш вақтларида шуғулланишлари учун турли хил тугаракларнинг барпо этилиши бу йўналишда амалга оширилаётган ишларнинг намунасидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Касбий фанлар методикаси 2019 й июнь №6
2. Д.М.Файзуллаева Педагогик технологияларни лойиҳалаштири ва режалаштириш. Тошкент 2018йил.

МУАММОЛИ ЎҚИТИШ УСУЛИДАН ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ФОЙДАЛАНИШ

Рахмонова Наргиза Саттаровна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги жамоат
саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси
Телефон +998933108431

Замонавий таълим--юксак малакали мутахасисларнинг барча талабларни иноватга олган ҳолда касбга тайёрлаш, ўқувчиларни танлаган мутахасисликлари бўйича билим, куникма ва малакаларини шакллантириш, мустақил амалий фаолиятга ўргатишни таъминлаш керак.

Ҳозирги даврда таълим жараёнида ижобий самара бераётган илғор педогогик технологиялардан бири муоммоли ўқитишдир.

“Муаммоли вазият”- ўқувчилар муоммоли вазиятларни таҳлил қилиши ва ечимини топишига асосланган методдир. Бу метод учун танланган топшириқлар мураккаблиги ўқувчиларнинг билим даражаларига мос келиши керак, акс ҳолда ечимни топа олмагач, ўқувчиларнинг қизиқишдарининг сўнишига, ўзларига булган ишончни йўқотишга сабаб бўлади.

Муаммоли ўқитиш жараёнида ўқитувчи аввало муоммоли вазият яратади, саволлар қуяди, масалаларни экспериментал топшириқларни таклиф этади, муоммали вазиятни ечишга қаратилган муҳокамани уюштиради, хулосаларнинг туғрилигини тасдиқлайди. Ушбу усул ўқувчиларни эркин фикрлашга, вақтдан унумли фойдаланишга, янада изланишга чорлайди. Муаммоли вазиятни ечишда ўқувчилар олдинги билим ва куникмаларига асосланиб муаммоли вазиятни ҳал қилиш йулларини қидирадилар. Бу услуб ўқувчиларнинг билим ва қизиқишини оширибгина қолмай, ўларни фикрлаш қобилиятини ҳам оширади. Тиббиёт коллежларида ушбу усулни қўллаш ёрдамида ўқувчилар турли касалликларнинг клиник қуринишларини билиб олишга ва бир-бирига ўхшаш касалликларини фарқлашга, беморга шошилиш ёрдам курсатиш ва парваришлаш усулларни топишга ҳаракат қиладилар. Кичик гуруҳларда ишлаш усули ёрдамида муаммони ечишда ўқувчилар ўзоро фикр алмашадилар ва фикрлаш доирасини кенгайтиради.

Ушбу усулни афзаллик томони яна шундан иборатки, бунда ўқувчиларни билим ва тажрибаларини баҳолаш учун яхши имконият яратилади, улар ўзоро фикр ва натижаларни таҳлил қилишни ўрганадилар. Бундан ташқари ўқувчиларни ўзоро ҳамкорликда ишлаб фикр алмашишида ва билим доирасини кенгайтиришда катта аҳамиятга эга усулдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Касбий фанлар методикаси 2019 й июнь №6
2. Л.В.Голиш, Д.М.Файзуллаева Педагогик технологияларни лойиҳалаштири ва режалаштириш. Тошкент 2012йил.

БАРКАМОЛ АВЛОД ТАРБИЯСИ – ИЖТИМОИЙ ТАРАҚҚИЁТ ГАРОВИ

Турдиева Хайринисо Алиевна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги жамоат
саломатлиги техникуми катта ўқитувчиси
Телефон +998993189969

Ўзбекистоннинг келажаги ҳар томонлама баркамол, салоҳиятли авлодни тарбиялашга боғлиқ. Ана шундай долзарб вазифани амалга оширишда ўзбек халқининг миллий қадриятларини ўрганиш ва ундан баркамол авлодни тарбиялаш учун фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади. «Биз халқимизнинг дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаслиги, фарзандларимизнинг биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлиб яшаши учун бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этаётган эканмиз, бу борада маънавий тарбия масаласи, ҳеч шубҳасиз, беқиёс аҳамият касб этади. Агар биз бу масалада ҳушёрлик ва сезгирлигимизни, қатъият ва масъулиятимизни йўқотсак, бу ўта муҳим ишни ўз ҳолига, ўзи бўларчилиқка ташлаб қўядиган бўлсак, муқаддас қадриятларимизга йўғрилган ва улардан озикланган маънавиятимиздан, тарихий хотирамиздан айрилиб, охир-оқибатда ўзимиз интилган умумбашарий тараққиёт йўлидан четга чиқиб қолишимиз мумкин» деб таъкидлайди юртбошимиз Ш.Мирзиёев.

Маълумки, ҳар қандай жамиятнинг келажаги ёш авлоднинг қандай таълим олишига ва қай тарзда тарбияланишига боғлиқ. Ана шундай авлодгина мамлакат олдида турган халқнинг тарихий тақдирини белгилаб бера олади. Шунга кўра, ёш авлодни миллий мустақиллик руҳида тарбиялаш давлатимиз олдида турган муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Миллий ва умуминсоний қадриятлардан тарбиявий жараёнда фойдаланишнинг бугунги кундаги энг муҳим талаби ёшларнинг дунёқарашида, уларнинг тафаккурлаш тарзида, кундалик фаолиятида жиддий ўзгаришлар яшашдан иборат. Бунда оилада ахлоқий тарбиянинг ролини кўрсатиш, унда ота-боболаримиздан мерос бўлиб қолган ахлоқий фазилатларни эгаллашнинг нақадар аҳамиятга молик эканлигини миллий-назарий таҳлил этиш жуда муҳимдир. Шунинг учун ёшлар тарбияси ва бу тарбия заминига уларнинг маънавиятини ҳаракатга келтирувчи мустақиллик ғоялари, миллий қадриятларни асраб-авайлаш ва ривожлантириш туйғуси, Ватан истикболи йўлида ҳалол ва пок меҳнат қилиш сингари миллий мафкуранинг ўзак томирларини сингдириш давримизнинг долзарб масаласидир.

Ўзбек халқининг ҳозирги миллий маънавияти ва қадриятлари ўтмиш миллий маънавиятининг давоми бўлиб уларга дўстлик, ўртоқлик, меҳмондўстлик, одамгарчилик, инсонпарварлик, ахлоқий теранлик, тadbиркорлик, фазилатлилик, сахийлик, хушмуомалалилик, жамоа ичида ўзини тута билишлик, ҳаёлилик, сизлаб муомала қилиш, озодалик, хушчақчақлик, хушфёзлик, мардлик, самимийлик, лутфи карамлилик, рўзгорпарварлик, ширинсўзлик, ташаббускорлик, она-юрт ва халқига муҳаббатлилик, ота-она ва катталарни ҳурмат қилиш, меҳнатсеварлик, ўтмишга ҳурмат, инсофлилик, иймонлилик, миллий ғурур, мустақилликни қадрлаш, ватанпарварлик, миллатпарварлик ва бошқа миллий, маънавий -ахлоқий фазилатлар киради.

Буюк мутафаккирлар қомусий олимларимиз Ал-Хоразмий, Абу Наср Форобий, Абу Райхон Беруний, Абу Али Ибн Сино ва бошқа мутафаккирларнинг илмий мероси таълими-ахлоқий қарашларида комил инсонни тарбиялаш концепцияси шакллантирилган.

Ҳар бир тараққий этган, маданиятли халқнинг ўз тили, урф - одати, адабиёти, анъанавий моддий ва маънавий бойликлари бўлади. Ўзбек халқи ҳам дунёдаги энг қадимий халқлардан бири сифатида мана шундай хазинага эга. Бу билан ҳақли равишда фахрлансак арзийди, шунинг учун қадимий маданиятни, урф — одатни билишимиз, сақлашимиз ва кейинги авлодларга ҳам етказишимиз инсоний бурчимиздир.

Донишманд халқимизда «Инсондан ҳам унинг қадрлари устун туради», -деган ҳикматли гап бор. Қадр - қиммат эса миллатнинг қадриятларида, орзу - умидларида ўз аксини топади.

Таълимни тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмайди - бу шарқона

қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси.

Бу ҳақда фикр юритганда, мен Абдулла Авлониининг «Тарбия биз учун ё ҳаёт - ё мамот, ё нажот - ё ҳалокат, ё садоқат - ё фалокат масаласидир» деган чуқур маъноли сўзларини эслайман. Буюк маърифатпарвар бобомизнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги вақтда ҳам биз учун шунчалик, балки ундан ҳам кўра муҳим ва долзарб аҳамият касб этади .

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ахмедов М, Абдурахмонова Н, Жумаев М. Математика. Ўқитувчи китоби.- Тошкент-2020.
2. Таълим технологиялари. Илмий услубий журнал. 2019 йил.

ЁШ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДА КЕКСАЛАРНИ УРНИ

Ярашова Гулхаё Пирмаматовна
Навоий Абу Али ибн Сино номидаги жамоат
саломатлиги техникуми ўқитувчиси
Телефон +998933108431

Маълумки мустаҳкам ва руҳий соғлом оиланинг асосини нафақат оила тотувлиги, балки хонадонимиздаги кекса бобо-бувиларимизнинг ибратли ишлари, оқилона сўзлари, панду-насихатлари ҳам белгилаб беради. Дарҳақиқат кексалар ўз билим ва тарбияларини болалар билан бўлишиб, ўқитувчилар, тарбиячилар, ота-оналар ва жамиятга катта ёрдам қилишади. Кексалар нафақага чиққандан кейин тарбиячи, энага, катта ёшдагиларга дўст ёки тренер булиши мумкин. Ҳамма ҳолларда ҳам улар тақлид учун ижобий намуна бўлиб хизмат қилишади.

Инсоннинг ёшлик даври тез, кўз очиб юмгунча ўтиб кетади. Кексалик- Оллоҳ томонидан берилган буюк инъомдир.

Қарилик-инсон ривожланишининг қонуний тарзда юз берадиган даври, ҳаётининг охириги босқичидир. Қариш эса - одам организмида рўй барадиган қайтмас жараён бўлиб, бунда одамнинг мослашиш қобилияти чеклана бориб, организмида турли ўзгаришлар рўй беради.

Жаҳон Соғлиқни Сақлаш ташкилотининг таснифи бўйича кексалик ёши 65 ёшдан бошланади. Одамлар қайсидир соҳада ишлаб жамиятимизнинг ривожланишига ўз ҳиссаларини қўшади ва кексайганда дам оладилар.

Текширишларга қараганда нафақага чиқиш ҳам кексалар учун руҳий зарба-стресс ҳисобланади. Нафақага чиқиш ишлаётган қария учун оғир давр бўлиб, уларда бўш вақтнинг пайдо бўлиши, “оиладаги мавқеининг ўзгариши” (улар ишламаётганликлари сабабли оиладаги “мавқеим тушди” деб ўйлашади), ёш ўтиши билан куч-қувватнинг камайиши натижасида руҳий тушқунлик ҳолати пайдо бўлиши ва оила, жамиятга қарам бўлиб қолиши мумкин. Айрим кексалар нафақага чиқишга мослаша олмайдилар ва бунини “фожеа” деб қабул қиладилар, айрим кексалар эса тез мослашадилар ва бўш вақтларидан унумли фойдаланиб, ўзлари учун янги иш топадилар. Айрим кексалар нафақага чиққач инжиқ бўлиб қоладилар, бунга сабаб нафақага чиқишга руҳан тайёрланмаганлиги, сеvimли машғулотида ва ўзи ўрганган жамоасидан ажралиб қолишидир. Энди кексалар кўпроқ вақтини оилада ўтказиши натижасида, ҳаёт тарзи ва оилавий муносабатлар орқали уларнинг эҳтиёжларининг қондирилиши уларнинг соғлиғига яхши таъсир кўрсатади. 60 ёш ва ундан катталар уйда қолиб, оиланинг кичик аъзоларига ўзини тутиш ва муомала маданиятини ўргатадилар, оиладаги тинчлик ва хотиржамликни сақлашда, оила аъзолари ва қариндошларининг муносабатларини мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Олимларнинг фикрича инсон доимий тарзда ақлий меҳнат билан меъёрида шуғулланса, яъни китоб ўқиш, шахмат, шашка, бошқотирмалар ечса кексайганда ҳам теран фикрли ва кенг мушоҳадали бўлиб яшаши мумкин экан. Кексаларнинг кўпчилиги бой ҳаётини тажрибага эга бўлиб, уларда одабийликнинг энг юксак фазилатлари: поклик, самимийлик, вазминлик, меҳнатсеварлик, сабр-қаноат, халққа, Ватанга садоқат туйғуси кучли бўлади. Қарияларни борлигича қабул қилиб, улар билан муносабатда тушуниш, руҳий кечинмаларини ҳисобга олиб муомала қилиш лозим. Қарилик даврини осойишта, оғир касалликларга чалинмай, соғлом қариш билан ўтказиш кўп жиҳатдан қариялар атрофидаги яқинларига, фарзандларига боғлиқдир.

“ Номуносиб кишиларга ҳаётни бўш умидлар билан енгиб ўтиш мумкиндек туюлади. Йўқ! Олийҳиммат, мард инсонларгина чиройли яшайдилар ва чиройли вафот этадилар.”

СОФОКЛ

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Жумаев .А.М.Ўқитувчи китоби.-Тошкент-2020.
2. Таълим технологиялари. Илмий услубий журнал. 2019 йил.

ШАХС БАРКАМОЛЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА СОГЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИНГ УРНИ.

Файзиева Хурият Бахтиёровна

Навоий Абу Али ибн Сино номидаги жамоат
саломатлиги техникуми

Хамширалик иши фани катта ўқитувчиси

Телефон +998972971787

Эрта бугундан бошланади, шунинг учун соғлом авлод тарбиясини таъминлашни жамиятнинг ҳал қилувчи, муҳим бугини ҳисобланмиш соғлом ва мустаҳкам оилаларни ташкил этиш учун зарурий шароитни яратишдан бошламок даркор. Демакки, бугунги долзарб вазифа ёшлар орасида гиёҳвандлик, ахлоқсизликни олдини олишни кузда тутувчи соғлом турмуш тарзи тамойилларини тарғиб қилиш юзасидан чора-тадбирлар мажмуини амалга ошириш лозим. Саломатликни сақлаш ва шакллантиришдаги биринчи даражали рол даставвал шахснинг ўзи, турмуш тарзи, ўз организми, кадриятлари, унинг ички оламидаги ўйгунлик ва атрофдагилар билан муносабатига тегишлидир. Ҳар бир булғуси ота-она фарзандига болаликданок, ўз саломатлиги учун ўзи масъул эканини, уни шифокорлар зиммасига юкласлик, ўзининг организмига бефарқ бўлмасликни сингдирмоғи лозим. Шундагина бола ўз соғлигини сақлаш ва мустаҳкамлаш эҳтиёжи ҳамда мажбуриятини ҳис этиб ўлғаяди.

Соғлом турмуш тарзини давлат даражасида тарғиб этиш, мажмуавий муаммоларнинг тизимли ҳал этилиши, ҳар бир фуқаронинг саломатлик маданиятига шахсий масъулиятли муносабатини шакллантириш ўзок муддатли ва сифатли ҳаётни таъминлайди. Шу муносабат билан айни дамда эътиборни қуйидаги устувор вазифалар ечимига қаратмок даркор:

- атроф муҳитнинг усиб келаётган авлод саломатлигига салбий таъсирини юмшатиш;
 1. сув ва тупроқдаги микроэлементларнинг танқислигини бартараф этиш;
 2. техноген омилларининг барча тирик мавжудотларга таъсирини сусайтириш;
 3. таълим ва меҳнат шароитларини яхшилаш ва х-к.

Шу вақтгача соғлом турмуш тарзи тушунчаси саломатликка эришишнинг ягона воситаси ва мажбурий шарт сифатида чекиш, спиртли ичимликлар истеъмол қилиш, кам ҳаракатли турмуш тарзига қарши курашни тарғиб этиш ҳисобланиб, турли-туман моделлар қуринишида уларни ечиш кузда тутилганди. Бу моделлар умумий тавсия ҳаракатига эга бўлиб, ўзлуксиз таълим тизимида амалга оширилаётган саломатликни босқичма-босқич шакллантириш жараёнининг қонунийлигини, аҳолининг турли ёш гуруҳларини соғлом турмуш тарзи (СТТ) малакаси ва билимларига мақсадли ургатиш муаммосини мажмуавий тарзда ҳал қилишга йўналтирилган саломатликни сақловчи технологияларни қўллашни инобатга олмай, балки умуман аҳолининг хабардорлик даражасини оширишга асосланганди.

Саломатлик маданиятининг шаклланиши, инсоннинг бутун ҳаёти давомида шахсий қучланишига таянч билан унинг потенциалини оширишга йўналтирилган илмий тадқиқотлар шундай ҳулоса чиқариш имконини бери: саломатлик - бу шундай чуққики, ҳар бир инсон уни шахсан ўзи забот этади. Ҳар бир шахсни бунга ургатиш мақсади эса таълимий-тарбиявий иш жараёнида баркамол авлодни тарбиялаш, шунингдек, саломатликни сақловчи технологияларни таъминлаш йўли билан болаларнинг жисмоний ва психик соғлигини муҳофаза қилиш ва мустаҳкамлаш ҳисобланувчи ўзлуксиз таълим ва тарбия тизими томонидан чакирилган. Бу йўналишда биринчи қадам бўлиб замонавий жамиятда соғлом турмуш тарзи туғрисидаги тасаввурларни келгусида, саломатлик ва соғлом турмуш тарзининг янги тасаввурларини шакллантириш мақсадида аниқлаштиришга хизмат қилиши мумкин. Шу муносабат билан нафақат саломатликни сақлаш муҳитини яратувчи, балки СТТ ни саломатликнинг кадрига нисбатан масъулиятли муносабат ва унинг зарурлигига ишониш кераклигига шахсан тушуниш орқали шакллантириш асосида тарғиб қилишни амалга оширувчи таълим муассасаларининг ижтимоий роли янада ортади.

Ҳулоса тарзида шунини айтиш мумкинки, саломатлик-бу кадрият, инсоннинг асосий

захираси эса унинг турмуш тарзи ҳисобланади. Нафакат ота-она, балки болаларга таълим берувчи шахс - у тарбиячи буладими, педагог буладими - саломатликни уз-узини ифодалаш ва уз-узини такомиллаштириш воситаси, бу эса шахс шаклланишидаги муҳим шартлардан бири эканлигини англаш асосида фаолият юритишлари мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Махмудов.Р.У. “ Соғлом турмуш тарзи асослари” Тошкент,2020 у
2. БеляковВ.Д. «Эпидемиология». Москва, 1989 г.

FEATURES OF DEMONOLOGICAL VOCABULARY IN SLAVIC FOLKLORE

Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna

teacher of English at Samarkand State
Institute of Foreign Languages, Uzbekistan
Телефон: +99890 504 11 11

ABSTRACT: The article deals with the linguistic and cultural features of the functioning of demonological vocabulary in the context of the Slavic folklore tradition on the material of a science fiction novel. Demonological vocabulary refers to lexical units that nominate “otherworldly” characters, realities and phenomena associated with them, which are also related to causing harm to a person. The functional-pragmatic potential and textual significance of a special class of demonological vocabulary demonologemes are noted, performing textual and semantic functions, which acquire this status as part of the strong positions of the work.

KEY WORDS: text universals, vocabulary functions, demonological vocabulary, demonologeme, Slavic tradition, individual author’s nominations, and associative semantic field.

Slavic folklore, as it is known, has not preserved the pre-Christian narrative myths about the supreme deities and the ancestral heroes who participated in the creation of the world, which were actually recorded (in oral or written tradition). Therefore, the only (truly massive and reliable) source for the reconstruction of the character mythological system, which would reflect the traces of the ancient worldview of the Slavs, remains the so-called “lower” mythology, i.e. a complex of ideas about demons, spirits, evil spirits and people endowed with supernatural abilities. This type of data is represented in the folklore and ethnographic tradition of all Slavic peoples without exception by an infinite variety of dialect forms and local variants, and such a database continues to be successfully replenished during modern expeditionary field surveys.

Based on the results of an in-depth study of various spheres of folk culture, it can be concluded that demonological beliefs permeate almost all, the most diverse aspects of the life of traditional society and actively manifest themselves in many folklore, ritual-communicative and speech genres. They are an integral part of family, calendar and household rituals; they are closely related to ideas about time and space, about natural phenomena, about the animal and plant world, about the causes of diseases and epidemics; they are reflected in the ideas about the fate of a person, his luck and mental health. Separate groups of demonological characters are assigned to the sphere of production (weaving, cattle breeding, beekeeping, agriculture); special spirits, as it was believed, were capable of harming and helping women in labor and newborns, sending insomnia, drowsiness, hiccups, yawning, a state of longing, love and anger to a person (and especially to children); the simplest household events could depend on the will of the spirits (whether household items disappear, whether dishes break, whether butter is successfully churned and dough is baked).

The study of folk demonology, therefore, is of particular value for researchers of folk spiritual culture, since it highlights some basic semantic zones that contribute to the reconstruction of the general mythological “picture of the world” of the ancient Slavs. At the present stage of studying this fragment of culture, it is important not only to identify the entire circle of mythological characters, their systematic description and classification, but also to take into account the diverse dialect forms of local demonological representations deployed in space. It can also be considered timely to raise questions about which mythologemes (ideological concepts, cultural symbols) they stand behind the images of folk demonology, what is the pragmatics of demonological texts actively existing in traditional culture, what value orientations and normative prescriptions are preferred in the relationship of a person with mythological characters. The main feature of the demonological vocabulary consists in a specific denotation - the idea of a virtual, unreal, non-amenable to empirical perception of the signified. The interpretation of such vocabulary as a mandatory component should include indications of linguistic consciousness reflecting the psychological reality of the meaning of demonology.

The semantic structure of the demonology includes basic, nuclear and optional, peripheral components. The nuclear components include the generic inclusion of the concept of “evil spirit” and the differential semantics of “habitat”, - “time of appearance”, “nature of the actions performed”, “appearance”. Peripheral components contain, as a rule, an evaluative characteristic

of a demonological character, as well as optional semantics characterizing specific, individual signs of evil spirits ‘ability to metamorphose’, ‘features of the voice’, etc. The structure of the semantic field “Impure Force” is congruent to the semantic structure of the demonology and has a nuclear-peripheral organization that reflects the basic stereotypes of perception of the impure. Forces and cultural background. The core of the semantic field consists of the nominations of evil spirits, reflecting the most common identifiers evil-power, brownie, goblin, devil, demon, etc. The zone of the near periphery is formed by nominations that concretize the integral feature with locative, temporal, action and subject-characterizing differential features. The zone of the far periphery is formed by the demonological vocabulary, which is located at the intersection with adjacent semantic fields of folk names of diseases, folk names of plants, magical ritual actions. The principles of the nomination of demonological vocabulary reflect the ethno-cultural stereotypes of ideas about evil spirits in the minds of native speakers. The most productive are the principles of nominating mythical characters by habitat, by actions committed by evil spirits, as well as evaluation nominations based on lexemes that have a negative connotation fixed in the language. Less productive are the principles of nomination by appearance, by the time of the appearance of evil spirits, by the results of the action. Unproductive are the principles of nomination based on the sound produced by evil spirits, the way of movement in space, and the supernatural abilities that has an evil force. The systemic organization of lexical units of the semantic field “Evil Spirit” manifests itself in different types of their systemic relations. The most common are variant relations. The relations of synonymy and hyper-hyponymy are less common. There are practically no antonymic oppositions between units of this semantic field, but it is clearly manifested in antonymic relations with units of other semantic fields.

Linguoculturological model of semantic field description. it presents a step-by-step procedure from the semasiological analysis of the field with the allocation of cultural connotations in the semantics of its constituent units - to the onomasiological characteristic reflecting the embodiment in nominative models of the demonological vocabulary of national and cultural stereotypes of the perception of evil spirits, and further - to the identification of the psychological reality of semantic components in the minds of native speakers.

Summing up the results of the undertaken research, it is necessary to emphasize the importance of demonological beliefs as one of the most important elements of the archaic worldview of people in traditional society. The student of this sphere of culture deals, firstly, with nonverbal forms: images of mythological consciousness (mental stereotypes), as well as with forms of ritual and everyday behavior of people reflecting these ideological categories of consciousness; and secondly, with numerous verbalized genres (texts of beliefs, superstitious stories, conspiracy formulas, prohibitions and motivations, language cliches, etc.) included in the demonological system. That is why the involvement of multi-genre material for analysis can serve as a reliable support in the study of various aspects of “lower” mythology.

THE LIST OF USED LITERATURE:

1. Rusinov N.D. Dictionary of dialects of the Gorky region as a source for the study of local history // I scientific regional session: Abstracts. Gorky, 1962. - S. 133-141.
2. Ruth M.E. Onomasiological image and folk picture of the world // Problems of regional Russian philology: Abstracts of reports and messages. Vologda: Rus, 1995. - S. 96-97.
3. Salkova V.E. Some problems of synonymy in language and speech. Saratov: Publishing house of Saratov University, 1971.-32 p.
4. Ternovskaya O.A. To the description of Slavic folk ideas associated with insects. One system of rituals for removing domestic insects // Slavic and Balkan folklore: Rite. Text. Moscow: Nauka, 1981.
5. K.A. Timofeev. The semantic structure of a word and its derivational meaning (notes and observations) // Actual problems of lexicology and word formation: Collection of scientific works. Novosibirsk: Novosibirsk State University, 1975. - S. 29-34.
6. Tokarev S.A. Religious beliefs of the East Slavic peoples of the 19th and early 20th centuries. - M.-L.: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1957. - 164 p.

THE ORIGIN OF THE DEMONOLOGY IN ANCIENT GREECE

Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna

teacher of English at Samarkand State
Institute of Foreign Languages, Uzbekistan
Телефон: +99890 504 11 11

ABSTRACT: It is known from the history of Greek religion that the concept of “demon” passes into later European usage. The Christian interpretation of the demon as an unclean spirit, the bearer of a God-resisting nature, has left a noticeable imprint on its modern interpretation. This is not how the ancient Greeks themselves imagined the demon.

KEY WORDS: Demon, demonology, unclean spirit, god, fatal force, golden generation, evil spirit.

The ideas of δαίμων are rooted in the most archaic religious views of the Greeks. G. Usener pointed out that the Greeks, distinguishing between gods and demons, endowed them with similar signs - the possession of immortality and power [1]. A.F. Losev insisted that Homer's demon “is precisely an instantly arising and instantly departing terrible and fatal force, about which a person has no idea, which he cannot name and with which he cannot enter into any communication” [2]. The image of a demon reveals ideas about “indefinite forces invading human affairs” [3]. We find a similar interpretation of the image of the demon in M. Detjen, who directly brings the concept of δαίμων closer to religious concepts such as mana and speaks about the magical nature of this force [4]. If the researchers who insist on such an interpretation are right, then it should be recognized that the ideas about demons reveal the pre-animistic stage of Greek religion or its rudiments. However, this conclusion in the spirit of the theory of “dynamism” needs further justification. On the other hand, it can be assumed that the archaic Greeks did not designate by this concept some indefinite independent force, but a manifestation of divine power. Ideas about the power of the deity that inevitably overtakes a person over time could well develop into the concept of special, independently acting entities and even endow demons with a personal status in accordance with the Greek tendency to anthropomorphize. According to Hesiod, demons are people of the “golden generation” who lived during the reign of Kronos, who by the will of Zeus received a higher, “royal” position [5]. Judging by the ancient texts, the age of Hesiod and the classical period of the idea of demons are combined with the idea of the gods. In the orphic hymns, the Olympian gods are called demons: Pluto-Hades – “the most powerful demon”, Uranus – “the highest of demons”, Demeter – “the most glorious demon”. Demons have divine names and distinct definiteness – the poet calls Athena a “victorious demon”, calls Demeter a “nursing demon”. There is even a certain cult of demons: Plutarch remembers the “two priests” of the Hellenes, of whom “one was engaged in the worship of gods, the other - demons”.

The Greeks did not always see in the demon a negative, destructive force, but necessarily a mysterious and fatal one. The demon in the Greek perception is ambivalent: his participation in human destiny can have disastrous consequences, but it can turn into prosperity. According to Hesiod, the people of the “golden generation” became “benevolent” demons and since then they have been guarding other people, watching over right and wrong deeds, bestowing wealth on the worthy. Sophocles also mentions a guardian demon. Every day, especially folk religiosity was based on the veneration of spirits and minor gods who patronized various natural objects, animals and plants, labor specializations, varieties of spiritual and physical human life. Thus, nymphs are female spirits of nature (groves, caves, streams, etc.), and a male deity, Ahela, is also associated with water sources. In mythological stories, nymphs often become the object of claims on the part of silenus - the spirits of fertility. Silenus act together with satyrs, who also embody ideas about the natural forces of fertility. Silenus and satyrs are part of the retinue of Dionysus, where their company is replenished with maenads, and female personifications of life-giving natural forces. In the Greek pandemonium, both anthropomorphic creatures and creatures of mixed, anthropo-zoomorphic appearance got along, for example, silenus with horse tails and hooves, etc.

Together with the foreign gods, the non-human beings accompanying these gods came to the Greek land, replenishing the pandemonium of the Hellenes. So, around the VII century BC, the lower mythology of the Greeks included the Corybantes and the Kouretes, companions of the

Phrygian Cybele. In popular beliefs, ideas about evil spirits harmfully invading a person's life, as well as frightening ghosts, were widely used. To the category of the most evil spirits, the Greeks ranked lamias - terrible-looking female creatures, the object of whose claims were primarily children. If the pantheon formed a “high” religion, with official cults and doctrinal institutions, then demonology was the ideological and psychological soil of superstition. It is significant that the Greeks consciously distinguished between superstition and true worship. The Greeks designated superstition by the word δεισιδαιμοναα (fear of demons). In its original use, this word did not carry a pejorative connotation and had the meaning of God-fearing. However, by the IV century BC, this meaning is exaggerated to the idea of an exaggerated predilection for means of magical protection from evil forces. According to the established opinion, a superstitious person is “someone who, for any reason, is inclined to wash his hands, sprinkle himself with holy water and walk all day with laurel leaves in his mouth...”.

USED LITERATURE:

1. Detienne M. La notion de da'ipondans le pythagorismeancien. Paris, 1963. P. 29.
2. Hesiod. Labors and days. 121 – 126.
3. Losev A. F. Ancient mythology in its historical development // Losev A. F. Mythology of the Greeks and Romans /comp. A. A. Tahoe-Godi. M., 1996. p. 69.
4. Nilsson M. Greek Folk Religion. St. Petersburg, 1998. p. 151. See also: Benveniste E. Dictionary of Indo-European Social Terms. pp. 398-399.
5. Plutarch. Greek questions // Plutarch. Table conversations. M., 1990. p. 224.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 1-ҚИСМ

(10-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.01.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
